

NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 08157188 1

www.libtool.com.cn

www.tbnet.com.cn

www.libtool.com.cn

B1E4
2511

www.libtool.com.cn

11

www.libtool.com.cn

1. No subject

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

BWBH
D. 51. K

www.libtool.com.cn

DIONYSI

HALICARNASENSIS

www.libtool.com.cn

ANTIQVITATVM ROMANARVM

QVAE SVPERSVNT

RECENSVIT

ADOLPHVS KIESSLING

VOL. I

LIPSLAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLX

γ. 513

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

PATRVO · OPTVMO

ET

FRIDERICO · RITSCHelio

AMORIS · CAVSSA

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

PATRVO · OPTVMO

ET

FRIDERICO · RITSCHelio

AMORIS · CAVSSA

www.libtool.com.cn

Pauca tantum nouae huius Dionysii antiquitatum editioni praefanda sunt, cum accuratiorem de ipsius operis conditione eiusque codicibus disputationem urgente itinere Italico in alium locum differre coactus sim. Quod uero Dionysium innumerabilibus fere locis emendationem proponere mihi licuit, id totum Friderici Ritscheli praeceptoris dilectissimi beneficio effectum est, qui mihi quae ad emendationem huius scriptoris collegeras, tradidit omnia meque ut editionem, quam ipse quondam paraturum se esse pollicitus erat, susciperem beneuolentissime exhortatus est. Atque sane ea est horum monumentorum conditio ut is quoque qui minus ingenio atque doctrina ualeat tamen facili negotio optime de eis mereri possit. Ex quo enim Robertus Stephanus primum graece Dionysii opera Parisinum librum eamque deterrimum secutus Parisiis a. 1546 edidit, nemo fuit qui uerba scriptoris ad bonorum codicum fidem recenseret. Fridericus enim Sylburgius, cuius editio prodiiit a. 1586, quamquam nonnullis usus melioribus libris ut Romano Venetoque, pauca tamen in uerborum ordinem recepit, plurima in adnotatione tantum commemorauit. Hudsonus uero qui plus centum annis interiectis a. 1704 nouam instituit editionem optimi libri Vrbínatis auxilio adiutus, homo fuit tam caecus et neglegens ut nihil prorsus ad emendandum Dionysium contulisse iudicandus sit.

Hudsoni exemplar expressit ea quae a. 1774 Lipsiae una cum Reiski adnotationibus prodiiit editio. Quamquam enim Reiskius uir summi ingeni plurimis locis Dionysii uerba emendauit, foedissimaeque menda egregie sustulit, tamen emendationes eius uere aureae in notis textui adiectis delitescentes cum qui solus postea nouam editionem apud Tauchnitzium a. 1829

curavit fugerunt. Iacuit igitur Dionysius neglectus usque ad annum h. s. XXXVIII, quo Ritschellius nouam antiquitatum recensionem coniuncta Ambrosii opera instituturus prooemium libri primi adiecta disputatione de codicum fide et auctoritate publici iuris fecit. Quod consilium etiamsi non persecutus est, tamen et ipse postea nouum edidit 'specimen Dionysi Halicarnasensis ex optimis libris emendati' (1846) triginta libri primi capita priora complectens, et Ambrosius compluribus commentationibus academicis totum fere alterum librum et magnam partem libri primi emendatiorem proposuit.

Quae cum ita sint, breuiter mihi subsidia quibus ad emendandos hos libros usum indicanda sunt. Praesto erat primum Vrbinatis codicis n. 105 saeculo X uel XI exarati collatio Aem. Brauni opera confecta, deinde Chisianus liber saeculi X bis ab Angelo Fea et Braunio diligentissime excussus, Parisinorum denique duorum (Coisliniani 106 et Regii 1654) recentiorum discrepantia a Syposomo enotata, quas copias omnes simul cum Pflugki Gedanensis schedis manuscriptis Ritschelli insigni debeo liberalitati. Cum autem Chisiani libri antiquissimi auctoritas apud Ritschellium Ambrosiumque tantum ualuerit ut ad eius praecipue fidem scriptoris uerba exigi posse existimarent, mihi res longe aliter sese habere uidetur. Vrbinatis enim praestantia quamuis lenioris cuiusdam interpolationis commaculata uestigiis ea est ut emendationem totam fere ab hoc libro repetendam esse mihi persuasum sit. Eam igitur legem mihi proposui ut Vrbinatem quantum fieri posset fideliter exprimerem, qua in re id magnam mihi interdum creauit molestiam, quod haud paucis locis Brauni collationem non ea qua par est ἀκριβείᾳ confectam esse cognoui. Saepe enim ea quae in Hudsoni collatione a Josepho de Juliis inchoata et a Theodoro Calli ergo absoluta recte notata esse Chisiani arguit consensus, Braunius omisit. Quod ne in reliquis quoque libris fraudi sit, per itineris Romani opportunitatem canebo. Reliquos libros Coislinianum et Regium, qui plurimas mutationes ab ipsius ut uidetur Stephani manu perpressus est, tam

demum ubi optimi me deficerent consului, Lapi uero uersionem, cui summam tribuit auctoritatem Ambrosius, cum ex apographo codicis Vrbinatis expressam esse intellexissem, prorsus neglexi. Atque cum id praecipue sectarer ut tandem qualem libri optimi exhiberent Dionysium patefacere itaque eis qui nunc in Dionysio operam suam collocaturi essent certius substruerem fundamentum, codicum fidem secutus inconstantiae cuiusdam uitium effugere saepe nec potui nec uolui. Quod uel maxime cadit in omne genus orthographicum, cum in scriptore aetatis recentioris, praesertim in re per se tam dubia atque incerta, eorum qui nuper Cobeti aliorumque uestigiis insistentes omnia ad unam eandemque regulam reuocarunt exemplum sequi noluerim. His igitur copiis instructus ad scriptoris emendationem accessi, in qua si quae minus recte egisse uidear, id inde excusatum iri spero, quod hac opera primum uirium meorum feci periculum. Quod autem haud panca recte emendasse me persuasum habeo, primum Augusti Meineki uiri celeberrimi propensa in me factum est uoluntate, qua hos libros mea caussa perlegit multasque mecum emendationes certissimas communicauit, deinde uero Francisci Buecheleri et Hermannii Vseneri amicitia, quorum ille taedium singulas plagulas perlegendi et corrigendi ita sustinuit ut plurima praeclare emendaret, hic consiliis prudentissimis per sermonum domesticorum consuetudinem perpetuam datis maxime me adiuuit.

In adnotatione quae sequitur critica id egi ut quae ab Vrbinatis libri scriptura recederent accurate indicarem, omissis tantam erroribus orthographicis. Quod ita institui ut ubicunque Vrbinatis auctoritate reiecta alios codices imprimis Chisianum secutus essem, id non adnotarem, diligentissime uero quibus locis uerba scriptoris ex ingenio correctae essent significarem.

Berolini in Ioachimico
Idibus octobribus CIODCCCLX.

ADNOTATIO CRITICA

www.libtool.com.cn

INDEX NOTARVM

A = Chisianus

Bb = Vrbinatis collatio Ritscheliana

Bh = Vrbinatis collatio Hudspiana

C = Coislinianus

D = Regius

LIBER I

1, 3 εἰπεῖν *B* | 6 Ἀναξίλαος libri, quod correxerunt C. Müller fragm. hist. Graec. II 84 et H. Vsener quaest. Anaximen. p. 6. | 16 πάντες om. *B* fortasse recte.

2, 16 ἀφρέσεως *B*.

3, 12 περιβαλλομένη *AB* περιβαλομένη *D* corr. | 13 Πέρσαι δὲ οἱ Μήδους καταγωνισάμενοι libri; articulum aperte falsum omisi cum Suida v. Ἀσσύριοι | 17 χρόνον τε οὐ πολλῶ πλείονα διακοσίων ἐτῶν *A* χρόνων τε οὐ πολλῶ πλείον διακοσίων *B* et (nisi quod πλείον) Suidas l. s. | 20 οὐδὲ αὐτῇ libri ut u. 26, sed rectius fortasse cum Bueche-lero utroque loco αὕτη scribendum erat, quamquam libro-rum scriptura confirmatur II 37 | 27 ἐποίησατο πᾶσαν *B* | 29 πολλῆς οὐσῆς libri, οὐ negationem quam necessa-riam esse vidit Casaubonus in Pol. I 2 Ritschelium se-cutus ante οὐσῆς inserui.

4, 13 οὔτε libri οὐδὲ Schweighaeuser in Polyb. Tom. V: 122, Schaefer in Dion. de comp. uerb. p. 297 | τετρά-κοντα ἔτη *AB* τετταράκοντα scribi uoluit Casaub. l. s. | 17 ὡκεανίδος ἐστὶ πρώτη ὅση πλείσθαι μὴ ἀδύνατος καὶ μόνη *B* | 22 εὐθύς γὰρ *B* | 24 προσήγετο *B* | 26 πρὸς τοῖς ἑπτακοσίοις uolgo, articulum omisi cum *AB*; cf. I 75 II 37. 49 VI 5.

5, 12 οὐκ οἶδ' ὅτι διὰ πλείων λέγειν libri, nisi quod B δεῖ omittit; ὅ τι intellegendum esse vidit Ritschelius | 15 τὰ παλαιὰ τῶν ιστορουμένων libri παλαιὰ Stephanus cf. 19 | 26 λαβεῖν αὐτῆς AB, αὐτῆς post ἀρχαιολογίαν transponit censor ed. Reisk. in Walch. bibl. phil. II. 574.

6, 1 παραχομένης scripsi. ἐχομένης B εὐχομένης A | 11 βασιλεῦσι βαρβάρους libri βαρ. βαρβάρων scripsi e Bernaysi coniectura | 28 τότε μαθοῦσι libri τοῖς μαθοῦσι scripsi; τοῖς γε proposuerat Ritschelius.

7, 21 ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιγόνων πραγματείᾳ A ἐπειγομένων pro ἐπιγόνων B, quare videndum cum ἐπιγόνων memoria hic non prorsus apta videatur, num fortasse ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπ' [Ἀλεξάνδρῳ] γενομένων πραγματείᾳ scribendum sit | 29 οὐδὲ ἀκριβῶς ut interpretandas vocis διεσπουδασμένως caussa addita seclusi; ὀλίγα καὶ οὐδὲ αὐτὰ διεσπουδασμένως οὐδὲ ἀκριβῶς A ὀλ. καὶ οὐδὲ ἀκριβῶς αὐτῷ διεσπουδασμένως B ὀλ. καὶ οὐδὲ ἀκριβῶς αὐτῷ διεσπουδασμένα. proposuit Meinekius | 31 καὶ κατ' οὐδὲν διαφόρους BC; num διαφέροντας coll. II 10 V 69?

8, 8 καλὴν ἱστορίαν] an ἱκανήν? | 15 αὐτῆς om. B, αὐτοῖς relicui praeter A | 26 ἀνθρώπους om. B | 27 φιλοθεώρους B | 28 ὥς ἐμοὶ δύναμις ἦν ἀποδοῦναι libri ἀνταποδοῦναι scripsi e coniectura Ritscheli; an ὥς, ἐμοὶ δύναμις? | 29 τε om. B | 30 ἀπῆλυσεν B quam formam et hic et aliis locis (II 55, 76.) ubi Urbinas liber eam exhibet me spreuisse doleo.

9, 10 δὴ om. B | 18 γραμμάτων ἐπιχωρίων libri τῶν inseruit Reiskius | 19 τοῦτῳ χρόνῳ libri, articulum addidit Ritschelius | 24 Ρωμαίων AC Ρωμαῖοι B | 25 Οὐαλέριος Ἀγριππὸς libri, articulum inseruit Buecheler. cf. II 13.

10, 21 οὐκ ὀκλήϊον B | 22 χρονικαῖς] aut cum Reiskio ἀναγραφαῖς subaudiendum aut cum Ritschelie χρονογραφίας scribendum est.

11, 17 Τέβεσις semper scripsi cum plurimis locis, Urbinas et Chiaianus hanc scripturam confirmant | 24 ὁ ante Λίρις om. B | 27 ἀλλαγαῖς Dmg ἀλλὰ ταῖς AB | διαταῖς scripsi ἀνταῖς libri; mirum Reiskium qui ταῖς proposuit usquam non vidisse, siquidem bis tantum, Latini, et Romuli temporibus, Aborigines nomen mutauerunt |

31 ἐδυνάστευε *B* | 32 οἰκήσαντος libri errore proclui, quem ubique notare nolui.

12, 2 τε om. *B* | 9 μέλλοιεν suspicatur Ritschellius | 10 τοῦ *Dmg* τε *AB* | 16 περιέπουσιν *B* | 24 καὶ om. *B* | 25 Ἀβεργιγῖνας *Dmg* ἀβοριγῖνας *AB* | 26 κινδυνεύειν *B* unde suspicetur aliquis continuata oratione scriptum fuisse ὥστε — κινδυνεύειν δι' ἐγὼ | 28 λέγων *Dmg* δὴ λέγω relicui.

13, 23 τῶν πρῶτον ἐν πελοποννήσῳ *B* | 25 uerba καὶ διὰς usque ad καὶ Πελαγοῦ om. *B*.

14, 4 ναυτικὸν om. *B* | πόντον seclusi πόρον *B* cf. I 18. 51. | 17 μετέβαλεν libri, correxit Stephanus | 23 ὅσπερ *Dmg* ὥσπερ *AB* | 24 οἰκίστως scripsit Ritschellius, sed cf. I 13 | 27 Ἀλξίου et Ἀλξιοὶ *AB* Ἀλξήνος et Ἀλξήνες mauolt Sylburgius.

15, 11 λαμβικῶν *B* | 30 ὅσον libri ὅλον scripsi; ὅθεν, quod fortasse praestat, Dobreis advers. I 561 et Pflugkius.

16, 1 τῶν Ἀθηναίων γενεαλόγων libri, correxit Casaubonus | 2 ἀρχαδίη *B* | 13 εἰσιν *B* | 15 τοῦτο ἔγγονον αὐτῶν τῶν Οἰν. *B* τούτων ἔγγονον αὐτὸ τῶν Οἰν. relicui, unde Ritschellius effecit τούτων ἔγγονον αὐτὸ τὸ τῶν Οἰν. mihi uero Vrbinatis scriptura utique probanda uidetur | 16 τίθεμαι mauolt Reiskius | 19 ἀπαναστήσαντα *B* | 25 Ἀρχαδικὸν] ἀρχαῖκον Casaubonus, Reiskius.

17, 7 αἰ] καὶ *B* | ἡμερησίου scripsi ἡμερήσιον libri | 8 ὁδοῦ· ὧν] ὧ δουλεύων *B* quod probauit Reiskius, qui paullo post ὧς in ὧν mutandum esse censuit | 10 ἀφεστῶσα Πείατον scripsi ἀφεστῶς *P*. uolgo ἀφεστῶς ἀρεάτου *B* | πόλις οἰκουμένη proponit Bunsenius in Annal. Inst. arch. VI p. 129 | 27 Ἰουρίας libri Κουρίας Bunsenius l. s. Ἰουρίας Portus | 31 ὅσαπερ scripsi ὁπόσα libri.

18, 4 τὴν ἐπὶ λίμνην ὁδὸν Bunsenius λίτνην *A* cf. Abeken Mittelitalien p. 87 | ἡ Βατὰ libri, articulum deleti | 9 ἐπὶ θρῶς ἐρεᾶς καθεζομένη libri, nisi quod ὑπὸ *BC*; περιστάει quod deesse uidit Stephanus, ego post ἐρεᾶς inserui. nunc autem dubito an recepta Vrbinatis scriptura ὑπὸ θρῶς ἐρεῖα aptius sit, idemque mihi significat Meinekius | 13 τέτταρας *A* τέτταρα relicui | 27 οἱ om. *B* | 28 στέμμασι] σκάμμασι c. Reiskius | πλάζιν τῷ

νάματι *B* quod recipere debebam | 30 *τισὶν διηγήσεις B*
τισὶν διηγήσεις Bb *τις διηγήσεις* relinqui | 32 ὡς περὰν *AC*.

19, 6 ἀθεάτοις ὧν ἡ φύσις δορὰ καὶ θαυμάτων libri,
 correxit Reiskius quamquam librorum quoque scriptura
 defendi potest | 8 πρῶτον *B* | 17 *τις*] πῶς *c.* Ritsche-
 lius | 20 ἐξήνεγκεν libri, correxit Sylburgius | 26 ἐρε-
 delendum esse censet Meinekium.

20, 1 ἐτέραν, τὴν interpungendum esse uidit Ste-
 phanus | ὑποδεξαμένην *A* ὑποδεχομένην relinqui. | 15 τῆς
 γῆς libri, correxit Stephanus | 18 κορυμβοῖς *B* | 19 τιβορ-
 τίνους *B* | παρ' οὗς *B* | 25 ἄχρι πόρρω libri ἄχρι πολλοῦ
 scripsi ex consuetudine Dionysi cf. I 18. 26. 79 III 23
 VI 65 VIII 44. nescio uero an praeferendum sit ἄχρι
 πολλοῦ χρόνου μηχανόμενος.

21, 4 τε om. *B* | 6 οἱ om. *B* | περὶ αὐτῶν fortasse
 cum Reiskio delenda | 10 μὴνύται *B* | 11 ἐκλείποντες
B | 14 Λαρίσης hic et p. 25, 31. 26, 2 Λαρίσαν scripsi,
 etiamsi libri utroque loco duplex σ exhibent. cf. Meine-
 kium ad Theocr. XIII 30 | 18 Φθιώτιν καὶ ἀχαΐαν καὶ
 πελασγιῶτιν libri praeter *B*, qui φθιώτιν καὶ πελασγιῶτιν
 καὶ ἀρχαΐαν exhibet, unde eum ordinem, qui fratrum
 ipsorum enumerationi u. 14 factae respondeat, effeci |
 29 οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀλ. τε καὶ τὴν Ὀ., καλουμένην δὲ ἑσπερί-
 ον ὄκησαν *AB* correxit Ritschelius.

22, 5 Κριασίου *A* κριασίου *B* correxit Sylb. | 6 αὐτῆς
AB corr. Portus | τρεπόμενοι *B* | 17 πρὸς τῷ ἐνὶ *B* | 18
 αὐτοῦ ταύτῃ libri, emendauit Ritschelius | 20 αὐτοῦ Bue-
 chelero suspectum ἐπ' αὐτοὺς *A* | 23 περιβαλλόμενοι *B* |
 29 καὶ seclusi καὶ τῶν ἀπὸ *B* καὶ ἀπὸ τῶν *A* ἀπὸ τῶν *c.*
 Reiskius; utrumque καὶ hic et ante δεκάτας deleuit Am-
 brosius.

23, 2 τῶν πελασγῶν γένος *B* | 10 πόλισμα scripsi
 ex consuetudine scriptoris, πολισμάτια *A* πόλιν ματίαν *B*
 possit aliquis de Βατία urbe Umbris ab Aboriginibus
 erepta (I 14) cogitare | 19 ὡς δὴ mauolt Ambrosius | 20
 περιδουμένην libri praeter *C* | 24 Μάμιος *AB* correxit
 Sylb. cf. Niebuhr. hist. Rom. I 13 | 15 sq. oraeculum e-
 Varronis libris desumptam extat apud Macrob. Sat. I 7
 et Steph. Byz. u. Ἀβοριγίνες | 28 σικελοὶ *AB* σικελῶν

Steph. Byz. et Macrobius | σατορνίαν *A* σατουρνίαν *B*.
 Σατόρνιον e Macrobio Sylb. Σατορνίδα γαίαν Meinekius
 | 29 νῆσος *A* | 31 Κρονίδη] "Αιδη Macrobi. | κάτω παρὰ *BC*.

24, 12 ἀποδυσάμενοι *B* | 14 οὐέλεια *B* | 19 ταῖς de feri
 iubet Dawesius Misc. crit. p. 95. Harl. | 23 ἐξόδου *B*.

25, 3 καιριταῶν *B* | 15 ὑπεράριον scripsi; ἀποστέλ-
 λειν στρατὸν ὑπερόριον. *lehim sexcenties* apud Dion. oc-
 currit. ὑπὲρ τῶν ὄρων libri, quod prorsus sententia caret.
 | 26 κατέσχον δὲ οὗτοι scripsi ἔσχον δὲ τινα καὶ οὗτοι libri,
 nisi quod *B* τινα omittit. κατέσχον iam in Stephaniana
 editione occupatum. ἔσχον δὲ οὗτοι καὶ proponit Bueche-
 ler | 31 Ἀάριαν] cf. 21, 14.

26, 4 φαήθη scripsi ῥαίσθη libri | 19 συνειρησάμενοι
AB correxit Cobetus Nov. Lect. p. 289 | 24 οἱ Σικελοὶ
 manolt Sintenis Emend. Dionys. p. 10 | 26 τοῦνομα μετα-
 βαλοῦσα c. Reiskius | 31 δύο libri δύο δὲ Ritschelijs δύο
 γὰρ uolgo | 32 πρῶτον *BC*.

27, 7 οὔτε Σικελῶν om. libri | 11 μετονομασθῆναι
 scripsi ὀνομασθῆναι libri | δ' ἐκ *A* δὲ *B* | 12 σικελῶν *B*
 πελασγῶν relinqui | 14 σικελούς δὲ μετονομασθῆναι τοὺς
 μεταναστάντας *B* apparet μετονομασθῆναι errore huc ir-
 repsisse e u. 11 | 15 στρατῶν libri Πάτρωνα Bernaysius
 Σαρράκωνα δὲ c. Reiskius, qui δὲ particulam omitti non
 posse recte uidit | ὀπικῶν supra scripto ὀμβρικῶν *B* | 23
 πολλῆς ἀγαθῆς *B*; | 24 πόλεις τε παρέλαβον *BC* π. τ. προσέ-
 λαβον relinqui; πόλεις τε πολλὰς μὲν παραλαβόντες scripsi e
 coniectura Ambrosi et Buecheleri, qui παραλαμβάνειν
 retinendum esse uidit.

28, 1 πρὸς uel εἰς τὴν ἀκρ. manolt Ritschelijs; cf.
 uers. II 2; | 5 οὐδεὶς ἔαγ. τοῦ (uel εἰς τὸ) ὥραϊος γενέσθαι
 διερ. c. Reiskius | 30 ταῦτα δὴ *B* ταῦτα δὲ relinqui.

29, 13 τὸν λόγον *B* | 15 δεκάτας ἀνθρώπων *B* | 19
 τότε πρῶτον libri, corr. Sintenis p. 9. | 22 αἱ ἐπαναστάσεις
 libri praeter *A* qui ἀπαναστάσεις | ὥσπερ εἰκὸς οἴατο
 uolgo, correxit Buecheler | 23 ἀπελευνόμενοι libri, corr.
 Stephanus ex Eusebio Praep. evang. III 16, qui c. 23.
 24 excerpserit | 29 τοὺς] τούτους Sintenis p. 10 | 30 γενό-
 μενον *AB* corr. Steph. | ὅσῃ semper scripsi.

30, 1. θιγαλαχόντων c. Sylburgius ἀπελευνόντων Bae-

cheler | 2 ἦν δὲ πολὺ Euseb. Steph. ἦσαν δὲ πολλοὶ AB |
 4 ἀπανασιάσεις A ἐπαν. reliqui. | 5 τῆς γῆς B | διεφορή-
 θησαν AB διεφορήθη ἦσαν Dmg | 6 τὰ τε πολεμίων scripsi
 τε om. libri | 7 τε πεπονηθῆαι BC ποιῆσθαι A corr. Ri-
 tschellius | 10 ἀπολειανκόντες libri, corr. Stephanus cf. I
 17 ἐπὶ μήμιστον εὐτυχίας ἤλασαν | 12 τοῦ παντός] παντός
 Sintenis p. 10 et Buecheler | 18 αὐτοὺς scripsi τοὺς
 libri; καὶ inter Πελαγονίους et Τυρρηνοὺς delendum esse
 censet Buecheler | 21 περὶ αὐτῶν θουκυδίδης μὲν ἐν ἄρκτῃ
 τῆς Θρακίας μνήμην καὶ τῶν A καὶ περὶ αὐτῶν θουκυδίδης
 γῆ

μὲν ἐν ἄρκτῃ τῆς Θρακίας μνήμην καὶ τῶν B emendavit
 Ritschellius, qui ὡς ἐπικεκρατημῶτων supplendum esse
 γεν

censet | 29 γεννάτορ καὶ τοῦ A νάτορ καὶ τοῦ B γαννά-
 τορ καὶ omisso τοῦ uolgo. Vrbinitis scripturam νάτορ
 amplectendam esse uidit Meinekius, qui huc referen-
 dam esse Hesychi glossam: νάτωρ: ὄρων, πολύρρους
 statuit | 32 Τυρρηνοῖσι scripsi auctore Meinekio Τυρρη-
 νοῖς libri.

31, 1 κατὰ τὸν χρόνον Pflugkius | post ἐκεῖνον πολὺ
 καὶ πλεονὸν intercidisse c. Reiskius | 3 τὸ ἔθνος libri,
 corr. Ambrosius, Pflugkius | καὶ τὴν libri, corr. Pflug-
 kius; καὶ hac irrepsit e u. 5 ubi post ὥσπερ inserendam
 esse hanc particulam uidit Reiskius | 11 δευτέρα γενεὰ
 B δευτέρα γενεὰ uolgo, dativum qui solus aptus est prae-
 bet Chisiani collatio ab Ambrosio facta | 19 ἢ καλεῖται
 B καλεῖται δὲ reliqui | 20 κορθωνία A κοθωνία reliqui
 Κορθῶνα c. Claver. Ital. ant. p. 574 | 28 κατσκοιεύσαν B.

32, 1 ὥσπερ ἀν πύργοις mihi aut spuria aut post
 σταυρώμασι collocanda esse uidentur | 2 αὐτὰς libri, corr.
 Steph. | 7 μεταναστάντα libri μετανάστην ὄντα Sintenis
 p. 11 | 9 μάσσην libri μάνην Sylburgius | 10 καὶ om. B
 an τούτῳ δ' ἐκ Καλλιφός? | 20 εἴρηται libri, emend.
 Reiskius | μάσσεω libri corr. Sylb. | 29 διὰ κλήρου AB
 sed διχῇ Bmg διχῇ, δύο κλήρους mauolt Sintenis p. 13
 διχῇ κλήρους Steph. | τὸν μὲν A τοῦ μὲν reliqui | 30 ἐκ τῆς
 χώρας c. Reiskius | 32 μὲν ἀμείνω] τοῦ μένειν uel τοῦ μεί-
 ναι c. Casaubonus.

33, 1-τὴν *A* τὴν *δ'* *BC* | ἀπαλαβοῦσαν c. Sintenis | 6 ἐν γραφῇ libri συγγραφεῖς scripsi idemque etsi dubitanter c. Ambrosius | 10 *δ'* quod abest a. libris inserui | 17 ὑποδεέστερον *B* ὑποδεεστέρου *A* | 20 Τυρρηνίας δὲ *B* | 26 ἀπὸ δὲ τορήβου τόρηβοι *B* | 27 ξυνοῦσιν i. e. κοινοῦσιν scripsi e coniectura Meineki σίλλουσιν *B* σιλλοῦσιν *A* ὁμολογοῦσιν c. Sintenis p. 15 | ἀλλήλοις Meineki Sintenis ἀλλήλους libri | 29 τυρρηνοῦς] τυρρηνοῦς κοῦς *B* | 31 νῦν om. *B*.

34, 5 ἐν τῷ om. *B* | ἰονικῷ libri, corr. Sylb. | 11 ὥς] οἷς ὁμοίως c. Reiskius | 13 πελαργικὸν *A* πελασγικὸν *B* | 15 μὲν τι *B* | 18 αὐτοῖς *AC* αὐτοῦς *Dmg* om. *B* | 22 γέ τοι om. *B* | 31 ἐναλλαγὴν *A* ἐπαλλαγὴν *B* quod correxi.

35, 3 ἢ γὰρ *AB*, corr. *D* | 4 οὐδ' ἄλλοις libri, emend. Reiskius ex Herod. I 57. | 5 πλακίηνοῖς *BC* | σφίσι *Dmg* φησί relicui | 7 γλώσσης *Cmg* γλώσση *AB* | εἰς *AB* ἐς *C* | 8 καὶ τοι libri τί inseruit Reiskius | 15 τὰμφοτέρα *A* τὰ ἀμφοτέρα *B* | 16 ἂν inseruit Reiskius, om. libri | 28 παραπλησία *B* παραπλησίως relicui, corr. Schaefer in Greg. Cor. p. 610 | 30 οὐδ' ἐπιτηδεύμασι mauolt Buecheler | 31 ἀλλά γε *B*.

36, 1 γὰρ] γοῦν c. Reiskius | οἱ inseruit Reiskius | 12 μὲν τοι] μὲν Τούσκους c. Buecheler et Sintenis p. 14, item Ritscheli Tuscorum nomen intercidisce significat. cf. autem I 51 Ἀγρίσου μὲν τότε ὀνομασθέντος νῦν δ' ἄσφαστεράν ἔχοντος ὀνομασίαν. μέντοι uero in quo Sintenis maxime offendit saepius apud Dionysium similiter usurpatum extat cf. I 31 νῦν μέντοι Παλάτιον λέγεται | 15 Ταρσένα siue Ταρσένα c. Lepsius de Pelasg. p. 24 | 16 ᾤκησαν libri, corr. Portus | 18 σύμπαντες] uerbum intercidisce uelut ἐκατήντο uidit Reiskius | 25 ἄλλοις libri Ἀλβανοῖς scripsi idemque uidit Buecheler | ἐπολιτεύσαντο *B* | 26 πελασγῶν *Cmg* πελασγιῶν *BC* πελασγικοῦ *A* uolgo | 28 ἄλλος ἑλληνικὸς στόλος *B*.

37, 1 λεγόμενος *B* | 4 πατρώϊω *AB* πατρίῳ Meineki | Καρμέντιν ὀνομάζουσιν scripsi Καρμεντίνον ὄνομ. *B* Καρμένταν ὄν. uolgo | 8 γενομένην mauolt Reiskius | 11 μέρος ἐκούσιον Ambrosius et Buecheler | 13 ὥς φασιν post Ἄρεος in Vrbinatē omissum inter καὶ. et συνετός in eodem

perperam intratum est | 23 δυνὶν ἀλτινοῖς AB δυνὶ ναυ-
τικοῖς uolgo δυνὶν ἀλιευτικοῖς Cmg quod recepi, idemque
coniecerat Sintenis | 26 κατὰ τε οἰκήσεως c. Sylburgius.

38, 6 Δύνες libri Λαύνας Ambrosius coll. I 43 | 11
μαθεῖν] ἰδεῖν B | 13 ἀμοιβου] ἄνευ B | γένος] γε ὃ καὶ B
| 19 πρὸς ἑτέρου AB | 23 διεκδομοῦντο κτίσματα libri quod
correxi | 28 Λευκαῖον uolgo.

39, 1 τῶν κρημνῶν libri quod emendauit | 5 χειμε-
ρίας τροπὰς B | 13 εὐθύς τὴν Αθηνᾶν ἀπὸ γονῆς B | 15
οὐρανούς BC quod praefert Stephanus ὥραν relicui | 17
ante νηφαλίους aliquid intercidissee uelut παίδων suspi-
catur Ambrosius | 24 ἀγιασμούς uolgo ἀγασμούς A | 27
παρένται B | 29 καὶ νῦν ἔτι libri, corr. Ambrosius καὶ
αἱ νῦν ἔτι c. Stephanus.

40, 2 αὐλοῖ] λυδοὶ uolgo, correxit Camerarius | 8
δι' αὐτὰ libri διὰ ταῦτα CD uolgo | 16 χειρωσάμενος ἦν
libri quod emendauit χειρωσόμενος ἦν Reiskius. at Her-
culem Iberia subacta reducem in Italiam uenisse docent
uerba quae secuntur εἰς οὐκέτι πέδος ἦν τῆς οἰκιάδε ὁδοῦ
| 19 ἐν τρισταδίῳ B.

41, 1 δι' αὐτὸ Reiskius Διὰ τὸ B αὐτῷ uolgo. | 6 pro
Euxeno Enni potius nomen expectari uidit Sylbur-
gius | 19 καὶ ἡ ἄλλη δὲ AB corr. Ambrosius | 22 λόγοις
libri, emendauit Reiskius.

42, 1 Ναπητίνου] Ααμητίνου scribi uult Cluver Italia
ant. III p. 1290. | 2 pro Συλλητίνου Hudsonus mauolt
ἐγκρατὴς

Σκυλλητικῷ | 3 καρτερός scripsi ἐγκρατερός B καρτερός
A cf. VII 11 | 5 συνάγεσθαι libri υπάγεσθαι Vsener | 7
τὰς] τοὺς B | 10 διῆρε] διῆτε mauolt Meinekius.

43, 1 μᾶλλον] μόνον B | 2 καὶ εἴ τις ἄλλος uolgo,
quod Sylb. corrigere conatus est scribendo ἄλλως. sed
ἄλλος ab Urbinate omissum expungendum est, siquidem
ex propinquo ἄλλοις perperam huc irrepsit | 6 μίαν γῆν
c. Sylb. | συγκατένεσθαι mauolt Steph. | 15 χρησίμων
mauolt Buecheler | 16 εἴ τις B | 19 ἡ Ἰταλίαν B | 26 καὶ
πολύδενδρον quod a libris ahest omitti non posse uidit
Buecheler | 29 ἐκπλεως A ἐμπλεως uolgo | ὁποίας B | 31
ἐν οἷς] οἷς B.

44, 1 ἐκτρέφουσας] ἐκτρέφουσας c. Meinek. | 8 αὐ-
τῇ uolgo αὐτῆς Portus, deleri uolt Buschéler. | 12 ἀνα-
ρῶς ἢ libri, emendauit Sylb. | 16 εὐποροῦσι καὶ καλῆς
κτανηγησίμου A εὐπόρου οὐσης καὶ καλῆς σὺς ναυ-
πήγησιν B ὅλης post καλῆς supplendum esse uidit Ca-
saubonus; nunc autem ὅλης quod necessarium est in
Vrbina scriptura εὐπόρου οὐσης latere puto idemque
mihi significauit Vsener | 17 τῆς σὺς] articulus fortasse
delendus | 21 οὗ δὲ διαγο. B | 30 καὶ πάπτεσιν libri ἢ
θάλπ. Ambrosius | 31 ἢ ζώων libri, correxit Reiskius.

45, 4 Κρόνον] χρόνον libri, corr. Sylburgius | 5 Σάτορε-
νον] κρόνον libri, corr. Sylb. οὐρανόν suspicatur Vsener
| πᾶσαν δὲ libri π. γε c. Vsener | 9 sq. uerba corrupta
sic fere restituenda uidentur: ἀγωνήτας δὲ καὶ θέλω
[καὶ θνήσκω] γένει τὸ πρόσφθον ἀνεῖναι πάντων χωρίων
καὶ (add. B) ἀρρωδιότατον eqs. partem ueri uidit Reis-
k. qui post Πάνι νεῖμαι uel tale quid intercidisse
putabat | 19 Σατορένω libri | 20 ἀζομένων libri ἀγριζομέ-
νων Eusebius praep. eu. III 16 qui hanc excerp. | 21
δέος ἢ inserui e B cuius scriptura confirmatur Eusebi
testimonio δέους ἐνθύμιον scribentis | 26 καὶ ante κε-
κοσμημένοι intercidisse suspicatur Ambrosius | 27 ἵνα δὴ]
δὴ om. B | 30 sq. τοῦτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ ἔτι διετέλουν
Ῥωμαῖοι ὅσον τι μικρὸν ὕστερον B et (nisi quod δρωῖντες
pro ὅσον τι) A unde uolgatam conflata esse apparet.
atque ἔτι διετέλουν propter δρωῖντες interpolatum ipse
correxi, in ὅσον τι uero nil aliud latere quam ὁσέτη Am-
brosius intellexit et monstrauit Eusebi scriptura ἔτι μι-
κρόν | 31 τῆς ἐαρινῆς mauolt Ambrosius.

46, 11 κατὰ τε] κατὰ γε AB | 24 προσεχὲς ἐν τῷ II.
AB | 26 εἰς ἐκνομίην libri, correxerunt Vsener et L. Din-
dorfius in Stephani thes. u. ἐκνομή | 28 Κάκος] Κακός B
Κᾶκος mauolt Meinek. | 32 post ῥάδιον ὃν inseren-
dum censet Vsener.

47, 5 φανησομένης] φαινομένης B | 8 ἐκλιπούσας B
| 10 τὴν χώραν] τὸν χώρον B | 12 οἰόμενος εἶναι libri,
corr. Schmitzius de Dion. Hal. locis quibusdam Bonnae
1854 | 24 ἀλοιῶν uolgo ἁλύων B.

48, 11 ἐπὶ ξενίᾳ uolgo ἐπὶ ξένια c. Sylburgius et

Meinekios | 16 ὅτι τε πεπραμένον AB | 25 ἱστιάσαι BC
ἱστιάσαι A corr. Sylburgius.

49, 1 ἀμιστεῦντες] πιστεύοντες B | 3 αὐτοὺς libri
αὐτὸς scripsi quia παραλαβὼν u. 4 post ἐπιφανῶν recte
abest a B | 12 προστιθέναι B | 13 εἶνεκα B | 14 ἐσπληγγνευ-
μένων ἥδη τῶν ἱερῶν uolgo σπληγγνευσαμένων B unde
ἱερῶν in ἐτέρων mutandum esse apparet. | 18 δοῶσιν αὐ-
τοῖς uolgo δο. αὐταῖς B quod correxi | 30 παρ' ὁδοῖς uolgo
παρόδοις B παρ' ὁδούς c. Meinekios et Vsener | 31 χώ-
ραν B.

50, 2 ἀποδίδοται B | 3 τῶν ἐν ἱστορίᾳ ἐν σχήματι
Bb τῶν καὶ ἐν ἱστορίᾳ ἐν σχήματι Bh | 10 ἡγεμονίας uolgo
ἡ μοναὶ scripsi e coniectura Meineki. possis quoque
conicere ἡ ἡγεμονία | ἀνημέρων AB ἀνημέρῳ C | 11 ἀθε-
μίτοις retinui etiamsi AB praebent ἀθεμίστοις coll. III
23 VI 61 | 18 ἐν ἀβάτοις ὅρ. c. Reiskius | 21 ἐπαγόμενος
uolgo σπόμενος B ut uidetur, ἐπισπόμενος ego et Meine-
kios | 22 ἀνακομιζομένοις scripsi e coniectura Stephani,
qui et ἀνασκευαζομένοις proposuit; ἀναγκαζομένοις libri,
ἀναγομένους mauolt Pflugkios.

51, 2 ἐκλιπόντων B unde ἐκλιπόντων scripsisse Dio-
nysium suspicatur Meinekios | 12 μέμψιν B | 13 ἐπειδὴ B |
18 τούτοις μάχη libri, articulum inseruit Reiskius | 22 οὐτα
χαλεπὸν B | 25 κατακοιμαμένου scripsi καὶ κοιμαμένου
libri | 26 ὅση ἔτυχεν ἀφύλακτος uolgo ὅση ἐπέτυχεν ἀφύ-
λάκτως B emendauit Reiskius | 28 sq. haec uerba tam
corrupta sunt, ut mihi nulla probabili ratione emendari
posse uideantur. certum est nonnulla post ἐλόντων in-
tercidisse. ceterum Vrbinas haec uerba sic exhibet, ut
in textu proposui; αὐτὸς ἀμυνόμενος ἀνηρέθη A. Rei-
ski uero Schmitzique commenta repetere nolui | 31 τὰ
τε πέριξ B | κατὰ σφᾶς seclusi | 32 ἕτεροι libri ἐταῖροι
Schmitzios et Pflugkios | Ἀρκάδες τε] Ἀρχ. δὲ A Ἀρχ. δὲ
τινες B quod recipere debebam.

52, 6 ἀνασπάστους libri quod correxi probante Mei-
nekio | 7 τέως] τε AB | 8 ἐπειδὴ AB emendauit Meine-
kios | 9 καὶ quod libri optimi omittunt e uulgata recepi |
13 ἡ καὶ μόνον οὐδὲν B | 18 ὑπερβορηδός mauolt Meine-
kios | 21 ποιεῖ. ἦν καὶ ὅτε uolgo ἦν deleui.

53, 1 πάντα *B* | 2 στρατὸς ἀντὶ *B* | 4 αὐτοῦ libri quod correxi | 5 ἡ καὶ νῦν ὑπὸ Πρωμαίων οἰκουμένη libri nisi quod ἡ *B* ἦν οἰκουμένη scripsi, qua de coniectura nunc ualde dubito. rectius fortasse cum Buechelero pro κειμένη restituendum est κείται | 8 καὶ παρὰ πᾶσι *B* | 16 συνέβησαν ὁμοεθνεῖς νομίζεσθαι non tentandum est cf. V 23 συνέβησαν μὴ πάσαις ἀποκινδυνεύσαι ταῖς δυνάμεσι. | 18 τοιαῦτα *B* corr. Reiskius | 29 καὶ ὅσα ἤξιον libri quod correxi coll. I 69 | χωρίον] 'immo χῶρον' Buecheler.

54, 10 ἐπ' αὐτῶν om. *B* | 21 παραλαβῶν] παραβαλῶν c. Reiskius | 25 τῇ om. *B*.

55, 7 ὑπὸ] ἀπὸ c. Reiskius | 8 ἀνελάμβανεν c. Pflugk-kius | 9 τὸ διαφεῦγον *B* | 20 ὁπόσοις ἄλλοις] ἄλλοις οἷς *B* num ἄλλοις οἷς? | 25 ἐπὶ τῇ φυλακῇ *B* articulum om. *A* | 26 φυγὴ uolgo, articulum inseruit Sintenis p. 10.

56, 2 φυγάδας πύλας] his de uerbis cum typis iam descripta essent haec mecum communicauit Meinekios: 'φυγάδες πύλας quae fuerint nemo adhuc docuit. scribendum uidetur Φηγάδες, a fago illa celeberrima appellatae, quae adhuc Theophrasti temporibus superstes esse credebatur u. Hist. plant. III 13, 2. Ex homericis carminibus maxime huc faciunt quae leguntur II. VII 237 Ἐκτὼρ δ' ὥς Σκαιάς τε πύλας καὶ φηγὸν ἔκτανεν et VIII 352 item de Hectore ἄλλ' ὅσον ἐς Σκαιάς τε πύλας καὶ φηγὸν ἔκτανεν, de quibus dixit Strabo XIII p. 598. Videntur hae πύλαι non diuersae fuisse ab eis quas designat Hesychius Πεδιάτιδες πύλαι· τὰς πλησίον τοῦ Θυμβραίου ἐν Ἰλλῷ φησὶν, ἃς τινες ἐπαχηλάς (?) καλοῦσι, de qua glossa disputauit in Philol. Gott. XIII p. 550. Plura igitur nomina haec Ilii porta habuit, inter quae etiam Φηγάδας πύλας fuisse in tanta fagi illius celebritate non mirandum est.' | 6 πλείστον *A* πλειστόν *B* | 11 καθ' ἑν ἅπαντες scripsi idemque uidit Sintenis p. 20 καθ' ἑν ἅπαντες uolgo et *B* καθέναν πάντας *A* | 16 συσπενασάμενοι *B* | 19 περιεχόμενοι uolgo, articulum addidit Sintenis p. 10 | 20 αὐτῇ uolgo αὐτῇ *Bh* | 28 διαλύσεως *B*.

57, 13 ἀφιγμένων libri ἀφειμένων c. Sylburgius | 14 ὑπὸ] παρὰ mauolt Meinekios | 21 εἶχεν αὐτῇ uolgo εἶχεν ἐν αὐτῇ *B* correxit Sintenis p. 30 | 28 ταῦτα] ταῦτα *B*.

58, 2 κατὰ τὴν c. Buecheler | 3 γινομένων B | 5 ἐν ἀγγέλῳ προσέειπε scripsi ἐν ἄλλῳ πρ. uolgo ἐν ἀγγέλῳ πρ. B | 10 κυκλεῖ uolgo κυκλοῖ B κύκλω Reiskius et Meinekius | 11 sq. δοκεῖ || σοὶ τοῖς δ' ἐρωῶ libri praeter A qui τῆς δ' ἐρωῶ, correxit Reiskius | 20 γῇ πάσῃ libri τῇ πάσῃ sc. βία c. Reiskius βία π. Schaller in versione Dionysi germanica p. 81 | 22 ἱερῶν seclusi.

59, 1 τὴν ὁ scripsi τὴν uolgo, om. B | Ἡγήσιος B | 5 νῆσωδὲ AC | λεγομένη] γενομένη c. Reiskius | 6 καίπερ] καὶ libri corr. Stephanus | ἀπὸ] ὑπὸ libri, emendauerunt Buecheler et Meinekius | 10 Ἀριαίδῳ γράψαντι B articulum inserui | 14 Ἀγάθυλλος] cf. Mueller fragm. hist. Graec. III p. 292 | 16 ἐγκατέθετο A ἐγκάθετο B ἐγκάτθετο D | 20 ἐπὶ Ἰταλίαν uolgo B ἐς Ἴτ. A | 25 γνωρίσματα φανερά καὶ εἰς c. Pflugkii | 29 πρῶτον μὲν οὖν εἰς c. Reiskius | 31 ὑπὸ κυμάτων AB ἀπὸ καμάτων Cmg.

60, 12 Ἀνίου uolgo Αἰνέλου AB errore manifesto | 14 παρουσίας ἦνθι τε καὶ ὤπλισθη ἡ νῆσος B quod correxi duce Reiskio; Delus enim Dionysi temporibus diruta erat | 18 τῶν ἑτέρων τινα Αἰνέλου B | 20 Κινάλθειον manolt Meinekius | 23 ὑπολειπόμενοι libri, corr. Stephanus | 30 γε δὴ c. Buecheler.

61, 6 ante ἀμφοτέρων aliquid interciderisse uelut ἐν τῷ ἱερῷ uel simile quid suspicatur Buecheler | 19 πλησίον usque ad Αἰνέλου u. 21 in B propter homoeoteleuta omissa | 20 ἀχαικόν A corr. D | 24 Βούτρωτον hic et ubique B.

62, 2 uerba inde a δηλοῖ usque ad καλούμενος addidi e B | 3 ποτὲ B quod correxi | 6 δὲ σαφεστέραν B | 9 Ἀκαρνανας quod abest a libris inserui | 10 Θυρίῳ ut scribatur suadet Meinekius | 14 ἐν τῷ στόλῳ AB ἐν τῷ στόλῳ uolgo ἐν τῇ Σκελλίᾳ scripsi, qua de causa u. 16 τῆς Σικελίας ut incommode repetita expungenda sunt | 31 γεγραπὴν AB et paullo post ἀρχαίαν, γραφῇ — ἀρχαία uolgo quod correxi.

63, 3 τὴν inserui e Chisiano | 10 κριμησόν B | 21 συνέπλει B | 27 αὐτῷ AB αὐτῷ uolgo.

64, 3 ἐλύμαν B Ἐρυνα c. Sylb. Portus Clauer | 5 ἔκουσία B | 16 Ἐλύμου] Ἐρυνες iterum proposuerunt Sylb.

Portus Olner | 19 σώσαντος σφᾶς ἀναθήματος *B* σώματοςφᾶς ἀναθήματος *AC* corr. *D* | 21 κατέμενε *B* | 22 πρόσθε *B* πρόσθεν uolgo, correxit Sylburgius | 27 κατὰ λιμένα τὸν παλλίνουρον *B*.

65, 1 τελευτήσαντος καὶ αὐτόθι τῶν ἐπιφανῶν τινος *Μίσσην* ἀπ' ἐκ. mauolt Buecheler | 3 καὶ ἐπιτύχη *B* καὶ ἐπιτυχεῖ uolgo, corr. Cassaubonus | 4 κατὰ ταῦτα uolgo, emend. Sylburgius | 13 τῶν συγγραφέων c. Pflugius, συγγραφέων libri | 18 λόγον] ὅχλον mauolt Pflugius | 30 ὡς δὴ οὐ δυνατόν ὄν c. Stephanus | 32 δὴ delendum esse uidetur.

66, 8 ἐπιφανεῖς μὲν c. Sylb. | 16 πανσυδὲ *B* | 21 ὑπολειπόμενος *AB* ὑπολιπόμενος *CD* corr. | 22 ἐν πολλοῖς libri, praepositionem deleui | 27 Ἰταλοῖς *B* | uerba inde ab εἰ μήτε usque ad αὐτῶν u. 29 addidi e *BC*.

67, 3 ἐπιδεικνύμενον *B* | 10 γέγονεν] ἐγένετο *B* | 13 συνεστηκὸς ἐν κοίλῃ χωρίῳ *B* | 19 σέλινα μὲν πολλοῖς ὑπέστρωτο libri σέλινα μὲν ὡς παραδέδοται πολλοῖς ὑπ. c. Reiskius δαπέδου ὡς μὲν πολλοῖς ἀποδέδοται σέλινα ὑπ. c. Buecheler, unde ego ea quae in textum recepi effeci | 24 ante σέλινων particulam εἴτε intercidisse mihi nunc persuasum est | 25 τοῦτο uolgo τούτω *B* ἐν τούτῳ Reiskius | 26 an ὡς ὁ λόγος ἔχει? | 31 Ἐρυθραῖς σχεσίῳ *A* ἐρυθρὰ σχεσίῳ *B* pro σχεδίῳ σχεδὸν *Cmg* χωρίῳ Portus sed neutrum mihi quidem satisfacit.

68, 2 κατεδούνται uolgo, mendum grammaticum sustulit Vsener | 4 ὅποι *B* | 28 αὐτοῦ πειδομένους *B*.

69, 7 τὸ πρότερον *B* | 9 ἔσσεσθαι expunxi | 10 ἐπὶ πλείστον χρόνον scripsi ἐπὶ πλείστου χρόνου *ABh* ἐπὶ πλείστον χρόνον uolgo | 15 τὸ χρῆμα Buecheler, νομίσαντα δαιμόνιόν τι χρῆμα uolgo δαιμ. τι νομίσαντα χρῆμα *B* | 18 ἐπὶ τὸ στρατόπεδον mauolt Buecheler | 29 ἀγιάζει *B*.

70, 5 μάλιστα ἂν *B* an μάλιστ' ἂν ἔμελλε? | 13 ἀκούσαντι δὲ αὐτῷ τῷ ἀνδρὶ *B* sed αὐτῷ glossam sapit | 19 καθ' ἣν ἔσχε λόαν *A* καθ' ἣν ἔσχε λίαν uolgo, in Vrb. δόξαν extat e correctura. καθ' utpote ex ἣν quod sequitur male ortum deleui, dubito autem num forte Reiski coniectura διάνοιαν aptior sit | 24 ἀνλισαμένοις *AB* ἀνλισάμενος *D*.

71, 5 ἀλλήλοις συνελθεῖν *B* | 8 ὅστις ἦν *B* | 11 παρ-
 ασχῶν libri corr. Sylburgius | 19 πολέμῳ διαχειρωθεῖ-
 σαν *B* | 23 πορίζομεθα libri quod correxi | 25 νεωστὶ libri,
 corr. Schmitzius | 28 ὁπόσα] ὅπως mauolt Buecheler | 30
 συγκατακτώμεθα *B*.

72, 1 συγγράμῃ libri quod correxi; imitatus enim est
 Thucydidem cf. Thuc. III 40 ~~συγγράμῃ~~ δ' ἐστὶ τὸ
 ἀκούσιον | 5 καὶ expunxi | 7 πρῶτον libri, emendauit
 Sylburgius | 9 ἀποκρίνεται *B* | 20 ὑφ' ὀφθαλμῶν libri quod
 correxi | 30 ἡμιτελέστον ὃν quod coniecit Reiskius in Vr-
 binate extare traditur, sed haud scio an Dionysius scri-
 pserit ἡμιτελὲς ὃν | 31 πάντες om. *B* | χρησάμενοι *B*.

73, 2 λαουνίαν *B* ut u. 4; p. 74, 4; 78, 13. 7 | 4 τῆς
 Ἀνίου] σαινίου τοῦ τῆς ἀνίου *A* σελινίου *B* σανίου *D*, corr.
 Stephanus | 5 ἥς quod omittunt libri inseruit Step-
 hanus | 6 πρώτης mihi suspectum | 8 τοῦ πατρὸς] articulum
 om. *B* | 12 τῷ στόματι κομίζοντα *B* | 17 ἐπιρραυλῆσαι ma-
 uolt Sylb. | τὸ καίόμενον πῦρ] πῦρ expungendum uide-
 tur cf. II 66 III 56 | τότε] ποτὲ hic et u. 18 *B* | 20 μη-
 κέτι ποιῶν τι *B* | 22 ἤκουσα c. Buecheler | 32 ἔσχεν]
 ἴσχεν *B*.

74, 5 ἐπιθυμίαν τοῖς βασιλεῦσι *B* | 7 ἔθῃ καὶ *D*
 ἔθῃσαν *AB* | κηδεῖας τε scripsi κηδεῖας uolgo | 9 κοινῇ
 σύμπαντες ὀνομασίᾳ restituit Buecheler τε οἱ σύμπαντες
 καὶ ὀνομασίᾳ uolgo τε οἱ σύμπαντες ὀνομασίᾳ *B* | 14 ὥρ-
 μητο *B* | 25 ἐμμέμικται *AB* ἐμέμικτο Sylb. cf. I 34 | 29
 ἐν τοῖς] om. *B*.

75, 2 Καννάσιον ὄρος Glareanus probante Sylburgio
 in Θανμάσιον ὄρος mutandum censuit | 8 οὔτοι τέως scri-
 psi οἱ τὸ τέως *B* οἱ τὸ τέως *A* οἱ τέως uolgo. οὕτω (uolebat
 τούτῳ) c. Reiskius | 16 στησάμενοι libri καταστησάμενοι
 c. Reiskius | 23 εἴτε ἐρημος scripsi εἴτε ἐρήμη ἦν *B* εἴτε
 ἐρήμη uolgo | 24 Σαμοθράκη *B* | μὲν γὰρ] μὲν *B* | 32 τε-
 λευτῶ uolgo quod correxi | εὐνῇν uolgo, sed ν in *B* cor-
 rectum est, quare reposui εὐνῆς et expunxi ea quae uolgo
 secuntur οἱ ἔχεν, quae quidem in Vrbinate libro sic
 exarata sunt, ut litteris ὡς οἱ ἔχει puncta quibus de-
 lenda significantur addita sint. fortasse autem in his
 litteris latent uerba ὡς ὁ λόγος ἔχει.

76, 13 δῆμον om. B | ἐξυπεναιώς AB | 23 συνέπεσε τελευτῆσαι B sed ἔπεσε correctum ex ἔπασχον | 32 Ναϊδὸς εἰρημένης uolgo Ναϊάδος B εἰρομένης AB, quare Ἰερεμνή-
μης reposui, cuius nomen in stemmate Dardanidarum apud Apollodorum III 12 occurrit.

77, 6 φέροντες αὐτὴν mihi et Buechelero qui φέ-
ροντες τὴν κτίσιν reponendum esse etsi dubitanter cen-
suit, suspecta sunt. in margine Vrbinatis adscriptum est
λέγοντες, unde fortasse λέγοντες αὐτὴν κτισθῆναι refin-
gendum uidetur | 8 πρότερον] πρῶτον B | 10 ἐκείνον
om. B | 30 λαυινίου B ut infra p. 78, 28; 80, 25.

78, 18 ἰσχυρὰς τινος B | 24 ἐκ τῶν πόλεων mihi su-
specta sunt | 26 αὐτοῦ AB αὐτοῦ Dmg | 32 μεταστῆναι αὐτὸ
εἰκαζον B.

79, 16 φιλίας B | μετρίας συνθήκας B | 18 ἀλλ' ante
ἐπιτρέπειν addit B correctus | 19 καὶ λύσασθαι scripsi κα-
ταλύσασθαι uolgo λύσασθαι B | 22 φέροι uolgo φέρημι A.

80, 2 προειδομένου libri, corr. Sylb. | 6 ἐκλιπόντες
om. B sed addit ἀπολιπόντες ad τόπους adscriptum | τα-
πεινούς] πεδινούς B | 9 μάλα om. B | 10 κατὰ τέλη ἐλά-
σασιν scripsi κατὰ τέλη ἔλασιν A κατὰ τέλη ἐλάσειν B κα-
τὰ τέλη ἐστῶσιν uolgo | 15 οἷς] οἷς libri, corr. Reiskius
| 17 φάραγγας ἀνεξόδους] ἐξόδους οὐκ ἐχούσας φάραγγας
B cf. uero III 59 δυσχωραῖς ἀνεξόδοις | 24 ὥς ἐν ἀπορίᾳ
χρήματος AB ὥς ἐν ἀπορίᾳ χρ. D παντὸς ἐν ἀπορίᾳ χρ.
scripsi ut VI 73 εἰς παντὸς πράγματος ἀπορίαν κατακλει-
σθέντας | ἐπεμπε B | 32 uerba inde a πόλιν usque ad
λαουινίου propter homoeoteleuta in B omissa, sed in mar-
gine adscripta om. A.

81, 7 τὸ σχῆμα ἐπικατηγορούση scripsi e coniectura
Buechelero et L. Dindorfi in Steph. thes. u. ἐπικατηγό-
ρησις, ἐπικατηγορήσει uolgo | 15 τὸ μέσον ἀπέχονσα AB |
21 πεδία om. B | 22 καρπούς] οἶνους AB, sed καὶ καρπούς
addita in margine Vrbinatis | 23 post ἐξενεγκεῖν aliquid
uelut ἐπιτήδεια intercidisse suspicatus est Reiskius, ἱκανὰ
supplet Buecheler | 32 κομισθέντων supra scripto μετὰ
B | post κομισθέντων addunt libri ἐκ τοῦ νεῶ uel ἐκ τοῦ
ναοῦ B quae sustulit Schmitzius.

82, 1 τε ὥς] τέως libri, emend. Reiskius | 13 ἐπιμε-

ληθρομένους uolgo, ἐπιμελησομένους AC | 14 ἐποίους] ἀπαίλους mauolt Reiskius | 23 κινδυνεύουσί τε, οὐ τὸ αὐτὸ πάντες ὁμῶς γέ πως τὸ αὐτὸ uolgo, correxi e B | 30 οὐδ' ἂν ἐπιγράφειν libri, correxit Reiskius, nisi quod οὔτε ma-
luit | 31 ἄλλοις ὅσοις AB.

83, 4 Καιριάνας AB, correxit Sylburgius | ἰδρυμένος fortasse post ὁδὸν inserendum | 6 ἐπαχωρίαν B | Τπε-
λαιαίς uolgo, correxit Cuiacius et codex Ambrosianus | 7 ἅπασιν ὁρᾶν δέμας A | 9 sq. εὐρημένου οἱ παλαιοὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν δηλοῦν τὸ δέλτα B εὐρημένου τῷ δέλτα δηλοῦν τὴν ἐκείνου δύναμιν οἱ παλαιοὶ A. spuria haec uerba esse rectissime statuit Ambrosius Stud. p. 230 sq., sed minus probari possunt, quae praeterea de huius loci emendatione protulit; haec enim prorsus pen-
det ex Vrbinatis scriptura, quam in ordinem uerborum recepi | 11 δύο νεανίαι B | 12 δ' εἰληφότες B | 15 ἐφαί-
νοντο ἔχοντες B ἔχοντες φαίνονται A | 21 ἀπενέγκασθαι B | 28 ποιοῦντα ἰδίους B ποιοῦντας ἰδίους A, articulum inserit D corr. | 29 καὶ om. B | γενομένης B fortasse recte.

84, 2 ἄγεσθαι AB ἀγαγεσθαι D corr. | 6 ἦν κτίζει θεοῖς ABC ἦν κτίσῃτε θεοῖς Dmg uolgo, κτίζεσθα reposui idem-
que inuenerat Buecheler | 8 εὐτ' ἂν libri, corr. Reis-
kius | 16 ἦς] ἥ AB ἦς D | 25 Δαρδανίῳ B | 26 ἕως uolgo
τε ὥς A τέως μέχρις B.

85, 4 σώζεται B | 22 γενόμενον Buechelero sus-
pectum | 24 λέξη B | 29 ὃ τε Σιλούιος mauolt Buecheler.

86, 1 ἀμφίβολον B | 5 τῇ ἀρχῇ uolgo τῆς ἀρχῆς Reis-
kius | 9 ἴουλοι AB | 15 ἐνὸς δέοντα] om. B | 25 λέγεται
γενομένη B | ὑπὸ] ἀπὸ libri, corr. Steph. | 26 ἑαυτοῦ]
ἑαυτῷ libri quod correxi | Ἀλβαν A Ἀλβυλαν B | 28 τετ-
ταράκοντα] τριάκοντα B | 29 τυραννικόν τι χοῦμα A uolgo.

87, 5 διαλειπούσης] διαλαμπούσης B | 7 φαίνεται om.
B sed additum est supra καὶ ἄλλα | 14 δύο τε καὶ B | 10
ἐπελθεῖν A παρελθεῖν B | 20 post ἀρχῆς intercidisse πρῶ-
τῳ uel δευτέρῳ putat Reiskius | 31 Γεργήθιος B.

88, 10 μετ' Ὀδυσσεά B | 12 δὲ λέγει] δ' ἔλεγεν B | 14
τὰς σπάφας B | 17 ἀνακομισαμένων] κομισαμένων B | 25
ἀποκλεῖν mauolt Buecheler.

89, 1 τρωάδων B | 4 καὶ Τηλέγονον quae intercide-

rant restituit Ritachelius e Synkello I p. 363 Bonn., idem-
que lacunam quae sequitur his fere uerbis explendam esse
censet: *Τηλέγονον, καὶ τοῦτον μὲν μεταναστῆναι, Ῥώμον*
δὲ καὶ Ῥωμόλον ὑπομείναι οὐκ ἴσταντας κτλ. | 7 *Ἀντίαν*
libri | 14 *Λευκαρίας]* *λεύκτρας B ἡλέκτρας B* uolgo, quod
correxi | 16 *διαφόρους* libri quod correxi | 17 *δόξαιμε*
libri, sed praestat *δόξω* idemque intellexit Buecheler | 27
ὅτε καὶ αἱ B | 29 *περιέπειν om. B.*

90, 4 *Ῥώμον — μὲν]* *Καπύην μὲν Ῥώμον B* | *προσώ-*
τερα B | 15 *ἀρχαιότερα]* *ἀρχαία B* | 18 *Ἀντίλοχος]* *ἐάντικος*
A ... ἀντικός B | 24 *φυγὰς om. B* | 26 articulum ante
Ῥώμη delendum censet Sylburgius.

91, 1 *δήποτε om. B* | *τὸ γινόμενον* scripsi *γενόμενον*
B om. hic quidem *A* sed transposuit ante *τῆς Ῥώμης* | 22
ἀρχιμερεῦσι] *ἀγγιστεῦσι AB*, corr. Niebuhrius | 24 *οὓς αὐτοὺς*
προσέθεμην uolgo, *οἷς recepi e B et προσέθεμην e A.*

92, 13 *Ποτίνου B* | 21 *Ἰσάγρον B.*

93, 1 *Τύλλιος B* | *Ὀστίλλιος AB* | 3 *Μάρκιον]* *Μάρ-*
κον AB | 7 *ὁ* ante *τυραννικός* addidit Reiskius | *τυρήνι-*
κός B | 8 *ἕως om. B* | 14 *τὴν δεκαετίαν ABC* *τῆς δεκαε-*
τίαν D, corr. Steph. | 21 *καὶ τίσιν]* *ἢ τίσιν* uolgo quod
correxi | 28 *ἄλλα καὶ B* | 29 *τελευτῶν]* *τελευταῖον B* | 31
ἔρωτι τοῦ μὴ π. mauolt Buecheler.

94, 4 *παρασκευάσας B* | 13 *Ἰλούιαν semper B* | 14
Ἰουλίαν A Ἰλούιαν B, corr. Glareanus | 16 *ὥς]* *ὥστε AB*
ὥς C | 17 *πενταετούς]* *τριακονταετούς* malunt Glareanus
et Sylb. | 25 *ἐν ἔθει δὴ* Buecheler.

95, 1 *χρησασθαι B* quod correxi, *χρησθαι* uolgo | 3
τῆς κόρης seclusi auctore Buechelero | 10 *προσάπτοντες*
quod abest a libris inseruit Casaubonus | 11 *καὶ se-*
iunxi | 24 *τοῦ θεοῦ]* *αὐτοῦ θεοῦ B* | *λειτούργημα* ex *ῥα-*
διοργανμάτων repetitum uidetur, quamquam defendi po-
test 28 *ἢ]* *ἢ* mauolt Portus | 32 *ὥς libri ὅσα* Syl-
burgius.

96, 13 *καταλιπών]* *κατέλιπεν* libri quod correxi | 16
οὐ πόρρω B | 21 *εἰς μάλιστα]* *ἄγειν B* | *τὸν εἰργασμένον*
mauolt Reiskius | 25 *μόλις]* *μόνης B* | 26 post *ἀφηγήσατο*
iterum *τὸ πρᾶγμα* male inserunt *ABC* | 27 *ἀπὸ τοῦ θεοῦ*

B | 31 uerba inde a καὶ γὰρ usque ad φανήσεται om.
B | 32 ὥστε μακρὰν *ACD*, corr. Steph. | εἰ βαδίουργεὶ φα-
 νήσεται c. Reiskius.

97, 4 τῶν ἀξιολογούμενων libri, corr. Stephanus; cf.
 II 37 οὐδενὶ ὑπακούσαντες τῶν ἀξιουμένων | 10 τοῦ πά-
 θους om. *B* | 12 an καὶ τότε περὶ τὸν τόπον? | 17 χωρμέ-
 νου mauolt Casaubonus | 18 χηρᾶσθαι *B* | 21 ὁ τῶν ἐ-
 ρέων — νόμος mauolt Steph. | 32 τὴν αὐτὴν] ταύτην *B*.

98, 8 αὐτὸς τις] an ἕκαστός τις? | 13 ἐν τῇ πρώτῃ
 γράφει] τῇ γράφῃ *AB* quod correxi τῇδε γράφει uolgo | 22
 πλήμνη *B* πλήμη *A* | 25 ἐκ τῶν περὶ ἔσχατα] malim ἐκ
 τῶν περιεσχάτων; ἐκ τῶν περίξ ἔσχατων c. Sylburgius.

99, 3 ἔπειτ' ἀπειλῶν] ἔπειτα ἐλθῶν libri quod cor-
 rexi | 7 περισπᾶσαν libri, corr. Sylb. | 13 καὶ ἦν γὰρ τις
 uolgo, καὶ om. *B* | 22 ἐπισχοῦσα *B* ἐπέσχουσα quod pla-
 cuit Reiskio *A* | 24 οἰκησάντων *AB* corr. Steph. | 27 σώ-
 ζεσθαι βουλομένων om. *B* | 31 ἡλέγγετο] ἐγένετο *B*.

100, 19 ἐκ delendum uidetur | ἐπὶ om. *AB* | 20 ἐπι-
 στρεφούσης libri, corr. Steph. | ἡ Παύλου λεγ. mauolt
 Buecheler | 22 ἐξαίροντες scripsi ἐξάγοντες libri; possis
 etiam conicere ἐξαλλάττοντες ut II 23 | 23 ἐξασκούμενοι
B | 27 ἀντικρὺς *B* | 32 πληγαὶ post χειρῶν inserit *B*.

101, 3 κατὰ κράτος ἤδη] ἤδη κατὰ κράτος *B* | 7 νύ-
 κτωρ om. *B* | 10 πεπορευμένος *A* uolgo | Καινίαν Sylb.
 καινιμᾶν *AB* | 18 τὸ προελελογισμένον mauolt Reiskius | 31
 τῶν νέων] τῶν νομέων c. Buecheler.

102, 6 κατ' αὐτοὺς ἐγένετο om. *B* | 13 ἄσπλοι *B* | 16
 εἶθ' c. Portus εἶθ' οὕτως εἶθ' ὥς ὁ Φάβιος c. Sinten-
 nis p. 17 | 21 sq. cf. omnino rectissime hoc de loco
 disputantem Schnellium Exerc. critic. in Dionys. Bonnae
 1854 p. 21 sq. | οὗτος inseruit Schnellius idemque lacu-
 nam sic explendam statuit: ἐπεὶ τίς γὰρ ἦν αὐτῶν ἡ μή-
 τηρ καὶ τίς νομ. | 26 δὲ Schnellius δὲ libri.

103, 3 δοκῇ] δοκεῖ libri, corr. Steph. | 4 εἶναι om.
B | 16 χωρεταῖς] πολίταις *B* | χαρίζεσθαι βουλόμενος] χαρι-
 ζόμενος *B*.

104, 13 παθόντες libri παθόντα σε Reiskius | 16
 δεομένου *B* | 21 αὐτοῦ libri, corr. Steph. | 22 ὦν om. *B* |
 28 τοῖς κατ' οἶκον ἐκιντοῦ κακοῖς probabiliter scripsisse

mibi videor, si quidem Dionysio hic Thucydidis uerba Π 60 ταῖς κατ' οἶκον κακοπραγίαις obuersata esse recte statui. τοῖς κατοίκους αὐτοῦ omisso κακοῖς B τοῖς κακοῖς αὐτοῦ c. Reiskius probante Buechelero.

105, 4 ante ὑπηρετήσῃν intercidisse εὐ suspicatur Meinekius | 9 ὅσα] ἃ B | 10 uerba βουλομένοις τε καὶ quae uolgo ante οὐ πολλῶν legebantur, inserui post δεο-
 μένοις | 12 ἦν om. AB | 17 ὁ Φαιστυλος uolgo, correxit Sylburgius | 23 φερόμενον] λεγόμενον libri, correxerunt Gelenius et Sylburgius στεγόμενον maluit Reiskius.

106, 5 λέξει] λέξοι AB, correxit Sylburgius | 8 ὥς] ὅσα B | 26 ἀποδρασασθαι AB quod correxi.

107, 18 τήν τε] τήν γε libri, correxit Reiskius | οὐχ ὥς] οὕτως ὥς c. Reiskius | 26 δέδωκε B om. relicui in quibus post ὠδινὰς inseritur ἔδωκε | 29 ὁ Ἀμόλιος uolgo, articulum omisit A.

108, 11 λούππαν AB | 19 εἰσταβλούς AB, corr. Steph. | 23 ἑλληνικῶν B unde Buecheler mauolt Ἑλληνικῶς | 31 πάσχοι uolgo πάσχειν B quod emendaui.

109, 1 τῶν ἐκείνου ut repetita e uersu qui praecedit expunxi | συναφορβὸν libri βουφορβὸν scripsi ne pueriliter Dionysius sibi ipse repugnet | 15 τῆςδε τῆς γραφῆς c. Buecheler | 17 ἀνενεώσατο libri, correxit Reiskius | 19 ἀκοσμάς B | 20 ἐπενοεῖτο mauolt Reiskius | 28 ὃ scripsi ὅς AB; possis etiam conicere οὗ ἔμελλον.

110, 6 αὐτῶν libri, corr. Steph. | 14 ἐπῆραν B | 27 ἀκοινώνητος om. B | 29 ἅπαντα scripsi εἰς πάντα libri.

111, 6 ἱερὰ spurium iudicat Meinekius | 12 δ' ὁ] δέ libri, corr. Buecheler | 14 οὐκέτι ἐπιτρέφουσα libri quod correxi | 17 ὥς δὲ καὶ ὁ φθόνος expunxit Reiskius; orta enim sunt ex eis quae secuntur | 18 οὕτως ὁ θεός B | πρὶν καὶ ὀτιοῦν] an πρὶν ἢ ὀτιοῦν? | 20 πρότερος recepi ex A πρότερον relicui | 22 Πέμψ B corr. ut et u. 27, 31.

112, 4 δὴ A δὲ B | 5 διακομμένου libri διοικουμένου scripsi idemque inuenerat Schmitzius | 6 τὸ μνημεῖον A τὸ μεῖζον B τὸ σημεῖον, quod coniecit Schmitzius, C τὸ δὲ μνημεῖον D unde effecit Stephanus τὸ δὲ μὴ μεῖον; cf. VII 41 τὸ μὴ μεῖον ἔχειν τῶν δικαίων ἀποδοίητε | 10

πρότερος] *πρωτέρω* libri, corr. Reiskius et post eum Cobetus N. L. p. 364 | 15 ἐθρόψατο *B* | 22 σώματι] *σήματι* ἡ *χώματι* *Cmg* *σήματι* mauolt Meinekius | 24 hic et u. 26 et p. 113; 5 *Ῥέμω* extat in *Vrbinate*, sed a prima manu in *Ῥεώμω* correctum | 28 δὲ] *τε* *B* | ὑπὸ λύπης *c.* Meinekius.

113, 7 συγχωρῆσαι scripsi *συγχωρήσαντι* *B* *συγχωρήσαντ'* *A* | 19 ἐπεὶ δὲ scripsi *ἐπειδὴ* *B* | *ἔτι*] *αἴτιον* *B* in qua scriptura latet fortasse *ἐναντίον* | 20 ἡμέραν quod abest a libris inseruit Reiskius | 23 τοῦ λεῶν *B* | ὁ συγκείμενος ὡς ἤκε *χρ.* *B* | 25 κελύσας] *καλέσας* *B* | 26 αἰσίους] *αἰτούς* libri quod correxi probante Meinekio et Buechelero.

114, 9 *παρεντάλια* libri, correxit Sylb. | *περὶ*] *ὑπὲρ* *c.* Meinekius | 10 εἰαρεστήριον] *χαριστήριον* libri quod correxit Meinekius | 12 διάγοντες *om.* libri, inseruit Sintenis | 11 ἡ τήν] *ἦν* *B* quod correxi ἡ uolgo | 23 μὲν post ἀποδεικνύμενος inseruit Reiskius, qui primus huius loci structuram intellexit | 24 ἐνθυμούμενος δὲ scripsit Reiskius *ἐνθυμούμενος* *B* *ἐνθυμούμενος μὲν* uolgo | 32 *τελευταίαν* Stephanus.

115, 2 ἀρχαιότερον et Ἑλληνικώτερον coniecerunt Stephanus et Meinekius, superlativos praebent libri | 7 ὑποδεξαμένη *B* | 9 καὶ Κελτῶν quae uolgo post Ἰβήρων leguntur omisi cum *B* | 12 οὔτε φωνὰς οὔτε δίσαιταν aperte spuria sunt itaque seclusi | 19 μήτε νόμους] *μὴ νόμους* *AB*, corr. *D* | 21 μήτε] *μὴ* *AB*, corr. *D* | 21 μηδ' ὅτιοῦν *c.* Stephanus *μηδ' ὅτι εἰσὶν* libri | post *μηδ' ὅτιοῦν* fortasse διασώζοντες intercidit | 23 τεκμηριῶσαι ὠκημένοι *B* | Ἥλειοι scripsi *ἡλῶ* *B* ὅλων *A* *φῦλον* Sintenis | 25 ὄντες *c.* Sylburgius ὄντων libri | 26 ἀκραν libri ἀκρως Reiskius et Meinekius | 27 οὐτ'] οὐδ' libri, corr. Buecheler.

116, 3 τῆς *om.* *AB* | 14 post uerba ποιησάμενος ἀρχήν sequitur in *AB* initium libri alterius usque ad εἴκοσι σταδίου et tum demum titulus libri secundi perscriptus est.

LIBER II.

117, 1 praefixus est in *AB* huic libro brevis indiculus earum rerum quae eo continentur | 2 *περὶ* libri *παρὰ* c. Buecheler | 18 *νυνὶ* *B*.

118, 3 *τοῖς μὲν* inserui e *C* om. *AB* | 8 *νῦν* *B* | 13 *ἐν αὐτῷ* *B* *σὺν αὐτῷ* *A* | 14 *Ἑλληνικῆς* mauolt Reiskius | *ἔδονται* libri, corr. Buecheler | 17 *Ἐπιτοὶ* of scripsi, articulum om. libri | 30 *τελευταῖον* *B* | 31 *οὗς ἤγεν*] *ὃς ἦν* libri, corr. Reiskius.

119, 2 *συγκαταμιγῆναι* scripsi probante Buechelero, *συγκαταλεγῆναι* *A* *συγκαταλαγῆναι* *B* | 6 *καὶ τριακοστῷ* om. libri, addidit Steph. | 10 *Ῥώμος* *B* corr. | 11 *ἀπ' Αἰνείου ὄντες καὶ Δ. Βη* | 12 *πατρὸς δ' ἀκρίβειαν*] *πρὸς ἀκρίβειαν* mauolt Steph. | 14 *γς* om. *B*.

120 *τὰ ὑψηλὰ*] articulum qui abest a libris inseruit Reiskius | 8 *ἀνθρώποις*] *ἀνθρωπίνης* *B* | *βλον*] sic *D* *βλον* *A* *βλων* *B* | 9 *παρὰνυκτίαν* *B* | 17 *ἐκ μικρῶν γενέσθαι τὰς π.* *B* | 19 *παράγινεται* *B* | 23 *τὰ τῶν ἐπιθ.*] *τὰ delendum* censet Reiskius | 25 *καὶ καταγωγὰς τῷ κοινῷ* *B*.

121, 24 *πρὸς τὸ νέαν καταστήσασθαι* *B* quod recipiendum erat, *προσῆν ἔαν καταστήσῃσθε* *A* unde id quod in textu proposui effecit Portus | 27 *με*] *μὲν* libri, corr. Reiskius.

122, 10 *οὗς*] *ὡς* libri, corr. Steph. | 25 *διαμαντεύσασθαι* libri *διαμαντεύσεσθαι* uolgo | 32 *φανῆναι* libri *φῆναι* c. Reiskius et Meinekius.

123, 3 *τῶν πατέρων* mauolt Ambrosius | 12 *τὰ πρὸς*] articulum hic et u. 13 reposuit Sylburgius, om. libri | 19 *νοτίων καὶ ὁ καλούμενος ἀρκτικός κύκλος* *B* | 23 *ἐπειδὴ δὲ*] sic *A* *δὲ* om. *B*.

124, 19 *τῆς ὁσας ταύτης* libri, corr. Steph. | 24 *μηνύειν* mihi displicet; expectes *ἐπισημαίνειν* uel tale quid | 31 *μὲν* om. *B*.

125, 3 *ἐν* om. *B* | 4 *ἐμφανεστάτη δὲ καὶ μεγίστη* c. Buecheler et (nisi quod *τε*) Reiskius | *κατὰ*] *καὶ κατὰ* libri quod correxit Ambrosius; an scribendum est *αὶ κατὰ*? | 11 *πολὺ* om. *B* | 14 *ὁμολογεῖται γενέσθαι*] *ὁμολό-*

γῆται *B* quod fortasse praestat | 16 τὰς πράξεις] τὰς om. *B* | 17 καὶ τὰς] καὶ uolgo, articulum addidit Sylb. | 31 οὐς καὶ καλοῦσι *AB* | 32 κουρίαις] φρενίαις *B*.

126, 3 αὐτοῦ] αὐτοῦς *B* | 4 δεκάδαρχος scripsi δεκάδα libri δεκάδα δεκουρίων uolgo | 5 διετέχθησαν *B* | 10 articulum ante περιέχουσα inseruit Ambrosius | 16 ὡς] οὐς *B* | 16 ἤδη] ἦδει *B* | 31 καὶ om. *B*.

127, 12 ἀθροοί libri, corr. Reiskius et Buecheler | ἐβυκανῶντες *B* | 23 κατὰ τὴν πόλιν scripsit Reiskius, articulum om. libri.

128, 1 τῶν ἐκ τοῦ πλήθους *B* | 4 ἐπὶ τὰ κρείττω ἔλαβον *B* ἐπὶ τὰ κρείττω μεταλαβὼν mauolt Stephanus | 14 προσέθηκεν *A* προέθηκεν uolgo | 15 κατεργαζόμενος scripsi ἐργαζόμενος *B* κατασκευαζόμενος uolgo, possis etiam conicere ἀπεργαζόμενος | 23 περὶ χρημάτων mauolt Meinekios, sed fortasse haec uerba spuria sunt | 28 ὡς μάλιστα ἐδύναντο scripsi probante Meinekio ἧς μάλιστα ἐδέοντο libri.

129, 1 ἰδίαις om. *B* unde et ἰδίαις et δημοσίαις fortasse delenda esse suspicatur Meinekios | 4 γερηφορίαις mihi suspectum; expectes ἱεραφορίαις, siquidem hac uoce sacerdotia significari possunt | 12 ἐν ἔθει scripsi ἐνθεν *AB* ἔθος uolgo | 16 ἐν πολλαῖς γενεαῖς nisi significare posset in multis gentibus, mutarem in ἐπὶ πολλὰς γενεάς | 29 μετρῶν *A* μέτρον *B*.

130, 1 πόλεως *B* | 6 ἀποστελλασα c. Reiskius | 15 ἐκόντες *B* | 16 εἰκόντων scripsit Reiskius ἐκόντων libri | 27 τοιάνδε τινὰ τὴν c. Reiskius | 29 κατὰ τὴν πόλιν] articulum inseruit Ambrosius | 32 τε ὄντας] τότε ὄντας libri, corr. Sintenis p. 9.

131, 3 ἐπιλέξαι] malim ἀποδείξαι | 8 post συνέδριον pauca uelut ἐνάλεσε σενῶτον, ὃ intercidisse suspicantur Reiskius et Buecheler | 9 δύναται δηλοῦν *AB*, fortasse δηλοῦν delendum | 17 κατέρες ἔγγραφαι libri quod correxi | 24 κατασκευάστο *ABh* unde c. Ambrosius κατασκευάστο αὐτῷ | 32 ἐνάστη φράτρα δέκα νέους interpretationis causa addita uidentur.

132, 1 post ἄπαντες uolgo leguntur ὃ καὶ εἰ νῦν κατέστησαν quae recte omittit *B* cf. Cobet. Var. Lect.

p. 371 | 2 ἔχον *B* an εἶχον? | 8 ἐκατόνταρχοι scripsi ἐκατοντάρχαι libri | 9 κατὰ τὴν πόλιν] κατὰ πόλιν libri, corr. Ambrosius | μὲν om. *B* | 10 ἡκολούθηον *B* | 12 οὗτοι] οὗτοι *B*.

133, 13 ἔχοντι] ἔχον *B* | 14 ταῦτα] ταῦτα libri, corr. Sylb. | 15 ἅμα πᾶς] ἅπας *B* | 29 λαμβάνειν *B*h idemque mauolt Reiskius | 31 δεκαδάρχαι *B*, corr. Sylburgius.

134, 3 τόπον om. *B* | 4 τεταγμένη *B*.

135, 4 ἐγένετο Grimmus | πάντων quod uolgo ante μάλιστα legitur omisi cum *B* | 14 Ῥωμαίους βεβαλον *B* | 15 παρέσχε τὸ μῆτε] ἡγάγετο μῆτε *B* παρέσχε τὸ μηκέτι uolgo | 16 πόλεις πολέμω *B* | 21 τε δὴ] δὲ δὴ *B* | τάλλα *B* unde ἔτ' ἄλλα c. Meinekios.

136, 2 τὸν Ῥωμαίων scripsit Ambrosius τῶν Ῥωμαίων *A* τὸν Ῥωμαῖον *B* | 9 ξενηλατοῦντες ἐνλους *B* | 19 εἰς Ἰβηρίαν τε παῖ Ἰταλλίαν *BC* | 20 post ἔχουσα intercidisse πολεμεῖν suspicatur Reiskius.

137, 7 οἰκεῖσθαι] οἰκίσθαι *B* | 16 τοῖς ἄλλας *B* | 20 εὐσεβῇ καὶ δίκαια ἀσκοῦσαν καὶ σώφρονα καὶ πόλεμια ἀγαθὴν *B*.

138, 1 ἡ κακηγορίαι mauolt Meinekios | 5 κράτιστα] τὰ κάλλιστα malit Stephanus secundum Eusebium Praep. evang. II 8 qui haec excerpit | 10 τὰς αὐτοῦ γονὰς *B* | 15 ἡ πένθος *B* | 17 ὥς παρ'] ὥσπερ libri, corr. Reiskius | 28 ἐπεληλυθότων Eusebius quod malim.

139, 7 τύπους uix recte dictum est, τυπετούς dubitanter Buecheler | 11 ὀργιάζειν libri quod correxi cum Ambrosio, ὀργιάζων uolgo | 13 καὶ ψήφισμα] ἡ ψήφισμα libri quod correxi | 17 ἐν ἀνθρώποις χρήσιμα *B* | 27 μόνους *A* μᾶλλον *B*.

140, 4 μέρος om. *B* | 16 ὅτι om. *B* | 22 ἐνομοθέτησεν ἀποδείκνυσθαι] ἀπέδειξε *B*.

141, 5 καταλέγοντας *B* | 8 Ἑλληνικῶν νομίμων mauolt Reiskius | 10 ἀρρητοφόροι *B* | 12 post προσεγεγενημέναι Camillarum nomen intercidisse recte uidit Reiskius; quare lacunam significavi et τοῦτο δὲ ut spuria Buechelero auctore seclusi | 16 συνετέλουν scripsi ἐτέλουν libri | 17 κάδμοι *G*. Vossius κάδωλοι libri | 22 τι om. *B* | 24 ἱερεῖς

τε] *ἱερούς τε* *B* | *ἐνομοθέτησαν* *B* | 25 *φρατρῶν* *semper scripsi φρατριῶν libri hic et paucis aliis locis.*

142, 1 *οἱ φρατριεῖς* *scripsi αἱ φράτραι εἰς libri* | 6 *φρατριῶν* *quod Ambrosius in φρατριέων mutare uoluit retinui, quoniam haec genetiui forma non est insolita* | 9 *φιλέτια* *libri, corr. Meinekios* | 23 *κάνησι* *scripsi probante Meinekio κανῆσι AB κανοῖς D uolgo* | 31 *πολυτέλειαν*] *πολιτείαν B.*

143, 5 *Ὀστίλλιος* *AB* | 7 *νομίμων* *om. B idemque malit Meinekios* | 23 *ὀρθήν γε πλείν* *libri, corr. Buecheler.*

144, 10 *ἤλασαν* *B* | 11 *εἰς γυναῖκα μίαν* *libri πρὸς γ. μ. siue γυναικὶ μιᾷ mauolt Reiskius ἀνδρὶ συναρμόσαντες γυναῖκα μίαν c. Ambrosius* | 15 *οἱ δέ*] *οἱ μὲν B* | 22 *τὴν*] *τῷ B τὸ et u. 23 πεκραμένον uolgo, corr. Ambrosius* | 30 *νόμον* *scripsi μόνον libri* | 32 *εἰς εὐφροσύνην μάλλον καὶ σωφρ. B.*

145, 2 *γάμους*] *νόμους libri, corr. Sintenis p. 26* | 9 *ὥσπερ ἡμεῖς Ἕλληνες* *mauolt Reiskius* | 15 *ἀπαρχὰς*] *ἀρχὰς libri, corr. Steph.* | 17 *πολλῇ*] *τῇ ὅλῃ c. Reiskius* | 32 *δέ τι*] *τε B.*

146, 3 *ἐν οἷς μέγιστα ἦν* *c. Reiskius* | 10 *δὲ* *om. AB* | 15 *Πομπηίου* *B* | 17 *Καρουίλιος*] *καὶ ρουίλιος libri, corr. Ambrosius Καρουίλλιος uolgo* | 19 *συνοικεῖν*] *συντυχεῖν B* | 32 *δεύτερον* *reposui monitus a Buechelero qui hoc ad Solonis instituta referendum esse uidit, τρίτον libri.*

147, 4 *σοφίας*] *φιλοσοφίας B* | 20 *ἐπιφανεῖς* *om. B* | 27 *οὐτ' αὐτὸς ὁ κ. c. Reiskius.*

148, 1 *ἀπειλήφαμεν* *B* | 10 *ἐφ' υλοῦ* *B* | 14 *υλὸς δὲ προθεῖς* *B* *quod recipere debebam* | 16 *ἀπεμποληθῇ* *τε καὶ ἐλευθερωθῇ* *scripsi ἀπεμποληθεῖς τε καὶ ἐλευθερωθεῖς uolgo* | 21 *νόμον* *A νόμων relicui* | 31 *οἱ ἄνδρες οἱ δέκα* *mauolt Reiskius* | 32 *ἀναδειχθέντες B.*

149, 3 *καταλαμβάνομαι* *A καταλαμβάνομεν relicui* | 6 *γυναῖκα* *om. B* | 12 *ἐπὶ κεφαλαῶ* *libri, corr. Sylburgius* | 16 *παρὰ* *uolgo π B πρὸς scripsi* | 18 *τοῖς πολιτικοῖς πλήθεσι* *om. B* | 31 *καταλείπεται τὰ κατὰ γ. libri, corr. Buecheler idemque inuenerat Ambrosius.*

150, 3 *διώκουσιν*] *possis conicere διοικοῦσιν* | 5 *χαριζόμενος* *libri, corr. Steph.* | 6 *θατέρῳ* *libri, corr. Steph.* |

80 τῶν Λακεδαιμονίων *B* | 17 καὶ ante ἀνδράποδα add. *A* | 25 καθεζόμενος ἐδίκαζεν] κατεδίκαζεν *B* | 28 κατακλητικώτατοι τὴν πρόσοφον *B*.

151, 2 ἀποχρῆν *AB* | 5 κατὰ τὴν πόλιν Ambrosius, articulum om. *AB* | 6 καὶ λόγον] κατάλογον libri, corr. Stephanus | 10 ὥσπερ *B* | 12 φιλείαις *AB* | 21 θυσίας καὶ ἐορτὰς *A* θυσίαν δὲ ἐορτὰς *B*.

152, 2 παρθένους ἐπὶ τὴν θέαν *B* | 11 ἐπὶ γάμῳ γυναικὸς *B* sed γυναικὸς punctis subductis deletum | 18 ἐκίστην mauolt Buecheler ἐκάστοις Reiskius | 26 οὐκ ἔχει λόγον malim probante Buechelero.

153, 10 καὶ τοῦ δρόμου] τοῦ δρόμου καὶ *AB* | 11 ἱππων c. Sylburgius ἱππέων libri | 29 κενήνη *B*.

154, 1 γινομένη *B* | 17 ἔν αἰ] ἕνα *B* | 20 κενήνης *B* | 24 malim ἀπροσδόκητος | 30 κενηνητῶν *B* itaque semper in eo scriptum est.

155, 8 ἀπὸ τῶν ἀποίκων libri ἀπὸ τῶν πεσόντων scripsi ἀπὸ τῶν ἀπολωλότων mauolt Reiskius | 10 πολλὰς ἅμα libri, sed fortasse scribendum πολλὰς ἄλλας | 24 ἵνα ἐμπορεῖσθαι τοῖς βουλομένοις ἢ] ἵνα τοῖς ἐμπορεῖσθαι βουλομένοις ἢ libri, corr. Buecheler | 32 λόφον seiunxi, aut enim τὸ Καπιτώλιον aut ὁ Καπιτωλῖνος λόφος dicendum erat.

156, 23 ἐπεὶ δὲ] ἐπειδὴ libri quod correxi; ἐπειδὴ δὲ coniecit Buecheler.

157, 2 ὥς καὶ] ὥς ἂν καὶ c. Buecheler, malim ὥς καὶν | 19 ὑμῶν τοὺς ἄνδρας *B* | 31 κατέγραφε libri, corr. Buecheler.

158, 6 μετὰ τόνδε δὲ τὸν π. *B* corr. Portus | 15 ἀποικησις] ἀποικία τις mauolt Buecheler ἀπόντισις libri praeter *B* | 22 Κέλλιος *B* ut et u. 23 | 31 fortasse οἱ σύμπαντες.

159, 9 Παλατίου] παλλᾶτίου *B* | 20 τὰ πολέμια ἔργα διαφανῆς libri ἔργα iam Ambrosio suspectum, qui tamen τὰ πολεμικὰ ἔργα δὲ maluit, deleni | 19 Σολωνίου] Οὐλοσινίου c. O. Müller Etr. I p. 116 | 25 ἱκανῶς] καὶ οἷς libri quod correxit Sintenis p. 17.

160, 3 δεύονται] δεύνται *B* | 8 καὶ ἡ] articulum qui abest a libris inseruit Ambrosius | 12 Κυρίνειον semper pro Κυρίνιον scribendum esse censet Meinekianus | 13

οὐκ ἔστιν αὐτῶν *AB*, correxit Ambrosius | 16. τίτιος] τίτος *B* τίτις *A* | 24 παραδόξως *B*.

161, 4 Πείλων *B* | 5, ἐπιθυμία libri ἐπιθυμία c. Sylburgius | 8 malim πέψασα γοῦν | 11 διαλεχόμενῃ? | 16 τὸν πατέρα αὐτῆς libri quod correxi | 24 τὸν ἐχρυσάτων scripsi idemque maluisse uidetur Reiskius τῶν ἐχρυσάτων *AB* | 29 Πείλων *AB*.

162, 2 ὁμολογῶν Buechelero e uarsa praecedente ortum et fortasse ὀνομασιῶν scribendum uidetur | 5 παρὰ ληγομένην c. Reiskius | 8 τε om. *B* | 24 Πείλων *AB* ut p. 163, 11. 15 | 29 num δοξάν? quo probato καὶ u. 31 ἀντίκα delendum fuerit | 31 χρήσθαι uolgo, corr. Meinekus.

163, 2 ταῦτο libri ταὐτό c. Sylburgius | 8 χαλεπαίνοντες *AB*, corr. Sylburgius | 9 βάλλειν libri, emend. Reiskius | 20 προτροπῆς libri ἀποτροπῆς Stephanus | 23 Τάτιος] τίτος *B* | 29 τὰ κατορθώματα] articulum addidit Ambrosius.

164, 1 γὰρ Ambrosius δὲ libri | 23 ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ scripsi ἐν αὐτῇ τῇ μ. libri | 29 Μέττος *A* ut semper | 30 ἀνῆλθε seclusi.

165, 17 τετραγαμένως manolt Sylburgius | 21 ἔξιμος δὲ ἤδη καὶ καταβελῆς ὢν *B* | 29 uolgo post ἅμα additur ἐπεὶ quod om. *B*.

166, 17 ἐλασθεὶς *B* | 24 ὁρῶν ἦν γὰρ ἤδη ἐκ *A*, recepi scripturam Vrbinatis | 32 τοῦ μὴ οὐ *Bh* | αὐτὴν τὴν πόλιν scripsi αὐτῶν τὴν πόλιν *B* τὴν πόλιν αὐτῶν uolgo.

167, 3 οὐκ εὐπετὴς Casaubonus εὐπετὴς libri | 4 ἀπὸ ὑψηλοῦ *B* sed ante ὑψηλοῦ aliquid erasum, ἀπὸ καθυψηλοῦ uolgo | 5 ὁ πολὺς] ὁ delendum censent Ambrosius et Buecheler | 10 οἷ τς] οἷ γε Ambrosius | 11 ἀπολύσουσιν] nunc demum uideo ἀπολύσουσιν esse restituendum | 13 προσμεταπέμπονται *AB* corr. Ambrosius | 14 προσμένωσι *B*, corr. Ambrosius | 15 ἐπιθήσουσι *AB*, corr. Steph. | 17 ἀναχωρήσεως] ἐπιχειρήσεως c. Reiskius | 18 συμβάσεως δὲ περὶ τοῦ διαλέγεσθαι libri quod correxit Reiskius et post eum Cobetus N. L. p. 589 duce Sylburgio qui coniecerat τὸ δὲ περὶ συμβάσεως διαλέγεσθαι | 23 malim χρήσονται | 27 πολλὰ] ἀν τὸ πολλὰ?

168, 10 αὐταὶ] αὐταὶ B quod correxit Ambrosius | 22 φιλία A φιλαν relinqui | 25 δὴ A δὲ relinqui | 31 συνάξωσι uolgo quod correxit Cobetus V. L. p. 97.

169, 2 τοῖς ἀπάντων] τοῖς τῶν ἀπαντάντων c. Reiskius | 12 αὐτοὺς A αὐτῶν relinqui | 32 φυλάς καὶ εἰς φράτρας B | ἐπιδικαιρεθέντας] ἐπιδοθέντας libri quod corr. Reiskius.

170, 4 Τάτιος] τίτος B | 7 ἀπ' αὐτῶν] ἐπ' αὐτῶν B unde patet Dionysium scripsisse ἐξ αὐτῶν cf. I 70 τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος II 56 III 18 | βουλοσῶς AB | 12 ἐλάττους] ἐλάτους ἐκατὸν B | 17 σὺν] ἐν? | 19 οὓς καὶ αὐτοὺς ἐκάλεσαν π. mauolt Sylburgius.

171, 4 ἐπὶ] ἐν libri, correxit Sintenis p. 27 | 6 τόπων] πάντων libri, corr. Sintenis l. s. | 8 φασιν B | 9 τρισὶ θεούσαις libri, corr. Steph. | 20 χορεύουσα libri, corr. Reiskius | 23 ὁμοιος B | 26 ἐν δὴ mauolt Ambrosius | 31 Μέδιον — Φίλιον c. Portus.

172, 2 ἐφ' A ἀφ' B | 6 ὁ λόγος] articulum addidit Ambrosius | 10 δ' ὁ] δὲ libri quod correxi | 11 ὀμβρινοῦ ἔθνους αὐθιγενεῖς libri quae emendauit Reiskius | 17 Σαβίνου libri Σάβου Sylburgius | 19 καὶ Δία B | 22 malim ποτὲ | 23 αὐτήν] ἄμα libri quod correxi | 24 Κοτύνας libri Κοτυλλας Gelenius.

173, 9 ἐν αὐτῇ libri ἐν ταύτῃ Reiskius | 12 φορωνίαν scripsit Ambrosius φερωνεῖαν B | 17 Σαβίνοις mauolt Buecheler | 26 παλλάντιον B | 27 παλλαντίω B | 28 Καπιτωλίον scribendum est.

174, 4 ὑπερανέστηκότε] ἐπανεστηκότε libri, corr. Ambrosius | 7 μυρωνίσι B μουρωνίσι A | παλλάντιον B | 15 κυριτίδι] κυριτίᾳ uolgo, corr. Schoemannus opusc. I p. 31 | 18 ἐπεδείξαντο B | 19 καμαρίνοι B | 24 χώραν libri, corr. Steph. | 25 uerba haec non expedit; id certum mihi uidetur pauca intercidisse et τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ex τῇ τρίτῃ μερίδι male huc irrepsisse | 31 ἀπόλησις] ἀποικία τις malit Buecheler.

175, 4 τὸν om. AB | 15 ἀπάγεσθαι scripsit Buecheler ἄγεσθαι B ἐνάγεσθαι relinqui.

176, 23 τεθυνηκόσι B.

177, 8 διεστράτευσε AB | φειδήνη et φειδηναῖο sem-

per *B* | 12 *Κρουστομερίαι* Ambrosius *κρουστομέρια* libri
| 30 *νομεντίαι* *B* | *Κρουστομερίαι* libri quod corréxi.

178, 2 *ἐπιθεμένους* mauolt Buecheler | 20 *μεγίστην*
ισχὺν ἔχουσαν scripsi *μεγίστην ἰσχύουσαν* *AB* | 21 *Οὔιοι*
λοι libri, corr. Sylburgius.

179, 10 *ἀπέχοντος* libri, corr. Steph. | *λοχύσαντος* *AB*
| 12 *δ'* om. *B* | 18 *χρόνον*] *πόνον* mauolt Sylb. | 20 *ῥεῖ δὲ*
scripsi *ἐκείδε* libri | 23 *οἱ δὲ*] num *πολλοὶ δέ* | 24 *προει-*
δότες *B* | 28 *ἀπήλανσα* *B* corr.

180, 16 *ἄλων* scripsit Sylburgius *ἄλλων* libri | 26 *ἐπὶ*
τοῦ τὰδε *B* *τῆς* pro *τοῦς* malunt Reiskius et Buecheler.

181, 9 *τὸ μηκέτι*] *τὸ* om. *AB* | 10 *ἀρχαίους* mauolt
Reiskius | 14 *καὶ αὐθαδεις* insiticia iudicat Buecheler | 28
δηλαδὴ libri *δὴ* *ζάλη* Reiskius *ἢ ζάλη* scripsi quia haec
ad ea referuntur qui *μυθωδέστερα τὰ περὶ αὐτὸν ἐποιοῦν*
| 31 *γε οὖν* libri.

182, 7 *γινόμενω* *B* | 8 *παντελὲς* c. Reiskius | 16 *ὀκτω-*
καιδεκαέτης *ων*, *ὡς* c. Ambrosius | 31 aut *βασιλεῦσι* cum
Buechelero expungendum aut cum Reiskio scribendum
μεσοβασιλεῦσι.

183, 2 *ἔπειτα*] *ἐπεὶ δ'* malunt Reiskius et Buecheler
| 27 *ἐπιβουλευόντων* uix genuinum est. *ἐπιδημούντων* ma-
uolt Sintenis p. 21; an *βουλευτῶν*?

184, 1 *κατ'* abesse malim | 2 *Νόμαν* quod hic *B*
praebet semper scripsi, *Νομᾶν* uolgo | *χρή* — *βαρυτοναῖν*
male hue intrusa esse uidit Portus | 11 *διαγνώσεως* libri,
articulum addidi | 16 *πεισαγόρας* *B* | 20 *ἔγραψαν* Bue-
cheler *αὶ γράψαντες* libri | 30 *δ'* *ἔτι* Sylburgius *δέ τι* libri.

185, 9 *τὰ ὑπὲρ*] malim *ταῦτα ὑπὲρ* | 24 *τούτων* seclusi.

186, 2 *τὴν* ante *βασιλεῖαν* om. *AB* | *ἐνταῦθα*] *ἐν*
ταύτῃ *Bh* | 9 *κατὰ φράτρας*] malim *καὶ φράτραι* | 10 *τελευ-*
ταῖον *B* *τελευταίων* relicui | 26 *καὶ* ante *διδαχθέντα* delen-
dum censent Reiskius et Buecheler.

187, 8 *ἐξ* om. *AB* | 9 *παραστῆσαι* *AB* | 14 *οἱ τὰ θεῖα*
δ.] malim *Ῥωμαῖοι τὰ θεῖα δ.*

188, 16 *γενόμενοι* ortum e *γειομένας* quod praecedit
expunxit Buecheler | 17 *καὶ*] *ἢ* libri, corr. Sylburgius | 18
ἐδόκειν quod post *δεδοκῆναι* facile interciderere potuit
addidi | *αὐτοὶ*] *αὐτοῖς* *B* *αὐτοῦς* relicui, corr. Steph. | 19

τὸ] τῷ *B* | 20 περισθῆναι *B* | 24 ὀφειλέας libri λάλας scripsi idemque inueniunt Buecheler, ἄλλης ὀφειλέας c. Reiskius | 31 οὐκ ὀλίγην malim.

189, 4 τοῦ κοινῇ συμφέροντος scripsi τοῦ κοινου συμφέροντος libri | 8 ὑπελάμβανεν ἂν libri, corr. Meinekios et Buecheler.

190, 22 στεφανηφόρους scripsit Stephanus | 23 φλάμοσιν *AB*.

191, 10 ἡξίωται καὶ *AB* καὶ deleui auctore Ambrosio | 12 ὦν] ὑπὲρ ὦν libri, corr. Ambrosius | 15 τινες ἐπὶ τῶν ἀμηχάνων ἀνατιθέασι νομίζ. *B* | 17 ἐστὶν scripsi hic et u. 26, Ἔστιν uolgo.

192, 7 ἐστὶς scripsi Ἔστις uolgo; possis conicere Ἔστις δὲ κοινὸν λεγόν | 13 ὡς οὐχ *Bh* οὐχ ὡς *Bb* | 18 αὐτῇ scripsi αὐτῇ *B* αὐτῆς relicui | 19 φρατριῶν libri | 23 Ἔστις quod abest a libris inseruit Reiskius | 24 ἡ θεὸς ante θεραπεύεται intercidisse suspicietur Ambrosius | 29 παλλαντίου *B*.

193, 6 οἶονται scripsi ποιοῦνται libri | 7 παρθένοις δ' *AB*; an παρθένοι δ' ? | 15 expectes μόνοι post ἔχουσι | 30 pro γενομένης mauolt Buecheler ποιμένης; ἀνακειμένης Reiskius | 31 αὐτοῖς libri, corr. Stephanus.

194, 1 τινα *B* τῷ Αἰνέῳ relicui τινα διαφυλαττομένην mauolt Sintenis p. 17 | ἐνθα δὲ ἡμέρας *B* | 28 articulum ante τριακονταετίας om. *B*.

195, 14 ταῖς νεκραῖς libri, corr. Steph. | 16 ἐντὸς ταχούς *B*.

196, 3 γινόμενας *B* | 4 ἄξουσι] αὔξουσι *B* | 11 δὴ ποτε scripsi δῆποτε uolgo | 22 ἐπιτετέλεκα scripsi τετέλεκα libri | 23 malim ὀλίγω | 26 ἀποθανοῦσαν *A* ἀποθανεῖν relicui.

197, 6 Τυγκίας scripsi Τυγκίας *AB* | 17 κενῶ] καινῶ *AB* | 22 καὶ ἄλλα] καὶ libri ἄλλα addidit Buecheler | 28 παλλαντίω et παλλαντῖνοι *B*.

198, 4 ἐν inserui, om. libri | 10 αὐτ περικυφύρους αὐτ φοινικοπαρύρους delendum esse censet Sylb. | 12 ἀπίκας scribendum esse monuit Buecheler, ἄπικας libri | 26 σάλιρε *AB* | 29 σαλτάτορας c. Portus σαλάτορας *AB*.

199, 13 τοῦ Νόμα] τοῖς Νόμα *ABh*.

200, 6 χρῆν] ἐχρῆν libri praeter *B* | τούτους scripsit Ambrosius αὐτούς libri | 10 φησὶν *AB* | 13 ἱερῶμενοι Sylb. ἱερωμένοι uolgo | 16 Ἐπικλῶν *AB* Αἰκικλῶν c. Cluner.

201, 15. τὰ τε] τὰ δὲ libri, corr. Sylb. | 32 μαρτυρόμενος *A* μαρτυρούμενος relicui.

202, 27 ἐπιψηφίσαι *B* | 28 malim τοιαῦτα.

203, 1 αὐτῶν] ἐαυτῶν *ABh* quod recipiendum uidetur | 6 sq. uerba grauitex corrupta, fortasse sic restituenda: νομοθετοῦσι, κρίνοντες ὅσα τῶν ἱερῶν ἄγραφα ὄντα καὶ ἀνέθιστα μὴ ἀνεπιτήδεια τυγχάνειν αὐτοῖς φανεῖν νόμων τε καὶ ἐθισμῶν. Reiski aliorumque coniecturae aut nimis a codicum scriptura recedunt aut sententiae quae his uerbis inesse debet minus consulunt | 12 ante μηδὲνα fortasse inserendum est ὥστε; μηδὲν uolgo | 15 προφῆται] ὑποφῆται mauolt Stephanus | 16 αὐτῶν scripsi αὐτῶν libri | 19 fortasse scribendum est: δῆμῳ περὶ [μὲν] τῶν ἱερῶν, ὥστε et eqs. | 20 καλεῖν om. *B* | 22 ἱεροφάντας λέγειν *B* | ἐκλείποντος libri, corr. Steph. | 26 δοκεῖ *B* δοκῇ *A*.

204, 2 ἀγαγόντα mauolt Buecheler | 16 ἐν τοῖς] ἐν ταῖς uolgo, corr. Meinekios | 18 αὐτούς] αὐτῆς *B* | 27 Ρωμαῖαν *AB* | 30 τοῦ χρόνου quibus in *B* puncti subducti sunt seclusi.

205, 3 ἀπὸ τοῦ Ἰσού scripsit Ambrosius et Sintenis p. 20 ἀπυτουάσου *A* ἀπ' αὐτοῦ *B* | 4 ἐνόμισε τοὺς τέρμονας ὁ Νόμας scripsit Buecheler, ἐνόμισαν τοὺς τέρμονας ὀνομάσαι libri | 11 ἐν ἐτέροις libri, corr. Steph. | 30 malim ταῦτα δὴ διανοηθεῖς.

206, 3 ἀνθρώπους] malim ἄλλους uel τοὺς ἄλλους | 4 γε οὖν uolgo | 13 διήττων. τοιαῦτα scripsi διητῶντο. ταῦτα *B* | 21 μανείν scripsi probante Buechelero μένειν uolgo | 30 γεωργούς deleuerant Meinekios et Buecheler.

207, 2 τείνοντες *B* | 3 πλούτων fortasse delendum est | 15 διατήρη τῇ Νομᾷ libri, corr. Stephanus | 19 ἀπήλυνσε *B* | 20 περὶ λόγων scripsit Stephanus περὶ λόγον uolgo, malim περὶ λόγους.

208, 3 ὁ om. *B* | 6 Τεβέρμιος sine τοῦ *B*.

LIBER III

209, 7 Ὀστέλλιος libri ut p. 210, 4, corr. Portus | 11 Ὀστέλλιος scripsi τύλλιος *B* στέλλιος *A* | 12 σερονιλλίου *AB*.

210, 2 μαρτυρούση scripsi e *C* μαρτυρούσης relicui | 11 Ἀθήνησι quod om. libri addidi | λισοστράτου *B* | 12 αὐτὸς εὐθύς *AB* | 29 κέλιον *AB*.

211, 3 πολλαὶ τε καὶ ἄλλαι *A* unde πολλαὶ τε καὶ καλὰ malunt Stephanus et Meinekius | 5 πρὸς Ἀλβανούς] τοὺς inserunt libri praeter *A* | 7 καλκίος ἢ λουλίος *B* | 24 Ἀλβανῶν scripsit Reiskius λαβῶν *AB* | 26 δέξασθαι libri, corr. Stephanus | 32 Κόλλιος semper *AB*.

212, 15 δίκας αὐτοῖ scripsit Buecheler δικάσατε *B* δικάσεται *A* | 28 λαβεῖν quod om. *C* fortasse ex Ἀλβανῶν ortum est | 31 πρὸς Ἀλβανῶν *B*.

213, 1 malim προτέρων | 3 τοὺς Ῥωμαίων libri, corr. Sylburgius | 7 ὁμολογεῖ *A* ὁμολογοῖ relicui | 17 ἀμυνονμένους *D* uolgo | 25 post συνθήκας cum in Vrbinata lacuna hemiuersus sit quaedam intercidisse uidentur. relicua quae ancis inclusi uolgo adduntur e *CD*, sed absunt ab *AB*.

214, 5 ἐπιτηδειότατον *A* ἐπιτηδειότερον τὸν *B* | 14 λογισμὸς scripsi duce Reiskio εἰς τοὺς λογισμοὺς libri | 15 ὥς τὰ κρ. libri οὐ inseruit Sintenis p. 30 | 17 ἣν scripsit Reiskius ἥγε libri | 18 ὁ τοῦ] ὁ δὲ τοῦ libri praeter *A* | 32 οὐδὲ Reiskius οὐτε libri.

215, 26 ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου libri praeter *A* qui articulum omittit.

216, 8 σπείλονται c. Reiskius | 9 ἄφυκτον] ἀφύλακτον libri, corr. Reiskius | 15 ἀποδασμῶν *B* unde ἀποδασμὸν c. Meinekius | 27 ἐπεληλυθότας libri, corr. Reiskius | 32 ἰόντας] malim εἰσιόντας.

217, 8 ἣ post πολλή inserui | 21 ἐφελκυσθεῖς c. Reiskius.

218, 4 διαμελήσας *B* hic et saepius | 11 πρότερος scripsi πρότερον libri.

219, 5 μακρῷ δ' ἔτι scripsi μακρῷ δέ τινι libri | 14 ἄρξη corr. in ἄρξει *B* | 26 διαφθείρειν *B*.

220, 6 διηγησάμενον c. Cobetus N. L. p. 290 | 6 ἐπιθεμένων scripsit Buecheler τιθεμένων B ἐπιτιθεμένων A | 11 τέως μὲν c. Reiskius τε libri | ἀνεβαλλόμεν B | 14 προβατιδίαν c. Reiskius.

221, 26 σου addit A om. relicui.

222, 12 ὦ Φουφέττιε scripsi ὦ om. libri | ὥστε libri. ὥς scripsi probante Meinekio | 15 πολεμήσωμεν uix recte dictum est; scripsissem πολεμησομένους (cf. Cobet. Var. lect. I p. 210) si huius uocis πολεμεῖσθαι significationis certum scirem exemplum | 26 μισεῖν τε B unde conicias καὶ διὰ τοῦτο μισοῦντες ἡμᾶς | 30 μισοῦντι] ἀπιστοῦντι mauolt Buecheler.

223, 10 μάλιστα μὲν c. Meinekius.

224, 13 παρέσχετο scripsi πρόσχετο B προείχετο A | 16 παρεχόμεθα scripsit Sintenis p. 18 παρεχόμενοι AB.

225, 6 τῶν λατίνων B | 10 καὶ βαρβάρους scripsi βαρβάρους uolgo cf. I 4, 89 | 19 ἀποδεικνύετε scripsi ἀποδεικνύετε B ἀποδείκνυτε relicui | 21 φήσετε B.

226, 10 τοὺς αὐτοὺς γὰρ εὐχόμεθα προγόνους libri, sed hoc quoque loco ut I 4 παρεχόμεθα a Dionysio scriptum esse mihi persuasum est | 14 ὑμῶν A ἡμῶν relicui | 19 μόνον ἄρχειν A ἄρχειν μόνον B | 23 εἰ δὲ B | 28 ἐπιχειρεῖς libri, imperfectum propter ea quae secuntur restituit Reiskius | 30 διέφθαρται mauolt Cobetus N. L. p. 290.

227, 2 τοσοῦτον δέομεν A τοσοῦτο δ. B | 7 εἰ μὴ καὶ A καὶ om. relicui | 18 παρεχόμενον? | 23 κατηγορεῖς pro κατηγορεῖς hic et p. 228, 7 scribendum esse uidit Buecheler.

228, 3 οἶκον libri ὄγκον c. Reiskius et post eum Cobetus V. L. p. 6 cf. Dion. de Thucyd. 1 εἰς ἐλάχιστον ὄγκον συναγαγεῖν τὴν πραγματείαν | 7 κατηγορεῖς libri, corr. Buecheler | 11 ἄποικοι B | 12 καλεσάμενους B | 30 τὰ πολλὰ τοῖς σοῖς λόγοις ἐλεγχθησόμενα uolgo, τοῖς λόγοις c. Stephanus λεχθησόμενα emend. Reiskius | 32 τοὺς δικαίους κριτὰς A τοῦ δικαίου κριτὰς B καὶ οὐ δικαίους κριτὰς Sylburgius, sed καὶ non est necessarium; fortasse ex Vrbinatis scriptura οὐ τοῦ δικαίου κριτὰς eliciendum est | 32 εἴνα] ὄν c. Buecheler.

229, 5 μέρει] ἐπὶ μέρει mauolt Reiskius | 24 μονομα-
χῆσαντος B.

230, 1 πολέμων libri πόνων c. Reiskius | 2 τὸ μὲν ἐν
ὀλίγοις σώμασι κινδυνεύειν δεῖν τὰς πόλεις c. Buecheler
| 15 τόνδε τὸν] τὸν τὸν B; ἀν τούτου τὸν? | 16 μέσα] μέ-
σον mauolt Sylburgius | 29 φιλοτιμίαν c. Buecheler.

231, 10 καὶ οὐ γενέσθωσιν mauolt Buecheler | ὁμοίως
B quod corr. Stephanus | 14 Σικίνιος B σεκίλνιος A unde
Ξεκίηνιος uolgo | 16 τρίδυμα, καὶ αὐτὰ οἱ γ.] τρίδυμα καὶ
αὐτά· ἃ οἱ γ. uolgo cum libris, corr. Reiskius.

232, 2 ἡμέρᾳ] γενέσει B | 8 βουλοίμεθ' ἂν Meinekios
βουλοίμεθα libri | 14 ἐχοῖν μὲν πολλοῖς ABC ταραχὴν ἐν
πολλοῖς c. Pflugkios ξριν ἐν πολλοῖς scripsit Sintenis p. 18
quamquam ne sic quidem locum persanatum esse credo
| 17 αὐτῆς παρασχούσης AB.

233, 4 τοὺς αὐτῶν] ποτε αὐτῶν B | 5 μήποτε οὐδ'
ὅσιον B | 11 ἀναγκάζων AB ἀναγκάσων CD uolgo | 14 ἐπὶ
νοῦν ἦλθε] usitatus est εἰς νοῦν ἦλθε | 25 αὐτὸς libri
αὐτοῖς Sylburgius | 27 εἴπερ γοῦν scripsi εἴπερ οὖν B εἰ
οὖν A | ὀλίγοις] λόγοις mauolt Buecheler | 30 δέχεται δὴ
scripsi δέχεται τε δὴ B δέχεται δὲ A.

234, 17 βουλήσεσθε B βουλευέσεσθε A | 21 πάντων μά-
λιστα δεξομένους ὑμᾶς τὸν — κίνδυνον ἄρασθαι ἐπιεικῶς
ὑπέλαβον, δεδοικὼς δὲ μὴ eqs. uolgo, ἐπιεικῶς ὑπέλαβον
et δὲ om. AB, itaque lacunae signum inserui, nisi prae-
stat uerba sic restituere: πάντων μάλιστ' ἂν δεξαμένος
ὑμᾶς — ἄρασθαι, δεδοικὼς μὴ eqs. amat enim Diony-
sius asyndetam orationis conformationem.

235, 1 ὁμολογούμενοι mauolt Schnellius | 2 ἀξιώσαι-
τε scripsit Meinekios ἀξιώσετε libri | 6 ἡγήσεσθε B.

236, 3 δοκεῖ B | 5 πρότερον B | 26 τὰ μετ' αὐτήν
mauolt Reiskius.

237, 16 ἀγωνιζομένοις A ἀγωνισομένοις relicui | 24
προσπεσεῖν libri, correxit Reiskius | 26 malim παρὸν ἐν
ἄλλοις.

238, 10 βεβουλημένον scripsi βεβουλευμένον libri | 25
ἄλλαις ἐπ' ἄλλαις πληγαῖς libri, correxerunt Meinekios
et Cobetus N. L. p. 258.

239, 17 ἐνέγκαντες mauolt Reiskius | 20 προσβολήν

c. Sylburgius | 21 ὁγνῶν uolgo, cf. uero u. 23 ubi B ser-
uauit ὁγνῶν.

240, 3 ἄλλων] ἀδελφῶν libri, correxit Schnellius | 9 ἐπιχειρομένων B | 11 ἤδη scripsi δὴ libri | 13 μάλιν
σφῆσιν pro σφῆς; οὐκ ἂν ἐπὶ σφῆς τῆς τέχης διακαστησο-
μένης libri praeter B | 18 ἐπεύγκας c. Reiskius | 32 δὲ
om. B.

241, 6 πρώτη scripsit Reiskius, πρώτων libri | 11 καὶ
κρύπτουσα τὸ πάθος ἀπόρρητον· ἐπειδὴ δὲ τῶν uolgo
quod correxi, κατακρύπτουσα omisso καὶ maluit Schmi-
tzius, Reiskius uero inter καὶ et κρύπτουσα uerba τέως
μὲν ἐκαστέρῃ intercidisse suspicatus est.

242, 5 τένος ἔχων ψυχὴν; οὐχὶ θηρίου c. Steph. | 16
ἀποφθαρεῖσα B ἀποκρυφθεῖσα sine κρυφθεῖσα mauolt
Buecheler | 31 ἀπέχονται B.

243, 12 λαμπρᾷ καθάπερ scripsit Buecheler, λαμπρᾷ
καὶ καθάπερ B λαμπρᾷ τε καὶ καθ. reliqui | 25 ἐπὶ om. B.

244, 2 συμφορώτατα βουλευσῶν βασιλεὺς ὢν B συμ-
φορώτατα συμβουλεύσοντας A συμβουλεύσων, ὥς ἀμφο-
τέρων ἤδη εἰς βασιλεὺς ὢν c. Reiskius | 31 malim ἔγνω.

245, 22 ζυγὸς B | 27 τοῖς — ἐρχομένοις aptius cum
Schnellio expungenda uidentur; orta enim sunt ex τοῖς
— ἐξιούσι quae secuntur.

246, 10 ᾧ] ὃ B | χρῶνται] malim ἐχρῶντο.

247, 11 οὐκ ἀξιῶν] οὐκ ἀξιῶν τε ABh; an οὐκ ἀξιῶν
ἔτι?

248, 6 sq. Schnellius sic fere restituenda esse ar-
bitratur: ἀπόρρητα ποιήσασθαι, εἰ μὴ κράτιστά αὐτὰ φα-
νεται ὑμῖν ἔσεσθαι, καὶ μὴ με διεργάσασθαι· ἐὰν δὲ δόξη
συνόλῳ eqs., mihi uero ea, quae secundum B in textu
exhibui, sana esse uidentur | 13 τιμηθεὶς τε AB quod
correxit Buecheler | 19 ἀνακομισαίμεθα scripsi ἀνακομι-
σώμεθα libri.

249, 22 οὕτω] τοῦτο maluit Portus | 26 σπανίως τι-
σιν] malim σπανίοις τισιν | 28 ὑπὸ] ὑπὲρ B.

250, 4 βεβούλημα scripsi βεβούλημα libri | ταῦτ']
an τοῦτ' ? | 21 προδοσίας] προδοσία libri, corr. Stephanus
31 βλοῖ] fortasse scribendum est πόλεμοι coll. II 24 ὡν
οἱ πόλεμοι φέρουσι δεινῶν.

- 201, 8 γυνήσιν / γυνήσιν malit Buecheler | 12
 202, 11 / 16 δόσις] aptius esset οἷς | 18 ὁμοῦ
 203, 11 οὐκ ἔστιν οὐκ ἔστιν B | 30 ἀνδραπέλου B.
 204, 12 ὅτις ἐκείνους οὐκ ἔστιν τοῦ ἐκτελεσμένου libri
 205, 11 scripsi e conjectura Syllburgi, κυκλωσόμενος
 206, 12 κατακαλιμένη Stephanus κατακαλιμένην AB.
 207, 7 εὐδὲς εὐδὲς B | 20 ὑπὸ damnauit Reiskius |
 208, 11 Παρισίης B ut uidetur Παρισίης AB | 32 περὶ τῆς
 209, 9 τοῦς τε κρυφίους πολεμίους malit Reiskius |
 210, 11 τοῦς προεκαχειρήσαντας B | 23 χωρεῖν libri χωρήσειν
 211, 31 ἄλλοι φίλοι] ἀλλόφυλοι B.
 212, 10 συνθήκας ποιησάμενοι B | 17 οὗτοι] τοιοῦτοι
 213, 23 ἡνίκα μάλλον libri ἡνίκα μάλιστα mauolt
 214, 1 τῆς πόλεως iniuria Reiskius ut spuria expun-
 xit | 8 ἐγὼ om. B | 11 sq. ἡμῖν repetitum uix recte se
 habere uidetur, quare fortasse cum Buechelero κεχωρη-
 κότες δὲ τῶν πρ. scribendum est | 13 προσῆκεν libri quod
 corraxi probante Buechelero | 18 οὐτε δίκαιον omisso τὸ
 psit Reiskius | 31 ἐκούσιον B.
 215, 11 καταλειπομένους scripsi καταλειπομένους libri
 216, 8 ἔασαι scripsi ἔασαι libri c. Schmitzius.
 217, 10 οἰκίαν — ἐν αἷς
 218, 12 ἔσονται uix ge-
 219, 31 ἐν οἷς αὐτοὶ
 220, 4 μαρτυροῦντας B | 15 οὐδὲν ἐτι scripsit Bueche-
 221, 16 ἔξαμαρτεῖν B | 22 ἐκπεμ-
 222, 4 Τύλλου hoc loco fortasse delendum | 11 πρὸς
 223, 32 καὶ φέροντας ineptum uidetur

additamentum quod uel insolita eollocatio uerborum arguit.

265, 12 ἡ τὰς τριάκοντα libri ἡ omisi | 14 ἀποικί-
σεως libri quod correxi.

266, 18 ἄνδρες quod uolgo post τινες legebatur omisi
cum *B* | 28 ἄγων καρτερός c. Reiskius | διέμενον γὰρ]
διέμενον δὲ mauolt Portus. www.libtool.com.cn

267, 5 ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν *B* idemque numerus *XI*
3 est restituendus. ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν uolgo; error ortus ex
confusis signis numerorum ρξ et ρς | 10 καταστήσασθαι
libri, corr. Stephanus | 16 ὥς] οὗς *AB* | 21 τοῖς φεύγουσι.
scripsi probante Buechelero αὐτοῖς φεύγουσι libri.

268, 8 ἐν τοῖς ἱεροῖς Buechelero suspecta, qui ἐν τῷ
Φερωνείας uel simile quid scribendum esse censet | 13
fortasse ante καιρὸν intercidit τὸν | 14 ἐπιτήδειον ἔχειν *Bh*.

269, 17 πρεσβείας *B* πρέσβεις relicui.

270, 22 ἄλλο δ'] ἄλλ' *AB*.

271, 21 μέλλοντος γὰρ c. Reiskius | 30 ὅσοις ἔτυχεν
ἐνεῖναι *B* correxit Reiskius ὅσοις ἔτυχεν εἶναι relicui libri.

272, 2 νομῶν malunt Reiskius et Buecheler | 14
ἀδίκως Stephano merito suspectum; fortasse scribendum
est φόνους ἀδίκους ut apud Platonem Phaed. p. 108 *B* |
24 ἐκ τοῦ θείου mauolt Reiskius | 29 οὗτος βασιλεὺς *B*.

273, 5 νόσοι τε καὶ λοιμοὶ καὶ βλάβαι πολλὰ *A* uolgo
νόσοι τε καὶ λοιμικαὶ βλάβαι πολλὰ *Bh* νόσοι τε λοιμικαὶ
καὶ πολλὰ *Bb* unde καὶ βλάβαι eicienda censui | 10 αὐ-
τοῦ] αὐτῆς *A* αὐτῆς *B* correxit *CD* | 19 ἀρπαγῆς δὲ *AC*
ἀρπαγῆς τε *B* | 20 περιδεῖν *B* | 30 ἀναγραφὴν *Bh* ἀναστρο-
φὴν uolgo | 32 ἱερῶν mauolt Sylburgius.

274, 5 κτημάτων quod om. *B* seclusi | 7 καὶ παντὸς
μάλιστα scripsi καὶ διὰ παντὸς μάλιστα libri | 22 ὑπόδικος
γενέσθαι c. Buecheler ὑπόδικοι libri | 27 αἰτίας καὶ quae
om. *B* spuria uidentur esse | 28 τῷ Πολιτερίῳ c. Sylbur-
gius τῇ πόλει libri.

275, 2 εἰς τὰς φυλὰς mauolt Pflugk | 24 Φικανεύων
hic et n. 30 scribendum esse recte uidit Schwegler hist. rom.
Ip. 600 adn. 1 φιδηνάων libri | 28 βουλευέσθαι *Bb* βουλεύ-
σθαι *ABh* | 29 διακατέχοντες] ἰδίᾳ κατέχοντες c. Reiskius.

277, 7 μηχανὰς] margo *A* addit καὶ κλίμακας, quod

251, 3 γανήσεται] φανήσεται malit Buecheler | 12 τοῖς — προθύμοις B | 16 ὅσοις] aptius esset οἷς | 18 ὁμοῦ] ut scripsi e certa Dionysi consuetudine ὁμοῦ uolgo | 25 ἢ φύσις omisso τε B | 30 ἀνθρώπου B.

253, 12 ὑπὲρ κέρατος ὄντες τοῦ ἐψλωμένου libri ὑπερκερατώσαντας τὸ ἐψλωμένον c. Reiskius | 15 κυκλω-
θησομένους scripsi e conjectura Sylburgi, κυκλωσόμενους B | 29 κατακεκλιμένην Stephanus κατακεκλιμένην AB.

254, 7 εὐθὺς αὐτὸν B | 20 ὑπὸ damnauit Reiskius | 21 τῆς Ῥωμαικῆς D ut uidetur Ῥωμαικῆς AB | 32 περὶ τῇ φιδήνῃ B.

256, 9 τοὺς τε κρυφίους πολεμίους malit Reiskius | 15 τοὺς προσεπιχειρήσαντας B | 23 χωρεῖν libri χωρήσειν Stephanus.

257, 31 ἄλλοι φίλοι] ἀλλόφυλοι B.

258, 10 συνθήκας ποιησάμενοι B | 17 οὗτοι] τοιοῦτοι c. Buecheler | 22 πολέμων] πολεμίων B πόνων c. Reiskius.

259, 23 ἥνικα μᾶλλον libri ἥνικα μάλιστα mauolt Buecheler.

260, 1 τῆς πόλεως iniuria Reiskius ut spuria expunxit | 8 ἐγὼ om. B | 11 sq. ἡμῖν repetitum uix recte se habere uidetur, quare fortasse cum Buechelero κεχωρηκότων δὴ τῶν πρ. scribendum est | 13 προσῆκεν libri quod correxi probante Buechelero | 18 οὔτε δίκαιον omisso τὸ Bb οὐ τὸ δίκαιον ABh | 22 οἵκιστα libri οἱ κίττα scripsit Reiskius | 31 ἐκούσιον B.

261, 11 καταλειπομένους scripsi καταλιπομένους libri | 29 ὥσπερ ἐχθροῖς libri ὥσπερ ἐχθροὶ c. Schmitzius.

262, 3 ἐᾶσαι scripsi ἐᾶσαι libri | 10 οἰκιῶν — ἐν αἷς uolgo, ἐν οἷς AB itaque οἰκῶν scripsi | 12 ἔσονται uix genuinum ἔλοιφθ' ἂν c. Buecheler coll. III 31 ἐν οἷς αὐτοὶ προηροῦντο τῆς πόλεως τόποις | 19 γερανίους libri corr. Steph.

263, 4 μαρτυροῦντας B | 15 οὐδὲν ἔτι scripsit Buecheler, οὐδενὶ B οὐδὲν relicui | 16 ἐξαμαρτεῖν B | 22 ἐκπεμφθεῖς] ἐκπῆμφοι B.

264, 4 Τύλλω hoc loco fortasse delendum | 11 πρὸς τῇ γῇ malit Pflugk | 32 καὶ φέροντας ineptum uidetur

additamentum quod uel insolita collocatio uerborum arguit.

265, 13 ἢ τὰς πριάκοντα libri ἢ omisi | 14 ἀποικί-
σεως libri quod correxi.

266, 18 ἄνδρες quod uolgo post τινες legebatur omisi
cum *B* | 28 ἄγων καρτερός c. Reiskius | διέμενον γὰρ]
διέμενον δὲ mauolt Portus. www.libtool.com.cn

267, 5 ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν *B* idemque numerus XI
3 est restituendus. ἐπὶ καὶ ἑκατὸν uolgo; error ortus ex
confusis signis numerorum ρζ et ρς | 10 καταστήσασθαι
libri, corr. Stephanus | 16 ὥς] οὗς *AB* | 21 τοῖς φεύγουσι.
scripsi probante Buechelero αὐτοῖς φεύγουσι libri.

268, 8 ἐν τοῖς ἱεροῖς Buechelero suspecta, qui ἐν τῷ
Φερωνείας uel simile quid scribendum esse censet | 13
fortasse ante καιρὸν intercudit τὸν | 14 ἐπιτήδειον ἔχειν *Bh*.

269, 17 πρεσβείας *B* πρέσβεις relicui.

270, 22 ἄλλο δ'] ἄλλ' *AB*.

271, 21 μέλλοντος γὰρ c. Reiskius | 30 ὅσοις ἔτυχεν
ἐνεῖναι *B* correxit Reiskius ὅσοις ἔτυχεν εἶναι relicui libri.

272, 2 νομῶν malunt Reiskius et Buecheler | 14
ἀδίκως Stephano merito suspectum; fortasse scribendum
est φόνοις ἀδικοῖς ut apud Platonem Phaed. p. 108 *B* |
24 ἐκ τοῦ θείου mauolt Reiskius | 29 οὗτος βασιλεὺς *B*.

273, 5 νόσοι τε καὶ λοιμοὶ καὶ βλάβαι πολλαὶ *A* uolgo
νόσοι τε καὶ λοιμικαὶ βλάβαι πολλαὶ *Bh* νόσοι τε λοιμικαὶ
καὶ πολλαὶ *Bb* unde καὶ βλάβαι eicienda censui | 10 αὐ-
τοῦ] αὐτῆς *A* αὐτῆς *B* correxit *CD* | 19 ἀρπαγῆς δὲ *AC*
ἀρπαγῆς τε *B* | 20 περιδεῖν *B* | 30 ἀναγραφὴν *Bh* ἀναστρο-
φὴν uolgo | 32 λερέων mauolt Sylburgius.

274, 5 κτημάτων quod om. *B* seclusi | 7 καὶ παντὸς
μάλιστα scripsi καὶ διὰ παντὸς μάλιστα libri | 22 ὑπόδικος
γενέσθαι c. Buecheler ὑπόδικοι libri | 27 αἰτίας καὶ quae
om. *B* spuria uidentur esse | 28 τῷ Πολιτεῖ c. Sylbur-
gius τῇ πόλει libri.

275, 2 εἰς τὰς φυλὰς mauolt Pfugkins | 24 Φινανείας
hic et u. 30 scribendum esse recte uidit Schwegler hist. rom.
Ip. 660 adn. 1 φιδηναίων libri | 28 βουλευέσθαι *Bb* βουλευ-
σθαι *ABh* | 29 διακατέχοντας] ἰδίᾳ κατέχοντας c. Reiskius.

277, 7 μηχανάς] margo *A* addit καὶ κλίμακας, quod

ordine peruerso in reliquos libros et uolgatam irrepsit | 27 αὐτῆς Bb αὐτοῖς Bh | 30 αὐτὸς ἅμα B.

278, 1 ἱππεὺς scripsi ἱππῆας libri | 12 ὅλας] ἐφ' οἷς malit Buecheler | 18 τὴν γε B | τὴν ante συμμαχικὴν expungit Buecheler | 23 φθόρον scripsi ὀλεθρον libri.

279, 2 πάλιν τῶν] πάντων B | 3 τὰς ἄλλας] τὰς ἄλλας AB τὰς ἄλλας — πόλεις relicui. salinarum mentionem hic et u. 5 et 7 ubi ἄλλαις et ἄλλας libri praebent, factam esse uidit Sylburgius | 7 ἀμφιλόγως B | 16 οὐέλτροις B | 18 συνίστα B | 20 ὡς ἂν] ὡς ἂν libri, corr. Stephanus | 21 ταῖς αἰκίαις BhC αὐταῖς BbD, om. A | 27 ante πόλιν nomen urbis intercidisse mihi persuasum est.

280, 9 ἔμμονον scripsit Buecheler ἔμπονον libri ἔμπειρον maluit Reiskius; relicua quae secuntur emendare nequeo | 24 καλλίστης τῆς δάφνης scripsi, τῆς om. libri | 25 λαυρέντος AB λαυρέντιος relicui λαυρῆτον Stephanus | 26 ἐξ αὐτοῦ AB ἐπ' αὐτοῦ mauolt Buecheler | 28 ἀφ' ἐτέρου τῶν ἐν τῇ Πώμῃ B ἀμφοτέρου τῶν συμπεριεχομένων τῇ Πώμῃ A.

281, 2 περιέλαβε scripsi περιέβαλε libri | 3 Τελλήνης] πέλλης libri, corr. Sylburgius | 4 τῶν πόλεων omisso ἄλλων B | 9 ἥτιον εὐληπτοτέραν· ἕτερον δέ τι libri, corr. Reiskius | 30 ἐμφραττομένου maluit Reiskius | 32 ἄλλοτε ἄλλα B.

282, 13 ταῖς σκάφαις B | 25 ξύλων] ξυλλῶν libri, corr. Stephanus | 28 οἱ ante ἱεροφάνται om. AB | 32 ἀποδούς BhC.

283, 14 Κλεώνδας scripsit Meinekios Κλεωνίδας libri | 21 ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Ἰτ. scripsi ἐπέπλευσιν εἰς τὴν Ἰ. B ἔπλευσεν εἰς Ἰ. A | 22 ἀνάγων libri, corr. Reiskius | 24 τότε post εὐδαιμονούσαις inserere malim.

284, 6 τότε] ποτὲ AB | 29 συναπαρθεῖν αὐτῷ scripsi σὺν αὐτῷ ἀπαρθεῖν A σὺν ἀπαρθεῖν αὐτῷ B.

285, 2 ἀνέπη πάλιν ἄνω B | totum locum sic constituit Schnellius: καὶ τὸν πῖλον αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τῆς χειρὸς κείμενον ἀρπάσας καὶ κατὰ τὴν ἐγκύκλιον αἰώσαν φερόμενος ἐπιτίθει τῷ Λοκόμῳ ... ὡς πρότερον ἠγεσάτο. ἔπειτ' ἐξάφνης ἄνω πάλιν ἀνέπη καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ περιχόντος αἵρος ἀπέκρυψεν | 22 παρήμι AB παρήμι Cmg

et Reiskius | 28. ~~παρὰ τὸν~~ scripsi ~~παρὰ τὸν~~ libri | 32 κοι-
νὸν τὸ libri, correctum in editione Tauchnitziana.

286, 12 τῆς ἄλλης] τῆς τῶν ἄλλων malunt Buecheler
et Pflugkius | 24 Ἀπολλωνός et Ἀπολλανοί semper scripsi
Ἀπολλάνοι uolgo.

287, 15 ἀντὶ τῆς] ἤν scribendum fuisse nunc de-
mum intellego | 19 πολιορκία τε] πολιορκίας B | 20 παρὰ
στήθεσθαι B | 23 ἀποκινῶμεν B | 24 προσελθόντες libri
προελθόντας Sylburgius.

288, 18 ἦν] malim ἦκεν | 22 ὅπλα τε] ὅπλα τε B.

289, 1 ἐκκλήθη B | 3 τὸ καλούμενον K. malebat Sylb.
| 7 malim πρὸς αὐτῇ στρατοπεδεύεται τῇ πόλει | 13 ἀντιῆχον
seclusi cum B | 14 καὶ quod expunxi om. A | 19 κατὰ
κράτος om. B | 32 καὶ κατὰ τὰ ὅμοια B.

290, 18 ἀνήμετος δὲ οὐδὲν omisso ἄλλο mauolt Ste-
phanus | 19 Φιδηναῖοι libri Φιδόλντοι. e. Livio I 38 repo-
suit Sylburgius | 29 ἐμβεβληκότητας libri praeter A ἐμβε-
βληκότητας A et Sylb. ἐμβεβληκότητας c. Cobetus V. L. p. 280.

291, 1 καὶ quod inseruit Reiskius omittunt libri
praeter Bb | οὐκ ὅπαντες δὲ c. Portus | 3 καλουσῖνοι AB |
οὐαλατερραναῖος B, corr. Gelenus | 10 προσομοροῦσαν κυ-
ροῦσαν B in litura | 30 κινδύνων scripsi κινδύνων libri.

292, 12 τῇ δ' ἐξῆς ἡμέρᾳ mauolt Portus.

293, 11 παρασκευῆς] παρεμβολῆς c. Portus | 12 ὡς εἰς
ἀσφαλὴ παραφυγὴν aptius uidetur probante Buechelero |
16 οἱ δὲ πλείους A οἱ τε πλείους B | 19 ἀγενέστατον A
ἀγενέστατον B | 27 μάχη] aut ταχυμαχίᾳ scribendum aut
μάχη transponendum uidetur.

294, 11 ὅσα τοὺς γεωργούς ἀφείλαντο B.

295, 2 δύναμιν et πρὸς quae omittit B expunxi | 6
ἔχοντας scripsit Reiskius | 9 καὶ τοὺς δύο χάρακας ἐνα-
έποιε c. Reiskius.

296, 3 καὶ διὰ B errore proclui | 10 γινόμενον B |
27 ἐπὶ malit. Pflugkius | 29 σπονδὰς seclusi | 30 ὄργῃ]
malim δι' ὄργῆς.

297, 3 στρατίας B στρατιᾶς A, corr. Sylburgius.

298, 17 ὡς ante οὐδὲν omisi cum B | 19 ἀγυλλὰς AB
| 28 ὅσας] ἄς B | 30 post Οὐιεντανούς uerba τε καὶ Καί-
ρητάνους intercidisse suspicatur Buecheler.

299, 13 *τελευταία δὴ B* | 17 *ὡς om. B* | *συστρατευομένων AB* | 19 *διελύθησαν malebat Sylburgius* | 28 *ἀλλήλας B*.

300, 24 *ἐπιτρέπουσιν ἐκείνῳ B*.

301, 28 *στρατιά libri, corr. Sylburgius*.

302, 14 *εἰ ληπτέον αὐτὰς mauolt Reiskius* | 22 *ὁ κόσμος ἅπας c. Buecheler*.

303, 4 *κειμένην Bb et Reiskius κειμένου relicui* | 19 *διεσπασμένους A* | 23 *καὶ παρὰ omissio αἱ B* | 31 *ἀντιστρατηγμένους αὐτοῖς ἀγών AB*.

304, 5 *ἐλόγησε AB, corr. Sylb. ἐνελόγησε malant Reiskius et Buecheler* | 22 *τὴν νίκην] τιτὶ νίκην B* | 32 *malim ἕως ἂν αἱ λοιπαί*.

305, 6 *συμπλοκαὶ καὶ κατ' ὀλίγους libri, καὶ deleui probante Buechelero* | 13 *σπάνει A σπάνη relicui* | *πολεμεῖν] πολιορκεῖν c. Pfugkius* | 15 *φρούρια B φρουράς relicui* | 17 *τάλλα scripsit Reiskius πολλὰ libri* | 26 *ἀγαγόντες ABh ἄγοντες relicui; an ἀπάγοντες?*

306, 1 *ἀλλ' ἅμα πάντες] ἀλλὰ πάντες B* | 17 *οὐκ ante οὔσης om. B*.

307, 14 *κράτιστοι Σαβίναν B* | 17 *τὰς συμβάσεις c. Reiskius* | 20 *εἰρήνης καὶ φιλίας B* | 23 *αὐταὶ πολεμικαὶ libri, articalum inseruit Reiskius* | 32 *malim κατέγραψεν*.

308, 5 *ὕπερ τῆς πόλεως mauolt Sylburgius* | 13 *ὀνειρῶν AB ονειροῖς relicui* | 14 *ὡς scripsi ἅς A ἃ relicui* | 24 *ὠκοδομήσατο scripsit Buecheler ἐδομήσατο B ἐδοκίμασε relicui* | 19 *τρισι] τισι B; vocabulum fortasse delendum est* | 32 *τοὺς — ἀγαγόντες mauolt Stephanus*.

309, 12 *πρῶτος A quod c. Stephanus, πρῶτον relicui* | 14 *ἐπ' ἱερῶν δονῶν B ἐπ' ἱερῶν δονάκων A ἐπ' ἱερῶν δονάμων C ἐπ' ἱερῶν δοράτων D* | *ὑποκειμένων Portus, qui ἱερῶν retinuit* | 22 *τὰς om. libri, addidit Reiskius* | 30 *ἐχούσαις B ἔχουσαι relicui, correxit Reiskius*.

310, 10 *νεῶ B* | 14 *ἰδρῦσθαι scripsi ἰδρύσθαι libri* | 15 *πρόσδος B* | 26 *malim οὐ μὴν ἐτελείωσέ γε*.

311, 1 *νεῶ B* | 13 *τὸ ante δάπεδον om. B* | 31 *malim ὁ τοὺς βωμοὺς*.

312, 14 *ἦν Reiskius deleuit* | 26 *ἐπελθὼν] ἐλθὼν B* | 27 *νέμει mauolt Reiskius*.

313, 21 ὦ Ταρκύνιε scripsi Ταρκύνιε libri | 32 ἔπει-
τα δ'] δ' melius abesset.

314, 2 ἄλλαις ταῖς πολλαῖς Bh ἄλλαις τε καὶ πολλαῖς
Bb ἄλλαις τε πολλαῖς A.

316, 2 ἐφευρεῖν] εὐρεῖν B | 9 πρώτῳ μὲν c. Reiskius
| καινὰ B κοινὰ A | 11 πρότερον B | 19 malim περιορᾶν
| 22 ἔπηλυν ὄντα scripsi ἐπηλύτιον ὄντα B.

317, 4 an ταύτης δὴ e consuetudine Dionysi? | 10
ἐπιδὴ δὴ B | 26 δὲ Reiskius τε libri.

318, 6 sq. uerba βασιλεὺς usque ad τελευτᾷ ex initio
libri quarti repetita secludenda censui.

299, 13 τελευταία δὲ *B* | 17 ὡς om. *B* | συστρατευ-
μένων *AB* | 19 διελύθησαν malebat Sylburgius | 28 ἀλλή-
λας *B*.

300, 24 ἐπιτρέπουσιν ἐκείνῳ *B*.

301, 28 στρατιὰ libri, corr. Sylburgius.

302, 14 εἰ ληπτέον αὐτάς mauolt Reiskius | 22 ὁ κό-
σμος ἅπας c. Buecheler.

303, 4 κειμένην *Bb* et Reiskius κειμένου relicui | 19
διεσπασμένους *A* | 23 καὶ παρὰ omisso αὖ *B* | 31 ἀντιστραγ-
μένους αὐτοῖς ἀγών *AB*.

304, 5 ἐλόχησε *AB*, corr. Sylb. ἐνελόχησε maluit Rei-
skius et Buecheler | 22 τὴν νίκην] τινὲ νίκην *B* | 32 ma-
lim ἕως ἂν αὖ λοιπαί.

305, 6 συμπλοκαὶ καὶ κατ' ὀλίγους libri, καὶ deleui
probante Buechelero | 13 σπάνει *A* σπάνη relicui | πολε-
μεῖν] πολιορκεῖν c. Pfugkius | 15 φρούρια *B* φρουράς re-
licui | 17 τὰλλα scripsit Reiskius πολλὰ libri | 26 ἀγαγόν-
τες *ABh* ἄγοντες relicui; an ἀπάγοντες?

306, 1 ἀλλ' ἅμα πάντες] ἀλλὰ πάντες *B* | 17 οὐκ ante
οὕσης om. *B*.

307, 14 κράτιστοι Σαβίνων *B* | 17 τὰς συμβάσεις c.
Reiskius | 20 εἰρήνης καὶ φιλίας *B* | 23 αὐταὶ πολεμικαὶ
libri, articalum inseruit Reiskius | 32 malim κατέγραψεν.

308, 5 ὑπὲρ τῆς πόλεως mauolt Sylburgius | 13 οὐέλ-
ρῳ *AB* οὐέλροις relicui | 14 ὡς scripsi ἄς *A* ἄ relicui | 24
ὠκοδομήσατο scripsit Buecheler ἔδομήσατο *B* ἔδοκίμασε
relicui | 19 τρισί] τισι *B*; vocabulum fortasse delendum
est | 32 τοὺς — ἀγωγούς mauolt Stephanus.

309, 12 πρῶτος *A* quod c. Stephanus, πρῶτον reli-
cui | 14 ἐπ' ἱερλοῖς δονάων *B* ἐπ' ἱερλων δονάκων *A* ἐπ'
ἱερλοῖς δονάμων *C* ἐπ' ἱερλων δοράτων *D* | ὑποκειμένων
Portus, qui ἱερλων retinuit | 22 τὰς om. libri, addidit Rei-
skius | 30 ἐχούσαις *B* ἔχουσai relicui, correxit Reiskius.

310, 10 νεῶ *B* | 14 ἰδρύεσθαι scripsi ἰδρῦσθαι libri
| 15 πρόσσδος *B* | 26 malim οὐ μὴν ἐτελείσασέ γε.

311, 1 νεῶ *B* | 13 τὸ ante δάπεδον om. *B* | 31 malim
ὁ τοὺς βωμοὺς.

312, 14 ἦν Reiskius deleuit | 26 ἐπελθὼν] ἐλθὼν *B*
| 27 νέμει mauolt Reiskius.

313, 21 ὁ Ταρκύνιος scripsi Ταρκύνιος libri | 32 ἔπει-
τα δ'] δ' melius abesset.

314, 2 ἄλλαις ταῖς πολλαῖς Bh ἄλλαις τε καὶ πολλαῖς
Bb ἄλλαις τε πολλαῖς A.

316, 2 ἐφενρεῖν] εὐρεῖν B | 9 πρώτῳ μὲν c. Reiskius
| καινὰ B κοινὰ A | 11 πρότερον B | 19 malim περιορᾶν
| 22 ἔπηλυν ὄντα scripsi ἐπηλύτιον ὄντα B.

317, 4 an ταύτης δὴ e consuetudine Dionysi? | 10
ἐπειδὴ δὴ B | 26 δὲ Reiskius τε libri.

318, 6 sq. uerba βασιλεὺς usque ad τελευτᾷ ex initio
libri quarti repetita secludenda censui.

CORRIGENDA

www.hbttool.com.cn

p. 7, 7 lege οὐτ' 49, 6 l. Ποσειδῶνος 64, 6 l. ἄλλως
69, 7 l. 143 69, 26 l. 144 79, 3 l. χθονίου 85, 21 l. παι-
δίων 92, 31 l. Νόμας 97, 4 l. ἀξιουμένων 105, 17 l. Ρω-
μύλος 111, 10 l. ἡμέρα 122, 17 l. ἀποικίας 124, 27 l. ὑπο-
λαμβάνοντες 124, 31 dele καὶ 140, 21 l. ἐκάστης 142, 28
l. κύλιξι 142, 32 l. Νόμας 145, 7 l. ἀρχαία 149, 4 l. Νόμα
161, 24 l. ἐχρωάτατον 164, 29 l. ἀνῆρ 188, 18 l. ἐδόκον
198, 21 l. ἐμὴν 207, 30 l. βασιλεύσας 212, 26 l. Ἄλβαν 214,
26 l. στρατηγικῇ 218, 23 l. Ἴνα δὲ οὖν μὴ 221, 25 l. Οὐιεν-
τανῶν 244, 20 l. ἐξενέγκη 269, 27 l. σφισι 272, 20 l. Τύλ-
λου 306, 10 l. Ἀρροντα 308, 10 l. Ἑστίας 310, 14 l. ἰδρύνε-
σθαι.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΛΑΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Wikianae
Ektionis

1 Τὸνς εἰωθότας ἀποδίδοσθαι τοῖς προοιμίοις τῶν
ἱστοριῶν λόγους ἥκιστα βουλόμενος ἀναγκάζομαι περὶ
ἑμαυτοῦ προειπεῖν, οὐτ' ἐν τοῖς ἰδίοις μέλλων πλεο-
νάξειν ἐπαίνοις, οὓς ἐπαχθεὶς οἶδα φαινομένους τοῖς
ἀκούουσιν, οὔτε διαβολὰς καθ' ἐτέρων ἐγνωκῶς ποι- 5
2 εἶσθαι συγγραφῶν, ὥσπερ Ἀναξιμένης καὶ Θεό-
πομπος ἐν τοῖς προοιμίοις τῶν ἱστοριῶν ἐποίησαν,
ἀλλὰ τοὺς ἑμαυτοῦ λογισμοὺς ἀποδεικνύμενος, οἷς
ἐχρησάμην ὅτε ἐπὶ ταύτην ὥρμησα τὴν πραγματείαν,
καὶ περὶ τῶν ἀφορμῶν ἀποδιδόνς λόγον, ἐξ ὧν τὴν 10
ἐμπειρίαν ἔλαβον τῶν γραφησομένων. ἐπεὶ οὖν γὰρ
ὅτι δεῖ τοὺς προαιρουμένους μνημεῖα τῆς ἑαυτῶν ψυ-
χῆς τοῖς ἐπιγιγνομένοις καταλιπεῖν, ἃ μὴ συναφαι-
σθῇσεται τοῖς σώμασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ
πάντων μάλιστα τοὺς ἀναγράφοντας ἱστορίας, ἐν αἷς 15
καθιδρῦσθαι τὴν ἀλήθειαν πάντες ὑπολαμβάνομεν
ἀρχὴν φρονήσεώς τε καὶ σοφίας οὔσαν, πρῶτον μὲν
3 ὑποθέσεις προαιρεῖσθαι καλὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ
πολλὴν ὠφέλειαν τοῖς ἀναγνωσομένοις φερούσας·
ἔπειτα παρασκευάζεσθαι τὰς ἐπιτηδεύσεις εἰς τὴν 20

- ἀναγραφὴν τῆς ὑποθέσεως ἀφορμὰς μετὰ πολλῆς ἐπι-
μελείας τε καὶ φιλοπονίας. οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἀδόξων
πραγμάτων ἢ πονηρῶν ἢ μηδεμιᾶς σπουδῆς ἀξίων
ἱστορικὰς καταβαλλόμενοι πραγματείας, εἴτε τοῦ
5 προελθεῖν εἰς γνῶσιν ὀρεγόμενοι καὶ τυχεῖν ὁποιοῦ-
δήποτε ὀνόματος, εἴτε περιουσίαν ἀποδείξασθαι τῆς
περὶ λόγους δυνάμεως βουλόμενοι, οὔτε τῆς γνώσεως
ξηλοῦνται παρὰ τοῖς ἐπιγινομένοις οὔτε τῆς δυνάμεως
ἐπαινοῦνται, δόξαν ἐγκαταλείποντες τοῖς ἀναλαμ-
10 βάνουσιν αὐτῶν τὰς ἱστορίας, ὅτι τοιοῦτους ἐξήλωσαν
αὐτοὶ βίους, οἷας ἐξέδωκαν τὰς γραφάς· ἐπιεικῶς γὰρ
ἅπαντες νομίζουσιν εἰκόνας εἶναι τῆς ἐκάστου ψυχῆς
τοὺς λόγους. οἱ δὲ προαιρούμενοι μὲν τὰς κρατίστας
ὑποθέσεις, εἰκῇ δὲ καὶ ῥαθυμῶς αὐτὰς συντιθέντες
15 ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων, οὐθέννα ὑπὲρ τῆς 4
προαιρέσεως ἐπαινον κομίζονται· οὐ γὰρ ἀξιούμεν
αὐτοσχεδίους οὐδὲ ῥαθυμούς εἶναι τὰς περὶ τε πόλεων
ἐνδόξων καὶ ἀνδρῶν ἐν δυναστείᾳ γεγονότων ἀνα-
γραφομένας ἱστορίας. ταῦτα δὲ νομίσας ἀναγκαῖα
20 καὶ πρῶτα θεωρήματα τοῖς ἱστορικοῖς εἶναι καὶ πολ-
λὴν ποιησάμενος ἀμφοτέρων ἐπιμέλειαν οὔτε παρελ-
θεῖν τὸν ὑπὲρ αὐτῶν λόγον ἐβουλήθη, οὔτε ἐν ἄλλῳ
τινὶ τόπῳ καταχωρίσαι μᾶλλον ἢ τῷ προοίμιῳ τῆς
πραγματείας.
- 25 II. Τὴν μὲν οὖν ὑπόθεσιν ὅτι καλὴν εἴληφα καὶ
μεγαλοπρεπῇ καὶ πολλοῖς ὠφέλιμον οὐ μακρῶν οἶμαι
δεήσειν λόγων τοῖς γε δὴ μὴ παντάπασιν ἀπείρως 5
ἔχουσι τῆς κοινῆς ἱστορίας. εἰ γὰρ τις ἐπιστήσας τὴν
διάνοιαν ἐπὶ τὰς παραδεδομένας ἐκ τοῦ παρεληλυθό-
30 τοις χρόνου πόλεων τε καὶ ἔθνων ἡγεμονίας, ἔπειτα
χωρὶς ἐκάστην σκοπῶν καὶ παραλλήλας ἐξετάζων
διαγινῶναι βουληθείη, τίς αὐτῶν ἀρχὴν τε μεγίστην

ἐκτίησατο καὶ πράξεις ἀπέδιδετο λαμπροτάτας ἐν εἰ-
ρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους, μακρῷ δὴ τινι τὴν Ῥω-
μαίων ἡγεμονίαν ἀπάσας ὑπερβεβλημένην ὄψεται τὰς
πρὸ αὐτῆς μνημονευόμενας, οὐ μόνον κατὰ τὸ μέγε-
θος τῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ τὸ κάλλος τῶν πράξεων, ἅς 5
οὐπω κεκόσμηκε λόγος οὐδεὶς ἀξίως, ἀλλὰ καὶ κατὰ
τὸ μῆκος τοῦ περιειληφότος αὐτὴν χρόνου μέχρι τῆς
καθ' ἡμᾶς ἡλικίας. ἡ μὲν γὰρ Ἀσσυρίων ἀρχὴ παλαιά
τις οὖσα καὶ εἰς τοὺς μυθικοὺς ἀναγομένη χρόνους
ὀλίγου τινὸς ἐκράτησε τῆς Ἀσίας μέρους. ἡ δὲ Μη- 10
δικὴ καθελούσα τὴν Ἀσσυρίων καὶ μείζονα δυνα-
στείαν περιβαλομένη χρόνον οὐ πολὺν κατέσχευ, ἀλλ'
ἐπὶ τῆς τετάρτης κατελύθη γενεᾷς. Πέρσαι δὲ Μή-
δους καταγωνισάμενοι τῆς μὲν Ἀσίας ὀλίγου δεῖν
πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν· ἐπιχειρήσαντες δὲ 15
καὶ τοῖς Εὐρωπαίοις ἔθνεσιν οὐ πολλὰ ὑπηγάγοντο,
χρόνων τε οὐ πολλῷ πλεον διακοσίων ἔμειναν ἐπὶ
τῆς ἀρχῆς. ἡ δὲ Μακεδονικὴ δυναστεία τὴν Περ-
σῶν καθελούσα ἰσχὺν μεγέθει μὲν ἀρχῆς ἀπάσας
ὑπερεβάλετο τὰς πρὸ αὐτῆς· χρόνον δὲ οὐδὲ αὐτὴ 20
πολὺν ἥνθησεν, ἀλλὰ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευ-
τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἤρξατο φέρεσθαι. διασπασθεῖσα γὰρ
εἰς πολλοὺς ἡγεμόνας εὐθὺς ἀπὸ τῶν διαδόχων καὶ
μετ' ἐκείνους ἄχρι τῆς δευτέρας ἢ τρίτης ἰσχύσασα
προελθεῖν γενεᾷς, ἀσθενὴς αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐγένετο 25
καὶ τελευτῶσα ὑπὸ Ῥωμαίων ἠφανίσθη. καὶ οὐδὲ
αὐτὴ μέντοι πᾶσαν ἐποιήσατο γῆν τε καὶ θάλασσαν
ὑπῆκοον· οὔτε γὰρ Λιβύης, ὅτι μὴ τῆς πρὸς Αἰγύπτῳ
πολλῆς οὐκ οὔσης ἐκράτησεν, οὔτε τὴν Εὐρώπην
ὅλην ὑπηγάγετο, ἀλλὰ τῶν μὲν βορείων αὐτῆς μερῶν 30
μέχρι Θράκης προῆλθε, τῶν δὲ ἐσπερίων μέχρι τῆς
Ἀδριανῆς κατέβη θαλάσσης.

- ἀναγραφὴν τῆς ὑποθέσεως ἀφορμὰς μετὰ πολλῆς ἐπι-
μελείας τε καὶ φιλοπονίας. οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἀδόξων
πραγμάτων ἢ πονηρῶν ἢ μηδεμιᾶς σπουδῆς ἀξίων
ἱστορικὰς καταβαλλόμενοι πραγματείας, εἴτε τοῦ
5 προελθεῖν εἰς γνῶσιν ὀρεγόμενοι καὶ τυχεῖν ὁποιοῦ-
δήποτε ὀνόματος, εἴτε περιουσίαν ἀποδείξασθαι τῆς
περὶ λόγους δυνάμεως βουλόμενοι, οὔτε τῆς γνώσεως
ζηλοῦνται παρὰ τοῖς ἐπιγινομένοις οὔτε τῆς δυνάμεως
ἐπαινοῦνται, δόξαν ἐγκαταλείποντες τοῖς ἀναλαμ-
10 βάνουσιν αὐτῶν τὰς ἱστορίας, ὅτι τοιοῦτους ἐξήλωσαν
αὐτοὶ βίους, οἷας ἐξέδωκαν τὰς γραφάς· ἐπεικῶς γὰρ
ἅπαντες νομίζουσιν εἰκόνας εἶναι τῆς ἐκάστου ψυχῆς
τοὺς λόγους. οἱ δὲ προαιρούμενοι μὲν τὰς κρατίστας
ὑποθέσεις, εἰκῇ δὲ καὶ ῥαθυμῶς αὐτὰς συντιθέντες
15 ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων, οὐδένα ὑπὲρ τῆς 4
προαιρέσεως ἐπαινον κομίζονται· οὐ γὰρ ἀξιοῦμεν
αὐτοσχεδίους οὐδὲ ῥαθυμούς εἶναι τὰς περὶ τε πόλεων
ἐνδόξων καὶ ἀνδρῶν ἐν δυναστείᾳ γεγονότων ἀνα-
γραφομένας ἱστορίας. ταῦτα δὲ νομίσας ἀναγκαῖα
20 καὶ πρῶτα θεωρήματα τοῖς ἱστορικοῖς εἶναι καὶ πολ-
λὴν ποιησάμενος ἀμφοτέρων ἐπιμέλειαν οὔτε παρελ-
θεῖν τὸν ὑπὲρ αὐτῶν λόγον ἐβουλήθη, οὔτε ἐν ἄλλῃ
τινὶ τόπῳ καταχωρίσαι μᾶλλον ἢ τῷ προοιμίῳ τῆς
πραγματείας.
- 25 II. Τὴν μὲν οὖν ὑπόθεσιν ὅτι καλὴν εἴληφα καὶ
μεγαλοπρεπεῖ καὶ πολλοῖς ὠφέλιμον οὐ μακρῶν οἶμαι
δεήσειν λόγων τοῖς γε δὴ μὴ παντάπασιν ἀπείρως 5
ἔχουσι τῆς κοινῆς ἱστορίας. εἰ γὰρ τις ἐπιστήσας τὴν
διάνοιαν ἐπὶ τὰς παραδεδομένας ἐκ τοῦ παρεληλυθό-
30 τος χρόνου πόλεων τε καὶ ἔθνων ἡγεμονίας, ἐπειτα
χωρὶς ἐκάστην σκοπῶν καὶ παραλλήλας ἐξετάζων
διαγνῶναι βουληθῇ, τίς αὐτῶν ἀρχὴν τε μεγίστην

ἐκινήσατο καὶ πράξεις ἀπαδείξατο λαμπροτάτας ἐν εἰ-
 ρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους, μακρῷ δὴ τινι τὴν Ῥω-
 μαίων ἡγεμονίαν ἀπάσας ὑπερβεβλημένην ὄψεται τὰς
 πρὸ αὐτῆς μνημονευομένας, οὐ μόνον κατὰ τὸ μέγε-
 θος τῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ τὸ κάλλος τῶν πράξεων, ἃς 5
 οὐπω κεκόσμηκε λόγος οὐδεὶς ἀξίως, ἀλλὰ καὶ κατὰ
 τὸ μῆκος τοῦ περιειληφότος αὐτὴν χρόνου μέχρι τῆς
 καθ' ἡμᾶς ἡλικίας. ἡ μὲν γὰρ Ἀσσυρίων ἀρχὴ παλαιά
 6 τις οὔσα καὶ εἰς τοὺς μυθικοὺς ἀναγομένη χρόνους
 ὀλίγου τινὸς ἐκράτησε τῆς Ἀσίας μέρους. ἡ δὲ Μη- 10
 δικὴ καθελούσα τὴν Ἀσσυρίων καὶ μείζονα δυνα-
 7 στείαν περιβαλομένη χρόνον οὐ πολὺν κατέσχευ, ἀλλ'
 ἐπὶ τῆς τετάρτης κατελύθη γενεᾶς. Πέρσαι δὲ Μή-
 δους καταγωνισάμενοι τῆς μὲν Ἀσίας ὀλίγου δεῖν
 πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν· ἐπιχειρήσαντες δὲ 15
 καὶ τοῖς Εὐρωπαίοις ἔθνεσιν οὐ πολλὰ ὑπηγάγοντο,
 χρόνων τε οὐ πολλῷ πλείον διακοσίων ἔμειναν ἐπὶ
 τῆς ἀρχῆς. ἡ δὲ Μακεδονικὴ δυναστεία τὴν Περ-
 σῶν καθελούσα ἰσχὺν μεγέθει μὲν ἀρχῆς ἀπάσας
 ὑπερεβάλετο τὰς πρὸ αὐτῆς· χρόνον δὲ οὐδὲ αὐτὴ 20
 πολὺν ἥνθησεν, ἀλλὰ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευ-
 τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἤρξατο φέρεσθαι. διασπασθεῖσα γὰρ
 8 εἰς πολλοὺς ἡγεμόνας εὐθὺς ἀπὸ τῶν διαδόχων καὶ
 μετ' ἐκείνους ἄχρι τῆς δευτέρας ἢ τρίτης ἰσχύσασα
 προσελθεῖν γενεᾶς, ἀσθενὴς αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐγένετο 25
 καὶ τελευτῶσα ὑπὸ Ῥωμαίων ἠφανίσθη. καὶ οὐδὲ
 αὐτὴ μέντοι πᾶσαν ἐποιήσατο γῆν τε καὶ θάλασσαν
 ὑπήκοον· οὔτε γὰρ Διβύης, ὅτι μὴ τῆς πρὸς Αἰγύπτῳ
 πολλῆς οὐκ οὔσης ἐκράτησεν, οὔτε τὴν Εὐρώπην
 ὅλην ὑπηγάγετο, ἀλλὰ τῶν μὲν βορείων αὐτῆς μερῶν 30
 μέχρι Θράκης προῆλθε, τῶν δὲ ἐσπερίων μέχρι τῆς
 Ἀδριανῆς κατέβη θαλάσσης.

III. Αἱ μὲν οὖν ἐπιφανέσταται τῶν πρόσθεν ἡγε-
 μονιῶν, ἃς παρειλήφαμεν ἐκ τῆς ἱστορίας, τοσαύτην
 ἀκμὴν τε καὶ ἰσχὺν λαβοῦσαι κατελύθησαν· τὰς γὰρ
 Ἑλληνικὰς δυνάμεις οὐκ ἄξιον αὐταῖς ἀντιπαρεξετά-
 5 ζειν, οὔτε μέγεθος ἀρχῆς οὔτε χρόνον ἐπιφανείας
 τοσοῦτον ὅσον ἐκεῖναι λαβοῦσας. Ἀθηναῖοι μὲν γε
 αὐτῆς μόνον ἡρξαν τῆς παραλίου δουεῖν θέοντα ἐβδο-
 μήκοντα ἔτη, καὶ οὐδὲ ταύτης ἀπάσης ἀλλὰ τῆς ἐντὸς
 Εὐξείνου τε πόντου καὶ τοῦ Παμφυλίου πελάγους, ὅτε 9
 10 μάλιστα ἐθαλασσοκράτουν. Λακεδαιμόνιοι δὲ Πε-
 λοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης κρατοῦντες Ἑλλάδος ἕως
 Μακεδονίας τὴν ἀρχὴν προὔβιβασαν, ἐπαύθησαν δὲ
 ὑπὸ Θηβαίων οὐδὲ ὅλα τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κα-
 τασχόντες. ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις ἀπάσης μὲν ἄρχει 1
 15 γῆς ὅση μὴ ἀνέμβατός ἐστιν, ἀλλ' ὑπ' ἀνθρώπων κα-
 τοικεῖται· πάσης δὲ κρατεῖ θαλάσσης, οὐ μόνον τῆς
 ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς Ὀκεανίτιδος
 ὅση πλείσθαι μὴ ἀδύνατός ἐστι, πρώτη καὶ μόνη τῶν 1
 ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος μνημονευομένων ἀνατολὰς καὶ
 20 δύοσις ὅρους ποιησαμένη τῆς δυναστείας· χρόνος τε
 αὐτῇ τοῦ κράτους οὐ βραχὺς, ἀλλ' ὅσος οὐδεμιᾷ τῶν
 ἄλλων οὔτε πόλεων οὔτε βασιλειῶν. εὐθύς μὲν γὰρ
 ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸν οἰκισμὸν τὰ πλησίον ἔθνη πολλὰ
 καὶ μάχιμα ὄντα προσηγάγετο καὶ προὔβαινε αἰὲς πᾶν
 25 δουλουμένη τὸ ἀντίπαλον· ταῦτα δὲ πέντε καὶ τεττα-
 ράκοντα ἤδη πρὸς ἑπτακοσίοις ἔτεσιν ἐστὶν εἰς ὑπά-
 τους Κλαύδιον Νέρωνα τὸ δεύτερον ὑπατεύοντα καὶ
 Πίσωνα Καλπούρνιον, οἳ κατὰ τὴν τρίτην ἐπὶ ταῖς
 ἐνενήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν ἀπεδείχθησαν. ἐξ
 30 οὗ δὲ ὅλης ἐκράτησεν Ἰταλίας καὶ ἐπὶ τὴν ἀπάντων
 ἐθάρρυσεν ἀρχὴν παρελθεῖν, ἐκβαλοῦσα μὲν ἐκ τῆς
 θαλάττης Καρχηδονίους, οἳ πλείστην ἔσχον ναυτικὴν

δύναμιν, ὑποχείριον δὲ λαβοῦσα Μακεδονίαν, ἣ
 τέως ἐδόκει μέγιστον ἰσχύειν κατὰ γῆν, οὐδὲν ἐτι
 ἀντίπαλον ἔχουσα οὔτε βάρβαρον φύλον οὔτε Ἑλ-
 2 ληνικὸν, γενεὰν ἐβδόμην ἤδη τὴν ἐπ' ἐμοῦ δια-
 μένει παντὸς ἄρχουσα τόπου· ἔθνος δὲ οὐδὲν ὥς 5
 εἰπεῖν ἐστίν, ὃ περὶ τῆς κοινῆς ἡγεμονίας ἢ τοῦ μὴ
 ἄρχεσθαι πρὸς αὐτὴν διαφέρεται. ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν
 οὔτε τὴν ἐλαχίστην τῶν ὑποθέσεων προήρημαι, κα-
 θάπερ ἔφην, οὔτε περὶ φάυλας καὶ ἀσήμους πράξεις
 ἔγνωκα διατρίβειν, ἀλλὰ περὶ τε πόλεως γράφω τῆς 10
 περιφανεστάτης καὶ περὶ πράξεων ὧν οὐκ ἂν ἔχοι τις
 ἐτέρας ἐπιδειξασθαι λαμπροτέρας, οὐκ οἶδ' ὅτι δεῖ
 κλείω λέγειν.

III. Ὅτι δ' οὐκ ἄνευ λογισμοῦ καὶ προνοίας ἐμ-
 φρονος ἐπὶ τὰ παλαιὰ τῶν ἱστορουμένων περὶ αὐτῆς 15
 ἐτραπόμεν, ἀλλ' ἔχων εὐλογίστους ἀποδοῦναι τῆς
 προαιρέσεως αἰτίας, ὀλίγα βούλομαι προειπεῖν, ἵνα
 μὴ τινες ἐπιτιμήσωσί μοι τῶν πρὸς ἅπαντα φιλαιτίων,
 οὐδὲν οὐπω τῶν μελλόντων δηλοῦσθαι προακηκοότες,
 13 ὅτι τῆς αἰοιδίμου γενομένης καθ' ἡμᾶς πόλεως ἀδόξους 20
 καὶ πάνυ ταπεινὰς τὰς πρώτας ἀφορμὰς λαβούσης
 καὶ οὐκ ἀξίας ἱστορικῆς ἀναγραφῆς, οὐ πολλὰς δὲ
 γενεαῖς πρότερον εἰς ἐπιφάνειαν καὶ δόξαν ἀφιγμέ-
 νης, ἐξ οὗ τὰς τε Μακεδονικὰς καθέλει δυνασταίας
 καὶ τοὺς Φοινικικοὺς κατώρθωσε πολέμους, ἐξόν μοι 25
 τῶν ἐνδόξων τινὰ λαβεῖν αὐτῆς ὑποθέσεων, ἐπὶ τὴν
 οὐδὲν ἔχουσιν ἐπιφανὲς ἀρχαιολογίαν ἀπέκλινα. ἐτι
 γὰρ ἀγνοεῖται παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὀλίγου δεῖν πᾶσιν
 ἢ παλαιὰ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἱστορία, καὶ δόξα
 τινὲς οὐκ ἀληθεῖς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκου- 30
 σμάτων τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαι τοὺς πολλοὺς ἐξηπατή-
 κειν, ὥς ἀναστίλους μὲν τινὰς καὶ πλάνητας καὶ βαρ-

βάρους καὶ οὐδὲ τούτους ἐλευθέρους οἰκιστὰς παρεχο-
 μένης, οὐ δι' εὐσέβειαν δὲ καὶ δικαιοσύνην καὶ τὴν
 ἄλλην ἀρετὴν ἐπὶ τὴν ἀπάντων ἡγεμονίαν σὺν χρόνῳ
 προελθούσης, ἀλλὰ δι' αὐτοματισμὸν τινα καὶ τυ-
 5 χην ἄδικον εἰκὴ ὄρωμεν τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν
 τοῖς ἀνεπιτηδαιοτάτοις. καὶ οἳ γε κακοηθέστεροι κα-
 τηγορεῖν εἰώθασι τῆς τύχης κατὰ τὸ φανερόν ὥς βαρ-
 βάρων τοῖς πονηροτάτοις τὰ τῶν Ἑλλήνων ποριζομέ-
 νης ἀγαθὰ. καὶ τί δεῖ περὶ τῶν ἄλλων λέγειν; ὅπου
 10 γε καὶ τῶν συγγραφέων τινὲς ἐτόλμησαν ἐν ταῖς ἱστο-
 ραῖς ταῦτα γράψαντες καταλιπεῖν βασιλεῦσι βαρ-
 βάρων μισοῦσι τὴν ἡγεμονίαν, οἷς δουλεύοντες αὐτοὶ
 καὶ τὰ καθ' ἡδονὰς ὁμιλοῦντες διετέλεσαν, οὔτε δι-
 καίας οὔτε ἀληθεῖς ἱστορίας χαριζόμενοι.

15 V. Ταύτας δὴ τὰς πεπλανημένας, ὥσπερ ἔφην,
 ὑπολήψεις ἐξελέσθαι τῆς διανοίας τῶν πολλῶν προ-
 αιρούμενος καὶ ἀντικατασκευάσαι τὰς ἀληθεῖς, περὶ
 μὲν τῶν οἰκισάντων τὴν πόλιν, οἵτινες ἦσαν καὶ κατὰ
 τίνας ἕκαστοι καιροὺς συνῆλθον καὶ τίσι τύχαις χρη-
 20 σάμενοι τὰς πατέρας οἰκήσεις ἐξέλιπον, ἐν ταύτῃ
 δηλώσω τῇ γραφῇ, δι' ἧς Ἑλληνὰς τε αὐτοὺς ὄντας
 ἐπιδείξειν ὑπισχνοῦμαι καὶ οὐκ ἐκ τῶν ἐλαχίστων ἢ
 φανυλοτάτων ἔθνῶν συνεληλυθότας. περὶ δὲ τῶν πρῶ-
 25 ξων, ἃς μετὰ τὸν οἰκισμὸν εὐθέως ἐπεδείξαντο, καὶ
 περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἐξ ὧν εἰς τοσαύτην ἡγεμο-
 νίαν προῆλθον οἱ μετ' αὐτοὺς, ἀπὸ τῆς μετὰ ταύτην
 ἀρξάμενος ἀναγραφῆς ἀφηγήσομαι, παραλιπὼν οὐ-
 δὲν ὅση μοι δύναμις τῶν ἀξίων ἱστορίας, ἵνα τοῖς
 μαθητοῖσι τὴν ἀλήθειαν ἃ προσήκει περὶ τῆς πόλεως
 30 τῆςδε παραστῇ φρονεῖν, εἰ μὴ παντάπασιν ἀγρίως καὶ
 θυσμενῶς διάκεινται πρὸς αὐτήν, καὶ μήτε ἄχθεσθαι
 τῇ ὑποτάξει κατὰ τὸ εἶκος γενομένη (φύσεως γὰρ δὴ

νόμος ἅπασιν κοινός, ὃν οὐδεὶς καταλύσει χρόνος, ἄρ-
 χειν αἰὲ τῶν ἡττόνων τοὺς κρείττους) μήτε κατηγο-
 ρεῖν τῆς τύχης, ὥς οὐκ ἐπιτηδείῳ πόλει τηλικαύτην
 ἡγεμονίαν καὶ τοσοῦτον ἤδη χρόνον προῖκα δωρησα-
 μένης· μαθοῦσί γε δὴ παρὰ τῆς ἱστορίας, ὅτι μυρίας δ
 ἦνεργεν ἀνδρῶν ἀρετάς· εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸν οὐ-
 κισμὸν, ὧν οὐτ' εὐσεβιστέρους οὔτε δικαιοτέρους
 οὔτε σωφροσύνη πλείονι παρὰ πάντα τὸν βίον χρη-
 16 σαμένους οὐδέ γε τὰ πολέμια κρείττους ἀγωνιστὰς
 οὐδεμίᾳ πόλιν ἦνεργεν οὔτε Ἑλλάς οὔτε βάρβαρος, 10
 εἰ δὴ ἀπέσται τοῦ λόγου τὸ ἐπίφθονον· ἔχει γάρ
 τι καὶ τοιοῦτον ἢ τῶν παραδόξων καὶ θαυμαστῶν
 ὑπόσχεσις. οἱ δὲ σύμπαντες οἱ τοσοῦτο περιθύντες
 αὐτῇ δυναστείας μέγεθος ἀγνοοῦνται πρὸς Ἑλλή-
 νων, οὐ τυχόντες ἀξιολόγου συγγραφέως. οὐδεμίᾳ 15
 γὰρ ἀκριβῆς ἐξελέλυθε περὶ αὐτῶν Ἑλληνὶς ἱστορία
 μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτι μὴ κεφαλαιώδεις
 ἐπιτομαὶ πάνυ βραχέαι·

VI. πρώτου μὲν, ὅσα καμὲ εἰδέναι, τὴν Ῥωμα-
 κὴν ἀρχαιολογίαν ἐπιδραμόντος Ἰερωνύμου τοῦ Καρ- 20
 17 διανοῦ συγγραφέως ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιγόνων πρα-
 γματείᾳ· ἔπειτα Τιμαίου τοῦ Σικελιώτου τὰ μὲν ἀρ-
 χαῖα τῶν ἱστοριῶν ἐν ταῖς κοιναῖς ἱστορίαις ἀφηγησα-
 μένον, τοὺς δὲ πρὸς Πύρρον τὸν Ἑπειρώτην πολέ-
 μους εἰς ἰδίαν καταχωρίσαντος πραγματείαν· ἅμα δὲ 25
 τούτοις Ἀντιγόνου τε καὶ Πολυβίου καὶ Σιληνοῦ καὶ
 18 μυρίων ἄλλων τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν οὐχ ὁμοίως ἐπι-
 βαλόντων, ὧν ἕκαστος ὀλίγα καὶ οὐδὲ αὐτὰ διεσκο-
 νασμένως [οὐδὲ ἀκριβῶς], ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτυχόν-
 των ἀνουςμάτων συνθεὶς ἀνέγραψεν. ὁμοίως δὲ τού- 30
 τοις καὶ οὐδὲν διαφόρους ἐξέδωκαν ἱστορίας καὶ
 Ῥωμαίων ὅσοι τὰ παλαιὰ ἔργα τῆς πόλεως Ἑλληνικῇ

διαλέκτῳ συνέγραψαν, ὧν εἰσι πρεσβύτεροι Κόιντός
 τε Φάβιος καὶ Λεύκιος Κίγκιος, ἀμφοτέρωι κατὰ τοὺς
 Φοινικικοὺς ἀκμάσαντες πολέμους. τούτων δὲ τῶν
 ἀνδρῶν ἑκάτερος, οἷς μὲν αὐτὸς ἔργοις παρεγένετο,
 5 διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἀκριβῶς ἀνέγραψε, τὰ δὲ ἀρχαῖα
 τὰ μετὰ τὴν κτίσιν τῆς πόλεως γινόμενα κεφαλαιω-
 δῶς ἐπέδραμεν. διὰ ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτίας ἔδοξε
 μοι μὴ παρελθεῖν καλὴν ἱστορίαν ἐγκαταλειφθεῖσαν
 ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἀμνημόνευτον, ἐξ ἧς ἀκριβῶς
 10 γραφείσης συμβήσεται τὰ κράτιστα καὶ δικαιοτάτα
 τῶν ἔργων· τοῖς μὲν ἐκπεπληρωκόσι τὴν ἑαυτῶν
 μοῖραν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς θόξης αἰωνίου τυχεῖν καὶ 19
 πρὸς τῶν ἐπιγιγνομένων ἐπαινεῖσθαι, ἃ πρὶν τὴν
 θνητὴν φύσιν ὁμοιοῦσθαι τῇ θεῷ καὶ μὴ συναποθνή-
 15 σκειν αὐτῆς τὰ ἔργα τοῖς σώμασι· τοῖς δὲ ἀπ' ἐκεί-
 νων τῶν ἰσοθέων ἀνδρῶν νῦν τε οὐσι καὶ ὕστερον
 ἔσομένοισι μὴ τὸν ἥδιστόν τε καὶ ῥᾶστον αἰρεῖσθαι
 τῶν βίων, ἀλλὰ τὸν εὐγενέστατον καὶ φιλοτιμότατον,
 ἐνδυμουμένους ὅτι τοὺς εἰληφότας καλὰς τὰς πρώτας
 20 ἐκ τοῦ γένους ἀφορμὰς μέγα ἐφ' ἑαυτοῖς προσήκει
 φρονεῖν καὶ μηδὲν ἀνάξιον ἐπιτηδεύειν τῶν προγό-
 νων· ἐμοὶ δὲ, ὅς οὐχὶ κολακείας χάριν ἐπὶ ταύτην
 ἀπέκλινα τὴν πραγματείαν, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας καὶ
 τοῦ δικαίου προνοούμενος, ὧν δεῖ στοχάζεσθαι πᾶ-
 25 σαν ἱστορίαν, πρῶτον μὲν ἐπιδείξασθαι τὴν ἑμαντοῦ
 διάνοιαν, ὅτι χρηστὴ πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους ἐστὶ
 τοὺς ἀγαθοὺς καὶ φιλοθέωρος τῶν καλῶν ἔργων καὶ
 μεγάλων· ἔπειτα χαριστηρίους ἀμοιβὰς, ἃς ἐμοὶ δύ-
 ναμις, ἀνταποδοῦναι τῇ πόλει, παιδείας τε μεμνημέ- 20
 30 νη καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ὅσων ἀπέλαυσα διατρέψας
 ἐν αὐτῇ.

VII. Ἀποδεδικαίως δὲ τὸν ὑπὲρ τῆς προαιρέσεως
 λόγον ἔτι βούλομαι καὶ περὶ τῶν ἀφορμῶν εἰπεῖν, αἷς
 ἐχρησάμην ὅτ' ἐμελλον ἐπιχειρεῖν τῇ γραφῇ· ἴσως γὰρ
 οἱ προανεγνωκότες Ἱερώνυμον ἢ Τίμαιον ἢ Πολύβιον
 ἢ τῶν ἄλλων τινὰ συγγράφων, ὑπὲρ ὧν ἐποιησάμην ὁ
 λόγον ὀλίγω πρότερον ὡς ἐπισσευσρκότων τὴν γραφήν,
 πολλὰ τῶν ὑπ' ἐμοῦ γραφομένων οὐχ εὐρηκότες παρ'
 ἐκείνοις κείμενα, σχεδιάζειν ὑπολήφονται με καὶ
 πόθεν ἢ τούτων γνῶσις εἰς ἐμὲ παραγέγονεν ἀξιῶσου-
 αι μαθεῖν. ἵνα δὴ μὴ τοιαύτη δόξα παραστῇ τισι 10
 περὶ ἐμοῦ, βέλτιον ἂν ὧν ὠρμήθην λόγων τε καὶ
 ὑπομνηματισμῶν προειπεῖν. ἐγὼ καταπλεύσας εἰς
 Ἰταλίαν ἅμα τῷ καταλυθῆναι τὸν ἐμφύλιον πόλεμον
 II ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐβδόμης καὶ ὀγδοηκο-
 στῆς καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος μεσούσης, καὶ τὸν ἐξ 15
 ἐκείνου χρόνον ἐτῶν δύο καὶ εἴκοσι μέχρι τοῦ παρόν-
 τος γενόμενον ἐν Ῥώμῃ διατρέψας, διάλεκτόν τε τὴν
 Ῥωμαϊκὴν ἐκμαθὼν καὶ γραμμάτων τῶν ἐπιχωρίων
 λαβὼν ἐπιστήμην, ἐν παντὶ τούτῳ τῷ χρόνῳ τὰ συν-
 τείνοντα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην διετέλουν προ- 20
 γματευόμενος. καὶ τὰ μὲν παρὰ τῶν λογιστῶν ἀν-
 δρῶν, οἷς εἰς ὀμιλίαν ἦλθον, διδαχῇ παραλαβὼν, τὰ
 δ' ἐκ τῶν ἱστοριῶν ἀναλεξάμενος, ὥς οἱ πρὸς αὐτῶν
 ἐκαινούμενοι Ῥωμαίων συνέγραψαν Πόρκιός τε Κά-
 των καὶ Φάβιος Μάξιμος καὶ Οὐαλέριος ὁ Ἀντισεὺς καὶ 25
 Λικίννιος Μάκερ Ἀλλιοί τε καὶ Γέλλιοι καὶ Καλπούρ-
 νιοι καὶ ἕτεροι συχνοὶ πρὸς τούτοις ἄνδρες οὐκ ἀφα-
 νεῖς, ἀπ' ἐκείνων ὀρμώμενος τῶν πραγματειῶν (εἰσὶ
 δὲ ταῖς Ἑλληνικαῖς χρονογραφίαις εἰκνυται) τότε ἐπα-
 χείρησα τῇ γραφῇ. ταῦτα μὲν οὖν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ 30
 22 διείλεγμαί. λοιπὸν ἔστι δέ μοι καὶ περὶ τῆς ἱστορίας
 αὐτῆς προειπεῖν, τίσι τε αὐτὴν περιλαμβάνω χρόνοις

καὶ περὶ τίνων ποιοῦμαι πραγμάτων τὴν διήγησιν καὶ ποταπὸν ἀποδίδωμι τὸ σχῆμα τῇ πραγματείᾳ.

VIII. Ἀρχομαι μὲν οὖν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν καλαιοτάτων μύθων, οὓς παρέλιπον οἱ πρὸ ἐμοῦ γενομένοι συγγραφεῖς χαλεποὺς ὄντας ἄνευ πραγματείας μεγάλης ἐξευρεθῆναι· καταβιβάζω δὲ τὴν διήγησιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου Φοινικικοῦ πολέμου τὴν γενομένην ἐνιαυτῷ τρίτῳ τῆς ὀγδόης καὶ εἰκοστῆς ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν. ἀφηγοῦμαι δὲ τοὺς τε
 10 ὀθνεῖους πολέμους τῆς πόλεως ἅπαντας, οὓς ἐν ἐκαένοις τοῖς χρόνοις ἐπολέμησε, καὶ τὰς ἐμφυλίου στάσεις ὅποσας ἐστασίασεν, ἐξ ὧν αἰτιῶν ἐγένοντο καὶ δι' ὧν τρόπον τε καὶ λόγων κατελύθησαν· πολιτειῶν τε ἰδέας διέξειμι πάσας ὅσαις ἐχρήσατο βασι-
 15 λευομένη τε καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν μονάρχων, καὶ τίς ἦν αὐτῶν ἐκάστης ὁ κόσμος· ἔθῃ τε τὰ κράτιστα καὶ νόμους τοὺς ἐπιφανεστάτους διηγοῦμαι καὶ συλλήβδην ὅλον ἀποδείκνυμι τὸν ἀρχαῖον βίον τῆς πόλεως. σχῆμα δὲ ἀποδίδωμι τῇ πραγματείᾳ οὗδ'
 20 ὅποσον οἱ τοὺς πολέμους ἀνέγραψαντες ἀποδεδώκεσι ταῖς ἱστορίαις οὗδ' ὅποσον οἱ τὰς πολιτείας αὐτὰς ἐφ' ἑαυτῶν διηγησάμενοι οὔτε ταῖς χρονικαῖς παραπλήσιον, ἃς ἐξέδωκαν οἱ τὰς Ἀιθίδας πραγματευσάμενοι· μονοειδεῖς γὰρ ἐκείναι τε καὶ ταχὺ προσιστά-
 25 μαι τοῖς ἀκούουσιν· ἀλλ' ἐξ ἀπάσης ἰδέας μικτὸν ἐναγωνίου τε καὶ θεωρητικῆς, ἵνα καὶ τοῖς περὶ τοὺς πολιτικούς διατρέβουσι λόγους καὶ τοῖς περὶ τὴν φιλόσοφον ἐσπουδακόσι θεωρίαν καὶ εἴ τισιν ἀοχλήτου θεῇσι διαγωγῆς ἐν ἱστορικοῖς ἀναγνώσμασιν, ἀπο-
 30 χρώντως ἔχουσα φαίνεται. ἡ μὲν οὖν ἱστορία περὶ ποιούτων τε γενήσεται πραγμάτων καὶ ταιούτου πύχεται σχήματος· ὁ δὲ συντάξας αὐτὴν Διονύ-

σιός εἰμι Ἀλεξάνδρου Ἀλικαρναστέως· ἀρχομαι δ' ἐνθένδε.

VIII. Τὴν ἡγεμόνα γῆς καὶ θαλάσσης ἀπάσης πόλιν, ἣν νῦν κατοικοῦσι Ῥωμαῖοι, παλαιότατοι τῶν
 25 μνημονευομένων λέγονται κατασχεῖν βάρβαροι Σικε- 6
 λοί, ἔθνος αὐθιγενές· τὰ δὲ πρὸ τούτων οὐδ' ὥς
 κατείχετο πρὸς ἐτέρων οὐθ' ὥς ἐρημος ἦν οὐδεὶς ἔχει
 βεβαίως εἰπεῖν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀβοριγίνες αὐ-
 τὴν παραλαμβάνουσι πολέμῳ μακρῷ τοὺς ἔχοντας
 ἀφελόμενοι· οἱ τὸ μὲν πρότερον ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν 10
 ὄκουν ἄνευ τειχῶν κωμηδὸν καὶ σκοράδες, ἐπεὶ δὲ
 Πελασγοί τε καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τινὲς ἀναμι-
 χθέντες αὐτοῖς συνήραντο τοῦ πρὸς τοὺς ὁμοτέρμο-
 νας πολέμου, τὸ Σικελικὸν γένος ἀπαναστήσαντες ἐξ
 αὐτῆς πόλεως περιεβάλοντο συχνὰς καὶ παρασκευάσαν 15
 ὑπήκουον αὐτοῖς γενέσθαι πᾶσαν ὅσπιν· ὀφίλουσι ποτα-
 μοὶ δύο Αἰρεῖς καὶ Τέβερεις· οἱ τὰς μὲν ἀρχὰς λαμ-
 βάνουσι τῆς ῥύσεως ἐκ τῆς ὑπάρχειας τῶν Ἀκερύνων
 ὄρων, ὑφ' ὧν δίχα τέμνεται πᾶσα ἐπὶ μῆκος ἡ Ἰταλία,
 διαστάντες δὲ κατὰ τὰς ἐκβολὰς ὀπτακόσια πον στία 20
 δια ἀπ' ἀλλήλων εἰς τὸ Τυρρηνικὸν ἐξερέγγονται
 26 πέλαγος, ἀπὸ μὲν τῶν βορείων μερῶν ὁ Τέβερεις
 Ὠστίας πόλεως πλησίον ἐκδιδούς, ἀπὸ δὲ τοῦ μεσημ-
 βρινουῦ κλίματος ὁ Αἰρεὶς Μίντουρναν παραμειβόμενος·
 Ῥωμαίων δὲ εἰσιν αἱ πόλεις ἀμφοτέραι ἄποικοι. καὶ 25
 διέμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς οἰκήσεως οὐκέτι πρὸς ἐτέρων
 ἐξελαθέντες, ὀνομάτων ἀλλαγαῖς διτταῖς οἱ αὐτοὶ ἄν-
 θρωποι προσαγορευόμενοι, μέχρι μὲν τοῦ Τρωικοῦ πο-
 λέμου τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἀβοριγίνων ὀνομασίαν ἔτι σώ-
 ζοντες, ἐπὶ δὲ Λατίνου βασιλέως, ὃς κατὰ τὸν Ἰλιαιὸν 30
 πόλεμον ἐθυνάστευσεν, Λατίνοι ἀρξάμενοι καλεῖσθαι.
 Ῥωμύλου δὲ τὴν ἐκείνου αὐτοῦ πόλιν οἰκίσαντες ἐκ-

καίδεκα γενεαῖς τῶν Τρωικῶν ὕστερον, ἣν νῦν ἔχουσιν ὀνομασίαν μεταλαβόντες ἔθνος τε μέγιστον ἐξ ἑλα- 27
χρίτου γενέσθαι σὺν χρόνῳ παρεσκευάσαν καὶ περι-
φανέστατον ἐξ ἀθλητοτάτου, τῶν τε δεομένων οἰκήσεως
5 παρὰ σφίσι φιλανθρώπῳ ὑποδοχῇ καὶ πολιτείας με-
ταδόσει τοῖς μετὰ τοῦ γενναίου ἐν πολέμῳ κρατηθεῖσι
δούλων τε ὅσοι παρ' αὐτοῖς ἐλευθερωθεῖεν ἀστοῖς εἶ-
ναι συγχωρήσει τύχης τε ἀνθρώπων οὐδεμιᾶς εἰ μέλ-
λοι τὸ κοινὸν ὠφελεῖν ἀπαξιώσει· ὑπὲρ ταῦτα δὲ πάντα
10 κόσμῳ τοῦ πολιτεύματος, ὃν ἐκ πολλῶν κατεστήσαντο
παθημάτων, ἐκ παντὸς καιροῦ λαμβάνοντές τι χρήσιμον.

Χ. Τοὺς δὲ Ἀβοριγίνας, ἀφ' ὧν ἄρχει Ῥωμαῖοις
τὸ γένος, οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας, γένος αὐτὸ καθ'
ἐκτὸ γενόμενον ἀποφαίνουσιν· Ἰταλίαν δὲ καλῶ τὴν
15 ἄκτὴν σύμπασαν, ὅσῃν Ἰονιὸς τε κόλπος καὶ Τυρρη-
νικὴ θάλασσα καὶ τρίται περιέχουσιν ἐκ γῆς Ἀλπεις.
καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῖς τὴν πρώτην φασὶ τεθῆναι
διὰ τὸ γενέσεως τοῖς μετ' αὐτοὺς ἄρξει, ὥσπερ ἂν 2
ἡμεῖς εἰποιμεν γενάρχας ἢ πρωτογόνους. ἕτεροι δὲ
20 λέγουσιν ἀνεστίλους τινὰς καὶ πλάνητας ἐκ πολλῶν
συνελθόντας χωρίων κατὰ δαίμονα περιτυχεῖν ἀλλή-
λοις αὐτόθι καὶ τὴν οἰκῆσιν ἐπὶ τοῖς ἐρύμασι κατα-
στήσασθαι, ζῆν δὲ ἀπὸ ληστείας καὶ νομῆς. παραλ-
λάττουσι δὲ καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν ἐπὶ τὸ ταῖς
25 τύχαις οἰκειότερον, Ἀβεργιγίνας λέγοντες, ὥστε
δηλοῦσθαι αὐτοὺς πλάνητας. κινδυνεύει δὲ κατὰ
τούτους μηδὲν διαφέρειν τὸ τῶν Ἀβοριγίνων φύλον
ὧν ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ Λελέγων· τοῖς γὰρ ἀνεστίλοις
καὶ μιγάσι καὶ μηδεμίαν γῆν βεβαίως ὥς πατρίδα κα-
30 τοικοῦσι ταύτην ἐπετίθεντο τὴν ὀνομασίαν ὥς τὰ
πολλά. ἄλλοι δὲ Διγύων ἀποίκους μυθολογοῦσιν
αὐτοὺς γενέσθαι τῶν ὁμορούντων Ὀμβρικοῖς· οἱ γὰρ

Αίγυπτος οἰκοῦσι μὲν καὶ τῆς Ἰταλίας πολλαχῇ, νέμον-
 29 ται δέ τινα καὶ τῆς Κελτικῆς. ὁποτέρᾳ δ' αὐτοῖς ἐστὶ
 γῇ πατρὶς, ἄδηλον· οὐ γὰρ ἐστὶ λέγεται περὶ αὐτῶν
 προσωτέρῳ σαφὲς οὐδέν.

XI. Οἱ δὲ λογιώτατοι τῶν Ῥωμαίων συγγρα- 5
 φέων, ἐν οἷς ἐστὶ Πορκίος τε Καίων ὁ τὰς γενεαλο-
 γίας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων ἐπιμελέστατα συναγαγὼν
 καὶ Γάτος Σεμπρώνιος καὶ ἄλλοι συγχοί, Ἑλλήνας
 αὐτοὺς εἶναι λέγουσι τῶν ἐν Ἀχαΐᾳ ποτὲ οἰκησάν-
 των, πολλὰς γενεαὶς πρότερον τοῦ πολέμου τοῦ 10
 Τρωικοῦ μεταναστάντας. οὐκέτι μέντοι διορίζουσιν
 οὔτε φῦλον Ἑλληνικὸν οὐ μετεῖχον, οὔτε πόλιν ἐξ
 ἧς ἀπανέστησαν, οὔτε χρόνον οὐδ' ἡγεμόνα τῆς ἀποι-
 κίας οὐδ' ὁποιαῖς τύχαις χρησάμενοι τὴν μητρόπολιν
 ἀπέλιπον· Ἑλληνικῷ τε μύθῳ χρησάμενοι οὐδένα 15
 τῶν τὰ Ἑλληνικὰ γραφάντων βεβαιωτὴν παρέσχοντο.
 τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς ὅπως ποτ' ἔχει, ἄδηλον· εἰ δ' ἐστὶν
 ὁ τούτων λόγος ὑγιής, οὐκ ἂν ἑτέρου τινὸς εἴησαν
 30 ἀποικοὶ γένους ἢ τοῦ καλουμένου νῦν Ἀρκαδικοῦ.
 πρῶτοι γὰρ Ἑλλήνων οὗτοι περαιωθέντες τὸν Ἰόνιον 20
 κόλπον ᾤκησαν Ἰταλίαν, ἄγοντος αὐτοὺς Οἰνώτρου
 τοῦ Λυκάονος· ἦν δὲ πέμπτος ἀπὸ τοῦ Αἰζιοῦ καὶ Φο-
 ρωνέως τῶν πρώτων ἐν Πελοποννήσῳ θυναστευσάν-
 των. Φορωνέως μὲν γὰρ Νιόβῃ γίνεται· ταύτης δὲ
 31 υἱὸς καὶ Διὸς, ὡς λέγεται, Πελασγός· Αἰζιοῦ δὲ υἱὸς 25
 Λυκάων· τούτου δὲ Δηιάνειρα θυγάτηρ· ἐκ δὲ Δηια-
 νείρας καὶ Πελασγοῦ Λυκάων ἕτερος· τούτου δὲ Οἰ-
 νωτρος, ἑπτακαίδεκα γενεαῖς πρότερον τῶν ἐπὶ
 Τροίαν στρατευσάντων. ὁ μὲν δὴ χρόνος ἐν ᾧ τὴν
 ἀποικίαν ἐστειλαν Ἕλληνες εἰς Ἰταλίαν, οὗτος ἦν. 30
 ἀπανέστη δὲ τῆς Ἑλλάδος Οἰνωτρος οὐκ ἀρκούμενος
 τῇ μοίρᾳ· δύο γὰρ καὶ εἴκοσι παίδων Λυκάονι γενο-

μένων εἰς ποσσύντους ἔδει κλήρους νειμηθῆναι τὴν Ἀρ-
κάδων χώραν. ταύτης μὲν δὴ τῆς αἰτίας ἔνεκα Πελο-
πόννησον Οἰνωτρος ἐκλιπὼν καὶ κατασκευασάμενος
ναυτικὸν διαίρει τὸν Ἰόνιον [πόντον] καὶ σὺν αὐτῷ
5 Πενθέτιος τῶν ἀδελφῶν εἰς. εἰποντο δὲ αὐτοῖς τοῦ τε
οἰκείου λαοῦ συχνοί, πολυάνθρωπον γὰρ δὴ τοῦτο τὸ
ἔθνος λέγεται κατ' ἀρχὰς γενέσθαι, καὶ τῶν ἄλλων
Ἑλλήνων ὅσοι χώραν εἶχον ἐλάττω τῆς Ἰκανῆς. Πεν-
θέτιος μὲν οὖν, ἔνθα τὸ πρῶτον ὠρμίσαντο τῆς Ἰτα-
19 λίας, ὑπὲρ ἄκρας Ἰαπυγίας ἐκβιβάσας τὸν λαὸν αὐ- 32
τοῦ καθιδρύνεται, καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ περὶ ταῦτα τὰ
χωρία οἰκοῦντες Πενθέτιοι ἐκλήθησαν. Οἰνωτρος δὲ
τὴν πλείω τοῦ στρατοῦ μοῖραν ἀγόμενος εἰς τὸν
ἐτερον ἀφικνεῖται κόλπον τὸν ἀπὸ τῶν ἐσπερίων με-
15 ρῶν παρὰ τὴν Ἰταλίαν ἀναχεόμενον, ὃς τότε μὲν Αὐ-
σόνιος ἐπὶ τῶν προσοικούντων Αὐσόνων ἐλέγετο, ἐπεὶ
δὲ Τυρρῆνοι θαλασσοκράτορες ἐγένοντο, μετέλαβεν
ἦν ἔχει νῦν προσηγορίαν.

XII. Εὐρώην δὲ χώραν πολλὴν μὲν εἰς νομάς, πολ-
20 λὴν δ' αἰς ἀρότους εὐθετον, ἔρημον δὲ τὴν πλείστην
καὶ οὐδ' αὖ τὴν οἰκουμένην πολυάνθρωπον, ἀνακαθή-
ρας τὸ βάρβαρον ἐκ μέρους τινὸς αὐτῆς ᾤκισε πόλεις
μικρὰς καὶ συνεχεῖς ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν, ὅσπερ ἦν τοῖς
παλαιαῖς τρόπος οἰκήσεως συνήθης. ἐκαλεῖτο δὲ ἢ τε
25 χώρα πᾶσα πολλὴ οὖσα ὅσην κατέσχευ Οἰνωτρία, καὶ 33
οἱ ἄνθρωποι πάντες ὅσων ἤρξεν Οἰνωτροί, τρίτην
μεταλαβόντες ὀνομασίαν ταύτην. ἐπὶ μὲν γὰρ Αἰζαιοῦ
βασιλεύοντος Αἰζαῖοι ἐλέγοντο, Αὐκάονος δὲ παραλα-
βόντες τὴν ἀρχὴν ἀπ' ἐκείνου αὐτοῖς Αὐκάονες ὀνο-
30 μέσθησαν, Οἰνωτρου δὲ καμίσαντος αὐτοὺς εἰς Ἰτα-
λίαν Οἰνωτροί χρόνου τινὰ ἐκλήθησαν. μαρτυρεῖ δέ
μου τῷ λόγῳ Σοφοκλῆς μὲν ὁ τραγωδοποιὸς ἐν Τρι-

πτολέμῳ δρᾶματι· πιστοίηται γὰρ αὐτῷ Δημήτηρ δι-
 δάσκουσα τὸν Τριπτόλεμον, ὅσῃν χώραν ἀναγκασθή-
 σεται σπείρων τοῖς δοθείσιν ὑπ' αὐτῆς καρποῖς δι-
 ἐξελθεῖν· μνησθεῖσα δὲ τῆς ἐφ' οὗ πρῶτον Ἰταλίας, ἣ
 ἐστὶν ἀπὸ ἄρκου Ἰαπυγίας μέχρι πορθμοῦ Σικελικοῦ, ὃ
 καὶ μετὰ τοῦτο τῆς ἀντικρὺ ἀναμένη Σικελίας, ἐπὶ
 τὴν ἐσπέριον αὐτῆς Ἰταλίαν ἀναστρέφει καὶ τὰ μέ-
 γιστα τῶν οἰκούντων τὴν παραλίαν ταύτην ἔθνων
 διεξέρχεται, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Οἰνώτρων οἰκίσεως
 ποιησαμένη. ἀπόχρη δὲ ταῦτα μόνα λεχθέντα τῶν 10
 λαμβείων, ἐν αἷς φησι·

τὰ δ' ἐξόπισθε, χειρὸς εἰς τὰ δεξιὰ,

Οἰνωτρία τε πᾶσα καὶ Τυρρηνικὸς

κόλπος Λιγυστική τε γῆ σε δέξεται.

Ἀντίλοχος δὲ ὁ Συρακούσιος, συγγραφεὺς πάνυ ἀρ- 10
 χατος, ἐν Ἰταλίας οἰκισμῷ τοὺς παλαιοτάτους οἰκή-
 τορας διεξιὼν, ὥς ἕκαστοί τι μέρος αὐτῆς κατεῖχον,
 Οἰνώτρους λέγει πρῶτους τῶν μνημονευομένων ἐν
 αὐτῇ κατοικῆσαι, εἰπὼν ὧδε· Ἀντίλοχος Ξενοφάνεος
 τάδε συνέγραψε περὶ Ἰταλίας ἐκ τῶν ἀρχαίων λόγων 20
 τὰ πιστότατα καὶ σαφέστατα· τὴν γῆν ταύτην, ἣτις
 νῦν Ἰταλία καλεῖται, τὸ παλαιὸν εἶχον Οἰνωτροί·
 ἔπειτα διεξελθὼν ὃν τρόπον ἐπολετεύοντο, καὶ ὥς
 βασιλεὺς ἐν αὐτοῖς Ἰταλὸς ἀνὰ χρόνον ἐγένετο, ἀφ'
 οὗ μετωνομάσθησαν Ἰταλοί, τούτου δὲ τὴν ἀρχὴν 25
 Μόργης διεδέξατο, ἀφ' οὗ Μόργητες ἐκλήθησαν, καὶ
 ὥς Σικελὸς ἐπιξενωθεὶς Μόργῃτι ἰδίαν πρᾶττων ἀρχὴν
 διέστησε τὸ ἔθνος, ἐπιφέρει ταυτί· οὕτω δὲ Σικελοὶ καὶ
 Μόργητες ἐγένοντο καὶ Ἰταλίητες ἔοντες Οἰνωτροί·

XIII. Φέρε δὴ καὶ τὸ γένος οἶον ἦν τὸ τῶν Οἰ- 30
 νώτρων ἀποδείξωμεν, ἕτερον ἄνδρα τῶν ἀρχαίων
 συγγραφέων παρασχόμενοι μάρτυρα, Φερεκύδην τὸν

Ἀθηναίων, γενεαλόγων οὐδενὸς δεύτερον. πεποιή-
 ται γὰρ αὐτῷ περὶ τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ βασιλευσάντων
 ὧδε ὁ λόγος· Πελασγοῦ καὶ Διανείρης γίνεται Αὐ-
 κάων· οὗτος γαμεί Κυλλήνην, Νηίδα νύμφην, ἀφ'
 5 ἧς τὸ ὄρος ἡ Κυλλήνη καλεῖται· ἔπειτα τοὺς ἐκ
 τούτων γεννηθέντας διέξιαν καὶ τίνας ἕκαστοι τό-
 πους ᾤκησαν, Οἰνώτρου καὶ Πευκετίου μμνήσκεται
 λέγων ὧδε· καὶ Οἰνωτρος, ἀφ' οὗ Οἰνωτροὶ κα-
 λέονται οἱ ἐν Ἰταλίᾳ οἰκούντες, καὶ Πευκέτιος, ἀφ'
 10 οὗ Πευκέτιοι καλεῖνται οἱ ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ· τὰ
 μὲν οὖν ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένα ποιητῶν τε καὶ
 μυθογράφων περὶ τε οἰκήσεως καὶ γένους τῶν Οἰνώ-
 τρων τοιαῦτά ἐστιν· οἷς ἐγὼ πειθόμενος, εἰ τῷ ὄντι
 Ἑλληνικὸν φύλον ἦν τὸ τῶν Ἀβοριγίνων, ὥς Κάτωνι
 15 καὶ Σεμπρωνίῳ καὶ πολλοῖς ἄλλοις εἴρηται, τοῦτο
 ἔγγονον αὐτῶν τῶν Οἰνώτρων πείθομαι. τὸ γὰρ δὴ
 Πελασγικὸν καὶ τὸ Κρητικὸν καὶ ὅσα ἄλλα ἐν Ἰταλίᾳ
 ᾤκησεν, ὑστέροις εὐρίσκω χρόνοις ἀφικόμενα. πα-
 λαιότερον δὲ τούτου στόλον ἀπαναστάντα τῆς Ἑλλά-
 20 δος εἰς τὰ προσεσπέρια τῆς Εὐρώπης οὐδένα δύνα-
 μαι καταμαθεῖν. τοὺς δὲ Οἰνώτρους τῆς τ' ἄλλης
 Ἰταλίας πολλὰ χωρία οἶομαι κατασχεῖν, τὰ μὲν ἔρημα,
 τὰ δὲ φαύλως οἰκούμενα καταλαβόντας, καὶ δὴ καὶ
 τῆς Ὀμβρικῶν γῆς ἐστὶν ἣν ἀποτεμέσθαι, κληθῆναι
 25 δὲ Ἀβοριγίνας ἐπὶ τῆς ἐν τοῖς ὄρεσιν οἰκήσεως (Ἀρ-
 καδικὸν γὰρ τὸ φιλοχωρεῖν ὄρεσιν), ὥς ὑπερακρίους
 τινὰς καὶ παραλίους Ἀθήνησιν. εἰ δὲ τινες πεφύκασι
 μὴ ταχεῖς εἶναι περὶ πραγμάτων παλαιῶν ἀβασανί-
 στως τὰ λεγόμενα δέχεσθαι, μὴ ταχεῖς ἔστωσαν μηδὲ
 30 Ἀίγυψος ἢ Ὀμβρικοὺς ἢ ἄλλους τινὰς βαρβάρους αὐ-
 τοὺς νομίσαι, περιμέναντες δὲ καὶ τὰ λοιπὰ μαθεῖν
 κρινέτωσαν ἐξ ἀπάντων τὸ πιθανώτατον.

XIII. Τῶν δὲ πόλεων, ἐν αἷς τὸ πρῶτον ὄκησαν

Ἀβοριγίνες, ὀλίγαι περιῆσαν ἐπ' ἐμοῦ· αἱ δὲ πλεῖσται
ὑπὸ τε πολέμων καὶ ἄλλων κακῶν οἰκοφθορηθεῖσαι
ἐρημοὶ ἀφεῖνται. ἦσαν δ' ἐν τῇ Ῥεατίνῃ γῇ τῶν

Ἀπεννίνων ὄρεων οὐ μακρὰν, ὥς Βάρρων Τερέν- 5

τιος ἐν ἀρχαιολογίαις γράφει, ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων

πόλεως αἱ τὸ βραχύτατον ἀπέχουσαι ἡμερησίου διά-

στημα ὁδοῦ· ὧν ἐγὼ τὰς ἐπιφανεστάτας, ὥς ἐκεί-

νος ἱστορεῖ, διηγῆσομαι. Παλάτιον μὲν πέντε πρὸς

τοῖς εἴκοσι σταδίοις ἀφεστῶσα Ῥεάτου, πόλεως οἰκου- 10

μένης ὑπὸ Ῥωμαίων ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ, Κοιντίας ὁδοῦ

πλησίον. Τριβόλα δὲ ἀμφὶ τοὺς ἐξήκοντα σταδίους

τῆς αὐτῆς πόλεως ἀφεστῶσα, λόφον ἐπικαθημένη

σύμμετρον. Συνεσβόλα δὲ τὸ αὐτὸ διάστημα τῆς Τρι-

βόλας ἀπέχουσα, τῶν Κεραυνίων ὄρεων πλησίον. ἀπὸ 15

δὲ ταύτης τετταράκοντα σταδίοις διηρημένη πόλις

ἐπιφανῆς Σούννα, ἐνθα νεὼς πάνυ ἀρχαίος ἐστίν

Ἄρεος. Μήφυλα δὲ ὥς τριάκοντα σταδίοις ἄπωθεν

τῆς Σούννης· δείκνυται δὲ αὐτῆς ἐρείπιά τε καὶ τεί-

χους ἔχνη. τετταράκοντα δὲ σταδίους ἀπέχουσα Μη- 20

φύλης Ὀρουϊνιον, εἰ καὶ τις ἄλλη τῶν αὐτόθι πόλεων

ἐπιφανῆς καὶ μεγάλη· δηλοὶ γάρ εἰσιν αὐτῆς οἱ τε θε-

μέλιοι τῶν τειχῶν καὶ τάφοι τινὲς ἀρχαιοπρεπεῖς καὶ

πολυανδρίων ἐν ὑψηλοῖς χώμασι μηχανομένων περι- 25

βολοὶ· ἐνθα καὶ νεὼς Ἀθηνᾶς ἐστίν ἀρχαίος, ἱδρυμέ-

νος ἐπὶ τῆς ἄκρας. ἀπὸ δὲ σταδίων ὀγδοήκοντα Ῥεάτου

τοῖς ἰούσι διὰ τῆς Κουρίας ὁδοῦ παρὰ Κόρητον ὄρος

Κόρσουλα νεωστὶ διεφθαρμένη. δείκνυται δέ τις καὶ

νῆσος, Ἴσσα αὐτῇ ὄνομα, λίμνη περὶ ῥουτος, ἣν χωρὶς

ἐρύματος ποιητοῦ κατοικῆσαι λέγονται τοῖς τέλμασι 30

τῆς λίμνης ὅσα περ τείχεσι χράμενοι. πλησίον δὲ τῆς

Ἰσθμὸς Μαρούιον ἐπὶ τῷ μυχῷ τῆς αὐτῆς λίμνης κει-
 μένη, τετταράκοντα σταδίους ἀπέχουσα τῶν καλου-
 μένων Ἑπτὰ ὑδάτων. ἀπὸ δὲ Ῥεάτου πάλιν τὴν ἐπὶ
 Λατίνην ὁδὸν ἰούσῃ Βατία μὲν ἀπὸ τριάκοντα στα-
 5 δίων, Τιώρα δὲ ἀπὸ τριακοσίων, ἡ καλουμένη Μα-
 τιήνη. ἐν ταύτῃ λέγεται χρηστήριον Ἄρεος γενέσθαι
 πάνυ ἀρχαῖον. ὁ δὲ τρόπος αὐτοῦ παραπλήσιος ἦν
 ὥς φασὶ τῷ παρὰ Λαδωναίοις μυθολογουμένῳ ποτὲ
 γενέσθαι· πλὴν ὅσον ἐκεῖ μὲν ἐπὶ θρυὸς ἱερᾶς περι-
 10 στερὰ καθεζομένη θεσπιωδεῖν ἐλέγτο, παρὰ δὲ τοῖς
 Ἀβοριγίνσι θεόπειμπος ὄρνις, ὃν αὐτοὶ μὲν πίκον,
 Ἕλληνες δὲ θρυοκολάπτην καλοῦσιν, ἐπὶ κίονος ξυ-
 λίνης φαινόμενος τὸ αὐτὸ ἔδρα. τέτταρας δὲ ἐπὶ τοῖς
 εἴκοσι σταδίοις ἀπέχουσα τῆς εἰρημένης πόλεως Αἴστα,
 15 μητρόπολις Ἀβοριγίνων, ἣν παλαιότερον ἔτι Σαβίνοι
 νύκτωρ ἐπιστρατεύσαντες ἐκ πόλεως Ἀμιτέρνης ἀφύ-
 λακτον αἰρουῦσιν· οἱ δ' ἐκ τῆς ἀλώσεως περισωθέντες
 ὑποδεξαμένων αὐτοὺς Ῥεατίνων, ὥς πολλὰ πειρα-
 41 θέντες οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἀπολαβεῖν, ἱερὰν ἀνῆκαν ὥς
 20 σφετέραν ἔτι τὴν γῆν, ἐξαγίστους ποιήσαντες ἀραῖς
 τοὺς καρπωσομένους αὐτὴν ὕστερον.

XV. Ἀπὸ δὲ σταδίων ἑβδομήκοντα Ῥεάτου Κοτυ-
 λία πόλις ἐπιφανὴς πρὸς ὄρει κειμένη· ἥς ἐστὶν οὐ
 πρόσω λίμνη τεττάρων πλεθρῶν ἔχουσα τὴν διάστα-
 25 σιν, αὐθιγενοῦς πλήρης νάματος ἀπορρέοντος αἰεὶ,
 βάθος ὡς λέγεται ἄβυσσος. ταύτην ἔχουσάν τι θεο-
 πρεπὲς ἱερὰν τῆς Νίκης οἱ ἐπιχώριοι νομίζουσι καὶ
 περιεῖρξαντες κύκλῳ στέμμασι τοῦ μηδένα τῷ νάματι
 πελάζειν ἄβατον φυλάττουσιν, ὅτι μὴ καιροῖς τιςιν
 30 ἐτησίοις, ἐν οἷς ἱερὰ θύουσιν ἃ νόμος ἐπιβαίνοντες
 τῆς ἐν αὐτῇ νησίδος οἷς ὄσιον. ἡ δὲ νῆσός ἐστι μὲν
 ὥσπερ ἀν πεντήκοντα ποδῶν τὴν διάμετρον, ὑπερὰν-

ἔστηκε δὲ τοῦ νάματος οὐ κλειον ἢ ποδιαλον ὕψος· ἀνίδρυτος δ' ἔστί καὶ περινήχεται πολλαχῇ δινοῦν-
τος αὐτὴν ἄλλοτε κατ' ἄλλους τόπους ἡρέμα τοῦ πνεύ-
ματος. χλόη δέ τις ἐν αὐτῇ φύεται βουτόμφ προσεμ-
φερῆς καὶ θάμνοι τινὲς οὐ μεγάλοι, πρᾶγμα κρεῖττον δ
λόγου τοῖς ἀθεάτοις καὶ ὧν ἡ φύσις ὁρᾷ θαυμάτων
οὐδενὸς δεύτερον.

XVI. Τὴν μὲν δὴ πρώτην οἰκησιν οἱ Ἀβοριγίνες
ἐν τούτοις λέγονται ποιήσασθαι τοῖς τόποις, ἐξελά-
σαντες ἐξ αὐτῶν Ὀμβρικούς. ἐντεῦθεν δὲ ὁρμώμενοι 10
τοῖς τε ἄλλοις βαρβάροις καὶ πάντων μάλιστα Σικε-
λοῖς ὁμοτέρμοσιν οὖσιν ὑπὲρ τῆς χώρας ἐπολέμουν,
τὸ μὲν πρῶτον ἱερὰ τις ἐξελθοῦσα νεότης, ἄνδρες
ὀλίγοι κατὰ βίου ζήτησιν ὑπὸ τῶν γειναμένων ἀπο-
σταλέντες, ἔθος ἐκπληροῦντες ἀρχαῖον, ᾧ πολλοὺς 15
βαρβάρων τε καὶ Ἑλλήνων ἐπίσταμαι χρησαμένους.
ὁπότε γὰρ εἰς ὄχλου πληθος ἐπίδοσιν αἱ πόλεις τισὶ
λάβοιεν ὥστε μηκέτι τὰς οἰκείας τροφὰς ἄκασιν εἶναι
διαρκεῖς, ἢ κακωθεῖσα ταῖς οὐρανίαις μεταβολαῖς ἢ
γῇ σπανίους τοὺς εἰωθότας καρποὺς ἐξενέγκοι, ἢ 20
τοιόνδε τι πάθος ἄλλο τὰς πόλεις κατασχὼν εἴτε ἄμει-
νον εἴτε χειρὸν ἀνάγκην ἐπιστήσειε μειώσεως τοῦ
πλήθους, θεῶν ὅτῳ δὴ καθιεροῦντες ἀνθρώπων
ἐτείους γονὰς ἐξέεμπον ὅπλοις κοσμήσαντες ἐκ τῆς
σφετέρης· εἰ μὲν ὑπὲρ εὐανδρίας ἢ νίκης ἐκ πολέμου 25
χαριστήρια θεοῖς ἀποδίδοιεν, προθύοντες ἱερὰ τὰ νο-
μιζόμενα, εὐφήμοις οἰωνοῖς τὰς ἀποικίας προπέμπον-
τες· εἰ δ' ἐπὶ μνημίاسι δαιμονίοις ἀπαλλαγὰς αἰτού-
μενοι τῶν κατεχόντων σφᾶς κακῶν τὸ παραπλήσιον
δρῶεν, αὐτοὶ τε ἀχθόμενοι καὶ συγγνώμονας ἀξιοῦν- 30
τες γενέσθαι τοὺς ἀπελαιννομένους. οἱ δὲ ἀπαναστάν-
τες ὥς οὐκέτι τῆς πατροφᾶς γῆς μεταληψόμενοι, εἰ μὴ

κτῆσαιντο ἑτέραν, τὴν ὑποδεξαμένην αὐτοὺς εἶτε
 πρὸς φίλιαν εἶτε ἐν πολέμῳ κρατηθεῖσαν πατρίδα
 ἐποιοῦντο· ὃ τε θεὸς, ᾧ κατονομασθεῖεν ἀπελαννό-
 μενοι, συλλαμβάνειν αὐτοῖς ὥς τὰ πολλὰ ἐδόκει καὶ
 5 παρὰ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν κατορθοῦν τὰς ἀποικίας.
 τούτῳ δὴ τῷ νόμῳ χρώμενοι καὶ τότε τῶν Ἀβοριγί- 44
 νων τινὲς ἀνθρώπων ἀνδράσι τῶν χωρίων (κτείνειν
 γὰρ οὐδένα τῶν ἐγγόνων ἤξιουν, ἄγους οὐδενὸς ἑλατ-
 τον τοῦτο τιθέμενοι), θεῶν ὅτῳ δὴ καθιερώσαντες
 10 ἐνιαυσίους γονὰς ἀνδρωθέντας ἀποικίζουσι τοὺς παλ-
 δας ἐκ τῆς σφετέρας, οἱ τοὺς Σικελοὺς ἄγοντές τε καὶ
 φέροντες διετέλουν, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτῶν ἐξέλιπον. ὥς
 δ' ἅπαξ οὗτοι χωρίων τινῶν τῆς πολεμίας ἐκράτησαν,
 ἐκ τοῦ ἀσφαλεστέρου ἤδη καὶ οἱ λοιποὶ Ἀβοριγῖνες
 15 οἱ δεόμενοι γῆς κατὰ σφᾶς ἕκαστοι ἐπεχείρουν τοῖς
 ὁμόροις καὶ πόλεις ἐκτίσαν ἄλλας τέ τινας καὶ τὰς
 μέχρι τοῦδε οἰκουμένας, Ἀντεμνάτας καὶ Τελληνεῖς
 καὶ Φικολνέους τοὺς πρὸς τοῖς καλουμένοις Κορνί-
 κλοις ὄρεσι καὶ Τιβουρτίνους, παρ' οἷς ἔτι καὶ εἰς
 20 τόδε χρόνου μέρος τι τῆς πόλεως ὀνομάζεται Σικελι-
 κόν· καὶ ἦσαν ἀπάντων μάλιστα τῶν προσοικούντων 44
 λυπηροὶ τοῖς Σικελοῖς. ἀνίσταται δὲ ἐκ τούτων τῶν
 διαφορῶν τοῖς ἔθνεσιν ὅλοις πόλεμος ὅσος οὐδεὶς
 τῶν πρότερον γενομένων ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ προῆλθεν
 25 ἄχρι πολλοῦ χρόνου μηχανόμενος.

XVII. Ἐπειτα Πελασγῶν τινες τῶν οἰκούντων
 ἐν τῇ καλουμένῃ νῦν Θετταλίᾳ τὴν ἑαυτῶν ἀναγκα-
 σθέντες ἐκλιπεῖν σύνοικοι γίνονται τοῖς Ἀβοριγίσι
 καὶ κοινῇ μετ' ἐκείνων ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Σικε-
 30 λούς. ἐδέξαντο δὲ αὐτοὺς οἱ Ἀβοριγῖνες, ἴσως μὲν
 καὶ κατὰ τὴν τοῦ ὠφεληθῆσεσθαι ἐλπίδα, ὥς δ' ἐγὼ
 πείθομαι κατὰ τὸ συγγενὲς μάλιστα. ἦν γὰρ δὴ καὶ

τὸ τῶν Πελασγῶν γένος Ἑλληνικὸν ἐκ Πελοποννήσου τὸ ἀρχαῖον, ἐχρήσατο δὲ τύχαις δυσπότοις εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δ' εἰς τὴν πολύπλανόν τε καὶ οὐδενὸς τόπου βέβαιον οἰκησιν, πρῶτον μὲν γὰρ περὶ τὸ καλούμενον νῦν Ἀχαῖκὸν Ἄργος ὥκησαν 5 αὐτόχθονες ὄντες, ὥς οἱ πολλοὶ περὶ αὐτῶν λέγουσι. τὴν δὲ ἐπωνυμίαν ἔλαβον ἐξ ἀρχῆς ταύτην ἐπὶ τοῦ Πελασγοῦ βασιλέως. ἦν δὲ ὁ Πελασγὸς ἐκ Διὸς, ὥς λέγεται, καὶ Νιόβης τῆς Φορωνέως, ἥ πρώτη γυναικὶ θνητῇ μίσγεται ὁ Ζεὺς ὥς ὁ μῦθος ἔχει. ἔκτῃ δ' 10 ὕστερον γενεᾷ Πελοπόννησον ἐκλιπόντες εἰς τὴν τότε μὲν Αἰμονίαν, νῦν δὲ Θετταλίαν ὀνομαζομένην μετανέστησαν· ἡγοῦντο δὲ τῆς ἀποικίας Ἀχαιοὺς καὶ Φθίους καὶ Πελασγοὺς οἱ Λαρίσης καὶ Ποσειδῶνος υἱοί. ἀφικόμενοι δ' εἰς τὴν Αἰμονίαν τοὺς τε κατοι- 15 κοῦντας ἐν αὐτῇ βαρβάρους ἐξελαύνουσι καὶ νέμονται τὴν χώραν τριχῇ, τοῖς ἡγεμόσι ποιήσαντες ὁμωνύμους τὰς μοῖρας, Ἀχάταν καὶ Φθιώτιν καὶ Πελασγιῶτιν. πέντε δὲ μέναντες αὐτόθι γενεᾶς, ἐν αἷς ἐπὶ μῆκιστον εὐτυχίας ἤλασαν τὰ κράτιστα τῶν ἐν τῇ 20 Θετταλίᾳ πεδίῳν καρπούμενοι, περὶ τὴν ἕκτην γενεὰν ἐξελαύνονται Θετταλίας ὑπὸ τε Κουρήτων καὶ Αελέγων, οἳ νῦν Αἰτωλοὶ καὶ Λοκροὶ καλοῦνται, καὶ συχρῶν ἄλλων τῶν περὶ τὸν Παρνασσὸν οἰκούντων, ἡγουμένου τῶν πολεμίων Δευκαλίωνος τοῦ Προμη- 25 θεώς, μητρὸς δὲ Κλυμένης τῆς Ὠκεανοῦ.

XVIII. Σκεδασθέντες δὲ κατὰ τὴν φυγὴν οἱ μὲν εἰς Κρήτην ἀπῆλθον, οἱ δὲ τῶν Κυκλάδων νήσων τινὰς κατέσχον, οἱ δὲ τὴν περὶ τὸν Ὀλυμπόν τε καὶ τὴν Ὀσσαν, καλουμένην δὲ Ἑστιαῖωτιν ὥκισαν, ἄλ- 30 λοι δὲ εἰς τε Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Εὐβοίαν διεκομίσθησαν· οἱ δ' εἰς τὴν Ἀσίαν περαιωθέντες τῆς

περὶ τὸν Ἑλλήσποντον παραλίῳ πολλὰ χωρία κατέ-
 σχον καὶ τῶν παρακειμένων αὐτῇ νήσων ἄλλας τε
 συχνὰς καὶ τὴν νῦν καλουμένην Λέσβον, ἀναμιχθέν-
 τες τοῖς ἐκ τῆς Ἑλλάδος στέλλουσι τὴν πρώτην ἀποι-
 5 κίαν εἰς αὐτὴν ἄγοντος Μάκαρος τοῦ Κριάσου. τὸ
 δὲ πλεῖον αὐτῶν μέρος διὰ τῆς μεσογείου τραπόμενοι
 πρὸς τοὺς ἐν Ἀσδώνῃ κατοικοῦντας σφῶν συγγενεῖς,
 οἷς οὐδεὶς ἡξίου πόλεμον ἐπιφέρειν ὥς ἱεροῖς, χρόνον
 μὲν τινα σύμμετρον αὐτόθι διέτριψαν· ἐπεὶ δὲ λυπη-
 10 ροὶ αὐτοῖς ὄντες ἡσθάνοντο οὐχ ἱκανῆς οὔσης ἅπαν-
 τας τρέφειν τῆς γῆς, ἐκλείπουσι τὴν χώραν χρησμῶ
 πειθόμενοι κελεύοντι πλεῖν εἰς Ἰταλίαν, ἣ τότε Σα-
 τορνία ἐλέγετο. κατασκευασάμενοι δὲ ναῦς πολλὰς
 περαιοῦνται τὸν Ἰόνιον, σπουδὴν μὲν ποιούμενοι τῶν
 15 ἔγγιστα τῆς Ἰταλίας ἄψασθαι χωρίων· ὑπὸ δὲ νατίου
 πνεύματος καὶ ἀγνοίας τῶν τόπων μετεωρότεροι ἐνε-
 χθέντες καὶ πρὸς ἐνὶ τῶν τοῦ Πάδου στομάτων ὀρμι-
 σάμενοι Σπινῆτι καλουμένῳ ναῦς μὲν ταύτῃ κατα-
 λείπουσι καὶ τὸν ἥκιστα δυνάμενον ταλαιπωρεῖν
 20 ὄχλον, φυλακὴν αὐτοῦ καταστήσαντες, ὥς ἔχοιεν εἰ
 μὴ προχωροῖν σφίσι τὰ πράγματα καταφυγὴν. καὶ
 οἱ μὲν ὑπομείναντες ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, τείχος τῷ
 στρατοπέδῳ περιβαλόμενοι καὶ ταῖς ναυσὶν εἰσκομί- 4
 σαντες τὰς εἰς τὸν βίον εὐπορίας, ἐπειδὴ κατὰ γνώ-
 25 μὴν ἐδόκει χωρεῖν αὐτοῖς τὰ πράγματα, πόλιν ἐκτίσαν
 ὁμώνυμον τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ· εὐτύχησάν τε
 μάλιστα τῶν περὶ τὸν Ἰόνιον οἰκούντων θαλαττοκρα-
 τοῦντες ἄχρι πολλοῦ, καὶ δεκάτας εἰς Δελφοὺς ἀνή-
 γον τῷ θεῷ [καὶ] τῶν ἀπὸ τῆς θαλάττης ὠφελειῶν,
 30 εἶπερ τινὲς καὶ ἄλλοι, λαμπροτάτας. ὕστερον μέντοι
 μεγάλη χειρὶ τῶν προσοικούντων βαρβάρων ἐπιστρα-
 τευσάντων αὐτοῖς ἐξέλιπον τὴν πόλιν· οἱ δὲ βάρ-

βαροι μετὰ χρόνον ἀνέστησαν ὑπὸ Ῥωμαίων. καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ Σπινῆτι καταλειφθὲν γένος τῶν Πελασγῶν οὕτως ἐφθάρη.

XVIII. Οἱ δὲ διὰ τῆς μεσογείου τραπόμενοι, τὴν ὀρεινὴν τῆς Ἰταλίας ὑπερβαλόντες, εἰς τὴν Ὀμβρικῶν ὁφικνουῦνται χωρὰν τῶν ὁμοφούντων Ἀβοριγίσι. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα χωρία τῆς Ἰταλίας ᾤκουν Ὀμβρικοί, καὶ ἦν τοῦτο τὸ ἔθνος ἐν τοῖς πάνυ μέγα τε καὶ ἀρχαίον. τὸ μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς ἐκράτουν οἱ Πελασγοὶ τῶν χωρίων ἐνθα τὸ πρῶτον ἰδρύσαντο καὶ πολίσματα τῶν Ὀμβρικῶν κατελάβοντό τινα· συνελθόντος δ' ἐπ' αὐτοὺς μεγάλου στρατοῦ δείσαντες τῶν πολεμίων τὸ πλῆθος εἰς τὴν Ἀβοριγίνων ἀπιόντες τρέπονται. καὶ οἱ μὲν Ἀβοριγίνες ἅτε πολέμοις ἐδικαίουν αὐτοῖς προσφέρεισθαι καὶ συνήεσαν ἐκ τῶν ἔργιστα χωρίων διὰ τάχους ὥς ἐξαναστήσαντες αὐτούς. οἱ δὲ Πελασγοὶ (τυγγάνουσι γὰρ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ κατὰ δαίμονα περὶ Κοτυλίαν πόλιν Ἀβοριγίνων ἀυλίσάμενοι πλησίον τῆς ἱερᾶς λίμνης) ὥς δὲ τὴν τε νησιδα τὴν ἐν αὐτῇ περιδινουμένην κατέμαθον καὶ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων, οὓς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔλαβον, ἤκουσαν τὸ τῶν ἐπιχωρίων ὄνομα τέλος ἔχειν σφίσι τὸ θεοπρόπιον ὑπέλαβον. ὁ γὰρ ἐν Δωδώνῃ γενόμενος αὐτοῖς χρησμὸς, ὃν φησι Λεύκιος Μάλλιος ἀνῆρ οὐκ ἄσημὸς αὐτὸς ἰδεῖν ἐπὶ τινος τῶν ἐν τῷ τεμένει τοῦ Διὸς κειμένων τρικόδων γραμμασιν ἀρχαίοις ἐγκεχαραγμένον, ὧδ' εἶχε·

στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σατόρνιον αἶαν
ἢδ' Ἀβοριγινέων Κοτύλην, οὗ νᾶσος ὀχεῖται·
οἷς ἀναμιχθέντες δεκάτην ἐκπέμψατε Φοῖβῳ
καὶ κεφαλὰς Κρονίδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε
φῶτα.

XX. Ἐλθοῦσι δὴ τοῖς Ἀβοριγῖσι σὺν πολλῇ στρα-
 τιᾷ ἱκετηρίας οἱ Πελασγοὶ προτείνοντες ὁμόσε χώρου-
 σιν ἄνοπλοι φράζοντές τε τὰς ἑαυτῶν τύχας καὶ θεό- 52
 μενοι πρὸς φιλίαν δέξασθαι σφᾶς συνοίκους οὐ λυ-
 5 πηροὺς ἐσομένους, ἐπεὶ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοὺς εἰς
 τήνδε μόνην ἄγει τὴν χώραν, ἐξηγούμενοι τὸ λόγιον.
 τοῖς δὲ Ἀβοριγῖσι ταῦτα πνυθόμενοις ἐδόκει πείθε-
 σθαι τῷ θεοπροπίῳ καὶ λαβεῖν συμμαχίαν Ἑλληνι-
 κήν κατὰ τῶν διαφόρων σφίσι βαρβάρων, πονουμέ-
 10 νοις τῷ πρὸς τοὺς Σικελοὺς πολέμῳ. σπένδονται τε
 δὴ πρὸς τοὺς Πελασγοὺς καὶ διδόασιν αὐτοῖς χωρία
 τῆς ἑαυτῶν ἀποδασάμενοι τὰ περὶ τὴν ἱερὰν λίμνην,
 ἐν οἷς ἦν τὰ πολλὰ ἐλώδη, ἃ νῦν κατὰ τὸν ἀρχαῖον
 τῆς διαλέκτου τρόπον Οὐέλια ὀνομάζεται. σύνηδες
 15 γὰρ ἦν τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ὥς τὰ πολλὰ προτι-
 θέναι τῶν ὀνομάτων, ὁπόσων αἱ ἀρχαὶ ἀπὸ φωνηέν-
 των ἐγίνοντο, τὴν οὖν συλλαβὴν ἐνὶ στοιχείῳ γρα-
 φομένην. τοῦτο δ' ἦν ὥσπερ γάμμα διτταῖς ἐπὶ μίαν 53
 ὀρθὴν ἐπιξενγνύμενον ταῖς πλαγίσις, ὥς φελήνη καὶ
 20 φάναξ καὶ φοῖκος καὶ φανήρ καὶ πολλὰ τοιαῦτα. ἐπει-
 τα μοῖρᾴ τις αὐτῶν οὐκ ἐλαχίστη, ὥς ἡ γῆ πᾶσιν οὐκ
 ἀπέχρη, πείσαντες τοὺς Ἀβοριγῖνας συνάρασθαι σφι-
 σι τῆς διεξόδου στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Ὀμβρικοὺς
 καὶ πόλιν αὐτῶν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην ἄφνω προσ-
 25 πεσόντες αἰρουῦσι Κρότωνα· ταύτῃ φρουρίῳ καὶ ἐπι-
 τειχίσματι κατὰ τῶν Ὀμβρικῶν χρώμενοι, κατεσκευ-
 ασμένη τε ὥς ἔρυμα εἶναι πολέμου ἀποχρώντως καὶ
 χώραν ἐχούσῃ τὴν πέριξ εὖβοτον, πολλῶν καὶ ἄλλων
 ἐκράτησαν χωρίων τοῖς τε Ἀβοριγῖσι τὸν πρὸς τοὺς
 30 Σικελοὺς πόλεμον ἔτι συνεστῶτα πολλῇ προθυμίᾳ
 συνδιέφερον, ἕως ἐξήλασαν αὐτοὺς ἐκ τῆς σφετέρας. 54
 καὶ πόλεις πολλὰς, τὰς μὲν οἰκουμένας καὶ πρότερον

ὑπὸ τῶν Σικελῶν, τὰς δ' αὐτοὶ κατασκεύασαντες, ᾤκουν οἱ Πελασγοὶ κοινῇ μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων, ὧν ἔστιν ἡ τε Καίρητανῶν πόλις, Ἄγυλλα δὲ τότε καλουμένη, καὶ Πίσσα καὶ Σατορνία καὶ Ἄλσιον καὶ ἄλλαι τινὲς, ἃς ἀνὰ χρόνον ὑπὸ Τυρρηνῶν ἀφῆρέθησαν.

www.libtool.com.cn

XXI. Φαλέριον δὲ καὶ Φασκέννιον ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν οἰκούμεναι ὑπὸ Ῥωμαίων, μικρὸν ἄττα διασώζουσαι ξώπυρα τοῦ Πελασγικοῦ γένους, Σικελῶν ὑπάρχουσαι πρότερον. ἐν ταύταις διέμεινε πολλὰ τῶν ἀρχαίων διαιτημάτων, οἷς τὸ Ἑλληνικόν ποτ' ἐχρήσατο, ἐπὶ μῆκιστον χρόνον, οἷον ὃ τε τῶν ὅπλων τῶν πολεμιστηρίων κόσμος, ἀσπίδες Ἀργολικαὶ καὶ δόρατα, καὶ ὁπότε πολέμου ἄρχοντες ἢ τοὺς ἐπιόντας ἀμυνόμενοι στρατὸν ὑπερόριον ἀποστέλλοιεν ἱεροὶ τινες ἄνδρες ἄνοπλοι πρὸ τῶν ἄλλων ἰόντες σπονδοφόροι, τῶν τε ἱερῶν αἱ κατασκευαὶ καὶ τὰ ἔδη τῶν θεῶν ἄγισμοί τε καὶ θυσίαι καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἕτερα· πάντων δὲ περιφανέστατον μνημεῖον τῆς ἐν Ἀργεὶ ποτὲ οἰκίσεως τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνων οἱ τοὺς Σικελοὺς ἐξήλασαν, ὃ τῆς Ἥρας νεὸς ἐν Φαλερίῳ κατασκευασμένος ὡς ἐν Ἀργεὶ, ἐνθα καὶ τῶν θυηπολιῶν ὁ τρόπος ὁμοίος ἦν καὶ γυναῖκες ἱερὰ θεραπεύουσαι τὸ τέμενος ἢ τε λεγομένη κανηφόρος ἁγνὴ γάμων καὶς καταρχομένη τῶν θυμάτων χοροὶ τε παρθένων ὑμνουσῶν τὴν θεὸν ᾠδαὶς πατρίοις. κατέσχον δὲ [τινα καὶ] οὗτοι τῶν καλουμένων Καμπανῶν εὐβότων πάνυ καὶ τὴν ὄψιν ἡδίστων πεδίων οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν, ἔθνος τι βαρβαρικὸν Ἀφρωνίσσους ἐκ μέρους ἀναστήσαντες αὐτῶν· καὶ πόλεις αὐτόθι κατασκεύασαν ἄλλας τε καὶ Λάρισαν, ἐπὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ σφῶν μητροπόλεως ὄνομα θέμενοι αὐτῇ. τῶν μὲν οὖν ἄλ-

λων πολισμάτων ἔστιν ἃ καὶ μέχρις ἐμοῦ ὄφθα ἦν, διαμείψαντα πολλάνις τοὺς οἰκήτορας· ἡ δὲ Λάρισα ἐκ πολλῶν πάνυ χρόνων ἐρημωθεῖσα οὐδ' εἰ πώποτε ὤκηθη γνῶρισμα φανερόν· οὐδὲν ἔχει τοῖς νῦν ὅτι μὴ 5 τοῦνομά, καὶ οὐδὲ τοῦτο πολλοὶ ἴσασιν· ἦν δὲ ἄγορᾶς Ποπιλλίας ~~καλουμένης~~ οὐ πρόσω. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῆς τε παραθαλαττίου καὶ ἐν τῇ μεσογείῳ χωρία κατέσχον ἀφελόμενοι τοὺς Σικελούς.

XXII. Οἱ δὲ Σικελοὶ (οὐ γὰρ ἔτι ἀντέχειν οἶοί τε 10 ἦσαν ὑπὸ τε Πελασγῶν καὶ Ἀβοριγίνων πολεμούμενοι) τέκνα καὶ γυναῖκας καὶ χρημάτων ὅσα χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἦν ἀνασκευασάμενοι μεθίενται αὐταῖς ἀπάσης τῆς γῆς. τραπόμενοι δὲ διὰ τῆς ὀρεινῆς ἐπὶ τὰ νότια καὶ διεξελθόντες ἅπασαν Ἰταλίαν τὴν κάτω, ἐπειδὴ 15 πανταχόθεν ἀπηλαύνοντο, σὺν χρόνῳ κατασκευασάμενοι σχεδίας ἐπὶ τῷ πορθμῷ καὶ φυλάξαντες κατιόντα τὸν ῥοῦν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας διέβησαν ἐπὶ τὴν Ἑγρίστα νῆσον. κατεῖχον δ' αὐτὴν Σικανοὶ, γένος Ἰβηρικόν, οὐ πολλῷ πρότερον ἐνοικισάμενοι Αἰγυας φεύγοντες, καὶ παρεσκεύασαν ἀφ' ἐαυτῶν Σικανίαν κλη- 20 θῆναι τὴν νῆσον, Τρινακρίαν πρότερον ὀνομαζομένην ἐπὶ τοῦ τριγώνου σχήματος. ἦσαν δὲ οὐ πολλοὶ ἐν μεγάλῃ αὐτῇ οἰκήτορες, ἀλλ' ἡ πλείων τῆς χώρας ἔτι ἦν ἐρημος. καταχθέντες οὖν εἰς αὐτὴν Σικελοὶ 25 τὸ μὲν πρῶτον ἐν τοῖς ἐσπερίοις μέρεσιν ὤκησαν, ἔπειτα καὶ ἄλλῃ πολλαχῇ, καὶ τοῦνομα ἡ νῆσος ἐπὶ τούτων ἤρξατο Σικελία καλεῖσθαι. τὸ μὲν δὴ Σικελικὸν γένος οὕτως ἐξέλιπεν Ἰταλίαν, ὥς μὲν Ἑλλάνικος ὁ Λέσβιός φησι, τρίτῃ γενεᾷ πρότερον τῶν Τρωικῶν Ἀλκυνόνης ἱερωμένης ἐν Ἀργεὶ κατὰ τὸ ἕκτου καὶ 30 εἰκοστὸν ἔτος. δύο δὲ ποιεῖ στόλους Ἰταλικούς διαβάοντας εἰς Σικελίαν· τὸν μὲν πρότερον Ἑλύμων, οὗς

φησιν ὑπὸ Οἰνώτρων ἐξαναστῆναι, τὸν δὲ μετὰ τοῦ-
 του ἔτει πέμπτῳ γενόμενον Αὐσόνων Ἰάκυνθος φευ-
 γόντων· βασιλέα δὲ τούτων ἀποφαίνει Σικελὸν, ἀπ’
 οὗ τοῦνομα τοῖς τε ἀνθρώποις καὶ τῇ νήσῳ τεθῆναι.
 ὥς δὲ Φίλιστος ὁ Συρακούσιος ἔγραψε, χρόνος μὲν δ
 τῆς διαβάσεως ἦν ἔτος ὀγδοηκοστὸν πρὸ τοῦ Τρωικοῦ
 πολέμου, ἔθνος δὲ τὸ διαχομισθὲν ἐξ Ἰταλίας [οὔτε
 Σικελῶν] οὔτε Αὐσόνων οὔτ’ Ἐλύμων, ἀλλὰ Λιγύων,
 ἄγοντος αὐτοὺς Σικελοῦ· τοῦτον δ’ εἶναί φησιν υἱὸν
 Ἰταλοῦ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τούτου δυναστεύον- 10
 τος μετονομασθῆναι Σικελούς· ἐξαναστῆναι δ’ ἐκ τῆς
 ἑαυτῶν τοὺς Λίγυας ὑπὸ τε Ὀμβρικῶν καὶ Πελασγῶν.
 Ἀντίοχος δὲ ὁ Συρακούσιος χρόνον μὲν οὐ δηλοῖ τῆς
 50 διαβάσεως, Σικελούς δὲ τοὺς μεταναστάντας ἀποφαί-
 νει βιασθέντας ὑπὸ τε Οἰνώτρων καὶ Ὀπικῶν, Πά- 15
 τρωνα δ’ ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας ποιησαμένους. Θου-
 κυδίδης δὲ Σικελούς μὲν εἶναι γράφει τοὺς μετανα-
 στάντας, Ὀπικοὺς δὲ τοὺς ἐκβαλόντας, τὸν δὲ χρόνον
 πολλοῖς ἔτεσι τῶν Τρωικῶν ὕστερον. τὰ μὲν δὴ περὶ
 Σικελῶν λεγόμενα τῶν ἐξ Ἰταλίας μετενεγκαμένων 20
 τὴν οἰκησιν εἰς Σικελίαν ὑπὸ τῶν λόγου ἀξίων τοιαύδε
 ἐστίν.

XXIII. Οἱ δὲ Πελασγοὶ πολλῆς καὶ ἀγαθῆς χώρας
 κρατήσαντες, πόλεις τε πολλὰς μὲν παραλαβόντες, ἄλ-
 λας δ’ αὐτοὶ κατασκευάσαντες, ταχέαν καὶ μεγάλην 25
 ἐπίδοσιν ἔλαβον εἰς εὐανδρίαν καὶ πλοῦτον καὶ τὴν
 ἄλλην εὐτυχίαν, ἥς οὐ πολὺν ὦναντο χρόνον· ἀλλ’
 ἡνίκα μάλιστα τοῖς σύμπασιν ἀνθεῖν ἐδόκουν, δαιμο-
 νίοις τισὶ χόλοις ἐλαστροηθέντες οἱ μὲν ὑπὸ τῶν θεῶν
 60 συμφορῶν, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν προσοικούντων βαρβάρων 30
 ἐξεφθάρησαν, τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν μέρος εἰς τὴν
 Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον αὐτοῖς ἐσκεδάσθη (περὶ ὧν

πολλὺς ἂν εἴη λόγος, εἰ βουλομένην τὴν ἀκρίβειαν γρά-
 φειν) ὀλίγον δὲ κατέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ τῶν Ἀβοριγί-
 νων προνοία. πρῶτον μὲν οὖν τῆς οἰκοφθορίας ταῖς
 πόλεσιν ἐδόκει αὐχμῶ ἢ γῇ κακωθεῖσα ἄρξαι, ἥνικα
 5 οὗτ' ἐπὶ τοῖς δένδροις καρπὸς οὐδεὶς ὥρατος γενέ-
 σθαι διέμεινεν, ἀλλ' ὥμοι κατέρρεον, οὔτε ὀπόσα
 σπερμάτων ἀνέντα βλαστοὺς ἀνθήσειεν ἕως στά-
 χυος ἀκμῆς τοὺς κατὰ νόμον ἐξεπλήρου χρόνους, οὔτε
 πόα κτήνεσιν ἐφύετο διαρκῆς, τῶν τε ναμάτων τὰ
 10 μὲν οὐκέτι πίνεσθαι σπουδαῖα ἦν, τὰ δ' ὑπελίμπανε
 θέρους, τὰ δ' εἰς τέλος ἀπεσβέννυτο. ἀδελφὰ δὲ τού-
 τοις ἐγίνετο περὶ τε προβάτων καὶ γυναικῶν γονάς·
 ἢ γὰρ ἐξημβλοῦτο τὰ ξμβρυα, ἢ κατὰ τοὺς τόκους
 διεφθείρετο ἔστιν ἃ καὶ τὰς φερούσας συνδιαλυμηνά- 6
 15 μενα. εἰ δέ τι διαφύγοι τὸν ἐκ τῶν ὠδίνων κίνδυνον
 ἔμπηρον ἢ ἀτελὲς ἢ δι' ἄλλην τινὰ τύχην βλαφθὲν
 τρέφεσθαι χρηστὸν οὐκ ἦν· ἔπειτα καὶ τὸ ἄλλο πλη-
 θος τὸ ἐν ἀκμῇ μάλιστα ἐκακοῦτο νόσοις καὶ θανά-
 τοις παρὰ τὰ εἰκότα συχνοῖς. μαντευομένοις δ' αὖ-
 20 τοῖς τίνα θεῶν ἢ δαιμόνων παραβάντες τάδε πά-
 σχουσι καὶ τί ποιήσασιν αὐτοῖς λωφῆσαι τὰ δεινὰ ἐλ-
 πῖς, ὁ θεὸς ἀνείλεν ὅτι τυχόντες ὧν ἐβούλοντο οὐκ
 ἀπέδοσαν ἃ εὔξαντο, ἀλλὰ προσοφείλουσι τὰ πλει-
 στου ἄξια. οἱ γὰρ Πελασγοὶ ἀφορίας αὐτοῖς γενομέ-
 25 νης ἐν τῇ γῇ πάντων χρημάτων εὔξαντο τῷ τε Διὶ
 καὶ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τοῖς Καβείροις καταθύσειν δε-
 κάτας τῶν προσγενησομένων ἀπάντων, τελεσθεισης 6
 δὲ τῆς εὐχῆς ἐξελόμενοι καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων
 ἀπάντων τὸ λάχος ἀπέθυσαν τοῖς θεοῖς, ὥς δὴ κατὰ
 30 τούτων μόνων εὐξάμενοι. ταῦτα δὲ Μυρσίλος ὁ Λέσ-
 βιος ἱστόρηκεν ὀλίγου δεῖν τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασι γρά-
 φων οἷς ἐγὼ νῦν, πλὴν ὅσον οὐ Πελασγοὺς καλεῖ

τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ Τυρρηνοὺς· τὴν δ' αἰσίαν ὀλίγον ὕστερον ἐρῶ.

XXIII. Ὡς δὲ ἀπενεχθέντα τὸν χρησμὸν ἔμαθεν, οὐκ εἶχον τὰ λεγόμενα συμβαλεῖν. ἀμνηχανοῦσι δὲ αὐτοῖς τῶν γεραιτέρων τις λέγει συμβαλὼν τὸ λόγιον, ὅτι τοῦ παντὸς ἡμαρτήκασιν, εἰ οἴονται τοὺς θεοὺς ἀδίκως αὐτοῖς ἐγκαλεῖν. χρημάτων μὲν γὰρ ἀποδο-
 δόσθαι τὰς ἀπαρχὰς αὐτοῖς ἀπάσας ὀρθῶς τε καὶ σὺν δίκῃ, ἀνθρώπων δὲ γονῆς τὸ λάχος, χρῆμα παντὸς μάλιστα θεοῖς τιμιώτατον, ὀφείλεσθαι· εἰ δὲ δὴ καὶ τούτων λάβοιεν τὴν δικαίαν μοῖραν, τέλος ἔξειν σφίσι τὸ λόγιον. τοῖς μὲν δὴ ὀρθῶς ἐδόκει λέγεσθαι ταῦτα, τοῖς δὲ ἐξ ἐπιβουλῆς συγκεῖσθαι ὁ λόγος· εἰσηγησα-
 μένον δὲ τινος τὴν γνώμην, τὸν θεὸν ἐπερέσθαι, εἰ αὐτῷ φίλον ἀνθρώπων δεκάτας ἀπολαμβάνειν, πέμ-
 πουσι τὸ δεύτερον θεοπρόπους, καὶ ὁ θεὸς ἀνείλεν οὕτω ποιεῖν. ἐκ δὲ τούτου στάσις αὐτοῖς καταλαμ-
 βάνει περὶ τοῦ τρόπου τῆς δεκατεύσεως. καὶ ἐν ἀλ-
 λήλοισι οἱ προεσθηκότες τῶν πόλεων τὸ πρῶτον ἐταρά-
 χθησαν· ἔπειτα καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος δι' ὑποψίας τοὺς ἐν τέλει ἐλάμβανεν. ἐγίνοντό τε οὐδενὶ κόσμῳ αἱ ἀπαναστάσεις, ἀλλ' ὥσπερ οἶστρον καὶ θεοβλα-
 βεία ἀπελαννομένων, καὶ πολλὰ ἐφέστια ὅλα ἐξη-
 λείφθη μέρους αὐτῶν μεθισταμένου· οὐ γὰρ ἐδικαί-
 ουν οἱ προσήκοντες τοῖς ἐξιούσιν ἀπολείπεσθαι τὰ τῶν φιλάτων καὶ ἐν τοῖς ἐχθίστοις ὑπομένειν. πρῶ-
 τοι μὲν δὴ οὗτοι μεταναστάντες ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς βαρβάρου πολλὴν ἐπλανήθησαν. μετὰ δὲ τοὺς πρῶτους ἑτεροὶ τὸ αὐτὸ ἔπαθον, καὶ τοῦτο διετέλει γινόμενον ὅσέτη. οὐ γὰρ ἀνέεσαν οἱ δυνα-
 στεύοντες ἐν ταῖς πόλεσι τῆς ἀνδρουμένης αἰὲς νεότη-
 τος ἐξαιρούμενοι τὰς ἀπαρχὰς, τοῖς τε θεοῖς τὰ δίκαια

ὑπουργεῖν ἀξιοῦντες καὶ στασιασμοῦς ἐκ τῶν διαλα-
θόντων δεδιότες· ἦν δὲ πολὺ καὶ τὸ πρὸς ἐχθραν σὺν
προφάσει εὐπρεπεῖ ἀπειλαινόμενον ὑπὸ τῶν διαφό-
ρων· ὥστε πολλὰ αἱ ἀπαναστάσεις ἐγίνοντο καὶ ἐπὶ 65
5 πλεῖστον γῆς τὸ Πελασγικὸν γένος διεφορήθη.

XXV. Ἦσαν δὲ τὰ τε πολέμια ἐκ τοῦ μετὰ κινδύ-
νων πεποιῆσθαι τὰς μελέτας ἐν ἔθνεσι φιλοπολέμοις
ζῶντες πολλῶν ἀμείνους καὶ τῆς κατὰ τὰ ναυτικά ἐπι-
στήμης διὰ τὴν μετὰ Τυρρηνῶν οἰκησιν. ἐπὶ πλεῖστον
10 ἐλληακότες· ἥ τε ἀνάγκη ἱκανὴ οὕσα τοῖς ἀπορου-
μένοις βίου τόλμαν παρασχεῖν ἡγεμῶν τε καὶ διδά-
σκαλος τοῦ παντός κινδυνεύματος αὐτοῖς ἐγίνετο,
ὥστε οὐ χαλεπῶς ὅπῃ ἐπέλθοιεν ἐπεκράτουν. ἐκα-
λοῦντο δὲ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τῆς τε χώρας
15 ἐπικλήσει ἀφ' ἧς ἐξανέστησαν καὶ τοῦ παλαιοῦ γένους
μνήμη οἱ αὐτοὶ Τυρρηνοὶ καὶ Πελασγοί. ὦν ἐγὼ λό-
γον ἐποίησάμην τοῦ μή τινα θαῦμα ποιεῖσθαι, ἐπει-
δὲν ποιητῶν ἢ συγγραφέων ἀκούῃ αὐτοὺς Πελασγοὺς
καὶ Τυρρηνοὺς ὀνομαζόντων, πῶς ἀμφοτέρως ἔσχον
20 τὰς ἐπωνυμίας οἱ αὐτοί. ἔχει γὰρ περὶ αὐτῶν καὶ
Θουκυδίδης μνήμην ἐν τετάρτῃ *** τῆς Θράκης καὶ
τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων πόλεων, ἃς οἰκοῦσιν ἄνθρωποι
δίγλωττοι. περὶ δὲ τοῦ Πελασγικοῦ ἔθνους ὅδε ὁ λό-
γος· ἐνὶ δέ τι καὶ Χαλκιδικὸν, τὸ δὲ πλεῖστον Πε-
25 λασγικὸν τῶν καὶ Αἰμυονόε ποτε καὶ Ἀθήνας οἰκη-
σάντων Τυρρηνῶν. Σοφοκλεῖ δ' ἐν Ἰνᾷ δράματι
ἀνάπαιστον ὑπὸ τοῦ χοροῦ λεγόμενον πεποιῆται
ὥδε·

30 Ἰναχε νᾶτορ, παῖ τοῦ κρηνῶν
πατρός Ὠκεανοῦ, μέγα πρεσβεύων
Ἄργους τε γύναις Ἦρας τε πάγοις,
καὶ Τυρσηνοῖσι Πελασγοῖς.

Τυρρηνίας μὲν γὰρ δὴ ὄνομα τὸν χρόνον ἐκείνον ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἦν, καὶ πᾶσα ἡ προσεσπέριος Ἰταλία τὰς κατὰ ἔθνος ὀνομασίας ἀφαιρεθεῖσα τὴν ἐπικλήσιν ἐκείνην ἐλάμβανεν, ὥσπερ καὶ τῆς Ἑλλάδος ἄλλη τε πολλαχῇ καὶ περὶ τὴν καλουμένην νῦν Πελοπόννησον ἐγένετο· ἐπὶ γὰρ ἐνὸς τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ ἔθνων, τοῦ Ἀχαϊκοῦ, καὶ ἡ σύμπασα χερρόνησος, ἐν ἣ καὶ τὸ Ἀρχαδικὸν καὶ τὸ Ἰωνικὸν καὶ ἄλλα συχνὰ ἔθνη ἐνεστίν, Ἀχαῖα ὠνομάσθη.

XXVI. Ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὸ Πελασγικὸν κακοῦ- 10
σθαι ἤρξατο, δευτέρᾳ γενεᾷ σχεδὸν πρὸ τῶν Τρωικῶν ἐγένετο· διέτεινε δὲ καὶ μετὰ τὰ Τρωικὰ, ἕως εἰς ἐλάχιστον συνεστάλη τὸ ἔθνος. ἔξω γὰρ Κρότωνος τῆς ἐν Ὀμβρικοῖς πόλεως ἀξιολόγου, καὶ εἰ δὴ τι ἄλλο ἐν τῇ Ἀβοριγίνων οἰκισθὲν ἐτύγγανε, τὰ λοιπὰ τῶν 15
Πελασγῶν διεφθάρη πολίσματα. ἡ δὲ Κρότων ἄχρι πολλοῦ διαφυλάξασα τὸ παλαιὸν σχῆμα χρόνος οὐ πολὺς ἐξ οὗ τὴν τε ὀνομασίαν καὶ τοὺς οἰκήτορας ἥλλαξε· καὶ νῦν ἐστὶ Ῥωμαίων ἀποικία, καλεῖται δὲ Κορθωνία. οἱ δὲ τῶν ἐκλιπόντων τὴν χώραν Πε- 20
λασγῶν κατασχόντες τὰς πόλεις ἄλλοι τε πολλοὶ ἦσαν, ὡς ἕκαστοί τισιν ἔτυχον ὁμοτέρμονας τὰς οἰκήσεις ἔχοντες, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα πλείστας τε καὶ ἀρίστας Τυρρηνοί. τοὺς δὲ Τυρρηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ ἐπήλυδας· καὶ τὴν ἐπω- 25
νυμίαν αὐτοῖς ταύτην οἱ μὲν αὐθιγενεὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες ἐπὶ τῶν ἐρυνμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῆδε οἰκούντων κατεσκευάσαντο, τεθῆναι λέγουσι· τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ Τυρρηνοῖς αἱ ἐντελῆχοι καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται ὥσπερ παρ' Ἑλλησιν. ἀπὸ δὴ 30
τοῦ συμβεβηκότος αὐτοῖς ἀξιοῦσι τεθῆναι τοῦνομα, ὥσπερ καὶ τοῖς ἐν Ἀσίᾳ Μοσσυνοῖκοις· οἰκοῦσι μὲν

γὰρ δὴ κάκεινοι ἐπὶ ξυλίνοις ὥσπερὰν πύργοις ὑψηλοῖς σταυρώμασι., μόσσυνας αὐτὰ καλοῦντες.

- XXVII. Οἱ δὲ μετανάστας αὐτοὺς μυθολογοῦντες εἶναι Τυρρηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας
 5 γενόμενον ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοῦνομα· τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος ἐκ τῆς πρότερον Μηονίας καλουμένης, παλαιὸν δὲ τινα μετανάστην ὄντα· εἶναι δ' αὐτὸν πέμπτον ἀπὸ Διὸς, λέγοντες ἐκ Διὸς καὶ Γῆς Μάνην γενέσθαι πρῶτον ἐν τῇ γῇ ταύ-
 10 τη βασιλέα· τούτου δὲ καὶ Καλλιρόης τῆς Ὀκσεανοῦ θυγατρὸς γεννηθῆναι Κότυν· τῷ δὲ Κότυϊ γήμαντι θυγατέρα Τύλλου τοῦ γηγενοῦς Ἀλλίην δύο γενέσθαι παῖδας Ἀσίην καὶ Ἄτυν· ἐκ δὲ Ἄτυος καὶ Καλ-
 15 λιθέας τῆς Χωραίου Λυδὸν φῦναι καὶ Τυρρηνόν· καὶ τὸν μὲν Λυδὸν αὐτοῦ καταμείναντα τὴν πατρῴαν ἀρχὴν παραλαβεῖν καὶ ἀπ' αὐτοῦ Λυδίαν τὴν γῆν ὀνομασθῆναι· Τυρρηνὸν δὲ τῆς ἀποικίας ἡγησάμενον πολλὴν κτήσασθαι τῆς Ἰταλίας καὶ τοῖς συναρ-
 20 ᾗσιν τοῦ στόλου ταύτην θέσθαι τὴν ἐπωνυμίαν· Ἡροδότῳ δὲ εἰρηνται Ἄτυος τοῦ Μάνεω παῖδες οἱ περὶ Τυρρηνὸν, καὶ ἡ μετανάστασις τῶν Μηόνων εἰς Ἰταλίαν οὐχ ἐκούσιος. φησὶ γὰρ ἐπὶ τῆς Ἄτυος ἀρχῆς ἀφορίαν καρπῶν ἐν τῇ γῇ Μηόνων γενέσθαι, τοὺς δὲ ἀνθρώπους τέως μὲν ὑπὸ τῆς φιλοχωρίας κρατου-
 25 μένους πολλὰ διαμηχανήσασθαι πρὸς τὴν συμφορὰν ἀλεξητήρια, τῇ μὲν ἑτέρᾳ τῶν ἡμερῶν μέτρια σιτία προσφερομένους, τῇ δ' ἑτέρᾳ διακαρτεροῦντας· χορ-
 νίζοντος δὲ τοῦ δεινοῦ διανείμαντας ἅπαντα τὸν δῆ-
 30 μον διχῇ κλήρους ταῖς μοίραις ἐπιβαλεῖν· τὸν μὲν ἐπ' ἐξόδῳ τῆς χώρας, τὸν δ' ἐπὶ μονῇ, καὶ τῶν Ἄτυος παίδων τὸν μὲν τῇ προσνεῖμαι, τὸν δὲ τῇ. λαχούσης δὲ τῆς ἅμα Λυδῷ μοίρας τὴν μὲν ἀμείνω τύχην, ἐκχωρῇ-

σαι τὴν ἑτέραν ἀπολαχοῦσαν τῶν χρημάτων τὰ μέρη, ὁρμισαμένην δ' ἐπὶ τοῖς ἐσπερίοις μέρεσι τῆς Ἰταλίας, ἔνθα ἦν Ὀμβρικοῖς ἢ οἰκησις, αὐτοῦ καταμείναςαν ἰδρύσασθαι πόλεις τὰς ἐτι καὶ κατ' αὐτὸν ἐκείνον οὔσας.

XXVIII. Τοῦτῳ τῷ λόγῳ πολλοὺς καὶ ἄλλους 5
συγγραφεῖς περὶ τοῦ Τυρρηνῶν γένους χρησαμένους ἐπίσταμαι, τοὺς μὲν κατὰ ταῦτά, τοὺς δὲ μεταθέντας τὸν οἰκισμὸν καὶ τὸν χρόνον. ἔλεξαν γὰρ δὴ τινες Ἡρακλέους υἱὸν εἶναι τὸν Τυρρηνὸν ἐξ Ὀμφάλης τῆς Αὐδῆς γενόμενον· τοῦτον δ' ἀφικόμενον εἰς Ἰταλίαν 10 ἐκβαλεῖν τοὺς Πελασγοὺς ἐκ τῶν πόλεων οὐχ ἀπασῶν, ἀλλ' ὅσαι πέραν ἦσαν τοῦ Τεβέριος ἐν τῷ βορείῳ μέρει. ἑτεροὶ δὲ Τηλέφου παῖδα τὸν Τυρρηνὸν ἀποφαίνουσιν, ἐλθεῖν δὲ μετὰ Τροίας ἄλωσιν εἰς Ἰταλίαν. Ξάνθος δὲ ὁ Αὐδὸς ἱστορίας παλαιᾶς εἰ καὶ τις ἄλλος 15 ἐμπειρὸς ὢν, τῆς δὲ πατρὸς καὶ βεβαιωτῆς ἂν οὐδενὸς ὑποδεέστερος νομισθεὶς, οὔτε Τυρρηνὸν ὠνόμακεν οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς δυνάστην Αὐδῶν οὔτε ἀποικίαν Μηόνων εἰς Ἰταλίαν κατασχοῦσαν ἐπίσταται Τυρρηνίας τε μνήμην ὥς Αὐδῶν ἀποικίσεως ταπεινοτέρων ἄλλων 20 μεμνημένος οὐδεμίαν πεποίηται. Ἄττος δὲ παῖδας γενέσθαι λέγει Αὐδὸν καὶ Τόρηβον, τούτους δὲ μερῖσαμένους τὴν πατρῶαν ἀρχὴν ἐν Ἀσίᾳ καταμεῖναι ἀμφοτέρους· καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὧν ἦρξαν ἐπ' ἐκείνων φησὶ τεθῆναι τὰς ὀνομασίας, λέγων ὧδε· ἀπὸ Αὐδοῦ 25 μὲν γίνονται Αὐδοὶ, ἀπὸ Τορήβου δὲ Τόρηβοι. τούτων ἡ γλῶσσα ὀλίγον παραφέρει, καὶ νῦν ἐτι ξυνοῦσιν ἀλλήλοις ῥήματα οὐκ ὀλίγα, ὥσπερ Ἴωνες καὶ Δωριεῖς. Ἑλλάνικος δὲ ὁ Λέσβιος τοὺς Τυρρηνοὺς φησι Πελασγοὺς πρότερον καλουμένους, ἐπειδὴ κατῳ- 30 κησαν ἐν Ἰταλίᾳ, παραλαβεῖν ἣν νῦν ἔχουσι προσηγορίαν. ἔχει δὲ αὐτῷ ἐν Φορωνίδι ὁ λόγος ὧδε· τοῦ

Πελασγοῦ τοῦ βασιλέως αὐτῶν καὶ Μενίπης τῆς Πηνειοῦ ἐγένετο Φράστωρ, τοῦ δὲ Ἀμύντωρ, τοῦ δὲ Τευταμίδης, τοῦ δὲ Νάνας. ἐπὶ τούτου βασιλεύοντος οἱ Πελασγοὶ ὑπ' Ἑλλήνων ἀνέστησαν, καὶ ἐπὶ Σπινῆτι πο-
 5 ταμῶ ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ τὰς νῆας καταλιπόντες Κρό-
 τωνα πόλιν ἐν μεσογείᾳ εἶλον καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενοι
 τὴν νῦν καλουμένην Τυρρηνίαν ἔκτισαν. Μυρσίλος δὲ
 τὰ ἔμπαλιν ἀποφαινόμενος Ἑλλανίῳ τοὺς Τυρρηνούς πε-
 10 φησιν, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτῶν ἐξέλιπον, ἐν τῇ πλάνῃ με-
 τονομασθῆναι Πελαργούς, τῶν ὀρνέων τοῖς καλουμέ-
 νοις πελαργοῖς εἰκασθέντας, ὥς κατὰ ἀγέλας ἐφοίτων
 εἰς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον· καὶ τοῖς Ἀθη-
 ναίοις τὸ τεῖχος τὸ περὶ τὴν ἀκρόπολιν, τὸ Πελαργι-
 κὸν καλούμενον, τούτους περιβαλεῖν.

15 XXVIII. Ἐμοὶ μέντοι δοκοῦσιν ἅπαντες ἄμαρ-
 τάνειν οἱ πεισθέντες ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος εἶναι τὸ
 Τυρρηνικὸν καὶ τὸ Πελασγικόν. τῆς μὲν γὰρ ὀνομα-
 σίας ἀπολαῦσαι ποτε αὐτοὺς τῆς ἀλλήλων οὐδὲν θαν-
 20 μαστὸν ἦν, ἐπεὶ καὶ ἄλλα δὴ τινα ἔθνη, τὰ μὲν Ἑλ-
 λήνων, τὰ δὲ βαρβάρων, ταὐτὸ ἔπαθον, ὥσπερ τὸ
 Τρωικὸν καὶ τὸ Φρυγικὸν ἀγχοῦ οἰκοῦντα ἀλλήλων·
 (πολλοὶς γέ τοι γένος ἐν ἄμφω ταῦτ' ἐνομίσθη, κλήσει
 διαλλάττον οὐ φύσει) καὶ οὐχ ἥκιστα τῶν ἄλλοθί
 25 πον συνωνυμίαις ἐπικερασθέντων καὶ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ
 ἔθνη τὸ αὐτὸ ἔπαθεν. ἦν γὰρ δὴ χρόνος ὅτε καὶ Λα-
 τῖνοι καὶ Ὀμβρικοὶ καὶ Αὔσονες καὶ συχνοὶ ἄλλοι
 Τυρρηνοὶ ὑφ' Ἑλλήνων ἐλέγοντο, τῆς διὰ μακροῦ
 τῶν ἔθνων οἰκήσεως ἀσαφῆ ποιούσης τοῖς πρόσω τὴν
 ἀκρίβειαν· τὴν τε Πρώμην αὐτὴν πολλοὶ τῶν συγγρα-
 30 φέων Τυρρηνίδα πόλιν εἶναι ὑπέλαβον. ὀνομάτων
 μὲν οὖν μεταλλαγὴν, ἐπεὶ καὶ βίων, πείθομαι τοῖς
 ἔθνεσι γενέσθαι· κοινοῦ δὲ ἄμφω μετεπιληφέναι γέ-

77 νους οὐ πείθομαι, πολλοῖς τε ἄλλοις καὶ μάλιστα ταῖς
 φωναῖς αὐτῶν διηλλαγμέναις καὶ οὐδεμίαν ὁμοιότητα
 σωζούσαις τεκμαιρόμενος. 'καὶ γὰρ δὴ οὔτε Κροτω-
 νιάται' ὥς φησιν Ἡρόδοτος 'οὐδαμοῖς τῶν νῦν σφεας
 περιολικούντων εἰσὶν ὁμόγλωσσοι οὔτε Πλακιηνοί, σφί- 5
 σι δ' ὁμόγλωσσοι. www.librolib.com δηλοῦσι δὲ ὅτι, τὸν ἠνείκαντο
 γλώσσης χαρακτῆρα μεταβαίνοντες ἐς ταῦτα τὰ χωρία,
 τοῦτον ἔχουσιν ἐν φυλακῇ.' καίτοι τί θαυμάσειεν ἄν
 τις, εἰ Πλακιανοῖς μὲν τοῖς περὶ τὸν Ἑλλήσποντον
 οἰκοῦσιν ὁμοίαν διάλεκτον εἶχον οἱ Κροτωνιάται, 10
 ἐπειδὴ Πελασγοὶ ἦσαν ἀμφοτέρω ἀρχῇθεν, Τυρρη-
 νοῖς δὲ τοῖς ἐγγιστα οἰκοῦσι μηδὲν ὁμοίαν; εἰ γὰρ τὸ
 συγγενὲς τῆς ὁμοφωνίας αἷτιον ὑποληπτέον, θάτερον
 78 δὴ πού τῆς διαφωνίας· οὐ γὰρ δὴ κατὰ γε τὸ αὐτὸ ἐγ-
 χωρεῖ νομίζειν τὰμφοτέρα. καὶ γὰρ δὴ τὸ μὲν ἕτερον 15
 καὶ λόγον ἄν τινα εἶχε γενόμενον, τὸ δὴ τοὺς πρόσω-
 τὰς οἰκήσεις ἀπ' ἀλλήλων ποιησαμένους ὁμοεθνεῖς
 μηκέτι διασῶζειν τὸν αὐτὸν τῆς διαλέκτου χαρακτῆρα
 διὰ τὰς πρὸς τοὺς πέλας ὁμιλίας· τὸ δὲ τοὺς ἐν τοῖς
 αὐτοῖς οἰκοῦντας χωρίοις μηδ' ὅτιοῦν κατὰ τὴν φω- 20
 νὴν ἀλλήλοις ὁμολογεῖν ἐκ ταύτου φύντας γένους
 οὐδένα λόγον ἔχει.

XXX. Τούτῳ μὲν δὴ τῷ τεκμηρίῳ χρῶμενος
 ἑτέρους εἶναι πείθομαι τῶν Τυρρηνῶν τοὺς Πελασ-
 γούς. οὐ μὲν δὴ οὐδὲ Λυδῶν τοὺς Τυρρηνοὺς ἀποί- 25
 κους οἶομαι γενέσθαι· οὐδὲ γὰρ ἐκείνοις ὁμόγλωσ-
 σοί εἰσιν, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὥς φωνῇ μὲν οὐκέτι
 χρῶνται παραπλησίᾳ, ἄλλα δὲ τινα διασῶζουσι τῆς
 μητροπόλεως γῆς μηνύματα. οὔτε γὰρ θεοὺς Λυδοῖς
 τοὺς αὐτοὺς νομίζουσιν οὔτε νόμοις οὔτ' ἐπιτηδεύ- 30
 μασι κέχρηται παραπλησίοις, ἀλλὰ κατὰ γε ταῦτα
 πλεον Λυδῶν διαφέρουσιν ἢ Πελασγῶν. κινδυνεύ-

ονσι γὰρ τοῖς ἀληθέσι μᾶλλον εἰκότα λέγειν οἱ μηδα- 79
 μόθεν ἀφιγμένον, ἀλλ' ἐπιχώριον τὸ ἔθνος ἀποφαί-
 νοντες, ἐπειδὴ ἀρχαῖόν τε πάννυ καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ γένει
 οὔτε ὁμόγλωσσον οὔτε ὁμοδίαιτον εὐρίσκεται. ὦνο-
 5 μᾶσθαι δ' ὑφ' Ἑλλήνων αὐτὸ τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ
 οὐδὲν κωλύει, ~~καὶ διὰ τὰς ἐν ταῖς τύρσεσιν οἰκήσεις~~
 καὶ ἀπ' ἀνδρὸς δυνάστου. Ῥωμαῖοι μέντοι ἄλλαις
 αὐτὸ προσαγορεύουσιν ὀνομασίαις· καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς
 χώρας, ἐν ἣ ποτε ᾤκησαν, Ἐτρουρίας προσαγορευο-
 10 μένης Ἐτρούσκους καλοῦσι τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἐπὶ
 τῆς ἐμπειρίας τῶν περὶ τὰ θεῖα σεβάσματα λειτουρ-
 γιῶν, διαφέροντας εἰς αὐτὴν ἐτέρων, νῦν μέντοι ἀσα-
 φέστερον, πρότερον δ' ἀκριβοῦντες τοῦνομα ὥσπερ
 Ἕλληνες Θυοσκόους ἐκάλουν· αὐτοὶ μέντοι σφᾶς ἀν- 80
 15 τοὺς ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων τινὸς Ῥασέννα τὸν αὐτὸν ἐκεί-
 νῳ τρόπον ὀνομάζουσι. πόλεις δὲ ἄστινας ᾤκισαν οἱ
 Τυρρηνοὶ, καὶ πολιτευμάτων οὔστινας κατεστήσαντο
 κόσμους, δυνάμιν τε ὁπόσῃν οἱ σύμπαντες καὶ ἔργα
 εἰ τινα μνήμης ἄξια διεπράξαντο, τύχαις τε ὁποίαις
 20 ἐχρήσαντο, ἐν ἐτέρῳ δηλωθήσεται λόγῳ. τὸ δ' οὖν
 Πελασγικὸν φῦλον, ὅσον μὴ διεφθάρη τε καὶ κατὰ
 τὰς ἀποικίας διεσπᾶσθαι, διέμεινε δὲ ὀλίγον ἀπὸ πολ-
 λοῦ, μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων πολιτευόμενον ἐν τούτοις
 ὑπελείφθη τοῖς χωρίοις, ὅπου σὺν χρόνῳ τὴν Ῥώμην
 25 οἱ ἔκγονοι αὐτῶν σὺν τοῖς Ἀλβανοῖς ἐπολίσαντο. καὶ
 τὰ μὲν ὑπὲρ τοῦ Πελασγῶν γένους μυθολογούμενα
 τοιάδε ἐστί.

XXXI. Μετὰ δὲ οὐ πολὺν χρόνον στόλος ἄλλος
 Ἑλληνικὸς εἰς ταῦτα τὰ χωρία τῆς Ἰταλίας κατάγεται,
 30 ἐξηκοστῷ μάλιστα ἔτει πρότερον τῶν Τρωικῶν, ὥς
 αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσιν, ἐκ Παλλαντίου πόλεως Ἀρ-
 καδικῆς ἀναστάς. ἡγεῖτο δὲ τῆς ἀποικίας Εὐάνδρος 81

Ἑρμοῦ γενόμενος καὶ νύμφης τινὸς Ἀρκάσιν ἐπιχω-
 ρίας, ἣν οἱ μὲν Ἕλληνες Θέμιν εἶναι λέγουσι καὶ θεο-
 φόρητον ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγρά-
 φαντες ἀρχαιολογίας τῇ πατρὶω γλώσσει Καρμέντιν
 ὀνομάζουσιν· εἴη δ' αὖ Ἑλλάδι φωνῇ Θεσπιωδὸς τῇ 5
 νύμφῃ τοῦνομα· τὰς μὲν γὰρ ᾠδας καλοῦσι Ῥωμαῖοι
 κάρμινα, τὴν δὲ γυναῖκα ταύτην ὁμολογοῦσι δαιμο-
 νίῳ πνεύματι κατάσχετον γινομένην τὰ μέλλοντα
 συμβαίνειν τῷ πλήθει δι' ᾧδῃς προλέγειν. ὁ δὲ στό-
 λος οὗτος οὐκ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς γνώμης ἐπέμφθη, 10
 ἀλλὰ στασιάζαντος τοῦ δήμου τὸ ἐλαττωθὲν ἐκούσιον
 82 μέρος ὑπεξῆλθεν. ἐτύγχανε δὲ τότε τὴν βασιλείαν
 τῶν Ἀβοριγίνων παρειληφὼς Φαῦνος, Ἄρεος ὡς φα-
 σιν ἀπόγονος, ἀνὴρ μετὰ τοῦ δραστηρίου καὶ συνε-
 τὸς, καὶ αὐτὸν ὡς τῶν ἐπιχωρίων τινὰ Ῥωμαῖοι δαι- 15
 μόνων θυσίαις καὶ ᾠδαῖς γεραίρουσιν. οὗτος ὁ ἀνὴρ
 δεξάμενος κατὰ πολλὴν φιλότητα τοὺς Ἀρκάδας ὀλί-
 γους ὄντας, δίδωσιν αὐτοῖς τῆς αὐτοῦ χώρας ὀπόσῃν
 ἐβούλοντο. οἱ δὲ Ἀρκάδες, ὡς ἡ Θέμις αὐτοῖς ἐπι-
 θειάξουσα ἔφραξεν, αἰροῦνται λόφον ὀλίγον ἀπέχοντα 20
 τοῦ Τεβέριος, ὅς ἐστι νῦν ἐν μέσῳ μάλιστα τῆς Ῥω-
 μαίων πόλεως, καὶ κατασκευάζονται πρὸς αὐτῷ κώ-
 μην βραχεῖαν, δυσὶν ἀλιευτικοῖς πληρώμασιν ἐν οἷς
 ἀπανέστησαν τῆς Ἑλλάδος ἀποχωρῶσαν, ἣν ἔμελλε τὸ
 πεπρωμένον σὺν χρόνῳ θῆσειν ὅσῃν οὕθ' Ἑλλάδα 25
 πόλιν οὔτε βάρβαρον κατὰ τε οἰκήσεως μέγεθος καὶ
 κατὰ δυναστείας ἀξίωσιν καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν εὐ-
 83 τυλίαν, χρόνον τε ὀπόσον αὖ ὁ θνητὸς αἰὼν ἀντέχη
 πόλεων μάλιστα πασῶν μνημονευθησομένην. ὄνομα
 δὲ τῷ πολίσματι τούτῳ τίθενται Παλλάντιον ἐπὶ τῆς 30
 ἐν Ἀρκαδίᾳ σφῶν μητροπόλεως· νῦν μέντοι Παλά-
 τιον ὑπὸ Ῥωμαίων λέγεται συγγέαντος τοῦ χρόνου τὴν

ἀκρίβειαν καὶ παρέχει πολλοῖς ἀτόπων ἐτυμολογιῶν ἀφορμὰς·

XXXII. ὥς δέ τινες ἱστοροῦσιν, ὧν ἐστὶ καὶ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, ἐπὶ τινος μαιρακίου Πάλλαντος αὐτόθι τελευτήσαντος· τοῦτον δὲ Ἡρακλέους εἶναι παῖδα καὶ Λαῦνας τῆς Εὐάνδρου θυγατρὸς· χῶσαντα δ' αὐτῷ τὸν μητροπάτορα τάφον ἐπὶ τῷ λόφῳ Παλλάντιον ἐπὶ τοῦ μαιρακίου τὸν τόπον ὀνομάσαι. ἐγὼ μέντοι οὔτε τάφον ἐθεασάμην ἐν Ῥώμῃ Πάλλαντος οὔτε χοᾶς ἔμαθον ἐπιτελουμένας οὔτε ἄλλο τῶν τοιοντοτρόπων οὐδὲν ἠδυνήθην μαθεῖν, καίτοι 84 γε οὐκ ἀμνήστου τῆς οἰκίας ταύτης ἀφειμένης οὐδ' ἀμολόρου τιμῶν αἷς τὸ δαιμόνιον γένος ὑπ' ἀνθρώπων γεραίρεται. καὶ γὰρ Εὐάνδρῳ θυσίας ἔμαθον ὑπὸ 15 Ῥωμαίων ἐπιτελουμένας ὁσέτη δημοσίᾳ καὶ Καρμέντη, καθάπερ τοῖς λοιποῖς ἥρωσι καὶ δαίμοσι, καὶ βωμοὺς ἐθεασάμην ἰδρυμένους, Καρμέντη μὲν ὑπὸ τῷ καλουμένῳ Καπιτωλίῳ παρὰ ταῖς Καρμεντίσι πύλαις, Εὐάνδρῳ δὲ πρὸς ἑτέρῳ τῶν λόφων Αὐεντίνῳ λε- 20 γομένῳ τῆς Τριδύμου πύλης οὐ πρόσω· Πάλλαντι δὲ οὐδὲν οἶδα τούτων γινόμενον. οἱ δ' οὖν Ἀρκάδες ὑπὸ τῷ λόφῳ συνοικισθέντες τά τε ἄλλα διεκόσμου τὸ κτίσμα τοῖς οἰκοθεν νομίμοις χρώμενοι καὶ ἱερὰ ἰδρύνονται, πρῶτον μὲν τῷ Λυκαίῳ Πανὶ τῆς Θέμιδος 25 ἐξηγουμένης (Ἀρκάσι γὰρ θεῶν ἀρχαιότατός τε καὶ τιμιώτατος ὁ Πάν) χωρίον ἐξευρόντες ἐπιτήδειον, ὃ καλοῦσι Ῥωμαῖοι Λουπερκάλιον, ἡμεῖς δ' ἂν εἰποιμεν 85 Λύκαιον. νῦν μὲν οὖν συμπεπολισμένων τῷ τεμένει τῶν πέριξ χωρίων δυσεῖκαστος γέγονεν ἡ παλαιὰ 30 τοῦ τόπου φύσις, ἣν δὲ τὸ ἀρχαῖον ὥς λέγεται σπήλαιον ὑπὸ τῷ λόφῳ μέγα, δρυμῷ λασίῳ κατηρεφές, καὶ κρηνίδες ὑπὸ ταῖς πέτραις ἐμβύθιοι, ἣ τε

προσεχῆς τῷ κρημνῷ νάπη πυκνοῖς καὶ μεγάλοις δέν-
δρεσιν ἐπίσκιος. ἔνθα βωμὸν ἰδρυσάμενοι τῷ θεῷ
τὴν πάτριον θυσίαν ἐπετέλεσαν, ἣν μέχρι τοῦ καθ'
ἡμᾶς χρόνου Ῥωμαῖοι θύουσιν ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ
μετὰ τὰς χειμερινὰς τροπὰς, οὐδὲν τῶν τότε γενομέ- 5
νων μετακινουῦντες· ὁ δὲ τρόπος τῆς θυσίας ἐν τοῖς
ἔπειτα λεχθήσεται. ἐπὶ δὲ τῇ κορυφῇ τοῦ λόφου τὸ
τῆς Νίκης τέμενος ἐξελόντες θυσίας καὶ ταύτη κατε-
στήσαντο διετησίους, ἃς καὶ ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαῖοι ἔθουν.

XXXIII. Ταύτην δὲ Ἀρκάδες μυθολογοῦσι Πάλ- 10

λαντος εἶναι θυγατέρα τοῦ Λυκάονος· τιμὰς δὲ παρ'
86 ἀνθρώπων ἃς ἔχει νῦν Ἀθηναῖς βουλήσει λαβεῖν, γε-
νομένην τῆς θεοῦ σύντροφον. δοθῆναι γὰρ εὐθὺς
ἀπὸ γονῆς τὴν Ἀθηναῖν Πάλλαντι ὑπὸ Διὸς καὶ παρ'
ἐκείνῳ τέως εἰς ὥραν ἀφίκετο τραφῆναι. ἰδρύσαν- 15
το δὲ καὶ Δήμητρος ἱερὸν καὶ τὰς θυσίας αὐτῇ διὰ
γυναικῶν τε καὶ νηφαλίους ἔθυσαν, ὥς Ἑλλησι νόμος,
ὧν οὐδὲν ὁ καθ' ἡμᾶς ἥλλαξε χρόνος. ἀπέδειξαν δὲ
καὶ Ποσειδῶνι τέμενος Ἰππῖῳ καὶ τὴν ἑορτὴν Ἰππο-
κράτεια μὲν ὑπ' Ἀρκάδων, Κωνσταντία δὲ ὑπὸ Ῥω- 20
μαίων λεγόμενα κατεστήσαντο, ἐν ᾗ παρὰ Ῥωμαίοις
ἐξ ἔθους ἐλινύουσιν ἔργων ἵπποι καὶ ὄρεῖς καὶ στέ-
φονται τὰς κεφαλὰς ἄνθεσι. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τε-
μένη καὶ βωμοὺς καὶ βρέτη θεῶν καθωσίωσαν, ἀγι-
87 σμούς τε καὶ θυσίας κατεστήσαντο πατέριους, αἱ μέχρι 25
τῶν κατ' ἐμὲ χρόνων τὸν αὐτὸν ἐγίνοντο τρόπον. οὐ
θανυμάσαιμι δ' ἂν εἰ καὶ παρέρνται τινες διαφυγοῦσαι
τὴν τῶν ἐπιγιννομένων μνήμην ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρ-
χαίου· ἀλλ' ἀποχωρῶσί γε αἱ νῦν ἔτι γινόμεναι τεκμή-
ρια εἶναι τῶν Ἀρκαδικῶν ποτε νομίμων· λεχθήσεται 30
δὲ περὶ αὐτῶν ἐπὶ πλεον ἐν ἑτέροις. λέγονται δὲ καὶ
γραμμάτων Ἑλληνικῶν χοῆσιν εἰς Ἰταλίαν πρῶτοι

- διακομίσαι νεωστὶ φανείσαν Ἀρκάδες καὶ μουσικὴν
 τὴν δι' ὀργάνων, ἃ δὴ λύραι τε καὶ τρίγωνα καὶ αὐ-
 λοὶ καλοῦνται, τῶν προτέρων ὅτι μὴ σύριγξι ποιμε-
 νικαῖς οὐδενὶ ἄλλῳ μουσικῆς τεχνήματι χρωμένων,
 5 νόμους τε θέσθαι καὶ τὴν δίδαιταν ἐκ τοῦ θηριώδους
 ἐπὶ πλείστον εἰς ἡμερότητα μεταγαγεῖν τέχνας τε καὶ
 ἐπιτηδεύματα καὶ ἄλλα πολλὰ τινὰ ὠφελήματα εἰς
 τὸ κοινὸν καταθεῖναι, καὶ διὰ ταῦτα πολλῆς ἐπιμε-
 λείας τυγχάνειν πρὸς τῶν ὑποδεξαμένων. τοῦτο δεύ-
 10 τερον ἔθνος Ἑλληνικὸν μετὰ Πελασγοὺς ἀφικόμενον
 εἰς Ἰταλίαν κοινὴν ἔσχε μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων οἰκη-
 σιν ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς Ῥώμης ἰδρυσάμενον χωρίῳ.
- XXXIII. Ὀλίγοις δ' ὕστερον ἔτεσι μετὰ τοὺς
 Ἀρκάδας ἄλλος εἰς Ἰταλίαν ἀφικνεῖται στόλος Ἑλλη-
 15 νικὸς ἄγοντος Ἡρακλέους, ὃς Ἰβηρίαν καὶ τὰ μέχρι
 δυσμῶν ἡλίου πάντα χειρῶσάμενος ἦκεν. ἐξ ὧν τινες
 Ἡρακλέα παραιτησάμενοι τῆς πραγματείας ἀφεθῆναι,
 περὶ ταῦτα τὰ χωρία ὑπέμειναν καὶ πολίξονται λόφον
 ἐπιτήδειον εὐρόντες, τρισταδίῳ δὲ μάλιστα μήκει τοῦ
 20 Παλλαντίου διειργόμενον, ὃς νῦν μὲν Καπετωλῖνος
 ὀνομάζεται, ὑπὸ δὲ τῶν τότε ἀνθρώπων Σατούρνιος
 ἐλέγετο, ὥσπερ ἂν εἴποι τις Ἑλλάδι φωνῇ Κρόνιος.
 τῶν δὲ ὑπολειφθέντων οἱ μὲν πλείους ἦσαν Πελο-
 ποννήσιοι, Φενεᾶται τε καὶ Ἐπειοὶ οἱ ἐξ Ἥλιδος, οἷς
 25 οὐκέτι πόθος ἦν τῆς οἰκαδὲ ὁδοῦ διαπεπορθημένης
 αὐτοῖς τῆς πατρίδος ἐν τῷ πρὸς Ἡρακλέα πολέμῳ, 8
 ἐμέμικτο δέ τι καὶ Τρωικὸν αὐτοῖς τῶν ἐπὶ Λαομέ-
 δοντος αἰχμαλώτων ἐξ Ἴλλου γενομένων ὅτε τῆς πό-
 λεως Ἡρακλῆς ἐκράτησε. δοκεῖ δέ μοι καὶ τοῦ ἄλλου
 30 στρατοῦ πᾶν, εἴ τι καματηρὸν ἢ τῇ πλάνῃ ἀχθόμενον
 ἦν, ἀφῆσιν τῆς στρατείας αἰτησάμενον ἐν τῷ χωρίῳ
 τῷδε ὑπομῆναι. τὸ δὲ ὄνομα τῷ λόφῳ τινὲς μὲν

ὥσπερ ἔφην ἀρχαῖον οἶονταί εἶναι, καὶ δι' αὐτὸ τοὺς Ἐπειοὺς οὐχ ἥκιστα φιλοχωρῆσαι τῷ λόφῳ, μνήμη τοῦ ἐν Ἡλιδι Κρονίου λόφου, ὅς ἐστιν ἐν τῇ Πισάτιδι γῇ ποταμοῦ πλησίον Ἀλφειοῦ, καὶ αὐτὸν ἱερὸν τοῦ Κρόνου νομίζοντες Ἡλεῖοι θυσίαις καὶ ἄλλαις τιμαῖς 5 συνιόντες γεραίρουσιν ἐν ὠρισμένοις χρόνοις. Εὖξενος δὲ ποιητῆς ἀρχαῖος καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἰταλικῶν μυθογράφων ὑπ' αὐτῶν οἶονταί Πισατῶν διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ παρὰ σφίσι Κρονίου τεθῆναι τῷ τόπῳ τοῦνομα, καὶ τὸν βωμὸν τῷ Κρόνῳ τοὺς Ἐπειοὺς 10 ἰδρύσασθαι μεθ' Ἡρακλέους, ὅς ἐτι καὶ νῦν διαμένει παρὰ τῇ ρίζῃ τοῦ λόφου κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς φέρουσιν εἰς τὸ Καπετώλιον, τὴν τε θυσίαν, ἣν καὶ ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαῖοι ἔθουον φυλάττοντες τὸν Ἑλληνικὸν νόμον, ἐκείνους εἶναι τοὺς καταστησα- 15 μένους. ὥς δ' ἐγὼ συμβαλλόμενος εὗρίσκω, καὶ πρὶν Ἡρακλέα ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν ἱερὸς ἦν ὁ τόπος τοῦ Κρόνου καλούμενος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων Σατούρνιος, καὶ ἡ ἄλλη δὴ ἀκτὴ σύμπασα ἡ νῦν Ἰταλία καλουμένη τῷ θεῷ τούτῳ ἀνέκειτο, Σατουρνία πρὸς τῶν ἐνοι- 20 κούντων ὀνομαζομένη, ὥς ἐστιν εὖρεῖν ἐν τε Σιβυλλείοις τισὶ λογίοις καὶ ἄλλοις χρηστηρίοις ὑπὸ τῶν θεῶν δεδομένοις εἰρημένον, ἱερὰ τε πολλαχῇ τῆς χώρας ἐστὶν ἰδρυμένα τῷ θεῷ καὶ πόλεις τινὲς οὕτως ὥσπερ ἡ σύμπασα τότε ἀκτὴ ὀνομαζόμεναι χῶροί τε 25 πολλοὶ τοῦ θαλίμονος ἐπάνυμοι καὶ μάλιστα οἱ σκόπελοι καὶ τὰ μετέωρα·

XXXV. Ἰταλία δὲ ἀνὰ χρόνον ὠνομάσθη ἐπ' ἀνδρὸς δυνασίου ὀνομα Ἰταλοῦ. τοῦτον δέ φησιν Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος ἀγαθὸν καὶ σοφὸν γεγενημένον 30 καὶ τῶν πλησιοχώρων τοὺς μὲν λόγοις ἀναπείδοντα, τοὺς δὲ βία προσαγόμενον, ἅπασαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιή-

σασθαι τὴν γῆν ὅση ἐντὸς ἦν τῶν κόλπων τοῦ τε Να-
 πητινίου καὶ τοῦ Σκυλλητίνου· ἦν δὲ πρώτην κληθῆ-
 ναι Ἰταλίαν ἐπὶ τοῦ Ἰταλοῦ. ἐπεὶ δὲ ταύτης καρτε-
 ρὸς ἐγένετο καὶ ἀνθρώπους πολλοὺς εἶχεν ὑπηκόους
 5 αὐτῷ, καὶ τῶν ἐχομένων ἐπορέγεσθαι καὶ πόλεις ὑπ-
 ἀγεσθαι πολλὰς· εἶναι δ' αὐτὸν Οἰνωτρον τὸ γένος.
 Ἑλλάνικος δὲ ὁ Λέσβιος φησιν Ἡρακλέα τὰς Γηρυό-
 νου βοῦς ἀπελαύνοντα εἰς Ἄργος, ἐπειδὴ τις αὐτῷ
 δάμαλις ἀποσκιρτήσας τῆς ἀγέλης ἐν Ἰταλίᾳ ἐόντι
 10 ἤδη φεύγων διῆρε τὴν ἀκτὴν καὶ τὸν μεταξὺ διανη-
 ξάμενος πόρον τῆς θαλάσσης εἰς Σικελίαν ἀφίκετο,
 ἐρόμενον αἰετὸς ἐπιχωρίους καθ' οὓς ἐκάστοτε γί-
 νοιτο διώκων τὸν δάμαλιν, εἴ πη τις αὐτὸν ἑωρακὼς
 εἶη, τῶν τῇδε ἀνθρώπων Ἑλλάδος μὲν γλώττης ὀλίγα
 15 συνιέντων, τῇ δὲ πατρίῳ φωνῇ κατὰ τὰς μηνύσεις
 τοῦ ζῴου καλούντων τὸν δάμαλιν οὐίτουλον, ὥσπερ
 καὶ νῦν λέγεται, ἐπὶ τοῦ ζῴου τὴν χώραν ὀνομάσαι
 πᾶσαν ὅσην ὁ δάμαλις διῆλθεν Οὐιτουλίαν. μεταπε-
 σεῖν δὲ ἀνὰ χρόνον τὴν ὀνομασίαν εἰς τὸ νῦν σχῆμα
 20 οὐδὲν θαυμαστὸν, ἐπεὶ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πολλὰ
 τὸ παραπλήσιον πέπονθεν ὀνομάτων. πλὴν εἴτε ὡς
 Ἀντιόχος φησιν ἐπ' ἀνδρὸς ἡγεμόνος, ὅπερ Ἰσως καὶ
 πιθανώτερόν ἐστιν, εἴθ' ὡς Ἑλλάνικος οἶεται ἐπὶ τοῦ
 ταύρου τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔσχεν, ἐκείνῳ γε ἕξ ἀμ-
 25 φοῖν δῆλον, ὅτι κατὰ τὴν Ἡρακλέους ἡλικίαν ἢ μικρῷ
 πρόσθεν οὕτως ὠνομάσθη. τὰ δὲ πρὸ τούτων Ἑλλη-
 νες μὲν Ἑσπερίαν καὶ Αὐσονίαν αὐτὴν ἐκάλουν, οἱ δ'
 ἐπιχωριοὶ Σατουρνίαν, ὡς εἴρηται μοι πρότερον.

XXXVI. Ἔστι δὲ τις καὶ ἕτερος λόγος ὑπὸ τῶν
 30 ἐπιχωρίων μυθολογούμενος, ὡς πρὸ τῆς Διὸς ἀρχῆς
 ὁ Κρόνος ἐν τῇ γῇ ταύτῃ δυναστεύσειε, καὶ ὁ λεγό-
 μενος ἐπ' ἐκείνου βίος ἅπασι δασιλῆς ὁπόσοις ὦραι

φύουσιν οὐ παρ' ἄλλοις μᾶλλον ἢ παρὰ σφίσι γένοι-
 το. καὶ εἰ τις ἀφελὼν τὸ μυθῶδες τοῦ λόγου χάρας
 ἀρετὴν ἐξετάζειν ἐθελήσειεν, ἐξ ἧς γένος τὸ ἀνθρώπων
 κλείστας εὐφροσύνας ἐκαρπώσατο γενόμενον εὐθὺς
 εἰ' ἐκ γῆς ὡς ὁ παλαιὸς ἔχει λόγος, εἰτ' ἄλλως πως, 5
 οὐκ ἂν εὖροι ταύτης τινὰ ἐπιτηδειοτέραν. ὥς γὰρ μία
 γῆ πρὸς ἑτέραν κρίνεσθαι τοσαύτην τὸ μέγεθος, οὐ
 μόνον τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης κρα-
 τίστη κατ' ἐμὴν δόξαν ἐστὶν Ἰταλία. καίτοι με οὐ λέ-
 ληθεν ὅτι πολλοῖς οὐ πιστὰ δόξω λέγειν, ἐνθυμουμέ- 10
 νοις Αἰγυπτὸν τε καὶ Αἰθύην καὶ Βαβυλῶνα καὶ εἰ
 δὴ τινες ἄλλοι χῶροί εἰσιν εὐδαίμονες· ἀλλ' ἐγὼ τὸν
 ἐκ γῆς πλοῦτον οὐκ ἐν μιᾷ τίθεμαι καρπῶν ἰδέα οὐδ'
 εἰσέρχεται με ζῆλος οἰκήσεως, ἐν ᾗ μόνον εἰσὶν ἄρου-
 ραί πίονες, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἢ βραχὺ τι χρήσι- 15
 μον, ἀλλ' ἥτις ἂν εἴη πολυαρκεστάτη τε καὶ τῶν
 ἐπεισάχτων ἀγαθῶν ἐπὶ τὸ πολὺ ἐλάχιστον δεομένη,
 ταύτην κρατίστην εἶναι λογίζομαι. τοῦτο δὲ τὸ παμ-
 φόρον καὶ πολυωφελὲς παρ' ἡντινοῦν ἄλλην γῆν Ἰτα-
 λίαν ἔχειν πείθομαι. 20

XXXVII. Οὐ γὰρ ἀρούρας μὲν ἀγαθὰς ἔχει καὶ
 πολλὰς, ἄδενδρος δ' ἐστὶν ὡς σιτοφόρος· οὐδ' αὖ
 φυτὰ μὲν ἱκανὴ παντοῖα θρέψασθαι, σπείρεσθαι δ'
 ὡς δεινότερος ὀλιγόκαρπος· οὐδ' ἄμφω μὲν ταῦτα παρ-
 ἔχειν θαψιλῆς, προβατεύεσθαι δ' ἀνεπιτήδειος· οὐδ' 25
 ἂν τις αὐτὴν φαίη πολύκαρπον μὲν εἶναι καὶ πολύθεν-
 δρον καὶ πολύβοτον, ἐνδιαίτημα δ' ἀνθρώποις ὑπάρ-
 χειν ἄχαρι· ἀλλ' ἐστὶ πάσης ὡς εἰπεῖν ἡδονῆς τε καὶ
 ὠφελείας ἐκπλεως. ποίας μὲν γὰρ λείπεται σιτοφόρου
 μὴ ποταμοῖς ἀλλὰ τοῖς οὐρανίοις ὕδασιν ἀρδομένης τὰ 30
 καλούμενα Καμπανῶν κεδία, ἐν οἷς ἐγὼ καὶ τρικάρπους
 ἐδεασάμην ἀρούρας θερρινὸν ἐπὶ χειμερινῷ καὶ μετο-

πωρινὸν ἐπὶ θερινῷ σπόρον ἐκτρεφούσας; ποίας δ'
 ἐλαιοφόρου τὰ Μεσσαπίων καὶ Δαυνίων καὶ Σαβί-
 νων καὶ πολλῶν ἄλλων γεώργια; ποίας δ' οἰνοφύτου
 Τυρρηνία καὶ Ἀλβανοὶ καὶ τὰ Φαλερίνων χωρία θαν-
 5 μαστῶς ὡς φιλάμπελα καὶ δι' ἐλαχίστου πόνου πλεί-
 στους ἅμα καὶ κρατίστους καρπούς ἐξενεγκεῖν εὐπο-
 ρα; χωρὶς δὲ τῆς ἐνεργοῦ πολλὴν μὲν ἂν τις εὖροι τὴν
 εἰς ποίμνας ἀνειμένην αὐτῆς, πολλὴν δὲ τὴν αἰγονό-
 μον, ἔτι δὲ πλείω καὶ θαυμασιωτέραν τὴν ἵπποφορ-
 10 βόν τε καὶ βουκολίδα· ἡ γὰρ ἔλειος καὶ λειμωνία βο-
 τάνη δαφυλῆς οὐσα τῶν τε ὀργάδων ἡ δροσερὰ καὶ
 καὶ κατάρρυτος ἄπειρος ὅση θέρει νέμεται καὶ παρ-
 ἔχει διὰ παντὸς εὐθηνούσας τὰς ἀγέλας. πάντων δ'
 εἰσὶν οἱ δρυμοὶ θαυμασιώτατοι περὶ τε τὰ κρημνώδη
 15 χωρία καὶ τὰς νάπας καὶ τοὺς ἀγεωργήτους λόφους,
 ἐξ ὧν πολλῆς μὲν εὐποροῦσι καὶ καλῆς ὕλης εἰς ναυ-
 πήγησιν, πολλῆς δὲ τῆς εἰς τὰς ἄλλας ἐργασίας εὐθέ-
 του. καὶ τούτων οὐδὲν οὔτε δυσπόριστόν ἐστιν οὔτε
 πρόσω τῆς ἀνθρωπίνης χρείας κείμενον, ἀλλ' εὐκατ-
 20 ἐργαστα καὶ ῥάδια παρεῖναι πάντα διὰ πλῆθος τῶν
 ποταμῶν, οἳ διαρρέουσιν ἅπασαν τὴν ἀκτὴν καὶ ποι-
 οῦσι τὰς τε κομιδὰς καὶ τὰς ἀμείψεις τῶν ἐκ γῆς φυο-
 μένων λυσιτελεῖς. ἔχει δὲ ἡ γῆ καὶ νάματα θερμοῶν
 ὑδάτων ἐν πολλοῖς εὐρημένα χωρίοις, λουτρὰ παρα-
 25 σχεῖν ἥδιστα καὶ νόσους ἰάσασθαι χρόνιους ἄριστα,
 καὶ μέταλλα παντοδαπὰ καὶ θηρίων ἄγρας ἀφθόνους
 καὶ θαλάττης φύσιν πολύγονον ἄλλα τε μυρία, τὰ μὲν
 εὐχρηστα, τὰ δὲ θαυμάσια, ἀπάντων δὲ κάλλιστον,
 ἀέρα κεκραμένον ταῖς ὥραις συμμέτρως, οἷον ἥκιστα
 30 πημαίνειν κρυμῶν ὑπερβολαῖς ἢ θάλαπσιν ἐξαισίοις
 καρπῶν τε γένεσιν καὶ ζώων φύσιν.

XXXVIII. Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν ἦν τοὺς πα-

λαιούς λεράν ὑπολαβεῖν τοῦ Κρόνου τὴν χώραν ταύ-
 την, τὸν μὲν δαίμονα τοῦτον οἰομένους εἶναι πάσης
 εὐδαιμονίας δοτῆρα καὶ πληρωτὴν ἀνθρώποις, εἴτε
 Κρόνον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὥς Ἕλληνες ἀξιοῦσιν, εἴτε
 Σάτουρνον, ὥς Ῥωμαῖοι, πᾶσαν δὲ περιειληφότα τὴν 5
 τοῦ κόσμου φύσιν, ὅποτερως ἂν τις ὀνομάσῃ· τὴν δὲ
 χώραν ταύτην ὀρῶντας ἐκπλεω πάσης εὐπορίας καὶ
 χάριτος, ἥς τὸ θνητὸν ἐφίεται γένος, ἀξιούντας δὲ καὶ
 θεῶ καὶ θνητῷ γένει τὸ πρόσφορον εἶναι πάντων
 χωρίων ἀρμοδιώτατον, ὄρη μὲν καὶ νάπας Πανί, λει- 10
 μῶνας δὲ καὶ τεθηλότα χωρία νύμφαις, ἅκτας δὲ καὶ
 νήσους πελαγίοις δαίμοσι, τῶν δ' ἄλλων, ὥς ἐκάστω
 τι θεῷ καὶ δαίμονι οἴκετον. λέγουσι δὲ καὶ τὰς θυ-
 σίας ἐπιτελεῖν τῷ Κρόνῳ τοὺς παλαιούς, ὥσπερ ἐν
 Καρχηδόνι τέως ἡ πόλις διέμεινε καὶ παρὰ Κελτοῖς 15
 εἰς τόδε χρόνον γίνεται καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τῶν ἐσπε-
 ρίων ἔθνων ἀνδροφόνους, Ἡρακλέα δὲ παῦσαι τὸν
 νόμον τῆς θυσίας βουλευθέντα τὸν τε βωμὸν ἰδρύσα-
 σθαι τὸν ἐπὶ τῷ Σατουρνίῳ καὶ κατάρξασθαι θυμάτων
 ἁγνῶν ἐπὶ καθαρῷ πυρὶ ἀγιζομένων, ἵνα δὲ μηθὲν 20
 εἴη τοῖς ἀνθρώποις δέος ἢ ἐνθύμιον, ὥς πατρίων
 ἡλογηκόσι θυσιῶν, διδάξαι τοὺς ἐπιχωρίους ἀπομει-
 λιτομένους τὴν τοῦ θεοῦ μῆνιν ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων,
 οὓς συμποδίζοντες καὶ τῶν χειρῶν ἀκρατεῖς ποιούν-
 τες ἐρρίπτουν εἰς τὸ τοῦ Τεβέριος ρεῖθρον, εἰδῶλα 25
 ποιούντας ἀνδρείκελα κεκοσμημένα τὸν αὐτὸν ἐκέ-
 νοις τρόπον ἐμβάλλειν εἰς τὸν ποταμὸν, ἵνα δὴ τὸ
 τῆς ὀττείας ὃ τι δὴ ποτε ἦν ἐν ταῖς ἀπάντων ψυχαῖς
 παραμένον ἐξαιρεθῇ τῶν εἰκόνων τοῦ παλαιοῦ πά-
 θους ἐτι σωζομένων. τοῦτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ ἐπε- 30
 τέλουν Ῥωμαῖοι ὁσέτη μικρὸν ὕστερον ἑαρινῆς ἰση-
 μερίας ἐν μηνὶ Μαΐῳ ταῖς καλουμέναις εἰδοῖς, διχο-

μηνίδα βουλόμενοι ταύτην εἶναι τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ
 προθύσαντες ἱερὰ τὰ κατὰ τοὺς νόμους οἱ καλούμενοι
 Ποντίφικες, ἱερέων οἱ διαφανέστατοι, καὶ σὺν αὐ-
 τοῖς αἱ τὸ ἀθάνατον πῦρ διαφυλάττουσαι παρθένοι
 5 στρατηγοί τε καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οὓς παρεῖναι
 ταῖς ἱερουργίαις θεῖμις εἰδῶλα μορφαῖς ἀνθρώπων
 εἰκασμένα, τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γε-
 φύρας βάλλουσιν εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ Τεβέριος, Ἀργελοὺς
 αὐτὰ καλοῦντες. ἀλλὰ γὰρ περὶ μὲν τῶν θυσιῶν
 10 καὶ τῶν ἄλλων ἱερουργιῶν, ἃς ἡ Ῥωμαίων πόλις συν-
 τελεῖ κατὰ τε τὸν Ἑλληνικὸν καὶ τὸν ἐπιχώριον τρό-
 πον ἐν ἑτέρῳ λόγῳ δηλώσομεν, ἀπαιτεῖν δὲ ὁ παρῶν
 καιρὸς ἔοικε καὶ περὶ τῆς Ἡρακλέους ἀφίξεως εἰς Ἰτα-
 λίαν μετ' ἐπιστάσεως πλείονος διελθεῖν καὶ εἴ τι λό-
 15 γον ἄξιον ἔδρασεν αὐτόθι μὴ παραλιπεῖν.

XXXVIII. Ἔστι δὲ τῶν ὑπὲρ τοῦ δαίμονος τοῦδε
 λεγομένων τὰ μὲν μυθικώτερα, τὰ δ' ἀληθέστερα.
 ὁ μὲν οὖν μυθικὸς περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ λόγος
 ᾧδ' ἔχει· ὡς δὴ κελευσθεὶς ὑπ' Εὐρυσθέως Ἡρακλῆς
 20 σὺν τοῖς ἄλλοις ἄθλοις καὶ τὰς Γηρυόνου βοῦς ἐξ
 Ἐρυθείας εἰς Ἄργος ἀπελάσαι, τελέσας τὸν ἄθλον καὶ
 τὴν οἰκαδε πορείαν ποιούμενος ἄλλη τε πολλαχῇ τῆς
 Ἰταλίας ἀφίκετο καὶ τῆς Ἀβοριγίνων γῆς εἰς τὸ προσ-
 εχθὲς τῷ Παλλαντίῳ χωρίον. εὗρων δὲ πόαν ἐν αὐτῷ
 25 βουκολίδα πολλὴν καὶ καλὴν, τὰς μὲν βόας ἀνῆκεν
 εἰς νομὴν, αὐτὸς δὲ βαρυνόμενος ὑπὸ κόπου κατα-
 κλιθεὶς ἔδωκεν αὐτὸν ὕπνῳ. ἐν δὲ τούτῳ ληστής τις
 ἐπιχώριος ὄνομα Κάκος περιτυγχάνει ταῖς βουσὶν
 ἀφυλάκτοις νεμομέναις καὶ αὐτῶν ἔρωτα ἴσχει. ὡς
 30 δὲ τὸν Ἡρακλέα κοιμώμενον αὐτοῦ κατέμαθεν, ἀπά-
 σας μὲν οὐκ ἂν ᾤετο δύνασθαι λαθεῖν ἀπελάσας, καὶ
 ἅμα οὐδὲ ρᾶδιον τὸ πρᾶγμα κατεμάνθανεν· ὀλίγας

δέ τινας ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἄντρον, ἐν ᾧ πλησίον ὄντι
 ἐτύγγανε τὴν δίαιταν ποιούμενος, ἀποκρύπτεται ἔμ-
 παλιν τῆς κατὰ φύσιν τοῖς ζώοις κορείας ἐπισπώμε-
 νος ἐκάστην κατ' οὐράν. τοῦτο δὲ αὐτῷ τῶν ἐλέγχων
 ἀφανισμόν ἐδύνατο παρασχεῖν ἐναντίας φανησομέ- 5
 νης τοῖς ἰχνεσι τῆς ὁδοῦ. ἀναστὰς δὲ μετ' ὀλίγον ὁ
 Ἡρακλῆς καὶ τὸν ἀριθμὸν ἐπιλεξάμενος τῶν βοῶν,
 ὥς ἔμαθε τὰς ἐκλειπούσας, τέως μὲν ἠπόρει ποῦ κε-
 χωρήκασι καὶ ὥς πεπλανημένους ἀπὸ τῆς νομῆς ἐμά-
 στευεν ἀνὰ τὴν χώρην· ὥς δ' οὐχ εὗρισκεν ἐπὶ τὸ 10
 σπήλαιον ἀφικνεῖται τοῖς μὲν ἰχνεσι διαρτώμενος,
 οὐδὲν δὲ ἦττον οἰόμενος δεῖν διερευνήσασθαι τὸν
 χώρον. τοῦ δὲ Κάκου πρὸ τῆς θύρας ἐστῶτος καὶ οὗτ'
 ἰδεῖν τὰς βόας φάσκοντος ἐρομένῳ οὗτ' ἐρευνᾶσθαι
 ἐπιτρέποντος αἰτουμένῳ τοὺς τε πλησίον ὥς δεινὰ 15
 πάσχοι ὑπὸ τοῦ ξένου ἐπιβοῶντος, ἀμηχανῶν ὁ Ἡρα-
 κλῆς ὅ τι χρήσαιτο τῷ πράγματι εἰς νοῦν βάλλεται
 προσελάσαι τῷ σπηλαίῳ τὰς ἄλλας βόας. ὥς δὲ ἄρα
 τῆς συννόμου φωνῆς τε καὶ ὁσμῆς αἱ ἐντοσθθεν ἤσθον-
 το, ἀντεμυκῶντο ταῖς ἐκτοσθθεν καὶ ἐγεγόνει ἡ φωνή 20
 αὐτῶν κατήγορος τῆς κλοπῆς. ὁ μὲν οὖν Κάκος, ἐπει-
 δὴ περιφανῆς ἐγένετο κακουργῶν, τρέπεται πρὸς ἀλ-
 κὴν καὶ τοὺς εἰωθότας αὐτῷ συναγρᾶν εἰν ἀνεκά-
 λει· Ἡρακλῆς δὲ ἀλοιῶν αὐτὸν τῷ ῥοπάλῳ κτείνει,
 καὶ τὰς βόας ἐξαγαγὼν, ἐπειδὴ κακούργων ὑποδο- 25
 χαῖς εὐθετον ἑώρα τὸ χωρίον, ἐπικατασκάπτει τῷ
 κλωπὶ τὸ σπήλαιον. ἀγνίσας δὲ τῷ ποταμῷ τὸν φόνον
 ἰδρύνεται πλησίον τοῦ τόπου Διὸς Εὐρεσίον βωμὸν,
 ὃς ἐστὶ τῆς Ῥώμης παρὰ τῇ Τριδύμῳ πύλῃ, καὶ
 θύει τῷ θεῷ δάμαλιν ἕνα τῆς εὐρέσεως τῶν βοῶν 30
 χαριστήριον. ταύτην ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὴν θυσίαν
 ἡ Ῥωμαίων πόλις συνετέλει, νομίμοις Ἑλληνικοῖς

ἅπασιν ἐν αὐτῇ χρωμένῃ, καθάπερ ἐκεῖνος κατεστήσατο.

XXXX. Οἱ δὲ Ἀβοριγίνες καὶ τῶν Ἀρκάδων οἱ τὸ Παλλάντιον κατοικοῦντες, ὥς τοῦ τε Κάκου τὸν θάνατον ἐγνώσαν καὶ τὸν Ἡρακλέα εἶδον, τῷ μὲν ἀπεχθόμενοι διὰ τὰς ἀρπαγὰς τοῦ δὲ τὴν ὄψιν ἐκπαγλούμενοι θεῖόν τι χρῆμα ἐνόμισαν ὁρᾶν καὶ τοῦ ληστοῦ μέγα εὐτύχημα τὴν ἀποβολὴν ἐποιοῦντο. οἱ δὲ πένητες αὐτῶν κλάδους δρεψάμενοι δάφνης, ἣ πολλὴ περὶ τὸν τόπον ἐφύετο, ἐκείνόν τε καὶ αὐτοὺς ἀνέστεφον, ἦκον δὲ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἐπὶ ξένια τὸν Ἡρακλέα καλοῦντες. ὥς δὲ καὶ τοῦνομα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις διεξιόντος ἔμαθον, ἐνεχείριζον αὐτῷ τὴν τε χώραν καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐπὶ φιλίᾳ. Εὖ-
 15 ἀνδρος δὲ παλαιότερον ἔτι τῆς Θέμιδος ἀκηκοὺς διεξιούσης, ὅτι πεπρωμένον εἶη τὸν ἐκ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης γενόμενον Ἡρακλέα διαμείψαντα τὴν θνητὴν φύσιν ἀθάνατον γενέσθαι δι' ἄρετήν, ἐπειδὴ τάχιστα ὅστις ἦν ἐπύθετο, φθάσαι βουλόμενος ἅπαντας ἀν-
 20 θρώπους Ἡρακλέα θεῶν τιμαῖς πρῶτος ἱλασάμενος, βωμὸν αὐτοσχέδιον ὑπὸ σπουδῆς ἰδρύεται καὶ δάμαλιν ἄξυγα θύει πρὸς αὐτῷ, τὸ θέσφατον ἀφηγησάμενος Ἡρακλεῖ καὶ δεηθεὶς τῶν ἱερῶν κατάρξασθαι. ἀγασθεὶς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς φιλοξενίας Ἡρα-
 25 κλῆς, τὸν μὲν δῆμον ἐστιάσει ὑποδέχεται θύσας τῶν βοῶν τινὰς καὶ τῆς ἄλλης λείας τὰς δεκάτας ἐξελών· τοὺς δὲ βασιλεῖς χώρα πολλῇ δωρεῖται Λιγύων τε καὶ τῶν ἄλλων προσοίκων, ἧς μέγα ἐποιοῦντο ἄρχειν, παρανόμους τινὰς ἐξ αὐτῆς ἐκβαλὼν ἀνθρώπους. λέ-
 30 γεται δὲ πρὸς τούτοις, ὥς καὶ δέησιν τινα ποιήσαιο τῶν ἐπιχωρίων, ἐπειδὴ πρῶτοι θεὸν αὐτὸν ἐνόμισαν, ὅπως ἀθανάτους αὐτῷ διαφυλάττωσι τὰς τιμὰς,

θύοντες μὲν ἄξυνγα δάμαλιν ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἀγιστευ-
 οντες δὲ τὴν ἱερουργίαν ἔθεσιν Ἑλληνικοῖς· καὶ ὥς
 διδάξειεν αὐτοὺς τὰς θυσίας, ἵνα διὰ παντὸς αὐ-
 τῷ κεχαρισμένα θύοιεν, οἴκους δύο τῶν ἐπιφανῶν.
 εἶναι δὲ τοὺς μαθόντας τότε τὴν Ἑλληνικὴν ἱερουργίαν 5
 Ποτυτίλους τε καὶ Πιναρίους, ἀφ' ὧν τὰ γένη
 διαμεῖναι μέχρι πολλοῦ τὴν ἐπιμέλειαν ποιούμενα
 τῶν θυσιῶν, ὥς ἐκεῖνος κατεστήσατο, Ποτιτίων
 μὲν ἡγουμένων τῆς ἱερουργίας καὶ τῶν ἐμπύρων
 ἀπαρχομένων, Πιναρίων δὲ σπλάγγνων τε μετουσίας 10
 εἰργομένων καὶ ὅσα ἄλλα ἐχρῆν ὑπ' ἀμφοῖν γίνεσθαι
 τὴν δευτέραν τιμὴν ἔχόντων. ταύτην δὲ αὐτοῖς προσ-
 τεθῆναι τὴν ἀτιμίαν ὀψίμου τῆς παρουσίας ἔνεκα,
 ἐπειδὴ ἔωθεν αὐτοῖς κελευσθὲν ἦκειν σπλαγγνευσα-
 μένων ἤδη τῶν ἐτέρων ἀφίκοντο. νῦν μέντοι οὐκέτι 15
 τοῖς γένεσι τοῦτοις ἢ περὶ τὰς ἱερουργίας ἐπιμέλεια
 ἀνάκειται, ἀλλὰ παῖδες ἐκ τοῦ δημοσίου ὠνητοὶ δρῶ-
 σιν αὐτάς. δι' αἷς δὲ αἰτίας τὸ ἔθος μετέπεσε, καὶ
 τίς ἢ τοῦ δαίμονος ἐπιφάνεια περὶ τὴν ἀλλαγὴν τῶν
 ἱεροποιῶν ἐγένετο, ἐπειδὴν κατὰ τοῦτο γένωμαι τοῦ 20
 λόγου τὸ μέρος, διηγῆσομαι. ὁ δὲ βωμὸς, ἐφ' οὗ τὰς δε-
 κάτας ἐπέθυσεν Ἡρακλῆς, καλεῖται μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων
 Μέγιστος, ἔστι δὲ Βοαρίας λεγομένης ἀγορᾶς πλη-
 σίον, ἀγιστευόμενος εἰ καὶ τις ἄλλος ὑπὸ τῶν ἐπιχω-
 ρίων· ὄρκοι τε γὰρ ἐκ' αὐτῷ καὶ συνθῆκαι τοῖς βου- 25
 λομένοις βεβαίως τι διαπράττεσθαι καὶ δεκατεύσεις
 χρημάτων γίνονται συχνὰ κατ' εὐχάς· τῇ μέντοι κα-
 τασκευῇ πολὺ τῆς δόξης ἐστὶ καταδεέστερος· πολλαχῇ
 δὲ καὶ ἄλλῃ τῆς Ἰταλίας ἀνείται τεμένη τῷ θεῷ, καὶ
 βωμοὶ κατὰ πόλεις τε ἰδρυνται καὶ παρ' ὁδοὺς, καὶ 30
 σπανίως ἂν εὗροι τις Ἰταλίας χῶρον, ἐνθα μὴ τυγχά-

νει τιμώμενος ὁ θεός. ὁ μὲν οὖν μυθικὸς λόγος ὑπὲρ 10
αὐτοῦ τοιόσδε παραδέδοται.

XXXXI. Ὁ δ' ἀληθέστερος, ὃ πολλοὶ τῶν ἐν
ἱστορίας σχήματι τὰς πράξεις αὐτοῦ διηγησαμένων
5 ἐχρήσαντο, τοιόσδε· ὡς στρατηλάτης γενόμενος ἀπάν-
των κράτιστος, τῶν καθ' αὐτὸν Ἡρακλῆς καὶ δυνά-
μεως πολλῆς ἡγούμενος ἅπασαν ἐπῆλθε τὴν ἐντὸς
Ὠκεανοῦ, καταλύων μὲν εἴ τις εἴη τυραννὶς βαρεία
καὶ λυπηρὰ τοῖς ἀρχομένοις ἢ πόλις ὑβρίζουσα καὶ
10 λωβωμένη τὰς πέλας ἢ μοναὶ ἀνθρώπων ἀνημέρῃ
διαίτῃ καὶ ξενοκτονίαις ἀθεμίτοις χρωμένων, καθ-
ιστὰς δὲ νομίμους βασιλείας καὶ σωφρονικὰ πολιτεύ-
ματα καὶ βίων ἔθνη φιλάνθρωπα καὶ κοινοπαθῆ· πρὸς
δὲ τούτοις Ἑλλήσι τε βαρβάρους συγκεραννύμενος
15 καὶ θαλαπτίους ἡπειρώτας, οἱ τέως ἀπίστους καὶ
ἀσυναλλάκτους εἶχον ὀμιλίας, ἐρήμῳ τε γῇ πόλεις ἐνι-
δρυόμενος καὶ ποταμούς ἐκτρέπων ἐπικλύζοντας πε-
δία καὶ τρίβους ἐκτέμνων ἀβάτοις ὄρεσι καὶ τάλλα
μηχανώμενος, ὡς ἅπασα γῆ καὶ θάλαττα κοινῇ ταῖς
20 ἀπάντων χρεῖαις γενήσοιτο. ἀφίκετο δὲ εἰς Ἰταλίαν
οὐ μονόστολος οὐδὲ ἀγέλην βοῶν ἐπισπώμενος· (οὔτε
γὰρ ὁ χώρος ἐν τρίβῳ τοῖς εἰς Ἄργος ἐξ Ἰβηρίας ἀνα-
κομιζομένοις, οὔτε τοῦ διελθεῖν ἔνεκα τὴν χώραν
τοσαύτης ἂν ἡξιώθη τιμῆς·) ἀλλ' ἐπὶ δουλώσει καὶ
25 ἀρχῇ τῶν τῇδε ἀνθρώπων στρατὸν ἄγων πολὺν Ἰβη-
ρίαν ἤδη κεχειρωμένος· διατρίψαι τε αὐτόθι πλείω
χρόνον ἠναγκάσθη τοῦ τε ναυτικοῦ τῇ ἀπουσίᾳ, ἣ
ἐγένετο χειμῶνος ἐπιβαλόντος, καὶ τῷ μὴ πάντα τὰ
ἔθνη τὰ κατέχοντα Ἰταλίαν προσχωρῆσαι αὐτῷ ἐκού-
30 σια. χωρὶς γὰρ τῶν ἄλλων βαρβάρων τὸ Αἰγύων γένος
πολὺ καὶ μάχιμον, ἐπὶ ταῖς παρόδοις τῶν Ἀλπεῶν
ὄρων ἰδρυμένον, ἀποκωλύειν ὄπλοις τὰς εἰσβολὰς αὐ-

τοῦ τὰς εἰς Ἰταλίαν ἐπεχείρησεν, ἐνθα μέγιστος ἀγὼν τοῖς Ἑλλησιν ἐγένετο πάντων αὐτοὺς ἐπιλειπόντων ἐν τῇ μάχῃ τῶν βελῶν. δηλοῖ δὲ τὸν πόλεμον τόνδε τῶν ἀρχαίων ποιητῶν Αἰσχύλος ἐν Προμηθεὶ λυομένῳ. πεποιήται γάρ αὐτῷ ὁ Προμηθεὺς Ἡρακλεῖ τὰ 5 τε ἄλλα προλέγων, ὥς ἕκαστον αὐτῷ τι συμβήσεσθαι ἔμελλε κατὰ τὴν ἐπὶ Γηρυόνην στρατείαν, καὶ δὴ καὶ περὶ τοῦ Διγυστικοῦ πολέμου ὥς οὐ ράδιος ὁ ἀγὼν ἔσται διηγούμενος. τὰ δὲ ποιήματα ᾧδ' ἔχει·

ἦξις δὲ Διγύων εἰς ἀτάρβητον στρατὸν, 10
ἐνθ' οὐ μάχης σάφ' οἶδα καὶ θοῦρός περ ὦν
μέμψει. πέπρωται γάρ σε καὶ βέλη λιπεῖν.

XXXXII. Ἐπεὶ δὲ τούτους καταστρεψάμενος τῶν παρόδων ἐκράτησεν, οἱ μὲν τινες ἐκούσιοι παρεδίδοσαν αὐτῷ τὰς πόλεις, μάλιστα δὲ ὅσοι ἀπὸ τοῦ Ἑλλη- 15 νικοῦ γένους ἦσαν ἢ δυνάμεις οὐκ εἶχον ἀξιοχρέους, οἱ δὲ πλείους ἐκ πολέμου καὶ πολιορκίας παρίσταντο. ἐν δὲ τούτοις τοῖς μάχῃ κρατηθεῖσι καὶ τὸν ὑπὸ Ῥωμαίων μυθολογούμενον Κάκον, δυνάστην τινὰ κομιδῇ βάρβαρον καὶ ἀνθρώπων ἀνημέρων ἄρχοντα, γενέ- 20 σθαι φασὶν αὐτῷ διάφορον, ἐρυμνοῖς χωρίοις ἐπικαθήμενον καὶ διὰ ταῦτα τοῖς πλησιοχώροις ὄντα λυπηρόν. ὃς ἐπειδὴ καταστρατοπεδεύσαντα τὸν Ἡρακλέα ἔμαθεν ἐν τῷ προσεχεῖ πεδίῳ, ληστρικῶς διασκαυ- 25 σάμενος ἐπιδρομῇ αἰφνιδίῳ ἐχρήσατο κατακοιμωμέ- νου τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς λείας. ὅση ἐπέτυχεν ἀφυλάκτῳ περιβαλλόμενος ἀπήλασεν. ὕστερον δὲ κατακλεισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς πολιορκίαν, τὰ τε φρούρια κατὰ κράτος ἐλόντων **ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ἐρύμα- 30 σιν ἀνηρέθη. τῶν δὲ φρουρίων αὐτοῦ κατασκαφέντων τὰ πέριξ χωρία οἱ συνεξεληθόντες Ἡρακλεῖ [κατὰ σφῶς] ἑταῖροι παρέλαβον Ἀρκάδες τε οἱ σὺν Εὐάνδρῳ καὶ

Φαῦνος ὁ τῶν Ἀβοριγίνων βασιλεύς. εἰκάσεις δ' ἂν
 τις καὶ τοὺς ὑπομείναντας αὐτόθι τῶν Ἑλλήνων
 Ἐπειοὺς καὶ τοὺς ἐκ Φενεοῦ Ἀρκάδας καὶ Τρωᾶς ἐπὶ
 φυλακῇ τῆς χώρας καταλειφθῆναι. στρατηγικὸν γὰρ
 5 δὴ καὶ τοῦτο τῶν Ἡρακλέους ἔργων καὶ οὐδενὸς ἦ-
 τον θανμάζεσθαι ἐπιτηδεῖον, τὸ δὴ τοὺς ἀναστάτους
 ἐκ τῶν κεκρατημένων πόλεων τέως μὲν ἐπάγεσθαι
 κατὰ τὰς στρατείας, ἐπεὶ δὲ προθύμως τοὺς πολέμους
 συνδιενέγκαιεν εἰς τὰ δορίκτητα κατοικίξιν καὶ
 10 τοῖς παρ' ἐτέρων ἐπιχορηγηθεῖσι δωρεῖσθαι πλούτοις.
 διὰ μὲν δὴ ταῦτα μέγιστον ὄνομα καὶ κλέος Ἡρακλέ-
 ουσ ἐν Ἰταλίᾳ γεγενῆσθαι, καὶ οὐ τῆς παρόδου χάριν,
 ἧ σεμνὸν οὐδὲν προσῆν.

XXXXIII. Λέγουσι δέ τινες αὐτὸν καὶ παῖδας ἐν
 15 τοῖς χωρίοις τούτοις, ἃ νῦν Ῥωμαῖοι κατοικοῦσιν, ἐκ
 δύο γυναικῶν γενομένους καταλιπεῖν· Πάλλαντα μὲν 11
 ἐκ τῆς Εὐάνδρου θυγατρὸς, ἧ Λαῦναν ὄνομά φασιν
 εἶναι, Λατῖνον δὲ ἐκ τινος ὑπερβορίδος κόρης, ἣν
 πατὴρ εἰς ὀμηρεῖαν δόντος ἐπήγετο καὶ αὐτὴν μέχρι
 20 μὲν τινος ἀγνὴν γάμων ἐφύλαττεν, ἐπεὶ δὲ εἰς Ἰτα-
 λίαν ἐπλεῖ ἐρασθεῖς ἐγκύμονα ποιεῖ, καὶ ὅτε δὴ ἀπαί-
 ρειν εἰς Ἄργος ἔμελλε τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων
 Φαύνῳ γυναῖκα ποιήσασθαι δίδωσι· δι' ἣν αἰτίαν
 τοὺς πολλοὺς τὸν Λατῖνον τούτου υἱὸν νομίζειν, οὐχ
 25 Ἡρακλέους. Πάλλαντα μὲν οὖν πρὶν ἡβῆσαι λέγουσιν
 ἀποθανεῖν, Λατῖνον δὲ ἀνδρωθέντα τὴν Ἀβοριγί-
 νων ἀρχὴν παραλαβεῖν. τούτου δὲ ἄπαιδος ἀρρένων
 παίδων τελευτήσαντος ἐν τῇ πρὸς τοὺς ὁμόρους Ῥο-
 τόλους μάχῃ περιστῆναι τὴν ἀρχὴν εἰς Αἰνείαν τὸν
 30 Ἀγγλίσου κηδεστὴν αὐτοῦ γενόμενον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν
 ἐν ἐτέροις χρόνοις ἐγένετο.

XXXXIII. Ἡρακλῆς δ' ἐπεὶ τά τε κατὰ τὴν Ἰτα-

λIAN ἅπαντα ὡς ἐβούλετο κατεστήσατο καὶ ὁ ναυτι-
 κὸς αὐτῷ στρατὸς σῶος ἐξ Ἰβηρίας ἀφίκετο, θύσας
 τοῖς θεοῖς τὰς δεκάτας τῶν λαφύρων καὶ πολλήν
 ἐπάνυμον αὐτοῦ κτίσας, ἐνθα ὁ στόλος αὐτῷ ἐναυλο-
 χεῖτο, ἥ καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων ἦν οἰκουμένη, Νέας 5
 Πόλεως καὶ Πομπηίας ἐν μέσῳ κειμένη, λιμένας ἐν
 παντὶ καιρῷ βεβαίους ἔχουσα, δόξης τε καὶ ξήλου
 καὶ τιμῶν ἰσοθέων παρὰ πᾶσι τοῖς οἰκοῦσιν ἐν Ἰταλίᾳ
 τυχὼν ἀπῆρεν εἰς Σικελίαν. οἱ δὲ καταλειφθέντες
 ὑπ' αὐτοῦ φρουροὶ καὶ οἰκήτορες Ἰταλίας οἱ περὶ τὸν 10
 Σατόρνιον ὄχθον ἰδρυμένοι τέως μὲν ἐπολιτεύοντο
 καθ' ἑαυτοὺς, χρόνῳ δ' ὕστερον οὐ μακρῷ διαίταν
 τε καὶ νόμους καὶ θεῶν ἱερὰ συνενεγκάμενοι τὰ σφέ-
 τερα τοῖς Ἀβοριγίνων ὥσπερ Ἀρκάδες καὶ ἔτι πρό-
 τερον Πελασγοὶ πόλεώς τε τῆς αὐτῆς τοῖς Ἀβοριγίσι 15
 κοινωνήσαντες συνέβησαν ὁμοεθνεῖς νομίζεσθαι. Ἡρα-
 κλέους μὲν δὴ στρατείας περὶ καὶ Πελοποννησίων
 112 ὑπομονῆς ἐν Ἰταλίᾳ, τοσαῦτα εἰρήσθω.

δευτέρᾳ δ' ὕστερον γενεᾷ μετὰ τὴν Ἡρακλέους
 ἄπαρσιν, ἔτι δὲ πέμπτῳ καὶ πεντηκοστῷ μάλιστα, 20
 ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσι, βασιλεὺς μὲν Ἀβοριγίνων
 ἦν Λατίνος ὁ Φαύνου, γόνος δὲ Ἡρακλέους, πέμπτον
 δὲ καὶ τριακοστὸν ἔτος ἔχων τὴν ἀρχήν.

XXXXV. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Τρῶες οἱ
 σὺν Αἰνείᾳ διαφυγόντες ἐξ Ἰλίου τῆς πόλεως ἀλού- 25
 σης κατέσχον εἰς Ἀωρεντὸν, αἰγιαλὸν Ἀβοριγίνων ἐπὶ
 τῷ Τυρρηνικῷ πελάγῃ κείμενον, οὐ πρόσω τῶν ἐκ-
 βολῶν τοῦ Τεβέρως· λαβόντες δὲ παρὰ τῶν Ἀβορι-
 γίνων χωρίον εἰς οἰκησιν ὅσον ἤξουν, πολλίζονται
 μικρὸν ἀποσχόντες ἀπὸ θαλάττης ἐπὶ λόφῳ τινὶ Λα- 30
 οῦνιον ὄνομα τῇ πόλει θέμενοι. ὀλίγῳ δ' ὕστερον
 χρόνῳ τὴν ἀρχαίαν ἀλλάξαντες ὀνομασίαν ἅμα τοῖς

Ἀφοριγύσιν ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Λατίνοι ὠνομάσθησαν· καὶ μεταναστάντες ἐκ τοῦ Λαουινίου κοι- 113
νῇ μετὰ τῶν ἐπιχωρίων μείζονα περιβάλλονται πόλιν,
ἣν Ἀλβαν ἐκάλεσαν, ἐξ ἧς ὁρμώμενοι πολλὰς μὲν καὶ
5 ἄλλας πόλεις ἐκτίσαν τῶν κληθέντων Πρίσκων Λατί-
νων, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται ἔτι καὶ εἰς ἡμῆς ἦσαν οἰκού-
μεναι, γενεαῖς δ' ὕστερον ἐκκαίδεκα μετὰ Ἰλίου ἄλω-
σιν ἐκπέμψαντες ἀποικίαν εἰς τὸ Παλλάντιόν τε καὶ
τὴν Σατουρνίαν, ἐνθα Πελοποννήσιοί τε καὶ Ἀρκαῖδες
10 τὴν πρώτην οἰκησιν ἐποιήσαντο καὶ ἦν ἔτι [ἐπ' αὐ-
τῶν] ζώπυρ' ἅττα περιλειπόμενα τοῦ παλαιοῦ γένους,
οἰκίζουσι τοὺς τόπους περιλαβόντες τείχεσι τὸ Παλ-
λάντιον, ὥστε λαβεῖν πόλεως σχῆμα τότε πρῶτον.
τίθενται δὲ τῷ κτίσματι Ῥώμην ὄνομα ἀπὸ τοῦ στεί-
15 λαντος τὴν ἀποικίαν Ῥωμύλου, ὃς ἦν ἑβδομος καὶ
δέκατος ἀπ' Αἰνείου γεγονώς. βούλομαι δὲ καὶ περὶ
τῆς Αἰνείου παρουσίας εἰς Ἰταλίαν, ἐπεὶ τῶν συγ-
γραφέων τοῖς μὲν ὑγνύεται, τοῖς δὲ διαπεφώνηται ὁ
περὶ αὐτοῦ λόγος, μὴ παρέργως διελθεῖν τὰς τε τῶν
20 Ἑλλήνων καὶ τὰς Ῥωμαίων τῶν μάλιστα πιστευομέ- 114
νων ἱστορίας παραλαβαίν. ἔχει δὲ τὰ περὶ αὐτοῦ λε-
γόμενα ὧδε.

XXXXVI. Ἰλίου κρατηθέντος ὑπ' Ἀχαιῶν, εἴτε
τοῦ δουρίου ἱππου τῇ ἀπάτῃ, ὥς Ὀμήρῳ πεποιήται,
25 εἴτε τῇ προδοσίᾳ τῶν Ἀντηνοριδῶν εἴτε ἄλλως πως,
τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ἐν τῇ πόλει Τρωικόν τε καὶ συμ-
μαχικὸν ἐν ταῖς εὐναῖς ἔτι καταλαμβανόμενον ἐφο-
νεύετο, (νυκτὸς γὰρ δὴ τὸ δεινὸν ἀφυλάκτοις αὐτοῖς
ἐπιστῆναι ἔοικεν) Αἰνείας δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πα-
30 ρόντες Ἰλιεῦσιν ἐπίκουροι Τρῶες ἐκ Λαρδάνου τε
πόλεως καὶ Ὀφρυνίου τῶν τε ἄλλων ὅσοι τῆς κάτω
πόλεως ἀλίσκομένης ἐφθασαν αἰσθησὶν τοῦ δεινοῦ

λαβεῖν, ἐπὶ τὰ καρτερά τοῦ Περιγάρου συμφυγόντες
 τὴν ἀπόπολιν ἰδίῳ τείχει φρουρουμένην καταλαμ-
 βάνονται, ἐν ᾗ καὶ ἱερὰ τὰ πατρῷα τοῖς Τρωσὶν ἦν
 καὶ χρημάτων ὁ πολὺς πλοῦτος, οἷα εἰκὸς ἐν ἐχυρῷ,
 καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ τὸ κράτιστον· ἐνθα ὑπομένον- 5
 τες ἀπεκρούοντο τοὺς πειρωμένους ἐπιβαίνειν τῆς
 15 ἄκρας καὶ τὸ διακίπτον ὑπὸ τῆς ἀλώσεως πλήθος
 ἐμπειρία στενωπῶν ὑποθέοντες ἀπελάμβανον· καὶ
 ἐγένετο τοῦ καταληφθέντος πλεον τὸ διαφυγόν. τὴν
 μὲν δὴ αὐτίκα ὁρμὴν τῶν πολεμίων, ἣν εἶχον ὅλην 10
 διακρήσασθαι τὴν πόλιν, καὶ τὸ μὴ πᾶν ἐξ ἐφόδου
 καταληφθῆναι τὸ ἄστυ τοῦτο τὸ μηχανήμα ἐξευρὼν
 Αἰνείας ἐπέσχε. λογισμὸν δὲ τὸν εἰκότα περὶ τοῦ μέλ-
 λοντος λαμβάνων, ὥς ἀμήχανον εἶη πρᾶγμα σῶσαι
 πόλιν, ἥς τὰ πλείω ἤδη ἐκρατεῖτο, εἰς νοῦν βάλλεται 51
 τοῦ μὲν τείχους ἐρήμου παραχωρῆσαι τοῖς πολεμίοις,
 τὰ δὲ σώματα αὐτὰ καὶ τὰ ἱερὰ τὰ πατρῷα καὶ χρή-
 ματα ὅποσα φέρειν δύναίτο διασῶσασθαι. δόξαν δὲ
 αὐτῷ, παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας καὶ τὰ γηραιὰ σώ-
 ματα καὶ ὅποσοις ἄλλοις βραδείας ἔδει φυγῆς προ- 20
 ἐξελθεῖν κελεύει τῆς πόλεως κατὰ τὰς ἐπὶ τὴν Ἴδην
 φερούσας ὁδοὺς, ἕως Ἀχαιοὶ τὴν ἄκραν ἔλαιν προδυ-
 μούμενοι διώξεως τοῦ διακίπτοντος ἐκ τῆς πόλεως
 πλήθους οὐδὲν προεμηχανῶντο, τοῦ δὲ στρατιωτικοῦ
 τὸ μὲν ἐπὶ φυλακῇ τῶν ἐξιόντων ἔταξεν, ὥς ἀσφαλῆς 25
 118 τε καὶ ἀταλαίπωρος ἐκ τῶν ἐνόντων ἡ φυγὴ αὐτοῖς
 γένηται, εἰρητο δὲ τούτοις τὰ καρτερώτατα καταλα-
 βέσθαι τῆς Ἰθῆς· τὸ δὲ λοιπὸν, ὃ δὴ κράτιστον ἦν,
 αὐτὸς ἔχων ὑπέμενε ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ παρεῖχε
 τοῖς προσεληθοῦσιν ἥττον ἐπικόνους διηρημένων 30
 ταχομαχία τῶν πολεμίων τὰς φυγὰς. Νεοπολέμου
 δὲ σὺν τοῖς ἄμφ' αὐτὸν ἐπιβάντος μέρους τινὸς τῆς

ἄκρας καὶ προσβοηθησάντων αὐτοῖς Ἀχαιῶν ἀπάν-
των τῆς μὲν ἄκρας μεθίεται, ἀνοίξας δὲ τὰς † φυγά-
δας πύλας ἀπῆει συντεταγμένους ἔχων τοὺς λοιποὺς,
ἀγόμενος ἐπὶ ταῖς κρατίσταις συνωρίσι τὸν τε πατέρα
5 καὶ θεοὺς τοὺς πατρῷους γυναῖκά τε καὶ τέκνα καὶ
τῶν ἄλλων εἰ τι πλείστον ἄξιον ἦν σῶμα ἢ χρῆμα.

XXXVII. Ἐν δὲ τούτῳ κατὰ κράτος εἰλήφουσιν
Ἀχαιοὶ τὴν πόλιν καὶ περὶ τὰς ἀρπαγὰς ἐσπουδακότες
κατὰ πολλὴν ἄδειαν σῶζεσθαι τοῖς φεύγουσι παρήκαν.
10 οἱ δὲ ἄμφι τὸν Αἰνείαν ἔτι καθ' ὁδὸν εὐρόντες τοὺς 1
σφετέρους καὶ καθ' ἑν ἅπαντες γενόμενοι τὰ ὀχυρώ-
τατα καταλαμβάνονται τῆς Ἰδῆς. ἦλθον δ' ὥς αὐτοὺς
οἷ τ' ἐν Δαρδάνῳ τότε οἰκοῦντες, ὥς εἶδον φλόγα
πολλὴν παρὰ τὰ εἰωθότα φερομένην ἐξ Ἰλίου, νύκτωρ
15 καταλιπόντες τὴν πόλιν ἔρημον, χωρὶς ἢ ὅσοι σὺν
Ἑλύμῳ καὶ Αἰγέστῳ ναυτικόν τι συνεσκευασμένοι
ἔτυχον προεξεληλυθότες τῆς πόλεως, καὶ ἐξ Ὀφρυ-
νίου πόλεως ὁ δῆμος ἅπας καὶ, ἐκ τῶν ἄλλων Τρωι-
κῶν πόλεων τῆς ἐλευθερίας οἱ περιεχόμενοι· δύναμις
20 τε αὕτη δι' ἐλαχίστου χρόνου μεγίστη τῶν Τρωικῶν
ἐγένετο. οἱ μὲν οὖν σὺν Αἰνείᾳ διασωθέντες ἐκ τῆς
καταλήψεως ἐν τούτοις ὑπομένοντες τοῖς χωρίοις οὐ
διὰ μακροῦ πάλιν ἐπὶ τὰ σφέτερα κατελεύσεσθαι ἤλ-
πιζον τῶν πολεμίων ἀποπλευσάντων, Ἀχαιοὶ δὲ ἀν-
25 δραποδισάμενοι τὴν πόλιν καὶ τὰ σύνεγγυς χωρία
καὶ φρούρια δηώσαντες παρεσκευάζοντο μὲν ὥς καὶ
τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι χειρωσόμενοι. πεμφάντων δὲ κή-
ρυκας αὐτῶν περὶ διαλύσεων καὶ δεομένων μὴ σφᾶς
εἰς ἀνάγκην καταστῆσαι πολέμου, συνελθόντες εἰς
30 ἐκκλησίαν ἐπὶ τοῖςδε ποιοῦνται πρὸς αὐτοὺς τὰς δια-
λύσεις· Αἰνείαν μὲν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τὰ χρήματα φέ-
ροντας ὅσα διεσώσαντο κατὰ τὴν φυγὴν ἐν ὠρισμένοις

τισι χρόνοις ἐκ τῆς Τρωάδος ἀπελθεῖν, παραδόντας
 Ἀχαιοὺς τὰ φρούρια· Ἀχαιοὺς δὲ παρασχεῖν αὐτοῖς
 τὴν ἀσφάλειαν ἐξ ἀπάσης ὅσης ἐκράτουν γῆς καὶ θα-
 λάττης ἀπιοῦσι κατὰ τὰς ὁμολογίας. δεξιόμενος δὲ
 ταῦτα Αἰνείας καὶ νομίσας ἐκ τῶν ἐνόντων κράτιστα 5
 εἶναι Ἀσκάνιον μὲν τὸν πρεσβυτάτον τῶν παίδων
 ἔχοντα τοῦ συμμαχικοῦ τινα μοῖραν, ἧς Φρύγιον ἦν
 τὸ κλειστόν, εἰς τὴν Δασκυλίτιν καλουμένην γῆν, ἐν-
 θα ἐστὶν ἡ Ἀσκανία λίμνη, μετὰπεμπτον ὑπὸ τῶν
 ἐγχωρίων γενόμενον ἐπὶ βασιλείᾳ τοῦ ἔθνους ἀπο- 10
 πέμπει· καὶ ᾤκησεν Ἀσκάνιος αὐτόθι χρόνον τινὰ οὐ
 πολὺν. ἐλθόντων δὲ ὡς αὐτὸν Σκαμανδρίου τε καὶ
 19 τῶν ἄλλων Ἑκτοριδῶν ἀφιγμένων ἐκ τῆς Ἑλλάδος
 ὑπὸ Νεοπτολέμου, κατὰγων αὐτοὺς ἐπὶ τὴν πατρῴαν
 ἀρχὴν εἰς Τροίαν ἀφικνεῖται. καὶ περὶ μὲν Ἀσκανίου 15
 τοσαῦτα λέγεται· τοὺς δὲ ἄλλους παῖδας Αἰνείας πα-
 ραλαβὼν καὶ τὸν πατέρα καὶ τὰ ἔδη τῶν θεῶν, ἐπι-
 θὴ παρεσκευάσθη τὸ ναυτικὸν αὐτῷ, διαπλεῖ τὸν Ἑλ-
 λήσποντον ἐπὶ τῆς ἐγγιστα κειμένης χερρονήσου τὸν
 πλοῦν ποιούμενος, ἣ πρόκειται μὲν τῆς Εὐρώπης, 20
 καλεῖται δὲ Παλλήνη. ἔθνος δ' εἶχεν αὐτὴν Θράκιον
 20 σύμμαχον Κρουσαῖον καλούμενον ἀπάντων προθυ-
 μότατον τῶν συναραμένων αὐτοῖς τοῦ πολέμου.

XXXXVIII. Ὁ μὲν οὖν πιστότατος τῶν λόγων, ᾧ
 κέχρηται τῶν παλαιῶν συγγραφέων Ἑλλάνικος ἐν τοῖς 25
 Τρωικοῖς, περὶ τῆς Αἰνείου φυγῆς τοιόσδε ἐστίν. εἰ-
 ρηνται δὲ καὶ ἄλλοις τισι περὶ τῶν αὐτῶν οὐ κατὰ
 ταῦτα ἔχοντες λόγοι, οὓς ἤττον ἐγώ γε τούτου πιθα-
 νοὺς εἶναι νομίζω. κρινέτω δὲ ὡς ἕκαστος τῶν ἀκου-
 όντων βούλεται. Σοφοκλῆς μὲν ὁ τραγωδοποιὸς ἐν 30
 Λαοκόωντι δράματι μελλούσης ἀλίσκεσθαι τῆς πό-
 λεως πεποιήκαε τὸν Αἰνείαν ἀνασκευαζόμενον εἰς

τὴν Ἴδην, κελυσθέντα ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἀγχιόου κα-
τὰ τὴν μνήμην ὣν Ἀφροδίτῃ ἐπέσκηψε καὶ ἀπὸ τῶν
νεωστὶ γενομένων περὶ τοὺς Λαοκοωντίδας σημείων
τὸν μέλλοντα ὀλεθρον τῆς πόλεως συντεκμηραμένον.
5 ἔχει δ' ἐν αὐτῷ τὰ λαμβεῖα ἐν ἀγγέλου προσώπῳ λεγό-
μενα ὧδε· www.libtool.com.cn

νῦν δ' ἐν κύλαισιν Αἰνέας ὁ τῆς θεοῦ
πάρεστ' ἐπ' ὤμων πατέρ' ἔχων κεραυνίου
νώτου καταστάζοντα βύσσινον φάρος,
10 κύκλῳ δὲ πᾶσαν οἰκετῶν καμπληθίαν·
συμπλάζεται δὲ πλῆθος οὐχ ὅσον δοκεῖς,
οἱ τῆςδ' ἐρῶσι τῆς ἀποικίας Φρυγῶν.

Μενεμράτης δὲ ὁ Ξάνθιος προδοῦναι τοῖς Ἀχαιοῖς
αὐτὸν ἀποφαίνει τὴν πόλιν τῆς πρὸς Ἀλέξανδρον
15 ἔχθρας ἔνεκα, καὶ διὰ τὴν εὐεργεσίαν ταύτην Ἀχαι-
οὺς αὐτῷ συγῳηρῆσαι διασώσασθαι τὸν οἶκον. σύγ-
κεται δὲ αὐτῷ ὁ λόγος ἀρξαμένῳ ἀπὸ Ἀχιλλέως ταφῆς
τὸν τρόπον τόνδε· Ἀχαιοὺς δ' ἀνίη εἶχε καὶ ἐδόκεον
τῆς στρατιῆς τὴν κεφαλὴν ἀπηράχθαι. ὅμως δὲ τάφον
20 αὐτῷ δαΐσαντες ἐπολέμεον βίῃ πάσῃ, ἄχρι Ἴλιος
ἑάλω Αἰνείεω ἐνδόντος. Αἰνείης γὰρ ἄτιτος ἐὼν ὑπὸ
Ἀλεξάνδρου καὶ ἀπὸ γερέων [λερῶν] ἐξειργόμενος
ἀνέτρεψε Πριάμον· ἐργασάμενος δὲ ταῦτα εἰς Ἀχαιῶν
ἔγεγόνει. ἄλλοι δὲ τινες ἐπὶ τοῦ ναυστάθμου τοῦ
25 Τρωικοῦ τυχεῖν αὐτὸν τηρικαῦτα διατρίβοντα λέγου-
σιν, οἱ δ' εἰς Φρυγίαν ἀπεσταλμένον ὑπὸ Πριάμου
μετὰ δυνάμεως ἐπὶ τινα χρεῖαν στρατιωτικὴν· εἰσὶ
δ' οἱ μυθωθεστέραν αὐτοῦ ποιοῦσι τὴν ἔξοδον. ἐχέτω
δ' ὅπῃ τις αὐτὸν πείθει.

30 XXXXVIII. Τὰ δὲ μετὰ τὴν ἔξοδον ἔτι πλείω
παρέχει τοῖς πολλοῖς τὴν ἀπορίαν. οἱ μὲν γὰρ ἕως
Θράκης ἀγαγόντες αὐτὸν ἐκεῖ λέγουσι τελευτῆσαι τὸν

βίον, ὃν ἐστὶ Κεφάλων τε ὁ Γεργήθιος καὶ Ἠγήσιπ-
 πος ὁ περὶ Παλλήνης γράφας, ἄνδρες ἀρχαῖοι καὶ
 λόγου ἄξιοι. ἔτεροι δὲ ἐκ Θράκης ἀναστήσαντες αὐτὸν
 ἕως Ἀρκαδίας παρακομίζουσιν, οἰκῆσαι δὲ λέγουσιν
 ἐν Ὀρχομενῷ τε τῷ Ἀρκαδικῷ, καὶ Νήσω λεγομένῃ, 5
 καί περ οὔσῃ μεσόχθονι, ἀπὸ τελεμάτων καὶ ποταμοῦ·
 τὰς τε καλουρένας Καπύας Αἰνείου τε καὶ Τρώων
 ἀπόκτισιν εἶναι, Καπύας ὀνομασθείσας ἀπὸ τοῦ Τρωι-
 κοῦ Κάπνους. λέγεται δὲ ταῦτα ἄλλοις τε καὶ Ἀριαίδῳ
 τῷ γράψαντι τὰ Ἀρκαδικά. εἰσὶ δὲ καὶ οἱ δεῦρο μὲν 10
 ἀφικέσθαι τὸν Αἰνείαν μυθολογοῦσιν, οὐ μέντοι τήν
 γε τελευτὴν αὐτῷ τοῦ βίου συμπέσειν ἐν τοῖςδε τοῖς
 χωρίοις, ἀλλ' ἐν Ἰταλίᾳ, ὥς ἄλλοι τε πολλοὶ δηλοῦσι
 καὶ Ἀγάθυλλος Ἀρκὰς ὁ ποιητὴς ἐν ἐλεγείῳ λέγων
 ὧδε·

15

ἴκετο δ' Ἀρκαδίην, Νήσω δ' ἐγκάτθετο παῖδας
 δοιάς, Κωδώνης λέκτρα καὶ Ἀνθεμόνης.

αὐτὸς δ' Ἐσπερίην ἔσυτο χθόνα, γείνατο δ' υἷα
 Ῥωμύλον.

Τῆς δ' εἰς Ἰταλίαν Αἰνείου καὶ Τρώων ἀφίξεως Ῥω- 20
 μαῖοι τε πάντες βεβαιωταὶ καὶ τὰ δρωμένα ὑπ' αὐτῶν
 ἐν τε θυσίαις καὶ ἐορταῖς μηνύματα, Σιβύλλης τε λό-
 γα καὶ χρησμοὶ Πυθικοὶ καὶ ἄλλα πολλὰ, ὧν οὐκ ἂν
 τις ὥς εὐπρεπείας ἔνεκα συγκειμένων ὑπερίδοι. πολ-
 λὰ δὲ καὶ παρ' Ἑλλήσι γνωρίσματα καὶ φανερά 25
 τοῦδε χρόνου περιλείπεται, ἐνθα ὠρμίσαντο καὶ παρ'
 οἷς διατριβὴν ἀπλοίας ἔνεκα ἐποιήσαντο· ὧν ἐγὼ
 μνήμην ὥς ἂν οἷός τε ὦ πολλῶν ὄντων βραχυτάτην
 ποιήσομαι. πρῶτον μὲν εἰς Θράκην ἀφικόμενοι κατὰ
 τὴν χερρόνησον, ἣ καλεῖται Παλλήνη, ὠρμίσαντο. 30
 εἶχον δὲ αὐτὴν ὥσπερ ἔφην βάρβαροι Κρουσαῖοι κα-
 λούμενοι καὶ παρέσχον αὐτοῖς τὰς καταγωγὰς ἀσφα-

λεῖς. μέιναντες δὲ τὴν χειμερινὴν ὥραν αὐτόθι νεῶν Ἀφροδίτης ἰδρύναντο ἐπὶ τῶν ἀκρωτηρίων ἐνὸς καὶ πόλιν Αἰνείαν ἔκτισαν, ἐν ἣ τούς τε ὑπὸ καμάτων ἀδυνάτους πλεῖν καὶ ὅσοις αὐτοῦ μένειν βουλομένους ἦν, ὥς ἐν οἰκείᾳ γῇ τὸ λοιπὸν ἐσομένους, ὑπελπί-
 5 ποντο. αὕτη διέμεινεν ἕως τῆς Μακεδόνων δυναστείας τῆς κατὰ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου γενομένης· ἐπὶ δὲ τῆς Κασάνδρου βασιλείας καθηρέθη, ὅτε Θεσσαλονίκη πόλις ἐκτίζετο, καὶ οἱ Αἰνεῶται σὺν
 10 ἄλλοις πολλοῖς εἰς τὴν νεόκτιστον μετώκησαν.

Λ. Ἐκ δὲ τῆς Παλλήνης ἄραντες οἱ Τρῶες εἰς Δῆλον ἀφικνοῦνται βασιλεύοντος αὐτῆς Ἀνίου· καὶ ἦν πολλὰ σημεῖα ἐν Δῇλῳ τῆς Αἰνείου τε καὶ Τρῶων παρουσίας, ἕως ἥνθει τε καὶ ὠκῆθη ἡ νῆσος. ἔπειτα
 15 εἰς Κύθηρα νῆσον ἑτέραν, ἣ πρόκειται Πελοποννήσου, παραγενόμενοι ἰερὸν Ἀφροδίτης ἰδρύνονται. ἀπὸ δὲ Κυθήρων ποιούμενοι τὸν πλοῦν οὐ πρόσω τῆς Πελοποννήσου τελευτήσαντα τῶν ἐταίρων τινὰ τῶν Αἰνείου Κίναϊθον ἐπὶ τῶν ἀκρωτηρίων τινὸς θάπτου-
 20 σιν, ὃ νῦν ἀπ' ἐκείνου Κιναιθίου καλεῖται· καὶ τὴν πρὸς Ἀρκάδας συγγένειαν ἀνανεωσάμενοι, περὶ ἧς ἐν ὑστέρῳ λόγῳ διηγήσομαι, χρόνον τε ὀλίγον περὶ ταῦτα τὰ χωρία διατρίψαντες καὶ ὑπολιπόμενοι τι-
 νας σφῶν αὐτῶν εἰς Ζάκυνθον ἀφικνοῦνται. δεξα-
 25 μένων δ' αὐτοὺς καὶ τῶν Ζακυνθίων πρὸς φιλίαν διὰ τὸ συγγενές· Δαρδάνῳ γὰρ τῷ Διὸς καὶ Ἠλέκτρας τῆς Ἀτλαντίδος δύο γενέσθαι φασὶν ἐκ Βατείας πατ-
 δας, Ζάκυνθόν τε καὶ Ἐριχθόνιον, ὧν ὁ μὲν Αἰνείου πρόγονος ἦν, Ζάκυνθος δὲ τῆς νήσου κτίστης· ταύτης
 30 τε δὴ τῆς συγγενείας ἀναμνήσει καὶ φιλοφροσύνη τῶν ἐπιχωρίων διατρίβοντες αὐτόθι καὶ ἅμα ἀπολοῖα κατεργόμενοι θύουσιν Ἀφροδίτῃ πρὸς τῷ κατα-

καρυσσθένει ἱερῷ θυσίαν, ἣν εἰς τόδε χρόνου συν-
 τελοῦσι κοινῇ Ζακύνθιοι, καὶ ἀγῶνα ποιοῦσιν ἐφή-
 βοις τῶν τε ἄλλων ἀγωνισμάτων καὶ δρόμων· τὸ δὲ
 νικητήριον ὁ πρῶτος ἐλθὼν εἰς τὸν νεὼν λαμβάνει·
 λέγεται δὲ Αἰνείου καὶ Ἀφροδίτης ὁ δρόμος, καὶ 5
 ξόανα τούτων ἔστηκεν ἀμφοτέρων ἐκείθεν δὲ πελά-
 γιον ποιησάμενοι τὸν πλοῦν εἰς Λευκάδα κατὰγονται,
 κατεχόντων ἔτι τὸ χωρίον Ἀκαρνάνων. κὰν ταύτῃ
 πόλιν ἱερὸν Ἀφροδίτης ἰδρύνονται τοῦτο, ὃ νῦν ἐστίν
 ἐν τῇ νησίδι τῇ μεταξὺ τοῦ Διορύκτου τε καὶ τῆς πό- 10
 λεως, καλεῖται δὲ Ἀφροδίτης Αἰνειαῶς. ἄραντες δὲ
 αὐτόθεν ἐπὶ τε Ἀκτιον ἐλθόντες ὁρμίζονται τοῦ Ἀμ-
 βρακικοῦ κόλπου πρὸς τὸ ἀκρωτήριο. κἀκεῖθεν εἰς
 Ἀμβρακίαν ἀφικνοῦνται πόλιν, ἥς ἐβασίλευεν Ἀμ-
 βραξ ὁ Δεξαμενοῦ τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ὑπολείπονται 15
 ἑκατέρωθεν μνημεῖα τῆς ἀφίξεως· ἐν Ἀκτίῳ μὲν
 Ἀφροδίτης Αἰνειαῶς ἱερὸν καὶ πλησίον αὐτοῦ θεῶν
 μεγάλων, ἃ καὶ εἰς ἐμὲ ἦν· ἐν δὲ Ἀμβρακίᾳ ἱερὸν τε
 τῆς αὐτῆς θεοῦ καὶ ἡρώων Αἰνείου πλησίον τοῦ μι-
 κροῦ θεάτρου, ἐν ᾧ καὶ ξόانون μικρὸν ἀρχαῖον Αἰ- 20
 νείου λεγόμενον, καὶ αὐτὸ θυσίαις ἐγέραιρον αἱ κα-
 λούμεναι παρ' αὐτοῖς ἀμφίπολοι.

LI. Ἐκ δὲ Ἀμβρακίας Ἀγχίσης μὲν τὰς ναῦς ἔχων
 παρὰ γῆν κοιμζόμενος εἰς Βούτρωτον λιμένα τῆς
 Ἠπείρου κατὰγεται, Αἰνείας δὲ καὶ οἱ ἀκμαιότατοι 25
 σὺν αὐτῷ τοῦ στρατοῦ διανύσαντες ἡμερῶν δυεῖν
 ὁδὸν εἰς Δωδώνην ἀφικνοῦνται χρησόμενοι τῷ θεῷ
 καὶ καταλαμβάνουσιν αὐτόθι Τρωᾶς τοὺς σὺν Ἑλένῳ.
 ἀνελόμενοι δὲ χρησμούς περὶ τῆς ἀποικίας καὶ τὸν
 θεὸν ἀναθήμασι δωρησάμενοι Τρωικοῖς ἄλλοις τε καὶ 30
 κρατῆρσι χαλκοῖς, ὧν τινες ἔτι περιλείβειν ἐπιγραφαῖς
 πάνν ἀρχαῖαις δηλοῦντες τοὺς ἀναθέντας, ἐπὶ τὸ

ναυτικὸν ἀφικνουῦνται τεττάρων μάλιστα ἡμερῶν
 διελθόντες ὁδόν. δηλοὶ δὲ καὶ τὴν εἰς Βούτρωτον
 τῶν Τρώων παρουσίαν λόφος τις, ᾧ τότε στρατοπέδον
 ἐχρήσαντο, Τροία καλούμενος. ἐκ δὲ Βουτρώτου παρὰ
 5 γῆν πορισθέντες ἄχρι λιμένος Ἀγχίσου μὲν τότε ὀνο-
 μασθέντος, νῦν δ' ἀσαφεστέραν ἔχοντος ὀνομα-
 σίαν, ἱερὸν καὶ αὐτόθι τῆς Ἀφροδίτης ἰδρυσάμενοι
 διαίρουσι τὸν Ἴονιον ἡγεμόνας ἔχοντες τῆς ναυτιλίας
 Ἀκαρναῆνας, οἳ συνέπλευσαν αὐτοῖς ἐθελούσιοι συν-
 10 επισπώμενοι τοὺς σὺν Πάτρωνι τῷ Θουρίῳ· καὶ
 αὐτῶν οἱ μὲν πλείους, ἐπειδὴ σῶος ὁ στρατὸς εἰς Ἰτα-
 λίαν ἀφίκετο, ἐπ' οἶκον αὐτῆς ἀνεκομίσθησαν, Πά-
 τρων δὲ πεισθεὶς ὑπ' Αἰνέλου κοινωνεῖν τῆς ἀποι-
 κίας καὶ σὺν αὐτῷ τινες τῶν φίλων ὑπέμειναν ἐν τῇ
 15 Σικελίᾳ· οὓς ἐνιοί φασιν ἐν Ἀλοντίῳ κατοικῆσαι [τῆς
 Σικελίας]. ταύτης ὑπομνήσει τῆς εὐεργεσίας Ἀκαρναῶσι
 Ῥωμαῖοι Λευκάδα καὶ Ἀνακτόριον ἀφελόμενοι Κο-
 ρινθίους ἀνὰ χρόνον ἐχαρίσαντο Οἰνιάδας τε ἀπο-
 καταστήσαι βουλομένοις ἐπέτρεψαν καὶ τὰς Ἐχινάδας
 20 νήσους καρποῦσθαι κοινῇ μετ' Αἰτωλῶν ἔδωκαν. οἱ
 δὲ σὺν Αἰνεῖᾳ ποιησάμενοι τὴν ἀπόβασιν οὐ κατ' ἐν
 χωρίον τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ ταῖς μὲν πλείσταις ναυσὶ
 πρὸς ἄκραν Ἰαπυγίας ὀρμισάμενοι, ἣ τότε Σαλεντί-
 νος ἐλέγετο, ταῖς δὲ λοιπαῖς κατὰ τὸ καλούμενον Ἀθή-
 25 ναιον, ἔνθα καὶ αὐτὸς Αἰνεῖας ἐτύγγανεν ἐπιβάς
 Ἰταλίας, (τοῦτο δὲ τὸ χωρίον ἐστὶν ἀκρωτήριον καὶ
 ἐπ' αὐτῷ θερινὸς ὄρμος, ὃς ἐξ ἐκείνου λιμὴν Ἀφρο-
 δίτης καλεῖται) παρέπλευσαν ἄχρι πορθμοῦ διὰ χει-
 ρὸς ἔχοντες Ἰταλίαν, ἔχνη τετὰ κὰν τούτοις ὑπολει-
 30 πόμενοι τοῖς τόποις τῆς ἀφίξεως ἄλλα τε καὶ φιάλην
 χαλκὴν ἐν Ἡρᾷ ἱερῷ ἐπιγραφῇ δηλοῦσαν ἀρχαία τοῦ
 δωρησαμένου τῇ θεῷ Αἰνέλου τοῦνομα.

ΛΙΙ. Γενόμενοι δὲ κατὰ Σικελίαν, εἰτε γνώμη
 χρησάμενοι τῇδε ὀρμίσασθαι εἰτε καὶ ὑπ' ἀνέμων
 κονηρῶν βιασθέντες, ἃ δὴ φιλεῖ περὶ τὴν θάλατταν
 γίνεσθαι τήνδε, κατὰγονται τῆς νήσου περὶ τὰ κα-
 λούμενα Δρέπανα· ἐνθα περιτυγχάνουσι τοῖς σὺν 5
 Ἑλύμφῳ καὶ Αἰγέστῳ ~~προεξελθούσιν ἐκ τῆς~~ Τροίας,
 οἱ τύχης τε καὶ πνεύματος οὐρίου λαβόμενοι καὶ ἅμα
 οὐ πολλῇ ἀποσκευῇ βαρυνόμενοι δι' ὀλίγου κατ-
 ἤχθησαν εἰς Σικελίαν καὶ ᾤκησαν περὶ ποταμὸν κα-
 λούμενον Κριμισὸν ἐν γῇ Σικανῶν, πρὸς φιλίαν λα- 10
 βόντες παρ' αὐτῶν τὸ χωρίον διὰ τὴν Αἰγέστου συγ-
 γένειαν γενομένου τε καὶ τραφέντος ἐν Σικελίᾳ κατὰ
 τοιόνδε τι πάθος. τῶν προγόνων αὐτοῦ τις ἀνὴρ ἐπι-
 φανῆς ἐκ τοῦ Τρωικοῦ γένους ὦν Λαομέδοντι διά-
 φορος γίνεται, καὶ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐπ' αἰτία δὴ τι 15
 λαβὼν κτείνει καὶ γένος αὐτοῦ τὸ ἄρρεν ἅπαν, ὑπὸ
 δέους μὴ τι πρὸς αὐτῶν πάθῃ· τὰς δὲ θυγατέρας παρ-
 θένους ἔτι οὔσας ἀποκτείνει μὲν οὐκ εὐπρεπὲς ἐνό-
 μισε, Τρωσὶ δὲ συνοικίους περιδεῖν οὐκ ἄσφαλές,
 δίδωσι δ' αὐτὰς ἐμπόροις ὥς προσωτάτω κελεύσας 20
 ἀπάγειν. ταύταις ἀπιούσαις συνεκπλεῖ μειράκιόν τι
 τῶν ἐπιφανῶν κρατούμενον ἔρωτι τῆς ἐτέρας καὶ γα-
 μεῖ τὴν παιδίσκην ἀχθεῖσαν εἰς Σικελίαν, καὶ γίνεται
 αὐτοῖς παῖς ἐν Σικελοῖς διατρίβουσιν Αἰγέστος ὄνο-
 μα· ὃς ἦδη καὶ γλαῶσαν τῶν ἐπιχωρίων ἐκμαθὼν, 25
 ἐπειδὴ τοὺς γονεῖς αὐτῷ τελευτῆσαι συνέβη, βασι-
 λεύοντος ἐν Τροίᾳ Πριάμου κάθοδον αὐτῷ δοθῆναι
 διαπράττεται, καὶ συνδιενέγκας τὸν πρὸς Ἀχαι-
 οὺς πόλεμον ἀλίσκομένης τῆς πόλεως ἀπέπλει πάλιν
 εἰς Σικελίαν σὺν Ἑλύμφῳ ποιησάμενος τὴν φυγὴν ἐν 30
 τρισὶ ναυσὶν, ἃς Ἀχιλλεὺς ἔχων ὅτε τὰς Τρωάδας
 ἐλήζετο πόλεις ἔρμασιν ὑφάλοις περιπεσούσας ἀπέ-

βαλεν. ἐντυχὼν δὴ τοῖς εἰρημένοις ἀνδράσι Αἰνείας
 φιλοφρονεῖται τε αὐτοὺς καὶ κατασκευάζεται αὐτοῖς
 πόλεις Αἰγέστην καὶ Ἑλυμα καὶ τινα καὶ μοῖραν τῆς
 ἑαυτοῦ στρατιᾶς ἐν τοῖς πόλεσιν ὑπολείπεται, ὥς
 5 μὲν ἐγὼ εἰκάσω γνώμῃ ἑκουσίῳ χρησάμενος, ἵνα τοῖς
 ὑπὸ καμάτων βαρυνόμενοις ἢ ἄλλως θαλάττῃ ἀχθο-
 μένοις ἀναπαύσεις γένοιτο ἀσφαλεῖς καὶ καταγω-
 γαί, ὥς δέ τινες γράφουσι τοῦ ναυτικοῦ μειωθέντος
 αὐτῷ διὰ τὴν ἔμπρησιν, ἣν ἐποίησαντο τῶν γυναι-
 10 κῶν τινες ἀχθόμεναι τῇ πλάνῃ, τὸν οὐκέτι δυνάμενον
 συμπλεῖν ὄχλον ἐκ τῶν κατακεκαυμένων νεῶν ἀνάγκη
 καταλιπῶν.

LIII. Τεκμήρια δὲ τῆς εἰς Σικελοὺς Αἰνείου τε
 καὶ Τρώων ἀφίξεως πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, περιφα-
 15 νέστατα δὲ τῆς Αἰνείαςδος Ἀφροδίτης ὁ βῶμος ἐπὶ
 τῇ κορυφῇ τοῦ Ἑλύμου ἰδρυμένος καὶ ἱερὸν Αἰνείου
 ἰδρυμένον ἐν Αἰγέστῃ, τὸν μὲν αὐτοῦ κατασκευάσαν-
 τος Αἰνείου τῇ μητρί, τὸ δὲ ἱερὸν τῶν ὑπολειφθέν-
 των ἀπὸ τοῦ στόλου τῇ μνήμῃ τοῦ σώσαντος σφᾶς
 20 ἀνάθημα ποιησαμένων. τὸ μὲν δὴ σὺν Ἑλύμῳ καὶ
 Αἰγέστῳ Τρωικὸν ἐν τούτοις κατέμεινε τοῖς χωρίοις,
 καὶ διετέλεσαν Ἑλυμοὶ καλούμενοι. προεῖχε γὰρ κατὰ
 τὴν ἀξίωσιν Ἑλυμὸς ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ γένους ὢν,
 ἀφ' οὗ τὴν κλησὶν οἱ σύμπαντες ἔλαβον. οἱ δὲ σὺν
 25 τῷ Αἰνείᾳ πλέοντες ἀπὸ Σικελίας διὰ τοῦ Τυρρηνι-
 κοῦ πελάγους πρῶτον μὲν ὠρμίσαντο τῆς Ἰταλίας
 κατὰ τὸν λιμένα Παλλίνουρον, ὃς ἀφ' ἐνὸς τῶν Αἰνείου
 κυβερνητῶν τελευτήσαντος αὐτόθι ταύτης τυχεῖν λέ-
 γεται τῆς ὀνομασίας. ἔπειτα νήσῳ προσέσχον, ἣ
 30 τοῦνομα ἔθεντο Λευκασίαν ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιάς Αἰ-
 νείου περὶ τόνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης. ἐκεῖθεν δὲ
 κατάραντες εἰς λιμένα βαθὺν καὶ καλὸν ἐν Ὀπικοῖς,

τελευτήσαντος καὶ αὐτόθι Μισήνου τῶν ἐπιφανῶν τι-
 νος, ἀπ' ἐκείνου τὸν λιμένα ὠνόμασαν, νήσῳ τε
 Προχύτῃ καὶ ἀκρωτηρίῳ Καϊήτῃ τύχῃ προσορμισάμε-
 νοι κατὰ ταῦτα τίθενται τὰς ἐπικλήσεις τοῖς τόποις,
 γυναικῶν ἀποθανουσῶν βουλόμενοι μνημεῖα ποιῆσαι δ
 τὰ χωρία. τούτων δὲ ἡ μὲν συγγενὴς Αἰνέλου λέγε-
 ται γενέσθαι, ἡ δὲ τροφός. τελευτῶντες δὲ ἀφικνοῦν-
 ται τῆς Ἰταλίας εἰς Δωρεντὸν, ἐνθα τῆς πλάνης παυ-
 σάμενοι χάρακα ἔθεντο, καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ κατε-
 στρατοπεδεύσαντο ἐξ ἐκείνου Τροία καλεῖται, ἀπέχει 10
 δὲ τῆς θαλάττης ἀμφὶ τοὺς τέτταρας σταδίους. ἔγρα-
 ψα δὲ ταῦτα καὶ τὴν παρέκβασιν ἐποίησάμην τοῦ
 ἀναγκαίου χάριν, ἐπειδὴ τῶν συγγραφέων οἱ μὲν οὐδ'
 ἔλθειν Αἰνείαν εἰς Ἰταλίαν φασὶν ἅμα Τρωσὶν, οἱ δ'
 ἕτερον Αἰνείαν, οὐ τὸν ἐξ Ἀφροδίτης καὶ Ἀγκίσου γε- 15
 νόμενον, οἱ δὲ Ἀσκάνιον τὸν Αἰνέλου, οἱ δὲ ἄλλους τινάς.
 εἰσὶ δ' οἱ τὸν ἐξ Ἀφροδίτης Αἰνείαν λέγουσι καταστή-
 σαντα τὸν λόγον εἰς Ἰταλίαν ἀνακομισθῆναι πάλιν οἱ-
 καδε καὶ βασιλεῦσαι τῆς Τροίας, τελευτῶντα δὲ κατα-
 λιπεῖν Ἀσκανίῳ τῷ παιδὶ τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ ἀπ' 20
 ἐκείνου γένος ἐπὶ πλεῖστον κατασχεῖν τὴν ἀρχήν· ὥς
 μὲν ἐγὼ εἰκάσω τοῖς Ὅμηρου ἔπεσιν οὐκ ὀρθῶς λαμ-
 βανομένοις παρακρουσθέντες. πεποιήται γὰρ αὐτῷ ἐν
 Ἰλιάδι Ποσειδῶν προλέγων τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι
 περὶ τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνου γεννησομένους 25
 ἐπιφάνειαν ὧδέ πως·

νῦν δὲ δὴ Αἰνείαιο βίῃ Τρώεσσιν ἀνάξει
 καὶ παῖδες παίδων, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.
 ὑπολαβόντες οὖν τὸν Ὅμηρον ἐν Φρυγίᾳ δυναστεύ-
 οντας εἰδέναι τοὺς ἄνδρας, ὥς δὴ οὐ δυνατόν ἐν 30
 Ἰταλίᾳ οἰκοῦντας βασιλεύειν Τρώων, τὴν ἀνακομιδὴν
 τοῦ Αἰνέλου ἀνέπλασαν. ἄρχειν δὲ δὴ τῶν Τρώων

οὓς ἐπήγετο καὶ ἄλλοθι πολιτευομένων οὐκ ἀδύνατον ἦν· ἔχοι δ' ἂν τις τῆς ἀπάτης καὶ ἑτέρας αἰτίας λαβεῖν.

LIII. Εἰ δέ τις ταράττει τὸ πολλαχῇ λέγεσθαι
 5 τε καὶ δεικνυσθαι τάφους Αἰνέλου ἀμηχάνου ὄντος ἐν πλεόσι τὸν αὐτὸν τεθαφθαι χωρίοις, ἐνθυμηθέντες ὅτι κοινόν ἐστὶν ἐπὶ πολλῶν τοῦτό γε τὸ ἄπορον καὶ μάλιστα τῶν μὲν ἐπιφανεῖς τὰς τύχας, πλάνητας δὲ τοὺς βίους ἐσχηκότων, μαθέτωσαν ὅτι χωρίον μὲν
 10 ἐν τὸ δεξιόμενον τὰ σώματα αὐτῶν ἦν, μνημεῖα δὲ παρὰ πολλοῖς κατεσκευάστο δι' εὐνοίαν τῶν ἐν ὤφελαις τισὶ δι' αὐτοὺς γενομένων, μάλιστα εἰ τοῦ γένους αὐτῶν τι περιῆν ἢ πόλεώς τινος ἀπόκτισις ἢ χρόνιοί τινες καὶ φιλάνθρωποι μοναί· οἷα δὴ καὶ περὶ
 15 τόνδε τὸν ἥρωα μυθολογούμενα ἴσμεν. Ἰλῖφ μὲν γὰρ τὸ μὴ πασσυδὶ διαφθαρεῖναι κατὰ τὴν ἄλωσιν παρὰσχών, τῇ δὲ καλουμένῃ Βεβρυκίᾳ τὸ ἐπικουρικὸν διασωθῆναι παρασκευάσας, ἐν Φρυγίᾳ δὲ τὸν υἱὸν Ἀσκάιον βασιλέα καταλιπών, ἐν Παλλήνῃ δὲ πόλιν ἐπώ-
 20 νυμον κτίσας, ἐν Ἀρκαδίᾳ δὲ θυγατέρας κηδεύσας, ἐν Σικελίᾳ δὲ μέρος τῆς στρατιᾶς ὑπολιπόμενος, πολλοῖς δὲ ἄλλοις χωρίοις φιλανθρώπους τὰς διατριβὰς δωρήσασθαι δοκῶν ἐκούσιον εἶχε παρ' αὐτῶν τὴν εὐνοίαν, δι' ἣν τὸν μετ' ἀνθρώπων βίον ἐκλιπὼν
 25 ἥρώοις ἐκοσμεῖτο καὶ μνημάτων κατασκευαῖς πολλαχῇ. ἐπεὶ φέρε τίνας ἂν αἰτίας ἔχοι τίς ὑποθέσθαι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ αὐτοῦ μνημάτων, εἰ μήτε ἤρξε τούτων τῶν χωρίων μήτε καταγωγὰς ἐν αὐτοῖς ἐποιήσατο μήθ' ὅλως ἐγνώσθη πρὸς αὐτῶν; ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων καὶ
 30 αὐτίς λεχθήσεται, καθότι ἂν ὁ λόγος ἐφ' ἐκάστου καιροῦ δηλωθῆναι ἀπαιτῇ.

LV. Τοῦ δὲ μηκέτι προσωτέρω τῆς Εὐρώπης

κλεῦσαι τὸν Τρωικὸν στόλον οἳ τε χρησμοὶ αἵτιοι ἐγέ-
 νοντο τέλος λαβόντες ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις καὶ τὸ
 δαιμόνιον πολλαχῶς τὴν ἐαυτοῦ βούλησιν ἐνδεικνύμε-
 νον· ἐπειδὴ γὰρ ὄρμῳ χρησάμενοι τῷ Ἀωρεντῷ σκη-
 νὰς ἐπήξαντο περὶ τὸν αἰγιαλόν, πρῶτον μὲν πιεζο- 5
 μένοις τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ δίψης οὐκ ἔχοντος ὕδωρ
 τοῦ τόπου (λέγω δὲ ἃ παρὰ τῶν ἐγχωρίων παρέλα-
 βον) λιβάδες αὐτόμαται νάματος ἡδίστου ἐκ γῆς ἀνελ-
 θούσαι ὥφθησαν, ἐξ ὧν ἥ τε στρατιὰ πᾶσα ὑδρεύσα-
 το καὶ ὁ τόπος ἐπίρρυτος γέγονε μέχρι θαλάσσης κα- 10
 ταβάντος ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ ῥεύματος. νῦν μέντοι
 οὐκέτι πλήθουσιν ὥστε καὶ ἀπορρεῖν αἱ λιβάδες, ἀλλ'
 ἔστιν ὀλίγον ὕδωρ ἐν κοίλῳ χωρίῳ συνεστηκός, λεγό-
 μενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἱερὸν ἡλίου· καὶ βωμοὶ δύο
 παρ' αὐτῷ δείκνυνται, ὁ μὲν πρὸς ἀνατολὰς τετραμ- 15
 μένος, ὁ δὲ πρὸς δύσεις, Τρωικὰ ἰδρύματα, ἐφ' ὧν τὸν
 Αἰνεῖαν μυθολογοῦσι πρῶτην θυσίαν ποιήσασθαι τῷ
 θεῷ χαριστήριον τῶν ὑδάτων. ἔπειτα ἄριστον αὐτοῖς
 αἰρουμένοις ἐπὶ τοῦ δαπέδου σέλινα μὲν ὥς πολλοῖς
 ἀποδέδοται ὑπέστρωτο καὶ ἦν ταῦτα ὥσπερ τράπεζα 20
 τῶν ἐδεσμάτων· ὥς δὲ φασί τινες, Ἴτρια καρποῦ πε-
 ποιημένα πυρίνου, καθαριότητος ταῖς τροφαῖς ἔνεκα.
 ἐπεὶ δὲ αἱ παρατεθεῖσαι τροφαὶ κατανάλωντο, τῶν
 ὑπεστρωμένων αὐτοῖς σελίνων εἴτε ἱτρίων ἔφαγέ τις
 καὶ αὐθις ἕτερος· ἐν τούτῳ τυγχάνει τις εἰπὼν εἴτε τῶν 25
 Αἰνείου παιδῶν, ὥς λόγος ἔχει, εἴτε τῶν ὁμοσκήνων,
 Ἄλλ' ἡμῖν γε ἦδη καὶ ἡ τράπεζα κατεδήδεσται· ὥς δὲ
 τοῦτο ἤκουσαν ἅπαντες ἀνεθορύβησαν, ὥς τὰ πρῶτα
 τοῦ μαντεύματος ἦδη σφίσι τέλος ἔχοι. ἦν γάρ τι
 θέσφατον αὐτοῖς, ὥς μὲν τινες λέγουσιν ἐν Ἀωδώνῃ 30
 γενόμενον, ὥς δ' ἕτεροι γράφουσιν ἐν Ἐρυθραῖς σχε-
 δῶ τῆς Ἰδῆς, ἐνθα ᾧκει Σίβυλλα ἐπιχωρία νύμφη

χρησμιώδους, ἣ αὐτοῖς ἔφρασε πλεῖν ἐπὶ δυσμῶν ἡλίου, 14
 ἕως ἂν εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἔλθωσιν, ἐν ᾧ κατέδονται
 τὰς τραπέζας· ὅταν δὲ τοῦτο μάθωσι γενόμενον, ἡγε-
 μόνα τετράποδα ποιησαμένους, ὅπου ἂν κάμη τὸ
 5 ζῶον, ἐνταῦθα δείμασθαι πόλιν. τοῦτο δὴ τὸ θεο-
 πρόπιον ἀναμνησθέντες, οἱ μὲν τὰ ἔδη τῶν θεῶν Αἰ-
 νείου κελεύσαντος εἰς τὸ ἀποδειχθέν χωρίον ἐκ τῆς
 νεῶς ἐξέφερον, οἱ δὲ βάθρα καὶ βωμοὺς κατεσκευά-
 ζον αὐτοῖς, αἱ δὲ γυναῖκες ὀλολυγῇ καὶ χορείαις χρώ-
 10 μεναι παρεκόμεζον τὰ ἱερά, οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Αἰνείαν
 παρασκευασθείσης θυσίας ἔχοντες τοὺς στεφάνους
 περὶ τὸν βωμὸν ἕστησαν.

LVI. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι τὰς εὐχὰς ἐποιήσαντο, ἡ
 μέλλουσα καθιεροῦσθαι ὥς ἐγκύμων οὖσα καὶ οὐ
 15 πρόσω τόκου καταρχομένων αὐτῆς τῶν θυτῆρων δια-
 σεισαμένη καὶ ἀποφυγοῦσα τοὺς κατέχοντας ἄνω θα-
 λάττης ἔθει. Αἰνείας δὲ μαθὼν ὅτι ταύτην ἄρα τὴν
 ἡγεμόνα τὸ θέσφατον αὐτοῖς ἐδήλου παρηκολούθει 1
 σὺν ὀλίγοις μικρὸν ὑπολειπόμενος, δεδοικῶς μὴ ὑπὸ
 20 θορύβου τῶν διωκόντων ἀποτραπείη τῆς κατὰ δαί-
 μονα ὁδοῦ. καὶ ἡ μὲν ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ τέτταρας
 σταδίους ἀπὸ θαλάττης διελθοῦσα λόφον τινα προσ-
 ανατρέχει, ἐνθα ὑπὸ καμάτου μοχθήσασα καθέζεται.
 τῷ δὲ Αἰνείᾳ (τέλος γὰρ τὰ μαντεύματα ἐφαίνετο
 25 ἔχειν) ὁρῶντι τὸ χωρίον γῆς τε οὐκ ἐν καλῷ καὶ θα-
 λάττης πρόσω καὶ οὐδὲ ταύτης ἐνορμίσασθαι ἀγαθῆς,
 πολλή παρίσταται ἀμηχανία, πότερα χρὴ τῷ θεσφάτῳ
 πειθομένους αὐτοῦ κατοικεῖν, ἐνθα λυπηρὸν εἰσαεἰ
 βίον τρίψουσιν οὐδενὸς χρηστοῦ ἀπολαύοντες, ἢ προ-
 30 σωτέρῳ χωρητέον ἐπὶ γῆς ἀμείνωνος μάστευσιν. ταῦτα
 δὲ αὐτῷ διανοομένῳ καὶ τοὺς θεοὺς ἔχοντι δι' αἰ-
 τίας ἄφνω λέγεται φωνή τις ἐκ τῆς νάπης ἀφανοῦς

ὄντος τοῦ φθιεγγομένου προσπείειν κελεύουσα μέ-
 νειν τε αὐτόθι καὶ πολίεσθαι διὰ ταχέων καὶ μὴ τῷ
 ἀπόρῳ τῆς παρούσης δόξης ἐπιτρέψαντα, εἰ μὴ ἐν εὐ-
 βότῳ γῇ τὸν βίον ἰδρύνεται, τὴν μέλλουσάν τε καὶ
 ὅσον οὐπω παρούσαν εὐτυχίαν ἀπώσασθαι. εἶναι γὰρ 5
 αὐτῷ πεπρωμένον ἐκ ταύτης ὁρμώμενον τῆς λυπρᾶς
 καὶ ὀλίγης τὸ πρῶτον οἰκήσεως πολλήν καὶ ἀγαθὴν
 ἐπικτήσασθαι γῆν σὺν χρόνῳ· καίσι δὲ αὐτοῦ καὶ ἐγ-
 γόνοις [ἔσεσθαι] ἀρχὴν μεγίστην καὶ ἐπὶ πλείστον
 χρόνου ἐκμηκυνθησομένην ὑπάρχει. ταύτην μὲν οὖν 10
 ἐν τῷ παρόντι καταγωγὴν ἔσεσθαι τοῖς Τρωσὶ· μετὰ
 δὲ τοσούτους ἐνιαυτοὺς ὅσους ἂν ἡ ὕς τέκη χοίρους
 κτισθήσεσθαι πρὸς τῶν ἐξ ἐκείνου γενησομένων πόλιν
 ἑτέραν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην. μαθόντα δὲ τὸν Αἰ-
 νείαν καὶ δαιμόνιον τι νομίσαντα τὸ χρῆμα τῆς φωνῆς 15
 εἶναι ποιεῖν ὡς ὁ θεὸς ἐκέλευεν. ἕτεροι δὲ λέγου-
 σιν ἀδημονοῦντι τῷ ἀνδρὶ καὶ παρειακότι τὸ σῶμα
 ὑπὸ λύπης καὶ οὔτε ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου καταβάντι
 οὔτε σίτα προσενεγκαμένῳ, αὐτοῦ δὲ ὡς ἔτυχεν αὐλι-
 σθέντι τὴν νύκτα ἐκείνην, ἐπιστῆναι μεγάλην τινὰ 20
 καὶ θαυμαστὴν ἐνυπνίου τῶν θεῶν τινι τῶν πατρίων
 εἰκασθεῖσαν ὅψιν τὰ λεχθέντα μικρῷ πρότερον ὑπο-
 τιθεμένην· ὅποτερως δὲ τάληθές ἔχει θεοῖς ἂν εἴη
 γνώριμον. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ τριάκοντα λέγεται χοί-
 ρους ἡ ὕς ἐκτεκεῖν, καὶ τοσούτοις ἐνιαυτοῖς ὕστερον 25
 ὑπὸ τῶν Τρώων ἑτέρα κτισθῆναι πόλιν κατὰ τὸ θέ-
 σφατον, ὑπὲρ ἧς ἐν οἰκείῳ τόπῳ διαλέξομαι.

LVII. Αἰνείας δὲ τῆς μὲν ὕος τὸν τόκον ἅμα τῇ
 γειναμένη τοῖς πατρώοις ἀγίζει θεοῖς ἐν τῷ χωρίῳ
 τῷδε, οὗ νῦν ἐστὶν ἡ καλιάς, καὶ αὐτὴν οἱ Λαουινιά- 30
 ται τοῖς ἄλλοις ἄβατον φυλάττοντες ἱερὰν νομίζουσι·
 τοῖς δὲ Τρωσὶ μεταστρατοπεδεῦσαι κελεύσας ἐπὶ τὸν

λόφον ἰδρύεται τὰ ἔδη τῶν θεῶν ἐν τῷ κρατίστῳ καὶ
 αὐτίκα περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ πολισματος ἀπάσῃ
 προθυμίᾳ ὥρμητο ἐλάβανέ τε καταθέων ἐκ τῶν πέριξ
 χωρίων ὅποσα εἰς τὸν πολισμόν αὐτῷ ἦν χρήσιμα καὶ
 5 μάλιστα ἐμελλε λυπηρὰ τοῖς ἀφαιρεθεῖσι φανήσεσθαι,
 σίδηρον καὶ ξύλα καὶ τὰς γεωργικὰς παρασκευάς.
 Λατίνῳ δὲ, ὃς ἦν τότε βασιλεὺς, πολεμοῦντι πρὸς
 ἔθνος ὁμορον τοὺς καλουμένους Ῥοτόλους καὶ δυ-
 σημεροῦντι κατὰ τὰς μάχας ἀγγέλλεται τὰ γινόμενα
 10 ἐπὶ τὸ φοβερώτατον, ὥς ἀνάστατος αὐτοῦ γίνεται
 πᾶσα ἡ παράλιος ὑπερορίῳ στρατιᾷ, καὶ εἰ μὴ σὺν
 τάχει κωλύσει τὰ δρώμενα ὀχυρὸς αὐτῷ φανήσεται
 ὁ πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας ἀγών. ἀκούσαντι δὲ τῷ ἄν-
 δρὶ δέος εἰσέρχεται καὶ αὐτίκα τοῦ παρόντος πολέ-
 15 μου μεθέμενος ἐπὶ τοὺς Τρῶας ἐλαύνει πολλῇ στρα-
 τιᾷ. ὁρῶν δὲ αὐτοὺς ὀπλισμένους τε ὥς Ἕλληνας καὶ
 ἐν τάξει εὐκόσμῳ ἀκαταπλήκτως τὸ δεινὸν ὑπομένον-
 τας, τῆς μὲν αὐτίκα παρακινδυνεύσεως, ὥς οὐκ ἂν
 ἐξ ἐφόδου αὐτοὺς ἔτι χειρωσόμενος, ἦν ἔσχε δόξαν
 20 οἰκοθεν ὀρμώμενος, ἀποτρέπεται· στρατοπεδευσά-
 μενος δ' ἐπὶ λόφου τινὸς τὸ πρῶτον ἀναλαβεῖν
 ὥετο δεῖν τὴν δύναμιν ἐκ τοῦ παρόντος κόπου, ὃς
 πολὺς ἐκ μακρᾶς ὁδοῦ καὶ συντόνου διώξεως αὐτοῖς
 ἐγένετο. αὐλισάμενος δὲ διὰ νυκτὸς αὐτόθι γνώμην
 25 ἐποιεῖτο ἀρχομένης ἕω συμφέρεσθαι τοῖς πολεμοῖσι.
 ἐγνωκότε δὲ αὐτῷ ταῦτα λέγει τις ἐπιστὰς καθ' ὕπνον
 ἐπιχώριος δαίμων δέχεσθαι τοὺς Ἕλληνας τῇ χώρᾳ
 συνοίκους· ἦκειν γὰρ αὐτοὺς μέγα ὀφέλημα Λατίνῳ
 καὶ κοινὸν Ἀβοριγίνων ἀγαθόν· Αἰνεῖα τε οἱ πατρῴοι
 30 θεοὶ τῆς αὐτῆς νυκτὸς φανέντες παρακαλεῦνται πεί-
 θειν Λατίνον ἐκόντα παρασχεῖν σφίσι τὴν οἰκῆσιν ἐν
 ᾧ βούλονται χωρίῳ, καὶ χρήσασθαι δυνάμει Ἑλληνι-

τῇ συμμάχῳ μᾶλλον ἢ διαφόρῳ· ἀμφοτέρους δὲ τὸ ὄναρ ἐκώλυεν ἄρχειν μάχης. ὥς δὲ ἡμέρα τε ἐγένετο, καὶ διεκοσμήθησαν εἰς μάχην αἱ δυνάμεις, κήρυκες ἦκον ὥς τοὺς ἡγεμόνας ἐκατέρωθεν τὸ αὐτὸ ἀξιοῦν- 5
τες, συνελθεῖν ἀλλήλοις εἰς λόγους· καὶ ἐγένετο τοῦτο.

LVIII. Πρῶτος δὲ ὁ Λατίνος ἐγκλημα ποιούμενος

τὸν αἰφνιδιὸν τε καὶ ἀκατάγγελτον πόλεμον ἡξίου τὸν Αἰνείαν λέγειν, ὅστις ὦν καὶ τί βουλόμενος ἄγει καὶ φέρει τὰ χωρία πεπονθώς τε οὐδὲν δεινὸν πρό- 10
τερος καὶ οὐκ ἄγνοῶν ὅτι τὸν ἄρχοντα πολέμου πᾶς ὁ προπαθὼν ἀμύνεται· παρασχόν τε ἂν αὐτῷ πᾶν, εἴ 47
τινος ἐδεῖτο μετρίου, πρὸς φίλαν καὶ παρ' ἐκόν-
των εὐρίσκεισθαι τῶν ἐγχωρίων, παρελθὼν τὴν ἀπάν-
των ἀνθρώπων δικαίωσιν αἰσχιον ἢ κάλλιον ἡξίωσε βίαν προσφέρων τὰ αὐτὰ λαμβάνειν. τοιαῦτα δὲ αὐ- 15
τοῦ διαλεχθέντος ἀπεκρίνατο Αἰνείας· Ἡμεῖς γένος μὲν Τρωῆς ἐσμεν, πόλεως δὲ οὐ τῆς ἀφανεστάτης ἐν Ἑλλήσιν ἐγενόμεθα· ἦν ἀφαιρεθέντες ὑπὸ Ἀχαιῶν δεκαετὶ πολέμῳ χειρωθεῖσαν, ἀλῆται περιερχόμενοι πόλεως τε καὶ χώρας ἐν ᾗ τὸ λοιπὸν οἰκήσομεν ἀπορία, 20
θεοῖς δὲ κελεύουσι πειθόμενοι δεῦρ' ἀφίγμεθα· καὶ ἡμῖν ὥς τὰ θέσφατα λέγει λιμὴν τῆς πλάνης ἦδε ἡ γῆ μόνη λείπεται. ἐποριζόμεθα δὲ ἐκ τῆς χώρας ὦν ἡμῖν δεῖ δυστυχέστερον μᾶλλον ἢ εὐπρεπέστερον, ὥς ἦμισα τέως γε ἐβουλόμεθα. ἀμειψόμεθα δὲ αὐτὰ 25
πολλαῖς καὶ ἀγαθαῖς ἔργων ἀμοιβαῖς παρέχοντες ἡμῖν καὶ σώματα καὶ ψυχὰς εὖ πρὸς τὰ δεινὰ πεπαι- 48
δευμένους χρῆσθαι ὅποσα βούλεσθε, τὴν ὑμετέραν γῆν φυλάττοντες ἀδῆῳτον, τὴν δὲ τῶν πολεμίων προθύ-
μως συγκατακτώμενοι. ἰκέται δὲ ὑμῶν γινόμεθα μὴ 30
πρὸς ὀργὴν τὰ πεπραγμένα λαμβάνειν, ἐνθυμηθέν-
τας ὥς οὐ σὺν ὕβρει ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης ταῦτα βια-

σθέντες ἐποιουῦμεν· ἅπαν δὲ σύγγνωμον τὸ ἀκούσιον.
καὶ δεῖ ὑμᾶς μηδὲν ἐναντίον βουλευσάσαι περὶ ἡμῶν
χειρὰς προεχομένων, εἰ δὲ μὴ, θεοὺς καὶ δαίμονας
οἳ κατέχουσι τήνδε τὴν γῆν παραιτούμενοι συγγνώ-
5 μονας ἡμῖν γενέσθαι [καὶ] ὧν ἠναγκασμένοι δρωμεν
πειρασόμεθα πολέμου ἄρχοντας ὑμᾶς ἀμύνεσθαι. οὐ
γὰρ ἂν νῦν πρώτου οὐδὲ μεγίστου πολέμου τοῦδε
ἀπολαύσαιμεν. ὥς δὲ ταῦτα ὁ Λατίνος ἤκουσεν ἀπε-
κρίνατο πρὸς αὐτόν· 'Ἄλλ' ἐγωγε εὐνοϊάν τε πρὸς
10 ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἔχω καὶ συμφοραῖς ἀνθρώ-
πων ἀναγκαίαις πάννυ ἄχθομαι, σῶζεσθαι τε ὑμᾶς
περὶ πολλοῦ ἂν ποιησαίμην, εἰ μοι δῆλοι γένοισθε
οἰκήσεως δεόμενοι ἦκειν ἐν ἀποχρώσει τε γῆς μοῖρα
καὶ πρὸς φιλίαν τῶν δοθησομένων μεθέξοντες, ἄλλ'
15 οὐ τὴν ἐμὴν δυναστείαν ἀφαίρησόμενοι πρὸς βίαν.
εἰ δ' ἐπαληθεύεται ὑμῖν ὃδ' ὁ λόγος πίστεις τούτων
ἀξιώ δοῦναι καὶ λαβεῖν, αἰ φυλάξουσιν ἡμῖν ἀδόλους
τὰς ὁμολογίας.

LVIII. Αἰνείου δὲ ἐπαινέσαντος τὰ λεγόμενα γί-
20 νονται συνθῆκαι τοῖς ἔθνεσιν ἐφ' ὀρκίων τοιαίδε·
'Ἀβοριγῖνας μὲν Τρωσὶ δοῦναι χώραν ὅσῃν ἡξιόων
ἀμφὶ τοὺς τετταράκοντα σταδίους πανταχοῦ πορευο-
μένοις ἀπὸ τοῦ λόφου· Τρωᾶς δὲ Ἀβοριγῖσι τοῦ τ' ἐν
χερσὶ πολέμου συλλαβέσθαι καὶ ὅπου ἂν ἄλλη παρα-
25 κάλῳνται συστρατεύειν· κοινῇ δὲ ἀμφοτέρους τὰ κράτι-
στα ὑπὲρ ἀλλήλων πράττειν καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ. συν-
θέμενοι δὲ ταῦτα καὶ τέκνων ὁμηρεῖαις τὰς πίστεις βε-
βαιώσαντες κοινῇ στρατεύουσιν ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν
'Ροτόλων δι' ὀλίγου δὲ τὰ κεῖ πάντα χειρῶσάμενοι παρ-
30 ἦσαν ἐπὶ τὸ πόλισμα τὸ Τρωικὸν ἡμιτέλεστον ὃν καὶ
μιᾶ προθυμίᾳ πάντες χρώμενοι τειχιζουσιν αὐτό.
ὄνομα δὲ τῷ κτίσματι Αἰνείας τίθεται Λαουῖνιον, ὥς

μὲν αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσιν ἀπὸ τῆς Λατίνου θυγα-
 τρός, ἣ Λαῦναν εἶναι φασὶ τοῦνομα· ὥς δ' ἄλλοι τι-
 νὲς τῶν Ἑλληνικῶν μυθογράφων ἔλεξαν, ἀπὸ τῆς
 Ἀνίου τοῦ Δηλίων βασιλέως θυγατρὸς, Λάυνας καὶ
 τῆςδε ὀνομαζομένης, ἧς ἀποθανούσης νόσφ' περὶ τὸν 5
 οἰκισμὸν τῆς πόλεως πρώτης καὶ ἐν ᾧ ἔκαμε χωρίφ
 ταφείσης μνημα γενέσθαι τὴν πόλιν. συμπλεῦσαι
 δ' αὐτὴν τοῖς Τρωσὶ λέγεται δοθῆσαν ὑπὸ τοῦ πα-
 τρός Αἰνεία δεηθέντι μαντικὴν οὔσαν καὶ σοφὴν.
 λέγεται δὲ κατὰ τὸν πολιισμόν τοῦ Λαουινίου σημεῖα 10
 τοῖς Τρωσὶ γενέσθαι τοιάδε· πυρὸς αὐτομάτως ἀνα-
 φθέντος ἐκ τῆς νάπης λύκον μὲν κομίζοντα τῷ στό-
 ματι τῆς ξηρᾶς ὕλης ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ, αἶτον δὲ
 προσπετόμενον ἀναφρικίζειν τῇ κινήσει τῶν πτερύ-
 γων τὴν φλόγα· τούτοις δὲ τάναντία μηχανωμένην 15
 ἁλώπεκα τὴν οὐρὰν διάβροχον ἐκ τοῦ ποταμοῦ φέρου-
 σαν ἐπιρραπίζειν τὸ καιόμενον πῦρ, καὶ τοτὲ μὲν τοὺς
 ἀνάπτοντας ἐπικρατεῖν, τοτὲ δὲ τὴν ἀποσβέσαι βου-
 λομένην· τέλος δὲ νικῆσαι τοὺς δύο, καὶ τὴν ἐτέραν
 οἴχεσθαι μηδὲν ἔτι ποιεῖν δυναμένην. ἰδόντα δὲ τὸν 20
 Αἰνείαν εἰπεῖν ὥς ἐπιφανὴς μὲν ἔσται καὶ θαυμαστὴ
 καὶ γνώσεως ἐπὶ πλεῖστον ἥξουσα ἢ ἀποικία, ἐπίφθο-
 νος δὲ τοῖς πέλας αὐξομένη καὶ λυπηρὰ, κρατήσῃ δ'
 ὅμως τῶν ἀντικραττόντων κρείττονα τὴν ἐκ τοῦ θείου
 τύχην λαβοῦσα τοῦ παρ' ἀνθρώπων ἐναντιωσομένου 25
 φθόνου. ταῦτα μὲν δὴ οὕτω περιφανῇ μηνύματα λέ-
 γεται γενέσθαι τῶν συμβησομένων τῇ πόλει, καὶ
 ἔστιν αὐτῶν μνημεῖα ἐν τῇ Λαουινιατῶν ἀγορᾷ χάλ-
 κεα εἰδωλα τῶν ζώων ἐκ πολλοῦ πάνυ χρόνου δια-
 τηρούμενα.

30

LX. Ἐπειδὴ δὲ κατεσκευάσθη τοῖς Τρωσὶν ἡ πό-
 λς, ἐπιθυμία πάντας ἔσχευεν ἰσχυρὰ τοῦ παρ' ἀλλή-

λων ἀπολαῦσαι χρησίμου, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν πρῶ-
 τοι ἄρχουσι μῆξαντες τοῦ τε ἐπιχωρίου καὶ τοῦ ἐπὶ ἡλυ-
 δος γένους τὴν ἀξίωσιν ἐπὶ συναλλαγαῖς γάμου, δόντος
 Λατίνου τὴν θυγατέρα Λαῦναν Αἰνεῖα γυναῖκα. ἔπει-
 5 τα καὶ οἱ ἄλλοι τὴν αὐτὴν τοῖς βασιλεῦσιν ἐπιθυμίαν
 λαβόντες καὶ δι' ὀλίγου πάντων χρόνου συνενεγκάμε-
 νοι ἔθνη καὶ νόμους καὶ θεῶν ἱερὰ, κηδεύας τε συνά-
 ψαντες ἀλλήλοις καὶ κοινωναῖς πολέμων ἀνακερά-
 σθέντες, κοινῇ σύμπαντες ὀνομασίᾳ προσαγορεύοντες
 10 αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀβοριγίνων Λατίνους,
 οὕτω βεβαίως ἔμειναν ἐπὶ τοῖς συγκειμένοις, ὥστε
 οὐδεὶς αὐτοὺς ἔτι χρόνος ἀπ' ἀλλήλων διεστήσει.
 Τὰ μὲν δὴ συνελθόντα ἔθνη καὶ κοινωνάμενα τοὺς
 βίους, ἐξ ὧν τὸ Ῥωμαίων γένος ὥρμηται, πρὶν ἢ νῦν
 15 ἔχουσιν οἰκισθῆναι πόλιν, ταῦτά ἐστιν Ἀβοριγίνες
 μὲν πρῶτον, οἱ Σικελοὺς ἐξανέστησαν ἐκ τούτων τῶν
 χωρίων, Ἕλληνες ὄντες τὸ ἀρχαῖον ἐκ Πελοποννήσου
 τῶν σὺν Οἰνώτρῳ μετενεγκαμένων τὴν οἰκῆσιν ἐκ
 τῆς καλουμένης νῦν Ἀρκαδίας, ὥς ἐγὼ πείθομαι.
 20 ἔπειθ' οἱ μεταναστάντες ἐκ τῆς τότε μὲν Αἰμονίας,
 νῦν δὲ Θετταλίας καλουμένης, Πελασγοί· τρίτοι δὲ
 οἱ σὺν Εὐάνδρῳ παραγενηθέντες εἰς Ἰταλίαν ἐκ
 Παλλαντίου πόλεως· μετὰ δὲ τούτους τῶν σὺν Ἡρα-
 κλεῖ στρατευομένων Πελοποννησίων Ἐπειοὶ τε καὶ
 25 Φενεᾶται, οἷς καὶ Τρωικόν τι ἐμμέμικται· τελευταῖοι
 δὲ οἱ διασωθέντες σὺν Αἰνεῖα Τρῶες ἐξ Ἰλίου τε καὶ
 Δαρδάνου καὶ τῶν ἄλλων Τρωικῶν πόλεων.

LXI. Ὅτι δὲ καὶ τὸ τῶν Τρώων ἔθνος Ἑλληνι-
 κὸν ἐν τοῖς μάλιστα ἦν ἐκ Πελοποννήσου ποτὲ ὥρμη-
 30 μένον, εἴρηται μὲν καὶ ἄλλοις τισὶ πάλαι, λεχθήσεται
 δὲ καὶ πρὸς ἐμοῦ δι' ὀλίγων. ἔχει δὲ ὁ λόγος περὶ
 αὐτῶν ὧδε· Ἄτλας γίνεσθαι βασιλεὺς πρῶτος ἐν τῇ

καλουμένη νῦν Ἀρκαδία, ᾧκει δὲ περὶ τὸ λεγόμενον
 Καυκάσιον ὄρος. τούτῳ θυγατέρες ἦσαν ἑπτὰ αἱ νῦν
 4 ἐν οὐρανῷ κατηστερίσθαι λεγόμεναι Πλειάδες ἐπί-
 κλησιν, ὧν μίαν μὲν Ἥλεκτραν Ζεὺς γαμεῖ καὶ
 γεννᾷ παῖδας ἐξ αὐτῆς Ἰάσον καὶ Δάρδανον. Ἰάσος 5
 μὲν οὖν ἡλθεος μένει, Δάρδανος δὲ ἄγεται γυ-
 ναῖκα Χρύσην Πάλλαντος θυγατέρα, ἐξ ἧς αὐτῷ γί-
 νονται παῖδες Ἰδαῖος καὶ Δείμας. οὗτοι τέως μὲν ἐν
 Ἀρκαδίᾳ παραλαβόντες τὴν Ἀτλαντος δυναστείαν
 ἐβασίλευον, ἔπειτα κατακλυσμοῦ γενομένου μεγάλου 10
 περὶ τὴν Ἀρκαδίαν τὰ μὲν πεδία ἐξελιμνώθη καὶ πολ-
 λοῦ χρόνου γεωργεῖσθαι ἀδύνατα ἦν, οἱ δὲ ἄνθρω-
 ποι (ᾧκουν γὰρ ἀνὰ τὰ ὄρη γλίσχρως ποριζόμενοι τὰς
 τροφάς) συμφρονήσαντες ὥς οὐχ ἱκανὴ βόσκειν ἔσται
 πάντας ἡ περιουσία γῆ νέμονται σφᾶς αὐτοὺς διχῇ· 15
 καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἐν Ἀρκαδίᾳ ὑπομένουσι βασιλέα
 στησάμενοι Δείμαντα τὸν Δαρδάνου, οἱ δὲ λοιποὶ
 ἀπανίστανται Πελοποννήσου στόλῳ μεγάλῳ. ποι-
 20 ούμενοι δὲ τὸν πλοῦν παρὰ τὴν Εὐρώπην εἰς τὸν
 Μέλανα καλούμενον ἀφικνοῦνται κόλπον καὶ τυγ-
 χάνουσιν ἐν νήσῳ τινὶ τῆς Θωράκης ὀρμισάμενοι,
 ἣν οὐκ ἔχω εἰπεῖν εἴτε ἦν οἰκουμένη καὶ πρότερον,
 εἴτε ἔρημος· ἣ τίθενται τοῦνομα σύνθετον ἐκ τε ἀν-
 δρὸς καὶ τόπου, Σαμοθράκην· τὸ μὲν γὰρ χωρίον τῆς
 Θωράκης, ὃ δὲ οἰκιστὴς Σάμων, υἱὸς Ἑρμοῦ καὶ νύμφης 25
 Κυλληνίδος Ῥήνης ὀνομαζομένης. ἐκεῖ δὲ χρόνον οὐ
 πολὺν διατρίψαντες, ὥς οὐκ εὐμαρὴς ἦν ὁ βίος αὐτοῖς
 γῆ τε λυπρὰ καὶ θαλάττῃ ἀγρία μαχομένοις, ὀλίγους
 τινας ἐν τῇ νήσῳ λειπόμενοι ἀπανίστανται πάλιν οἱ
 πλείους εἰς τὴν Ἀσίαν ἔχοντες ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας 30
 Δάρδανον· Ἰάσος γὰρ ἐν τῇ νήσῳ κεραυνῷ πληγείς
 ἐτελεύτα Διήμπρος εὐνήης ὀριγνώμενος [οἱ ἔχειν]· ποιη-

σάμενοί τε τὴν ἀπόβασιν ἐν τῷ καλουμένῳ νῦν Ἑλλη- 12
 σπόντῳ περὶ τὴν ὕστερον κληθεῖσαν οἰκίζονται Φρυ-
 γίαν, Ἰδαίος μὲν ὁ Δαρδάνου μέρος τῆς στρατιᾶς ἔχων
 ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἃ νῦν Ἰδαία ἀπ' ἐκείνου λέγεται, ἐνθα
 5 μητρὶ θεῶν ἱερὸν ἰδρυσάμενος ὄργια καὶ τελετὰς κα-
 τεστήσατο, αἱ καὶ εἰς τὸδε χρόνον διαμένουσιν ἐν
 πάσῃ Φρυγίᾳ· Δάρδανος δ' ἐν τῇ καλουμένῃ νῦν
 Τρωάδι πόλιν ὁμώνυμον αὐτῷ κατασκευάσας, δόν-
 τος αὐτῷ τὰ χωρία Τεύκρου βασιλέως, ἀπ' οὗ Τευ-
 10 κρὺς τὸ ἀρχαῖον ἢ γῆ ἐλέγετο· τοῦτον δὲ ἄλλοι τε πολ-
 λοὶ καὶ Φανόδημος ὁ τὴν Ἀττικὴν γράψας ἀρχαιολο-
 γίαχ ἐκ τῆς Ἀττικῆς μετοικῆσαι φασιν εἰς τὴν Ἀσίαν
 δήμου Ξυπεταιῶνος ἄρχοντα καὶ πολλὰ παρέχονται
 τοῦ λόγου τεκμήρια. κρατήσαντα δὲ χώρας συχνῆς τε
 15 καὶ ἀγαθῆς καὶ οὐ πολὺ τὸ ἐπιχώριον ἐχούσης γένος ἱ-
 ἀσμένως τὸν Δάρδανον ἰδεῖν καὶ τὸ σὺν αὐτῷ παρα-
 γενόμενον Ἑλληνικόν, τῶν τε πρὸς τοὺς βαρβάρους
 πολέμων συμμαχίας ἔνεκα καὶ ἵνα ἢ γῆ μὴ ἢ ἔρημος.

LXII. Ἀπαιτεῖ δὲ ὁ λόγος καὶ τὸν Αἰνείαν ἐξ ὧν
 20 ἔφν διηγῆσασθαι· βραχεῖα δὲ καὶ τοῦτο δηλώσει ση-
 मानῶ. Δάρδανος ἐπειδὴ Χρῦσῃν τὴν Πάλλαντος θυ-
 γατέρα, ἐξ ἧς οἱ πρότεροι παῖδες ἐγένοντο αὐτῷ, τε-
 λευτῆσαι συνέπεσε, Βατίειαν γαμῇ τὴν Τεύκρου θυ-
 γατέρα· καὶ γίνεταί παῖς αὐτῷ Ἑριχθόνιος, ὃς ἀπάν-
 25 των ἀνθρώπων εὐδαιμονέστατος λέγεται γενέσθαι
 τῆς τε πατρῴας καὶ τῆς ὑπὸ τῷ μητροπάτορι γενομέ-
 νης κληρονομήσας ἀρχῆς. Ἑριχθονίου δὲ καὶ Καλλι-
 ρόης τῆς Σκαμάνδρου γίνεταί Τρῶς, ἀπ' οὗ τὴν
 ἐπωνυμίαν τὸ ἔθνος ἔχει· Τρῶς δὲ καὶ Ἀκαλλαρίδος
 30 τῆς Εὐμήδους Ἀσσάρακος ἦν· τοῦτον δὲ καὶ Κλυτο-
 δῶρας τῆς Λαομέδοντος Κάπυς· Κάπυος δὲ καὶ νύμ-
 φης Ναϊάδος Ἱερομνήμης Ἀγχίσης· Ἀγχίσεος δὲ καὶ

Ἀφροδίτης Αἰνείας. ὥς μὲν δὴ καὶ τὸ Τρωικὸν γένος Ἑλληνικὸν ἀρχῇθεν ἦν δεδήλωται μοι.

LXIII. Περὶ δὲ τῶν χρόνων ἐν οἷς ἐκτίσθη τὸ Λαουῖνιον ἄλλοι μὲν ἄλλως λέγουσιν· ἐμοὶ μὲντοι δοκοῦσιν οἱ δευτέρῳ μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἐκ Τροίας 5 εἰτε φέροντες αὐτὴν εἰκότα μᾶλλον λέγειν· Ἴλιος μὲν γὰρ ἦλω τελευτῶντος ἤδη τοῦ θέρους, ἑπτακαίδεκα πρότερον ἡμέραις τῆς θερυνῆς τροπῆς, ὀγδόῃ φθίνοντος μηνὸς Θαργηλιῶνος, ὥς Ἀθηναῖοι τοὺς χρόνους ἄγουσι, περιτταὶ δὲ ἦσαν αἱ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖ- 10 νον ἐκπληροῦσαι μετὰ τὴν τροπὴν εἰκοσιν ἡμέραι. ἐν δὴ ταῖς ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ταῖς ἀπὸ τῆς ἀλώσεως διαγενομέναις τὰ τε περὶ τὴν πόλιν οἶμαι διοικήσασθαι τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τὰς πρεσβείας ἐπιδέξασθαι τὰς 15 παρὰ τῶν ἀφεστηκότων καὶ τὰ ὄρκια ποιήσασθαι πρὸς αὐτούς· τῷ δ' ἐξῆς εἰτε, πρῶτον δὲ μετὰ τὴν ἀλῶσιν ὑπὸ τὴν μετοπωρινὴν ἰσημερίαν ἄραντες οἱ Τρῶες ἐκ τῆς γῆς περαιοῦνται τὸν Ἑλλήσποντον καὶ καταχθέντες εἰς τὴν Θράκην αὐτοῦ διατρίβουσι τὴν 20 χειμερινὴν ὥραν δεχόμενοι τε τοὺς ἐπισυνιόντας ἐκ τῆς φυγῆς καὶ παρασκευαζόμενοι τὰ εἰς τὸν ἀπόπλουν. ἐκ δὲ τῆς Θράκης ἀναστάντες ἕαρος ἀρχομένου τελοῦσι τὸν μεταξὺ πλοῦν ἄχρι Σικελίας· ἐκεῖ δὲ ὀρμισσάμενοις αὐτοῖς τὸ ἔτος τοῦτο τελευτᾷ, καὶ διατρίβουσι τὸν δεύτερον χειμῶνα τὰς πόλεις συνοικίζοντες τοῖς 25 ἑλύμοις ἐκ Σικελίας. πλοῦμων δὲ γενομένων ἄραντες ἀπὸ τῆς νήσου περῶσι τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος καὶ τελευτῶντες εἰς Λαρεντὸν ἀφικνοῦνται τὸν Ἀβοριγίνων αἰγριαλὸν μεσούσης θερείας. λαβόντες δὲ τὸ χωρίον οἰκίζουσιν ἐν αὐτῷ Λαουῖνιον τὸν δεύτερον 30 ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἐκπληρώσαντες ἐνιαυτόν. καὶ περὶ μὲν τούτων ὥς ἔχω δόξης δεδήλωται μοι.

- LXIII. Αἰνείας δὲ κατασκευάσας ἱεροῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις κόσμοις ἀποχωρῶντας τὴν πόλιν, ὧν τὰ πλεῖστα ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦν, τῷ μὲν ἐξῆς ἐνιαυτῷ, τρίτῳ δὲ ἀπὸ τῆς ἐξόδου, Τρώων ἐβασίλευσε μόνων· τῷ
- 5 δὲ τετάρτῳ τελευτήσαντος Λατίνου καὶ τὴν ἐκείνου βασιλείαν παραλαμβάνει τῆς τε κηδείας οἰκειότητι τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπικλήρου τῆς Λαΐνας γενομένης μετὰ τὸν Λατίνου θάνατον καὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας πολέμου τῆς στρατηγίας ἔνεκα. ἀπέστησαν
- 10 γὰρ αὐτίς ἀπὸ τοῦ Λατίνου Ῥότολοι λαβόντες ἡγεμόνα τῶν αὐτομόλων τινὰ τῆς Λατίνου γυναικὸς Ἀμίτας ἀνεψιὸν ὄνομα Τυρρηνόν. ὁ δὲ ἀνὴρ οὗτος ἐπὶ τῷ γάμῳ τῆς Λαΐνας τὸν κηδεστὴν μεμφόμενος, ὅτι παρελθὼν τὸ συγγενὲς ὀδυνοῖς ἐκήδευσεν, τῆς τε
- 15 Ἀμίτας παροξυνούσης καὶ ἄλλων τινῶν συλλαμβανόντων ἄγων τὴν δύναμιν, ἧς αὐτὸς ἦρχε, προστίθεται τοῖς Ῥοτόλοις. πολέμου δ' ἐκ τῶν ἐγκλημάτων τούτων γενομένου καὶ μάχης ἰσχυρᾶς Λατίνός τε ἀποθνήσκει καὶ Τυρρηνὸς καὶ τῶν ἄλλων συχνοί,
- 20 κρατοῦσι δ' ὅμως οἱ σὺν Αἰνείᾳ. ἐκ δὲ τούτου τὴν ὑπὸ τῷ κηδεστῇ γενομένην ἀρχὴν Αἰνείας παραλαμβάνει. τρία δὲ βασιλεύσας ἔτη μετὰ τὴν Λατίνου τελευτὴν τῷ τετάρτῳ θνήσκει κατὰ πόλεμον. Ῥότολοι τε γὰρ ἐκ τῶν πόλεων στρατεύουσιν ἅπαντες ἐπ' αὐ-
- 25 τὸν, καὶ σὺν αὐτοῖς βασιλεὺς Τυρρηνῶν Μεσέντιος δείσας περὶ τῆς αὐτοῦ χώρας, ἤδη γὰρ ἐπὶ μέγα χωροῦσαν ὄρων τὴν Ἑλληνικὴν δύναμιν ἤχθετο. μάχης δὲ γενομένης καρτερᾶς οὐ πρόσω τοῦ Λαουινίου καὶ πολλῶν ἐκατέρωθεν ἀπολομένων τὰ μὲν στρατεύ-
- 30 ματα νυκτὸς ἐπελθούσης διελύθη, τὸ δὲ Αἰνείου σῶμα φανερόν οὐδαμῇ γενόμενον οἱ μὲν εἰς θεοὺς μεταστῆναι εἰκαζον, οἱ δ' ἐν τῷ ποταμῷ, παρ' ὃν ἦ

μάχη ἐγένετο, διαφθαρῆναι. καὶ αὐτῷ κατασκευάζου-
σιν οἱ Λατῖνοι ἡρώων ἐπιγραφῇ τοιαύδε κοσμούμενον·
Πατρὸς Θεοῦ χθωνίου, ὃς ποταμοῦ Νομι-
κίου ῥεῦμα διέπει. εἰσὶ δ' οἱ λέγουσιν ἐκ' Ἀγ-
χίσῃ κατασκευασθῆναι αὐτὸ ὑπ' Αἰνείου, ἐνιαντῷ 5
πρότερον τοῦ πολέμου τούτου τελευτήσαντι. ἔστι δὲ
χωμάτιον οὐ μέγα καὶ περὶ αὐτὸ δένδρα στοιχηδὸν
πεφυκότες θείας ἄξια.

LXV. Αἰνείου δ' ἐξ ἀνθρώπων μεταστάντος ἐβ-
δόμῃ μάλιστα ἔτει μετὰ τὴν Ἰλίου ἄλωσιν Εὐρυλέων 10
παρέλαβε τὴν Λατίνων ἡγεμονίαν ὁ μετονομασθεὶς
Ἀσκάνιος ἐν τῇ φυγῇ. ἦσαν δὲ τειχήρεις οἱ Τρῶες
ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, καὶ τοῖς μὲν πολεμίοις αἰεὶ προσ-
ῆι δύναμις, αἱ δὲ τῶν Λατίνων ἀδύνατοι ἦσαν τοῖς
ἐν τῷ Λαουνίῳ πολιορκουμένοις ἐπικουρεῖν. τὸ μὲν 15
δὴ πρῶτον εἰς φίλλαν τε καὶ συνθήκας μετρίας προὔ-
καλοῦντο τοὺς πολεμίους οἱ περὶ τὸν Ἀσκάνιον· ὥς
δ' οὐδὲν προσεῖχον αὐτοῖς, ἐπιτρέπειν ἐκείνοις ἡναγ-
κάξοντο καὶ λύσασθαι τὸν πόλεμον ἐφ' οἷς ἂν αὐτοὶ
δικαιῶσι. τοῦ δὲ βασιλέως τῶν Τυρρηνῶν τὰ τε ἄλλα 20
ὥς δεδουλωμένοις ἀφόρητα ἐπιτάσσοντος καὶ τὸν
οἶνον ὅσον ἂν ἡ Λατίνων γῇ φέρῃ Τυρρηνοῖς ἀπάγειν
ἀνὰ πᾶν ἔτος, οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενοι τὸ πρᾶγμα
τῆς μὲν ἀμπέλου τὸν καρπὸν ἱερὸν ἐψηφίσαντο τοῦ
Διὸς εἶναι γνώμην ἀγορεύσαντος Ἀσκανίου, αὐ- 25
τοὶ δὲ ἀλλήλοις παρακελευσάμενοι προθύμοις ἀγω-
νισταῖς γενέσθαι καὶ θεοὺς αἰτησάμενοι συλλαβέ-
σθαι τοῦ κινδυνεύματος ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως φυ-
λάξαντες νύκτα ἀσέλῃνον. εὐθύς δὲ προσβαλόντες
τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ὃς ἐγγυτάτῳ τῆς πόλεως 30
ἔκειτο καὶ ἦν προτείχισμα τῆς ἄλλης· θυνάμεως ἐν
ἐρυμνῷ τε κατεσκευασμένος χωρίῳ καὶ τὴν κρατίστην

νεότητα Τυρρηνῶν ἔχων, ἧς ἡγεῖτο Μεσεντίου παῖς
 Λαῦσος ὄνομα, οὐδενὸς προιδομένου τὴν ἐφοδὸν
 αἰρουῖσιν εὐπετῶς τὸ ὀχύρωμα. ἐν ᾧ δὲ τὸ χωρίον
 τοῦτο ἡλίσκετο, φῶς τε ἄκαιρον ὀρῶντες οἱ ἐν τοῖς
 5 πεδίοις ἐστρατοπεδευκότες καὶ βοὴν τῶν ἀπολλυμέ-
 νων ἀκούοντες ἐφηνγον ἐκλιπόντες τοὺς ταπεινοὺς
 τόπους ἐπὶ τὰ ὄρη. ἐν δὲ τούτῳ πολλὴ ἐγένετο ταρα-
 χὴ καὶ θόρυβος, οἷα ἐν νυκτὶ κινουμένης στρατιᾶς,
 ὥς αὐτίκα μάλα τῶν πολεμίων σφίσιν ἐπιθησομένων
 10 οὐ σὺν κόσμῳ δὲ κατὰ τέλη ἐλάσασιν· οἱ δὲ Λατῖνοι,
 ἐπειδὴ τό τε φρούριον ἐξ ἐφόδου κατειλήφесαν καὶ
 τὸ ἄλλο στράτευμα ἔμαθον τεταραγμένον, ἐπέκειν-
 το αὐτοῖς κτείνοντες καὶ διώκοντες. τῶν δ' οὐχ ὅπως
 τις πρὸς ἀλκὴν τραπέσθαι ἐπεχείρησεν, ἀλλ' οὐδὲ
 15 μαθεῖν ἐν οἷοις ἦσαν κακοῖς ἡδύνατο· ὑπὸ δὲ θορύ-
 βου καὶ ἀμηχανίας οἱ μὲν κατὰ κρημνῶν φερόμενοι
 διεφθείροντο, οἱ δ' εἰς φάραγγας ἀνεξόδους ἐμπί-
 πτοντες ἡλίσκοντο οἱ δὲ πλείστοι ἀγνοήσαντες ἀλ-
 λήλους ἀνὰ τὸ σκότος ὅσα πολεμίους διέθεσαν, καὶ
 20 ὁ πλείστος αὐτῶν φθόρος ἀλληλοκτόνος ἐγένετο. Με-
 σέντιος δὲ σὺν ὀλίγοις λόφον τινὰ καταλαβὼν, ἐπειδὴ
 τοῦ παιδὸς τὸν μόρον ἐπύθετο καὶ ὅσος αὐτῷ στρατὸς
 διέφθαρτο ἐν οἷῳ τε χωρίῳ κατακεκλεικῶς ἑαυτὸν ἦν,
 παντὸς ἐν ἀπορίᾳ χρήματος, ἐπεμψε κήρυκας εἰς τὸ
 25 Λαουῖνιον περὶ φιλίας διαλεγομένους, Ἀσκανίου δὲ
 τοῖς Λατῖνοις ταμιεύεσθαι τὴν τύχην συμβουλευόντος
 ἄδειαν εὐρόμενος ἀπῆλθεν ὑπόσπονδος μεθ' ὅσης εἶχε
 δυνάμεως καὶ τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον ἅπαντα διαλυ-
 σάμενος τὴν ἐχθρὰν πρὸς τοὺς Λατίνους βέβαιος φρί-
 30 λος ἦν.

LXVI. Τριακοστῷ δὲ ὕστερον ἔτει μετὰ τὴν κτί-
 σιν τοῦ Λαουῖνίου πόλιν ἑτέραν οἰκίζει κατὰ τὸ γε-

νόμενον *Αἰνεία* θέσφατον Ἀσκάνιος ὁ Αἰνείου καὶ
 μετάγει τοὺς τ' ἐκ Λαουινίου καὶ τῶν ἄλλων Λατίνων
 ὅσοις ἦν βουλομένοις ἄμεινον οἰκεῖν εἰς τὴν νεόκτι-
 στον, ὄνομα τῇ πόλει θέμενος Ἀλβαν. ἔστι δ' ἡ Ἀλβα
 καθ' Ἑλλάδα γλῶσσαν Λευκή, σαφηνισμού δ' ἔνεκα 5
 διορίζεται παρ' ἐτέραν πόλιν ὁμωνυμον ἐπικλήσει τὸ
 σχῆμα ἐπικατηγορούση, καὶ ἔστιν ὥσπερ σύνθετον
 ἤδη τοῦνομα ἐξ ἀμφοῖν Ἀλβα λόγγα, τοῦτο δ' ἔστι
 Λευκή μακρά. νῦν μὲν οὖν ἔρημός ἐστιν· ἐπὶ γὰρ
 Ὀστίλου Τύλλου Ῥωμαίων βασιλέως στασιάζειν δό- 10
 ξασα πρὸς τὴν ἀποικίαν περὶ τῆς ἀρχῆς ἀνηρέθη· τὸ
 δ' ἐν αὐτῇ πολιτευόμενον πλῆθος ἡ καθελούσα τὴν
 μητρόπολιν ὑπεδέξατο Ῥώμη. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς
 ἱκνουμένοις χρόνοις ἐγένετο, ἡνίκα δὲ ᾤκλιζετο πρὸς
 ὄρει καὶ λίμνῃ κατεσκευάσθη τὸ μέσον ἐπέχουσα ἀμ- 15
 φοῖν, καὶ ἦν ὥσπερ τείχη τῆς πόλεως ταῦτα δυσά-
 λωτον αὐτὴν ποιοῦντα. τό τε γὰρ ὄρος ἐν τοῖς πάνυ
 ὀχυρόν τε καὶ ὑψηλόν ἐστιν ἢ τε λίμνη βαθεῖα καὶ
 μεγάλη, καὶ αὐτὴν διὰ κλισιάδων ἀνοιγομένων ὑπο-
 δέχεται τὸ πεδῖον ταμιευομένων ὀπόσον βούλονται 20
 τῶν ἀνθρώπων τὸ ὕδωρ. ὑπόκειται δὲ τῇ πόλει πεδία
 θαυμαστὰ μὲν ἰδεῖν, πλούσια δὲ καὶ καρποὺς ἐξενεγ-
 κεῖν παντοδαποὺς καὶ οὐδὲν ἐνδεστερέους τῆς ἄλ-
 λης Ἰταλίας, μάλιστα δὲ τὸν καλούμενον Ἀλβανὸν
 οἶνον ἡδὺν καὶ καλὸν, ἔξω τοῦ Φαλερίνου λεγομένου 25
 τῶν γοῦν ἄλλων ἀπάντων διαφορώτατον.

LXVII. Ἐν δὲ τῇ κτίσει τῆς πόλεως θαῦμα μέγι-
 στον λέγεται γενέσθαι. κατασκευασθέντος τοῖς ἔδρασι
 τῶν θεῶν, οὓς Αἰνείας ἐκ τῆς Τρωάδος ἠνέγκατο
 καὶ καθίδρυσεν ἐν τῷ Λαουινίῳ, ναοῦ χωρίον ἔχον- 30
 τος ἄβατον καὶ τῶν ἱδρυμάτων ἐκ τοῦ Λαουινίου
 κομισθέντων εἰς τοῦτον τὸν μυχόν, ὑπὸ τὴν ἐπιού-

σαν νύκτα κεκλεισμένων τε ὥς μάλιστα τῶν θυρῶν
 καὶ οὐδὲν παθόντων οὔτε περιβόλων οὔτε ὀροφῶν
 διαμείψαντα τὰ βρέτη τὴν στάσιν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων
 εὐρεθῆναι κείμενα βάθρων· μετακομισθέντα δὲ αὐ-
 5 θις ἐκ τοῦ Λαουινίου σὺν ἱκεταῖς καὶ θυσίαις εὐα-
 ρεστηρίοις εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ὁμοίως ἀνελθεῖν. τοὺς
 δὲ ἀνθρώπους τέως μὲν ἀπορεῖν ὅ τι χρήσονται τοῖς
 πράγμασιν οὔτε δῖχα τῶν πατρῶων θεῶν οἰκεῖν ἀξι-
 οῦντας οὔτε ἐπὶ τὴν ἐκλειφθεῖσαν οἰκησιν αὐθις
 10 ἀναστρέφειν, τελευτῶντας δὲ γνώμην εὐρέσθαι,
 ἣ ἔμελλεν ἀποχρώντως πρὸς ἀμφοτέρω εἶναι· τὰ
 μὲν ἔδη κατὰ χώραν ἔασαι μένειν, ἄνδρας δὲ τοὺς
 ἐπιμελησομένους αὐτῶν ἐκ τῆς Ἀλβας εἰς τὸ Λαουί-
 νιον αὐθις ἐποίκους μεταγαγεῖν. καὶ ἐγένοντο οἱ
 15 πεμφθέντες ἑξακόσιοι μελεδωνοὶ τῶν ἱερῶν αὐτοῖς
 μεταναστάντες ἑφεστίοις· ἡγεμῶν δ' ἐπ' αὐτοῖς ἐτά-
 χθη Αἰγέστος. τοὺς δὲ θεοὺς τούτους Ῥωμαῖοι μὲν
 Πενάτας καλοῦσιν· οἱ δ' ἐξερχομένηντες εἰς τὴν Ἑλ-
 λάδα γλῶσσαν τοῦνομα οἱ μὲν Πατρώους ἀποφαίνου-
 20 σιν, οἱ δὲ Γενεθλλοὺς, εἰσὶ δ' οἱ Κτησίους, ἄλλοι δὲ
 Μυχίους, οἱ δὲ Ἑρκείους. ἔοικε δὲ τούτων ἕκαστος
 κατὰ τινος τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς ποιεῖσθαι τὴν
 ἐπίκλησιν κινδυνεύουσί τε πάντες ἀμωσγέπως τὸ
 αὐτὸ λέγειν. σχήματος δὲ καὶ μορφῆς αὐτῶν περὶ
 25 Τίμαιος μὲν ὁ συγγραφεὺς ὧδε ἀποφαίνεται· κηρύ-
 μα σιδηρᾶ καὶ χαλκᾶ καὶ κέραμον Τρωικὸν εἶναι τὰ
 ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῖς ἐν Λαουινίῳ κείμενα ἱερὰ, πυ-
 θέσθαι δὲ αὐτοὺς ταῦτα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων. ἐγὼ δὲ
 ὅσα μὲν ὀρᾶν ἄπασι οὐ θέμις οὔτε παρὰ τῶν ὀρών-
 30 των ἀκούειν οὐδ' ἀναγράφειν οἶμαι δεῖν, νυμεῶ
 δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσοι πλείω τῶν συγχωρογμένων
 ὑπὸ νόμου ζητεῖν ἢ γινώσκειν ἀξιούσιν.

LXVIII. Ἄ δὲ αὐτός τε ἰδὼν ἐπίσταμαι καὶ δέος οὐδὲν ἀποκωλύει με περὶ αὐτῶν γράφειν τοιάδε ἐστὶ· νεῶς ἐν Ῥώμῃ δέκνυνται τῆς ἀγορᾶς οὐ πρόσω κατὰ τὴν ἐπὶ Καρίνας φέρουσαν ἐπίτομον ὁδὸν ὑπεροχῇ σκοτεινὸς ἰδρυμένος οὐ μέγας. λέγεται δὲ κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν ὑπὲρ Ἑλλάδας τὸ χωρίον. ἐν δὲ τούτῳ κεῖνται τῶν Τρωικῶν θεῶν εἰκόνες, ἃς πᾶσιν ὁρᾶν θέμις, ἐπιγραφὴν ἔχουσαι δηλοῦσαν τοὺς Πενάτας. [δοκοῦσι γάρ μοι τοῦ θ' μήπω γράμματος εὐρημένου τῷ θ' δηλοῦν τὴν ἐκείνου δύναμιν οἱ πα- 10 λαιοί.] εἰσὶ δὲ νεανῖαι δύο καθήμενοι δόρατα διελιγότες, τῆς παλαιᾶς ἔργα τέχνης. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἐν ἱεροῖς ἀρχαίοις εἰδωλα τῶν θεῶν τούτων ἐθεασάμεθα, καὶ ἐν ἅπασι νεανίσκοι δύο στρατιωτικὰ σχήματα ἔχοντες ἐφαίνοντο. ὁρᾶν μὲν δὴ ταῦτα ἔξεστιν, 15 ἀκούειν δὲ καὶ γράφειν ὑπὲρ αὐτῶν, ἃ Καλλίστρατός τε ὁ περὶ Σαμοθράκης συνταξάμενος ἱστορεῖ καὶ Σάτυρος ὁ τοὺς ἀρχαίους μύθους συναγαγὼν καὶ ἄλλοι συγχοί, παλαιότατος δὲ ὧν ἡμεῖς ἴσμεν ποιητῆς Ἀρκίτιος. λέγουσι γοῦν ὧδε· Χρῦσιν τὴν Πάλλαντος 20 θυγατέρα γημαμένην Δαρδάνῳ φερνὰς ἐπενέγκασθαι δωρεὰς Ἀθηνᾶς τὰ τε Παλλάδια καὶ τὰ ἱερὰ τῶν μεγάλων θεῶν διδαχθεῖσαν αὐτῶν τὰς τελετάς. ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐπομβρίαν φεύγοντες Ἀρκάδες Πελοπόννησον μὲν ἐξέλιπον, ἐν δὲ τῇ Θρακίᾳ νήσῳ τοὺς 25 βίους ἰδρύναντο, κατασκευάσαι τὸν Δάρδανον ἐν ταῦθα τῶν θεῶν τούτων ἱερὸν ἀρρήτους τοῖς ἄλλοις ποιοῦντα τὰς ἰδίους αὐτῶν ὀνομασίας καὶ τὰς τελετάς αὐτοῖς τὰς καὶ εἰς τόδε χρόνον γινομένας ὑπὸ 30 Σαμοθράκων ἐπιτελεῖν. ὥς δὲ μετῆγε τοῦ λεῶ τὴν 30 πλείω μοῖραν εἰς τὴν Ἀσίαν τὰ μὲν ἱερὰ τῶν θεῶν καὶ τὰς τελετάς τοῖς ὑπομείναςιν ἐν τῇ νήσῳ καταλι-

παῖν· τὰ δὲ Παλλάδια καὶ τὰς θεῶν εἰκόνας κατα-
σκευασάμενον ἀγαγέσθαι μετ' αὐτοῦ. διαμαντευό-
μενον δὲ περὶ τῆς οἰκήσεως τὰ τε ἄλλα μαθεῖν καὶ
περὶ τῶν ἱερῶν τῆς φυλακῆς τόνδε τὸν χρησμόν
5 λαβεῖν·

- Εἰς πόλιν ἣν κτίξῃσθα θεοῖς σέβας ἄφθιτον αἰεὶ
θεῖναι, καὶ φυλακαῖς τε σέβειν θυσίαις τε χοροῖς τε.
ἔστ' ἂν γὰρ τάδε σεμνὰ καθ' ὑμετέραν χθόνα μίμνη
δῶρα Διὸς κούρης ἀλόχῳ σέθεν, ἣ δὲ πόλις σοι
10 ἔσται ἀπόρθητος τὸν αἰὲ χρόνον ἤματα πάντα.
- LXVIII. Δάρδανον μὲν ἐν τῇ κτισθείσῃ τε ὑφ'
ἑαυτοῦ καὶ ὀνομασίας ὁμοίας τυχούσῃ πόλει τὰ ἔδη
καταλιπεῖν, Ἰλίου δ' ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ συνοικισθέν-
τος ἐκεῖ μετενεχθῆναι πρὸς τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ τὰ 17
- 15 ἱερὰ. ποιήσασθαι δὲ τοὺς Ἰλιεῖς νεῶν τε καὶ ἄδυτον
αὐτοῖς ἐπὶ τῆς ἅκρας καὶ φυλάττειν δι' ἐπιμελείας ἧς
ἐδύναντο πλείστης θεόπεμπτά τε ἡγουμένους εἶναι
καὶ σωτηρίας κύρια τῇ πόλει. ἀλίσκομένης δὲ τῆς κάτω
πόλεως τὸν Αἰνεΐαν καρτερὸν τῆς ἅκρας γενόμενον,
20 ἄραυτα ἐκ τῶν ἀδύτων τὰ τε ἱερὰ τῶν μεγάλων θεῶν
καὶ ὅπερ ἐτι περιῆν Παλλάδιον (θάτερον γὰρ Ὀδυσσεά
καὶ Διομήδην νυκτός φασιν εἰς Ἴλιον ἀφικομένους
κλοπῇ λαβεῖν) οἴχεσθαι τε κομίσαντα τὸν Αἰνεΐαν ἐκ
τῆς πόλεως καὶ ἐλθεῖν ἄγοντα εἰς Ἰταλίαν. Ἀρκίτινος
25 δέ φησιν ὑπὸ Διὸς δοθῆναι Δαρδάνῳ Παλλάδιον ἐν
καὶ εἶναι τοῦτο ἐν Ἰλίῳ τέως ἢ πόλις ἡλίσκετο κε-
κρυμμένον ἐν ἀβάτῳ· τὸν δ' ἐκείνου κατεσκευασ- 17
μένην ὥς μηδὲν τῆς ἀρχετύπου διαφέρειν ἀπάτης τῶν
ἐπιβουλευόντων ἕνεκα ἐν φανερῷ τεθῆναι καὶ αὐτὴν
- 30 Ἀχαιοὺς ἐπιβουλεύσαντας λαβεῖν. τὰ μὲν οὖν εἰς Ἰτα-
λίαν ὑπ' Αἰνεΐου κομισθέντα ἱερὰ καὶ τοῖς εἰρημένοις
ἀνδράσι πειθόμενος γράφω τῶν μεγάλων θεῶν

εἰκόνας εἶναι, οὓς Σαμοθράκες Ἑλλήνων μάλιστα ὀργιάζουσι, καὶ τὸ μυθευόμενον Παλλάδιον, ὃ φασὶ τὰς ἱερὰς φυλάττειν παρθένους ἐν ναῷ κείμενον Ἑστίας, ἐνθα καὶ τὸ ἀθάνατον διασώζεται πῦρ· ὑπὲρ ὧν ἐν ὑστέρῳ λεχθήσεται λόγῳ. εἰη δ' ἂν καὶ παρὰ ταῦτα 5 τοῖς βεβήλοις ἡμῖν ἄδηλα ἕτερα. καὶ περὶ μὲν τῶν Τρωικῶν ἱερῶν τοσαῦτα εἰρήσθω.

LXX. Ἀσκανίου δὲ ὀγδόῳ καὶ τριακοστῷ ἔτει τῆς βασιλείας τελευτήσαντος παρέλαβε τὴν ἡγεμονίαν Σιλούιος ἀδελφὸς ὧν Ἀσκανίου, μετὰ τὸν Αἰ- 10 νείου θάνατον γενόμενος ἐκ Λαύνας τῆς Λατίνου θυγατρὸς, ὃν φασιν ἐν τοῖς ὄρεσιν ὑπὸ τῶν νομέων ἐκτραφῆναι. τοῦ γὰρ Ἀσκανίου παραλαβόντος τὴν βασιλείαν περιδεῆς ἡ Λαύνα γενομένη μή τι δεινὸν ὑπ' αὐτοῦ πάθῃ κατὰ τὸ τῆς μητροιᾶς ὄνομα, ἐγκύ- 15 μων οὔσα δίδωσιν ἑαυτὴν Τυρρηνῷ τινι συνοφορβίων ἐπιμελητῇ βασιλικῶν, ὃν ἤδει Λατίνῳ γενόμενον ἐν τοῖς μάλιστα προσήγορον. ὁ δ' εἰς ὕλας ἐφήμους ἀγαγὼν αὐτὴν ὥς τῶν ἐπιτυχουσῶν τινα, φυλαττόμενος ὀφθῆναι τοῖς εἰδόσιν ἔτρεφεν ἐν τῇ νάπῃ κατασκευά- 20 σας οἰκησιν οὐ πολλοῖς γνώριμον καὶ τὸ παῖδιον γενόμενον ἀναιρεῖται τε καὶ τρέφει Σιλούιον ὀνομάσας ἀπὸ τῆς ὕλης, ὥσπερ ἂν εἰ τις Ἑλλάδι γλώσση λέξειεν Ἰλαῖον. χρόνου δὲ προϊόντος, ὥς πολλὴν ζήτησιν ἔγνω τῆς γυναικὸς ὑπὸ τῶν Λατίνων γινομέ- 25 νην καὶ δι' αἰτίας ὄντα παρὰ τῷ πλήθει τὸν Ἀσκά- νιον, ὥς ἀνηρηκότα τὴν παιδίσκην, φράζει τῷ δήμῳ τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν ἀνθρωπον ἄγει μετὰ τοῦ παιδὸς ἐκ τῆς νάπης. τύχῃ μὲν δὴ τοιαύτῃ χρησάμενος ὁ Σιλούιος τὴν εἰρημένην ἔσχεν ὀνομασίαν καὶ τὸ ἐξ 30 ἐκείνου γένος ἅπαν, τὴν δὲ βασιλείαν παρέλαβεν, ἡ ἐπειδὴ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τελευτῆσαι συνέπεσεν, ἀμ-

- φίλογον γενομένην πρὸς ἓνα τὸν πρεσβεύσαντα τῶν Ἀσκανίου παίδων Ἰουλον ἀξιοῦντα τὴν πατρῴαν ἀρχὴν διαδέξασθαι. τὴν δὲ δίκην ἐπεψήφισεν ὁ δῆμος ἄλλοις τε ὑπαχθῆις λόγοις καὶ οὐχ ἥμισυ ὅτι μητρὸς ἦν ὁ Σιλούτιος ἐπικλήρου τῆς ἀρχῆς. Ἰούλῳ δὲ ἀντὶ τῆς βασιλείας ἱερὰ τις ἐξουσία προσετέθη καὶ τιμὴ τῷ τε ἀκινδύνῳ προὔχουσα τῆς μοναρχίας καὶ τῇ ῥαστώνῃ τοῦ βίου, ἣν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος ἑκαρποῦτο, Ἰούλιοι κληθέντες ἀπ' ἐκείνου. ἐγένετο
- 10 δὲ μέγιστος ἅμα καὶ λαμπρότατος οἰκῶν οὗτος, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, ἄνδρας τε διαφορωτάτους ἡγεμόνων ἦνεγκεν, οἷς τὸ εὐγενὲς αἰ ἀρεταὶ μὴ ἀπιστεῖσθαι παρέσχον· ὑπὲρ ὧν ἐν ἄλλῳ δηλωθήσεται λόγῳ τὰ προσήκοντα.
- 15 LXXI. Σιλουῦτου δ' ἐνὸς δέοντα τριάκοντα ἔτη κατασχόντος τὴν ἀρχὴν Αἰνείας υἱὸς αὐτοῦ τὴν δυναστείαν διαδεξάμενος ἐνὶ πλείῳ τριάκοντα ἔτων ἐβασίλευσεν. μετὰ δὲ τοῦτον ἐν καὶ πεντήκοντα Λατίνος ἥρξεν ἔτη. Ἀλβας δὲ μετὰ τοῦτον ἐνὸς δέοντα τεττα-
- 20 ράκοντα ἔτη. μετὰ δὲ Ἀλβαν Κάπετος ἔξ ἐπὶ τοῖς εἰκοσιν. ἔπειτα Κάπυς δυεῖν δέοντα τριάκοντα. μετὰ δὲ Κάπυν Κάλπετος ἄχρι τρισκαίδεκα ἔτων κατέσχε τὴν ἀρχήν. ἐξῆς δὲ Τιβερίνος ὀκταετῇ χρόνον ἐβασίλευσεν. τελευτῆσαι δ' οὗτος ἐν μάχῃ παρὰ ποταμῷ
- 25 γενομένην λέγεται· παρενεχθῆις δὲ ὑπὸ τοῦ ρεύματος ἐπάνυμον ἑαυτοῦ κατέλιπε τὸν ποταμὸν Ἀλβουλαν καλούμενον πρότερον. Τιβερίνου δὲ διάδοχος Ἀγρίππας ἐν καὶ τετταράκοντα ἔτη ἐβασίλευσεν. μετὰ δὲ Ἀγρίππαν Ἀλλώδιος τυραννικόν τε χρῆμα καὶ θεοῖς
- 30 ἀπεχθόμενον ἐνὸς δέοντα εἰκοσιν· ᾧ περιφρονοῦντι τὰ δαιμόνια κατεσκεύαστο κεραυνῶν τε μιμήματα καὶ κτύποι βρονταῖς ἐμφερεῖς, οἷς δεδίττεσθαι τοὺς ἀν-

θρώπους ὡς θεὸς ἥλιου. ὄμβρων δὲ καὶ κεραυνῶν εἰς
 9 τὸν οἶκον αὐτοῦ κατασκηψάντων τῆς τε λίμνης, παρ'
 ἣν οἰκῶν ἐτύγχανε, πλημμύραν οὐκ εἰωθυῖαν λαβού-
 σης κατακλυσθεὶς πανοίκιος ἀπόλλυται. καὶ νῦν ἐτι
 διαλειπούσης τῆς-λίμνης ἐν μέρει τινὶ, ὅταν ὑπονο- 5
 στήσῃ τὸ νᾶμα καὶ σταθερὸς ὁ βυθὸς γένηται, παστά-
 δων ἐρείπια καὶ ἄλλα οἰκησεως ἴχνη φαίνεται. Ἀουεν-
 τίνος δὲ παρὰ τούτου τὴν δυναστείαν διαδεξάμενος,
 ἀφ' οὗ τῶν ἐπτὰ λόφων τις ἐπώνυμος ἐγένετο τῶν
 συμπεπολισμένων τῇ Ῥώμῃ, τριάκοντα καὶ ἐπτὰ ἔτη 10
 τὴν ἀρχὴν κατέσχεν. Πρόκας δὲ μετὰ τοῦτον ἔτη εἴ-
 κοσι καὶ τρία. ἔπειτα Ἀμόλιος οὐ σὺν δίκῃ τὴν βα-
 σιλείαν κατασχὼν Νεμέτορι προσήκουσαν, ὃς ἦν αὐ-
 τῷ πρεσβύτερος ἀδελφὸς, δύο καὶ τετταράκοντα ἔτη
 δυναστεύει. Ἀμολίου δὲ ἀναιρεθέντος ὑπὸ Ῥωμύλου 15
 καὶ Ῥώμου τῶν ἐκ τῆς ἱερᾶς κόρης γενομένων, ὡς
 αὐτίκα λεχθῆσεται, μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον ἀπο-
 λαμβάνει τὴν κατὰ νόμον δυναστείαν Νεμέτωρ ὁ τῶν
 νεανίσκων μητροπάτωρ. τῷ δ' ἐξῆς ἔτει τῆς Νεμέ-
 τορος ἀρχῆς, δευτέρῳ δὲ καὶ τριακοστῷ καὶ τετρα- 20
 80 κοσιοστῷ μετὰ τὴν Ἰλίου ἄλωσιν, ἀποικίαν στείλαν-
 τες Ἀλβανοὶ Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου τὴν ἡγεμονίαν
 αὐτῆς ἔχόντων κτίζουσι Ῥώμην ἔτους ἐνεστῶτος
 πρώτου τῆς ἐβδόμης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνὶ σταδίου
 Δαικλῆς Μεσσήνιος, ἄρχοντας Ἀθήνησι Χάροπος ἔτος 25
 τῆς δεκαετίας πρώτον.

LXXII. Ἀμφισβητήσεως δὲ πολλῆς οὔσης καὶ
 περὶ τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως καὶ περὶ τῶν οἰκιστῶν
 τῆς πόλεως οὐδὲ αὐτὸς ᾧμην δεῖν ὥσπερ ὁμολογού-
 μενα πρὸς ἀπάντων ἐξ ἐπιδρομῆς ἐπελθεῖν. Κεφά- 30
 λων μὲν γὰρ ὁ Γεργίδιος συγγραφεὺς παλαιὸς πά-
 νυ δευτέρῳ γενεᾷ μετὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι

λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἐξ Ἰλίου διασωθέντων σὺν
 Αἰνείᾳ, οἰκιστὴν δὲ αὐτῆς ἀποφαίνει τὸν ἡγησάμενον
 τῆς ἀποικίας Ῥῶμον, τοῦτον δ' εἶναι τῶν Αἰνείου
 παίδων ἓνα· τέτταρας δὲ φησιν Αἰνεία γενέσθαι πα-
 5 δας, Ἀσκάνιον, Εὐρυλέοντα, Ῥωμύλον, Ῥῶμον. εἰ-
 ρηται δὲ καὶ Δημαγόρα καὶ Ἀγαθύλλω καὶ ἄλλοις
 συχνοῖς ὃ τε χρόνος καὶ ὁ τῆς ἀποικίας ἡγεμὼν ὁ
 αὐτός. ὁ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἄργει καὶ τὰ καθ'
 ἐκάστην πραχθέντα συναγαγὼν Αἰνείαν φησὶν ἐκ
 10 Μολοττῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα μετ' Ὀδυσσεώς οἰ-
 κιστὴν γενέσθαι τῆς πόλεως, ὀνομάσαι δ' αὐτὴν ἀπὸ
 μιᾶς τῶν Ἰλιάδων Ῥώμης. ταύτην δὲ λέγει ταῖς ἄλ-
 λαις Τρωάσι παρακελευσαμένην κοινῇ μετ' αὐτῶν
 ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη βαρυνομένην τῇ πλάνῃ. ὁμολογεῖ
 15 δ' αὐτῷ καὶ Λαμαστίης ὁ Σιγεὺς καὶ ἄλλοι τινὲς. Ἀρι-
 στοτέλης δὲ ὁ φιλόσοφος Ἀχαιῶν τινὰς ἱστορεῖ τῶν
 ἀπὸ Τροίας ἀνακομισαμένων περιπλέοντας Μαλέαν,
 ἔπειτα χειμῶνι βιάσθω καταληφθέντας τέως μὲν ὑπὸ
 τῶν πνευμάτων φερομένους πολλαχῇ τοῦ πελάγους
 20 πλανᾶσθαι, τελευτῶντας δ' ἐλθεῖν εἰς τὸν τόπον
 τοῦτον τῆς Ὀπικῆς, ὃς καλεῖται Λατίνιον ἐπὶ τῇ
 Τυρρηνικῷ πελάγει κείμενος. ἀσμένους δὲ τὴν γῆν
 ἰδόντας ἀνελκῦσαι τε τὰς ναῦς αὐτόθι καὶ διατρεῖψαι
 τὴν χειμερινὴν ὥραν παρασκευαζομένους ἕαρος ἀρ-
 25 χομένου πλεῖν. ἐμπρησθεῖσθαι δὲ αὐτοῖς ὑπὸ νύκτα
 τῶν νεῶν οὐκ ἔχοντας ὅπως ποιήσονται τὴν ἄπαρσιν,
 ἀβουλήτῳ ἀνάγκῃ τοὺς βίους ἐν ᾧ κατήχθησαν χωρὶς
 ἰδρύσασθαι. συμβῆναι δὲ αὐτοῖς τοῦτο διὰ γυναικας
 αἰχμαλώτους, ἃς ἔτυχον ἄγοντες ἐξ Ἰλίου. ταύτας δὲ
 30 κατακαῦσαι τὰ πλοῖα φοβουμένας τὴν οἰκαδε τῶν
 Ἀχαιῶν ἄπαρσιν, ὥς εἰς δουλείαν ἀφιξομένας. Καλ-
 λίας δὲ ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράφας Ῥῶ- 11

μην τινὰ Τρωάδα τῶν ἀφικνουμένων ἅμα τοῖς ἄλλοις
 Τρωσὶν εἰς Ἰταλίαν γήμασθαι Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν
 Ἀβοριγίνων καὶ γεννῆσαι τρεῖς παῖδας, Ῥῶμον καὶ
 Ῥωμύλον καὶ Τηλέγονον οἰκίσαντας δὲ πόλιν,
 ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῇ θέσθαι τοῦνομα. Ξεναγόρας δὲ 5
 ὁ συγγραφεὺς Ὀδυσσεύς καὶ Κίρκης υἱοὺς γενέσθαι
 τρεῖς, Ῥῶμον, Ἀντείαν, Ἀρδεῖαν· οἰκίσαντας δὲ τρεῖς
 πόλεις ἀφ' ἑαυτῶν θέσθαι τοῖς κτίσμασι τὰς ὀνομα-
 σίας. Διονύσιος δὲ ὁ Χαλκιδεὺς οἰκιστὴν μὲν ἀπο-
 φαίνει τῆς πόλεως Ῥῶμον· τοῦτον δὲ λέγει κατὰ μὲν 10
 τινὰς Ἀσκανίου, κατὰ δέ τινὰς Ἡμαθίωνος εἶναι
 παῖδα. εἰσὶ δέ τινες οἱ τὴν Ῥώμην ἐκτίσθαι λέγουσιν
 ὑπὸ Ῥῶμον τοῦ Ἰταλοῦ, μητρὸς δὲ Λευκαρίας τῆς
 Λατίνου θυγατρὸς.

LXXIII. Ἐχων δὲ πολλοὺς καὶ ἄλλους τῶν Ἑλ- 15
 ληνικῶν παρέχεσθαι συγγραφέων, οἱ διαφόρως ἀπο-
 φαίνουσι τοὺς οἰκιστὰς τῆς πόλεως, ἵνα μὴ δόξω
 μακρηγορεῖν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων ἐλεύσομαι συγγρα-
 φεῖς. παλαιὸς μὲν οὖν οὔτε συγγραφεὺς οὔτε λογο-
 γράφος ἐστὶ Ῥωμαίων οὐδὲ εἰς· ἐκ παλαιῶν μέντοι 20
 λόγων ἐν ἱεραῖς δέλτοις σωζομένων ἕκαστός τι παρα-
 λαβὼν ἀνέγραψεν. τούτων δέ τινες μὲν Αἰνείου
 υἱοὺς γενέσθαι λέγουσι Ῥωμύλον τε καὶ Ῥῶμον τοὺς
 οἰκιστὰς τῆς Ῥώμης, ἕτεροι δὲ θυγατρὸς Αἰνείου παῖ-
 δας, ὅτου δὲ πατρὸς οὐκέτι διορίζοντες· δοθῆναι δ' 25
 αὐτοὺς ὑπ' Αἰνείου Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβορι-
 γίνων ὁμηρεύσοντας, ὅτε αἱ πίστεις τοῖς ἐπιχωρίοις
 πρὸς τοὺς ἐπήλυδας ἐγένοντο. ἀσπαζόμενον δὲ αὐτοὺς
 Λατίνον τῇ τε ἄλλῃ θεραπείᾳ περιέπειν εὖ καὶ ἐγ-
 γόνου ἄρρενος ἅπαιδα τελευτῶντα διαδόχους μέρους 30
 τινὸς τῆς ἑαυτοῦ ἀρχῆς καταλιπεῖν. ἄλλοι δὲ λέγου-
 σιν Αἰνείου τελευτήσαντος Ἀσκάνιον ἅπασαν τὴν Λα-

τίνων ἀρχὴν παραλαβόντα νείμασθαι πρὸς τοὺς ἀδελ-
 φούς· Ῥωμύλον τε καὶ Ῥῶμον τὴν τε χώραν καὶ τὴν
 δύναμιν τὴν Λατίνων τριχῇ· αὐτὸν μὲν δὴ τὴν τε
 "Ἀλβαν κτίσαι καὶ ἄλλ' ἅττα πολίσματα· Ῥῶμον δὲ
 5 Καπύην μὲν ἀπὸ τοῦ προπάππου Κάπνος, Ἀγχίσην
 δὲ ἀπὸ τοῦ ~~προπάππου~~ ~~Ἀγχίσου~~, Αἰνείαν δὲ τὴν
 ὕστερον κληθεῖσαν Ἰάνικλον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, Ῥώμην
 δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ, ταύτην δὲ χρόνους τινὰς ἐρημωθεῖ-
 σαν ἐτέρας αὐτῆς ἐλθούσης ἀποικίας, ἣν Ἀλβανοὶ
 10 ἔστειλαν ἡγουμένου Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου, τὴν ἀρχαίαν
 κτίσιν ἀπολαβεῖν· ὥστε διττὰς εἶναι τῆς Ῥώμης τὰς
 κτίσεις· τὴν μὲν ὀλίγον ὕστερον τῶν Τρωικῶν γενο-
 μένην, τὴν δὲ πεντεκαίδεκα γενεαῖς ὕστερουσαν τῆς
 προτέρας. εἰ δέ τις ἀπιδεῖν βουλήσεται τὰ προσω-
 15 τέρω καὶ τρίτῃ τις ἀρχαιοτέρα τούτων εὐρεθήσεται
 Ῥώμῃ γενομένη πρὶν Αἰνείαν καὶ Τρωᾶς ἐλθεῖν εἰς
 Ἰταλίαν. ταῦτα δὲ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων τις οὐδὲ νέων
 συγγραφεὺς ἱστόρηκεν, ἀλλ' Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος,
 οὗ καὶ πρότερον ἐμνήσθην. φησὶ δὲ Μόρρητος ἐν
 20 Ἰταλίᾳ βασιλεύοντος (ἣν δὲ τότε Ἰταλίᾳ ἢ ἀπὸ Τάραν-
 τος ἄχρι Ποσειδωνίας παράλιος) ἐλθεῖν ὥς αὐτὸν ἄν-
 δρα φυγάδα ἐκ Ῥώμης. λέγει δὲ ὧδε· ἔπει δὲ Ἰταλὸς
 κατεγήρα Μόρρης ἐβασίλευσεν. ἐπὶ τούτου δὲ ἀνὴρ
 ἀφίκετο ἐκ Ῥώμης φυγὰς· Σικελὸς ὄνομα αὐτῷ· κατὰ
 25 μὲν δὴ τὸν Συρακούσιον συγγραφέα παλαιὰ τις εὐρί-
 σκεται καὶ προτεροῦσα τῶν Τρωικῶν χρόνων ἢ Ῥώμῃ.
 πότερον δὲ περὶ τοὺς αὐτοὺς ἢ καὶ τόπους, ἐν οἷς ἢ νῦν
 οἰκουμένη πόλις ἐστίν, ἢ χωρίον ἕτερον ἐτύγγανεν
 οὕτως ὀνομαζόμενον ἀσαφὲς ἐκείνου καταλιπόντος
 30 οὐδ' ἐγὼ δύναμαι συμβαλεῖν. περὶ μὲν οὖν τῶν πα-
 λαιῶν κτίσεων ἱκανὰ ἡγοῦμαι τὰ προειρημένα.

LXXIII. Τὸν δὲ τελευταῖον τῆς Ῥώμης οἰκισμὸν

ἢ κρίσιν ἢ ὅτι δῆποτε χρὴ καλεῖν τὸ γεγόμενον Τι-
 μαιος μὲν ὁ Σικελιώτης οὐκ οἶδ' ὅτῳ κανόνι χρησά-
 μενος ἅμα Καρχηδόνι κτιζομένη γενέσθαι φησὶν ὀγ-
 δόῳ καὶ τριακοστῷ πρότερον ἔτει τῆς πρώτης Ὀλυμ-
 πιάδος. Λεύκιος δὲ Κίγκιος ἀνὴρ τῶν ἐκ τοῦ βου- 5
 λευτικοῦ συνεδρίου ~~περὶ τὸ τετάρτον ἔτος~~ τῆς δωδε-
 κάτης Ὀλυμπιάδος. Κόϊντος δὲ Φάβιος κατὰ τὸ πρῶ-
 τον ἔτος τῆς ὀγδοῆς Ὀλυμπιάδος. Κάτων δὲ Πόρκιος
 Ἑλληνικὸν μὲν οὐχ ὀρίζει χρόνον, ἐπιμελής δὲ γεγό-
 μενος, εἰ καὶ τις ἄλλος, περὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ἀρ- 10
 χαιολογουμένης ἱστορίας ἔτεσιν ἀποφαίνει δυοὶ καὶ
 τριάκοντα καὶ τετρακοσίοις ὑστεροῦσαν τῶν Ἰλιακῶν.
 ὁ δὲ χρόνος οὗτος ἀναμετρηθεὶς ταῖς Ἑρατοσθένους
 χρονογραφίαις κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος πίπτει τῆς ἑβ-
 δόμης Ὀλυμπιάδος. ὅτι δὲ εἰσιν οἱ κανόνες ὑγιεῖς, οἷς 15
 Ἑρατοσθένης κέχρηται, καὶ πῶς ἂν τις ἀπευθύνοι
 τοὺς Ῥωμαίων χρόνους πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς, ἐν
 ἑτέρῳ δεδήλωται μοι λόγῳ. οὐ γὰρ ἡξίουں ὡς Πολύ-
 βιος ὁ Μεγαλοπολίτης τοσοῦτον μόνον εἰπεῖν, ὅτι
 κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης Ὀλυμπιάδος τὴν 20
 Ῥώμην ἐκτίσθαι πείθομαι, οὐδ' ἐπὶ τοῦ παρὰ τοῖς
 ἀρχιερεῦσι κειμένου πίνακος ἑνὸς καὶ μόνοῦ τὴν πί-
 στιν ἀβασάνιστον καταλιπεῖν, ἀλλὰ τοὺς ἐπιλογισμοὺς,
 οἷς αὐτὸς προσεδέμην, εἰς μέσον ὑπευθύνους τοῖς
 βουλευθεῖσιν ἐσομένους ἐξενεγκεῖν. ἡ μὲν οὖν ἀκρί- 25
 βεια ἐν ἐκείνῳ δηλοῦται τῷ λόγῳ, λεχθήσεται δὲ διὰ
 τῆςδε τῆς πραγματείας αὐτὰ τὰναγκαιότατα. ἔχει δὲ
 οὕτως ἡ Κελτῶν ἐφοδος, καθ' ἣν ἡ Ῥωμαίων πόλις
 ἑάλω, συμφωνεῖται σχεδὸν ὑπὸ πάντων ἀρχοντος
 Ἀθήνησι Πυργίωνος γενέσθαι κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος 30
 τῆς ὀγδοῆς καὶ ἐνενηκοστῆς Ὀλυμπιάδος. ὁ δὲ πρὸ τῆς
 καταλήψεως χρόνος ἀναγόμενος εἰς Λεύκιον Ἰούνιον

Βροῦτον καὶ Λεύκιον Ταρκύνιον Κολλατῖνον τοὺς
 πρώτους ὑπατεύσαντας ἐν Ῥώμῃ μετὰ τὴν κατάλυσιν 19
 τῶν βασιλέων ἔτη περιείληφεν εἴκοσι πρὸς τοῖς ἑκα-
 τόν. δηλοῦται δὲ ἐξ ἄλλων τε πολλῶν καὶ τῶν καλου-
 5 μένων τιμητικῶν ὑπόμνημάτων, ἃ διαδέχεται παῖς
 παρὰ πατρός καὶ περὶ πολλοῦ ποιεῖται τοῖς μεθ' ἑαυ-
 τὸν ἔσομένοις ὥσπερ ἱερὰ πατρῷα παραδιδόναι· πολ-
 λοὶ δ' εἰσὶν ἀπὸ τῶν τιμητικῶν οἴκων ἄνδρες ἐπι-
 φανεῖς οἱ διαφυλάττοντες αὐτά· ἐν οἷς εὐρίσκω δευ-
 10 τέρω πρότερον ἔτει τῆς ἀλώσεως τίμησιν ὑπὸ τοῦ
 Ῥωμαίων δήμου γενομένην, ἣ παραγέγραπται καθά-
 περ καὶ ταῖς ἄλλαις χρόνος οὗτος· ὑπατεύοντος Λευ-
 κίου Οὐαλερίου Ποτίτου καὶ Τίτου Μαλλίου Καπιτω-
 λίνου μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων ἐνὸς θέοντι
 15 εἰκοστῷ καὶ ἑκατοστῷ ἔτει. ὥστε τὴν Κελτικὴν ἐφοδον,
 ἣν τῷ δευτέρῳ μετὰ τὴν τίμησιν ἔτει γενομένην εὐρί-
 σκομεν, ἐκπεπληρωμένων τῶν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἔτων
 γενέσθαι. εἰ δὲ τοῦτο τὸ διάστημα τοῦ χρόνου τριά-
 κοντα ὀλυμπιάδων εὐρίσκεται γενόμενον, ἀνάγκη τοὺς
 20 πρώτους ἀποδειχθέντας ὑπάτους ὁμολογεῖν ἄρχοντας
 Ἀθήνησιν Ἰσαγόρου παρειληφέναι τὴν ἀρχὴν κατὰ 19
 τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης καὶ ἐξηκοστῆς ὀλυμπιάδος.

LXXV. Καὶ μὴν ἀπό γε τῆς ἐκβολῆς τῶν βασιλέων
 ἐπὶ τὸν πρῶτον ἄρξαντα τῆς πόλεως Ῥωμύλον ἀναβι-
 25 βασθεὶς ὁ χρόνος ἔτη τέτταρα πρὸς τετταράκοντα καὶ
 διακοσίους ἀποτελεῖ. γνωρίζεται δὲ τοῦτο ταῖς διαδο-
 χαῖς τῶν βασιλέων καὶ τοῖς ἔτεσιν, οἷς ἕκαστοι κατέσχον
 τὴν ἀρχήν. Ῥωμύλος μὲν γὰρ ὁ κτίσας τὴν πόλιν ἑπτὰ
 καὶ τριάκοντα ἔτη λέγεται κατασχεῖν τὴν δυναστείαν·
 30 μετὰ δὲ τὸν Ῥωμύλου θάνατον ἀβασίλευτος ἡ πόλις
 γενέσθαι χρόνον ἐνιαύσιον. ἔπειτα Νομᾶς Πομπίλιος
 αἰρεθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου τρία καὶ τετταράκοντα ἔτη

βασιλεύσαι. Τύλλος δὲ Ὀστίλιος μετὰ Νομᾶν δύο καὶ
 τριάκοντα. ὁ δ' ἐπὶ τούτῳ βασιλεύσας Ἄγκος Μάρ-
 κιος τέτταρα πρὸς τοῖς εἰκοσι. μετὰ δὲ Μάρκιον Λεύ-
 κιος Ταρκύνιος ὁ κληθεὶς Πρίσκος ὀκτὼ καὶ τριάκοντα.
 τοῦτον δὲ διαδεξάμενος Σερούτιος Τύλλιος τετταράκοντα 5
 καὶ τέτταρα. ὁ Σερούτιος δὲ ἀνελὼν Λεύκιος Ταρκύνιος
 ὁ τυραννικὸς καὶ διὰ τὴν τοῦ δικαίου ὑπεροψίαν κλη-
 θεὶς Σούπερβος ἕως εἰκυστοῦ καὶ πέμπτου προαγα-
 γεῖν τὴν ἀρχήν. τεττάρων δὲ καὶ τετταράκοντα καὶ
 διακοσίων ἀναπληρουμένων ἐτῶν, ἃ κατέσχον οἱ βα- 10
 σιλεῖς, ὀλυμπιάδων δὲ μιᾷς καὶ ἐξήκοντα πᾶσα ἀνάγ-
 κη τὸν πρῶτον ἄρξαντα τῆς πόλεως Ῥωμύλον ἔτει
 πρώτῳ τῆς ἐβδόμης ὀλυμπιάδος παρειληγέναι τὴν
 βασιλείαν ἄρχοντος Ἀθήνησι τῆς δεκαετίας Χάροπος
 ἔτος πρῶτον. τοῦτο γὰρ ὁ λογισμὸς τῶν ἐτῶν ἀπαιτεῖ. 15
 ὅτι δὲ τοσαῦτα ἕκαστος τῶν βασιλέων ἤρξεν ἔτη δι'
 ἐκείνου δηλοῦται μοι τοῦ λόγου.

Τὰ μὲν δὴ περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἡ νῦν δυνα-
 στεύουσα πόλις ᾤκίσθη τοῖς τε πρὸ ἐμοῦ γενομένοις
 εἰρημένα κάμοι δοκοῦντα τοιάδ' ἐστίν. οἰκισται δ' 20
 αὐτῆς οὔτινες ἦσαν καὶ τίσι τύχαις χρησάμενοι τὴν
 ἀποικίαν ἔστειλαν ὅσα τε ἄλλα περὶ τὴν κτίσιν ταύ-
 την ἐσφόρηται πολλοῖς μὲν εἰρηται καὶ διαφορῶς τὰ
 πλεῖστα ἐνίοις, λεχθήσεται δὲ κάμοι τὰ πιθανώτατα
 τῶν μνημονευομένων. ἔχει δὲ ὥδε· 25

LXXVI. Ἀμόλιος ἐπειδὴ παρέλαβε τὴν Ἀλβανῶν
 βασιλείαν τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν Νεμέτορα τῷ
 κατισχύσαι τῆς πατρίου τιμῆς ἀπείρξας, τὰ τε ἄλλα
 κατὰ πολλὴν ὑπεροψίαν τῶν δικαίων ἐδρα καὶ τελευ-
 τῶν ἔρημον γένους. τὸν οἶκον τοῦ Νεμέτορος ἐπεβού- 30
 λευσε ποιῆσαι, τοῦ τε δίκην ὑποσχεῖν φόβῳ καὶ ἔρωτι
 μὴ καυθῆναι ποτε τῆς ἀρχῆς. βουλευσάμενος δὲ ταῦτα

ἐκ πολλοῦ πρῶτον μὲν τὸν υἱὸν τοῦ Νεμέτορος Αλ-
 γεστον ἄρτι γενειάζοντα φυλάξας ἐνθα ἐκνυηγᾷται,
 προλοχίσας τοῦ χωρίου τὸ ἀφανέστατον, ἐξελθόντα
 ἐπὶ θήραν ἀποκτείνει καὶ παρεσκεύασε λέγεσθαι μετὰ
 5 τὸ ἔργον ὥς ὑπὸ ληστῶν ἀναιρεθεῖν τὸ μειράκιον. οὐ
 μέντοι κρείττων ἢ κατασκευαστὴ δοῖα τῆς σιωπωμέ-
 νης ἀληθείας ἐγένετο, ἀλλὰ πολλοῖς καὶ παρὰ τὸ
 ἀσφαλὲς ἐτολμᾶτο λέγεσθαι τὸ πραχθέν. Νεμέτωρ δὲ
 ἦδει μὲν τὸ ἔργον, λογισμῷ δὲ κρείττονι τοῦ πάθους
 10 χρώμενος ἄγνοιαν ἐσκήπτετο εἰς ἀκινδυνότερον ἀνα-
 βάλλεσθαι χρόνον τὴν ὀργὴν βουλευσάμενος. Ἀμό-
 λιος δὲ τὰ τοῦ μειρακίου ὑπολαβὼν λεληθέναι δεύτερα
 τάδε ἐποίει· τὴν θυγατέρα τοῦ Νεμέτορος Ἰλίαν, ὥς
 δέ τινες γράφουσι Πέαν ὄνομα, Σιλουῖαν δ' ἐπὶ κλη-
 15 σιν, ἐν ἀκμῇ γάμου γενομένην ἰέρειαν ἀποδείκνυσιν
 Ἑστίας, ὥς μὴ τάχιον εἰς ἀνδρὸς ἐλθοῦσα τέκη τι-
 μωροῦς τῷ γένει. πενταετοῦς δὲ οὐκ ἐλάττω χρόνου
 ἔδει τὰς ἱερὰς κόρας ἀγνὰς διαμειναι γάμων, αἷς ἀνα-
 τέθεται τοῦ τε ἀσβέστου πυρὸς ἢ φυλακῇ καὶ εἴ τι
 20 ἄλλο θρησκεύεσθαι τῷ κοινῷ διὰ παρθένων νόμιμον
 ἦν. ἐπραττε δὲ Ἀμόλιος τοῦτο μετ' ὀνομάτων καλῶν,
 ὥς τιμὴν τῷ γένει καὶ κόσμον περιτιθεῖς οὔτε αὐτὸς
 εἰσηγησάμενος τὸν νόμον τόνδε οὔτε κοινῷ ὄντι πρῶ-
 τον ἀναγκάσας τῶν ἐν ἀξιώματι χρῆσθαι τὸν ἀδελ-
 25 φόν, ἐν ἔδει δὲ τοῖς Ἀλβανοῖς καὶ ἐν καλῷ ὄν τὰς
 εὐγενεστάτας ἀποδείκνυσθαι κόρας τῆς Ἑστίας προ-
 πόλους. ὁ δὲ Νεμέτωρ αἰσθόμενος ταῦτα οὐκ ἀπὸ τοῦ
 βελτίστου πράττοντα τὸν ἀδελφὸν ὀργὴν φανεράν οὐκ
 ἐποιεῖτο, ἵνα μὴ τῷ δήμῳ ἀπέχθοιτο, ἀπόρρητον δὲ
 30 καὶ τοῦτο ἐφυλάττετο τὸ ἐγκλημα.

LXXVII. Τετάρτῳ δ' ὕστερον ἔτει τὴν Ἰλίαν ἐλ-
 δοῦσαν εἰς ἱερὸν ἄλσος Ἄρεος ὕδατος ἀγνοῦ κομιδῆς

ἔνεκα, ᾧ πρὸς τὰς θυσίας ἐμελλε χρήσασθαι, βιάζεται
 τις ἐν τῷ τεμένει. τοῦτον δὲ τινες μὲν ἀποφαίνουσι
 τῶν μνηστήρων ἓνα γενέσθαι [τῆς κόρης] ἐρῶντα τῆς
 παιδίσκης, οἱ δὲ αὐτὸν Ἀμόλιον οὐκ ἐπιθυμίας μᾶλλον
 ἢ ἐπιβουλῆς ἔνεκα φραζάμενόν τε ὅπλοισι ὥς ἐκπλη- 5
 κτικώτατος ὀφθῆσεν εἰς ἐμελλε καὶ τὸ τῆς ὄψεως
 γνώριμον εἰς ἀσαφὲς ὥς μάλιστα ἐδύνατο καθιστάντα·
 οἱ δὲ πλείστοι μυθολογοῦσι τοῦ δαίμονος εἰδωλον,
 οὗ τὸ χωρίον ἦν, πολλὰ καὶ ἄλλα τῷ πάθει δαιμόνια
 ἔργα προσάπτοντες ἡλίου τε ἀφανισμόν αἰφνίδιον καὶ 10
 ζόφον ἐν οὐρανῷ κατασχόντα· ὅψιν δὲ, ἣν [καὶ] τὸ εἰ-
 δωλον εἶχε, θαυμασιωτέραν μακρῷ δὴ τι κατὰ μέγεθος
 6 καὶ κάλλος ἀνθρώπων· φασὶ τε εἰπεῖν τῇ κόρῃ παρη-
 γοροῦντα τὴν λύπην τὸν βιασάμενον, ἐξ οὗ γενέσθαι
 δῆλον ὅτι θεὸς ἦν, μηδὲν ἄχθεσθαι τῷ πάθει. τὸ γὰρ 15
 κοινῶνημα τῶν γάμων αὐτῇ γεγονέναι πρὸς τὸν ἐμ-
 βατεύοντα τῷ χωρίῳ δαίμονα, τέξεσθαι δ' αὐτὴν ἐκ
 τοῦ βιασμοῦ δύο παῖδας ἀνθρώπων μακρῷ κρατί-
 στους ἀρετὴν καὶ τὰ πολέμια. ταῦτα δὲ εἰπόντα νέ-
 φει περικαλυφθῆναι καὶ ἀπὸ γῆς ἀρθέντα φέρεσθαι 20
 δι' ἄερος ἄνω. ὅπως μὲν οὖν χρή περὶ τῶν τοιῶνδε
 δόξης ἔχειν, πότερον καταφρονεῖν ὥς ἀνθρωπίνων
 ῥαδιουργημάτων εἰς θεοὺς ἀναφερομένων μηδὲν ἂν
 τοῦ θεοῦ [λειτούργημα] τῆς ἀφθάρτου καὶ μακαρίας
 φύσεως ἀνάξιον ὑπομένοντος, ἢ καὶ ταύτας παρα- 25
 δέχεσθαι τὰς ἱστορίας, ὥς ἀνακεκραμένης τῆς ἀπάσης
 οὐσίας τοῦ κόσμου καὶ μεταξὺ τοῦ θείου καὶ θνητοῦ
 γένους τρίτης τινὸς ὑπαρχούσης φύσεως, ἣν τὸ δαι-
 μόνων φύλον ἐπέχει, τοτὲ μὲν ἀνθρώποις, τοτὲ δὲ
 7 θεοῖς ἐπιμιγνύμενον, ἐξ οὗ ὁ λόγος ἔχει τὸ μυθεύομε- 30
 νον ἡρώων φύναι γένος, οὔτε καιρὸς ἐν τῷ παρόντι
 διασκοπεῖν ἔρχετ' τε ὅσα φιλοσόφοις περὶ αὐτῶν

ἐλέχθη. ἡ δ' οὖν κόρη μετὰ τὸν βιασμὸν ἀρρωστεῖν σκηψαμένη (τοῦτο γὰρ αὐτῇ παρήνευσεν ἡ μήτηρ ἀσφαλείας τε καὶ τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς ὁσίων ἔνεκα) οὐκέτι προσήει τοῖς ἱεροῖς, ἀλλὰ διὰ τῶν ἄλλων ἐγί-
 5 νετο παρθένων, αἷς τὸ αὐτὸ προσέκειτο ἔργον, ὅσα λειτουργεῖν ἐκείνην ἔδει.

LXXVIII. Ἀμόλιος δὲ εἶτε κατὰ τὴν συνείδησιν τῶνπραχθέντων εἶτε ὑπονοῖα τῶν εἰκότων προα-
 χθεις ἔρευναν ἐποιεῖτο τῆς χρονίου τῶν ἱερῶν ἀπο-
 10 στάσεως κατὰ τίνα γίνεται μάλιστ' αἰτίαν ἱατροὺς τε οἷς μάλιστα ἐπίστευεν εἰσπέμπων καὶ, ἐπειδὴ τὴν νόσον αἱ γυναῖκες ἀπόρρητον ἀνθρώποις ἡτιῶντο εἶναι, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα φύλακα τῆς κόρης καταλιπών. ὥς δὲ κατήγορος αὕτη τοῦ πάθους ἐγένετο γυναικεία τεκ-
 15 μάρσει τὸ ἀφανὲς τοῖς ἄλλοις ἀνευρουῖσα, τῆς μὲν παιδὸς, ὥς μὴ λάθῃ τεκοῦσα (ἦν δὲ οὐ πρόσω τοῦ τόκου) φυλακὴν ἐποιεῖτο δι' ὅπλων· αὐτὸς δὲ καλέσας τὸν ἀδελφὸν εἰς τὸ συνέδριον τῆς τε λαυθανού- 19
 σης τοὺς ἄλλους φθορᾶς μηνυτῆς γίνεται καὶ ἡτιᾶτο
 20 συγκακουργεῖν τῇ κόρῃ τοὺς γονεῖς ἐκέλευέ τε μὴ κρύπτειν τὸ εἰργασμένον, ἀλλ' εἰς μέσον ἄγειν. Νεμέτωρ δὲ παραδόξων τε λόγων ἀκούειν ἔφη καὶ παν-
 τὸς ἀναίτιος εἶναι τοῦ λεγομένου χρόνον τε ἡξίου βα-
 σάνου τῆς ἀληθείας ἔνεκα λαβεῖν· τυχῶν δὲ ἀναβολῆς
 25 μόλις, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα παρὰ τῆς γυναικὸς ἔμαθεν ὥς ἡ παῖς ἐν ἀρχαῖς ἀφηγήσατο, τὸν τε βιασμὸν τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ γενόμενον ἀπέφαινε καὶ τοὺς λεχθέντας ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῶν διδύμων παίδων λόγους διεξηλ-
 θεν ἡξίου τε πίστιν ποιήσασθαι ταύτην τῶν λεγομέ-
 30 νων, εἰ τοιοῦτος ὁ τῆς ὠδίνος ἔσται γόνος, οἷον ὁ θεὸς ὑφηγήσατο. καὶ γὰρ ὁμοῦ τι τῷ τίκτειν εἶναι τὴν κόρην, ὥστε οὐκ εἰς μακρὰν ῥαδιουργεῖν φανήσεται.

παρεδίδου δὲ καὶ τὰς φυλαττούσας τὴν κόρην καὶ
 ἐλέγχων οὐδενὸς ἀφίστατο. ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ τὸ
 μὲν τῶν συνέδρων πλῆθος ἐπείθετο, Ἀμόλιος δὲ οὐ-
 δὲν ὑγιὲς ἀπέφαινε τῶν ἀπολογουμένων, ἀλλ' ἐκ
 παντὸς ὥρμητο τρόπον τὴν ἀνθρωπον ἀπολέσαι. ἐν 5
 ὧσιν δὲ ταῦτ' ἐγένετο ~~καρῆσαν οἱ τὴν αὐτὴν~~ φρου-
 ρεῖν ταχθέντες ἀποφαίνοντες ἄρρενα βρέφη τεκεῖν
 τὴν κόρην δίδυμα, καὶ αὐτίκα Νεμέτωρ μὲν ἐν τῷ
 αὐτῷ πολὺς ἦν λόγῳ τοῦ θεοῦ τε ἀποδεικνὺς τὸ ἐρ-
 γον καὶ μηδὲν εἰς τὴν κόρην ἀναίτιον οὖσαν [τοῦ πά- 10
 θους] παρανομεῖν ἀξιῶν. Ἀμολίῳ δὲ τῶν ἀνθρω-
 πείων τι μηχανημάτων καὶ τὸ περὶ τὸν τόκον ἐδόκει
 γενέσθαι παρασκευασθέντος ἐτέρου ταῖς γυναιξὶ βρέ-
 φους ἢ κρύφα τῶν φυλάκων ἢ συγκακουρογούντων,
 καὶ πολλὰ εἰς τοῦτο ἐλέχθη. ὥς δὲ τὴν γνώμην τοῦ 15
 βασιλέως ἔμαθον οἱ σύνεδροι ἀπαραιτήτῳ ὀργῇ χρω-
 μένην ἐδικαίωσαν καὶ αὐτοὶ καθάπερ ἐκεῖνος ἡξίου
 χρῆσθαι τῷ νόμῳ κελεύοντι τὴν μὲν αἰσχύνασαν τὸ
 σῶμα ῥάβδοις αἰκισθεῖσαν ἀποθάνειν, τὸ δὲ γεννηθὲν
 εἰς τὸ τοῦ ποταμοῦ βάλλεσθαι ῥεῖθρον· νῦν μέντοι 20
 ζώσας κατορύττεσθαι τὰς τοιαύτας ὁ τῶν ἱερῶν ἀγο-
 ρεύει νόμος.

LXXVIII. Μέχρι μὲν δὴ τούτων οἱ πλείστοι τῶν
 συγγραφέων τὰ αὐτὰ ἢ μικρὸν παραλλάττοντες οἱ
 μὲν ἐπὶ τὸ μυθωδέστερον, οἱ δ' ἐπὶ τὸ τῇ ἀληθείᾳ 25
 ἑοικὸς μᾶλλον ἀποφαίνουσι, περὶ δὲ τῶν ἐξῆς δια-
 φέρονται. οἱ μὲν γὰρ εὐθὺς ἀναιρεθῆναι λέγουσι τὴν
 κόρην, οἱ δ' ἐν εἰρκτῇ φυλαττομένην ἀδῆλφ διατελέ-
 σαι δόξαν ἀφανοῦς θανάτου τῷ δήμῳ παρασχούσαν.
 ἐπικλασθῆναι δὲ τὸν Ἀμόλιον εἰς τοῦτο ἰκετενοῦσης 30
 τῆς θυγατρὸς χαρίσασθαι τὴν ἀνεψιὰν αὐτῇ· ἦσαν δὲ
 σύντροφοί τε καὶ ἡλικίαν ἔχουσαι τὴν αὐτὴν ἀσπα-

ζόμεναί τε ἀλλήλας ὡς ἀδελφάς. χαριζόμενον οὖν
 ταύτη τὸν Ἀμόλιον, μόνη δ' ἦν αὐτῷ θυγάτηρ, θα-
 νάτου μὲν ἀπολῦσαι τὴν Ἰλίαν, φυλάττειν δὲ καθείρ-
 ξαντα ἐν ἀφανεί· λυθῆναι δὲ αὐτὴν ἀνὰ χρόνον Ἀμο-
 5 λίου τελευτήσαντος. περὶ μὲν οὖν τῆς Ἰλίας οὕτω
 διαλλάττουσιν αἱ τῶν καλαίων γραφαί, λόγον δ' ἔχου-
 σιν ὡς ἀληθεῖς ἐκάτεραι. διὰ τοῦτο καὶ γὰρ μνήμην ἀμ-
 φοτέρων ἐποιησάμην, ὁποτέρᾳ δὲ χρὴ πιστεύειν αὐτός
 τις εἴσεται τῶν ἀναγνωσομένων. περὶ δὲ τῶν ἐκ τῆς
 10 Ἰλίας γενομένων Κόιντος μὲν Φάβιος ὁ Πίκτωρ λεγό-
 μενος, ὃ Δεύκιός τε Κίγκιος καὶ Κάτων Πόρκιος καὶ
 Πίσων Καλπούρνιος καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων οἱ
 πλείους ἠκολούθησαν, ἐν τῇ πρώτῃ γράφει· ὡς κε-
 λεύσαντος Ἀμολίου τὰ βρέφη λαβόντες ἐν σκάφῃ κεί-
 15 μενα τῶν ὑπηρετῶν τινες ἔφερον ἐμβαλοῦντες εἰς
 τὸν ποταμὸν ἀπέχοντα τῆς πόλεως ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν
 εἴκοσι σταδίους. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένοντο καὶ εἶδον ἕξω
 τοῦ γνησίου ρεῖθρου τὸν Τέβεριν ὑπὸ χειμῶνων συν-
 εχῶν ἐκτετραμμένον εἰς τὰ πεδία, καταβάντες ἀπὸ
 20 τοῦ Παλλαντίου τῆς κορυφῆς ἐπὶ τὸ προσεχέστατον
 ὕδωρ, (οὐ γὰρ ἔτι προσωτέρῳ χωρεῖν οἴοιτε ἦσαν) ἔνθα
 πρῶτον ἢ τοῦ ποταμοῦ πλήμῃ τῆς ὑπωρείας ἤπιετο,
 τίθενται τὴν σκάφην ἐπὶ τοῦ ὕδατος. ἢ δὲ μέχρι μὲν
 τινος ἐνήχeto, ἔπειτα τοῦ ρεῖθρου κατὰ μικρὸν ὑπο-
 25 χωροῦντος ἐκ τῶν περὶ ἔσχατα λίθου προσπταίσει
 περιτραπεῖσα ἐκβάλλει τὰ βρέφη. τὰ μὲν δὴ κνυζού-
 μενα κατὰ τοῦ τέλματος ἐκυλινδεῖτο, λύκαινα δέ τις
 ἐπιφανεῖσα νεοτόκος σπαργῶσα τοὺς μαστοὺς ὑπὸ
 γάλακτος ἀνεδίδου τὰς θηλάς τοῖς στόμασιν αὐτῶν
 30 καὶ τῇ γλώττῃ τὸν πηλὸν, ὃ κατάπλεοι ἦσαν, ἀπε-
 λίχμα. ἐν δὲ τούτῳ τυγχάνουσιν οἱ νομεῖς ἐξελαύνον-
 τες τὰς ἀγέλας ἐπὶ νομὴν (ἥδη γὰρ ἐμβατὸν ἦν τὸ

χωρίον) καὶ τις αὐτῶν ἰδὼν τὴν λύκαιναν ὡς ἡσπά-
 ζετο τὰ βρέφη τέως μὲν ἀχανὴς ἦν ὑπὸ τε θάμβους
 καὶ ἀπιστίας τῶν θεωρουμένων· ἔπειτ' ἀπελθὼν καὶ
 συλλέξας ὁδους ἐδύνατο πλείστους τῶν ἀγχοῦνεμόντων
 (οὐ γὰρ ἐπιστεύετο λέγων) ἄγει τοῦργον αὐτὸ θεασο- 5
 μένους. ὥς δὲ ἀκείνοι πλησίον ἐλθόντες ἔμαθον τὴν
 μὲν ὥσπερ τέκνα περιέκουνσαν, τὰ δ' ὡς μητρὸς ἐξε-
 13 χόμενα, δαιμόνιον τι χρῆμα ὄραν ὑπολαβόντες ἐγγυ-
 τέρω προσήεσαν ἀθρόοι δεδιττόμενοι βοῇ τὸ θηρίον.
 ἡ δὲ λύκαινα οὐ μάλα ἀγριαίνουσα τῶν ἀνθρώπων τῇ 10
 προσόδῳ, ἀλλ' ὥσπερὰν χειροήθης ἀποστᾶσα τῶν
 βρεφῶν ἡρέμα καὶ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποι-
 μενικοῦ ὁμίλου ἀπήει. ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων
 ἐκείθεν ἱερὸς χώρος ὕλη βαθύειρα συνηρεφῆς καὶ πέτρα
 κίλλη πηγὰς ἀνιέισα, ἐλέγετο δὲ Πανὸς εἶναι τὸ νά- 15
 πος, καὶ βωμὸς ἦν αὐτόθι τοῦ θεοῦ· εἰς τοῦτο τὸ
 χωρίον ἐλθοῦσα ἀποκρύπτεται. τὸ μὲν οὖν ἄλσος οὐκ-
 ἐτι διαμένει, τὸ δὲ ἄντρον, ἐξ οὗ ἡ λιβὰς ἐκδίδεται,
 τῷ Παλλαντίῳ προσωκοδομημένον δείκνυται κατὰ
 τὴν ἐπὶ τὸν ἱππόδρομον φέρουσαν ὁδόν, καὶ τέμενός 20
 ἐστὶν αὐτοῦ πλησίον, ἐνθα εἰκὼν κείται τοῦ πάθους
 λύκαινα παιδίῳ δυσι τοῖς μαστοῖς ἐπισχοῦσα, χαλκᾷ
 ποιήματα παλαιᾶς ἐργασίας. ἦν δὲ τὸ χωρίον τῶν
 σὺν Εὐάνδρῳ ποτὲ οἰκισάντων αὐτὸ Ἀρκάδων ἱερὸν
 ὡς λέγεται. ὥς δὲ ἀπέστη τὸ θηρίον αἰρουσιν οἱ νο- 25
 204 μῆς τὰ βρέφη σπουδὴν ποιούμενοι, τρέφειν αὐτὰ ὡς
 θεῶν σῶζεσθαι βουλομένων. ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς συο-
 φορβίων βασιλικῶν ἐπιμελούμενος ἐπικικῆς ἀνὴρ
 Φαιστύλος ὄνομα, ὃς ἐν τῇ πόλει κατὰ δῆ τι ἀναγ-
 καλον ἐγεγόνει καθ' ὃν χρόνον ἡ φθορὰ τῆς Ἰλίας καὶ 30
 ὁ τόκος ἡλέγχετο, καὶ μετὰ ταῦτα κομιζομένων ἐπὶ
 τὸν ποταμὸν τῶν βρεφῶν τοῖς φέρουσιν αὐτὰ κατὰ

θείαν τύχην ἅμα διεληλύθει τὴν αὐτὴν ὁδὸν εἰς τὸ
 Παλλάντιον ἰὼν· ὃς ἥκιστα τοῖς ἄλλοις καταφανὴς
 γενόμενος ὥς ἐπίσταται τι τοῦ πράγματος ἀξιῶσας
 αὐτῷ συγχωρηθῆναι τὰ βρέφη λαμβάνει τε αὐτὰ παρὰ
 5 τοῦ κοινοῦ καὶ φέρων ὥς τὴν γυναῖκα ἔρχεται. τετο-
 κυίαν δὲ καταλαβὼν καὶ ἀχθομένην ὅτι νεκρὸν αὐτῇ
 τὸ βρέφος ἦν παραμυθεῖται τε καὶ δίδωσιν ὑποβα-
 λέσθαι τὰ παιδία πᾶσαν ἐξ ἀρχῆς διηγησάμενος τὴν
 κατασχοῦσαν αὐτὰ τύχην. αὐξομένοις δὲ αὐτοῖς ὄνο-
 10 μα τίθεται τῷ μὲν Ῥωμύλον, τῷ δὲ Ῥῶμον. οἱ δὲ
 ἀνδρωθέντες γίνονται κατὰ τε ἀξίωσιν μορφῆς καὶ
 φρονήματος ὄγκον οὐ συφορβοῖς καὶ βουκόλοις ἐοι-
 κότες, ἀλλ' οἷους ἂν τις ἀξιῶσει τοὺς ἐκ βασιλείου
 τε φύντας γένους καὶ ἀπὸ δαιμόνων σποράς γενέ- 20
 15 σθαι νομιζομένους, ὥς ἐν τοῖς πατέροις ὕμνοις ὑπὸ
 Ῥωμαίων ἔτι καὶ νῦν ᾄδεται. βίος δ' αὐτοῖς ἦν βου-
 κολικὸς καὶ δόλαια αὐτοδργὸς ἐν ὄρεσι τὰ πολλὰ πε-
 ξαμένοις διὰ ξύλων καὶ καλάμων σκηναῶν αὐτορόφους·
 ὧν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦν τις [ἐκ] τοῦ Παλλαντίου ἐπὶ τῆς
 20 πρὸς τὸν ἱππόδρομον στρεφούσης λαγόνος Ῥωμύλου
 λεγομένη, ἣν φυλάττουσιν ἱερὰν οἷς τούτων ἐπιμελὲς
 οὐδὲν ἐπὶ τὸ σεμνότερον ἐξαίροντες, εἰ δέ τι πονήσειεν
 ὑπὸ χειμῶνος ἢ χρόνου τὸ λείπον ἐξακούμενοι καὶ
 τῷ πρόσθεν ἐξομοιοῦντες εἰς δύναμιν. ἐπεὶ δὲ ἀμφὶ
 25 τὰ ὀκτωκαίδεκα ἔτη γεγονότες ἦσαν ἀμφίλογόν τι
 περὶ τῆς νομῆς αὐτοῖς γίνεται πρὸς τοὺς Νεμέτορος
 βουκόλους, οἳ περὶ τὸ Αὐεντίνον ὄρος ἀντικρὺ τοῦ
 Παλλαντίου κείμενον εἶχον τὰς βουστάσεις. ἥτιῶντο
 δὲ ἀλλήλους ἐκάτεροι θαμινὰ ἢ τὴν μὴ προσήκουσαν
 30 ὀργάδα κατανέμειν ἢ τὴν κοινὴν μόνους διακρατεῖν
 ἢ ὅ τι δῆποτε τύχοι. ἐκ δὲ τῆς ἀψιμαχίας ταύτης 20
 ἐγένοντο πληγαὶ ποτε διὰ χειρῶν, εἴτα δι' ὄπλων.

τραύματα δὲ πολλὰ πρὸς τῶν μειρακίων λαβόντες οἱ τοῦ Νεμέτορος καὶ τινὰς ἀπολέσαντες τῶν σφετέρων καὶ τῶν χωρίων κατὰ κράτος ἤδη ἐξειργόμενοι παρεσκευάζοντο δόλον τινὰ ἐπ' αὐτούς. προλοχίσαντες δὴ τῆς φάραγγος τὸ ἀφανὲς καὶ συνθήμενοι τοῖς λο- 5 χῶσι τὰ μειράκια τὸν τῆς ἐπιθέσεως καιρὸν, οἱ λοιποὶ κατὰ πλῆθος ἐπὶ τὰ μανδρεύματα αὐτῶν [νύκτωρ] ἐπέβαλον. Ῥωμύλος μὲν οὖν τὸν χρόνον τοῦτον ἐτύγχανεν ἅμα τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κωμητῶν πορευόμενος εἰς τι χωρίον Καινίαν ὀνομαζόμενον ἱερὰ 10 ποιήσων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πάτρια· Ῥῶμος δὲ τὴν ἐφοδὸν αὐτῶν αἰσθόμενος ἐξεβοήθει λαβὼν τὰ ὄπλα διαταχέων ὀλίγους τῶν ἐκ τῆς κώμης φθάσαντας καθ' ἕν γενέσθαι παραλαβών. κἀκεῖνοι οὐ δέχονται αὐτὸν, ἀλλὰ φεύγουσιν ὑπαγόμενοι ἔνθα ἔμελλον ἐν 15 07 καλῶ ὑποστρέψαντες ἐπιθήσεσθαι· ὁ δὲ Ῥῶμος κατ' ἄγνοιαν τοῦ μηχανήματος ἄχρι πολλοῦ διώκων αὐτοὺς παραλλάττει τὸ λελογισμένον χωρίον, κὰν τούτῳ ὅ τε λόχος ἀνίσταται καὶ οἱ φεύγοντες ὑποστρέφουσι. κυκλωσάμενοι δὲ αὐτούς καὶ πολλοὺς ἀράτ- 20 τοντες λίθοις λαμβάνουσιν ὑποχειρίους. ταύτην γὰρ εἶχον ἐκ τῶν δεσποτῶν τὴν παρακéléυσιν, ζῶντας αὐτοῖς τοὺς νεανίσκους κομίσαι. οὕτω μὲν δὴ χειρωθεὶς ὁ Ῥῶμος ἀπήγετο.

LXXX. Ὡς δὲ Τουβέρων Αἴλιος δεινὸς ἀνὴρ 25 καὶ περὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ἱστορίας ἐπιμελὴς γράφει, προειδότες οἱ τοῦ Νεμέτορος θύσοντας τὰ Λύκαια τοὺς νεανίσκους τῷ Πανὶ τὴν Ἀρκαδικὴν ὥς Εὐάνδρος κατεστήσατο θυσίαν ἐνήδρευσαν τὸν καιρὸν ἐκείνον τῆς ἱερουργίας, ἥνικα ἐχρῆν τοὺς περὶ 30 τὸ Παλλάντιον οἰκοῦντας τῶν νέων ἐκ τοῦ Λυκαίου τεθυκότας περιελθεῖν δρόμῳ τὴν κώμην γυμνοὺς

ὑπεξωσμένους τὴν αἰδῶ ταῖς δοραταῖς τῶν νεοθύτων.
 τοῦτο δὲ καθαρμόν τινα τῶν κωμητῶν πάτριον ἐδύ-
 νατο, ὥς καὶ νῦν ἔτι δρᾶται. ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ
 τοὺς ἱεροποιοὺς νεανίσκους οἱ βουκόλοι λοχῆσαντες 20
 5 κατὰ τὸ στεγνόπορον τῆς ὁδοῦ, ἐπειδὴ τὸ πρῶτον
 τάγμα τὸ σὺν τῷ Ῥώμῳ κατ' αὐτοὺς ἐγένετο, τῶν ἀμ-
 φὶ Ῥωμύλον τε καὶ ἄλλων ὕστεριζόντων (τριχῇ γὰρ
 ἐνενέμηντο καὶ ἐκ διαστήματος ἔθρονον) οὐ περιμέναν-
 τες τοὺς λοιποὺς ὁρμῶσιν ἐπὶ τοὺς πρῶτους ἐμβοή-
 10 σαντες ἀθρόοι καὶ περιστάντες ἔβαλλον οἱ μὲν ἀκον-
 τίοις, οἱ δὲ λίθοις, οἱ δ' ὥς ἕκαστοί τι διὰ χειρὸς εἶ-
 χον. οἱ δ' ἐκπλαγέντες τῷ παραδόξῳ τοῦ πάθους καὶ
 ἀμνηχανοῦντες ὅ τι δράσειαν πρὸς ὀπλισμένους ἄνο-
 πλοι μαχόμενοι κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν ἐχειρώθη-
 15 σαν. ὁ μὲν οὖν Ῥώμος ἐπὶ τοῖς πολεμίοις γενόμενος
 οὕτως, εἰθ' ὥς ὁ Φάβιος παραδέδωκε δέσμιος εἰς
 τὴν Ἄλβαν ἀπήγετο. Ῥωμύλος δ' ἐπειδὴ τὸ περὶ τὸν
 ἀδελφὸν ἔγνω πάθος διώκειν εὐθύς ᾤετο δεῖν τοὺς
 ἀκμαιοτάτους ἔχων τῶν νομέων, ὥς ἔτι κατὰ τὴν ὁδὸν
 20 ὄντα καταληψόμενος τὸν Ῥώμον· ἀποτρέπεται δ' ὑπὸ
 τοῦ Φαιστύλου. ὁρῶν γὰρ οὗτος αὐτοῦ τὴν σπουδὴν
 μανικωτέραν οὖσαν νομισθεὶς ὁ πατήρ, 20
 τὸν ἐμπροσθεν χρόνον ἀπόρρητα ποιούμενος τοῖς
 μειρακίοις διετέλεσεν, ὥς μὴ θᾶπτον ὁρμήσωσι πα-
 25 ρακινδυνεύσαι τι πρὶν ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς ἀκμῆς
 γενέσθαι· τότε δὲ πρὸς τῆς ἀνάγκης βιασθεὶς μονω-
 θέντι τῷ Ῥωμύλῳ λέγει πᾶσαν ἐξ ἀρχῆς τὴν κατα-
 σχοῦσαν αὐτοὺς τύχην. μαθόντι δὲ τῷ νεανίσκῳ τῆς
 τε μητρὸς οἶκτος εἰσέρχεται καὶ Νεμέτορος φροντίς,
 30 καὶ πολλὰ βουλευσαμένῳ μετὰ τοῦ Φαιστύλου τῆς
 μὲν αὐτίκα ὁρμῆς ἐπισχεῖν ἐδόκει, πλείονι δὲ παρα-
 σκευῇ δυνάμεως χρησάμενον ὅλον ἀπαλλάξαι τὸν

οίκον τῆς Ἀμολλίου παρανομίας κίνδυνόν τε τὸν ἔσχατον ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἄθλων ἀναρρῖψαι, πρᾶττειν δὲ μετὰ τοῦ μητροπάτορος ὅ τι ἂν ἐκείνῳ δοκῇ.

LXXXI. Ὡς δὲ ταῦτα κράτιστα εἶναι ἔδοξε συγκαλέσας τοὺς κωμήτας ἅπαντας ὁ Ῥωμύλος καὶ δεη- 5
θεις εἰς τὴν Ἀλβαν ἐπειγέσθαι διαταχέων μὴ κατὰ τὰς αὐτὰς πύλας ἅπαντας μὴδ' ἀθρόους εἰσιόντας, μή τις ὑπόνοια πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει γένηται, καὶ περὶ τὴν ἀγορὰν ὑπομένοντας ἐτοίμους εἶναι θρᾶν τὸ κα-
λενόμενον, ἀπῆει πρῶτος εἰς τὴν πόλιν. οἱ δὲ τὸν 10
Ῥῶμον ἄγοντες ἐπειδὴ κατέστησαν εἰς τὸν βασιλεῖα, τὰς τε ὕβρεις ἀπάσας, ὅσας ἦσαν ὑβρισμένοι πρὸς τῶν μειρακίων, κατηγόρουν καὶ τοὺς τραυματίας σφῶν ἐπεδείκνυσαν τιμωρίας τε εἰ μὴ τεύξονται καταλείψειν προλέγοντες τὰ βουφόρβια. Ἀμόλιος δὲ 15
τοῖς χωρίταις κατὰ πλῆθος ἐληλυθόσι χαρίζεσθαι βουλόμενος καὶ τῷ Νεμέτορι (παρῶν γὰρ ἐτύγγανε συναγανακτῶν τοῖς πελάταις) εἰρήνην τε ἀνὰ τὴν χώραν σπεύδων εἶναι καὶ ἅμα τὸ αὖθαδες τοῦ μειρακίου, ὥς ἀκατάπληκτον ἦν ἐν τοῖς λόγοις, δι' 20
ὑποψίας λαμβάνων καταψηφίζεται τὴν δίκην· τῆς δὲ τιμωρίας τὸν Νεμέτορα ποιεῖ κύριον εἰπὼν, ὥς τῷ θράσαντι δεινὰ τὸ ἀντιπαθεῖν οὐ πρὸς ἄλλου τινὸς μᾶλλον ἢ τοῦ πεπονθότος ὀφείλεται. ἐν ὅσῳ δ' ὁ Ῥῶμος ὑπὸ τῶν τοῦ Νεμέτορος βουκόλων ἤγαστο δεδεμένος 25
τε ὀπίσω τῷ χεῖρε καὶ πρὸς τῶν ἀγόντων ἐπικερτο-
1 μούμενος, ἀκολουθῶν δὲ Νεμέτωρ τοῦ τε σώματος τὴν εὐπρέπειαν ἀπεθανύμαζεν, ὥς πολὺν τὸ βασιλικὸν εἶχε, καὶ τοῦ φρονήματος τὴν εὐγένειαν ἐνεθυμεῖτο, ἦν καὶ παρὰ τὰ δεινὰ διέσωσεν οὐ πρὸς οἴκτων οὐδὲ 30
λιπαρήσεις, ὥς ἅπαντες ἐν ταῖς τοιαῖσδε ποιούσι τύχαις, τραπόμενος, ἀλλὰ σὺν εὐκόσμῳ σιωπῇ πρὸς τὸν

μόρον ἀπιών. ὥς δ' εἰς τὴν οἰκίαν ἀφίκοντο μετα-
 στῆναι τοὺς ἄλλους κελεύσας μονωθέντα τὸν Ῥῶμον
 ἤρετο τίς εἶη καὶ τίνων, ὥς οὐκ ἂν ἐκ τῶν τυχόντων
 γε ἄνδρα τοιοῦτον γενόμενον. εἰπόντος δὲ τοῦ Ῥῶμου
 6 τοσοῦτον εἰδέναι μόνον κατὰ πίστιν τοῦ τρέφοντος,
 ὅτι σὺν ἀδελφῷ διδύμῳ ἐκτεθείη βρέφος εἰς νάπην
 εὐθύς ἀπὸ γονῆς καὶ πρὸς τῶν νομέων ἀναιρεθεὶς
 ἐκτραφεῖη, βραχὺν ἐπισχὼν χρόνον εἴτε ὑποτοπη-
 θεὶς τι τῶν ἀληθῶν εἴτε τοῦ δαίμονος ἄγοντος εἰς
 10 τοῦμφανὲς τὸ πρᾶγμα λέγει πρὸς αὐτόν· Ὅτι μὲν ἐπ'
 ἐμοὶ γέγονας, ὦ Ῥῶμε, παθεῖν ὃ τι ἂν δικαιώσω, 21
 καὶ ὥς περὶ πολλοῦ ποιήσαιντ' ἂν οἱ κομίσαντές σε
 δεῦρο πολλὰ καὶ δεινὰ παθόντα σε ἀποθανεῖν, οὐ-
 δὲν δεῖ πρὸς εἰδότα λέγειν. εἰ δέ σε θανάτου τε καὶ
 15 ἄλλου παντὸς ἐκλυσαίμην κακοῦ, ἅρ' ἂν εἰδείης μοι
 χάριν καὶ δεομένῳ ὑπουργήσεις ὃ κοινὸν ἀμφοῖν
 ἔσται ἀγαθόν; ἀποκριναμένου δὲ τοῦ μειρακίου ὅποσα
 τοὺς ἐν ἀπογνώσει βίου κειμένους ἢ τοῦ σωθῆσε-
 σθαι ἐλπίς τοῖς κυρίοις τούτου λέγειν καὶ ὑπισχνεί-
 20 σθαι ἐπαίρει, λῦσαι κελεύσας αὐτόν ὁ Νεμέτωρ καὶ
 πάντας ἀπελθεῖν ἐκποδῶν φράζει τὰς αὐτοῦ τύ-
 χας, ὥς Ἀμόλιος αὐτὸν ἀδελφὸς ὦν ἀπεστέρησε τῆς
 βασιλείας, ὀρφανὸν δὲ τέκνων ἔθηκε, τὸν μὲν ἐπὶ
 θήρᾳ κρύφα διαχειρισάμενος, τὴν δ' ἐν εἰρκτῇ δεδε-
 25 μένην φυλάττων τὰ τε ἄλλα ὅποσα δεσπότης χρω-
 μένος δούλω.

LXXXII. Ταῦτ' εἰπὼν καὶ πολὺν θοῇνον ἅμα τοῖς
 λόγοις καταχεάμενος ἤξιον τιμωρὸν τοῖς κατ' οἶκον
 ἑαυτοῦ κακοῖς τὸν Ῥῶμον γενέσθαι. ἀσμένως δὲ ὑπο-
 80 δεξαμένου τὸν λόγον τοῦ μειρακίου καὶ πάλαί τᾷττειν
 αὐτόν ἐπὶ τὸ ἔργον ἀξιούντος ἐπαινέσας ὁ Νεμέτωρ
 τὴν προθυμίαν, Τῆς μὲν πράξεως ἔφη τὸν καιρὸν ἐγὼ 21

ταμιεύσομαι, σὺ δὲ τέως πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπόρρη-
 τον ἄπασι τοῖς ἄλλοις ἀγγελίαν πέμψον, ὅτι σῶξῃ τε
 δηλῶν καὶ διαταχέων αὐτὸν ἥκειν ἀξιῶν. ἐκ δὲ τού-
 του πέμπεται τις ἐξευρεθεὶς, ὃς ἐδόκει ὑπηρετήσῃν
 καὶ περιτυχὼν οὐ πρόσω τῆς πόλεως ὄντι Ῥωμύλῳ
 διασαφεῖ τὰς ἀγγελίας· ὁ δὲ περιχαρὴς γενόμενος
 ἔρχεται σπουδῇ πρὸς Νεμέτορα καὶ περιπλακεὶς
 ἀμφοῖν ἀσπάζεταιται μὲν πρῶτον, ἔπειτα φράζει τὴν
 ἐκθεσιν σφῶν καὶ τροφὴν καὶ τᾶλλα ὅσα παρὰ τοῦ
 Φαιστύλου ἐπύθετο. τοῖς δὲ οὐ πολλῶν ἵνα πιστεύ- 10
 σιαν τεκμηρίων δεομένοις βουλομένοις τε καὶ καθ'
 ἡδονὰς τὸ λεγόμενον ἦν. ἐπεὶ δὲ ἀνέγνωσαν ἀλλή-
 λους ἀντίκα συνετάττοντο καὶ διεσκόπουν ὅστις ἔσται
 τρόπος ἢ καιρὸς εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἐπιτήδειος. ἐν ᾧ
 δὲ οὗτοι περὶ ταῦτα ἦσαν ὁ Φαιστύλος ἀπάγεται 15
 πρὸς Ἀμόλιον. δεδοικὼς γὰρ μὴ οὐ πιστὰ δόξῃ τῷ
 Νεμέτορι λέγειν ὁ Ῥωμύλος ἄνευ σημείων ἐμφανῶν
 4 μεγάλου πράγματος μηνυτὴς γενόμενος, τὸ γνώ-
 ρισμα τῆς ἐκθέσεως τῶν βρεφῶν τὴν σκάφην ἀναλα-
 βὼν ὀλίγον ὕστερον ἐδίωκεν εἰς τὴν πόλιν. διερ- 20
 χόμενον δ' αὐτὸν τὰς πύλας ταραχῶδῶς πάνυ καὶ
 περὶ πολλοῦ ποιούμενον μηδενὶ ποιῆσαι καταφανὲς
 τὸ φερόμενον τῶν φυλάκων τις καταμαθὼν (ἦν δὲ
 πολεμίων ἐφόδου δέος, καὶ τὰς πύλας οἱ μάλιστα πι-
 στευόμενοι πρὸς τοῦ βασιλέως ἐφρούρου) συλλαμ- 25
 βάνει τε καὶ τὸ κρυπτὸν ὃ τι δῆποτ' ἦν καταμαθεῖν
 ἀξιῶν, ἀποκαλύπτει βίᾳ τὴν περιβολὴν. ὥς δὲ τὴν
 σκάφην ἐθεάσατο καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐμαθεῖν ἀπορού-
 μενον, ἡξίου λέγειν τίς ἢ ταραχὴ καὶ τί τὸ βούλημα
 τοῦ μὴ φανερῶς εἰσφέρειν σκεῦος οὐδὲν δεόμενον 30
 ἀπορρήτου φορᾶς. ἐν δὲ τούτῳ πλείους τῶν φυλάκων
 συνέρρεον καὶ τις αὐτῶν γνωρίζει τὴν σκάφην αὐτὸς

ἐν ἐκείνῃ τὰ παιδία κομίσας ἐπὶ τὸν ποταμὸν καὶ φρά-
 ζει πρὸς τοὺς παρόντας. οἱ δὲ συλλαβόντες τὸν Φαι-
 στύλον ἄγουσιν ἐπ' αὐτὸν τὸν βασιλέα καὶ διηγοῦν-
 ται τὰ γενόμενα. Ἀμόλιος δὲ ἀπειλῇ βασάνων κατα-
 5 πληξάμενος τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ λέξει τὰς ἀληθείας
 ἐκὼν, πρῶτον μὲν εἰ ζῶσιν οἱ παῖδες ἤρετο· ὥς δὲ τοῦτ'
 ἔμαθε τῆς σωτηρίας αὐτοῖς ὅστις ὁ τρόπος ἐγένετο·
 διηγησαμένου δὲ αὐτοῦ πάντα ὥς ἐπράχθη, Ἄγε δὴ,
 φησὶν ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ ταῦτα ἀληθεύσας ἔχεις
 10 φράσον ὅπου νῦν ἂν εὐρεθεῖεν. οὐ γὰρ ἔτι δίκαιοι εἴ-
 σιν ἐν βουκόλοις καὶ ἀδόξῳ βίῳ ζῆν ἔμοιγε ὄντες συγ-
 γενεῖς, ἄλλως τε καὶ θεῶν προνοία σωζόμενοι.

LXXXIII. Φαιστύλος δὲ τῆς ἀλόγου πραότητος
 ὑποψία κινήθεις μὴ φρονεῖν αὐτὸν ὅμοια τοῖς λόγοις
 15 ἀποκρίνεται ὧδε· Οἱ μὲν παῖδές εἰσιν ἐν τοῖς ὄρεσι
 βουκολοῦντες, ὅσπερ ἐκείνων βίος, ἐγὼ δ' ἐπέμφθην
 παρ' αὐτῶν τῇ μητρὶ δηλώσων ἐν αἷς εἰσι τύχαις·
 ταύτην δὲ παρὰ σοι φυλάττεσθαι ἀκούων δεήσεσθαι
 τῆς σῆς θυγατρὸς ἐμελλόν, ἵνα με πρὸς αὐτὴν ἀγάγοι.
 20 τὴν δὲ σκάφην ἔφερον, ἵν' ἔχω δεικνύναι τεκμήριον
 ἐμφανὲς ἅμα τοῖς λόγοις. νῦν οὖν ἐπεὶ δέδοκται σοι 21
 τοὺς νεανίσκους δεῦρο κομίσαι χαίρω τε, καὶ πέμψον
 οὔστινας βούλει σὺν ἐμοί. δείξω μὲν οὖν τοῖς ἐλθοῦσι
 τοὺς παῖδας, φράσουσι δ' αὐτοῖς ἐκεῖνοι τὰ παρὰ σου.
 25 ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγεν ἀναβολὴν εὐρέσθαι βουλόμε-
 νος τοῖς παισὶ τοῦ θανάτου καὶ ἅμα αὐτὸς ἀποδρά-
 σασθαι τοὺς ἄγοντας, ἐπειδὴ ἐν τοῖς ὄρεσι γένηται,
 ἐλπίσας. Ἀμόλιος δὲ τοῖς πιστοτάτοις τῶν ὀπλοφό-
 ρων ἐπιστείλας κρύφα, οὓς ἂν ὁ συοφορβὸς αὐτοῖς
 30 δείξῃ συλλαβόντας ὥς αὐτὸν ἄγειν, ἀποστέλλει δια-
 ταχέων. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ἀντίκα γνώμην
 ἐποιεῖτο καλέσας τὸν ἀδελφὸν ἐν φυλακῇ ἀδέσμῳ

ἔχουσιν, ἕως ἂν εὖ θῇται τὰ παρόντα, καὶ αὐτὸν ὡς ἐπ' ἑλλο δὴ τι ἐκάλει. ὁ δὲ ἀποσταλὲς ἄγγελος εὐνοίᾳ
 τοῦ κινδυνεύοντος καὶ ἐλέῳ τῆς τύχης ἐπιτρέψας
 κατήγορος γίνεται Νεμέτορι τῆς Ἀμολίου γνώμης.
 ὁ δὲ τοῖς παισὶ δηλώσας τὸν κατειληφόμενον κίνδυνον 5
 αὐτοὺς καὶ παρακελευσάμενος ἀνδρας ἀγαθοὺς γε-
 νέσθαι παρῇν ἄγων ὀπλισμένους ἐπὶ τὰ βασίλεια
 τῶν τε ἄλλων πελάτων καὶ ἐταίρων καὶ θεραπειᾶς
 πιστῆς χεῖρα οὐκ ὀλίγην. ἦκον δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν
 συνελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἐκλιπόντες τὴν ἀγορὰν 10
 ἔχοντες ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ἕλκω κακρυμμένα, στίφος
 καρτερόν. βιασάμενοι δὲ τὴν εἰσοδὸν ἀθρόα ὁρμῇ
 πάντες οὐ πολλοῖς ὀπλίταις φρουρουμένην ἀποσφάτ-
 τουσιν εὐπετῶς Ἀμόλιον καὶ μετὰ τοῦτο τὴν ἄκραν
 καταλαμβάνονται. ταῦτα μὲν οὖν τοῖς περὶ Φάβιον 15
 εἰρηται.

LXXXIII. Ἐτεροι δὲ οὐδὲν τῶν μυθωδαστέρων
 ἀξιοῦντες ἱστορικῇ γραφῇ προσήκειν τὴν τε ἀπόθε-
 σιν τὴν τῶν βρεφῶν οὐχ ὡς ἐκελεύσθη τοῖς ὑπηρέταις
 γενομένην ἀπίθανον εἶναι φασί, καὶ τῆς λυκαίνης τὸ 20
 τιθασὸν, ἣ τοὺς μαστοὺς ἐπέλχε τοῖς παιδίοις, ὡς δρα-
 ματικῆς μεστὸν ἀτοπίας διασφύρουσιν· ἀντιδιαλλαττό-
 μενοι δὲ πρὸς ταῦτα λέγουσιν ὡς ὁ Νεμέτωρ, ἐπειδὴ
 τὴν Ἰλῆαν ἔγνω κύουσαν, ἑτέρα παρασκευασάμενος
 παιδία νεογνὰ διηλλάξατο τεκούσης αὐτῆς τὰ βρέφη 25
 καὶ τὰ μὲν ὀθνεῖα ἔδωκε τοῖς φυλάττουσι τὰς ὠδί-
 νας ἀποφέρειν εἴτε χρημάτων τὸ πιστὸν τῆς χρείας
 αὐτῶν πριάμενος εἴτε διὰ γυναικῶν τὴν ὑπαλλαγὴν
 μηχανησάμενος, καὶ αὐτὰ λαβὼν Ἀμόλιος ὅτῳ δὴ τινι
 τρόπῳ ἀναιρεῖ· τὰ δ' ἐκ τῆς Ἰλίας γενόμενα περὶ 30
 παντὸς ποιούμενος ὁ μητροπάτωρ διασώζεσθαι δι-
 δωσι τῷ Φαιστύλῳ. τὸν δὲ Φαιστύλον τοῦτον Ἀρ-

κάδα μὲν εἶναι φασὶ τὸ γένος ἀπὸ τῶν σὺν Εὐάνδρῳ, κατοικεῖν δὲ περὶ τὸ Παλλάντιον ἐπιμέλειαν ἔχοντα τῶν Ἀμόλιου κτημάτων. χαρίσασθαι δὲ Νεμέτορι τὴν ἐκτροφὴν τῶν παίδων ἀδελφῷ παιδόμενον ὄνομα

5 Φαυστίνῳ τὰς περὶ τὸν Αὐεντίνον τρεφομένας τοῦ Νεμέτορος ἀγέλας ἐπιτροπεύοντι τὴν τε τιθηνησαμένην τὰ παῖδια καὶ μαστοὺς ἐπισχοῦσαν οὐ λυκαίναν εἶναι φασιν, ἀλλ' ὥσπερ εἰκὸς γυναῖκα τῷ Φαιστύλῳ συνοικοῦσαν Λαυρεντίαν ὄνομα, ἣ δημοσιευούσῃ ποτὶ

10 τὴν τοῦ σώματος ὥραν, οἱ περὶ τὸ Παλλάντιον διατρέβοντες ἐπὶ κλησιν ἔθαιτο Λοῦπαν· ἔστι δὲ τοῦτο Ἑλληνικόν τι καὶ ἀρχαῖον ἐπὶ ταῖς μισθαρνούσαις τὰ ἀφροδίσια τιθέμενον, αἷ νῦν εὐπρεπεστέρᾳ κλήσει ἑταῖραι προσαγορεύονται. ἀγνοοῦντας δὲ τινὰς αὐτὸ

15 πλάσαι τὸν περὶ τῆς λυκαίνης μῦθον, ἐπειδὴ κατὰ τὴν γλῶτταν, ἣν τὸ Λατίνων ἔθνος φθέγγεται, λοῦπα καλεῖται τοῦτο τὸ θηρίον. ἥνικα δὲ τῆς ἐν τῷ γάλακτι τροφῆς ἀπηλλάγη τὰ παῖδια, δοθῆναι πρὸς τῶν τρεφόντων εἰς Γαβίους πόλιν οὐ μακρὰν ἀπὸ τοῦ

20 Παλλαντίου κειμένην, ὥς Ἑλλάδα παιδείαν ἐκμάθοιεν, ἵκανε παρ' ἀνδράσιν ἰδιοξένοις τοῦ Φαιστύλου τραφῆναι γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ χρῆσιν ὅπλων Ἑλληνικὴν ἐκδιδασκομένους μέχρις ἥβης. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς τοὺς νομιζομένους γονεῖς συμβῆναι

25 τὴν διαφορὰν αὐτοῖς πρὸς τοὺς Νεμέτορος βουκόλους περὶ τῶν συννόμων χωρίων· ἐκ δὲ τούτου πληγὰς αὐτοῖς δόντας ὥς αὐτοὺς ἀπελάσαι τὰς ἀγέλας, ποιῆσαι δὲ ταῦτα τῇ γνώμῃ τοῦ Νεμέτορος, ἵν' ἀρχὴ γένοιτο ἐγκλημάτων καὶ ἅμα παρουσίας εἰς τὴν πόλιν τῷ νο-

30 μευτικῷ πλήθει πρόφασις. ὥς δὲ ταῦτ' ἐγένετο Νεμέτορα μὲν Ἀμόλιου καταβοᾶν, ὥς δεινὰ πάσχει διαρπαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐκαίνου βουκόλων, καὶ ἀξιοῦν εἰ

μηδενὸς αἷτιος [τῶν ἐκείνου] ἐστὶ παραδοῦναι τὸν βου-
 φορβὸν αὐτῷ καὶ τοὺς υἱοὺς ἐπὶ δίκη· Ἀμόλιον δὲ
 ἀπολύσασθαι βουλόμενον τὴν αἰτίαν τοὺς τε αἰτηθέν-
 τας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὅσοι παρῆναι τοῖς
 γενομένοις εἶχον αἰτίαν, ἤκειν κελεύειν δίκας ὑφέ-
 ροντας τῷ Νεμέτωρι. πολλῶν δὲ συναλθόντων ἅμα
 τοῖς ἐπαιτέλοις ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς δίκης φράσαντα
 τοῖς νεανίσκοις τὸν μητροπάτορα πᾶσαν τὴν κατα-
 λαβοῦσαν αὐτοὺς τύχην καὶ φήσαντα τιμωρίαν νῦν
 εἰ ποτὲ καιρὸν εἶναι λαβεῖν, ἀντίκα ποιήσασθαι σὺν
 τῷ νομευτικῷ πλήθει τὴν ἐπίθαισιν. περὶ μὲν οὖν
 γενέσεως καὶ τροφῆς τῶν οἰκιστῶν τῆς Ῥώμης ταῦτα
 λέγεται.

LXXXV. Τὰ δὲ κατὰ τὴν κτίσιν αὐτὴν γενό-
 μενα (τοῦτο γὰρ ἐστὶ μοι τὸ μέρος τῆς γραφῆς λείπει-
 ται) νῦν ἔρχομαι διηγησόμενος. ἐπειδὴ γὰρ Ἀμολλίον
 τελευτήσαντος ἀνεσώσατο τὴν ἀρχὴν ὁ Νεμέτωρ ὀλί-
 γον ἐπισχῶν χρόνον, ἐν ᾧ τὴν πόλιν ἐκ τῆς πρότερον
 ἐπισχούσης ἀνομίας εἰς τὸν ἀρχαῖον ἐκόσμει τρόπον,
 εὐθύς ἐπενόει τοῖς μειρακίοις ἰδίαν ἀρχὴν κατασκευ-
 ᾶσαι ἑτέραν πόλιν οἰκίσας. ἅμα δὲ καὶ τοῦ πολιτικοῦ
 πλήθους ἐπίδοσιν εἰς εὐανδρίαν ἐσχηκότος ἀπαναλῶ-
 σαι τι καλῶς ἔχειν ᾤετο, καὶ μάλιστα τὸ διάφορον
 αὐτῷ ποτε γενόμενον, ὡς μὴ δι' ὑποψίας αὐτοὺς ἔχοι.
 κοινωσάμενος δὲ τοῖς μειρακίοις, ἐπειδὴ καὶ κείνοις
 ἰδόκει δίδωσιν αὐτοῖς χωρία μὲν ὧν ἄρξουσιν, ἐνθα
 παῖδες ὄντες ἐτρέφησαν, ἐκ δὲ τοῦ λεγόμενου τό τε δι' ὑπο-
 ψίας αὐτῷ γενόμενον, ὃ ἐμελλε νεωτερισμοῦ εἰσαυθίς
 ἄρξειν, καὶ εἰ τι ἐκούσιον ἀπαναστήναι ἐβούλετο. ἦν
 δὲ ἐν τούτοις πολὺ μὲν ὥσπερ εἰκὸς ἐν πόλει κινου-
 μένῃ τὸ δημοτικὸν γένος, ἱκανὸν δὲ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ
 κρατίστου γνῶριμον, ἐκ δὲ τοῦ Τρωικοῦ τὸ εὐγενέστα-

- τον δὴ νομιζόμενον, ἐξ οὗ καὶ γενεαί τινες ἔτι περιήσαν εἰς ἐμὲ, πεντήκοντα μάλιστα οἴκῃ. ἐχορηγεῖτο δὲ τοῖς νεανίσκοις καὶ χρήματα καὶ ὄπλα καὶ σίτος καὶ ἀνδράποδα καὶ ὑποζύγια ἀχθοφόρα καὶ εἴ τι ἄλλο
- 5 πόλεως ἦν κατασκευῇ πρόσφορον. ὥς δὲ ἀνέστησαν ἐκ τῆς Ἀλβας οἱ νεανίσκοι τὸν λεῶν μίξαντες αὐτῷ τὸν αὐτόθεν, ὅσος ἦν ἐν τῷ Παλλαντίῳ καὶ περὶ τὴν Σατορνίαν ὑπολιπῆς, μερίζονται τὸ πλῆθος ἅπαν διχῇ. τοῦτο δὲ αὐτοῖς δόξαν παρέσχε φιλοτιμίας, ἵνα
- 10 θᾶπτον ἀνύηται τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀμίλλῃ τὰ ἔργα, αἷτιον δὲ τοῦ μεγίστου κακοῦ, στάσεως, ἐγένετο. οἳ τε γὰρ προσνεμηθέντες αὐτοῖς τὸν ἑαυτῶν ἡγεμόνα ἕκαστοι κυδαίνοντες ὥς ἐπιτήδειον ἀπάντων ἄρχειν ἐπῆρον, αὐτοὶ τε οὐκέτι μίαν γνώμην ἔχοντες οὐδὲ
- 15 ἀδελφὰ διανοεῖσθαι ἀξιοῦντες, ὥς αὐτὸς ἄρξων ἐκάτερος θατέρου, παρώσαντες τὸ ἴσον τοῦ πλείονος ὠρέγοντο. τέως μὲν οὖν ἀφανῆ τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν ἦν, ἔπειτα δὲ ἐξεφράγη σὺν τοιαῦδε προφάσει. τὸ χωρίον ἐνθα ἔμελλον ἰδρῦσειν τὴν πόλιν οὐ τὸ αὐτὸ ἦρεῖτο ἐκάτερος. Ῥωμύλου μὲν γὰρ ἦν γνώμη τὸ Παλ
- 20 λάντιον οἰκίζειν τῶν τε ἄλλων ἕνεκα καὶ τῆς τύχης τοῦ τόπου, ἢ τὸ σωθῆναί τε αὐτοῖς καὶ τραφῆναι παρ᾽ ἐσχε· Ῥώμῳ δὲ ἐδόκει τὴν καλουμένην νῦν ἀπ' ἐκείνου Ῥεμορίαν οἰκίζειν. ἔστι δὲ τὸ χωρίον ἐπιτήδειον
- 25 ὑποδέξασθαι πόλιν λόφος οὐ πρόσω τοῦ Τεβέριος κείμενος, ἀπέχων τῆς Ῥώμης ἀμφοὶ τοὺς τριάκοντα σταδίους. ἐκ δὲ τῆς φιλονεικίας ταύτης ἀκοινῶνητος εὐθύς ὑπεδηλοῦτο φιλαρχία. τῷ γὰρ εἰξαντι τὸ κρατήσαν ἅπαντα ὁμοίως ἐπιθήσεσθαι ἔμελλεν.
- 30 LXXXVI. Χρόνου δέ τινος ἐν τούτῳ διαγενομένου, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐμειοῦτο τῆς στάσεως, δόξαν ἀμφοῖν τῷ μητροπάτορι ἐπιτρέψαι παρῆσαν εἰς τὴν Ἀλ

βαν. ὁ δὲ αὐτοῖς ταῦτα ὑποτίθεται· θεοὺς ποιήσασθαι
 δικαστὰς, ὅποτερῳ χρή τὴν ἀποικίαν λέγεσθαι καὶ
 τὴν ἡγεμονίαν εἶναι. ταξάμενος δὲ αὐτοῖς ἡμέραν
 ἐκέλευσεν ἐξ ἑωθινοῦ καθέζεσθαι χωρὶς ἀλλήλων, ἐν
 αἷς ἑκάτεροι ἀξιούσιν ἑδραῖς· προθύσαντας δὲ τοῖς 5
 θεοῖς ἱερὰ τὰ νομιζόμενα φυλάττειν οἰωνοὺς αἰσίλους·
 ὅποτερῳ δ' ἂν οἱ ὄρνιθες προτέρῳ κρείττους γένων-
 ται, τοῦτον ἄρχειν τῆς ἀποικίας. ἀπήεσαν οἱ νεανί-
 σκοι ταῦτ' ἐπαινέσαντες καὶ κατὰ τὰ συγκείμενα παρ-
 ῆσαν ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς πράξεως ἡμέρα. ἦν δὲ Ῥωμύλῳ 10
 μὲν οἰωνιστήριον, ἐνθα ἤξιον τὴν ἀποικίαν ἰδρῦσαι,
 τὸ Παλλάντιον, Ῥώμῳ δ' ὁ προσεχὴς ἐκείνῳ λόφος Ἀν-
 εντίνος καλούμενος, ὥς δέ τινες ἱστοροῦσιν ἡ Ῥεμορία·
 φυλακὴ τε ἀμφοῖν παρῆν οὐκ ἐπιτρέψουσα ὅτι μὴ φα-
 νείη λέξιεν. ὥς δὲ τὰς προσηκούσας ἑδρας ἔλαβον ὁλί- 15
 γον ἐπισχῶν χρόνον ὁ Ῥωμύλος ὑπὸ σπουδῆς τε καὶ τοῦ
 πρὸς τὸν ἀδελφὸν φθόνου, [ὥς δὲ καὶ ὁ φθόνος] ἴσως
 δὲ καὶ ὁ θεὸς οὕτως ἐνήγευ, πρὶν καὶ ὅτιοῦν σημεῖον
 θεάσασθαι πέμψας ὥς τὸν ἀδελφὸν ἀγγέλους ἦκαιν
 ἤξιον διαταχέων, ὥς πρότερος ἰδὼν αἰσίλους οἰωνοὺς. 20
 ἐν ᾧ δὲ οἱ πεμφθέντες ὑπ' αὐτοῦ δι' αἰσχύνης ἔχον-
 τες τὴν ἀπάτην οὐ σπουδῇ ἐχώρουν, τῷ Ῥώμῳ γῦπες
 ἐπισημαίνουσιν ἐξ ἀπὸ τῶν δεξιῶν πετόμενοι. καὶ ὁ
 μὲν ἰδὼν τοὺς ὄρνιθας περιχαρὴς ἐγένετο, μετ' οὐ
 πολὺ δὲ οἱ παρὰ τοῦ Ῥωμύλου πεμφθέντες ἀναστή- 25
 σαντες αὐτὸν ἄγουσιν ἐπὶ τὸ Παλλάντιον. ἐπεὶ δὲ ἐν
 τῷ αὐτῷ ἐγένοντο ἦρετο μὲν τὸν Ῥωμύλον ὁ Ῥώμος,
 οὕστινας οἰωνοὺς ἴδοι πρότερος, ὁ δὲ ἐν ἀπόρῳ γίνε-
 ται ὅτι ἀποκρίναιτο. ἐν δὲ τούτῳ δώδεκα γῦπες αἰ-
 σιοὶ πετόμενοι ὤφθησαν, οὓς ἰδὼν θαρρεῖ τε καὶ τῷ 30
 Ῥώμῳ λέγει δεῖξας τοὺς οἰωνοὺς, Τί γὰρ ἀξιοὺς τὰ πά-
 λαι γενόμενα μαθεῖν; τοὺςδε γὰρ δὴ που τοὺς οἰω-

νοὺς αὐτοὺς ὀφᾶς. ὁ δὲ ἀγανακτεῖ τε καὶ δεινὰ ποιεῖται, ὥς διηρηγμένος ὑπ' αὐτοῦ, τῆς τε ἀποικίας οὐ μεθήσεισθαι αὐτῷ ᾔησιν.

- LXXXVII. Ἀνίσταται δὴ ἐκ τούτου μείζων τῆς
 5 προτέρας ἔρις ἑκατέρου τὸ πλεόν ἔχειν ἀφανῶς διοικουμένου· τὸ δὲ ~~μὴ μείον ἀναφανδόν~~ ἀπὸ δικαιοσύνης τοιαύδε ἐπισυνάπτοντος. εἰρημένον γὰρ ἦν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ μητροπάτορος, ὅτῳ ἂν προτέρῳ κρείττους ὄρνιθες ἐπισημήνωσι, τοῦτον ἄρχειν τῆς ἀποικίας. γένους δὲ
 10 ὀρνίθων ἑνὸς ἀμφοῖν ὀφθέντος ὁ μὲν τῷ πρότερος, ὁ δὲ τῷ πλείους ἰδεῖν ἐκρατύνετο. συνελάμβανε δὲ αὐτοῖς τῆς φιλονεικίας καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος ἡρξέ τε πολέμου δίχα τῶν ἡγεμόνων· ὀπισθεν, καὶ γίνεται μάχη καρτερὰ καὶ φόνος ἐξ ἀμφοῖν πολὺς. ἐν ταύτῃ
 15 φασὶ τινες τῇ μάχῃ τὸν Φαιστύλον, ὃς ἐξεθρέψατο τοὺς νεανίσκους, διαλῦσαι τὴν ἔριν τῶν ἀδελφῶν βουλόμενον, ὥς οὐδὲν οἶός τ' ἦν ἀνύσαι, εἰς μέσους ὥσασθαι τοὺς μαχομένους ἄνοπλον θανάτου τοῦ ταχίστου τυχεῖν προθυμούμενον, ὅπερ ἐγένετο. τινὲς δὲ καὶ
 20 τὸν λέοντα τὸν λίθινον, ὃς ἔκειτο τῆς ἀγορᾶς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ κρατίστῳ χωρίῳ παρὰ τοῖς ἐμβόλοις, ἐπὶ τῷ σώματι τοῦ Φαιστύλου τεθῆναί φασιν, ἐνθα ἔπεσεν ὑπὸ τῶν εὐρόντων ταφέντος· ἀποθανόντος δ' ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ῥώμου νίκην οἰκτίστην ὁ Ῥωμύλος
 25 ἀπὸ τε τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πολιτικῆς ἀλληλοκτονίας ἀνελόμενος τὸν μὲν Ῥῶμον ἐν τῇ Ῥεμορίᾳ θάπτει, ἐπειδὴ καὶ ζῶν τοῦ χωρίου τῆς κτίσεως περιείχετο, αὐτὸς δὲ ἀπὸ λύπης τε καὶ μετανόας τῶν πεπραγμένων παρὲς ἑαυτὸν εἰς ἀπόγνωσιν τοῦ βίου τρέπεται. τῆς
 30 δὲ Λαυρεντίας, ἥ νεογνοὺς παραλαβοῦσα ἐξεθρέψατο καὶ μητρὸς οὐχ ἦτον ἡσπάζετο, δεομένης καὶ παρηγορούσης, ταύτῃ παιθόμενος ἀνίσταται· συναγαγὼν δὲ

τοὺς Λατίνους, ὅσοι μὴ κατὰ τὴν μάχην ἐφθάρησαν, ὀλίγω πλείους ὄντας τρισχιλίων ἐκ πάντων πολλοῦ κατ' ἀρχὰς γενομένου πλήθους, ὅτε τὴν ἀποικίαν ἐστελλε, πολλῆς τὸ Παλλάντιον. ὁ μὲν οὖν πιθανώτατος τῶν λόγων περὶ τῆς Ῥώμου τελευτῆς οὗτος εἶναι μοι δο- 5 κεῖ. λεγέσθω δ' ὅμως καὶ εἰ τις ἐτέρως ἔχων παραδίδοται. φασὶ δὴ τινες συγχωρῆσαι αὐτὸν τῷ Ῥωμύλῳ τὴν ἡγεμονίαν, ἀχθόμενον δὲ καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντα τὴν ἀπάτην, ἐπειδὴ κατεσκευάσθη τὸ τεῖχος φλαῦρον ἀποδείξαι τὸ ἔρυμα βουλούμενον, Ἀλλὰ τοῦτό γ', εἰ- 10 πείν, οὐ χαλεπῶς ἂν τις ὑμῖν ὑπερβαίῃ πολέμιος, ὥσπερ ἐγώ· καὶ ἀντίκα ὑπεραλέσθαι· Κελέριον δέ τινα τῶν ἐπιβεβηκότων τοῦ τείχους, ὃς ἦν ἐπιστάτης τῶν ἔργων, Ἀλλὰ τοῦτόν γε τὸν πολέμιον οὐ χαλεπῶς ἂν τις ἡμῶν ἀμύναιτο, εἰπόντα, πληῆξαι τῷ σκαφεῖ 15 κατὰ τῆς κεφαλῆς καὶ ἀντίκα ἀποκτείνει· τὸ μὲν δὴ τέλος τῆς στάσεως τῶν ἀδελφῶν τοιοῦτο λέγεται γενέσθαι.

LXXXVIII. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐτι ἦν ἐμποδῶν τῷ κτίσματι προειπὼν ὁ Ῥωμύλος ἡμέραν, ἐν ᾗ τοὺς θεοὺς 20 ἀρεσάμενος ἔμελλε τὴν ἀρχὴν τῶν ἔργων ποιήσασθαι, παρασκευασάμενός τε ὅσα εἰς θυσίας καὶ ὑποδοχὰς τοῦ λεῶ χρησίμως ἔξειν ἔμελλεν, ὥς ἦκεν ὁ συγκαίμενος χρόνος αὐτός τε προθύσας τοῖς θεοῖς καὶ τοὺς ἄλλους κελεύσας κατὰ δύναμιν τὸ αὐτὸ δρᾶν ὄρνι- 25 θας μὲν πρῶτον αἰσίους λαμβάνει· μετὰ δὲ τοῦτο πυρκαϊὰς πρὸ τῶν σκηνῶν γενέσθαι κελεύσας ἐξάγει τὸν λεῶν τὰς φλόγας ὑπερθρῶσκοντα τῆς ὀσιώσεως τῶν μασμάτων ἔνεκα. ἐπεὶ δὲ πᾶν, ὅσον ἦν ἐκ λογισμοῦ θεοῖς φίλον, ᾗτο πεπραῖχθαι καλέσας ἅπαντας εἰς 30 τὸν ἀποδειχθέντα τόπον περιγράφει τετραγώνον σχῆμα τῷ λόφῳ, βοὸς ἄφρενος ἅμα θηλεία ζευχθέντος

ὑπ' ἄροτρον ἐλκύνσας αὐλακα διηνεκῇ τὴν μέλλουσαν
 ὑποδέξεσθαι τὸ τεῖχος· ἐξ οὗ Ῥωμαίοις τὸ ἔθος τοῦτο
 τῆς περιαφύσεως τῶν χωρίων ἐν οἰκισμοῖς πόλεων
 παραμένει. ἐργασάμενος δὲ ταῦτα καὶ τῶν βοῶν ἑκα-
 5 τέρους λερεύσας ἄλλων τε πολλῶν θυμάτων καταρξά-
 μενος ἐφίστησι τοῖς ἐργοῖς τὸν λεῶν. ταύτην ἔτι καὶ
 εἰς ἐμὲ τὴν ἡμέραν Ῥωμαίων ἡ πόλις ἐορτῶν οὐδεμιᾶς
 ἤττονα τιθεμένη καθ' ἕκαστον ἔτος ἄγει, καλοῦσι δὲ
 Παρίλια. θύουσι δ' ἐν αὐτῇ περὶ γονῆς τετραπόδων
 10 οἱ γεωργοὶ καὶ νομεῖς θυσίαν εὐαρεστήριον ἑαρος ἀρ-
 χομένου. πότερον δὲ τὴν ἡμέραν ταύτην ἔτι παλαίτε-
 ρον ἐν εὐπαθείαις διάγοντες ἐπιτηδειοτάτην οἰκισμῷ
 πόλεως ἐνόμισαν, ἢ τὴν τοῦ κτίσματος ἄρξασαν λερὰν
 ἐποιήσαντο καὶ θεοὺς ἐν αὐτῇ τοὺς ποιμέσι φίλους
 15 γεραίρειν ᾤοντο δεῖν οὐκ ἔχω βεβαίως εἰπεῖν.

LXXXVIII. Ἄ μὲν οὖν ἐμοὶ δύνამις ἐγένετο σὺν
 πολλῇ φροντίδι ἀνευρεῖν Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων
 συχνὰς ἀναλεξαμένῳ γραφὰς ὑπὲρ τοῦ Ῥωμαίων γέ-
 νους, τοιάδε ἐστίν. ὥστε θαρρῶν ἤδη τις ἀποφαινέ-
 20 σθω πολλὰ χαίρειν φράσας τοῖς βαρβάρων καὶ δρα-
 πετῶν καὶ ἀνεστίων ἀνθρώπων καταφυγὴν τὴν Ῥώ-
 μην ποιοῦσιν Ἑλλάδα· πόλιν αὐτὴν, ἀποδεικνύμενος
 μὲν κοινοτάτην τε πόλεων καὶ φιλανθρωποτάτην, ἐν-
 25 θυμούμενος δὲ ὅτι τὸ τῶν Ἀβοριγίνων φύλον Οἰνω-
 τρικὸν ἦν, τοῦτο δὲ Ἀρκαδικόν· μεμνημένος δὲ τῶν
 συνοικησάντων αὐτοῖς Πελασγῶν, οἱ Θετταλίαν κατα-
 λιπόντες Ἀργεῖοι τὸ γένος ὄντες εἰς Ἰταλίαν ἀφίκον-
 το· Εὐάνδρου τε αὖ καὶ Ἀρκαδῶν ἀφίξεως, οἱ περὶ
 τὸ Παλλάντιον ᾤκησαν, Ἀβοριγίνων αὐτοῖς παρασχόν-
 30 των τὸ χωρίον· ἔτι δὲ Πελοποννησίων τῶν σὺν Ἡρα-
 κλεῖ παραγενομένων, οἱ κατ᾽ ἤκαστον ἐπὶ τοῦ Σατορ-
 αίου· τελευταίου δὲ τῶν ἀπαναστάντων ἐκ τῆς Τρωά-

δος καὶ συγκατασθέντων τοῖς προτέροις. τούτων γὰρ
 ἂν οὐδὲν εὖροι τῶν ἔθνων οὔτε ἀρχαιότερον οὔτε Ἑλ-
 ληνικώτερον. αἱ δὲ τῶν βαρβάρων ἐπιμιξίαι, δι' ἃς
 ἡ πόλις πολλὰ τῶν ἀρχαίων ἐπιτηδευμάτων ἀπέμαθε,
 σὺν χρόνῳ ἐγένοντο. καὶ θαῦμα μὲν τοῦτο πολλοῖς δ
 ἂν εἶναι δοῖε ταῖς εἰκότα λογισαμένοις, πῶς οὐχ ἅπα-
 1 σα ἐξεβαρβαρώθη Ὀπικούς τε ὑποδεξαμένη καὶ Μαρ-
 σους καὶ Σαννίτας καὶ Τυρρηνοὺς καὶ Βρειτίους Ὀμ-
 βρικῶν τε καὶ Λιγύων καὶ Ἰβήρων συχνὰς μυριάδας
 ἄλλα τε πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἔθνη τὰ μὲν ἐξ αὐτῆς 10
 Ἰταλίας, τὰ δ' ἐξ ἐτέρων ἀφικόμενα τόπων [μυρία ὅσα
 οὔτε ὁμόγλωττα οὔτε ὁμοδίαιτα, ὧν [οὔτε φωνὰς οὔτε
 δίαιταν] καὶ βίους σύγκλυδας ἀναταραχθέντας ἐκ το-
 σαύτης διαφωνίας πολλὰ τοῦ παλαιοῦ κόσμου τῆς πό-
 λεως νεοχμῶσαι εἰκὸς ἦν· ἐπεὶ ἄλλοι γε συχνοὶ ἐν 15
 βαρβάροις οἰκοῦντες ὀλίγου χρόνου διελθόντος ἅπαν
 τὸ Ἑλληνικὸν ἀπέμαθον, ὥς μήτε φωνὴν Ἑλλάδα
 φθέγγεσθαι μήτε ἐπιτηδεύμασιν Ἑλλήνων χρῆσθαι,
 μήτε θεοὺς τοὺς αὐτοὺς νομίζειν, μήτε νόμους τοὺς
 2 ἐπεικεῖς, ᾧ μάλιστα διαλλάσσει φύσις Ἑλλὰς βαρβά- 20
 ρου, μήτε τῶν ἄλλων συμβολαίων μηδ' ὅτιοῦν. ἀπο-
 χρῶσι δὲ τὸν λόγον τόνδε ὡς ἀληθῆ εἶναι Ἀχαιῶν οἱ
 περὶ τὸν Πόντον ὥκημένοι τεκμηριῶσαι, Ἑλλείων μὲν
 ἐκ τοῦ Ἑλληνικωτάτου γενόμενοι, βαρβάρων δὲ συμ-
 πάντων νῦν ὄντες ἀγριώτατοι. 25

LXXXX. Ῥωμαῖοι δὲ φωνὴν μὲν οὗτ' ἄκρως βάρ-
 βαρον οὗτ' ἀπηρτισμένως Ἑλλάδα φθέγγονται, μι-
 κτὴν δὲ τινα ἐξ ἀμφοῖν, ἧς ἐστὶν ἡ πλείων Αἰολίς,
 τοῦτο μόνον ἀπολαύσαντες ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιμιξέων,
 τὸ μὴ πᾶσι τοῖς φθόγγοις ὀρθοεπεῖν, τὰ δὲ ἄλλα, ὅπό- 30
 σα γένους Ἑλληνικοῦ ἐστὶν μηνύματα, ὥς οὐχ ἑτεροί
 1 τινες τῶν ἀποικησάντων διασώζοντες, οὐ νῦν πρῶτον

ἀρξάμενοι πρὸς φιλίαν ξῆν, ἥνίκα τὴν τύχην πολλὴν
 καὶ ἀγαθὴν ῥέουσιν διδάσκαλον ἔχουσι τῶν καλῶν
 οὐδ' ἀφ' οὗ πρῶτον ὠρέχθησαν τῆς διαποντίου τὴν
 Καρχηδονίων καὶ Μακεδόνων ἀρχὴν καταλύσαντες,
 5 ἀλλ' ἐκ παντὸς οὗ συμφιλίσθησαν χρόνου βίον Ἑλ-
 ληνα ζῶντες καὶ οὐδὲν ἐκπρεπέστερον ἐπιτηδεύοντες
 πρὸς ἀρετὴν νῦν ἢ πρότερον. μυρία δ' εἰς τοῦτο λέ-
 γειν ἔχων καὶ πολλοῖς τεκμηρίοις χρῆσθαι δυνάμενος
 ἀνδρῶν τε μαρτυρίας φέρειν οὐκ ἄξιον ἀπιστεῖσθαι,
 10 πάντα ἀναβάλλομαι ταῦτα εἰς τὸν περὶ τῆς πολιτείας
 αὐτῶν συγγραφησόμενον λόγον. νυνὶ δὲ ἐπὶ τὴν ἐξῆς
 διήγησιν τρέφομαι τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν ἐν ταύτῃ
 δεδηλωμένων τῇ βίβλῳ τῆς ἐχομένης γραφῆς ποιησά-
 μενος ἀρχήν.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΛΑΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Ἡ Ῥωμαίων πόλις ἱδρύεται μὲν ἐν τοῖς ἐσπερίοις
μέρεσι τῆς Ἰταλίας παρὰ ποταμὸν Τέβεριν, ὃς κατὰ
μέσην μάλιστα τὴν ἀκτὴν ἐκδίδωσιν, ἀπέχουσα τῆς
Τυρρηνικῆς θαλάττης ἑκατὸν εἰκοσι σταδίους. οἱ δὲ
κατασχόντες αὐτὴν πρῶτοι τῶν μνημονευομένων βάρ- 5
βαροὶ τινες ἦσαν αὐτόχθονες Σικελοὶ λεγόμενοι
πολλὰ καὶ ἄλλα τῆς Ἰταλίας χωρία κατασχόντες, ὧν
οὐκ ὀλίγα διέμεινεν οὐδ' ἀφανῆ μνημεῖα μέχρι τῶν
καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐν οἷς καὶ τόπων τινῶν ὀνόματα
Σικελικὰ λεγόμενα, μνηνύοντα τὴν πάλαι ποτὲ αὐτῶν 10
ἐνοίκησιν. τούτους ἐκβαλόντες Ἀβοριγῖνες αὐτοὶ κα-
τέχον τὸν τόπον Οἰνώτρων ὄντες ἀπόγονοι τῶν κατ-
οικούντων τὴν ἀπὸ Τάραντος ἄχρι Ποσειδωνίας παρά-
λιον. ἰερὰ τις αὕτη νεότης καθοσιωθεῖσα θεοῖς κατὰ
τὸν ἐπιχώριον νόμον ὑπὸ τῶν πατέρων ἀποσταλῆναι 15
λέγεται χώραν οἰκῆσουσα τὴν ὑπὸ τοῦ δαιμονίου σφίσι
δοθησομένην. τὸ δὲ τῶν Οἰνώτρων γένος Ἀρκαδικὸν
ἦν ἐκ τῆς τότε μὲν καλουμένης Λυκαονίας, νῦν δὲ
Ἀρκαδίας, ἐκουσίως ἐξελθὼν ἐπὶ γῆς κτῆσιν ἀμείνο-
νος ἡγουμένου τῆς ἀποικίας Οἰνώτρου τοῦ Λυκάονος, 20

ἐφ' οὗ τὴν ἐπικλησιν τὸ ἔθνος ἔλαβεν. Ἀβοριγίνων δὲ κατεχόντων τὰ χωρία πρῶτοι μὲν αὐτοῖς γίνονται σύνοικοι Πελασγοὶ πλάνητες ἐκ τῆς τότε μὲν καλουμένης Αἰμονίας, νῦν δὲ Θετταλίας, ἐν ᾗ χρόνον 2
 5 τινὰ ᾤκησαν· μετὰ δὲ τοὺς Πελασγοὺς Ἀρκαῖδες ἐκ Παλλαντίου πόλεως ἐξελθόντες Εὐάνδρον ἡγεμόνα ποιησάμενοι τῆς ἀποικίας Ἐρμοῦ καὶ νύμφης Θέμιδος υἱόν, οἱ πρὸς ἐνὶ τῶν ἐπτά λόφων πολλίζονται ὃς ἐν μέσῳ μάλιστα κεῖται τῆς Ῥώμης, Παλλάντιον
 10 ὀνομάσαντες τὸ χωρίον ἐπὶ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ πατρίδος. χρόνοις δ' οὐ πολλοῖς ὕστερον, Ἡρακλέους καταχθέντος εἰς Ἰταλίαν, ὅτε τὴν στρατιὰν ἐξ Ἐρυθείας οἴκαδε ἀπήγαγε, μοῖρά τις ὑπολειφθεῖσα τῆς σὺν αὐτῷ δυνάμεως Ἑλληνικὴ πλησίον ἰδρύεται τοῦ Παλ-
 15 λαντίου, πρὸς ἐτέρῳ τῶν ἐμπεπολισμένων τῇ πόλει λόφων, ὃς τότε μὲν ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων Σατόρνιος ἐλέγετο, νῦν δὲ Καπιτωλῖνος ὑπὸ Ῥωμαίων· Ἐπειοὶ οἱ πλείους τούτων ἦσαν ἐκ πόλεως Ἥλιδος ἐξανα-
 20 στάντες διαπεπορθημένης αὐτοῖς τῆς πατρίδος ὑφ' Ἡρακλέους.

II. Γενεᾷ δ' ἐκκαιδεκάτῃ μετὰ τὸν Τρωικὸν πόλεμον Ἀλβανοὶ συνοικίζουσιν ἄμφω τὰ χωρία ταῦτα τείχει περιλαβόντες καὶ τάφρῳ. τῶς δὲ ἦν αὐλία βουφορβίων τε καὶ ποιμνίων καὶ τῶν ἄλλων κατα-
 25 γωγαὶ βοτῆρων ἄφθονον ἀναδιδούσης πόαν τῆς αὐτόθι γῆς οὐ μόνον τὴν χειμερινήν, ἀλλὰ καὶ τὴν θερινόμον διὰ τοὺς ἀναψύχοντάς τε καὶ κατάρδοντας αὐτὴν ποταμούς. γένος δὲ τὸ Ἀλβανῶν μικτὸν ἦν
 30 καὶ Πελασγῶν, τελευταίων δὲ τῶν μετὰ Ἴλιον ἄλλωσιν ἀφικομένων εἰς Ἰταλίαν Τρώων, οὓς ἤγεν Αἰνείας ὁ Ἀγχίσου καὶ Ἀφροδίτης. εἰκὸς δέ τι καὶ βαρβαρι-

κὸν ἐκ τῶν προσοίκων ἢ παλαιῶν οἰκητόρων ὑπολιπεῖς
 τῷ Ἑλληνικῷ συγκαταμιγῆναι. ὄνομα δὲ κοινὸν οἱ
 σύμπαντες οὗτοι Λατίνοι ἐκλήθησαν ἐπ' ἀνδρὸς δυνα-
 στεύσαντος τῶν τόπων Λατίνου τὰς κατὰ ἔθνος ὀνο-
 μασίας ἀφαιρεθέντες. ἐταιχίσθη μὲν οὖν ἡ πόλις ὑ-
 πὸ τούτων τῶν ἔθνων ἐνιαυτῷ δευτέρῳ καὶ τρια-
 κοστῷ καὶ τετρακοσιοστῷ μετὰ Ἰλίου ἄλωσιν ἐπὶ
 τῆς ἐβδόμης ὀλυμπιάδος. οἱ δὲ ἀγαγόντες τὴν ἀποι-
 κίαν ἀδελφοὶ δίδυμοι τοῦ βασιλείου γένους ἦσαν·
 Ῥωμύλος αὐτῶν ὄνομα θατέρῳ, τῷ δ' ἑτέρῳ Ῥῶμος· 10
 τὰ μητρόθεν μὲν ἀπ' Αἰνείου τε καὶ Λαρδανίδαι,
 πατὴρ δὲ ἀκρίβειαν μὲν οὐ ῥάδιον εἰπεῖν ἐξ ὅτου
 φύντες, πεπιστευνται δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων Ἄρεος υἱοὶ
 γενέσθαι. οὐ μέντοι διέμεινάν γε ἀμφοτέροι τῆς
 ἀποικίας ἡγεμόνες ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς στασιάσαντες, ἀλλ' 15
 ὁ περιλειφθεὶς αὐτῶν Ῥωμύλος ἀπολομένου κατὰ
 τὴν μάχην θατέρου οἰκιστῆς γίνεται τῆς πόλεως καὶ
 τοῦνομα αὐτῇ τῆς ἰδίας κλήσεως ἐπώνυμον τίθεται.
 ἀριθμὸς δὲ τῶν μετασχόντων αὐτῷ τῆς ἀποικίας
 ἀπὸ πολλοῦ τοῦ κατ' ἀρχὰς ἑξαποσταλέντος ὀλί- 20
 γος ἦν ὁ καταλειφθεὶς, τρισχίλιοι πεζοὶ καὶ ἱππεῖς
 τριακόσιοι.

III. Ἐπεὶ οὖν ἡ τε τάφρος αὐτοῖς ἐξείργαστο καὶ
 τὸ ἔργον τέλος εἶχεν αἷ τε οἰκήσεις τὰς ἀναγκαίους
 κατασκευὰς ἀπειλήφασαν, ἀπῆται δ' ὁ καιρὸς καὶ περὶ 25
 κόσμου πολιτείας ᾧ χρήσονται σκοπεῖν, ἀγορὰν ποιη-
 σάμενος αὐτῶν ὁ Ῥωμύλος ὑποθεμένου τοῦ μητρο-
 πάτορος καὶ διδάξαντος ἃ χρὴ λέγειν, τὴν μὲν πόλιν
 ἔφη ταῖς τε δημοσίαις καὶ ταῖς ἰδίαις κατασκευαῖς ὥς
 νεόκτιστον ἀποχωρῶντως κεκοσμηῆσθαι· ἡξίου δ' ἐν- 30
 θυμείσθαι πάντας ὥς οὐ ταῦτ' ἐστὶ τὰ πλείστου ἄξια
 ἐν ταῖς πόλεσιν. οὔτε γὰρ ἐν τοῖς ὀθνεῖσι πολέμοις

τὰς βαθείας τάφρους καὶ τὰ ὑψηλὰ ἐρύματα ἱκανὰ
 εἶναι τοῖς ἔνδον ἀπράγμονα σωτηρίας ὑπόληψιν πα-
 ρασχεῖν, ἀλλ' ἐν τι μόνον ἐγγυᾶσθαι τὸ μηδὲν ἐξ
 ἐπιδρομῆς κακὸν ὑπ' ἐχθρῶν παθεῖν προκαταλη-
 5 φθέντας, οὐθ' ὅταν ἐμφύλιοι ταραχαὶ τὸ κοινὸν κα-
 τάσχωσι, τῶν ἰδίων οἰκῶν καὶ ἐνδιακτημάτων τὰς
 καταφυγὰς ὑπάρχειν τινὶ ἀκινδύνους. σχολῆς γὰρ
 ἀνθρώποις ταῦτα καὶ θρασυῶν βίου εὐρησθαι παρα-
 μύθια, μεθ' ὧν οὔτε τὸ ἐπιβουλεῦον τῶν πέλας κω-
 10 λύεσθαι μὴ οὐ πονηρὸν εἶναι οὔτ' ἐν τῷ ἀκινδύνῳ
 βεβηκέναι θαρρεῖν τὸ ἐπιβουλεύομενον, πόλιν τε οὐ-
 δεμίαν πῶ τούτοις ἐκλαμπρυνθεῖσαν ἐπὶ μήκιστον
 εὐδαίμονα γενέσθαι καὶ μεγάλην, οὐδ' αὖ παρὰ τὸ
 μὴ τυχεῖν τινὰ κατασκευῆς ἰδίας τε καὶ δημοσίας πο-
 15 λυτελοῦς κεκωλῦσθαι μεγάλην γενέσθαι καὶ εὐδαί-
 μονα· ἀλλ' ἕτερα εἶναι τὰ σώζοντα καὶ ποιοῦντα
 μεγάλας ἐκ μικρῶν τὰς πόλεις· ἐν μὲν τοῖς ὀθνείois
 πολέμοις τὸ διὰ τῶν ὅπλων κράτος, τοῦτο δὲ τόλμῃ
 παραγίνεσθαι καὶ μελέτῃ, ἐν δὲ ταῖς ἐμφυλίοις ταρα-
 20 χαῖς τὴν τῶν πολιτευομένων ὁμοφροσύνην, ταύτην δὲ
 τὸν σώφρονα καὶ δίκαιον ἐκάστου βίον ἀπέφηνεν
 ἱκανώτατον ὄντα τῷ κοινῷ παρασχεῖν. τοὺς δὲ τὰ πο-
 λέμιά τε ἀσκοῦντας καὶ τὰ τῶν ἐπιθυμιῶν κρατοῦντας
 ἄριστα κοσμεῖν τὰς ἑαυτῶν πατρίδας τέλχῃ τε ἀνά-
 25 λωτα τῷ κοινῷ καὶ καταγωγὰς τοῖς ἑαυτῶν βίοις
 ἀσφαλεῖς τούτους εἶναι τοὺς παρασκευαζομένους· μα-
 χητὰς δέ γε καὶ δικαίους ἄνδρας καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς
 ἐπιτηδεύοντας τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα ποιεῖν τοῖς
 φρονίμως αὐτὸ καταστησαμένοις, μαλθακοὺς τε αὖ καὶ
 30 πλεονέκτας καὶ δούλους αἰσχυρῶν ἐπιθυμιῶν τὰ πο-
 νηρὰ ἐπιτηδεύματα ἐπιτελεῖν. ἔφη τε παρὰ τῶν πρεσ-
 βυτέρων καὶ διὰ πολλῆς ἱστορίας ἐληλυθότων ἀκούειν,

ὅτι πολλὰ μὲν ἀποικίαι μεγάλαι καὶ εἰς εὐδαίμονας
 ἀφικόμεναι τόπους, αἱ μὲν αὐτίκα διεφθάρησαν εἰς
 στάσεις ἐμπεσοῦσαι, αἱ δ' ὀλίγον ἀντισχοῦσαι χρόνον
 ὑπήκοοι τοῖς πλησιοχώροις ἠναγκάσθησαν γενέσθαι
 καὶ ἀντὶ κρείττονος χώρας, ἣν κατέσχον, τὴν χείρωνα δ
 τύχην διαλλάξασθαι δοῦλαι ἐξ ἐλευθέρων γενόμεναι.
 ἕτεραι δ' ὀλιγάνθρωποι καὶ εἰς χωρία οὐ πάνυ σπου-
 दाῖα παραγενόμεναι ἐλεύθεραι μὲν πρῶτον, ἔπειτα
 δ' ἐτέρων ἄρχουσαι διετέλεσαν· καὶ οὔτε ταῖς εὐπρα-
 γίαις τῶν ὀλίγων οὔτε ταῖς δυστυχίαις τῶν πολλῶν 10
 ἑτερόν τι ἢ τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας ὑπάρχειν αἴτιον.
 εἰ μὲν οὖν μία τις ἦν παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις βίου
 τάξις ἢ ποιούσα εὐδαίμονας τὰς πόλεις, οὐ χαλεπὴν
 ἂν γενέσθαι σφίσι τὴν αἴρεσιν αὐτῆς· νῦν δ' ἔφη
 πολλὰς πυνθάνεσθαι τὰς κατασκευὰς παρ' Ἑλλησὶ τε 15
 καὶ βαρβάροις ὑπαρχούσας, τρεῖς δ' ἐξ ἀπασῶν ἐκαι-
 νομένους μάλιστα ὑπὸ τῶν χρωμένων ἀκούειν, καὶ
 τούτων οὐδεμίαν εἶναι τῶν πολιτειῶν εἰλικρινῇ,
 προσεῖναι δέ τινας ἐκάστη κῆρας συμφύτους, ὥστε
 χαλεπὴν αὐτῶν εἶναι τὴν αἴρεσιν. ἡξίου τε αὐτοὺς 20
 βουλευσαμένους ἐπὶ σχολῇς εἰπεῖν εἴτε ὑφ' ἐνὸς ἄρ-
 χεσθαι θέλουσιν ἀνδρὸς εἴτε ὑπ' ὀλίγων εἴτε νόμους
 καταστησάμενοι πᾶσιν ἀποδοῦναι τὴν τῶν κοινῶν
 25 προστασίαν. Ἐγὼ δ' ὑμῖν, ἔφη, πρὸς ἣν ἂν καταστή-
 σῃθε πολιτείαν εὐτρεπῆς καὶ οὔτε ἄρχειν ἀπαξιώ 25
 οὔτε ἄρχεσθαι ἀναίνομαι. τιμῶν δέ, ἃς μοι πρόσεδθή-
 κατε ἡγεμόνα με πρῶτον ἀποδείξαντες τῆς ἀποικίας;
 ἔπειτα καὶ τῇ πόλει τὴν ἐπωνυμίαν ἐπ' ἐμοῦ θέντες,
 ἅλις ἔχω. ταύτας γὰρ οὔτε πόλεμος ὑπερόριος οὔτε
 στάσις ἐμφύλιος οὔτε ὁ πάντα μαραίνων τὰ καλὰ χρό- 30
 νος ἀφαιρήσεται με οὔτε ἄλλη τύχη καλίσκοτος οὐδε-
 μία· ἀλλὰ καὶ ζῶντι καὶ τὸν βίον ἐκλιπόντι τούτων

ὑπάρξει μοι τῶν τιμῶν παρὰ πάντα τον λοιπὸν αἰῶνα τυγχάνειν.

III. Τοιαῦτα μὲν ὁ Ῥωμύλος ἐκ διδαχῆς τοῦ μη-
τροπάτορος, ὥσπερ ἔφην, ἀπομνημονεύσας ἐν τοῖς
5 πλήθεσιν ἔλεξεν. οἱ δὲ βουλευσάμενοι κατὰ σφᾶς
αὐτοὺς ἀποκρίνονται τοιαῦτα· Ἡμεῖς πολιτείας μὲν
καινῆς οὐδὲν δεόμεθα, τὴν δ' ὑπὸ τῶν πατέρων
δοκιμασθεῖσαν εἶναι κρατίστην παραλαβόντες οὐ με-
τατιθέμεθα γνώμῃ τε ἐπόμενοι τῶν παλαιοτέρων,
10 οὓς ἀπὸ μείζονος οἰόμεθα φρονήσεως αὐτὴν κατα-
στήσασθαι, καὶ τύχῃ ἀρεσκόμενοι. οὐ γὰρ τήνδε μεμ-
ψάμεθ' ἂν εἰκότως, ἣ παρέσχεν ἡμῖν βασιλευμένους
τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, ἐλευθερίαν
τε καὶ ἄλλων ἀρχήν. περὶ μὲν δὲ πολιτείας ταῦτα
15 ἐγνώκαμεν· τὴν δὲ τιμὴν ταύτην οὐχ ἑτέρῳ τινὶ μᾶλ-
λον ἢ σοὶ προσήκειν ὑπολαμβάνομεν τοῦ τε βασιλέου
γένους ἔνεκα καὶ ἀρετῆς, μάλιστα δ' ὅτι τῆς ἀποικίας
ἡγεμόνι κεχρήμεθά σοι καὶ πολλὴν συνίσμεν δεινό-
τητα, πολλὴν δὲ σοφίαν, οὐ λόγῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ μα-
20 θόντες. ταῦτα ὁ Ῥωμύλος ἀκούσας ἀγαπᾶν μὲν ἔφη
βασιλείας ἄξιος ὑπ' ἀνθρώπων κριθεῖς· οὐ μέντοι γε
λήψεσθαι τὴν τιμὴν πρότερον, εἴαν μὴ καὶ τὸ δαιμό-
νιον ἐπιθεσπίσῃ δι' οἰωνῶν αἰσίων.

V. Ὡς δὲ κἀκείνοις ἦν βουλομένοις προειπῶν
25 ἡμέραν, ἐν ἣ διαμαντεύσασθαι περὶ τῆς ἀρχῆς ἐμελλεν, 2
ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ χρόνος ἀναστὰς περὶ τὸν ὄρθρον
ἐκ τῆς σκηνῆς προῆλθε· στὰς δὲ ὑπαίθριος ἐν καθα-
ρῷ χωρίῳ καὶ προθύσας ἃ νόμος ἦν εὐχετο Διὶ τε
βασιλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, οὓς ἐποιήσατο τῆς
30 ἀποικίας ἡγεμόνας, εἰ βουλομένοις αὐτοῖς ἐστὶ βασι-
λεύεσθαι τὴν πόλιν ὑφ' ἑαυτοῦ, σημεῖα οὐράνια
φῆναι καλά. μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν ἀστραπὴ διῆλθεν

ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ. τίθενται δὲ Ῥωμαῖοι
 τὰς ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ ἀστραπαὺς αἰσίλους,
 εἴτε παρὰ Τυρρηγῶν διδαχθέντες, εἴτε πατέρων καθ-
 ηγησαμένων κατὰ τοιόνδε τινὰ, ὥς ἐγὼ κείδομαι,
 λογισμὸν, ὅτι καθέδρα μὲν ἐστὶ καὶ στάσις ἀρίστη 5
 τῶν οἰωνοῖς μαντευομένων ἢ βλέπουσα πρὸς ἀνατο-
 λὰς, ὅθεν ἡλίου τε ἀναφοραὶ γίνονται καὶ σελήνης καὶ
 ἀστέρων πλανητῶν τε καὶ ἀπλανῶν, ἣ τε τοῦ κόσμου
 περιφορὰ, δι' ἣν τοτὲ μὲν ὑπὲρ γῆς ἅπαντα τὰ ἐν
 αὐτῷ γίνεται, τοτὲ δὲ ὑπὸ γῆς, ἐκείθεν ἀρξαμένη 10
 τὴν ἐγκύκλιον ἀποδίδωσι κίνησιν. τοῖς δὲ πρὸς ἀνα-
 τολὰς βλέπουσιν ἀριστερὰ μὲν γίνεται τὰ πρὸς τὴν
 ἄρκτον ἐπιστρέφοντα μέρη, δεξιὰ δὲ τὰ πρὸς μεσημ-
 βρίαν φέροντα· τιμιώτερα δὲ τὰ πρότερα πέφυκεν
 εἶναι τῶν ὑστέρων. μετεωρίζεται γὰρ ἀπὸ τῶν βορείων 15
 μερῶν ὁ τοῦ ἄξονος πόλος, περὶ ὃν ἡ τοῦ κόσμου
 στροφή γίνεται, καὶ τῶν πέντε κύκλων τῶν διεξωκό-
 των τὴν σφαῖραν ὁ καλούμενος ἀρκτικὸς αἰετῆρ φαι-
 νερὸς· παπεινοῦται δ' ἀπὸ τῶν νοτίων ὁ καλούμενος
 ἀνταρκτικὸς κύκλος ἀφανῆς κατὰ τοῦτο τό μέρος. 20
 εἰκὸς δὲ κράτιστα τῶν οὐρανίων καὶ μεταρσίων ση-
 μείων ὑπάρχειν, ὅσα ἐκ τοῦ κρατίστου γίνεται μέρους,
 ἐπειδὴ δὲ τὰ μὲν ἐστραμμένα πρὸς τὰς ἀνατολὰς
 ἡγεμονικωτέραν μοῖραν ἔχει τῶν προσεσπερίων, αὐ-
 τῶν δέ γε τῶν ἀνατολικῶν ὑψηλότερα τὰ βόρεια τῶν 25
 νοτίων, ταῦτα ἂν εἴη κράτιστα. ὥς δέ τινες ἱστοροῦ-
 σιν ἐκ παλαιοῦ τε καὶ πρὶν ἢ παρὰ Τυρρηγῶν μαθεῖν
 τοῖς Ῥωμαίων προγόνοις αἰσίοι ἐνομίζοντο αἱ ἐκ τῶν
 ἀριστερῶν ἀστραπαί. Ἀσκανίῳ γὰρ τῷ ἐξ Αἰνείου
 γεγονότι, καθ' ὃν χρόνον ὑπὸ Τυρρηγῶν, οὓς ἦγε 30
 βασιλεὺς Μεσέντιος, ἐπολεμεῖτο καὶ τειχέρης ἦν, περὶ
 τὴν τελευταίαν ἑξοδον, ἣν ἀπεγνωκὼς ἤδη τῶν πραγ-

μάτων ἐμελλε ποιεῖσθαι, μετ' ὀλοφυρμοῦ τόν τε Δία
καὶ τοὺς ἄλλους αἰτουμένῳ θεοῦς αἷσια σημεῖα τῆς
ἐξόδου δοῦναι φασὶν αἰθρίας οὐσῆς ἐκ τῶν ἀριστερῶν
ἀστράψαι τὸν οὐρανόν. τοῦ δ' ἄγωνος ἐκείνου λα-
5 βόντος τὸ κράτιστον τέλος διαμεῖναι παρὰ τοῖς ἐκγό-
νοις αὐτοῦ νομιζόμενον αἷσιον τοῦδε τὸ σημεῖον.

VI. Τότε δ' ὅν ὁ Ῥωμύλος ἐπειδὴ τὰ παρὰ τοῦ
δαιμονίου βέβαια προσέλαβε, συγκαλέσας τὸν δῆμον
εἰς ἐκκλησίαν καὶ τὰ μαντεῖα δηλώσας βασιλεὺς ἀπο-
10 δείκνυται πρὸς αὐτῶν καὶ κατεστήσατο ἐν ἔθει τοῖς
μετ' αὐτὸν ἅπασι μήτε βασιλείας μήτε ἀρχὰς λαμ-
βάνειν, ἐὰν μὴ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς ἐπιθεσπίσῃ,
διέμεινέ τε μέχρι πολλοῦ φυλαττόμενον ὑπὸ Ῥωμαίων
τὸ περὶ τοὺς οἰωνισμοὺς νόμιμον, οὐ μόνον βασι-
15 λευομένης τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ κατάλυσιν
τῶν μονάρχων ἐν ὑπάτων καὶ στρατηγῶν καὶ τῶν
ἄλλων τῶν κατὰ νόμους ἀρχόντων αἰρέσει. πέπαν-
ται δ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, πλὴν οἷον εἰκῶν
τις αὐτοῦ λείπεται τῆς ὁσίας αὐτῆς ἔνεκα γνυομένη.
20 ἐπαυλίζονται μὲν γὰρ οἱ τὰς ἀρχὰς μέλλοντες λαμ-
βάνειν καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἀνιστάμενοι ποιοῦνται
τινας εὐχὰς ὑπαῖθριοι, τῶν δὲ παρόντων τινὲς ὀρνι-
θοσκοπῶν μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φερόμενοι ἀστρα-
πὴν αὐτοῖς μηνύειν ἐκ τῶν ἀριστερῶν φασὶν τὴν οὐ
25 γενομένην. οἱ δὲ τὸν ἐκ τῆς φωνῆς οἰωνὸν λαβόντες
ἀπέρχονται τὰς ἀρχὰς παραληψόμενοι οἱ μὲν αὐτὸ
τοῦθ' ἱκανὸν ὑπολαμβάνοντες εἶναι τὸ μηδὲνα γενέ-
σθαι τῶν ἐκαντιουμένων τε καὶ κωλύοντων οἰωνῶν,
οἱ δὲ καὶ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ κωλύοντος, ἔστι
30 γὰρ ὅτε βιαζόμενοι καὶ τὰς ἀρχὰς ἀρπάζοντες μᾶλλον
ἢ λαμβάνοντες. δι' οὓς καὶ πολλοὶ μὲν ἐν γῇ στρατιᾷ
Ῥωμαίων ἀπώλοντο πανώλεθροι, πολλοὶ δ' ἐν θα-

λάττη στόλοι διεφθάρησαν αὐτάνδρῳι, ἄλλαι τε μεγάλαι καὶ δειναὶ περιπέττειαι τῇ πόλει συνέπεσον αἱ μὲν ἐν ὀδυνεῖσι πολέμοις, αἱ δὲ κατὰ τὰς ἐμφυλίου διχοστασίας, ἐμφανέσταται δὲ καὶ μέγισται κατὰ τὴν ἐμὴν ἡλικίαν, ὅτε Λικίνιος Κραῖστος ἀνὴρ οὐδενὸς 5 δεύτερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων στρατιὰν ἤγεν ἐπὶ τὸ Πάρθων ἔθνος, ἐναντιούμενου τοῦ δαιμονίου πολλὰ χάρειν φράσας τοῖς ἀποτρέπουσι τὴν ἐξοδὸν οἰωνοῖς μυρίοις ὅσοις γενομένοις. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τῆς εἰς τὸ δαιμόνιον ὀλιγορίας, ἣ χρῶνται τινες ἐν τοῖς 10 καθ' ἡμᾶς χρόνοις πολὺ ἔργον ἂν εἴη λέγειν.

VII. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἀποδειχθεὶς τοῦτον τὸν τρόπον ὑπὸ τε ἀνθρώπων καὶ θεῶν βασιλεὺς τὰ τε πολέμια δεινὸς καὶ φιλοκίνδυνος ὁμολογεῖται γενέσθαι καὶ πολιτεῖαν ἐξηγήσασθαι τὴν κρατίστην φρονιμώ- 15 τας. διῆξειμι δ' αὐτοῦ τὰς πράξεις τὰς τε πολιτικὰς καὶ τὰς κατὰ πολέμους, ὧν καὶ λόγον ἂν τις ἐν ἱστορίας ἀφηγήσει ποιήσαιο. ἐρῶ δὲ πρῶτον ὑπὲρ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας, ὃν ἐγὼ πάντων ἡγοῦμαι πολιτικῶν κόσμων αὐταρχέστατον ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους. ἦν 20 δὲ τοιόσδε· τριχῇ νείμας τὴν πληθὺν ἅπασαν ἐκάστη τῶν μοιρῶν τὸν ἐπιφανέστατον ἐπέστησεν ἡγεμόνα. ἔπειτα τῶν τριῶν πάλιν μοιρῶν ἐκάστην εἰς δέκα μοίρας διελὼν, ἴσους ἡγεμόνας καὶ τούτων ἀπέδειξε τοὺς ἀνδρειοτάτους· ἐκάλει δὲ τὰς μὲν μείζους μοίρας 25 τρίβους, τὰς δ' ἐλάττους κουρίας, ὥς καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον βίον ἐτι προσαγορεύονται. εἴη δ' ἂν Ἑλλάδι γλώττῃ τὰ ὀνόματα ταῦτα μεθερμηνευόμενα φυλὴ μὲν καὶ τριττὺς ἢ τρίβους, φράτρα δὲ καὶ λόχος ἢ κουρία, καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν τὰς τῶν τρίβων ἡγε- 30 μονίας ἔχοντες φύλαρχοί τε καὶ τριττύαρχοι, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι τριβούνους· οἱ δὲ ταῖς κουρίαις

ἐφεσθηκότες καὶ φρατρίαρχοι καὶ λοχαγοί, οὓς ἐκείνοι
 κουρίωνας ὀνομάζουσι. διήρηντο δὲ καὶ εἰς δεκάδας
 αἱ φράτραι πρὸς αὐτοῦ, καὶ ἡγεμῶν ἐκάστην ἐκόσμει
 δεκάδαρχος κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν προσαγορευ-
 5 ὄμενος. ὥς δὲ διεκρίθησαν ἅπαντες καὶ συνετάχθησαν
 εἰς φυλὰς καὶ φράτρας, διελὼν τὴν γῆν εἰς τριάκοντα
 κλήρους ἴσους ἐκάστη φράτρα κλήρον ἀπέδωκεν ἓνα,
 ἐξελὼν τὴν ἀρκουῖσαν εἰς ἱερὰ καὶ τεμένη καὶ τινα καὶ
 τῷ κοινῷ γῆν καταλιπών. μία μὲν αὕτη διαίρεσις
 10 ὑπὸ Ῥωμύλου τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῆς χώρας ἣ περι-
 ἔχουσα τὴν κοινὴν καὶ μεγίστην ἰσότητα, τοιάδε
 τις ἦν.

VIII. Ἐτέρα δὲ αὐτῶν πάλιν τῶν ἀνδρῶν ἣ τὰ
 φιλάνθρωπα καὶ τὰς τιμὰς διανέμουσα κατὰ τὴν
 15 ἀξίαν, ἣν μέλλω διηγείσθαι. τοὺς ἐπιφανεῖς κατὰ γέ-
 νος καὶ δι' ἀρετὴν ἐπαινουμένους καὶ χρήμασιν, ὥς
 ἐν τοῖς τότε καιροῖς, εὐπόρους, ἥδη παῖδες οἷς ἦσαν,
 διώριζεν ἀπὸ τῶν ἀσήμων καὶ ταπεινῶν καὶ ἀπόρων.
 ἐκάλει δὲ τοὺς μὲν ἐν τῇ καταδεεστέρᾳ τύχῃ πληβεί-
 20 οὺς, ὥς δ' ἂν Ἕλληνες εἴποιεν δημοτικούς· τοὺς δ' ἐν
 τῇ κρείττονι πατέρας εἴτε διὰ τὸ πρεσβεύειν ἡλικία
 τῶν ἄλλων, εἴδ' ὅτι παῖδες αὐτοῖς ἦσαν, εἴτε διὰ τὴν
 ἐπιφάνειαν τοῦ γένους, εἴτε διὰ πάντα ταῦτα· ἐκ τῆς
 Ἀθηναίων πολιτείας, ὥς ἂν τις εἰκάσειε, τῆς κατ'
 25 ἐκείνον τὸν χρόνον ἔτι διαμενούσης τὸ παράδειγμα
 λαβών. ἐκείνοι μὲν γὰρ εἰς δύο μέρη νεύμαντες τὸ
 πλῆθος εὐπατρίδας μὲν ἐκάλουν τοὺς ἐκ τῶν ἐπι-
 φανῶν οἰκῶν καὶ χρήμασι δυνατοὺς, οἷς ἣ τῆς πόλεως
 ἀνέκειτο προστασία, ἀγροίκους δὲ τοὺς ἄλλους πολί-
 30 τας, οἱ τῶν κοινῶν οὐδενὸς ἦσαν κύριοι· σὺν χρόνῳ
 δὲ καὶ αὐτοὶ προσελήφθησαν ἐπὶ τὰς ἀρχάς. οἱ μὲν δὲ
 τὰ πιθανώτατα περὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας ἱστοροῦν-

τες διὰ ταύτας τὰς αἰτίας κληθῆναι φασὶ τοὺς ἄνδρας
 ἐκείνους πατέρας καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτῶν πατρι-
 κίους, οἱ δὲ πρὸς τὸν ἰδίον φθόνον ἀναφέροντες τὸ
 πρᾶγμα καὶ διαβάλλοντες εἰς δυσγένειαν τὴν πό-
 λιν οὐ διὰ ταῦτα πατρικίους ἐκείνους κληθῆναι φασι, 5
 ἀλλ' ὅτι πατέρας εἶχον ἀποδείξαι μόνοι, ὥς τῶν γὰ
 ἄλλων δραπειῶν ὄντων καὶ οὐκ ἐχόντων ὀνομάσαι
 πατέρας ἐλευθέρους. τεκμήριον δὲ τούτου παρέχου-
 σιν, ὅτι τοὺς μὲν πατρικίους, ὅποτε δόξειε τοῖς βασι-
 λεῦσι συγκαλεῖν, οἱ κήρυκες ἐξ ὀνόματός τε καὶ πα- 10
 τρώθεν ἀνηγόρευον, τοὺς δὲ δημοτικούς ὑπηρέται
 τινὲς ἀθρόους κέρασι βοείοις ἐμβυκανῶντες ἐπὶ τὰς
 ἐκκλησίας συνήγον. ἔστι δὲ οὔτε ἡ τῶν κηρύκων ἀνά-
 κλησις τῆς εὐγενείας τῶν πατρικίων τεκμήριον, οὔτε
 ἡ τῆς βυκάνης φωνὴ τῆς ἀγνωσίας τῶν δημοτικῶν 15
 σύμβολον, ἀλλ' ἐκείνη μὲν τιμῆς, αὕτη δὲ τάχους.
 οὐ γὰρ οἴοντες ἦν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὴν πληθὺν καλεῖν
 ἐξ ὀνόματος.

VIII. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπειδὴ διέκρινε τοὺς κρείτ-
 τους ἀπὸ τῶν ἡττόνων, ἐνομοθέτει μετὰ τοῦτο καὶ 20
 διάταττεν, ἃ χρὴ πράττειν ἑκατέρους· τοὺς μὲν εὐπα-
 τρίδας ἱεραῖσθαι τε καὶ ἄρχειν καὶ δικάζειν καὶ μεθ'
 ἑαυτοῦ τὰ κοινὰ πράττειν ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν
 ἔργων μένοντας, τοὺς δὲ δημοτικούς τούτων μὲν
 ἀπολελυῖσθαι τῶν πραγματειῶν ἀπείρους τε αὐτῶν 25
 ὄντας καὶ δι' ἀπορίαν χρημάτων ἀσχόλους, γεωργεῖν
 δὲ καὶ κτηνοτροφεῖν καὶ τὰς χρηματοποιούς ἐργά-
 ζεσθαι τέχνας, ἵνα μὴ στασιάζωσιν, ὥσπερ ἐν ταῖς
 ἄλλαις πόλεσιν, ἢ τῶν ἐν τέλει προπηλακίζοντων τοὺς
 ταπεινοὺς ἢ τῶν φαύλων καὶ ἀπόρων τοῖς ἐν ταῖς 30
 ὑπεροχαῖς φθονοῦντων. παρακαταθήκας δὲ ἔδωκε
 τοῖς πατρικίοις τοὺς δημοτικούς ἐπιτρέψας ἑκάστῳ

τῶν ἐκ τοῦ πλήθους, ὃν αὐτοὺς ἐβούλετο, νέμειν προ-
 σιτάτην, ἔθος Ἑλληνικὸν καὶ ἀρχαῖον, ᾧ Θετταλοὶ
 τε μέχρι πολλοῦ χρώμενοι διετέλεσαν καὶ Ἀθηναῖοι
 κατ' ἀρχὰς, ἐπὶ τὰ κρείττω λαβῶν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ
 5 ὑπεροπτικῶς ἐχρῶντο τοῖς πελάταις ἔργα τε ἐπι-
 τάττοντες οὐ προσήκοντα ἑλευθέροις, καὶ ὁπότε μὴ
 πράξειάν τι τῶν κελευομένων, πληγὰς ἐντείνοντες καὶ
 τᾶλλα ὥσπερ ἀργυρωνήτοις παραχρῶμενοι. ἐκάλουν ἂν
 δὲ Ἀθηναῖοι μὲν θῆτας τοὺς πελάτας ἐπὶ τῆς λατρείας,
 10 Θετταλοὶ δὲ πενέστας ὀνειδίζοντες αὐτοῖς εὐθύς ἐν ἡ
 τῇ κλήσει τὴν τύχην. ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπικλήσει τε εὐ-
 πρεπεῖ τὸ πρᾶγμα ἐκόσμησε πατρωνεῖαν ὀνομάσας
 τὴν τῶν πενήτων καὶ ταπεινῶν προστασίαν, καὶ τὰ
 ἔργα χρηστὰ προσέθηκεν ἑκατέροις, φιλανθρώπους
 15 καὶ πολιτικὰς κατεργαζόμενος αὐτῶν τὰς συζυγίας.

X. Ἦν δὲ τὰ ὑπ' ἐκείνου τότε ὀρισθέντα καὶ μέ-
 χρι πολλοῦ παραμείναντα χρόνου Ῥωμαίοις ἔθη περὶ
 τὰς πατρωνείας τοιάδε· τοὺς μὲν πατρικίους ἔδει τοῖς
 ἑαυτῶν πελάταις ἐξηγελισθαι τὰ δίκαια, ὧν οὐκ εἶχον
 20 ἐκεῖνοι τὴν ἐπιστήμην, παρόντων τε αὐτῶν καὶ μὴ
 παρόντων τὸν αὐτὸν ἐπιμελίσθαι τρόπον ἅπαντα
 πράττοντας, ὅσα περὶ παίδων πράττουσι πατέρες, εἰς
 χρημάτων τε καὶ τῶν περὶ χρήματα συμβολαίων λό-
 γον· δίκας τε ὑπὲρ τῶν πελατῶν ἀδικουμένων λαγ-
 25 χάνειν, εἴ τις βλάπτοιτο περὶ τὰ συμβόλαια, καὶ τοῖς ἂν
 ἐγκαλοῦσιν ὑπέχειν· ὥς δὲ ὀλίγα περὶ πολλῶν ἂν τις
 εἰποι· πᾶσαν αὐτοῖς εἰρήνην τῶν τε ἰδίων καὶ τῶν
 κοινῶν πραγμάτων, ὥς μάλιστα ἐδύναντο, παρέχειν.
 τοὺς δὲ πελάτας ἔδει τοῖς ἑαυτῶν προσταταῖς θυγα-
 30 τέρας τε συνεκδίδοσθαι γαμουμένας, εἰ σπανίζοιεν οἱ
 πατέρες χρημάτων, καὶ λύτρα καταβάλλειν πολεμίοις,
 εἴ τις αὐτῶν ἢ παίδων αἰχμάλωτος γένοιτο· δίκας τε

ἁλόντων ἰδίας ἢ ζημίας ὀφλόντων δημοσίας ἀργυρι-
 κὸν ἐχούσας τίμημα ἐκ τῶν ἰδίων λύεσθαι χρημάτων,
 οὐ δανείσματα ποιοῦντας ἀλλὰ χάριτας· ἐν τε ἀρχαῖς
 καὶ γερηγορίαις καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς εἰς τὰ κοινὰ δα-
 πάναις τῶν ἀναλωμάτων ὥς τοὺς γένει προσήκοντας 5
 μετέχειν. κοινῇ δ' ἀμφοτέροις οὔτε ὄσιον οὔτε θέμις
 ἦν κατηγορεῖν ἀλλήλων ἐπὶ δίκαις ἢ καταμαρτυρεῖν ἢ
 ψῆφον ἐναντίαν ἐπιφέρειν ἢ μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐξε-
 τάξεσθαι. εἰ δέ τις ἐξελεγχθείη τούτων τι διαπραττό-
 μενος ἐνοχος ἦν τῷ νόμῳ τῆς προδοσίας, ὃν ἐκύρωσεν 10
 ὁ Ῥωμύλος, τὸν δὲ ἁλόντα τῷ βουλομένῳ κτείνειν
 ὄσιον ἦν ὥς θυῖμα τοῦ καταχθονίου Διός. ἐν ἔθει γὰρ
 Ῥωμαίοις, ὅσους ἐβούλοντο νηποινὶ τεθνάναι, τὰ
 τούτων σώματα θεῶν ὀφειδῆναι, μάλιστα δὲ τοῖς
 καταχθονίοις κατονομάζειν· ὃ καὶ τότε ὁ Ῥωμύλος 15
 ἐποίησε. τοιγάρτοι διέμειναν ἐν πολλαῖς γενεαῖς οὐ-
 δὲν διαφέρουσai συγγενικῶν ἀναγκαιοτήτων αἱ τῶν
 πελατῶν τε καὶ προστατῶν συζυγίαι παισὶ παίδων
 συνιστάμεναι, καὶ μέγας ἐπαινος ἦν τοῖς ἐκ τῶν ἐπι-
 φανῶν οἴκων ὥς πλείστους πελάτας ἔχειν τὰς τε 20
 προγονικὰς φυλάττουσι διαδοχὰς τῶν πατρωνειῶν καὶ
 διὰ τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς ἄλλας ἐπικτωμένοις, ὃ τε ἀγὼν
 ὑπὲρ τῆς εὐνοίας, ὑπὲρ τοῦ μὴ λειφθῆναι τῆς ἀλλή-
 λων χάριτος, ἔκτοπος ἡλικίος ἀμφοτέροις ἦν τῶν μὲν
 πελατῶν ἅπαντα τοῖς προστάταις ἀξιούντων ὥς δυ- 25
 νάμεως εἶχον ὑπηρετεῖν, τῶν δὲ πατρικίων ἥκιστα
 βουλομένων τοῖς πελάταις ἐνοχλεῖν χρηματικὴν τε
 οὐδὲμίαν δωρεὰν προσιεμένων· οὕτως ἐγκρατὴς ὁ βίος
 ἦν αὐτοῖς ἀπάσης ἡδονῆς καὶ τὸ μακαρίον ἀρετῇ με-
 τρῶν, οὐ τύχη. 30

XI. Οὐ μόνον δ' ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τὸ δημοτικὸν
 ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν πατρικίων ἦν, ἀλλὰ καὶ τῶν

ἀποίκων αὐτῆς πόλεων καὶ τῶν ἐπὶ συμμαχία καὶ
 φιλίᾳ προσελθουσῶν καὶ τῶν ἐκ πολέμου κεκρατημέ-
 νων ἐκάστη φύλακας εἶχε καὶ προστάτας οὓς ἐβούλετο
 Ῥωμαίων. καὶ πολλάκις ἡ βουλὴ τὰ ἐκ τούτων ἀμφι-
 5 σβητήματα τῶν πόλεων καὶ ἐθνῶν ἐπὶ τοὺς προϊστα-
 μένους αὐτῶν ἀποστελλούσα, τὰ ὑπ' ἐκείνων δικα-
 σθέντα κύρια ἡγεῖτο. οὕτω δὲ ἄρα βέβαιος ἦν ἡ
 Ῥωμαίων ὁμόνοια τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν ὑπὸ Ῥωμύλου
 κατασκευασθέντων λαβοῦσα ἐθνῶν, ὥστε οὐδέποτε δι'
 10 αἵματος καὶ φόνου τοῦ κατ' ἀλλήλων ἐχώρησαν ἐντὸς
 ἑξακοσίων καὶ τριάκοντα ἐτῶν, πολλῶν καὶ μεγάλων
 ἀμφισβητημάτων γενομένων τῷ δήμῳ πρὸς τοὺς ἐν
 τέλει περὶ τῶν κοινῶν, ὥς ἐν ἀπάσαις φιλεῖ γίγνε-
 σθαι μικραῖς τε καὶ μεγάλαις πόλεσιν· ἀλλὰ πείθον-
 15 τες καὶ διδάσκοντες ἀλλήλους καὶ τὰ μὲν εἰκοντες, τὰ
 δὲ παρ' εἰκόντων λαμβάνοντες, πολιτικὰς ἐποιοῦντο
 τὰς τῶν ἐγκλημάτων διαλύσεις. ἐξ οὗ δὲ Γάιος Γράκχος
 ἐπὶ τῆς δημορχικῆς ἐξουσίας γενόμενος διεφθειρε τὴν
 τοῦ πολιτεύματος ἁρμονίαν, οὐκέτι πέπαννται σφάτ-
 20 τόντες ἀλλήλους καὶ φυνγάδας ἐλαύνοντες ἐκ τῆς πό-
 λεως καὶ οὐδενὸς τῶν ἀνηκέστων ἀπεχόμενοι παρὰ τὸ
 νικᾶν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἕτερος ἔσται τοῖς λόγοις
 καιρὸς ἐπιτηδειότερος.

XII. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπειδὴ ταῦτα διεκόσμησε
 25 βουλευτὰς εὐθύς ἔγνω καταστήσασθαι, μεθ' ὧν
 πράττειν τὰ κοινὰ ἐμελλεν, ἐκ τῶν πατρικίων ἄν-
 δρας ἑκατὸν ἐπιλεξάμενος. ἐποιεῖτο δὲ αὐτῶν τοιάνδε
 τὴν διαίρεσιν· αὐτὸς μὲν ἐξ ἀπάντων ἓνα τὸν ἄρι-
 στον ἀπέδειξεν, ὃ τὰς κατὰ τὴν πόλιν φῆτο δεῖν
 30 ἐπιτρέπειν οἰκονομίας, ὅτε αὐτὸς ἐξάγοι στρατιὰν
 ὑπερόριον· τῶν δὲ φυλῶν ἐκάστη προσέταξε τρεῖς
 ἄνδρας ἐλέσθαι τοὺς ἐν τῇ φρονιμωτάτῃ τε ὄντας

ἡλικία καὶ δι' εὐγένειαν ἐπιφανείς. μετὰ δὲ τοὺς ἐν-
 νέα τούτους ἐκάστη φράτρα κάλιν ἐκέλευσε τρεῖς ἐκ
 τῶν πατρικίων ἐπιλέξαι τοὺς ἐπιτηδαιοτάτους· ἔπειτα
 τοῖς πρώτοις ἐννέα τοῖς ὑπὸ τῶν φυλῶν ἀποδειχθεῖσι
 τοὺς ἐνενήκοντα προσθεῖς, οὓς αἱ φράτραι προεχει- 5
 ρίσαντο, καὶ τούτων, ὃν αὐτὸς προέκρινεν, ἡγεμόνα
 ποιήσας τὸν τῶν ἐκατὸν ἐξεπλήρωσε βουλευτῶν ἀριθ-
 μόν. τοῦτο τὸ συνέδριον Ἑλληνιστὶ ἐρμηνευόμενον
 γερουσίαν δύναται δηλοῦν καὶ μέχρι τοῦ παρόντος
 ὑπὸ Ῥωμαίων οὕτως καλεῖται. πότερον δὲ διὰ γῆρας 10
 τῶν καταλεγέντων εἰς αὐτὸ ἀνδρῶν ἢ δι' ἀρετὴν ταύ-
 τῃς ἔτυχε τῆς ἐπικλήσεως οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν.
 καὶ γὰρ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς ἀρίστους γέρον-
 τας εἰώθεσαν οἱ παλαιοὶ καλεῖν. οἱ δὲ μετέχοντες τοῦ
 βουλευτηρίου κατέρες σύγγραφοι προσηγορεύθησαν 15
 καὶ μέχρις ἐμοῦ ταύτης ἐτύγχανον τῆς προσηγορίας.
 Ἑλληνικὸν δὲ ἄρα καὶ τοῦτο τὸ ἔθος ἦν. τοῖς γοῦν
 βασιλεῦσιν, ὅσοι τε πατέρας ἀρχὰς παραλάβοιεν καὶ
 ὅσους ἢ πληθὺς αὐτῇ καταστήσαιοτο ἡγεμόνας, βου-
 λευτήριον ἦν ἐκ τῶν κρατίστων, ὥς Ὅμηρός τε καὶ 20
 οἱ παλαιότατοι τῶν ποιητῶν μαρτυροῦσι· καὶ οὐχ
 ὥσπερ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις αὐθάδεις καὶ μονο-
 γνώμονες ἦσαν αἱ τῶν ἀρχαίων βασιλέων δυναστεῖαι.

XIII. Ὡς δὲ κατεσκευάσατο καὶ τὸ βουλευτικὸν
 τῶν γερόντων συνέδριον ἐκ τῶν ἐκατὸν ἀνδρῶν, ὁρῶν 25
 ὅπερ εἰκὸς ὅτι καὶ νεότητος αὐτῷ δεήσει τινὸς συντε-
 ταγμένης, ἣ χρήσεται φυλακῆς ἕνεκα τοῦ σώματος
 καὶ πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν ἔργων ὑπηρεσία, τρια-
 κοσίους ἄνδρας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκων τοὺς
 ἐρρωμενεστάτους τοῖς σώμασιν ἐπιλεξάμενος, οὓς 30
 ἀπέδειξαν αἱ φράτραι τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥνπερ τοὺς
 βουλευτὰς [ἐκάστη φράτρα δέκα νέους], τούτους τοὺς

ἄνδρας αἰὲν περὶ αὐτὸν εἶχεν, ὄνομα δὲ κοινὸν ἅπαν-
 τες οὗτοι ἔσχον κελέριοι, ὥς μὲν οἱ πλείους γράφου-
 σιν ἐπὶ τῆς ὀξύτητος τῶν ὑπηρεσιῶν, (τοὺς γὰρ ἐτοί-
 μους καὶ ταχεῖς περὶ τὰ ἔργα κέλερας οἱ Ῥωμαῖοι
 5 καλοῦσιν) ὥς δὲ Οὐαλέριος ὁ Ἀντιεύς φησιν ἐπὶ τοῦ
 ἡγεμόνος αὐτῶν τοῦτ' ἔχοντος τοῦνομα. ἦν γὰρ καὶ
 τούτων ἡγεμὼν ὁ διαφανέστατος, ᾧ τρεῖς ὑπετάγησαν
 ἑκατόνταρχοι καὶ αὐτίς ὑπ' ἐκείνοις ἕτεροι τὰς ὑπο-
 δεστέρας ἔχοντες ἀρχάς, οἱ κατὰ τὴν πόλιν μὲν αἰχμο-
 10 φόροι τε αὐτῷ παρηκολούθουν καὶ τῶν κελευομένων
 ὑπηρεταί, κατὰ δὲ τὰς στρατείας πρόμαχοί τε ἦσαν
 καὶ παρασπισταί· καὶ τὰ πολλὰ οὗτοι κατώρθουν ἐν
 τοῖς ἀγῶσι πρῶτοί τε ἄρχοντες μάχης καὶ τελευταῖοι
 τῶν ἄλλων ἀφιστάμενοι, ἱππεῖς μὲν ἐνθα ἐπιτήδειον
 15 εἶη πεδλίον ἐνιππομαχῆσαι, πεζοὶ δὲ ὅπου τραχὺς εἶη
 καὶ ἄνιππος τόπος. τοῦτό μοι δοκεῖ παρὰ Λακεδαι-
 μονίων μετενέγκασθαι τὸ ἔθος μαθὼν ὅτι καὶ παρ'
 ἐκείνοις οἱ γενναιότατοι τῶν νέων τριακόσιοι φύλακες
 ἦσαν τῶν βασιλέων, οἷς ἐχρῶντο κατὰ τοὺς πολέμους
 20 παρασπισταῖς, ἱππεὺσί τε οὔσι καὶ πεζοῖς.

XIII. Καταστησάμενος δὲ ταῦτα διέκρινε τὰς
 τιμὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἃς ἐκάστους ἐβούλετο ἔχειν.
 βασιλεῖ μὲν οὖν ἐξήρητο τάδε τὰ γέγρα· πρῶτον μὲν
 25 ἱερῶν καὶ θυσιῶν ἡγεμονίαν ἔχειν καὶ πάντα δι'
 ἐκείνου πράττεσθαι τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια, ἔπειτα
 νόμων τε καὶ πατρίων ἐθισμῶν φυλακὴν ποιεῖσθαι
 καὶ παντὸς τοῦ κατὰ φύσιν ἢ κατὰ συνθήκας δικαίου
 προνοεῖν τῶν τε ἀδικημάτων τὰ μέγιστα μὲν αὐτὸν
 δικάζειν, τὰ δ' ἐλάττωνα τοῖς βουλευταῖς ἐπιτρέπειν
 30 προνοούμενον ἵνα μηδὲν γίγνηται περὶ τὰς δίκας
 πλημμελές, βουλὴν τε συνάγειν καὶ δῆμον συγκαλεῖν
 καὶ γνώμης ἄρχειν καὶ τὰ δόξαντα τοῖς πλείοσιν

ἐπιτελεῖν. ταῦτα μὲν ἀπέδωκε βασιλεῖ τὰ γέρα καὶ
 ἐκὶ πρὸς τούτοις ἡγεμονίαν ἔχειν αὐτοκράτορα ἐν πο-
 λέμῳ. τῷ δὲ συνεδρίῳ τῆς βουλῆς τιμὴν καὶ δυνα-
 στείαν ἀνέθηκε τοιάνδε· περὶ παντὸς ὅτου ἂν εἰση-
 γῇται βασιλεὺς διαγινώσκειν τε καὶ ψῆφον ἐπιφέρειν, δ
 καὶ ὅτι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι τοῦτο νικᾶν; ἐκ τῆς
 Λακωνικῆς πολιτείας καὶ τοῦτο μετενεγκάμενος. οὐδὲ
 γὰρ οἱ Λακεδαιμονίων βασιλεῖς αὐτοκράτορες ἦσαν
 ὅτι βούλονται πράττειν, ἀλλ' ἡ γερούσια πᾶν εἶχε
 τῶν κοινῶν τὸ κράτος. τῷ δὲ δημοτικῷ πλήθει τρία 10
 ταῦτα ἐπέτρεψεν· ἀρχαιρεσιάζειν τε καὶ νόμους ἐπι-
 κυροῦν καὶ περὶ πολέμου διαγινώσκειν, ὅταν ὁ βασι-
 λεὺς ἐφῇ, οὐδὲ τούτων ἔχοντι τὴν ἐξουσίαν ἀνεπίλη-
 πτον, ἂν μὴ καὶ τῇ βουλῇ ταυτὰ δοκῇ. ἔφερε δὲ τὴν
 ψῆφον οὐχ ἅμα πᾶς ὁ δῆμος, ἀλλὰ κατὰ τὰς φράτρας 15
 συγκαλούμενος· ὅτι δὲ ταῖς πλείοσι δόξεις φράτραις
 τοῦτο ἐπὶ τὴν βουλὴν ἀνεφέρετο. ἐφ' ἡμῶν δὲ μετὰ-
 κείται τὸ ἔθος· οὐ γὰρ ἡ βουλὴ διαγινώσκει τὰ ψη-
 φισθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου, τῶν δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς
 γνωσθέντων ὁ δῆμός ἐστι κύριος· πρότερον δὲ τῶν 20
 ἔθων κρείττον, ἐν κοινῷ τίθημι τοῖς βουλομένοις
 σκοπεῖν. ἐκ δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης οὐ μόνον τὰ
 πολιτικὰ πράγματα σώφρονας ἐλάμβανε καὶ τεταγμέ-
 νας τὰς διοικήσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ πολεμικὰ ταχείας καὶ
 εὐπειθεῖς. ὁπότε γὰρ αὐτῷ φανείη στρατιὰν ἐξάγειν, 25
 οὔτε χιλιάρχους τότε ἔδει ἀποδείκνυσθαι κατὰ φυλὰς
 οὔτε ἑκατοντάρχους κατὰ λόχους οὔτε ἱππέων ἡγε-
 3
 μόνους οὔτε ἑξαριθμεῖσθαι τε καὶ λοχίξεσθαι καὶ τάξιν
 ἐκάστους τὴν προσήκουσαν ἀναλαμβάνειν· ἀλλὰ βα-
 σιλεὺς μὲν τοῖς χιλιάρχοις παρήγγελλεν, ἐκεῖνοι δὲ 30
 τοῖς λοχαγοῖς· παρὰ δὲ τούτων οἱ δεκάδαρχοι μαθόν-
 τες ἐξῆγον τοὺς ὑποτεταγμένους ἑαυτοῖς ἕκαστοι, ἀφ'

ἐνός τε κελεύσματος ἔκτε ἅπασα ἡ δύναμις εἴτε μοῖρά τις ἐξ αὐτῆς κληθείη τὰ ὄπλα ἔχουσα παρῇν εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον εὐτρεπῆς.

XV. Τεταγμένην μὲν οὖν καὶ κεκοσμημένην πρὸς εἰρήνην τε ἀποχωρῶντως καὶ πρὸς τὰ πολέμια ἐπιτηδεύως ἐκ τούτων τῶν πολιτευμάτων τὴν πόλιν ὁ Ῥωμύλος ἀπειργάσατο, μεγάλην δὲ καὶ πολυάνθρωπον ἐκ τῶνδε· πρῶτον μὲν εἰς ἀνάγκην κατέστησε τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς ἅπασαν ἄρρενα γενεὰν ἐκτρέφειν καὶ θυγατέρων τὰς πρωτογόνους, ἀποκτινύναι δὲ μηδὲν τῶν γεννωμένων νεώτερον τριετοῦς, πλὴν εἴ τι γένοιτο παιδίον ἀνάπηρον ἢ τέρας εὐθύς ἀπογονῆς. ταῦτα δ' οὐκ ἐκώλυσεν ἐκτιθέναι τοὺς γεινόμενους ἐπιδείξαντας πρότερον πέντε ἀνδράσι τοῖς ἐγγιστα οἰκοῦσιν, ἐὰν κάκεινοις συνδοκῇ. κατὰ δὲ τῶν μὴ πειθομένων τῷ νόμῳ ζημίας ὥρισεν ἄλλας τε καὶ τῆς οὐσίας αὐτῶν τὴν ἡμίσειαν εἶναι δημοσίαν. ἔπειτα καταμαθὼν πολλὰς τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν πόλεων πονηρῶς ἐπιτροπευομένας ὑπὸ τυραννίδων τε καὶ ὀλιγαρχιῶν, τοὺς ἐκ τούτων ἐκπίπτοντας τῶν πόλεων συχνοὺς ὄντας, εἰ μόνον εἰς ἐλεύθεροι, διακρίνων οὔτε συμφορὰς οὔτε τύχας αὐτῶν ὑποδέχεσθαι καὶ μετάγειν ὥς ἑαυτὸν ἐπεχείρει, τὴν τε Ῥωμαίων δύναμιν αὐξήσαι βουλευθεὶς καὶ τὰς τῶν περιολίκων ἐλαττωῖν· ἐποίησε δὲ ταῦτα πρόφασιν ἔξευρῶν εὐπρεπῇ καὶ εἰς θεοῦ τιμὴν τὸ ἔργον ἀναφέρων. τὸ γὰρ μεταξὺ χωρίον τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ τῆς ἄκρας, ὃ καλεῖται νῦν κατὰ τὴν Ῥωμαίων διάλεκτον μεθόριον δυνεὶν δρυμῶν καὶ ἦν τότε τοῦ συμβεβηκότος ἐπώνυμον, ὕλαις ἀμφιλαφέσι κατ' ἀμφοτέρας τὰς συναπτούσας τοῖς λόφοις λαγόνας ἐπίσκιον, ἱερὸν ἀνεῖς ἄστυλον ἱκέταις καὶ ναὸν ἐπὶ τούτῳ

κατασκευασάμενος (ὅτῳ δὲ ἄρα θεῶν ἢ δαιμόνων οὐκ
 ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν) τοῖς καταφεύγουσιν εἰς τοῦτο
 τὸ ἱερὸν ἰκέταις τοῦ τε μηδὲν κακὸν παθεῖν ὑπ'
 ἐχθρῶν ἐγγυητῆς ἐγίνετο τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας
 προφάσει καὶ εἰ βούλοιντο παρ' αὐτῷ μένειν πολι- 5
 τείας μετεδίδου καὶ γῆς μοῖραν, ἣν κτήσεταιτο πολεμίους
 ἀφελόμενος. οἱ δὲ συνέρρεον ἐκ παντὸς τόπου τὰ
 οἰκεία φεύγοντες κακὰ καὶ οὐκέτι ἐτέρωσε ἀπαντί-
 σταντο ταῖς καθ' ἡμέραν ὁμίλαις καὶ χάρισιν ὑπ'
 αὐτοῦ κατεχόμενοι.

10

XVI. Τρίτον ἦν ἔτι Ῥωμύλου πολίτευμα, ὃ μά-
 λιστα τοὺς Ἕλληνας ἀσκεῖν ἔδει, κράτιστον ἀπάντων
 πολιτευμάτων ὑπάρχον, ὡς ἐμὴ δόξα φέρει, ὃ καὶ τῆς
 βεβαίου Ῥωμαίοις ἐλευθερίας ἦρχε καὶ τῶν ἐπὶ τὴν
 ἡγεμονίαν ἀγόντων οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν παρέσχε, 15
 τὸ μῆτε κατασφάττειν ἡβηδὸν τὰς ἀλούσας πολέμῳ
 πόλεις μῆτε ἀνδραποδίζεσθαι μηδὲ γῆν αὐτῶν ἀνιέ-
 ναι μηλόβοτον, ἀλλὰ κληρούχους εἰς αὐτάς ἀποστέλ-
 λειν ἐπὶ μέρει τινὶ τῆς χώρας καὶ ποιεῖν ἀποικίας
 τῆς Ῥώμης τὰς κρατηθείσας, ἐνταῖς δὲ καὶ πολιτείας 20
 μεταδιδόναι. ταῦτά τε δὴ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια
 καταστησάμενος πόλιτεύματα μεγάλην ἐκ μικρᾶς
 ἐποίησε τὴν ἀποικίαν, ὡς αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδήλωσεν. οἱ
 μὲν γὰρ συνοικίσαντες μετ' αὐτοῦ τὴν Ῥώμην οὐ
 πλείους ἦσαν ἀνδρῶν τρισχιλίων πεξοὶ καὶ τριακοσίων 25
 ἐλάττους ἱππεῖς· οἱ δὲ καταλειφθέντες ὑπ' ἐκείνου,
 ὅτε ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνισθη, πεξοὶ μὲν ἑξακισχίλιοι
 πρὸς τέτταρσι μυριάσιν, ἱππεῖς δ' οὐ πολὺν ἀπέχοντες
 χιλίων. ἐκείνου δὲ ἄρξαντος τῶν πολιτευμάτων τού-
 των οἳ τε βασιλεῖς οἱ μετ' αὐτὸν ἡγησάμενοι τῆς 30
 πόλεως τὴν αὐτὴν ἐφυλάξαντο προαίρεσιν κατ' οἱ μετ'
 ἐκείνους τὰς ἐνιαυσίους λαμβάνοντες ἀρχὰς ἔστιν ἃ

ἐνός τε κελεύσματος εἶτε ἅπανσα ἡ δύναμις εἶτε μοῖρα
τις ἐξ αὐτῆς κληθείη τὰ ὄπλα ἔχουσα παρῇν εἰς τὸν
ἀποδειχθέντα τόπον εὐτρεπῆς.

XV. Τεταγμένην μὲν οὖν καὶ κεκοσμημένην πρὸς
5 εἰρήνην τε ἀποχρῶντως καὶ πρὸς τὰ πολέμια ἐπιτη-
δεύως ἐκ τούτων τῶν πολιτευμάτων τὴν πόλιν ὁ
Ῥωμύλος ἀπειργάσατο, μεγάλην δὲ καὶ πολυάνθρω-
πον ἐκ τῶνδε· πρῶτον μὲν εἰς ἀνάγκην κατέστησε
τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς ἅπασαν ἄρρενα γενεὰν ἐκτρέ-
10 φειν καὶ θυγατέρων τὰς πρωτογόνους, ἀποκτινύναι
δὲ μηδὲν τῶν γεννωμένων νεώτερον τριετοῦς, πλὴν
εἴ τι γένοιτο παιδίου ἀνάπηρον ἢ τέρας εὐθύς ἀπὸ
γονῆς. ταῦτα δ' οὐκ ἐκώλυσεν ἐκτιθέναι τοὺς γεινα-
μένους ἐπιδείξαντας πρότερον πέντε ἀνδράσι τοῖς
15 ἔγγιστα οἰκοῦσιν, ἐὰν κἀκείνοις συνδοκῇ. κατὰ δὲ
τῶν μὴ πειθομένων τῷ νόμῳ ζημίας ὥρισεν ἄλλας τε
καὶ τῆς οὐσίας αὐτῶν τὴν ἡμίσειαν εἶναι δημοσίαν.
ἔπειτα καταμαθὼν πολλὰς τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν πό-
λεων πονηρῶς ἐπιτροπευομένας ὑπὸ τυραννίδων τε
20 καὶ ὀλιγαρχιῶν, τοὺς ἐκ τούτων ἐκπίπτοντας τῶν
πόλεων συχνοὺς ὄντας, εἰ μόνον εἰς ἐλεύθεροι, δια-
κρίνων οὔτε συμφορὰς οὔτε τύχας αὐτῶν ὑποδέ-
χεσθαι καὶ μετάγειν ὥς ἑαυτὸν ἐπεχείρει, τὴν τε
Ῥωμαίων δύναμιν ἀύξῃσαι βουλευθεὶς καὶ τὰς τῶν
25 περιολίκων ἐλαττωῖν· ἐποίησε δὲ ταῦτα πρόφασιν
ἔξευρὼν εὐπρεπῇ καὶ εἰς θεοῦ τιμὴν τὸ ἔργον ἀνα-
φέρον. τὸ γὰρ μεταξὺ χωρίον τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ
τῆς ἄκρας, ὃ καλεῖται νῦν κατὰ τὴν Ῥωμαίων διά-
λεκτον μεθόριον δυνεὺν δρυμῶν καὶ ἦν τότε τοῦ
30 συμβεβηκότος ἐπώνυμον, ὕλαις ἀμφιλαφέσι κατ' ἀμ-
φοτέρας τὰς συναπτούσας τοῖς λόφοις λαγόνας ἐπί-
σκιον, ἱερὸν ἀνελὺς ἄστυλον ἱκέταις καὶ ναὸν ἐπὶ τούτῳ

κατασκευασάμενος (ὅτῳ δὲ ἄρα θεῶν ἢ δαιμόνων οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν) τοῖς καταφεύγουσιν εἰς τοῦτο
 8 τὸ ἱερὸν ἰκέταις τοῦ τε μηδὲν κακὸν παθεῖν ὑπ' ἐχθρῶν ἐγγυητῆς ἐγίνετο τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας προφάσει καὶ εἰ βούλονται παρ' αὐτῷ μένειν πολι- 5
 τείας μετεδίδου καὶ γῆς μοῖραν, ἣν κτήσεται πολεμίους ἀφελόμενος. οἱ δὲ συνέρρεον ἐκ παντὸς τόπου τὰ οἰκεία φεύγοντες κακὰ καὶ οὐκέτι ἐτέρωσε ἀπαντί-
 σταντο ταῖς καθ' ἡμέραν ὀμιλίαις καὶ χάρισιν ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενοι.

10

XVI. Τρίτον ἦν ἐτι Ῥωμύλου πολίτευμα, ὃ μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ἀσκεῖν ἔδει, κράτιστον ἀπάντων πολιτευμάτων ὑπάρχον, ὡς ἐμὴ δόξα φέρει, ὃ καὶ τῆς βεβαίου Ῥωμαίοις ἐλευθερίας ἦρχε καὶ τῶν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν ἀγόντων οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν παρέσχε, 15
 τὸ μῆτε κατασφάττειν ἡβηδὸν τὰς ἀλούσας πολέμῳ πόλεις μῆτε ἀνδραποδίζεσθαι μηδὲ γῆν αὐτῶν ἀνιέ-
 20 ναι μηλόβοτον, ἀλλὰ κληρούχους εἰς αὐτὰς ἀποστέλλειν ἐπὶ μέρει τινὶ τῆς χώρας καὶ ποιεῖν ἀποικίας τῆς Ῥώμης τὰς κρατηθείσας, ἐνταῖς δὲ καὶ πολιτείας 20
 μεταδιδόναι. ταῦτά τε δὴ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια καταστησάμενος πολίτεύματα μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποίησε τὴν ἀποικίαν, ὡς αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ συνοικίσαντες μετ' αὐτοῦ τὴν Ῥώμην οὐ πλείους ἦσαν ἀνδρῶν τρισχιλίων πεξοὶ καὶ τριακοσίων 25
 ἐλάττους ἱππεῖς· οἱ δὲ καταλειφθέντες ὑπ' ἐκείνου, ὅτε ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, πεξοὶ μὲν ἑξακισχίλιοι πρὸς τέτταρσι μυριάσιν, ἱππεῖς δ' οὐ πολὺν ἀπέχοντες χιλίων. ἐκείνου δὲ ἄρξαντος τῶν πολιτευμάτων τούτων οἳ τε βασιλεῖς οἱ μετ' αὐτὸν ἡγησάμενοι τῆς 30
 πόλεως τὴν αὐτὴν ἐφυλάξαντο προαίρεσιν κατ' οἱ μετ' ἐκείνους τὰς ἐνιαυσίους λαμβάνοντες ἀρχὰς ἔστιν ἃ

καὶ προστιθέντες, οὕτως ὥστε μηδενὸς ἔθνους τοῦ 27
δοκοῦντος εἶναι πολυανθρωποτάτου τὸν Ῥωμαίων
γενέσθαι δῆμον ἐλάττονα.

- XVII. Τὰ δὲ Ἑλλήνων ἔθνη παρὰ ταῦτα ἐξετάξων
5 οὐκ ἔχω πῶς ἐπαινέσω τὰ τε Λακεδαιμονίων καὶ τῶν
Θηβαίων καὶ τῶν μέγιστον ἐπὶ σοφία φρονούντων
Ἀθηναίων, οἳ φυλάττοντες τὸ εὐγενὲς καὶ μηδενὶ
μεταδιδόντες εἰ μὴ σπανίοις τῆς παρ' ἑαυτοῖς πο-
λιτείας (ἐὼ γὰρ λέγειν ὅτι καὶ ξενηλατοῦντες ἐνιοί)
10 πρὸς τῷ μηδὲν ἀπολαῦσαι ταύτης τῆς μεγαληγορίας
ἀγαθὸν καὶ τὰ μέγιστα δι' αὐτὴν ἐβλάβησαν. Σπαρ-
τιᾶται μὲν γε πταίσαντες μάχῃ τῇ περὶ Λεῦκτρα, ἐν
ἣ χιλλίους καὶ ἑπτακοσίους ἄνδρας ἀπέβαλον, οὐκέτι
τὴν πόλιν ἡδυνήθησαν ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης ἀνα-
15 λαβεῖν, ἀλλ' ἀπέστησαν τῆς ἡγεμονίας σὺν αἰσχύνῃ.
Θηβαῖοι δὲ καὶ Ἀθηναῖοι ἐξ ἑνὸς τοῦ περὶ Χαιρώνειας
ἀτυχήματος ἅμα τὴν τε προστασίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ
τὴν ἐλευθερίαν τὴν πάτριον ὑπὸ Μακεδόνων ἀφηρε-
θησαν. ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις ἐν Ἰβηρίᾳ τε καὶ Ἰταλίᾳ 27
20 πολέμους ἔχουσα μεγάλους Σικελίαν τε ἀφεστῶσαν
ἀνακτωμένη καὶ Σαρδόνα καὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ
κατὰ τὴν Ἑλλάδα πραγμάτων ἐκπεπολεμωμένων πρὸς
αὐτὴν καὶ Καρχηδόνος ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν πάλιν ἀνι-
σταμένης καὶ τῆς Ἰταλίας οὐ μόνον ἀφεστῶσης ὀλίγου
25 δεῖν πάσης, ἀλλὰ καὶ συνεπαγούσης τὸν Ἀννιβιακὸν
κληθέντα πόλεμον, τοσούτοις περιπετῆς γενομένη
κινδύνους κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οὐχ ὅπως ἐκακώθη
διὰ τὰς τότε τύχας, ἀλλὰ καὶ προσέλαβεν ἰσχὺν ἐξ
αὐτῶν ἔτι μείζονα τῆς προτέρας τῷ πλήθει τοῦ στρα-
30 τιωτικοῦ πρὸς ἅπαντα διαρκῆς γενομένη τὰ δεινὰ,
ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ὑπολαμβάνουσιν τινες εὐνοία τύχης
χρησαμένη· ἐπεὶ ταύτης γε χάριν ᾧχετ' ἂν ὑποβρύχιος

ἐξ ἑνὸς τοῦ περὶ Κάννας πτώματος, ὅτε αὐτῇ ἀπὸ μὲν
ἐξακισχιλίων ἱππέων ἐβδομήκοντα καὶ τριακόσιοι
περιελείφθησαν, ἀπὸ δὲ μυριάδων ὅπως τῶν εἰς τὸ
κοινὸν στράτευμα καταγραφεισῶν ὀλίγῳ πλείους
τρισχιλίων ἐσώθησαν.

5

XVIII. Ταῦτά τε δὴ τοῦ ἀνδρὸς ἄγαμαι καὶ ἐτι
2 πρὸς τούτοις ἃ μέλλω λέγειν, ὅτι τοῦ καλῶς οἰκεῖ-
σθαι τὰς πόλεις αἰτίας ὑπολαβὼν, ἃς θρυλοῦσι μὲν
ἅπαντες οἱ πολιτικοί, κατασκευάζουσι δ' ὀλίγοι, πρῶ-
τον μὲν τὴν παρὰ τῶν θεῶν εὐνοίαν, ἧς παρούσης 10
ἅπαντα τοῖς ἀνθρώποις ἐπὶ τὰ κρεῖττω φέρεται,
ἐπειτα σωφροσύνην τε καὶ δικαιοσύνην, δι' ἃς ἦττον
ἀλλήλους βλάπτοντες μᾶλλον ὁμονοοῦσι καὶ τὴν εὐ-
δαιμονίαν οὐ ταῖς αἰσχίσταις μετροῦσιν ἡδοναῖς ἀλλὰ
τῷ καλῷ, τελευταίαν δὲ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις γεν- 15
ναιότητά τὴν παρασκευάζουσιν εἶναι καὶ τὰς ἄλλας
ἀρετὰς τοῖς ἔχουσιν ὠφελίμους, οὐκ ἀπὸ ταῦτομάτου
παραγίνεσθαι τούτων ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν ἐνόμισεν,
ἀλλ' ἔγνω διότι νόμοι σπουδαῖοι καὶ καλῶν ζῆλος
ἐπιτηδευμάτων εὐσεβῆ καὶ σώφρονα καὶ τὰ δίκαια 20
ἀσκοῦσαν καὶ τὰ πολέμια ἀγαθὴν ἐξεργάζονται πό-
λιν· ὧν πολλὴν ἔσχε πρόνοιαν τὴν ἀρχὴν ποιησά-
μενος ἀπὸ τῶν περὶ τὰ θεῖα καὶ δαιμόνια σεβασμῶν.
Ἰερὰ μὲν οὖν καὶ τεμένη καὶ βωμοὺς καὶ ξοάνων ἰδρύ-
73 σεις μορφάς τε αὐτῶν καὶ σύμβολα καὶ δυνάμεις 25
καὶ θωρεὰς, αἷς τὸ γένος ἡμῶν εὐηργέτησαν, ἑορτὰς
τε ὁποίας τινὰς. ἕκαστῳ θεῶν ἢ δαιμόνων ἄγεσθαι
προσῆκει καὶ θυσίας, αἷς χαίρουσι γεραιρόμενοι πρὸς
ἀνθρώπων, ἐκχειρίας τε αὐτὰ καὶ πανηγύρεις καὶ πό-
νων ἀναπαύλας καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὁμοίως κατε- 30
στήσατο τοῖς κρατίστοις τῶν παρ' Ἑλλήσι νομίμων·
τούς δὲ παραδεδομένους περὶ αὐτῶν μύθους, ἐν οἷς

βλασφηημῖαι τινὲς ἐνείσι κατ' αὐτῶν ἢ κατηγορεῖται, πονηροὺς καὶ ἀνωφελεῖς καὶ ἀσχήμονας ὑπολαβὼν εἶναι καὶ οὐχ ὅτι θεῶν ἀλλ' οὐδ' ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀξιόους, ἅπαντας ἐξέβαλε καὶ παρεσκεύασε τοὺς ἀν-
 5 θρώπους κράτιστα περὶ θεῶν λέγειν τε καὶ φρονεῖν μηδὲν αὐτοῖς προσάπτοντας ἀνάξιον ἐπιτήδευμα τῆς μακαρίας φύσεως.

XVIII. Οὕτε γὰρ Οὐρανὸς ἐκτεμνόμενος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων παρὰ Ῥωμαίοις λέγεται οὔτε Κρόνος
 10 ἀφανίζων τὰς ἑαυτοῦ γονὰς φόβῳ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐπι- 27
 θέσεως οὔτε Ζεὺς καταλύων τὴν Κρόνου δυναστείαν καὶ κατακλείων ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τοῦ Ταρτάρου τὸν ἑαυτοῦ πατέρα οὐδέ γε πόλεμοι καὶ τραύματα καὶ δεσμοὶ καὶ θητεία θεῶν παρ' ἀνθρώποις· ἐορτὴ τε
 15 οὐδεμία παρ' αὐτοῖς μελανείμων ἢ πένθιμος ἄγεται τυπετοὺς ἔχουσα καὶ θρήνους γυναικῶν ἐπὶ θεοῖς ἀφανιζομένοις, ὥς παρ' Ἑλλήσιν ἐπιτελεῖται περὶ τε Περσεφόνης ἀρπαγὴν καὶ τὰ Διονύσου πάθη καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· οὐδ' ἂν ἴδοι τις παρ' αὐτοῖς, καίτοι
 20 διεφθαρμένων ἤδη τῶν ἔθων, οὐ θεοφορήσεις, οὐ κορυβαντισμοὺς, οὐκ ἄγυρμούς, οὐ βακχείας καὶ τελετὰς ἀπορρήτους, οὐ διαπαννυχισμοὺς ἐν ἱεροῖς ἀνδρῶν σὺν γυναιξίν, οὐκ ἄλλο τῶν παραπλησίων τούτοις τερατευμάτων οὐδὲν, ἀλλὰ εὐλαβῶς ἅπαντα 27
 25 πρᾶττόμενά τε καὶ λεγόμενα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς, ὥς οὔτε παρ' Ἑλλήσιν οὔτε παρὰ βαρβάροις· καὶ ὁ πάντων μάλιστα ἔγωγε τεθαύμακα, καίπερ μυρίων ὄσων εἰς τὴν πόλιν ἐληλυθότων ἔθνων, οἷς πολλὴ ἀνάγκη σέβειν τοὺς πατέρας θεοὺς τοῖς οἰκοῦεν νομίμοις,
 30 οὐδενὸς εἰς ζῆλον ἐλήλυθε τῶν ξενικῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ πόλις δημοσίᾳ, ὃ πολλαῖς ἤδη συνέβη παθεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τινα κατὰ χρησμούς ἐπεισηγάγετο ἱερά,

τοῖς ἑαυτῆς αὐτὰ τιμᾷ νομίμοις ἅπασαν ἐκβαλοῦσα
 τερθρεῖαν μυθικήν, ὥσπερ τὰ τῆς Ἰδαίας θεᾶς ἱερὰ.
 θυσίας μὲν γὰρ αὐτῇ καὶ ἀγῶνας ἄγουσιν ἀνὰ πᾶν
 ἔτος οἱ στρατηγοὶ κατὰ τοὺς Ῥωμαίων νόμους, ἱερᾶται
 δὲ αὐτῆς ἀνῆρ Φρυγὴ καὶ γυνὴ Φρυγία καὶ περιάγου- 5
 σιν ἀνὰ τὴν πόλιν οὗτοι μητραγυρτοῦντες, ὥσπερ
 αὐτοῖς ἔθος, τύπους τε περικείμενοι τοῖς στήθεσι καὶ
 καταυλούμενοι πρὸς τῶν ἐπομένων τὰ μητρῶα μέλη
 καὶ τύμπανα κροτοῦντες· Ῥωμαίων δὲ τῶν ἀνδιγενῶν
 οὔτε μητραγυρτῶν τις οὔτε καταυλούμενος πορεύεται 10
 διὰ τῆς πόλεως ποικίλην ἐνδεδυνκῶς στολὴν οὔτε ὀρ-
 γιάζει τὴν θεὸν τοῖς Φρυγίοις ὀργιασμοῖς κατὰ νόμον
 καὶ ψήφισμα βουλῆς. οὕτως εὐλαβῶς ἡ πόλις ἔχει πρὸς
 τὰ οὐκ ἐπιχώρια ἔθνη περὶ θεῶν καὶ πάντα ὀττεύεται
 τύπον, ὃ μὴ πρόσεστι τὸ εὐπρεπές. 15

XX. Καὶ μηδεὶς ὑπολάβῃ με ἀγνοεῖν ὅτι τῶν
 Ἑλληνικῶν μύθων εἰσὶ τινες ἀνθρώποις χρήσιμοι,
 οἱ μὲν ἐπιδεικνύμενοι τὰ τῆς φύσεως ἔργα δι' ἀλλη-
 γορίας, οἱ δὲ παραμυθίας ἔνεκα συγκαίμενοι τῶν
 ἀνθρωπείων συμφορῶν, οἱ δὲ ταραχὰς ἐξαιρούμενοι 20
 ψυχῆς καὶ δαίματα καὶ δόξας καθαιροῦντες οὐχ ὕμνεις,
 οἱ δ' ἄλλης τινὸς ἔνεκα συμπλασθέντες ὠφελείας.
 ἀλλὰ καίπερ ἐπιστάμενος ταῦτα οὐδενὸς χεῖρον ὅμως
 εὐλαβῶς διάκειμαι πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν Ῥωμαίων
 μᾶλλον ἀποδέχομαι θεολογίαν, ἐνθυμούμενος ὅτι τὰ 25
 μὲν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν μύθων ἀγαθὰ μικρά τε ἐστὶ
 καὶ οὐ πολλοὺς δυνάμενα ὠφελεῖν, ἀλλὰ μόνους τοὺς
 ἐξητακότας ὧν ἔνεκα γίνεται, σπάνιοι δ' εἰσὶν οἱ με-
 τειληφότες ταύτης τῆς φιλοσοφίας. ὁ δὲ πολὺς καὶ
 ἀφιλοσόφητος ὄχλος ἐπὶ τὰ χεῖρω λαμβάνειν φιλεῖ 30
 τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους καὶ δυνεῖν πάσχει θάτερον, ἢ
 καταφρονεῖ τῶν θεῶν ὡς ἐν πολλῇ κακοδαιμονίᾳ

κυλινδουμένων, ἢ τῶν αἰσχίστων τε καὶ παρανομωτά-
των οὐθενὸς ἀπέχεται θεοῖς αὐτὰ προσκείμενα ὄρων.

XXI. Ἄλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων τοῖς αὐτὸ μόνον 21
τὸ θεωρητικὸν τῆς φιλοσοφίας μέρος ἀποτετημένους
5 ἀφείσθω σκοπεῖν, τῆς δ' ὑπὸ Ῥωμύλου κατασταθεί-
σης πολιτείας καὶ τάδε ἡγησάμην ἱστορίας ἄξια. πρῶ-
τον μὲν, ὅτι πολλοῖς σώμασιν θεραπεύειν ἀπέδωκε
τὸ δαιμόνιον. ἐν γοῦν ἄλλῃ πόλει νεοκτίστῳ τοσούτους
ἱερεῖς τε καὶ θεραπευτὰς θεῶν εὐθύς ἀποδειχθέντας
10 οὐδεὶς ἂν εἰπεῖν ἔχοι. χωρὶς γὰρ τῶν ἐχόντων τὰς συγ-
γενικὰς ἱερωσύνας οἱ τὰ κοινὰ περὶ τῆς πόλεως ἱερὰ
συντελοῦντες κατὰ φυλὰς τε καὶ φράτρας ἐξήκοντα
κατεστάθησαν ἐπὶ τῆς ἐκείνου ἀρχῆς· λέγω δὲ ἃ Τε-
ρέντιος Οὐάρεων ἐν ἀρχαιολογίαις γέγραπεν, ἀνὴρ
15 τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἀκμασάντων πολυπειρό-
τατος. ἔπειτα, ὅτι τῶν ἄλλων φάυλως πως καὶ ἀπε-
ρισκέπτως ὥς ἐπὶ πολὺ ποιοιμένων τὰς αἰρέσεις τῶν
ἐπιστησομένων τοῖς ἱεροῖς καὶ τῶν μὲν ἀργυρίου τὸ
τίμιον ἀξιούντων ἀποκηρύττειν, τῶν δὲ κλήρω διαι-
20 ρούντων, ἐκεῖνος οὔτε ὦνητὰς χρημάτων ἐποίησε τὰς
ἱερωσύνας οὔτε κλήρω μεριστὰς, ἀλλ' ἐξ ἐκάστης 21
φράτρας ἐνομοθέτησεν ἀποδείκνυσθαι δύο τοὺς ὑπὲρ
πεντήκοντα ἔτη γεγονότας τοὺς γένει τε προὔχοντας
τῶν ἄλλων καὶ ἀρετῇ διαφόρους καὶ χρημάτων πε-
25 ριουσίαν ἔχοντας ἀρκούσαν καὶ μηδὲν ἡλαττωμένους
τῶν περὶ τὸ σῶμα· τούτους δὲ οὐκ εἰς ὠρισμένον τινα
χρόνον τὰς τιμὰς ἔταξεν ἔχειν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ
βίου στρατειῶν μὲν ἀπολελυμένους διὰ τὴν ἡλικίαν,
τῶν δὲ κατὰ τὴν πόλιν ὀχληρῶν διὰ τὸν νόμον.

30 XXII. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ γυναικῶν ἔδει τινὰ ἱερὰ
συντελεῖσθαι καὶ διὰ παίδων ἀμφιθαλῶν ἕτερα, ἵνα
καὶ ταῦτα γένηται κατὰ τὸ κράτιστον, τὰς τε γυναῖ-

κας ἔταξε τῶν ἱερέων τοῖς ἑαυτῶν ἀνδράσι συνιεῖ-
 σθαι, καὶ εἰ τι μὴ θέμις ἦν ὑπ' ἀνδρῶν ὀργιάζεσθαι
 κατὰ νόμον τὸν ἐπιχώριον, ταύτας ἐπιτελεῖν καὶ
 παῖδας αὐτῶν τὰ καθήκοντα λειτουργεῖν· τοῖς δὲ
 ἄπαισιν ἐκ τῶν ἄλλων οἰκῶν τοὺς χαριεσιτάτους κατα- 5
 λεγέοντας ἐξ ἐκάστης φράτρας, κορον καὶ κόρην, τὸν
 μὲν ἕως ἡβῆς ὑπηρετεῖν τοῖς ἱεροῖς, τὴν δὲ κόρην ὅσον
 0 ἂν ἡ χρόνον ἀγνὴ γάμων· ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων
 καὶ ταῦτα μετενεγκάμενος, ὥς ἐγὼ πεῖθομαι. Ὅσα
 μὲν γὰρ αἱ κληφάροι καὶ ἀρηφάροι λεγόμεναι λει- 10
 ουργοῦσιν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ταῦτα παρὰ
 Ῥωμαίοις αἱ προσαγορευόμεναι * * * * [τοῦτο δὲ] συν-
 τελοῦσι στεφάναις κοσμούμεναι τὰς κεφαλὰς, οἷαις
 κοσμεῖται τὰ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἀφιδρύματα παρ'
 Ἑλλήσιν. Ὅσα δὲ παρὰ Τυρρηνοῖς καὶ ἔτι πρότερον παρὰ 15
 Πελασγοῖς συνετέλουν ἐπὶ τε Κουρήτων καὶ μεγάλων
 θεῶν ὀργιασμοῖς οἱ καλούμενοι πρὸς αὐτῶν κάδμιλοι,
 ταῦτα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπηρετοῦν τοῖς ἱερεῦ-
 σιν οἱ λεγόμενοι νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων κάμιλοι. ἔτι πρὸς
 31 τούτοις ἔταξε μάντιν ἐξ ἐκάστης φυλῆς ἓνα παρεί-
 ναι τοῖς ἱεροῖς, ὃν ἡμεῖς μὲν ἱεροσκόπον καλοῦμεν,
 Ῥωμαῖοι δὲ ὀλίγον τι τῆς ἀρχαίας φυλάττοντες ὀνο-
 μασίας ἀρούσπικα προσαγορεύουσιν. ἅπαντας δὲ τοὺς
 ἱερεῖς τε καὶ λειτουργοὺς τῶν θεῶν ἐνομοθέτησεν
 ἀποδείκνυσθαι μὲν ὑπὸ τῶν φρατρῶν, ἐπικυροῦσθαι 25
 δὲ ὑπὸ τῶν ἐξηγουμένων τὰ θεῖα διὰ μαντικῆς.

XXIII. Ταῦτα περὶ τῶν θρησκευόντων τοὺς θεοὺς
 καταστησάμενος διῆρει πάλιν, ὥς ἔφην, κατ' ἐπιτη-
 δειότητα ταῖς φράτταις τὰ ἱερά, θεοὺς ἀποδεικνύς
 ἐκάστοις καὶ δαίμονας, οὓς ἔμελλον αἰεὶ σέβειν, καὶ 30
 τὰς εἰς τὰ ἱερά θανάτας ἔταξεν, ἃς ἐχρῆν αὐτοῖς ἐκ
 τοῦ δημοσίου δίδοσθαι. συνέθυσόν τε τοῖς ἱερεῦσιν

- οἱ φρατρίαις τὰς ἀπομερισθείσας αὐτοῖς θυσίας καὶ
 συνειστιῶντο κατὰ τὰς ἐορτὰς ἐπὶ τῆς φρατριακῆς
 ἐστίας· ἐστιατόριον γὰρ ἦν κατεσκευασμένον ἐκάστη
 φράτρα καὶ ἐν αὐτῷ καθωσίωτό τις, ὥσπερ ἐν τοῖς 28
- 5 Ἑλληνικοῖς πρυτανείοις, ἐστία κοινὴ τῶν φρατριῶν.
 ὄνομα δὲ καὶ τοῖς ἐστιατορίοις ἦν, ὅπερ ταῖς φρά-
 τραις, κυρίαι καὶ μέχρις ἡμῶν οὕτω καλοῦνται.
 τοῦτο τὸ πολίτευμα δοκεῖ μοι λαβεῖν ἐκ τῆς Λακεδαι-
 μονίων ἀγωγῆς τῆς περὶ τὰ φιδίτια κατ' ἐκεῖνον τὸν
- 10 χρόνον ἐπιχωριαξέουσας, ἣν Λυκούργος εἰσηγήσασθαι
 δοκεῖ παρὰ Κρητῶν μαθὼν, καὶ μεγάλα τὴν πόλιν 28
 ὠφελῆσαι ἐν εἰρήνῃ μὲν εἰς εὐτέλειαν ἄγων τοὺς βίους
 καὶ σωφροσύνην τῆς καθ' ἡμέραν διαίτης, ἐν πολέ-
 μῳ δ' εἰς αἰδῶ καὶ πρόνοιαν καταστήσας ἕκαστον τοῦ
- 15 μὴ καταλιπεῖν τὸν παραστάτην, ᾧ καὶ συνέσπεισε καὶ
 συνέθυσε καὶ κοινῶν ἱερῶν μετέσχευ. καὶ οὐ μόνον τῆς
 περὶ ταῦτα σοφίας χάριν ἄξιός ἐπαινεῖσθαι ὁ ἀνὴρ,
 ἀλλὰ καὶ τῆς εὐτελείας τῶν θυσιῶν, αἷς γεραίρεσθαι
- 20 τοὺς θεοὺς ἐνομοθέτησεν, ὧν αἱ πλεῖσται διέμενον
 ἐως τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας, εἰ μὴ καὶ πᾶσαι κατὰ τὸν
 ἀρχαῖον ἐπιτελούμεναι τρόπον. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην
 ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς ἐπὶ τραπέ-
 ζαις ξυλίναις ἀρχαῖκαῖς ἐν κήνῃσι καὶ πινυπύλοισι
- 25 κεραμέοις, ἀλφίτων μάζας καὶ πόπανα καὶ ζέας καὶ
 καρπῶν τινῶν ἀπαρχὰς καὶ ἄλλα τοιαῦτα λιτὰ καὶ
 εὐδάπανα καὶ πάσης ἀπειροκαλίας ἀπηλλαγμένα· καὶ
 σπονδὰς εἶδον ἐγκεκραμένας οὐκ ἐν ἀργυροῖς καὶ 28
 χρυσοῖς ἄγγεσιν, ἀλλ' ἐν ὀστρακίνοις κύκιξι καὶ πρό-
 χοις, καὶ πάνυ ἡγάσθη τῶν ἀνδρῶν, ὅτι διαμέ-
 30 νουσιν ἐν τοῖς πατρίοις ἐθεοῖν οὐδὲν ἐξαλλάττοντες
 τῶν ἀρχαίων ἱερῶν εἰς τὴν ἀλαξόνα πολυτέλειαν. ἐστι
 μὲν οὖν ἃ καὶ Νομᾶς Πομπίλιος ὁ μετὰ Ῥωμύλον

ἄρξας τῆς πόλεως κατεστήσατο μνήμης ἄξια καὶ λόγου, περιττὸς τὴν γνώμην ἀνὴρ καὶ τὰ θεῖα ἐξηγήσασθαι σοφὸς ἐν ὀλίγοις, ὑπὲρ ὧν ὕστερον ἐρῶ, καὶ Τύλλος Ὅστιλιος ὁ τρίτος ἀπὸ Ῥωμύλου βασιλεύσας καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκείνων γενόμενοι βασιλεῖς· ἀλλ' ὁ τὰ 5 σπέρματα καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτοῖς παρασχὼν καὶ τὰ κυριώτατα καταστησάμενος τῶν περὶ τὰ θεῖα νομίμων Ῥωμύλος ἦν.

XXIII. Δοκεῖ δὲ καὶ τῆς ἄλλης εὐκοσμίας, ἣ χρώμενοι Ῥωμαῖοι διεφύλαξαν εὐδαιμονοῦσαν τὴν 10 πόλιν ἐπὶ πολλὰς γενεάς, ἐκείνος ἄρξαι νόμους καλοὺς καὶ συμφέροντας ἀγράφους μὲν τοὺς πλείστους, ἔστι δ' οὓς καὶ ἐν γράμμασι κειμένους καταστησάμενος, ὧν ἐγὼ τοὺς μὲν ἄλλους οὐδὲν δέομαι γράφειν, οὓς δὲ πάντων μάλιστα τεθαύμακα καὶ ἐξ ὧν 15 ὑπέιληφα καταφανῆ καὶ τὴν ἄλλην τοῦ ἀνδρὸς γενησέσθαι νομοθεσίαν, ὥς αὐστηρὰ καὶ μισοπόνηρος ἦν καὶ πολλὴν ἔχουσα πρὸς τοὺς ἡρωικοὺς βίους ὁμοιότητα, δι' ὀλίγης ὑπομνήσεως σημανῶ, τοσοῦτον προειπὼν, ὅτι μοι δοκοῦσιν ἅπαντες οἱ διατάξαντες 20 τὰς τε βαρβαρικὰς καὶ τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας τὸ μὲν κοινὸν ὁρθῶς ἰδεῖν, ὅτι πόλιν ἅπασαν ἐκ πολλῶν οἰκῶν συνεστῶσαν ὁρθήν τε πλεῖν εἰκὸς ὅταν οἱ τῶν ἰδιωτῶν εὐσταθῶσι βίοι, καὶ χεიმῶνα πολὺν ἄγειν ὅταν κακῶς ἔχη ἐκάστοις τὰ ἴδια, καὶ ὅτι δεῖ τὸν νοῦν 25 ἔχοντα πολιτικὸν ἔάν τε νομοθέτης ᾖ, ἔάν τε βασιλεὺς, ταῦτα νομοθετεῖν, ἃ ποιήσῃ δικαίους καὶ σώφρονας τοὺς τῶν ἰδιωτῶν βίους. ἐξ ὧν δ' ἂν ἐπιτηδευμάτων καὶ δι' οἷων γένοιντο τοιοῦτοι νόμων, οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἅπαντες δοκοῦσέ μοι συνιδεῖν, ἀλλ' ἐνιοί 30 γε πολλοῦ καὶ τοῦ παντὸς, ὥς εἶπεν, ἐν τοῖς κυριωτάτοις καὶ πρώτοις μέρεσι τῆς νομοθεσίας ἁμαρτεῖν.

αὐτίκα περὶ γάμων καὶ τῆς πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας, 28
 ἀφ' ἧς ἄρχεσθαι. δεῖ τὸν νομοθέτην, ὥσπερ καὶ ἡ
 φύσις ἀρμόττειν τοὺς βίους ἡμῶν ἤρξατο, οἱ μὲν ἀπὸ
 τῶν θηρίων τὸ παράδειγμα λαβόντες ἀφέντους καὶ
 5 κοινὰς τὰς μίξεις ἐποιήσαντο τῷ ἄρρενι πρὸς τὸ θῆλυ,
 ὡς ἐρωτικῶν τε οἰστρῶν ἐλευθερώσαντες τοὺς βίους
 καὶ ζήλων ἀλληλοκτόνων ἐξελούμενοι καὶ πολλῶν
 ἄλλων ἀπαλλάξοντες κακῶν, ἃ καταλαμβάνει τοὺς τε
 ἰδίους οἶκους καὶ τὰς πόλεις ὅλας διὰ γυναῖκας· οἱ δὲ
 10 ταύτας μὲν ἐξήλασαν ἐκ τῶν πόλεων τὰς ἀγερώχους
 καὶ θηριώδεις συνουσίας ἄνδρα συναρμόσαντες εἰς
 γυναῖκα μίαν, περὶ δε φυλακῆς γάμων καὶ σωφρο-
 σύνης γυναικῶν νομοθετεῖν οὔτε μείζον οὔτ' ἐλαττον
 οὐδὲν ἐπεχείρησαν, ἀλλ' ὡς ἀδυνάτου πράγματος
 15 ἀπέστησαν· οἱ δὲ οὔτε ἀνεγγύνους ἐποίησαν ὥσπερ
 ἔνιοι τῶν βαρβάρων τὰς ἀφροδισίους μίξεις οὔτε
 ἀφῆκαν ὥσπερ Λακεδαιμόνιοι τὰς τῶν γυναικῶν φυ- 2
 λακάς, ἀλλὰ πολλοὺς ἔθεσαν ἐπ' αὐταῖς νόμους σω-
 φρονιστάς. εἰσὶ δ' οἱ καὶ ἀρχὴν κατέστησάν τινα ἐπι-
 20 μελησομένην εὐκοσμίας γυναικῶν· οὐ μὲν ἀποχρῶσά
 γε ἡ πρόνοια αὐτῶν τῆς τηρήσεως, ἀλλὰ μαλακωτέρα
 τοῦ δέοντος ἐγένετο καὶ οὐχ ἱκανὴ τὴν μὴ σπου-
 दाίᾳ φύσει κεκραμένην εἰς ἀνάγκην βίου σώφρονος
 ἀγαγεῖν.

25 XXV. Ὁ δὲ Ῥωμύλος οὔτε ἀνδρὶ κατὰ γυναικὸς
 ἐγκλήματα δοὺς φθαρείσης ἢ τὸν οἶκον ἀδίκως ἀπο-
 λιπούσης οὔτε γαμετῇ κατ' ἀνδρὸς αἰτιωμένην κάκω-
 σιν ἢ ἄδικον ἀπόλειψιν οὔτε περὶ προικὸς ἀποδόσεως
 ἢ κομιδῆς νόμους θεῖς οὔτε ἄλλο τῶν παραπλησίων
 30 τούτοις διορίσας οὐδ' ὅτιοῦν, ἔνα δὲ νόμον ὑπὲρ
 ἀπάντων εὖ ἔχοντα, ὡς αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδήλωσε, κα-
 ταστησάμενος εἰς σωφροσύνην καὶ πολλὴν εὐκοσμίαν

ἤγαγε τὰς γυναῖκας. ἦν δὲ τοιόσδε ὁ νόμος· γυναῖκα
 γαμετὴν τὴν κατὰ γάμους ἱεροὺς συνελθοῦσαν ἀνδρὶ
 κοινωνὸν ἀπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. ἐκά-
 λουν δὲ τοὺς ἱεροὺς καὶ νομίμους οἱ παλαιοὶ γάμους
 Ῥωμαικῇ προσηγορίᾳ περιλαμβάνοντες φαρραχείους 5
 ἐπὶ τῆς κοινωνίας τοῦ φαρρός, ὃ καλοῦμεν ἡμεῖς ζέαν.
 αὕτη γὰρ ἦν ἀρχαία καὶ μέχρι πολλοῦ συνήθης ἅπα-
 σιν αὐτοῖς ἢ τροφή· φέρει δὲ πολλὴν καὶ καλὴν ἢ
 Ῥωμαίων γῇ τὴν ζέαν. καὶ ὥσπερ Ἕλληνες τὸν κρι-
 θινον καρπὸν ἀρχαιότατον ὑπολαμβάνοντες ἐπὶ τῶν 10
 θυσιῶν κριθαῖς καταρχόμεθα οὐλὰς αὐτὰς καλοῦν-
 τες, οὕτω Ῥωμαῖοι τιμιώτατόν τε καρπὸν καὶ ἀρχαιό-
 τατον εἶναι νομίζοντες τὰς ζέας διὰ τούτων ἀπάσης
 ἐμπύρου θυσίας κατάρχονται. μένει γὰρ ἔτι καὶ οὐ
 μεταπέπτωκεν εἰς πολυτελεστέρας ἀπαρχὰς τὸ ἔθος. 15
 τὸ δὲ κοινωνοὺς τῆς ἱερωτάτης τε καὶ πρώτης τρο-
 φῆς γενέσθαι γυναῖκας ἀνδράσι καὶ ἐπὶ πολλῇ συν-
 ελθεῖν τύχῃ τὴν μὲν ἐκίκλησιν τῆς κοινωνίας τοῦ
 φαρρός εἶχεν, εἰς σύνδεσμον δ' ἀναγκαῖον οἰκειότη-
 τος ἔφερεν ἀδιαλύτου, καὶ τὸ διαιρῆσον τοὺς γάμους 20
 τούτους οὐδὲν ἦν. οὗτος ὁ νόμος τὰς τε γυναῖκας
 ἠνάγκασε τὰς γαμετὰς, οἷα δὲ μηδεμίαν ἔχουσας
 ἑτέραν ἀποστροφήν, πρὸς ἓνα τὸν τοῦ γεγαμηκότος
 ζῆν τρόπον, καὶ τοὺς ἄνδρας ὡς ἀναγκαίου τε καὶ
 ἀναφαιρέτου κτήματος τῆς γυναικὸς κρατεῖν. σω- 25
 φρονοῦσα μὲν οὖν καὶ πάντα τῷ γεγαμηκότῃ πειθο-
 μένη γυνὴ κυρία τοῦ οἴκου τὸν αὐτὸν τρόπον ἦν,
 ὅνπερ ὁ ἀνὴρ, καὶ τελευτήσαντος ἀνδρὸς κληρονόμος
 ἐγίνετο τῶν χρήματων, ὡς θυγάτηρ πατρὸς, εἰ μὲν
 ἄπαις τε καὶ μηδὲν διαθέμενος ἀποθάνοι πάντων 30
 οὐσα κυρία τῶν ἀπολειφθέντων, εἰ δὲ γενεὰν ἔχοι
 τοῖς παισὶν ἰσόμοιρος γινομένη. ἀμαρτάνουσα δέ τι

δικαστήν τὸν ἀδικούμενον ἐλάμβανε καὶ τοῦ μεγέθους
 τῆς τιμωρίας κύριον. ταῦτα δὲ οἱ συγγενεῖς μετὰ τοῦ
 ἀνδρὸς ἐδίκαζον· ἐν οἷς ἦν φθορὰ σώματος καὶ, ὃ
 πάντων ἐλάχιστον ἁμαρτημάτων Ἑλλήσι δόξειεν ἂν
 5 ὑπάρχειν, εἴ τις οἶνον εὐρεθείη πιούσα γυνή. ἀμφοτέρα
 γὰρ ταῦτα θανάτῳ ζημιούν συνεχώρησεν ὁ Ῥωμύλος,
 ὥς ἁμαρτημάτων γυναικείων ἔσχατα, φθορὰν μὲν
 ἀπονοίας ἀρχὴν νομίσας, μέθην δὲ φθορᾶς. καὶ μέχρι
 πολλοῦ διέμεινε χρόνου ταῦτ' ἀμφοτέρα παρὰ Ῥω-
 10 μαίοις ἀπαραιτήτου τυγχάνοντα ὀργῆς. μάρτυς δὲ τοῦ
 καλῶς ἔχειν τὸν περὶ τῶν γυναικῶν νόμον ὁ πολὺς
 χρόνος. ὁμολογεῖται γὰρ ἐντὸς ἐτῶν εἴκοσι καὶ πεν-
 τακοσίων μηδεὶς ἐν Ῥώμῃ λυθῆναι γάμος· κατὰ δὲ τὴν
 ἑβδόμην ἐπὶ ταῖς τριάκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν ὑπα-
 15 τεύοντων Μάρκου Πομπωνίου καὶ Γαίου Παπιρίου
 πρῶτος ἀπολῦσαι λέγεται τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Σπό-
 ριος Καρουτίλιος ἀνὴρ οὐκ ἀφανὴς, ἀναγκαζόμενος
 ὑπὸ τῶν τιμητῶν ὁμῶσαι τέκνων ἕνεκα γυναικὶ συν-
 οικεῖν (ἦν δ' αὐτῷ στείρα ἢ γυνή), ὃς ἐπὶ τῷ ἔργῳ
 20 τούτῳ καίτοι δι' ἀνάγκην γενομένῳ μισούμενος ὑπὸ
 τοῦ δήμου διετέλεσεν.

XXVI. Ἄ μὲν οὖν εἰς γυναίκας εὖ ἔχοντα ὁ Ῥω-
 μύλος ἐνομοθέτησεν, ἐξ ὧν κοσμιωτέρας αὐτὰς περὶ
 τοὺς ἄνδρας ἀπειργάσατο, ταῦτ' ἐστίν, ἃ δ' εἰς αἰδῶ
 25 καὶ δικαιοσύνην παίδων, ἵνα σέβωσι τοὺς πατέρας
 ἅπαντα πράττοντές τε καὶ λέγοντες ὅσα ἂν ἐκεῖνοι
 κελεύωσιν, ἔτι τούτων ἦν σεμνότερα καὶ μεγαλοπρε-
 πέστερα καὶ πολλὴν ἔχοντα παρὰ τοὺς ἡμετέρους
 νόμους διαφοράν. οἱ μὲν γὰρ τὰς Ἑλληνικὰς κατα-
 30 στησάμενοι πολιτείας βραχύν τινα κομιδῇ χρόνον
 ἔταξαν ἄρχεσθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ τῶν πατέρων, οἱ
 μὲν ἕως δεύτερον ἐκπληρώσωσιν ἀφ' ἥβης ἔτος, οἱ δὲ

ὅσον ἂν χρόνον ἤιδεοι μένωσιν, οἱ δὲ μέχρι τῆς εἰς
 τὰ ἀρχαία τὰ δημόσια ἐγγραφῆς, ὥς ἐκ τῆς Σόλωνος
 νομοθεσίας καὶ Πιπτακοῦ καὶ Χαρώνδου ἔμαθον,
 οἷς πολλὴ μαρτυρεῖται σοφία· τιμωρίας τε κατὰ τῶν
 παίδων ἐταξαν, ἐὰν ἀπειθῶσι τοῖς πατέραςιν, οὐ βα- 5
 ρείας ἐξελάσαι τῆς οἰκίας ἐπιτρέψαντες αὐτοὺς καὶ
 χρήματα μὴ καταλιπεῖν, περαιτέρω δὲ οὐδέν. εἰσὶ δ'
 οὐχ ἱκαναὶ κατασχέειν ἄνοιαν νεότητος καὶ αὐθάδειαν
 τρόπων οὐδ' εἰς τὸ σῶφρον ἀγαγεῖν τοὺς ἡμεληκότας
 τῶν καλῶν αἰ μαλακαὶ τιμωρίαι· τοιγάρτοι πολλὰ ἐν 10
 Ἑλλήσιν ὑπὸ τέκνων εἰς πατέρας ἀσχημονεῖται. ὁ δὲ
 τῶν Ῥωμαίων νομοθέτης ἄπασαν ὥς εἰπεῖν ἔδωκεν
 ἐξουσίαν πατρὶ καθ' υἱοῦ καὶ παρὰ πάντα τὸν τοῦ
 βίου χρόνον, ἐὰν τε εἰργεῖν, ἐὰν τε μαστιγοῦν, ἐὰν
 τε δέσμιον ἐπὶ τῶν κατ' ἀγρὸν ἔργων κατέχειν, 15
 ἐὰν τε ἀποκτιννύναι προαιρῇται, καὶ τὰ πολιτικὰ
 πράττειν ὁ παῖς ἤδη τυγχάνῃ καὶ ἐν ἀρχαῖς ταῖς
 μεγίσταις ἐξεταζόμενος καὶ διὰ τὴν εἰς τὰ κοινὰ
 φιλοτιμίαν ἐπαινούμενος. κατὰ τοῦτόν γε τοι τὸν
 νόμον ἄνδρες ἐπιφανεῖς δημηγορίας διεξιόντες ἐπὶ 20
 τῶν ἐμβόλων ἐναντίας μὲν τῇ βουλῇ, κεχαρισμένως
 δὲ τοῖς δημοτικοῖς, καὶ σφόδρα εὐδοκιμοῦντες ἐπὶ
 ταύταις κατασπασθέντες ἀπὸ τοῦ βήματος ἀπήχθησαν
 ὑπὸ τῶν πατέρων, ἦν ἂν ἐκείνοις φανῇ τιμωρίαν ὑφέ-
 ζοντες· οὕς ἀπαγομένους διὰ τῆς ἀγορᾶς οὐδεὶς τῶν 25
 παρόντων ἐξελέσθαι δυνατὸς ἦν οὔτε ὕπατος οὔτε
 δήμαρχος οὔτε ὁ κολακευόμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ πᾶσαν
 ἐξουσίαν ἐλάττω τῆς ἰδίας εἶναι νομίζων ὄχλος. ἐγὼ
 γὰρ λέγειν ὅσους ἀπέκτειναν οἱ πατέρες ἄνδρας ἀγα-
 θοὺς ὑπ' ἀρετῆς καὶ προθυμίας ἑτερόν τι διαπράξα- 30
 σθαι ἔργον γενναῖον προαχθέντας, ὃ μὴ προσέταξαν
 αὐτοῖς οἱ πατέρες, καθάπερ ἐπὶ Μαλλίου Τορκουάτου

καὶ πολλῶν ἄλλων παρειλήφαμεν, ὑπὲρ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ.

XXVII. Καὶ οὐδ' ἐνταῦθα ἔσται τῆς ἐξουσίας ὁ τῶν Ῥωμαίων νομοθέτης, ἀλλὰ καὶ πωλεῖν ἐφῆκε τὸν
 5 υἱὸν τῷ πατρὶ, οὐδὲν ἐπιστραφεὶς εἰ τις ὧμὸν ὑπολή-
 ψεται τὸ συγχώρημα καὶ βαρύτερον ἢ κατὰ τὴν φυ-
 σικὴν συμπάθειαν. καὶ ὁ πάντων μάλιστα θαυμάσειεν ἂν
 τις ὑπὸ τοῖς Ἑλληνικοῖς ἥθεσι τοῖς ἐκλελυμένοις
 τραφεὶς ὡς πικρὸν καὶ τυραννικόν, καὶ τοῦτο συνε-
 10 χώρησε τῷ πατρὶ, μέχρι τρίτης πράσεως ἀφ' υἱοῦ
 χρηματίσασθαι, μείζονα δούς ἐξουσίαν πατρὶ κατὰ
 παιδὸς ἢ δεσπότη κατὰ δούλου. θεραπεόντων μὲν γε
 ὁ πραθεὶς Ἰάπαξ, ἔπειτα τὴν ἐλευθερίαν εὐρόμενος
 αὐτοῦ τὸ λοιπὸν ἤδη κύριός ἐστιν, υἱῶν δ' ὁ πραθεὶς
 15 ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰ γένοιτο ἐλεύθερος ὑπὸ τῷ πατρὶ
 πάλιν ἐγίνετο, καὶ τὸ δεύτερον ἀπεμποληθῇ τε καὶ
 ἐλευθερωθῇ δοῦλος ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς τοῦ πατρὸς ἦν.
 μετὰ δὲ τὴν τρίτην πράσιν ἀπήλλακτο τοῦ πατρὸς.
 τοῦτον τὸν νόμον ἐν ἀρχαῖς μὲν οἱ βασιλεῖς ἐφύλατ-
 20 τον εἴτε γεγραμμένον εἴτε ἄγραφον (οὐ γὰρ ἔχω τὸ
 σαφὲς εἰπεῖν) ἀπάντων κράτιστον ἡγούμενοι νόμον.
 καταλυθείσης δὲ τῆς μοναρχίας, ὅτε πρῶτον ἐφάνη
 Ῥωμαίοις πάντα τοὺς πατέρας ἐθισμοὺς τε καὶ
 νόμους ἅμα τοῖς ἐπεισάκτοις ἐν ἀγορᾷ θεῖναι φανε-
 25 ροὺς ἅπασιν τοῖς πολίταις, ἵνα μὴ συμμεταπίπτῃ τὰ
 κοινὰ δίκαια ταῖς τῶν ἀρχόντων ἐξουσίαις, οἱ λαβόν-
 τες παρὰ τοῦ δήμου τὴν ἐξουσίαν τῆς συναγωγῆς τε
 καὶ ἀναγραφῆς αὐτῶν δέκα ἄνδρες ἅμα τοῖς ἄλλοις
 ἀνέγραψαν νόμοις, καὶ ἔστιν ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν λε-
 30 γομένων δώδεκα δέλτων, ἃς ἀνέθεσαν ἐν ἀγορᾷ. ὅτι
 δ' οὐχ οἱ ἄνδρες δέκα, οἱ τριακοσίοις ἔτεσιν ὕστερον
 ἀποδειχθέντες ἐπὶ τὴν ἀναγραφὴν τῶν νόμων πρῶτοι

τοῦτον εἰσηγήσαντο τὸν νόμον Ῥωμαίοις, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ κείμενον παραλαβόντες οὐκ ἐτόλμησαν ἀνελεῖν, ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων καταλαμβάνομαι, μάλιστα δ' ἐκ τῶν Νομᾶ Πομπιλίου τοῦ μετὰ Ῥωμύλον ἄρξαντος νόμων, ἐν οἷς καὶ οὗτος γέγραπται· ἐὰν πατήρ 5 νῖφ συγχωρήσῃ γυναῖκα ἀγαγέσθαι κοινωνὸν ἐσομένην ἱερῶν τε καὶ χρημάτων κατὰ τοὺς νόμους, μηκέτι τὴν ἐξουσίαν εἶναι τῷ πατρὶ πωλεῖν τὸν υἱόν· ὅπερ οὐκ ἂν ἔγραψεν εἰ μὴ κατὰ τοὺς προτέρους νόμους ἅπαντας ἔξῃν τῷ πατρὶ πωλεῖν τοὺς υἱούς. ἀλλ' ὑπὲρ 10 μὲν τούτων ἄλλis, βούλομαι δὲ καὶ τὸν ἄλλον ἐπὶ κεφαλαίων διελθεῖν κόσμον, ᾧ τοὺς τῶν ἰδιωτῶν ὁ Ῥωμύλος ἐκόσμησε βίους.

XXVIII. Ὅρων γὰρ ὅτι τὸ σωφρόνως ζῆν ἅπαντας καὶ τὰ δίκαια πρὸ τῶν κερδαλέων αἰρεῖσθαι καρ- 15 τερίαν τε τὴν πρὸς τοὺς πόνους ἀσκεῖν καὶ μηδὲν ὑπολαμβάνειν χρῆμα τιμιώτερον ἀρετῆς οὐ λόγων διδαχῇ παραγίνεσθαι τοῖς πολιτικοῖς πλήθεσι πέφυκεν, ἐν οἷς τὸ πλεῖον ἐστὶ δυσάγωγον, ἀλλ' ἐργων ἐθισμοῖς τῶν πρὸς ἐκάστην ἀρετὴν ἀγόντων, ὑπ' 20 ἀνάγκης τε μᾶλλον ἢ κατὰ γνώμην ἐπ' αὐτὰ τοὺς πολλοὺς παραγινόμενους, εἰ δὲ μηδὲν εἴη τὸ κωλύσον ἐπὶ τὴν φύσιν ὀλισθαίνοντας εἰδῶς, ἐπιδιφρούς μὲν καὶ βαναύσους καὶ προσαγωγούς ἐπιθυμιῶν αἰσχροῶν τέχνας, ὥς ἀφανιζούσας καὶ λυμαινόμενας τὰ τε σώ- 25 ματα καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μεταχειριζομένων, δούλοις καὶ ξένοις ἀπέδωκε μεθοδεύειν· καὶ διέμεινεν ἕως πολλοῦ πάνυ χρόνου δι' αἰσχύνης ὄντα Ῥωμαίοις τὰ τοιαῦτα ἔργα καὶ ὑπ' οὐδενὸς τῶν αὐθιγενῶν ἐπιτη- 1 δευόμενα. δύο δὲ μόνα τοῖς ἐλευθέροις ἐπιτηδεύματα 30 κατέλιπε τὰ τε κατὰ γεωργίαν καὶ τὰ κατὰ πολέμους, ὁρῶν ὅτι γαστρός τε ἄνθρωποι γίνονται διὰ

τούτους τοὺς βίους ἐγκρατεῖς ἀφροδισίοις τε ἤτιον
 ἀλίσκονται παρὰ νόμοις πλεονέξαν τε οὐ τὴν βλά-
 πτουσαν ἀλλήλους διώκουσιν, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῶν πο-
 λεμίων περιποιουμένην τὰς ὀφειλάς. ἀτελῇ δὲ τού-
 5 των ἐκάτερον ἡγούμενος εἶναι τῶν βίων χωριζόμενον
 θατέρον καὶ φιλαίτιον οὐχ ἑτέροις μὲν τισιν ἀπέδω-
 κεν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἑτέροις δὲ τὰ πολεμίων
 φέρειν τε καὶ ἄγειν ὥς ὁ παρὰ Λακεδαιμονίοις εἶχε
 νόμος, ἀλλὰ τοὺς αὐτοὺς τὸν τε πολεμικὸν καὶ τὸν
 10 γεωργικὸν ἔταξε βίον ζῆν· εἰ μὲν εἰρήνην ἄγοιεν ἐπὶ
 τοῖς κατ' ἄγρὸν ἔργοις ἐθίζων ἅπαντας μένειν, πλήν
 εἴ ποτε δεηθεῖεν ἀγορᾶς, τότε δ' εἰς ἄστὺ συνιόντας
 ἀγοράζειν, ἐνάτην ὀρίζων ἡμέραν ταῖς ἀγοραῖς· ὅτε
 δὲ πόλεμος καταλάβοι στρατεύεσθαι διδάσκων καὶ μὴ
 15 παραχωρεῖν ἑτέροις μήτε τῶν πόνων μήτε τῶν ὀφε-
 λειῶν. διήρκει γὰρ αὐτοῖς ἐξ ἴσου γῆν τε ὅσῃν ἂν
 ἀφείλοιτο πολεμίους καὶ ἀνδράποδα καὶ χρήματα, καὶ
 παρεσκεύαζεν ἀγαπητῶς δέχεσθαι τὰς στρατείας.

XXVIII. Τῶν δ' εἰς ἀλλήλους ἀδικημάτων οὐ
 20 χρονίους ἀλλὰ ταχείας ἐποιεῖτο τὰς κρίσεις τὰ μὲν
 αὐτὸς δαιτῶν, τὰ δ' ἄλλοις ἐπιτρέπων, καὶ τὰς τι-
 μωρίας αὐτῶν πρὸς τὰ μεγέθη τῶν ἁμαρτημάτων
 ἐποιεῖτο. ἀποτρέπειν τε ἀνθρώπους ἀπὸ παντὸς ἔργου
 πονηροῦ τὸν φόβον μάλιστα δυνάμενον ὁρῶν πολλὰ
 25 εἰς τοῦτο παρεσκευάσατο χωρίον τε, ἐν ᾧ καθεζόμε-
 νος ἐδίκαζεν, ἐν τῷ φανερωτάτῳ τῆς ἀγορᾶς καὶ
 στρατιωτῶν, οἳ παρηκολούθουν αὐτῷ τριακόσιοι τὸν
 ἀριθμὸν ὄντες, καταπληκτικωτάτην πρόσοψιν, ῥά-
 βδους τε καὶ πελέκεις ὑπ' ἀνδρῶν δώδεκα φερο-
 30 μένους, οἷς τοὺς μὲν ἄξια μαστίγων δεδρακότας ἐν
 ἀγορᾷ ἔξαινον, τῶν δὲ τὰ μέγιστα ἡδίκηκότων τοὺς
 τραχήλους ἀπέκοπτον ἐν τῷ φανερῷ. τοιοῦτος μὲν

19 δὴ τις ὁ κόσμος ἦν τῆς κατασκευασθείσης ὑπὸ Ῥωμύλου πολιτείας· ἀπόχρη γὰρ ἐκ τούτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἰκάσαι.

XXX. Αἱ δὲ ἄλλαι πράξεις αἱ τε κατὰ τοὺς πολέμους ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς γενόμεναι καὶ αἱ κατὰ τὴν πό- 5
 λιν, ὧν ἂν τις καὶ λόγον ποιήσαιοτο ἐν ἱστορίας γραφῇ, τοιαῦταί τινες παραδίδονται. πολλῶν περιοικούντων τὴν Ῥώμην ἐθνῶν μεγάλων τε καὶ τὰ πολέμια ἀλκίμων λίσαν, ὧν οὐδὲν ἦν τοῖς Ῥωμαίοις φίλιον, οἰκειώσασθαι ταῦτα βουληθεὶς ἐπιγαμίαις, ὅσπερ ἐδόκει 10
 τοῖς παλαιοῖς τρόπος εἶναι βεβαιότατος τῶν συναπτόντων φιλίας, ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι βουλόμεναι μὲν αἱ πόλεις οὐκ ἂν συνέλθοιεν αὐτοῖς ἄρτι τε συνοικηζομένοις καὶ οὔτε χρήμασι δυνατοῖς οὔτε λαμπρὸν ἔργον ἐπιδεδειγμένοις οὐδὲν, βιασθεῖσαι δὲ εἰξουσιν 15
 εἰ μηδεμία γένοιτο περὶ τὴν ἀνάγκην ὕβρις, γνώμην ἔσχεν, ἣ καὶ Νεμέτωρ ὁ πάππος αὐτοῦ προσέθετο, δι' ἀρπαγῆς παρθένων ἀθρόας γενομένης ποιήσασθαι τὰς ἐπιγαμίας. γνούς δὲ ταῦτα θεῶ μὲν εὐχὰς τίθεται πρῶτον ἀπορρήτων βουλευμάτων ἡγεμόνι, εἰάν 20
 00 ἡ πείρα αὐτῷ κατὰ νοῦν χωρήσῃ θυσίας καὶ ἐορτὰς ἄξιον καθ' ἑκάστον ἐνιαυτόν· ἔπειτα τῷ συνεδρίῳ τῆς γερουσίας ἀνενέγκας τὸν λόγον, ἐπειδὴ κακέλοις τὸ βούλευμα ἤρεσκεν, ἐορτὴν προεῖπε καὶ πανήγυριν ἄξιον Ποσειδῶνι καὶ περιήγγελλεν εἰς τὰς ἐγγιστα 25
 πόλεις καλῶν τοὺς βουλομένους ἀγορᾶς τε μεταλαμβάνειν καὶ ἀγῶνων· καὶ γὰρ ἀγῶνας ἄξιον ἐμελλεν ἵππων τε καὶ ἀνδρῶν παντοδαπούς. συνελθόντων δὲ πολλῶν ξένων εἰς τὴν ἐορτὴν γυναιξὶν ἅμα καὶ τέκνοις, ἐπειδὴ τὰς τε θυσίας ἐπετέλεσε τῷ Ποσειδῶνι καὶ 30
 τοὺς ἀγῶνας, τῇ τελευταίᾳ τῶν ἡμερῶν, ἣ διαλύσειν ἐμελλε τὴν πανήγυριν, παράγγελμα δίδωσι τοῖς νέοις,

ἡνίκ' ἂν αὐτὸς αἰρῇ τὸ σημεῖον ἀρπάξειν τὰς παρού-
 σας ἐπὶ τὴν θέαν παρθένους, αἷς ἂν ἐπιτύχωσιν ἕκα-
 στοι, καὶ φυλάττειν ἀγνὰς ἐκείνην τὴν νύκτα, τῇ δ'
 ἑξῆς ἡμέρᾳ πρὸς ἑαυτὸν ἄγειν. οἱ μὲν δὲ νέοι δια-
 5 στάντες κατὰ συστροφάς, ἐπειδὴ τὸ σύνθημα ἀρθεὶν
 εἶδον τρέπονται πρὸς τὴν τῶν παρθένων ἀρπαγὴν,
 ταραχὴ δὲ τῶν ξένων εὐθύς ἐγένετο καὶ φυγὴ μεῖζόν
 τι κακὸν ὑφορωμένων. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ προαχθεῖ- 30
 σῶν τῶν παρθένων, παραμυθησάμενος αὐτῶν τὴν
 10 ἀθυμίαν ὁ Ῥωμύλος, ὥς οὐκ ἐφ' ὕβρει τῆς ἀρπαγῆς
 ἀλλ' ἐπὶ γάμῳ γενομένης, Ἑλληνικόν τε καὶ ἀρχαῖον
 ἀποφαίνων τὸ ἔθος καὶ τρόπων συμπάντων καθ' οὓς
 συνάπτονται γάμοι ταῖς γυναιξὶν ἐπιφανέστατον, ἡξίου
 στέργειν τοὺς δοθέντας αὐταῖς ἄνδρας ὑπὸ τῆς τύχης·
 15 καὶ μετὰ τοῦτο διαριθμήσας τὰς κόρας ἑξακοσίας τε
 καὶ ὀγδοήκοντα καὶ τρεῖς εὐρεθείσας κατέλεξεν αὐτῆς
 ἐκ τῶν ἀγάμων ἄνδρας ἰσαριθμούς, οἷς αὐτὰς συνήρ-
 μοττε κατὰ τοὺς πατρίους ἐκάστης ἐθισμοὺς, ἐπὶ
 κοινωνίᾳ πυρὸς καὶ ὕδατος ἐγγυῶν τοὺς γάμους, ὥς
 20 καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπιτελοῦνται χρόνων.

XXXI. Ταῦτα δὲ γενέσθαι τινὲς μὲν γράφουσι
 κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς Ῥωμύλου ἀρχῆς, Γναῖος
 δὲ Γέλλιος κατὰ τὸν τέταρτον· ὃ καὶ μᾶλλον εἰκόσ.
 νέον γὰρ οἰκισομένης πόλεως ἡγεμόνα πρὶν ἢ κατα-
 25 στήσασθαι τὴν πολιτείαν ἔργῳ τηλικούτῳ ἐπιχειρεῖν
 οὐκ ἔχει λόγον. τῆς δὲ ἀρπαγῆς τὴν αἰτίαν οἱ μὲν
 εἰς σπάνιν γυναικῶν ἀναφέρουσιν, οἱ δ' εἰς ἀφορμὴν
 πολέμου, οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, οἷς καὶ 30
 συγκατεθέμην, εἰς τὸ συνάψαι φιλότητα πρὸς τὰς πλη-
 30 σιοχώρους πόλεις ἀναγκαίαν. τὴν δὲ τότε ὑπὸ Ῥωμύ-
 λου καθιερωθεῖσαν ἑορτὴν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἄγοντες Ῥω-
 μαῖοι διετέλουν Κωνσταντία καλοῦντες, ἐν ᾗ βωμός

τε ὑπόγειος ἰδρυμένος παρὰ τῷ μεγίστῳ τῶν ἱππο-
 δρόμων περισκαφείσης τῆς γῆς θυσίαις τε καὶ ὑπερ-
 πύροις ἀπαρχαῖς γεραίρεται, καὶ δρόμος ἱππων
 ζευκτῶν τε καὶ ἄξεύκτων ἐπιτελεῖται. καλεῖται δὲ ὁ
 θεὸς, ᾧ ταῦτ' ἐπιτελοῦσι, Κῶνσος ὑπὸ Ῥωμαίων, ὃν 5
 ἐξερμηνεύοντες εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶτταν Ποσειδῶνα
 σεισίχθονά φασιν εἶναι τινες καὶ διὰ τοῦτο ὑπογείῳ
 τετιμῆσθαι βωμῷ λέγουσιν, ὅτι τὴν γῆν ὁ θεὸς οὗτος
 ἔχει. ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον οἶδα λόγον ἀκούων, ὥς τῆς
 μὲν ἑορτῆς τῷ Ποσειδῶνι ἀγομένης καὶ τοῦ δρόμου 10
 τῶν ἱππων τούτῳ τῷ θεῷ γινομένου, τοῦ δὲ κατα-
 γείου βωμοῦ δαίμονι ἀρρήτῳ τινὶ βουλευμάτων κρυ-
 φίων ἡγεμόνι καὶ φύλακι κατασκευασθέντος ὕστερον.
 Ποσειδῶνι γὰρ ἀφανῇ βωμὸν οὐδαμῶθι γῆς οὐθ' ὑφ'
 Ἑλλήνων οὐθ' ὑπὸ βαρβάρων καθιδρῶσθαι· τὸ δ' 15
 ἀληθὲς ὅπως ἔχει χαλεπὸν εἶπεν.

XXXII. Ὡς δὲ διεβοήθη τὰ περὶ τὴν ἀρπαγὴν
 τῶν παρθένων καὶ τὰ περὶ τοὺς γάμους εἰς τὰς πλη-
 σιοχώρους πόλεις, αἱ μὲν αὐτὸ τὸ πραχθὲν πρὸς ὀργὴν
 ἐλάμβανον, αἱ δ' ἀφ' ἧς ἐπράχθη διαθέσεως καὶ εἰς 20
 ὁ τέλος ἐχώρησεν ἀναλογιζόμεναι μετρίως αὐτὸ ἔφε-
 ρον. κατέσκηψε δ' οὖν ἀνὰ χρόνον εἰς πολέμους τοὺς
 μὲν ἄλλους εὐπετεῖς, ἕνα δὲ τὸν πρὸς Σαβίνους μέγαν
 καὶ χαλεπὸν· οἷς ἅπασι τέλος ἐπηκολούθησεν εὐτυ-
 χές, ὥσπερ αὐτῷ τὰ μαντεύματα προσθέσπισε πρὶν 25
 ἐπιχειρησάι τῷ ἔργῳ πόνους μὲν καὶ κινδύνους
 μεγάλους προσημαίνοντα, τὰς δὲ τελευτὰς αὐτῶν
 ἔσεσθαι καλὰς. ἦσαν δὲ αἱ πρῶται πόλεις ἄρξασαι
 τοῦ πρὸς αὐτὸν πολέμου Καρινίη καὶ Ἀντεμνα καὶ
 Κρουστομέρεια, πρόφασιν μὲν ποιούμεναι τὴν ἀρπα- 30
 γὴν τῶν παρθένων καὶ τὸ μὴ λαβεῖν ὑπὲρ αὐτῶν
 δίκας, ὥς δὲ τάληθές εἶχεν ἀχθόμεναι τῇ κτίσει τε

καὶ αὐξήσῃ τῆς Ῥώμης δι' ὀλίγου πολλῇ γενομένη
καὶ οὐκ ἀξιούσαι περιιδεῖν κοινὸν ἐπὶ τοῖς περιόικοις
ἅπασι κακὸν φνύμενον. τέως μὲν οὖν πρὸς τὸ Σαβί-
νων ἔθνος ἀποστέλλουσαι πρέσβεις ἐκείνους ἡξίουν
5 τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πολέμου παραλαβεῖν ἰσχύν τε
μεγίστην ἔχοντας καὶ χρήμασι πλείοσι δυναμένους
ἄρχειν τε ἀξιούντας τῶν πλησιοχώρων καὶ οὐκ ἐλάχιστα
τῶν ἄλλων περιυβρισμένους· τῶν γὰρ ἡρπασμένων αἱ
πλείους ἦσαν ἐκείνων.

- 10 XXXIII. Ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἐπέραινον ἀντικαθίστα-
μένων αὐταῖς τῶν παρὰ τοῦ Ῥωμύλου πρεσβειῶν καὶ 30
θεραπενουσῶν λόγοις τε καὶ ἔργοις τὸ ἔθνος, ἀχθόμε-
ναι τῇ τριβῇ τοῦ χρόνου μελλόντων αἰὲ τῶν Σαβίνων
καὶ ἀναβαλλομένων εἰς χρόνους μακροὺς τὴν περὶ τοῦ
15 πολέμου βουλήν αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἔγνωσαν τοῖς
Ῥωμαίοις πολεμεῖν, ἀποχωρῆν οἰόμεναι τὴν οἰκίαν
δύναμιν, εἰ καθ' ἓν αἱ τρεῖς γένοιντο, μίαν αἰρήσειν
πόλιν οὐ μεγάλην. ἐβουλεύσαντο μὲν ταῦτα, συνελ-
θεῖν δ' οὐκ ἔφθησαν εἰς ἓν ἅπασαι στρατόπεδον
20 προεξαναστάντων προχειρότερον τῶν ἐκ τῆς Καινίνης,
οἵπερ καὶ μάλιστα ἐδόκουν τὸν πόλεμον ἐνάγειν. ἐξ-
εστρατευμένων δὲ τούτων καὶ δηούντων τὴν ὁμορον
ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Ῥωμύλος, ἀφυλάκτοις οὖσιν
ἔτι τοῖς πολεμίοις ἀπροσδοκῆτως ἐπιτίθεται καὶ τοῦ
25 τε χάρακος αὐτῶν ἀρτίως ἰδρυμένου γίνεται κύριος
τοῖς τε φεύγουσιν εἰς τὴν πόλιν ἐκ ποδὸς ἐπόμενος
οὐδέπω τῶν ἔνδον πεπυσμένων τὴν περὶ τοὺς σφε-
τέρους συμφορὰν τεῖχος τε ἀφύλακτον εὐρῶν καὶ
πύλας ἀκλείστους· αἶρεῖ τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου καὶ 3
30 τὸν βασιλέα τῶν Καινινιτῶν ὑπαντήσαντα σὺν καρ-
τερᾷ χειρὶ μαχόμενος αὐτοχειρίᾳ κτείνει καὶ τὰ ὄπλα
ἀφαιρεῖται.

XXXIII. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἀλούσης τῆς πό-
 λεως τὰ ὄπλα παραδοῦναι τοὺς ἀλόντας κελεύσας καὶ
 παῖδας εἰς ὀμηρεῖαν, οὓς ἐβούλετο, λαβὼν ἐπὶ τοὺς
 Ἀντεμνάτας ἐχώρει. γενόμενος δὲ καὶ τῆς ἐκείνων
 δυνάμεως ἐσκεδασμένης ἔτι κατὰ τὰς προνομὰς τῇ 5
 παρ' ἐλπίδας ἐφ' ὃν καθάπερ καὶ τῆς προτέρας ἐγ-
 κρατῆς καὶ τὰ αὐτὰ τοὺς ἀλόντας διαθεὶς ἀπῆγεν ἐκ'
 οἴκου τὴν δύναμιν, ἄγων σκῦλά τε ἀπὸ τῶν πεσόντων
 κατὰ τὴν μάχην καὶ ἀκροθίνια λαφύρων θεοῖς, καὶ
 πολλὰς ἅμα τούτοις θυσίας ἐποιήσατο. τελευταῖος δὲ 10
 τῆς πομπῆς αὐτὸς ἐπορεύετο ἐσθῆτι μὲν ἡμφιεσμένος
 ἀλουργεῖ, δάφνῃ δὲ κατεστεμμένος τὰς κόμας καὶ ἵνα
 07 τὸ βασιλῆιον ἀξίωμα σώξῃ τεθρίπῳ παρεμβεβηκώς.
 ἡ δ' ἄλλη δύναμις αὐτῷ παρηκολούθει πεζῶν τε καὶ
 ἱππέων κεκοσμημένη κατὰ τέλη θεοῦς τε ὑμνοῦσα 15
 πατρίοις ᾠδαῖς καὶ τὸν ἡγεμόνα κυδαίνουσα ποιήμα-
 σιν αὐτοσχεδίοις. οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως ὑπῆντων αὐ-
 τοῖς ἅμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις παρ' ἅμφω τὰ μέρη
 τῆς ὁδοῦ τῇ τε νίκῃ συνηδόμενοι καὶ τὴν ἄλλην ἄπα-
 σαν ἐνδεικνύμενοι φιλοφροσύνην. ὥς δὲ παρῆλθεν 20
 ἡ δύναμις εἰς τὴν πόλιν κρατῆρσί τε ἐπετύγγανεν
 08 οἶνον κεκραμένοις καὶ τραπέζαις τροφῆς παντοίας γε-
 μούσαις, αἱ παρὰ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν οἰκιῶν
 ἐκείντο, ἵνα ἐμφορεῖσθαι τοῖς βουλομένοις ἦ. ἡ μὲν
 οὖν ἐπινίκιός τε καὶ τροπαιοφόρος πομπὴ καὶ θυσία, 25
 ἣν καλοῦσι Ῥωμαῖοι θριάμβον, ὑπὸ Ῥωμύλου πρώτου
 κατασταθεῖσα τοιαύτη τις ἦν· ἐν δὲ τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ
 πολυτελὲς γέγονε καὶ ἀλαζὼν εἰς πλούτου μᾶλλον ἐπι-
 δεῖξιν ἢ δόκησιν ἀρετῆς ἐπιτραγωδουμένη καὶ καθ'
 ἄπασαν ἰδέαν ἐκβέβηκε τὴν ἀρχαίαν εὐτέλειαν. μετὰ 30
 δὲ τὴν πομπὴν τε καὶ θυσίαν νεῶν κατασκευάσας ὁ
 Ῥωμύλος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Καπιτωλίου [λόφου]

Διὸς, ὃν ἐπικαλοῦσι Ῥωμαῖοι φερέτριον, οὐ μέγαν·
 ἔτι γὰρ αὐτοῦ σώζεται τὸ ἀρχαῖον ἶχνος ἐλάττονας ἢ
 πέντε ποδῶν καὶ δέκα τὰς μείζους πλευρὰς ἔχον· ἐν
 τούτῳ καθιέρωσε τὰ σκῦλα τοῦ Καινινιτῶν βασιλέως,
 5 ὃν αὐτοχειρῶν κατειργάσατο. τὸν δὲ Δία τὸν φερέ- 309
 τριον, ᾧ τὰ ὄπλα ὁ Ῥωμύλος ἀνέθηκεν, εἴτε βούλεται
 τις τροπαιοῦχον εἴτε σκυλοφόρον καλεῖν ὥς ἄξιον εἶ-
 ναι εἶθ', ὅτι πάντων ὑπερέχει καὶ πᾶσαν ἐν κύκλῳ
 περιεῖληφε τὴν τῶν ὄντων φύσιν τε καὶ κίνησιν,
 10 ὑπερφερέτην οὐχ ἁμαρτήσεται τῆς ἀληθείας.

XXXV. Ὡς δ' ἀπέδωκε τοῖς θεοῖς ὁ βασιλεὺς τὰς
 χαριστηρίους θυσίας τε καὶ ἀπαρχὰς, πρὶν ἢ τῶν ἄλ-
 λων τι διαπραξάσθαι βουλὴν ἐποιεῖτο περὶ τῶν κρα-
 τηθεισῶν πόλεων, ὅντινα χρηστέον αὐταῖς τρόπον,
 15 αὐτὸς ἦν ἐπελάμβανε κρατίστην εἶναι γνώμην, πρῶ-
 τος ἀποδειξάμενος. ὥς δὲ ἅπασιν τοῖς ἐν τῷ συνεδρίῳ
 παροῦσιν ἦ τε ἀσφάλεια τῶν βουλευμάτων τοῦ ἡγε-
 μόνος ἤρεσκε καὶ ἡ λαμπρότης τὰ τε ἄλλα ὅσα ἐξ
 αὐτῶν γενήσεται τῇ πόλει χρήσιμα οὐκ ἐν τῷ παρα-
 20 χρῆμα μόνον ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαντα τὸν ἄλλον χρόνον
 ἐπηνεῖτο, συνελθεῖν κελεύσας τὰς γυναῖκας ὅσαι τοῦ
 τε Ἀντεμνατῶν καὶ τοῦ Καινινιτῶν ἐτύγγανον οὔσαι
 γένους, ἡρπασμέναι δὲ ἅμα ταῖς ἄλλαις, ἐπεὶ δὲ 310
 συνῆλθον ὀλοφυρόμεναί τε καὶ προκυλιόμεναι καὶ
 25 τὰς τῶν πατρίδων ἀνακλαίουσαι τύχας, ἐπισχεῖν τῶν
 ὀδυρμῶν καὶ σιωπῆσαι κελεύσας ἔλεξε· Τοῖς μὲν
 ὑμετέροις πατράσι καὶ ἀδελφοῖς καὶ ὄλαις ταῖς πόλε-
 σιν ὑμῶν πάντα τὰ δεινὰ ὀφείλεται παθεῖν, ὅτι πό-
 λεμον ἀντὶ φιλίας οὔτε ἀναγκαῖον οὔτε καλὸν ἀνεί-
 30 λοντο· ἡμεῖς δὲ πολλῶν ἔνεκα ἐγνώκαμεν μετρίᾳ
 χρῆσασθαι γνώμῃ πρὸς αὐτοὺς θεῶν τε νέμεσιν
 ὑφορώμενοι τὴν ἅπασιν τοῖς ὑπερόγκοις ἐνισταμένην

καὶ ἀνθρώπων φθόνον δεδιότες ἑλεόν τε κοινῶν κα-
 κῶν οὐ μικρὸν ἔρανον εἶναι νομίζοντες, ὥς καὶ αὐτοὶ
 ποτε τοῦ παρ' ἐτέρων δεηθέντες, ὑμῖν τε οὐ μεμπταῖς
 ὑπαρχούσαις μέχρι τοῦδε περὶ τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας
 οὐ μικρὰν οἰόμενοι ταύτην ἐσεσθαι τιμὴν καὶ χάριν. 5
 παρίεμεν οὖν αὐτοῖς τὴν ἀμαρτάδα ταύτην ἀξήμιον
 καὶ οὔτε ἐλευθερίαν οὔτε κτῆσιν οὔτ' ἄλλο τῶν ἀγα-
 θῶν οὐδὲν τοὺς πολλίτας ὑμῶν ἀφαιρούμεθα. ἐφίεμεν
 1 δὲ τοῖς τε μένειν γλιχομένοις ἐκεῖ καὶ τοῖς μετενέγ-
 κασθαι βουλομένοις τὰς οἰκῆσεις ἀκίνδυνόν τε καὶ 10
 ἀμεταμέλητον τὴν αἵρεσιν. τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι αὐτοὺς
 ἐπεξαμαρτεῖν μηδ' εὐρεθῆναι τι χρῆμα, ὃ ποιήσῃ τὰς
 πόλεις διαλύσασθαι τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν, φάρμακον
 ἡγούμεθα κράτιστον εἶναι πρὸς εὐδοξίαν τε καὶ πρὸς
 ἀσφάλειαν τὸ αὐτὸ χρήσιμον ἀμφοτέροις, εἰ ποιήσαι- 15
 μεν ἀποικίας τῆς Ῥώμης τὰς πόλεις καὶ συνοίκους
 αὐταῖς πέμπαιμεν αὐτόθεν τοὺς ἱκανούς. ἅπιτε οὖν
 ἀγαθὴν ἔχουσαι διάνοιαν καὶ διπλασίως ἢ πρότερον
 ἀσπάζεσθε καὶ τιμᾶτε τοὺς ἄνδρας, ὑφ' ὧν γονεῖς τε
 ὑμῶν ἐσώθησαν καὶ ἀδελφοὶ καὶ πατρίδες ἐλεύθεροι 20
 ἀφίενται. αἱ μὲν δὴ γυναῖκες ὥς ταῦτ' ἤκουσαν
 περιχαρεῖς γενόμεναι καὶ πολλὰ δάκρυα ὑφ' ἡδονῆς
 ἀφείσαι μετέστησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ὃ δὲ Ῥωμύλος
 τριακοσίους μὲν ἄνδρας εἰς ἑκατέραν ἀποίκους ἀπ-
 ἔστειλεν, οἷς ἔδοσαν αἱ πόλεις τρίτην κατακληρου- 25
 χῆσαι μοῖραν τῆς ἑαυτῶν γῆς. Καινινιτῶν δὲ καὶ
 Ἀντεμνατῶν τοὺς βουλομένους μεταθέσθαι τὴν οἰκη-
 2 σιν εἰς Ῥώμην γυναιξὶν ἅμα καὶ τέκνοις μετήγαγον
 κλήρους τε τοὺς ἑαυτῶν ἔχοντας καὶ χρήματα φερο-
 μένους ὅσα ἐκέκτηντο, οὓς εὐθύς εἰς φυλὰς καὶ φρά- 30
 τρας ὁ βασιλεὺς κατέγραψε, τρισχιλίων οὐκ ἐλάττους
 ὄντας, ὥστε τοὺς σύμπαντας ἑξακισχιλίους πεζοὺς

Ῥωμαίοις τότε πρῶτον ἐκ καταλόγου γενέσθαι. Κα-
 νίνη μὲν δὴ καὶ Ἄντεμνα πόλεις οὐκ ἄσημοι γένος
 ἔχουσαι τὸ Ἑλληνικόν, Ἀβοριγίνες γὰρ αὐτὰς ἀφελό-
 μενοι τοὺς Σικελοὺς κατέσχον, Οἰνώτρων μοῖρα τῶν
 5 ἐξ Ἀρκαδίας ἀφικομένων, ὡς εἴρηται μοι πρότερον,
 μετὰ τόνδε τὸν πόλεμον ἀποικίαι Ῥωμαίων γε-
 γένηντο.

XXXVI. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ταῦτα διαπραξάμενος
 ἐπὶ Κρουστομερίνους ἐξάγει τὴν στρατιὰν παρῶν-
 10 ασμένους ἄμεινον τῶν προτέρων· οὓς ἐκ παρατάξεώς
 τε καὶ τειχομαχίας παραστησάμενος ἄνδρας ἀγαθοὺς
 κατὰ τὸν ἀγῶνα γενομένους οὐδὲν ἐτι διαθεῖναι κα-
 κὸν ἤξιωσεν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐποίησεν ἀποικον Ῥω-
 μαίων τὴν πόλιν ὥσπερ τὰς προτέρας. ἦν δὲ τὸ
 15 Κρουστομέριον Ἀλβανῶν ἀποίκησις πολλοῖς πρότε-
 ρον τῆς Ῥώμης ἀποσταλεῖσα χρόνοις. διαγγελλούσης 31
 δὲ τῆς φήμης πολλὰς πόλεσι τὴν τε κατὰ πολέμους
 γενναιότητα τοῦ ἡγεμόνος καὶ πρὸς τοὺς κρατηθέντας
 ἐπιείκειαν ἄνδρες τε αὐτῷ προσετίθεντο πολλοὶ καὶ
 20 ἀγαθοὶ δυνάμεις ἀξιοχρέους πανοικία μετανιστα-
 μένας ἐπαρόμενοι, ὧν ἐφ' ἐνὸς ἡγεμόνος ἐκ Τυρρη-
 νίας ἐλθόντος, ᾧ Καίλιος ὄνομα ἦν, τῶν λόφων τις,
 ἐν ᾧ καθιδρύθη, Καίλιος εἰς τόδε χρόνου καλεῖται·
 καὶ πόλεις ὅλαι παρεδίδοσαν ἑαυτὰς ἀπὸ τῆς Μεδυλ-
 25 λίνων ἀρξάμεναι καὶ ἐγίνοντο Ῥωμαίων ἀποικίαι.
 Σαβῖνοι δὲ ταῦτα ὁρῶντες ἤχθοντο καὶ δι' αἰτίας
 ἀλλήλους εἶχον, ὅτι οὐκ ἀρχομένην τὴν Ῥωμαίων
 ἰσχὺν ἐκώλυσαν, ἀλλ' ἐπὶ μέγα προηκούσῃ συμφέρε-
 σθαι ἔμελλον, ἐδόκει τε αὐτοῖς ἐπανορθώσασθαι τὴν
 30 προτέραν ἄγνοιαν ἀξιολόγου δυνάμεως ἀποστολῇ. καὶ
 μετὰ τοῦτο ἀγορὰν ποιησάμενοι σύμπαντες ἐν τῇ με-
 γίστῃ τε πόλει καὶ πλείστῳ ἀξίωμα ἐχούσῃ τοῦ ἔθνους,

ἢ Κυρὶς ὄνομα ἦν, ψῆφον ὑπὲρ τοῦ πολέμου διήνεγκαν ἀποδείξαντες ἡγεμόνα τῆς στρατιᾶς Τίτον, ὃς ἐπεκαλεῖτο Τάτιος, βασιλέα Κυριτῶν. Σαβίνοι μὲν δὴ ταῦτα βουλευσάμενοι καὶ διαλυθέντες κατὰ τὰς πόλεις τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἡντρεπίζοντο, ὥς εἰς 5 νέωτα ἐπὶ τὴν Ῥώμην πολλῇ χειρὶ ἐλάσοντες.

XXXVII. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Ῥωμύλος ἀντιπαρεσκευάζετο τὰ κράτιστα, ὥς ἀμυνόμενος ἄνδρας τὰ πολέμια ἀλλέμους, τοῦ μὲν Παλατίου τὸ τεῖχος ὥς ἀσφαλέστερον εἶναι τοῖς ἐνδον ὑψηλοτέροις ἐρύμα- 10 σιν ἐγείρων, τοὺς δὲ παρακειμένους αὐτῷ λόφους τὸν τε Ἀνεντίνον καὶ τὸν Καπετωλῖνον νῦν λεγόμενον ἀποταφρεύων καὶ χαρακώμασι καρτεροῖς περιλαμβάνων, ἐν οἷς τὰ ποίμνια καὶ τοὺς γεωργοὺς αὐλίζεσθαι τὰς νύκτας ἐπέταξεν ἐχεγγύῳ φρουρᾷ καταλαβὼν 15 ἑκάτερον, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ἀσφάλειαν αὐτοῖς παρέξειν ἐμελλεν ἀποταφρεύων καὶ περισταυρῶν καὶ διὰ φυλακῆς ἔχων. ἦκε δὲ αὐτῷ Τυρρηνῶν ἐπικουρίαν ἱκανὴν ἄγων ἐκ Σολωνίου πόλεως ἀνὴρ δρα- 20 στήριος καὶ τὰ πολέμια διαφανῆς, Λοκόμων ὄνομα, φίλος οὐ πρὸ πολλοῦ γεγονώς, καὶ παρὰ Ἀλβανῶν ἄνδρες, οὓς ὁ πάππος ἐπεμψεν αὐτῷ, συχνοὶ στρατιῶται τε καὶ ὑπηρέται καὶ τεχνῖται πολεμικῶν ἐργων, οἷτός τε καὶ ὄπλα καὶ ὅσα τούτοις πρόσφορα ἦν ἱκανῶς ἅπαντα ἐπεχορηγεῖτο. ἐπεὶ δ' ἐν ἐτοίμῳ τὰ 25 πρὸς τὸν ἀγῶνα ἦν ἑκατέροις, ἕαρος ἀρχομένου μέλλοντες ἐξάγειν οἱ Σαβίνοι τὰς δυνάμεις ἔγνωσαν ἀποστέλλαι πρεσβείαν πρῶτον ὥς· τοὺς πολέμιους τάς τε γυναῖκας ἀξιώσουσαν ἀπολαβεῖν καὶ δίκας ὑπὲρ αὐτῶν αἰτήσουσαν τῆς ἀρπαγῆς, ἵνα δὴ δι' ἀνάγκην 30 δοκῶσιν ἀνειληφέναι τὸν πόλεμον οὐ τυγχάνοντες τῶν δικαίων, καὶ τοὺς κήρυκας ἐπεμπον ἐπὶ ταῦτα.

- Ῥωμύλου δὲ ἀξιοῦντος τὰς μὲν γυναῖκας, ἐπειδὴ οὐδ' αὐταῖς ἀκούσαις ὁ μετὰ τῶν ἀνδρῶν βίος ἦν, ἔαν παρὰ τοῖς γεγαμηκόσι μένειν, εἰ δέ τιнос ἄλλου δέον-
 5 ται λαμβάνειν ὥς παρὰ φίλων, πολέμου δὲ μὴ ἄρχειν, οὐδενὶ τῶν ἀξιουμένων ὑπακούσαντες ἐξῆγον τὴν στρατιὰν πεζοὺς μὲν ἄγοντες πεντακισχιλίους ἐπὶ δύο μυριάσιν, ἱππεῖς δὲ ὀλίγου δέοντας χιλίων. ἦν δὲ καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων δύναμις οὐ πολὺ τῆς Σαβίνων δέουσα δύο μὲν αἱ τῶν πεζῶν μυριάδες, ὀκτακόσιοι
 10 δ' ἱππεῖς, καὶ προεκάθητο τῆς πόλεως διχῇ διηρη- μένη, μίᾳ μὲν μοῖρᾳ τὸν Ἑσχυλλινὸν κατέχουσα λόφον, ἐφ' ἧς αὐτὸς ὁ Ῥωμύλος ἦν, ἑτέρα δὲ τὸν Κυρινίον οὐπω ταύτην ἔχοντα τὴν προσηγορίαν, ἧς ὁ Τυρρη- νὸς ἦν Λοκόμων ἡγεμών.
- 15 XXXVIII. Μαθὼν δὲ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν Τάτιος ὁ τῶν Σαβίνων βασιλεὺς νυκτὸς ἀναστήσας τὸν στρατὸν ἤγε διὰ τῆς χώρας οὐδὲν σινόμενος τῶν κατὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ πρὶν ἀνατελῆναι τὸν ἥλιον μεταξὺ τοῦ τε Κυρινίου καὶ τοῦ Καπιτωλίου τίθησιν
 20 ἐν τῷ πεδίῳ τὸν χάρακα. ὁρῶν δὲ ἀσφαλεῖ πάντα φυ- λακῇ κατεχόμενα πρὸς τῶν πολεμίων, σφίσι δὲ οὐδὲν χωρίον ἀπολειπόμενον ὀχυρὸν εἰς πολλὴν ἐνέπιπτεν ἀπορίαν οὐκ ἔχων ὃ τι χρήσεται τῇ τριβῇ τοῦ χρό-
 25 νου. ἀμνηχανοῦντι δὲ αὐτῷ παράδοξος εὐτυχία γίνε- ται παραδοθέντος τοῦ κρατίστου τῶν ὀχυρωμάτων κατὰ τοιάνδε τινὰ συντυχίαν. παρεξίοντας γὰρ τὴν φίζαν τοῦ Καπιτωλίου τοὺς Σαβίνους εἰς ἐπίσκεψιν, εἰ τι μέρος εὐρεθείη τοῦ λόφου κλοπῇ ληφθῆναι δυ-
 30 σκόπει θυγάτηρ ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, ᾧ προσέκειτο ἡ τοῦ χωρίου φυλακῇ, Τάρπεια ὄνομα· καὶ αὐτήν, ὥς μὲν Φάβιός τε καὶ Κίγκιος γράφουσιν, ἔρως εἰσέρχεται

τῶν ψελλίων, ἃ περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίουσιν ἐφόρουν, καὶ τῶν δακτυλίων· χρυσοφόροι γὰρ ἦσαν οἱ Σαβίνοι τότε καὶ Τυρρηνηῶν οὐχ ἦττον ἀβροδῖαιτοι· ὥς δὲ Πίσων Λεύκιος ὁ τιμητικὸς ἱστορεῖ, καλοῦ πράγμα-
 18 τος ἐπιθυμία γυμνοῦς τῶν σκεπαστηρίων ὀπλων πα-
 ραδοῦναι τοῖς πολίταις τοὺς πολέμους. ὁπότερον δὲ τούτων ἀληθέστερόν ἐστιν ἐκ τῶν ὕστερον γενομένων ἐξεστὶν εἰκάζειν. πέμψασα δ' οὖν τῶν θεραπαινίδων τινὰ διὰ πυλίδος, ἣν οὐδεὶς ἔμαθεν ἀνοιγομένην, ἥξιον τὸν βασιλέα τῶν Σαβίνων ἐλθεῖν αὐτῇ δίχα
 10 τῶν ἄλλων εἰς λόγους, ὥς ἐκείνῃ διαλεξομένη περὶ πράγματος ἀναγκαίου καὶ μεγάλου. δεξαμένου δὲ τοῦ Τατίου τὸν λόγον κατ' ἐλπίδα προδοσίας καὶ συνελθόντος εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον, προσελ-
 15 θοῦσα εἰς ἐφικτὸν ἢ παρθένος ἐξεληλυθέναι μὲν ἴσως νυκτὸς ἐκ τοῦ φρουρίου τὸν πατέρα αὐτῆς ἔφη χρείας τινὸς ἕνεκα, τὰς δὲ κλεῖς αὐτῇ φυλάττειν τῶν πυλῶν καὶ παραδώσειν αὐτοῖς τὸ ἔρυμα νυκτὸς ἀφικομένοις μισθὸν τῆς προδοσίας λαβοῦσα τὰ φορήματα τῶν Σαβίνων, ἃ περὶ τοῖς εὐωνύμοις εἶχον ἅπαντες
 20 βραχίουσιν. εὐδοκοῦντος δὲ τοῦ Τατίου λαβοῦσα τὰς πίστεις δι' ὄρκων παρ' αὐτοῦ καὶ αὐτῇ δοῦσα τοῦ μὴ ψεύδεσθαι τὰς ὁμολογίας τόπον τε ὀρίσασα, ἐφ'
 119 ὃν ἔδει τοὺς Σαβίνους ἐλθεῖν, τὸν ἐχυρώτατον καὶ νυκτὸς ὦραν τὴν ἀφυλακτοτάτην ἀπῆει καὶ τοὺς ἑν-
 25 δον ἔλαθε.

XXXVIII. Μέχρι μὲν δὴ τούτων συμφέρονται πάντες οἱ Ῥωμαίων συγγραφεῖς, ἐν δὲ τοῖς ὕστερον λεγομένοις οὐχ ὁμολογοῦσι. Πίσων γὰρ ὁ τιμητικὸς, οὐ καὶ πρότερον ἐμνήσθην, ἄγγελόν φησιν ὑπὸ τῆς
 30 Ταρρείας ἀποσταλῆναι νύκτωρ ἐκ τοῦ χωρίου δηλώ-
 σοντα τῷ Ῥωμύλῳ τὰς γενομένας τῇ κόρῃ πρὸς τοὺς

Σαβίνους ὁμολογίας, ὅτι μέλλοι τὰ σκεπαστήρια παρ'
 αὐτῶν αἰτεῖν ὅπλα διὰ τῆς κοινότητος τῶν ὁμολογιῶν
 παρακρουσαμένη, δύναμιν τε ἀξιῶσονται πέμπειν ἐπὶ
 τὸ φρούριον ἑτέραν νυκτὸς, ὥς αὐτῷ στρατηλάτῃ πα-
 5 ραληφόμενον τοὺς πολεμίους γυμνοὺς τῶν ὅπλων.
 τὸν δὲ ἄγγελον αὐτομολήσαντα πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν
 Σαβίνων κατήγορον γενέσθαι τῶν τῆς Τάρπειας βου-
 λευμάτων. οἱ δὲ περὶ τὸν Φάβιον τε καὶ Κίλκιον
 οὐδὲν τοιοῦτο γεγονέναι λέγουσιν, ἀλλὰ φυλάξαι τὴν
 10 κόρην διαβεβαιοῦνται τὰς περὶ τῆς προδοσίας συν-
 θήκας. τὰ δ' ἐξῆς ἅπαντες πάλιν ὁμοίως γράφουσι.
 φασὶ γὰρ ὅτι παραγενομένου σὺν τῷ κρατίστῳ τῆς
 στρατιᾶς μέρει τοῦ βασιλέως τῶν Σαβίνων φυλάτ- 320
 τουσα τὰς ὑποσχέσεις ἡ Τάρπεια τοῖς μὲν πολεμίοις
 15 ἀνέφξε τὴν συγκειμένην πυλίδαν, τοὺς δ' ἐν τῷ χωρίῳ
 φύλακας ἀναστήσασα διαταχέων σώζειν ἑαυτοὺς ἡξίου
 καθ' ἑτέρας ἐξόδους τοῖς πολεμίοις ἀφανεῖς, ὥς κατ-
 εχόντων ἤδη τῶν Σαβίνων τὸ φρούριον· διαφυγόν-
 των δὲ τούτων τοὺς μὲν Σαβίνους ἀνεωγμένας εὐ-
 20 ρόντας τὰς πύλας κατὰσχεῖν τὸ φρούριον ἐρημον τῶν
 φυλάκων, τὴν δὲ Τάρπειαν ὥς τὰ παρ' ἑαυτῆς ὅσα
 συνέθετο παρεσχημένην ἀξιοῦν τοὺς μισθοὺς τῆς
 προδοσίας κατὰ τοὺς ὅρκους ἀπολαβεῖν.

XXXX. Ἐπειτα πάλιν ὁ μὲν Πίσων φησὶ τῶν
 25 Σαβίνων τὸν χρυσὸν ἐτοίμων ὄντων διδόναι τῇ κόρῃ
 τὸν περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίosi τὴν Τάρπειαν οὐ
 τὸν κόσμον ἀλλὰ τοὺς θυρεοὺς παρ' αὐτῶν αἰτεῖν.
 Τατίῳ δὲ θυμὸν τε εἰσελθεῖν ἐπὶ τῇ ἑξαπάτῃ καὶ λο-
 γισμὸν τοῦ μὴ παραβῆναι τὰς ὁμολογίας. δόξαι δ'
 30 αὐτῷ δοῦναι μὲν τὰ ὅπλα, ὥσπερ ἡ καὶς ἡξίωσε,
 ποιῆσαι δ' ὅπως αὐτοῖς μηδὲν λαβοῦσα χρήσεται, καὶ
 ἀντίκα διατεινόμενον ὥς μάλιστα ἰσχύος εἶχε εἶπαι

τὸν θυρεὸν κατὰ τῆς κόφης μένων τὴν φάλαγξ παρὰ κε-
 λεύσασθαι ταὐτὸ ποιεῖν. ο βουλευθεῖς δὲ καὶ ἡν πάν-
 τοθεν τὴν Τάρπειαν ὑπὸ π' ἤδη καὶ ἐξωθούμενης τῶν
 πληγῶν πέσον· ἐπεὶ περιεβλευσάμενος τοὺς ἄμφω ῥεῶν
 ἀποθάνειν. ἔπειτα καὶ τὸν ἄριστον ἐπὶ τοῖς Σαβίνοις 5
 ποιοῦσι τὴν τῶν ὁμοίων πῦρ ἀπάτην· δέον γὰρ αὐτοῖς
 τὸν χρυσὸν, ὥσπερ ἡ Τάρπεια ἤξειον, κατὰ τὰς ὁμο-
 λογίας ἀποδιδόναι, χαλεπαίνοντας ἐπὶ τῷ μεγέθει
 τοῦ μισθοῦ τὰ σκεπαστήρια κατ' αὐτῆς βαλεῖν, ὥς
 ταῦτα ὅτε ὤμνυσαν αὐτῇ δῶσειν ὑπεσχημένους. εἶκοι 10
 δὲ τὰ μετὰ ταῦτα γενόμενα τὴν Πίσωνος ἀληθε-
 στέραν ποιεῖν ἀπόκρισιν. τάφου τε γὰρ ἐνθα ἐπεσεν
 ἤξλωται τὸν ἱερώτατον τῆς πόλεως κατέχουσα λόφον,
 καὶ χοὰς αὐτῇ Ῥωμαῖοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπιτε-
 λούσι, (λέγω δὲ ἃ Πίσων γράφει) ὧν οὐδενὸς εἰκὸς 15
 αὐτὴν, εἰ προδιδούσα τὴν πατρίδα τοῖς πολεμίοις
 ἀπέθανεν, οὔτε παρὰ τῶν προδοθέντων οὔτε παρὰ
 τῶν ἀποκτεινάντων τυχεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τι λείψανον
 αὐτῆς ἦν τοῦ σώματος ἀνασκαφέν θξω ριφῆναι σὺν
 χρόνῳ φόβου τε καὶ ἀποτροπῆς ἐνεκα τῶν μελλόν- 20
 των τὰ ὅμοια δρᾶν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων κρινέτω
 τις ὥς βούλεται.

XXXI. Ὁ δὲ Τάτιος καὶ οἱ Σαβῖνοι φρουροῦ
 γενόμενοι καρτεροῦ κύριοι καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Ῥω-
 μαίων ἀποσκευῆς ἀμοχθεῖ παρειληφότες ἐκ τοῦ 25
 ἀσφαλοῦς ἤδη τὸν πόλεμον διέφερον. πολλὰ μὲν οὖν
 αὐτῶν ἐγίνοντο καὶ διὰ πολλὰς προφάσεις παρεστρα-
 τοπεδευκότων ἀλλήλοις δι' ὀλίγου πειραί τε καὶ συμ-
 πλοκαὶ οὔτε τὰ κατορθώματα μεγάλα ἐκατέρῳ φέ-
 ρουσαι τῶν στρατευμάτων οὔτε τὰ σφάλματα, μέγισται 30
 δ' ἐκ παρατάξεως ὅλαις ταῖς δυνάμεσι πρὸς ἀλλήλας
 μάχαι διτταὶ καὶ φόνος ἐκατέρῳ πολλός. ἐλκομένου

γὰρ τοῦ χρόλουγίας, ὅτι μέλ' ἔμφοτε, τὴν ἐσχον
 ὀλοσχερεῖν ὅπλα διὰ τῆς κυν μάχη· πολεῖν φοελθόντες
 εἰς τὸ ρυσαμένη, δύναντιν τρέδων μετὰ ἡμέμια γεμόνες τε
 ἄριστοριον ἐτέρων νυκτός, ἀρατιώ, τὸ δ' ἄλλων ἐθάδες
 5 ἀγώνων ἀξία λόγος ἐργλουνδεῖκνυντο ἐπιόντες ἀλ-
 λήλοις καὶ τοὺς ἐπιόντας δεχομένοι καὶ ἐξ ὑποστρο-
 φῆς εἰς ἴσον αὐθις καθιστάμενοι. οἱ δ' ἐπὶ τῶν ἐρυ-
 μάτων ἐστῶτες ἰσορρόπου θεαταὶ ἀγῶνος καὶ θαμινὰ
 ἐκατέρωσε μεταπίπτοντος τῷ μὲν κατορθοῦντι τῶν
 10 σφετέρων ἐπικελεύσει τε καὶ παιανισμῷ πολλὴν ἐποί-
 ουν τὴν εἰς τὸ εὖψυχον ἐπίδοσιν, τῷ δὲ καμόντι
 καὶ διωκομένῳ δεήσεις τε καὶ οἰμωγὰς προέμενοι
 κωλυταὶ τοῦ εἰς τέλος ἀνάνδρου ἐγίνοντο· ὕφ' ὧν
 ἀμφοτέρων ἠναγκάζοντο καὶ παρὰ δύναντιν ὑπομένειν
 15 τὰ δεινὰ. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὕτω διενέγκαν-
 τες ἀγχωμάλως τὴν μάχην, σκότους ὄντος ἤδη ἄσμενοι
 εἰς τοὺς οἰκέλους ἐκάτεροι χάρακας ἀπηλλάσσοντο.

XXXXII. Ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις ταφὰς ποιησάμε-
 νοι τῶν νεκρῶν καὶ τοὺς κεκμηκότας ὑπὸ τραυμάτων
 20 ἀνακτησάμενοι δυνάμεις τε παρασκευάσαντες ἄλλας,
 ἐπειδὴ ἔδοξεν αὐτοῖς αὐθις ἐτέρων συνάψαι μάχην,
 εἰς τὸ αὐτὸ τῷ προτέρῳ χωρίῳ συνελθόντες ἄχρι
 νυκτός ἐμάχοντο. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ Ῥωμαίων ἀμφο-
 τέροις ἐπικρατούντων τοῖς κέρασιν, (εἶχε δὲ τοῦ δεξιῶ
 25 τὴν ἡγεμονίαν αὐτὸς ὁ Ῥωμύλος, τοῦ δὲ ἀριστεροῦ
 Λοκόμων ὁ Τυρρηνός) τοῦ δὲ μέσου μηδέπω κρίσιν
 ἔχοντος, ὁ κωλύσας τὴν εἰς τέλος τῶν Σαβίνων ἦτταν
 καὶ εἰς ἀντίπαλα καταστήσας αὐθις τὰ λειπόμενα τοῖς
 νικῶσιν εἰς ἀνὴ ἐγένετο Μέττιος Κούρτιος ὄνομα, ῥώ-
 30 μην τε σώματος πολὺς [ἀνὴρ,] καὶ κατὰ χεῖρα γεν-
 ναῖος, μάλιστα δ' ἐπὶ τῷ μηδένα ὀκνεῖν φόβον ἢ
 κίνδυνον εὐδοκιμῶν. οὗτος δ' ἐτάχθη μὲν ἡγεῖσθαι

τῶν κατὰ μέσσην ἀγωνιζομένων τὴν φάλαγγα καὶ τοὺς
 ἀντιτισταγμένους ἐνέκα, βουλευθεὶς δὲ καὶ τὰ κέρατα
 τῶν Σαβίνων μοχθοῦντα ἤδη καὶ ἐξωθούμενα εἰς τὸ
 ἴσον καταστῆσαι, παρακελευσάμενος τοῖς ἄμφ' αὐτὸν
 ἐδίωκε τοὺς φεύγοντας τῶν πολεμίων ἐσκεδασμέ- 5
 νους καὶ μέχρι τῶν κυλῶν αὐτοὺς ἤλασεν, ὥστε
 ἠναγκάσθη καταλιπὼν ἡμιτελῆ τὴν νίκην ὁ Ῥω-
 μύλος ἐπιστρέψαι τε καὶ ἐπὶ τὰ νικῶντα τῶν πολε-
 μίων ὥσασθαι μέρος. τὸ μὲν δὴ κάμνον τῶν Σαβίνων
 μέρος ἐν τῷ ἴσῳ πάλιν ἦν ἀπελθούσης τῆς μετὰ Ῥω- 10
 μύλου θυνάμεως, ὁ δὲ κίνδυνος ἅπας περὶ τὸν Κούρ-
 τιον καὶ τοὺς σὺν ἐκείνῳ νικῶντας ἐγγόνει. χρόνον
 5 μὲν οὖν τινα οἱ Σαβίνοι δεξάμενοι τοὺς Ῥωμαίους
 λαμπρῶς ἠγωνίσαντο, ἔπειτα πολλῶν ἐπ' αὐτοὺς
 συνιόντων ἐνέκλινάν τε καὶ διέσωζον ἑαυτοὺς ἐπὶ τὸν 15
 χάρακα, πολλὴν τοῦ Κουρτίου παρέχοντος αὐτοῖς εἰς
 τὸ μὴ διώκεσθαι τεταραγμένοις ἀλλὰ βάθην ἀποχω-
 ρεῖν ἀσφάλειαν. αὐτὸς γὰρ εἰστήκει μαχόμενος καὶ
 τὸν Ῥωμύλον ἐπιόντα ἐδέχετο, γίνεται τε τῶν ἡγεμό-
 νων αὐτῶν συμπεσόντων ἀλλήλοις μέγας καὶ καλὸς 20
 ἀγών. ἔξαιμος δὲ ὢν ἤδη καὶ καταβελῆς ὁ Κούρτιος
 ὑπῆει κατ' ὀλίγον, καὶ αὐτὸν ἐκ τῶν κατόπιν ὑπεδέ-
 χετο λίμνη βαθεία, ἣν περιελθεῖν μὲν χαλεπὸν ἦν
 περικεχυμένων πανταχόθεν τῶν πολεμίων, διελθεῖν
 δὲ ὑπὸ τε ἰλῦος πλήθους, ἣν τὰ πέριξ τέλματα εἶχε, 25
 καὶ βάθους ὕδατος τοῦ κατὰ μέσσην αὐτὴν συνεστῶτος
 ἄπορον. ταύτῃ πλησιάσας ἐρριψεν ἑαυτὸν εἰς τὸ νᾶμα
 σὺν τοῖς ὅπλοις, καὶ ὁ Ῥωμύλος ὥς ἀντίκα δὴ τοῦ
 ἀνδρὸς ἐν τῇ λίμνῃ διαφθαρησομένου (καὶ ἅμα
 ἀδύνατον ἦν κατὰ τέλματός τε αὐτὸν καὶ δι' ὕδατος 30
 πολλοῦ διώκειν) ἐπὶ τοὺς ἄλλους Σαβίνους τρέπεται·
 ὁ δὲ Κούρτιος πολλὰ μοχθήσας σὺν χρόνῳ σώζεται τε

ἐκ τῆς λίμνης καὶ ὄπλα ἔχων καὶ εἰς τὸν χάρακα ἀπάγεται. οὗτος ὁ τόπος ἀνακέχωσται μὲν ἤδη, καλεῖται δ' ἐξ ἐκείνου τοῦ πάθους Κούρτιος λάκκος ἐν μέσῳ μάλιστα ὧν τῆς Ῥωμαίων ἀγορᾶς.

- 5 XXXXIII. Ῥωμύλος δὲ τοὺς ἄλλους διώκων ἐγγὺς γενόμενος τοῦ Καπιτωλίου καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχων αἰρήσειν τὸ φρούριον ἄλλοις τε πολλοῖς τραύμασι καταπονηθεὶς καὶ δὴ καὶ λίθου πληγῇ ἐξαισίων κατὰ κροτάφου ἐνεχθέντος ἐκ τῶν ἄνωθεν κακωθεὶς,
- 10 αἵρεται τε πρὸς τῶν παρόντων ἡμιθανὴς καὶ εἰς τὸ τεῖχος ἀποφέρεται. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις θέος ἐμπίπτει τὸν ἡγεμόνα οὐκέτι ὁρᾶσι, καὶ τρέπεται τὸ δεξιὸν κέρας εἰς φυγὴν· οἱ δ' ἐν τῷ εὐωνύμῳ ταχθέντες ἅμα τῷ Λοκόμῳνι τέως μὲν ἀντεῖχον ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος
- 15 ἀναθαρρυνόμενοι, λαμπροτάτου τὰ πολέμια ἀνδρὸς καὶ πλεῖστα ἔργα κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον ἀποδειξάμενου· ἐπεὶ δὲ κἀκεῖνος ἐλαθεὶς διὰ τῶν πλευρῶν σαννίφῃ τῆς δυνάμεως ὑπολειπούσης ἔπεσεν οὐδ' αὐτοὶ διέμειναν, φυγὴ δὲ μετὰ τοῦτο πάντων αὐτῶν
- 20 ἐγένετο, καὶ οἱ Σαβῖνοι τεθαρρηκότες ἐδίωκον ἄχρι τῆς πόλεως. ἤδη δὲ πλησιάζοντες ταῖς πύλαις ἀπηλαύνοντο τῆς νεότητος ἐπεξελθούσης αὐτοῖς ἀκραιφνοῦς, ἥ τὰ τεῖχη φυλάττειν ὁ βασιλεὺς ἐπέτρεψε, καὶ τοῦ Ῥωμύλου, ῥᾶον γὰρ ἤδη εἶχεν ἐκ τοῦ τραύματος, ἐκ-
- 25 βοηθήσαντος ὥς εἶχε τάχους, ἐγένετό τε ἀγχίστροφος ἢ τοῦ ἀγῶνος τύχη καὶ πολλὴν ἔχουσα τὴν ἐπὶ θάτερα μεταβολήν. οἱ μὲν γὰρ φεύγοντες ὥς τὸν ἡγεμόνα ἐκ τοῦ ἀπροσδοκῆτου φανέντα εἶδον ἀναλαβόντες ἑαυτούς ἐκ τοῦ προτέρου θεούς εἰς τάξιν καθίσταντο
- 30 καὶ οὐκέτι ἀνεβάλλοντο μὴ οὐχ ὁμόσε τοῖς ἐχθροῖς χωρεῖν· οἱ δὲ τέως κατείργοντες αὐτοὺς καὶ μηδεμίαν οἰόμενοι μηχανὴν εἶναι τὸ μὴ οὐ κατὰ κράτος αὐτὴν

τὴν πόλιν ἀλῶναι, ἐπειθὴ τὸ αἰφνιδιόν τε καὶ παρά-
 δοξον ἐθεάσαντο τῆς μεταβολῆς, περὶ σωτηρίας αὐτοὶ
 τῆς ἑαυτῶν ἐσκόπουν. ἦν δὲ αὐτοῖς οὐκ εὐπετὴς ἡ
 πρὸς τὸν χάρακα ἀναχώρησις ἀπὸ ὑψηλοῦ τε χωρίου
 καὶ διὰ κοίλης ὁδοῦ διωκομένοις, καὶ ὁ πολὺς αὐτῶν ὁ
 φόνος ἐν ταύτῃ γίνεται τῇ τροπῇ. ἐκείνην μὲν οὖν
 τὴν ἡμέραν οὕτως ἀγχωμαλῶς ἀγωνισάμενοι καὶ εἰς
 τύχας παραλόγους ἀμφοτέρωι καταστάντες ἡλίου περὶ
 καταφορὰν ὄντος ἤδη διεκρίθησαν.

XXXXIII. Ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις οἱ τε Σαβίνοι 10
 ἐν βουλῇ ἐγίνοντο πότερον ἀπολείουσιν ἐκ' οἴκου τὰς
 δυνάμεις, ὅσα δύνανται τῆς χώρας τῶν πολεμίων
 κακώσαντες, ἢ προσμεταπέμψονται στρατιὰν ἐτέραν
 129 οἰκοθὲν καὶ προσμενουῖσι λιπαροῦντες ἕως τὸ κάλ-
 λιστον ἐπιθήσωσι τῷ πολέμῳ κράτος. πονηρὸν δὲ 15
 αὐτοῖς καὶ τὸ ἀπιέναι μετ' αἰσχύνης τῆς ἀπράκτου
 ἀναχωρήσεως ἐφαίνετο εἶναι καὶ τὸ μένειν οὐδενός
 σφιδι χωροῦντος κατ' ἐλπίδα. συμβάσεως δὲ περὶ
 διαλέγεσθαι πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, ἦν περ ἐδόκουν εἶναι
 μόνην εὐπρεπὴ τοῦ πολέμου ἀπαλλαγὴν, οὐχ ἑαυτοῖς 20
 μᾶλλον ἢ Ῥωμαίοις ἀρμόττειν ὑπελάμβανον. Ῥωμαῖοι
 δὲ οὐδὲν ἤττον ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τῶν Σαβίνων εἰς
 πολλὴν ἀπορίαν ἐνέπιπτον ὅτι χρήσαιντο τοῖς πράγ-
 μασιν. οὔτε γὰρ ἀποδιθόναί τὰς γυναῖκας ἤξιουν
 οὔτε κατέχειν· τῷ μὲν ἦτταν ὁμολογουμένην ἀκολου- 25
 θεῖν οἰόμενοι καὶ ἀναγκαῖον σφισιν ἐσόμενον πᾶν
 ὅτι ἂν ἄλλο ἐπιταχθῶσιν ὑπομένειν, τῷ δὲ πολλὰ
 καὶ δεινὰ ἐπιδεῖν χώρας τε πορθουμένης καὶ νεότητος
 τῆς κρατίστης ἀπολλυμένης· περὶ φιλίας τε εἰ δια-
 λέγοντο πρὸς τοὺς Σαβίνους, οὐδενὸς ὑπελάμβανον 30
 τεύξεσθαι τῶν μετρίων διὰ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα,
 μάλιστα δ' ὅτι ταῖς αὐθαδεῖαις οὐ μετρίότης γίνεται

πρὸς τὸ ἀντίπαλον ἐπὶ θαρραλείας τραπόμενον ἀλλὰ βαρύτης.

XXXXV. Ἐν ᾧ δὲ ἀμφοτέροι ταῦτα διαλογιζόμενοι καὶ οὔτε μάχης ἄρχειν τολμῶντες οὔτε περὶ 5 φιλίας διαλεγόμενοι παρεῖλκον τὸν χρόνον, αἱ Ῥωμαίων γυναῖκες ὅσαι τοῦ Σαβίνων ἐτύγχανον οὔσαι γένους, δι' ἃς ὁ πόλεμος συνειστήκει, συνελθοῦσαι δίχα τῶν ἀνδρῶν εἰς ἓν χωρίον καὶ λόγον ἑαυταῖς δοῦσαι γνώμην ἐποιήσαντο συμβατηρίων ἄρξαι πρὸς 10 ἀμφοτέρους αὐταὶ λόγων. ἡ δὲ τοῦτο εἰσηγησαμένη τὸ βούλευμα ταῖς γυναιξὶν Ἑρσιλία μὲν ἐκαλεῖτο, γένους δ' οὐκ ἀφανοῦς ἦν ἐν Σαβίνοις. ταύτην δ' οἱ μὲν φασὶ γεγαμημένην ἦδη σὺν ταῖς ἄλλαις ἀρπασθῆναι κόραις ὥς παρθένον, οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γρά- 15 φοντες ἐκοῦσαν ὑπομεῖναι λέγουσι μετὰ θυγατρὸς· ἀρπασθῆναι γὰρ δὴ κακέλης θυγατέρα μονογενῆ. 331 ὥς δὲ ταύτην ἔσχον τὴν γνώμην αἱ γυναῖκες ἤκου ἐπὶ τὸ συνέδριον καὶ τυχοῦσαι λόγου μακρὰς ἐξέτειναν δεήσεις, ἐπιτροπὴν ἀξιοῦσαι λαβεῖν τῆς πρὸς τοὺς 20 συγγενεῖς ἐξόδου, πολλὰς καὶ ἀγαθὰς ἐλπίδας ἔχειν λέγουσαι περὶ τοῦ συνάξειν εἰς ἓν τὰ ἔθνη καὶ ποιῆσειν φιλίαν. ὥς δὲ ταῦτ' ἤκουσαν οἱ συνεδρεύοντες τῷ βασιλεῖ σφόδρα τε ἡγάσθησαν καὶ πόρον ὥς ἐν ἀμηχάνοις πράγμασι τοῦτον ὑπέλαβον εἶναι μόνον. 25 γίνεσθαι δὴ μετὰ τοῦτο δόγμα τοιόνδε βουλῆς· ὅσαι τοῦ Σαβίνων γένους ἦσαν ἔχουσαι τέκνα, ταύταις ἐξουσίαν εἶναι καταλιπούσαις τὰ τέκνα παρὰ τοῖς ἀνδράσι πρεσβεύειν ὥς τοὺς ὁμοεθνεῖς, ὅσαι δὲ πλειόνων παίδων μητέρες ἦσαν ἐπάγεσθαι μοῖραν ἐξ αὐ- 30 τῶν ὁσηνδῆτινα καὶ πράττειν ὅπως εἰς φιλίαν συνάξουσι τὰ ἔθνη. μετὰ τοῦτο ἐξήεσαν ἐσθῆτας ἔχουσαι πενθίμους, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τέκνα νήπια ἐπαγό-

μεναι. ὥς δ' εἰς τὸν χάρακα τῶν Σαβίνων προῆλθον
 ὀδυρόμεναι τε καὶ προσπίπτουσαι τοῖς ἀπάντων γό-
 νασι πολὺν οἶκτον ἐκ τῶν ὁρώντων ἐκίνησαν, καὶ τὰ
 δάκρυα κατέχειν οὐδεὶς ἱκανὸς ἦν. συναχθέντος δὲ
 αὐταῖς τοῦ συνεδρίου τῶν προβούλων καὶ κελεύσαν- 5
 τος τοῦ βασιλέως ὑπὲρ ὧν ἤκουσι λέγειν ἢ τοῦ βου-
 λεύματος ἄρξασα καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχουσα τῆς πρε-
 σβείας Ἑρσιλία μακρὰν καὶ συμπαθεῖ διεξῆλθε δέη-
 σιν, ἀξιούσα χαρίσασθαι τὴν εἰρήνην ταῖς δεομέναις
 ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν, δι' ἧς ἐξενηνέχθαι τὸν πόλεμον 10
 ἀπέφαινε· ἐφ' οἷς δὲ γενήσονται δικαίοις αἱ διαλύ-
 σεις, τοὺς ἡγεμόνας αὐτοὺς συνελθόντας ἐφ' ἑαυτῶν
 διομολογήσασθαι πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ὁρώντας.

XXXXVI. Τοιαῦτα εἰποῦσαι προῦπεσον ἅπασαι
 τῶν τοῦ βασιλέως γονάτων ἅμα τοῖς τέκνοις καὶ διέ- 15
 μενον ἐρριμμένοι, ἕως ἀνέστησαν αὐτὰς ἐκ τῆς γῆς
 οἱ παρόντες ἅπαντα ποιήσιν τὰ μέτρια καὶ δυνατὰ
 ὑπὸ σπινθύνου. μεταστησάμενοι δὲ αὐτὰς ἐκ τοῦ
 συνεδρίου καὶ βουλευσάμενοι καθ' ἑαυτοὺς ἐκρίναν
 ποιεῖσθαι τὰς διαλλαγὰς. καὶ γίνονται τοῖς ἔθνεσιν 20
 ἐκ χειρὶ μὲν πρῶτον· ἔπειτα συνελθόντων τῶν βα-
 3 σιλέων συνθῆκαι περὶ φιλίας. ἦν δὲ τὰ συνομολο-
 γηθέντα τοῖς ἀνδράσι, περὶ ὧν τοὺς ὅρκους ἐποιή-
 σαντο, τοιάδε· βασιλέας μὲν εἶναι Ῥωμαίων Ῥωμύλον
 καὶ Τάτιον ἰσοψήφους ὄντας καὶ τιμὰς καρπουμένους 25
 τὰς ἰσας, καλεῖσθαι δὲ τὴν μὲν πόλιν ἐπὶ τοῦ κτίσαντος
 τὸ αὐτὸ φυλάττουσαν ὄνομα Ῥώμην, καὶ ἕνα ἕκαστον
 τῶν ἐν αὐτῇ πολιτῶν Ῥωμαίων, ὥς πρότερον, τοὺς
 δὲ σύμπαντας ἐπὶ τῆς Τατίου πατρίδος κοινῇ περι-
 λαμβανομένους κλήσει Κυρίτας· πολιτεύειν δὲ τοὺς 30
 βουλομένους Σαβίνων ἐν Ῥώμῃ ἱερά τε συνευγκα-
 μένους καὶ εἰς φυλὰς καὶ φράτρας ἐπιδιαιρεθέντας.

ταῦτα ὁμόσαντες καὶ βωμοὺς ἐπὶ τοῖς ὄρκοις ἰδρυσά-
 μενοι κατὰ μέσσην μάλιστα τὴν καλουμένην ἱερὰν ὁδὸν
 συνεπεράσθησαν ἀλλήλοις. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι τὰς ἑν-
 νάμεις ἀναλαβόντες ἡγεμόνας ἀπῆγον ἐπ' οἶκον, Τά-
 5 τιος δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ σὺν αὐτῷ τρεῖς ἄνδρες οἰκων
 τῶν διαφανεστάτων ὑπέμειναν ἐν Ῥώμῃ καὶ τιμὰς
 ἔσχον, ὥς τὸ ἀπ' αὐτῶν ἐκαρποῦτο γένος, Οὐόλοστος
 Οὐαλέριος καὶ Τάλλος Τύραννος ἐπὶ κλησιν καὶ τελευ-
 τας Μέντιος Κούρτιος, ὁ τὴν λίμνην σὺν τοῖς ὄπλοις
 10 διανηξάμενος, οἷς παρέμειναν ἑταῖροί τε καὶ συγ-
 γενεῖς καὶ πελάται, τῶν ἐπιχωρίων ἀριθμὸν οὐκ
 ἐλάττους.

XXXVII. Καταστάντων δὲ τῶν πραγμάτων
 ἔδοξε τοῖς βασιλεῦσιν, ἐπειδὴ πολλὴν ἐπίδοσιν εἰς
 15 ὄχλου πλῆθος ἢ πόλιν εἰλήφει, διπλάσιον τοῦ προ-
 τέρου ποιῆσαι τὸν τῶν πατρικίων ἀριθμὸν προσκα-
 ταλέξαντας σὺν τοῖς ἐπιφανεστάτοις οἰκοῖς ἐκ τῶν
 ὕστερον ἐποικησάντων ἴσους τοῖς προτέροις νεω-
 τέρους, οὓς ἐκάλεσαν πατρικίους· ἐξ ὧν ἑκατὸν ἄν-
 20 δρας, οὓς αἱ φράτραι προεχειρίσαντο, τοῖς ἀρχαίοις
 βουλευταῖς προσέγραψαν. περὶ μὲν οὖν τούτων ὀλί-
 γου δεῖν πάντες οἱ συγγράψαντες τὰς Ῥωμαϊκὰς ἱστο-
 ρίας συμπεφωνήκασιν, ὀλίγοι δὲ τινες περὶ τοῦ πλή-
 θους τῶν προσκαταγραφέντων βουλευτῶν διαφέρου-
 25 ται. οὐ γὰρ ἑκατὸν ἀλλὰ πεντήκοντα τοὺς ἐπεισελ-
 θόντας εἰς τὴν βουλὴν ἀποφαίνουσι γενέσθαι. περὶ
 δὲ τῶν τιμῶν, ὥς τὰς γυναιξὶν οἱ βασιλεῖς ἀπέδωκαν,
 ὅτι συνήγαγον αὐτοὺς εἰς φιλίαν, οὐχ ἅπαντες Ῥω- 33
 μαίων συγγραφεῖς συμφέρονται. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν
 80 γράφουσι τὰ τε ἄλλα πολλὰ καὶ μεγάλα δωρήσασθαι
 τὰς γυναιξὶ τοὺς ἡγεμόνας καὶ δὴ καὶ τὰς φράτρας
 τριάκοντα οὔδας, ὥσπερ ἔφην, ἐπωνύμους τῶν γυ-

ναικῶν ποιῆσαι· τοσαύτας γὰρ εἶναι γυναῖκας τὰς ἐπιπρεσβευσαμένας. Οὐάρρων δὲ Τερέντιος τοῦτ' αὐτοῖς τὸ μέρος οὐχ ὁμολογεῖ παλαιότερόν τε λέγων ἐπὶ ταῖς κουρίαις τεθῆναι τὰ ὀνόματα ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου κατὰ τὴν πρώτην τοῦ πλήθους διαίρεσιν τὰ δ μὲν ἀπ' ἀνδρῶν ληφθέντα ἡγεμόνων, τὰ δ' ἀπὸ τόπων· τὰς τ' ἐπὶ τὴν πρεσβείαν ἐξελθούσας γυναῖκας οὐ τριάκοντα εἶναι φησιν, ἀλλὰ πεντακοσίας τε καὶ τριάκοντα τριῶν δεούσας οἶσται τε οὐδ' εἰκὸς εἶναι τοσοῦτων γυναικῶν τιμὴν ἀφειλομένους τοὺς βασιλεῖς 10 ὀλίγαις ἐξ αὐτῶν δοῦναι μόναις. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὔτε μηδένα ποιήσασθαι λόγον οὔτε πλείω γράφειν τῶν ἱκανῶν φαίνεται μοι.

XXXVIII. Περὶ δὲ τῆς Κυριτῶν πόλεως, ἐξ ἧς οἱ περὶ τὸν Τάτιον ἦσαν (ἀπαιτεῖ γὰρ ἡ διήγησις καὶ 15 περὶ τούτων, οἵτινές τε καὶ ὁπόθεν ἦσαν, εἰπεῖν) τοσαῦτα παρελάβομεν. ἐν τῇ Ῥεατίνων χώρα καθ' ὃν χρόνον Ἀβοριγῖνες αὐτὴν κατεῖχον παρθένος τις ἐπιχωρία τοῦ πρώτου γένους εἰς ἱερὸν ἦλθεν Ἐνναλίου χορεύσουσα· τὸν δ' Ἐννάλιον οἱ Σαβῖνοι καὶ 20 παρ' ἐκείνων Ῥωμαῖοι μαθόντες Κυρίνον ὀνομάζουσιν, οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν τὸ ἀκριβὲς εἴτε Ἀφρῆς ἐστὶν εἴτε Ὄτερὸς τις ὁμοίας Ἀφρῆ τιμὰς ἔχων. οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἐνὸς οἰοῦνται θεοῦ πολεμικῶν ἀγώνων ἡγεμόνος ἑκάτερον τῶν ὀνομάτων κατηγορεῖσθαι, οἱ δὲ κατὰ 25 δύο τάττεσθαι δαιμόνων πολεμιστῶν τὰ ὀνόματα. ἐν δὲ τοῦ θεοῦ τῷ τεμένει χορεύουσα ἡ παῖς ἐνθεὸς ἄφνω γίνεται καὶ καταλιποῦσα τὸν χορὸν εἰς τὸν σηκὸν εἰστρέχει τοῦ θεοῦ. ἔπειτα ἐγκύμων ἐκ τοῦ δαίμονος, ὥς ἅπασιν ἐδόκει, γενομένη τίκτει παῖδα 30 Μόδιον ὄνομα, Φαβίδιον ἐπικλήσιν, ὃς ἀνδρωθεὶς μορφὴν τε οὐ κατ' ἄνθρωπον ἀλλὰ δαιμόνιον ἴσχει,

καὶ τὰ πολέμια πάντων γίνεται λαμπρότατος· καὶ αὐτὸν εἰσέρχεται πόθος οἰκίσαι πόλιν ἐφ' ἑαυτοῦ. συναγαγὼν δὴ χεῖρα πολλήν τῶν περὶ ἐκεῖνα τὰ χωρία οἰκούντων ἐν ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ κτίζει τὰς
 5 καλουμένας Κύρεις, ὥς μὲν τινες ἱστοροῦσιν ἐπὶ τοῦ δαίμονος, ἐξ οὗ γενέσθαι ὁ λόγος αὐτὸν εἶχε, τοῦνομα τῇ πόλει θέμενος, ὥς δ' ἕτεροι γράφουσιν ἐπὶ τῆς αἰχμῆς· κύρεις γὰρ οἱ Σαβίνοι τὰς αἰχμὰς καλοῦσιν. ταῦτα μὲν οὖν Τερέντιος Οὐάρρων γράφει.

- 10 XXXXVIII. Ζηνόδοτος δ' ὁ Τροιζήνιος συγγραφεὺς Ὀμβρικοὺς ἔθνος ἀνθυγενὲς ἱστορεῖ τὸ μὲν πρῶτον οἰκῆσαι περὶ τὴν καλουμένην Ῥεατίνην· ἐκεῖθεν δὲ ὑπὸ Πελασγῶν ἐξελαθέντας εἰς ταύτην ἀφικέσθαι τὴν γῆν ἔνθα νῦν οἰκοῦσι καὶ μεταβαλόντας
 15 ἅμα τῷ τόπῳ τοῦνομα Σαβίνους ἐξ Ὀμβρικῶν προσαγορευθῆναι. Κάτων δὲ Πόρκιος τὸ μὲν ὄνομα τῷ Σαβίνων ἔθνει τεθῆναι φησιν ἐπὶ Σάβον τοῦ Σάγκου δαίμονος ἐπιχωρίου, τοῦτον δὲ τὸν Σάγκον ὑπὸ τινων πίστιον καλεῖσθαι Δία. πρώτην δ' αὐτῶν οἰκησιν
 20 ἀποφαίνει γενέσθαι κώμην τινὰ καλουμένην Τεστροῦναν ἀγχοῦ πόλεως Ἀμιτέρνης κειμένην, ἐξ ἧς ὄρμηθέντας τότε Σαβίνους εἰς τὴν Ῥεατίνην ἐμβαλεῖν Ἀβοριγίνων αὐτὴν κατοικούντων καὶ πόλιν αὐτῶν τὴν ἐπιφανεστάτην Κοτυλλίας πολέμῳ χειρωσαμέ-
 25 νους κατασχεῖν. ἐκ δὲ τῆς Ῥεατίνης ἀποικίας ἀποστελλαντας ἄλλας τε πόλεις κτίσαι πολλὰς, ἐν αἷς οἰκεῖν ἀτειχίστοις, καὶ δὴ καὶ τὰς πρόσαγορευόμενας Κύρεις· χώραν δὲ κατασχεῖν τῆς μὲν Ἀδριανῆς θαλάττης ἀπέχουσαν ἀμφὶ τοὺς ὀγδοήκοντα καὶ δια-
 30 κοσίους σταδίους, τῆς δὲ Τυρρηνικῆς τετταράκοντα πρὸς διακοσίοις· μῆκος δὲ αὐτῆς εἶναι φησιν ὀλίγῳ μείον σταδίων χιλίων. ἔστι δέ τις καὶ ἄλλος ὑπὲρ τῶν

Σαβίνων ἐν ἱστορίαις ἐπιχωρίοις λεγόμενος λόγος, ὥς
 Λακεδαιμονίων ἐποικησάντων αὐτοῖς καθ' ὃν χρόνον
 ἐπιτροπεύων Εὐνομον τὸν ἀδελφιδοῦν Λυκοῦργος
 40 ἔθετο τῇ Σπάρτῃ τοὺς νόμους. ἀχθομένους γάρ τινας
 τῇ σκληρότητι τῆς νομοθεσίας καὶ διαστάντας ἀπὸ 5
 τῶν ἐτέρων οἴχεσθαι τὸ παραπαν ἐκ τῆς πόλεως·
 ἔπειτα διὰ πελάγους πολλοῦ φερομένους εὔξασθαι
 τοῖς θεοῖς (πόθον γάρ τινα ὑπελθεῖν αὐτοὺς ὅποι-
 αςδῆποτε γῆς) εἰς ἣν ἂν ἔλθωσι πρώτην, ἐν ταύτῃ
 κατοικήσειν. καταχθέντας δὲ τῆς Ἰταλίας περὶ τὰ 10
 καλούμενα Πωμεντῖνα πεδία τό τε χωρίον, ἐν ᾧ πρῶ-
 τον ὠρμίσαντο, Φορωνίαν ἀπὸ τῆς πελαγίου φορή-
 σεως ὀνομάσαι καὶ θεᾶς ἱερὸν ἰδρύσασθαι Φορωνίας,
 ἣ τὰς εὐχὰς ἔθεντο· ἣν νῦν ἐνὸς ἀλλαγῇ γράμματος
 Φερωνίαν καλοῦσιν. ἐκεῖθεν δ' ὀρμηθέντας αὐτῶν 15
 τινας συννοίκους τοῖς Σαβίνοις γενέσθαι· καὶ διὰ
 τοῦτο πολλὰ τῶν νομίμων εἶναι Σαβίνων Λακωνικὰ,
 μάλιστα δὲ τὸ φιλοπόλεμόν τε καὶ τὸ λιτοδίαιτον καὶ
 παρὰ πάντα τὰ ἔργα τοῦ βίου σκληρόν. ὑπὲρ μὲν δὲ
 τοῦ Σαβίνων γένους ταῦθ' ἱκανά. 20

L. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ῥωμύλον καὶ Τάτιον τὴν τε
 πόλιν εὐθὺς ἐποιοῦν μελίζονα προσθέντες ἐτέρους
 41 αὐτῇ δύο λόφους, τὸν τε Κυρίνιον κληθέντα καὶ τὸν
 Καίλιον, καὶ διελόμενοι τὰς οἰκήσεις χωρὶς ἀλλήλων
 δίαιταν ἐν τοῖς ἰδίοις ἐκάτεροι χωρίοις ἐποιοῦντο, 25
 Ῥωμύλος μὲν τὸ Παλάτιον κατέχων καὶ τὸ Καίλιον
 ὄρος· ἔστι δὲ τῷ Παλατίῳ προσεχές· Τάτιος δὲ τὸν
 Καπιτώλιον, ὅνπερ ἐξ ἀρχῆς κατέσχε, καὶ τὸν Κυρί-
 νιον ὄχθον. τὸ δ' ὑποκείμενον τῷ Καπιτωλίῳ πεδῖον
 ἐκκόψαντες τὴν ἐν αὐτῷ πεφυκυῖαν ὕλην καὶ τῆς 30
 λίμνης, ἣ δὲ διὰ τὸ κοῖλον εἶναι τὸ χωρίον ἐπλήθυε
 τοῖς κατιοῦσιν ἐκ τῶν ὁρῶν νάμασι, τὰ πολλὰ χῶσαν-

τες ἀγορὰν αὐτόθι κατεστήσαντο, ἥ καὶ νῦν ἐτι
 χρώμενοι Ῥωμαῖοι διατελοῦσι, καὶ τὰς συνόδους ἐν-
 ταῦθα ἐποιοῦντο ἐν Ἡφαίστιον χρηματίζοντες ἱερῶ
 μικρὸν ὑπερανέστηκότες τῆς ἀγορᾶς. ἱερὰ τε ἰδρύσαντο
 5 καὶ βωμοὺς καθιέρωσαν οἷς ἠϋξάντο κατὰ τὰς μάχας
 θεοῖς, Ῥωμύλος μὲν ὀρθωσίῳ Διὶ παρὰ ταῖς καλου- 342
 μέναις Μυκωνίδι πύλαις, αἱ φέρουσιν εἰς τὸ Παλά-
 τιον ἐκ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, ὅτι τὴν στρατιὰν αὐτοῦ φυ-
 γοῦσαν ἐποίησεν ὁ θεὸς ὑπακούσας ταῖς εὐχαῖς στῆναι
 10 τε καὶ πρὸς ἀλκὴν τραπέσθαι· Τάτιος δὲ Ἠλῖω τε καὶ
 Σελήνῃ καὶ Κρόνῳ καὶ Ῥέᾳ, πρὸς δὲ τούτοις Ἑστία
 καὶ Ἡφαίστῳ καὶ Ἀρτέμιδι καὶ Ἐνναλίῳ καὶ ἄλλοις
 θεοῖς, ὧν χαλεπὸν ἐξείκειν Ἑλλάδι γλώττῃ τὰ ὀνό-
 ματα, ἐν ἀπάσαις τε ταῖς κυρίαις Ἡρᾷ τραπέζας
 15 ἔθετο κυριτίδι λεγομένῃ, αἱ καὶ εἰς τόδε χρόνον κέυν-
 ται. ἔτη μὲν οὖν πέντε συνεβασίλευσαν ἀλλήλοις
 ὑπὲρ οὐδενὸς διαφερόμενοι χρήματος, ἐν οἷς κοινὴν 343
 πρᾶξιν ἀπεδείξαντο τὴν ἐπὶ Καμερίνους στρατείαν.
 ληστήρια γὰρ ἐκπέμποντες οἱ Καμερίνοι καὶ πολλὰ
 20 τὴν χώραν αὐτῶν κακοῦντες οὐ συνέβαινον ἐπὶ δί-
 κην πολλάκις ὑπ' αὐτῶν καλούμενοι· οὓς ἐκ παρα-
 τάξεώς τε νικήσαντες (ἐχώρησαν γὰρ αὐτοῖς ὁμόσε) καὶ
 μετὰ ταῦτα ἐκ τειχομαχίας κατὰ κράτος ἐλόντες ὅπλα
 μὲν ἀφείλοντο καὶ χώρας ἐξημίωσαν τῇ τρίτῃ μερίδι·
 25 **** ἦν λυμαινομένων τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐπεξελθόν-
 τες καὶ τροπώσάμενοι αὐτούς, τὰ μὲν αὐτῶν ἅπαντα
 τοῖς σφετέροις πολίταις διείλον, αὐτούς δὲ τοὺς ἀν-
 θρώπους ὅποσοι ἐβούλοντο ἐν Ῥώμῃ κατοικεῖν εἰ-
 σαν. ἐγένοντο δ' ὥς τετρακισχίλιοι, οὓς ταῖς φράτραις
 30 ἐπεμέρισαν, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἀποικίαν Ῥωμαίων
 ἐποίησαν. ἦν δὲ Ἀλβανῶν ἀποικησις ἡ Καμερία
 πολλοῖς χρόνοις ἀποσταλείσα πρότερον τῆς Ῥώμης·

τὸ δ' ἀρχαῖον Ἀβοριγίνων οἰκησὶς ἐν ταῖς πάνυ ἐπιφανέῃς.

LI. Ἐνιαντῷ δὲ ἔκτῳ περιίσταται πάλιν εἰς ἓνα τὸν Ῥωμύλον ἢ τῆς πόλεως ἀρχὴ Τατίου τελευτήσαντος ἐξ ἐπιβουλῆς, ἣν συνέστησαν ἐπ' αὐτῷ Λαβινια- 5 τῶν οἱ κορυφαιότατοι συμφρονήσαντες ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας· τῶν ἐταίρων τινὲς τοῦ Τατίου ληστήριον ἐξαγαγόντες εἰς τὴν Λαβινιατῶν χώραν χρήματά τε αὐτῶν ἤρπασαν πολλὰ καὶ βοσκημάτων ἀπήλασαν ἀγέλας, τῶν δ' ἐπιβοηθούντων οὓς μὲν ἀπέκτειναν, οὓς 10 δ' ἐτραυμάτισαν. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας παρὰ τῶν ἡδικημένων καὶ τὰ δίκαια ἀπαιτούσης ὁ μὲν Ῥωμύλος ἐδικαίωσε παραδοῦναι τοὺς δράσαντας τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀπάγειν, ὁ δὲ Τάτιος τῶν ἐταίρων περιεχόμενος οὐκ ἤξιον πρὸ δίκης τινὰς ὑπ' ἐχθρῶν ἀπά- 15 γεσθαι καὶ ταῦτα πολλὰς ὄντας ὑπὸ ξένων· δικάζεσθαι δ' αὐτοῖς ἐκέλευε τοὺς ἡδικῆσθαι λέγοντας εἰς Ῥώμην ἀφικομένους. οἱ μὲν δὲ πρέσβεις οὐδὲν εὐρόμενοι τῶν δικαίων ἀγανακτοῦντες ἀπήεσαν, ἀκολουθήσαντες δ' αὐτοῖς τῶν Σαβίνων τινὲς ὑπ' ὀργῆς, 20 ἐσκηνωμένοις παρὰ τὴν ὁδὸν (ἐσπέφα γὰρ αὐτοὺς κατέλαβεν) ἐπιτίθενται καθεύδουσι καὶ τὰ τε χρήματ' αὐτοὺς ἀφαιροῦνται καὶ ὀπόσους ἐν ταῖς κοίταις ἐτι κατέλαβον ἀποσφάττουσιν, ὅσοις δὲ ταχεῖα τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῶν αἰσθησὶς ἐγένετο καὶ τοῦ διαφυγεῖν 25 θύναμιν εἰς τὴν πόλιν ἀφικνουῦνται. μετὰ τοῦτο ἐκ τε Λαβινίου πρέσβεις ἀφικόμενοι καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων συχνοῶν κατηγόρουν τῆς παρανομίας καὶ πόλεμον παρήγγελλον εἰ μὴ τεύξονται τῆς δίκης.

LII. Ῥωμύλῳ μὲν οὖν δεινὸν, ὥσπερ ἦν, τὸ περὶ 30 τοὺς πρεσβευτὰς ἐφαίνετο πάθος καὶ ταχεῖας ἀφοσιώσεως δεόμενον, ὥς ἱεροῦ καταλυομένου νόμου. καὶ

οὐδὲν ἔτι διαμελλήσας, ὥς εἶδεν ὀλιγοροῦντα τὸν
 Τάτιον αὐτὸς συνέλαβε τοὺς ἐνόχους τῷ ἄγρει καὶ
 δῆσας παρέδωκε τοῖς πρεσβευταῖς ἀπάγειν. Τατίῳ δὲ
 θυμός τε εἰσέρχεται τῆς ὕβρεως, ἣν ὑπὸ τοῦ συνάρ-
 5 χοντος ἡτιᾶτο ὑβρίσθαι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀν-
 δρῶν, καὶ οἰκτος τῶν ἀπαγομένων (ἦν γὰρ καὶ συγ-
 γενής τις αὐτοῦ τῷ ἄγρει ἐνοχος) καὶ ἀντίκα τοὺς
 στρατιώτας ἀναλαβὼν ἐβοήθει διὰ τάχους ἐν ὁδῷ
 τε ὄντας τοὺς πρέσβεις καταλαβὼν ἀφείλετο τοὺς
 10 ἀπαγομένους. χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διελθόντος, ὥς
 μὲν τινες φασιν, ἅμα Ῥωμύλῳ παραγεθόμενος εἰς τὸ
 Λαβίνιον ἔνεκα θυσίας, ἣν ἔδει τοῖς πατρώοις θεοῖς
 ὑπὲρ τῆς πόλεως θῦσαι τοὺς βασιλεῖς, συστάντων ἐπ’
 αὐτὸν τῶν ἐταίρων τε καὶ γένει προσηκόντων τοῖς
 15 ἀνηρημένοις πρέσβεσιν ἐπὶ τῶν βωμῶν ταῖς μαγειρι-
 καῖς σφαγίσαι καὶ τοῖς βουπόροις ὕβελοις παιόμενος
 ἀποθνήσκει. ὥς δ’ οἱ περὶ Λικίνιον γράφουσιν οὐ
 μετὰ Ῥωμύλου παραγενόμενος οὐδὲ χάριν ἰερῶν,
 ἀλλὰ μόνος ὥς πείσων τοὺς ἀδικηθέντας ἀφεῖναι τοῖς
 20 δεδρακόσι τὴν ὀργὴν, ἀγανακτήσαντος τοῦ πλήθους
 ἐπὶ τῷ μὴ παραδίδοσθαι σφίσι τοὺς ἄνδρας, ὥς ὃ τε
 Ῥωμύλος ἐδικαίωσε καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἔκρινε βουλή,
 καὶ τῶν προσηκόντων τοῖς τεθνεῶσι κατὰ πλήθος
 ὀρμησάντων ἐπ’ αὐτὸν, ἀδύνατος ὢν ἔτι διαφυγεῖν
 25 τὴν ἐκ χειρὸς δίκην καταλευσθεὶς ὑπ’ αὐτῶν ἀπο-
 θνήσκει. Τάτιος μὲν οὖν τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχε
 τρία μὲν ἔτη πολεμήσας Ῥωμύλῳ, πέντε δὲ συνάρξας,
 θάπτεται δ’ εἰς Ῥώμην κομισθεὶς ἐντίμῳ ταφῇ καὶ
 χοᾶς αὐτῷ καθ’ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἡ πόλις ἐπιτελεῖ
 30 δημοσίᾳ.

LIII. Ῥωμύλος δὲ μόνος ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὸ δεύ-
 τερον καταστάς τό τε ἄγος ἀφοσιοῦται τὸ περὶ τοὺς

πρέσβεις γενόμενον προειπὼν τοῖς ἐργασαμένοις τὸ
 μύσος ὕδατος εἰργεσθαι καὶ πυρός (ἐπεφεύγεσαν γὰρ
 ἐκ τῆς πόλεως ἅπαντες ἅμα τῷ τὸν Τάτιον ἀποθα-
 νεῖν) καὶ τῶν Λαβινιατῶν τοὺς συστάντας ἐπὶ τὸν
 Τάτιον δικαστηρίῳ παραδόντες ἐκδοθέντας ὑπὸ τῆς 5
 πόλεως, ἐπειδὴ δικαιότερα ἐδόκουν λέγειν τὰ βίαια
 τιμωρησάμενοι τοῖς βιαίοις, ἀπέλυσε τῆς αἰτίας. ταῦτα
 διαπραξάμενος ἐπὶ τὴν Φιδθηναίων ἐστράτευσε πόλιν
 ἀπὸ τετταράκοντα σταδίων τῆς Ῥώμης κειμένην, με-
 γάλην τε καὶ πολυάνθρωπον οὖσαν τότε. ἀγομένης 10
 γὰρ εἰς τὴν Ῥώμην ἀγορᾶς ἐν σκάφαις ποταμηγοῖς,
 ἦν Κρουστομερίνοι πιεζομένοις ὑπὸ λιμοῦ Ῥωμαίοις
 ἀπέστειλαν, ὥσάμενοι κατὰ πλήθος ἐπὶ τὰς σκάφας
 οἱ Φιδθηναῖοι τὴν τε ἀγορὰν διήρπασαν καὶ τῶν ἀν- 15
 θρώπων τινὰς τῶν ἐπιβοηθούντων ἀπέκτειναν αἰ-
 τούμενοί τε δίκας οὐχ ὑπείχον. ἐφ' οἷς ἀγανακτῶν
 ὁ Ῥωμύλος ἐνέβαλεν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν πολλῇ
 στρατιᾷ καὶ γενόμενος ἀφθόνου λείας ἐγκρατὴς ἀπά-
 γειν μὲν παρεσκευάζετο τὴν δύναμιν, ἐπεξελθόντων
 δὲ τῶν Φιδθηναίων συνάπτει πρὸς αὐτοὺς μάχην. 20
 καρτεροῦ δὲ ἀγῶνος γενομένου καὶ πολλῶν πεσόντων
 ἀφ' ἑκατέρων ἡσσηθέντες οἱ Φιδθηναῖοι τρέπονται
 πρὸς φυγὴν, ὁ δ' ἐκ ποδὸς συνακολουθῶν αὐτοῖς
 συνεισπύπτει τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τείχος. ἀλούσης
 δὲ τῆς πόλεως ἐξ ἐφόδου τιμωρησάμενος ἐξ αὐτῶν 25
 ὀλίγους καὶ φυλακὴν ἐν τῇ πόλει τριακοσίων ἀνδρῶν
 καταλιπὼν τῆς τε χώρας μοῖραν ἀποτεμόμενος, ἦν
 τοῖς σφετέροις διεῖλεν, ἀποικίαν ἐποίησε Ῥωμαίων καὶ
 ταύτην τὴν πόλιν. ἦν δὲ Ἀλβανῶν ἀπόκτισις κατὰ
 τὸν αὐτὸν οἰκισθεῖσα Νωμεντῷ τε καὶ Κρουστομερεῖα 30
 χρόνον τριῶν ἀδελφῶν τῆς ἀποικίας ἡγησαμένων,
 ὧν ὁ πρεσβύτατος τὴν Φιδήνην ἐκτίσεν.

LIII. Μετὰ τοῦτον τὸν πόλεμον ἐπὶ Καμαρίνους
 ἐστράτευσεν ἐπιτιθεμένους τοῖς παρὰ σφίσιν ἐποί-
 κοις, καθ' ὃν χρόνον ἔκαμνεν ἡ Ῥωμαίων πόλις ὑπὸ
 νόσου λοιμικῆς· ἥ δὲ μάλιστα ἐπαρθέντες οἱ Καμαρί-
 5 νοι καὶ νομίσαντες ἄρδην τὸ Ῥωμαίων διαφθορήσε-
 σθαι γένος ὑπὸ τῆς συμφορᾶς τοὺς μὲν ἀπέκτειναν
 τῶν ἐποίκων, τοὺς δ' ἐξέβαλον. ἀνθ' ὧν τιμωρού-
 μενος αὐτοὺς ὁ Ῥωμύλος, ἐπειδὴ τὸ δεύτερον ἐκρά-
 τησε τῆς πόλεως, τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀποστάσεως
 10 ἀπέκτεινε, τοῖς δὲ στρατιώταις διαρπάσαι τὴν πόλιν
 ἐφῆκε, τῆς τε χώρας τὴν ἡμίσειαν ἀποτεμόμενος ἔξω
 τῆς πρότερον τοῖς κληρούχοις δοθείσης καὶ φρουρὰν
 ἀξιόχρεων καταλιπὼν, ὥς μηδὲν ἔτι παρακινῆσαι τοὺς
 ἔνδον, ἀπῆγε τὴν δύναμιν. ἐκ ταύτης τῆς στρατείας
 15 καὶ δεύτερον θρόαμβον κατήγαγε καὶ ἀπὸ τῶν λα-
 φύρων τέθριππον χαλκοῦν ἀνέθηκε τῷ Ἡφαίστῳ καὶ
 παρ' αὐτῷ τὴν ἰδίαν ἔστησεν εἰκόνα ἐπιγράψας
 Ἑλληνικοῖς γράμμασι τὰς ἑαυτοῦ πράξεις. τρίτος 3
 αὐτῷ συνέστη πόλεμος πρὸς ἔθνους Τυρρηνικοῦ τὴν
 20 μεγίστην ἰσχὺν ἔχουσιν τότε πόλιν, ἣ καλεῖται μὲν
 Οὐιοί, ἀπέχει δὲ τῆς Ῥώμης ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν στα-
 δίους, κεῖται δ' ἐφ' ὑψηλοῦ σκοπέλου καὶ περιρρῶ-
 γος μέγεθος ἔχουσα ὅσον Ἀθῆναι. ἐποίησαντο δ' οἱ
 Οὐιεντανοὶ τοῦ πολέμου πρόφασιν τὴν τῆς Φιδήνης
 25 ἄλωσιν καὶ πρέσβεις ἀποστείλαντες ἐκέλευον Ῥω-
 μαίοις ἐξάγειν ἐκ τῆς πόλεως τὴν φρουρὰν καὶ τὴν
 χώραν, ἣν κατεῖχον ἀφελόμενοι τοὺς Φιδηναίους,
 ἀποδιδόναι τοῖς ἐξ ἀρχῆς κυρτοῖς. ὥς δ' οὐκ ἐπειθον
 ἐλάσαντες πολλῇ στρατιᾷ πλησίον τῆς Φιδήνης ἐν
 30 ἀπόπτῳ τίθενται τὸν χάρακα. προεγνωκῶς δὲ αὐτῶν
 τὴν ἐξοδὸν ὁ Ῥωμύλος ἐξεληλύθει τὴν κρατίστην
 δύναμιν ἔχων καὶ ἦν ἐν τῇ πόλει τῶν Φιδηναίων

¹ εὐτρεπής. ἐπεὶ δ' ἔτοιμα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἦν, ἀμφοτέρωι προελθόντες εἰς τὸ πεδῖον ἐμάχοντο καὶ διέμειναν ἄχρι πολλῆς ὥρας ἐκθύμως ἀγωνιζόμενοι, ἕως ἢ νῦξ ἐπιλαβοῦσα διέκρινεν αὐτοὺς ἴσους κατὰ τὸν ἀγῶνα γενομένους. καὶ ταύτην μὲν τὴν μάχην οὕτως ⁵ ἡγωνίσαντο.

www.libtool.com.cn

LV. ἑτέρας δὲ μάχης μετ' οὐ πολὺ γενομένης, ἐνίκων οἱ Ῥωμαῖοι σοφίᾳ τοῦ ἡγεμόνος ὅρος τι καταλαβομένου νύκτωρ οὐ πολὺν τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων τόπον ἀπέχον καὶ λοχίσαντος ἐν αὐτῷ τὴν ¹⁰ ἀκμαιοτάτην τῶν ὕστερον ἀφικομένων ἐκ τῆς πόλεως ἱππέων τε καὶ πεζῶν δύναμιν. συνελθόντων δ' εἰς τὸ πεδῖον ἀμφοτέρων καὶ τὸν αὐτὸν ἀγωνιζομένων τρόπον, ἐπειδὴ τὸ σύνθημα ὁ Ῥωμύλος ἤρε τοῖς ἐπὶ τοῦ ὅρους, ἀλαλάξαντες οἱ λοχῶντες ἔθεον ἐπὶ τοὺς ¹⁵ Οὐιεντανοὺς ἐκ τῶν κατόπιν καὶ προσπεσόντες ἀνδράποισ μεμοχθηκόσιν αὐτοὶ ἀκμῆτες ὄντες οὐ σὺν πολλῷ τρέπουσι χρόνῳ. τῶν δ' ὀλίγοι μὲν τινες ἀποθνήσκουσι κατὰ τὴν μάχην, οἱ δὲ πλείους εἰς τὸν

² Τέβεριν ποταμόν (ῥεῖ δὲ παρὰ τὴν Φιδήνην) ῥίψαν- ²⁰ τες ἑαυτοὺς, ὥς διανηξόμενοι τὸ ῥεῦμα, διεφθάρσαν. τραυματαῖαι γὰρ ὄντες καὶ βαρεῖς ὑπὸ κόπου ἀδύνατοι ἐγένοντο διανήξασθαι· οἱ δὲ καὶ ἀπειρία τοῦ νεῖν, οὐ προϊδόντες, ὑπὸ τοῦ δεινοῦ τὴν γνώμην ἐπιταραχθέντες ἐν ταῖς δίναις ἀπώλλυντο. εἰ μὲν ²⁵ οὖν συνέγνωσαν ἑαυτοῖς Οὐιεντανοὶ κακῶς τὰ πρῶτα βεβουλευμένοις καὶ τὸ λοιπὸν ἦγον ἡσυχίαν οὐδενὸς ἂν ἔτι μείζονος ἀπέλαυσαν κακοῦ, νῦν δὲ ἀναμαχεσθαί τε τὰ πρότερα σφάλματα ἐλπίσαντες καὶ εἰ μείζονι παρασκευῇ ἐπιβάλοιεν, ῥαδίως ἐπικρατήσειν ³⁰ οἰόμενοι τῷ πολέμῳ, πολλῇ στρατιᾷ τῇ τε ἐξ αὐτῆς τῆς πόλεως καταγραφείσῃ καὶ ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν κατὰ

φιλλίαν παραγενομένην τὸ δεύτερον ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους
 ἐλαύνουσι· καὶ γίνεται πάλιν αὐτῶν μάχη καρτερὰ
 τῆς Φιδήνης πλησίον, ἣν ἐνίκων Ῥωμαῖοι πολλοὺς
 μὲν ἀποκτείναντες τῶν Οὐιεντανῶν, ἔτι δὲ πλείους
 5 αἰχμαλώτους λαβόντες. ἐάλω δὲ καὶ ὁ χάραξ αὐτῶν
 μεστὸς ὦν χρημάτων τε καὶ ὀπλῶν καὶ ἀνδραπόδων,
 καὶ σκάφαι ποταμηγοὶ γέμουσαι πολλῆς ἀγορᾶς ἐλή- 35
 φθησαν, ἐν αἷς ὁ τῶν αἰχμαλώτων ὄχλος εἰς τὴν Ῥώ-
 μην κατήγετο διὰ τοῦ ποταμοῦ. οὗτος ἦχθη τρίτος
 10 ὑπὸ Ῥωμύλου θρίαμβος μακρῷ τῶν προτέρων ἐκ-
 πρεπέστερος. καὶ μετ' οὐ πολὺ Οὐιεντανῶν πρεσβείας
 ἀφικομένης περὶ διαλύσεως τοῦ πολέμου καὶ συγγνώ-
 μην τῶν ἀμαρτημάτων ἀξιούσης λαβεῖν δίκας ὁ
 Ῥωμύλος αὐτοῖς ἐπιτίθησι τάςδε· χώραν τε παραδοῦ-
 15 ναι Ῥωμαίοις τὴν προσεχῇ τῷ Τεβέρει, τοὺς καλου-
 μένους Ἐπὶ τὰ πάγους, καὶ τῶν ἄλῶν ἀποστῆναι τῶν
 παρὰ ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ ποταμοῦ, τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι
 νεωτερίσαι τὸ πιστὸν παρασχεῖν ὄμηρα πεντήκοντα
 ἀγαρόντας. ὑπομεινάντων δὲ Οὐιεντανῶν ἅπαντα
 20 ταῦτα σπονδὰς ποιησάμενος πρὸς αὐτοὺς εἰς ἑκατὸν
 ἔτη στήλαις ἐνεχάραξε τὰς ὁμολογίας. τῶν δ' αἰχμα-
 λῶτων τοὺς μὲν ἀπιέναι βουλομένους ἀφῆκεν ἄνευ
 λύτρων, τοὺς δ' αὐτοῦ μένειν προαιρουμένους πολλῷ
 πλείους ὄντας τῶν ἐτέρων πολίτας ποιησάμενος ταῖς 35
 25 φράτραις ἐπιδιεῖλε καὶ κλήρους αὐτοῖς προσένειμε
 τοὺς ἐπὶ τὰδε τοῦ Τεβέρους.

LVI. Οὗτοι συνέστησαν οἱ πόλεμοι Ῥωμύλῳ λό-
 γου καὶ μνήμης ἄξιοι. τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι τῶν πλησίον
 ἔθνων ὑπαγαγέσθαι ταχεῖα ἢ τελευτὴ τοῦ βίου συμ-
 30 βᾶσα ἔτι ἀκμάζοντι αὐτῷ τὰ πολέμια πράττειν ἐν αἰτία
 γενέσθαι ἔδοξε· περὶ ἧς πολλοὶ παραδέδονται λόγοι
 καὶ διάφοροι. οἱ μὲν οὖν μυθωδέστερα τὰ περὶ αὐτοῦ

ποιοῦντες ἐκκλησιάζοντά φασιν αὐτὸν ἐπὶ στρατο-
 πέδου ζόφου κατασκήψαντος ἐξ αἰθρίας καὶ χειμῶνος
 μεγάλου καταρραγέντος ἀφανῇ γενέσθαι καὶ πεπι-
 στεύκασιν ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἰσραὴλ τὸν ἄνδρα ἀνηρπά-
 σθαι· οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες πρὸς τῶν ἰδίων 5
 πολιτῶν λέγουσιν αὐτὸν ἀποθανεῖν. αἰτίαν δὲ τῆς
 ἀναιρέσεως αὐτοῦ φέρουσι τὴν τε ἄφρονην τῶν ὁμή-
 ρων, οὗς παρὰ Οὐλιανῶν ἔλαβεν, ἄνευ κοινῆς
 γνώμης γενομένην παρὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ τὸ μηκέτι τὸν
 αὐτὸν προσφέρεσθαι τρόπον τοῖς ἀρχαιοτάτοις πολί- 10
 ταις καὶ τοῖς πρὸς γράφοις, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐν τιμῇ
 15 πλείονι ἄγειν, τῶν δ' ἐπεισαχθέντων ὑπεροχῶν, τό-
 τε ὡμὸν αὐτοῦ περὶ τὰς τιμωρίας τῶν ἑξαμαρτα-
 νόντων καὶ αὐθαδῆς, (Ῥωμαίων γάρ τινες ἐπὶ ληστεία
 τῶν πλησιοχώρων κατηγορηθέντας οὔτε ἀφανεῖς ἄν- 15
 δρας οὔτε ὀλίγους ἐκέλευσεν ὥσαι κατὰ τοῦ κρημνοῦ
 τὴν δίκην αὐτὸς μόνος δικάσας) μάλιστα δὲ ὅτι βαρὺς
 ἦδη καὶ αὐθάδης εἶναι ἐδόκει καὶ τὴν ἀρχὴν οὐκέτι
 βασιλικῶς ἀλλὰ τυραννικώτερον ἐξάγειν. διὰ ταύτας
 δὲ λέγουσι τὰς αἰτίας συστάντας ἐπ' αὐτῷ τοὺς πα- 20
 τρικίους βουλευῆσαι τὸν φόνον, πρᾶξαι δὲ τὸ ἔργον ἐν
 τῷ βουλευτηρίῳ καὶ διελόντας τὸ σῶμα κατὰ μέρη
 χάριν τοῦ μὴ φανῆναι τὸν νεκρὸν ἐξελεθεῖν κρύπτον-
 τας ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ὅσον ἕκαστος εἶχεν αὐτοῦ
 μέρος καὶ μετὰ τοῦτο γῇ κρύψαι κατὰ τὸ ἀφανές. οἱ 25
 δ' ἐκκλησιάζοντα μὲν αὐτόν φασιν ὑπὸ τῶν νεοπολι-
 τῶν Ῥωμαίων ἀναιρεθῆναι, ἐπιχειρῆσαι δ' αὐτοὺς
 τῷ φόνῳ καθ' ὃν χρόνον ἡ ζάλη καὶ τὸ σκότος ἐγένετο
 56 διασκεδασθέντος ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου καὶ
 μονωθέντος τῆς φυλακῆς τοῦ ἡγεμόνος. διὰ τοῦτο 30
 γοῦν φασὶ τὴν ἡμέραν ἐν ἣ τὸ πάθος ἐγένετο τῆς
 τροπῆς τοῦ πλήθους ἐπώνυμον εἶναι καὶ μέχρι τῶν

καθ' ἡμᾶς χρόνων ὄχλου φυγὴν καλεῖσθαι. ἔοικε δ' οὐ μικρὰν ἀφορμὴν παρέχειν τοῖς θεοποιοῦσι τὰ θνητὰ καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβιβάζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἐπιφανῶν τὰ συμβάντα ἐκ τοῦ θεοῦ περὶ τὴν σύγκρισιν
 5 τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου καὶ τὴν διάκρισιν. ἐν τε γὰρ τῷ βιασμῷ τῆς μητρὸς αὐτοῦ εἰδ' ὑπ' ἀνθρώπων τινὸς εἰδ' ὑπὸ θεοῦ γενομένῳ τὸν ἥλιον ἐκλιπεῖν φασιν ὅλον καὶ σκότος παντελῶς ὥσπερ ἐν νυκτὶ τὴν γῆν κατασχεῖν ἐν τε τῇ τελευτῇ αὐτοῦ ταῦτ' συμβῆναι
 10 λέγουσι πάθος. ὁ μὲν δὴ κτίσας τὴν Ῥώμην καὶ πρῶτος ἀποδειχθεὶς ὑπ' αὐτῆς βασιλεὺς Ῥωμύλος τοιαύτης λέγεται τελευτῆς τυχεῖν, οὐδεμίαν ἐξ αὐτοῦ γενεὰν καταλιπὼν, ἐπτα μὲν ἔτη καὶ τριάκοντα βασιλεύσας, πεντηκοστὸν δὲ καὶ πέμπτον ἔτος ἔχων ἀπὸ
 15 γενεᾶς. νέος γὰρ δὴ παντάπασιν ἔτυχε τῆς ἡγεμονίας ὀκτωκαιδεκαέτης, ὥς ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ τὰς περὶ αὐτοῦ συγγράψαντες ἱστορίας.

LVII. Τῷ δ' ἐξῆς ἐνιαυτῷ βασιλεὺς μὲν οὐδεὶς ἀπεδείχθη Ῥωμαίων, ἀρχὴ δέ τις, ἣν καλοῦσι μεσο-
 20 βασίλειον, ἐπεμελεῖτο τῶν κοινῶν τοιόνδε τινα τρόπον ἀποδεικνυμένη· τῶν πατρικίων οἱ καταγραφέντες εἰς τὴν βουλὴν ὑπὸ Ῥωμύλου διακόσιοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες, ὥσπερ ἔφην, διενεμήθησαν εἰς δεκάδας· ἔπειτα διακληρωσάμενοι τοῖς λαχοῦσι δέκα πρώτοις
 25 ἀπέδωκαν ἄρχειν τῆς πόλεως τὴν αὐτοκράτορα ἀρχήν. ἐκεῖνοι δ' οὐχ ἅμα πάντες ἐβασίλευον, ἀλλ' ἐκ διαδοχῆς ἡμέρας πέντε ἕκαστος, ἐν αἷς τὰς τε ῥάβδους εἶχε καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας σύμβολα. παρεδίδου δ' ὁ πρῶτος ἄρξας τῷ δευτέρῳ τὴν ἡγε-
 30 μονίαν καὶ κείνος τῷ τρίτῳ καὶ τοῦτ' ἐγένετο μέχρι τοῦ τελευταίου. διεξελθούσης δὲ τοῖς πρώτοις δέκα [βασιλεῦσι] τῆς πεντηκονθήμερου προδεσμίας ἕτεροι δέκα

τὴν ἀρχὴν παρελάμβανον καὶ παρ' ἐκείνων αὐτοὶ
 8 ἄλλοι. ἔπειτα ἔδοξε τῷ δήμῳ παῦσαι τὰς δεκαδαρχίας
 ἀχθομένῃ ταῖς μεταβολαῖς τῶν ἐξουσιῶν διὰ τὸ μήτε
 προαιρέσεις ἅπαντας ὁμοίας ἔχειν μήτε φύσεις. τότε
 δὴ συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος οἱ βου- 5
 λευταὶ κατὰ φυλὰς τε καὶ φράτρας ἀπέδωκαν αὐτῷ
 περὶ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας σκοπεῖν, εἴτε βασιλεῖ
 βούλεται τὰ κοινὰ ἐπιτρέπειν εἴτε ἀρχαῖς ἐνιαυ-
 σίοις. οὐ μὴν ὃ γὰρ δῆμος ἐφ' ἑαυτῷ τὴν αἵρεσιν
 ἐποίησεν, ἀλλ' ἀπέδωκε τοῖς βουλευταῖς τὴν διάγνω- 10
 σιν, ὥς ἀγαπήσων ὅποτέραν ἂν ἐκείνοι δοκιμάσωσι
 τῶν πολιτειῶν· τοῖς δὲ βασιλικὴν μὲν ἐδόκει κα-
 ταστήσασθαι πολιτείαν ἅπασι, περὶ δὲ τοῦ μέλλον-
 τος ἄρξειν στάσις ἐνέπιπτεν ἐξ ὁποτέρας ἔσται τά-
 ξεως. οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῶν ἀρχαίων βουλευτῶν φόντο 15
 δεῖν ἀποδειχθῆναι τὸν ἐπιτροπεύοντα τὴν πόλιν,
 οἱ δ' ἐκ τῶν ὕστερον ἐπεισαχθέντων, οὓς νεωτέρους
 ἐκάλουν.

LVIII. Ἐλκομένης δ' ἐπὶ πολὺ τῆς φιλονεικίας
 τελευτῶντες ἐπὶ τούτῳ συνέβησαν τῷ δικαίῳ, ὥστε 20
 δυεῖν θάτερον, ἢ τοὺς πρεσβυτέρους βουλευτὰς ἀπο-
 δεῖξαι βασιλέα σφῶν μὲν αὐτῶν μηδένα, τῶν δ' ἄλ-
 λων ὃν ἂν ἐπιτηδειότατον εἶναι νομίσωσιν, ἢ τοὺς
 25 νεωτέρους τὸ αὐτὸ ποιῆσαι τοῦτο. δέχονται τὴν αἵρε-
 σιν οἱ πρεσβύτεροι καὶ πολλὰ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν βου- 25
 λευσάμενοι τὰδ' ἔγνωσαν· ἐπειδὴ τῆς ἡγεμονίας αὐτοὶ
 κατὰ τὰς συνθήκας ἀπηλαύνοντο μήτε τῶν ἐπιβου-
 λευόντων μηδενὶ προσθίνειν τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐπακτόν
 τινα ἔξωθεν ἄνδρα καὶ μηδ' ὁποτέροις προσθήσόμε-
 νον, ὥς ἂν μάλιστα ἐξαιρεθεῖν τὸ στασιάξον, ἔξευρόν- 30
 τες ἀποδεῖξαι βασιλέα. ταῦτα βουλευσάμενοι προῦ-
 χειρίσαντο ἄνδρα γένους μὲν τοῦ Σαβίνων, υἱὸν δὲ

Πομπιλίου Πόμπωνος ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς κατ' ὄνομα Νόμαν, [χρὴ δὲ τὴν δευτέραν συλλαβὴν ἐκτείνοντας βαρυντονεῖν] ἡλικίας τε τῆς φρονιμωτάτης ὄντα, τεταρακονταετίας γὰρ οὐ πολὺ ἀπέχεε, καὶ ἀξιῶσει μορ-
 5 φῆς βασιλικόν. ἦν δὲ αὐτοῦ καὶ κλέος μέγιστον οὐ παρὰ Κυρίταις μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς περιοίκοις ἐπὶ σοφίᾳ. ὥς δὲ τοῦτ' ἔδοξεν αὐτοῖς συγκαλοῦσι τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, καὶ παρελθὼν ἐξ αὐτῶν ὁ τότε μεσοβασιλεὺς εἶπεν, ὅτι κοινῇ δόξαν ἅπασιν τοῖς βου-
 10 λευταῖς βασιλικὴν καταστήσασθαι πολιτείαν, κύριος γεγρονῶς αὐτὸς τῆς διαγνώσεως τοῦ παραληφόμενου τὴν ἀρχὴν βασιλέα τῆς πόλεως αἰρεῖται Νόμαν Πομπίλιον. καὶ μετὰ τοῦτο πρεσβευτὰς ἀποδείξας ἐκ τῶν πατρικίων ἀπέστειλε τοὺς παραληφόμενους τὸν ἄνδρα ἐπὶ
 15 τὴν ἀρχὴν ἐνιαυτῷ τρίτῳ τῆς ἐκκαίδεκάτης Ὀλυμπιάδος, ἐν ᾗ ἐνέλικα στάδιον Πυθαγόρας Λάκων.

LVIII. Μέχρι μὲν δὴ τούτων οὐδὲν ἀντειπεῖν ἔχω πρὸς τοὺς ἐκδεδωκότας τὴν περὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἱστορίαν, ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς ἀπορῶ τί ποτε χρὴ λέ-
 20 γειν. πολλοὶ μὲν γὰρ ἔγραψαν ὅτι Πυθαγόρου μαθητῆς ὁ Νόμας ἐγένετο καὶ καθ' ὃν χρόνον ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἀπεδείχθη βασιλεὺς φιλοσοφῶν ἐν Κρότῳ διέτριβεν, ὁ δὲ χρόνος τῆς Πυθαγόρου ἡλικίας μάχεται πρὸς τὸν λόγον. οὐ γὰρ ὀλίγοις ἔτεσιν,
 25 ἀλλὰ καὶ τέτταρσι γενεαῖς ὅλαις ὕστερος ἐγένετο Πυθαγόρας Νόμα, ὥς ἐκ τῶν κοινῶν παρειλήφαμεν ἱστοριῶν. ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς ἐκκαίδεκάτης Ὀλυμπιάδος μεσοσύσης τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν παρέλαβε, Πυθαγόρας δὲ μετὰ τὴν πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα διέτρι-
 30 ψεν ἐν Ἰταλίᾳ. τούτου δ' ἔτι μείζον ἔχω τεκμήριον εἰπεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ συμφωνεῖν τοὺς χρόνους ταῖς παραδεδομέναις ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς ἱστορίαις, ὅτι καθ'

ὃν χρόνον ὁ Νόμας ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἐκαλεῖτο ὑπὸ
 Ῥωμαίων οὐπω πόλις ἦν ἡ Κρότων· τέτταρσι γὰρ
 ὅλοις ὕστερον ἔτεσιν ἢ Νόμαν ἄρξαι Ῥωμαίων Μύ-
 σκελος αὐτὴν ἐκτίσεν ἐνιαυτῷ τρίτῳ τῆς ἑπτακαίδε-
 κάτης ὀλυμπιάδος. οὕτε δὴ Πυθαγόρα τῷ Σαμίῳ δ
 συμφιλοσοφῆσαι τῷ μετὰ τέτταρας ἀκμασάντι γενεᾷς
 δυνατὸν ἦν τὸν Νόμαν οὕτ' ἐν Κρότωνι διατρίβειν,
 12 ὅτ' αὐτὸν ἐκάλουν ἐπὶ τὴν βασιλείαν Ῥωμαῖοι, τῇ
 μήπω τότε οὔση πόλει. ἀλλ' εἰκόασιν οἱ τὰ ὑπὲρ αὐ-
 τοῦ γράψαντες, εἰ χρὴ δοῖαν ἰδίαν ἀποφήνασθαι, δύο 10
 ταῦτα λαβόντες ὁμολογούμενα, τὴν τε Πυθαγόρου
 διατριβὴν τὴν γενομένην ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τὴν Νόμα σο-
 φίαν (ὡμολόγηται γὰρ ὑπὸ πάντων ὁ ἀνὴρ γενέσθαι
 σοφός) ἐπισυνάψαι ταῦτα καὶ ποιῆσαι Πυθαγόρου
 μαθητὴν τὸν Νόμαν οὐκέτι τοὺς ξίβλους αὐτῶν ἐξετά- 15
 σαντες εἰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἤκμασαν ἀμφοτέροι χρό-
 νους, ὅπερ ἐγὼ πεποίηκα νῦν· εἰ μὴ τις ἄρα Πυθα-
 γόραν ἕτερον ὑποθήσεται πρὸ τοῦ Σαμίου γεγενῆσθαι
 παιδευτὴν σοφίας, ᾧ συνδιέτριψεν ὁ Νόμας. τοῦτο
 δ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἀποδείξαι δύναίτο μηδεὶς τῶν 20
 ἀξιολόγων μήτε Ῥωμαίου μήθ' Ἕλληνας, ὅσα καὶ μὲν
 εἰδέναι, παραδεδωκότος ἐν ἱστορίᾳ. ἀλλὰ περὶ μὲν
 τούτων ἄλλως.

LX. Ὁ δὲ Νόμας ἀφικομένων ὡς αὐτὸν [τούτων]
 τῶν καλούντων ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν, τέως μὲν ἀντέλεγε 25
 καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινεν ἀπομαχόμενος μὴ λαβεῖν
 τὴν ἀρχὴν, ὥς δὲ οἷ τε ἀδελφοὶ προσέκειντο λιπα-
 ροῦντες καὶ τελευτῶν ὁ πατήρ οὐκ ἤξιον τηλικαύτην
 163 τιμὴν διδομένην ἀπωθεῖσθαι, συνέγνω μενέσθαι βα-
 σιλεύς· τοῖς δὲ Ῥωμαίοις πνυθόμενοις ταῦτα παρὰ τῶν 30
 πρεσβευτῶν, πρὶν ὅφει τὸν ἄνδρα ἰδεῖν πολὺς αὐτοῦ
 παρέστη πόθος, ἱκανὸν ἡγουμένοις τεκμήριον εἶναι

τῆς σοφίας, εἰ τῶν ἄλλων ὑπὲρ τὸ μέτριον ἐκτετιμη-
 κότες τὴν βασιλείαν καὶ τὸν εὐδαίμονα βίον ἐν-
 ταῦθα τιθεμένων μόνος ἐκείνος ὡς φαύλου τινὸς
 καὶ οὐκ ἀξίου σπουδῆς πράγματος καταφρονεῖ, πα-
 5 ραγενομένῳ τε ὑπὸ πῶν ἐστι καθ' ὁδὸν ὄντι σὺν ἐπαί-
 νῳ πολλῶ καὶ ἀσπασμοῖς καὶ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς παρα-
 πέμποντες εἰς τὴν πόλιν. ἐκκλησίας δὲ μετὰ τοῦτο
 συναχθεῖσης, ἐν ἣ διήνεγκαν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς ψήφους
 αἱ φυλαὶ κατὰ φράτρας καὶ τῶν πατρικίων ἐπικυ-
 10 ρωσάντων τὰ δόξαντα τῷ πλήθει καὶ τελευταῖον ἐτι
 τῶν ὀρνηθοσκόπων αἴσια τὰ παρὰ τοῦ δαιμονίου ση-
 μεῖα ἀποφηνάντων παραλαμβάνει τὴν ἀρχήν. τοῦτον
 τὸν ἄνδρα Ῥωμαῖοί φασι στρατείαν μηδεμίαν ποιή-
 σασθαι, θεοσεβῆ δὲ καὶ δίκαιον γενόμενον ἐν εἰρήνῃ
 15 πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διατελέσαι καὶ τὴν
 πόλιν ἄριστα πολιτευομένην παρασχεῖν, λόγους τε
 ὑπὲρ αὐτοῦ πολλοὺς καὶ θαυμαστοὺς λέγουσιν ἀνα-
 φέροντες τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν εἰς θεῶν ὑποθή-
 κας. νύμφην γάρ τινα μυθολογοῦσιν Ἠγερίαν φοιτᾶν
 20 πρὸς αὐτὸν ἐκάστοτε διδάσκουσιν τὴν βασιλικὴν σο-
 φίαν, ἕτεροι δὲ οὐ νύμφην, ἀλλὰ τῶν Μουσῶν μίαν.
 καὶ τοῦτό φασι γενέσθαι πᾶσι φανερόν. ἀπιστούντων
 γὰρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἀνθρώπων κατ' ἀρχὰς καὶ πε-
 πλάσθαι νομιζόντων τὸν περὶ τῆς θεᾶς λόγον, βου-
 25 λόμενον αὐτὸν ἐπιδείξασθαι τοῖς ἀπιστοῦσιν ἐν ἀργέ-
 τι μῆνυμα τῆς πρὸς τὴν δαίμονα ὁμίλλας καὶ δι-
 δαχθέντα ὑπ' αὐτῆς ποιῆσαι τάδε· καλέσαντα Ῥω-
 μαίων πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς εἰς τὴν οἰκίαν, ἐν ἣ διαι-
 τώμενος ἐτύγχανεν, ἔπειτα δείξαντα τοῖς ἐλθοῦσι τὰ
 30 ἔνδον τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ φαύλως κεχορηγημένα
 καὶ δὴ καὶ τῶν εἰς ἐστίασιν ὀχλικὴν ἐπιτηδείων ἄπορα,
 τότε μὲν ἀπαλλάττεσθαι κελεύειν, εἰς ἐσπέραν δὲ

καλεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ δεῖπνον· παραγενομένοις δὲ κατὰ τὴν ἀποδειχθεῖσαν ὥραν ἐπιδεῖξαι στρωμαστέρας πολυτελεῖς καὶ τραπέζας ἐκπωμάτων γεμούσας πολλῶν καὶ καλῶν ἐστίασίν τε αὐτοῖς παραθεῖναι κατακλιθεῖσιν ἀπάσης ἐδωδῆς, ἣν οὐδ' ἂν ἐκ πολλοῦ πᾶν χρόνον παρασκευασθαί τινι τῶν τότε ἀνθρώπων ῥάδιον ἦν. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις κατάπληξιν τε πρὸς ἕκαστον τῶν ὀρωμένων ὑπελθεῖν καὶ δόξαν ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου παραστῆναι βέβαιον, ὅτι θεά τις αὐτῷ συνῆν.

10

ΒΧΙ. Οἱ δὲ τὰ μυθώδη πάντα περιαιροῦντες ἐκ τῆς ἱστορίας πεπλάσθαι φασὶν ὑπὸ τοῦ Νόμα τὸν περὶ τῆς Ἡγερίας λόγον, ἵνα ῥᾶον αὐτῷ προσέχουσιν οἱ τὰ θεία δεδιότες καὶ προθύμως δέχωνται τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τιθεμένους νόμους, ὥς παρὰ θεῶν κομιζόμε- 15 νους. λαβεῖν δὲ αὐτὸν τὴν τούτων μίμησιν ἀποφαινουσιν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν παραδειγμάτων ζηλωτὴν γενόμενον τῆς τε Μίνω τοῦ Κρητὸς καὶ τῆς Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίου σοφίας· ὧν ὁ μὲν ὁμιλητῆς ἔφη γενέσθαι τοῦ Διὸς καὶ φοιτῶν εἰς τὸ Δικταῖον ὄρος, ἐν ᾧ τραφῆναι τὸν Δία μυθολογοῦσιν οἱ Κρη- 20 τες ὑπὸ τῶν Κουρήτων νεογνὸν ὄντα, κατέβαινε εἰς τὸ ἱερὸν ἄντρον καὶ τοὺς νόμους ἐκεῖ συνθεῖς ἐκόμιζεν, οὓς ἀπέφαινε παρὰ τοῦ Διὸς λαμβάνειν· ὁ δὲ Λυκούργος εἰς Δελφοὺς ἀφικνούμενος ὑπὸ τοῦ 25 Ἀπόλλωνος ἔφη διδάσκεισθαι τὴν νομοθεσίαν. τὸ μὲν οὖν ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τῶν μυθικῶν ἱστορημάτων καὶ μάλιστα τῶν εἰς θεοὺς ἀναφερομένων μακρῶν λόγων δεόμενον ὁρῶν ἑάσω, ἃ δέ μοι δοκοῦσιν ἀγαθὰ Ῥωμαῖοι λαβεῖν ἐκ τῆς ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἀρχῆς, ὥς 30 ἐκ τῶν ἐπιχωρίων ἔμαθον ἱστοριῶν ἀφηγήσομαι, προειπὼν ἐν οἷαίς ἐτύγγχανε ταραχαῖς τὰ πράγματα τῆς

πόλεως ὄντα, πρὶν ἐκείνον ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρελθεῖν.

LXII. Μετὰ τὴν Ῥωμύλου τελευτὴν ἡ βουλὴ τῶν κοινῶν γενομένη κυρία καὶ χρόνον ἐνιαύσιον, ὥσπερ ἔφην, κατασχοῦσα τὴν δυναστείαν διαφέρεσθαι καὶ στασιάζειν αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν ἤρξατο περὶ τοῦ πλεονός τε καὶ ἴσου. ὅσον μὲν γὰρ αὐτῆς μέρος Ἀλβανῶν ἦν ἀπὸ τῶν ἅμα Ῥωμύλῳ τὴν ἀποικίαν στείλάντων, γνώμης τε ἄρχειν ἡξίου καὶ τιμῶν
 10 τὰς μεγίστας λαμβάνειν καὶ θεραπεύεσθαι πρὸς τῶν ἐπηλύδων· οἱ δ' ὕστερον εἰς τοὺς πατρικίους καταγραφέντες ἐκ τῶν ἐποίκων οὐδεμιᾶς ᾧοντο δεῖν ἀπελαύνεσθαι τιμῆς οὐδὲ μειονεκτεῖν τῶν ἐτέρων, μάλιστα δ' ὅσοι τοῦ Σαβίνων ἐτύγχανον ὄντες γένους
 15 καὶ κατὰ τὰς συνθήκας τὰς γενομένας Ῥωμύλῳ πρὸς Τάτιον ἐπὶ τοῖς ἴσοις [γενόμενοι] μετεκληφέναι τῆς πόλεως παρὰ τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων καὶ τὴν αὐτὴν χάριν ἐκείνοις αὐτοὶ δεδωκέναι ἔδοκουν. ἅμα δὲ τῷ τὴν βουλήν διαστῆναι καὶ τὸ τῶν πελατῶν πλῆθος
 20 διχῇ μερισθὲν ἑκατέρᾳ συνέβαινε τῶν στάσεων. ἦν δέ τι τοῦ δημοτικοῦ μέρος οὐκ ὀλίγον ἐκ τῶν νεωστὶ προσεληλυθότων τῇ πολιτείᾳ, ὃ διὰ τὸ μηδενὸς συνάρασθαι τῷ Ῥωμύλῳ πολέμου παρημελημένον ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος οὔτε γῆς εἴληφε μοῖραν οὔτε λείας.
 25 τοῦτο ἀνέστιον καὶ πτωχὸν ἀλώμενον ἐχθρὸν ἐκ τοῦ ἀναγκαίου τοῖς κρεῖττοσιν ἦν καὶ νεωτεροῦσιν ἐτοιμότατον. ἐν τοιούτῳ δὴ κλύδωνι τὰ πράγματα τῆς πόλεως σαλεύοντα ὁ Νόμας καταλαβὼν, πρῶτον μὲν τοὺς ἀπόρους τῶν δημοτῶν ἀνέλαβε διανείμας
 30 αὐτοῖς ἀφ' ἧς Ῥωμύλος ἐκέκτητο χώρας καὶ ἀπὸ τῆς δημοσίας μοῖράν τινα ὀλίγην· ἔπειτα τοὺς πατρικίους οὐδὲν μὲν ἀφελόμενος ὧν οἱ κτίσαντες τὴν πό-

λιν εὕροντο, τοῖς δ' ἐποίκοις ἐτέρας τινὰς ἀποδοὺς τιμὰς, ἔπαυσε διαφερομένους. ἄρμουςάμενος δὲ τὸ πλῆθος ἅπαν ὥσπερ ὄργανον πρὸς ἓνα τὸν τοῦ κοινῇ συμφέροντος λογισμὸν καὶ τῆς πόλεως τὸν περίβολον ἀυξήσας τῷ Κυρινεῖω λόφῳ (τέως γὰρ ἔτι 5 ἀτείχιστος ἦν) τότε τῶν ἄλλων πολιτευμάτων ἤπιτετο δύο ταῦτα πραγματευόμενος, οἷς κοσμηθεῖσαν ὑπελάμβανε τὴν πόλιν εὐδαίμονα γενήσεσθαι καὶ μεγάλην· εὐσέβειαν μὲν πρῶτον διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι παντὸς ἀγαθοῦ θεοὶ δοτῆρές εἰσι τῇ 10 θνητῇ φύσει καὶ φύλακες, ἔπειτα δικαιοσύνην, δι' ἣν καὶ τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἀπέφαινεν ἀγαθὰ καλὰς τὰς ἀπολαύσεις φέροντα τοῖς κτησαμένοις.

LXIII. Ἐξ ὧν δὲ διεπράξατο νόμων τε καὶ πολιτευμάτων ἑκάτερον τούτων εἰς μεγάλην ἐπίδοσιν 15 προσελθεῖν ἅπαντα μὲν οὐκ ἄξιῳ γράφειν, τὸ μῆκος ὑφορώμενος τοῦ λόγου καὶ ἅμα οὐδ' ἀναγκαίαν ὄρων τὴν γραφὴν αὐτῶν Ἑλληνικαῖς ἱστορίαις, αὐτὰ δὲ τὰ κυριώτατα καὶ φανεράν δυνάμενα ποιῆσαι πᾶσαν τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ κεφαλαίων ἐρῶ, τὴν 20 ἀρχὴν ἀπὸ τῆς περὶ τὰ θεῖα διακοσμήσεως ποιησάμενος. ὅσα μὲν οὖν ὑπὸ Ῥωμύλου ταχθέντα ἐν ἐθισμοῖς τε καὶ νόμοις παρέλαβεν, ἀπὸ τοῦ κρατίστου τετάχθαι πάντα ἡγησάμενος εἰα κατὰ χώραν μένειν, ὅσα δ' ὑπ' ἐκείνου παραλελειφθαι ἐδόκει, ταῦτα 25 προσετίθει πολλὰ μὲν ἀποδεικνὺς τεμένη τοῖς μήπω τιμῶν τυγχάνουσι θεοῖς, πολλοὺς δὲ βωμοὺς καὶ ναοὺς ἰδρυνόμενος ἐφορτᾷς τε ἐκάστῳ αὐτῶν ἀπονέμων καὶ τοὺς ἐπιμελησομένους αὐτῶν ἱερεῖς καθιστὰς ἀγνείας τε καὶ θρησκείας καὶ καθαρμούς καὶ τὰς ἄλ- 30 λας θεραπείας καὶ τιμὰς πάνυ πολλὰς νομοθετῶν, ὅσας οὐθ' Ἑλληνὶς οὔτε βάρβαρος ἔχει πόλις οὐδ' αἱ

μέγιστον ἐπ' εὐσεβείᾳ φρονουῖσαι ποτε· αὐτόν τε τὸν
 Ῥωμύλον ὥς κρείττονα γενόμενον ἢ κατὰ τὴν θνη-
 τὴν φύσιν ἱεροῦ κατασκευῇ καὶ θυσίαις διετησίαις
 ἔταξε Κυρῖνον ἐπονομαζόμενον γεραίρεσθαι. ἔτι γὰρ
 5 ἀγνοούντων τὸν ἀφανισμόν αὐτοῦ Ῥωμαίων εἶτε
 κατὰ δαίμονος πρόνοιαν εἴτ' ἐξ ἐπιβουλῆς ἀνθρω-
 πίνης ἐγένετο, παρελθὼν τις εἰς τὴν ἀγορὰν Ἰούλιος
 ὄνομα τῶν ἀπ' Ἀσκανίου γεωργικὸς ἀνὴρ καὶ τὸν
 βίον ἀνεπλήπητος, οἷος μηδὲν ἂν ψεύσασθαι κέρδους
 10 ἕνεκα οἰκείου, ἔφη παραγιγνόμενος ἐξ ἀγροῦ Ῥωμύ-
 λον ἰδεῖν ἀπιόντα ἐκ τῆς πόλεως ἔχοντα τὰ ὄπλα,
 καὶ ἐπειδὴ ἐγγὺς ἐγένετο ἀκοῦσαι ταῦτα αὐτοῦ λέ-
 γοντος· Ἀγγέλλε Ῥωμαίοις Ἰούλιε τὰ παρ' ἐμοῦ, ὅτι
 με ὁ λαχὼν ὅτ' ἐγενόμην δαίμων εἰς θεοὺς ἄγεται
 15 τὸν θνητὸν ἐκπληρώσαντα αἰῶνα· εἰμὶ δὲ Κυρῖνος. 31
 περιλαβὼν δὲ ἅπασαν τὴν περὶ τὰ θεῖα νομοθεσίαν
 γραφαῖς διεῖλεν εἰς ὀκτὼ μοίρας, ὅσαι τῶν ἱερῶν
 ἦσαν αἱ συμμορίαι.

LXIII. Ἀπέδωκε δὲ μίαν μὲν ἱερουργιῶν διατά-
 20 ξιν τοῖς τριάκοντα κουρίωσιν, οὓς ἔφην τὰ κοινὰ
 θύειν ὑπὲρ τῶν φρατριῶν ἱερά. τὴν δὲ δευτέραν
 τοῖς καλουμένοις ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων στεφηφόροις,
 ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων φλάμισιν, οὓς ἐπὶ τῆς φορήσεως
 τῶν πέλων τε καὶ στεμμάτων, ἃ καὶ νῦν ἔτι φοροῦσι 31
 25 φλάμα καλοῦντες, οὕτω προσαγορεύουσι. τὴν δὲ τρί-
 την τοῖς ἡγεμόσι τῶν κελερίων, οὓς ἔφην ἱππεῖς
 τε καὶ πεζοὺς στρατευομένους φύλακας ἀποδείκνυ-
 σθαι τῶν βασιλέων, καὶ γὰρ οὗτοι τεταγμένους τινὰς
 ἱερουργίας ἐπετέλουν. τὴν δὲ τετάρτην τοῖς ἐξηγου-
 30 μένοις τὰ θεόπεμπτα σημεῖα καὶ διαιροῦσι τίνων ἐστὶ
 μηνύματα πραγμάτων ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, οὓς ἀφ'
 ἐνὸς εἰδους τῶν θεωρημάτων τῆς τέχνης Ῥωμαῖοι

καλοῦσιν αὐγόρας, ἡμεῖς δ' ἂν εἰποιμεν οἰωνοπό-
λους, ἀπάσης τῆς μαντικῆς παρ' αὐτοῖς ὄντας ἐπιστή-
μονας τῆς τε περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ μετάρσια καὶ
τὰ ἐπίγεια. τὴν δὲ πέμπτην ταῖς φυλαττούσαις τὸ
ἱερὸν πῦρ παρθένοις, αἱ καλοῦνται πρὸς αὐτῶν ἐπὶ 5
τῆς θεᾶς ἣν θεραπευοῦσιν ἐστιαδες, αὐτὸς πρῶτος
ἱερὸν ἰδρυσάμενος Ῥωμαίοις Ἑστίας καὶ παρθένους.
ἀποδείξας αὐτῇ θυηπόλους· ὑπὲρ ὧν ὀλίγα καὶ αὐτὰ
τὰ ἀναγκαιότατα, τῆς ὑποθέσεως ἀπαιτούσης ἀναγ-
καῖον εἰπεῖν. ἔστι γὰρ ἃ καὶ ζητήσεως ἡξίωται παρὰ 10
πολλοῖς τῶν Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων κατὰ τὸν τόπον
τοῦτον, ὧν οἱ τὰς αἰτίας οὐκ ἐξητακότες ἐπιμελῶς
εἰκαιότερας ἐξήνεγκαν τὰς γραφάς.

LXV. Τὴν γοῦν ἰδρυσιν τοῦ ἱεροῦ Ῥωμύλῳ
τινὲς ἀνατιθέασιν τῶν ἀμηχάνων νομίζοντες εἶναι 15
πόλεως οἰκισομένης ὑπ' ἀνδρὸς ἐμπείρου μαντικῆς
μὴ κατασκευασθῆναι πρῶτον ἐστίαν κοινὴν τῆς πό-
4 λεως, καὶ ταῦτα ἐν Ἀλβᾷ τοῦ κτίστου τραφέντος, ἐν
ἧ παλαιὸν ἐξ οὗ τὸ τῆς θεᾶς ταύτης ἱερὸν ἰδρυμένον
ἦν, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ θυηπόλου γενομένης τῇ 20
θεῷ· διαιρούμενοί τε διχῇ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ μὲν αὐ-
τῶν κοινὰ ποιοῦντες καὶ πολιτικά, τὰ δὲ ἴδια καὶ
συγγενικά, δι' ἅμφω ταῦτά φασιν πολλὴν ἀνάγκην
εἶναι τῷ Ῥωμύλῳ ταύτην σέβειν τὴν θεόν. οὔτε γὰρ
ἀναγκαιότερον ἀνθρώποις οὐδὲν εἶναι τῆς κοινῆς 25
ἐστίας οὔτε τῷ Ῥωμύλῳ κατὰ διαδοχὴν γένους οὐδὲν
οἰκειότερον προγόνων μὲν ὑπάρχοντι τῶν ἐξ Ἰλίου
τὰ τῆς θεᾶς ἱερὰ μετενεγκαμένων, μητρὸς δὲ ἱερείας.
ἰοίκασι δ' οἱ διὰ ταῦτα τὴν ἰδρυσιν τοῦ ἱεροῦ Ῥω-
μύλῳ μᾶλλον ἀνατιθέεντες ἢ Νόμῳ, τὸ μὲν κοινὸν 30
ὀρθῶς λέγειν, ὅτι πόλεως οἰκισομένης ἐστίαν πρῶτον
ἔδει ἰδρυθῆναι καὶ ταῦτα ὑπ' ἀνδρὸς οὐκ ἀπείρου

- τῆς περὶ τὰ θεῖα σοφίας, τὰ δὲ κατὰ μέρος ὑπὲρ τῆς κατασκευῆς τοῦ νῦν ὄντος ἱεροῦ καὶ τῶν θεραπευουσῶν τὴν θεὸν παρθένων ἡγνοηκέναι. οὔτε γὰρ τὸ χωρίον τοῦτο ἐν ᾧ τὸ ἱερὸν φυλάττεται πῦρ
- 5 Ῥωμύλος ἦν ὁ καθιερώσας τῇ θεῷ (μέγα δὲ τούτου τεκμήριον www.diofantos.gr τῆς τετραγώνου καλουμένης Ῥώμης ἦν ἐκείνος ἐτείχισεν ἐκτός ἐστιν, ἐστίας δὲ κοινῆς 31 ἱερὸν ἐν τῷ κρατίστῳ μάλιστα καθιδρύονται τῆς πόλεως ἅπαντες, ἔξω δὲ τοῦ τείχους οὐδεῖς) οὔτε διὰ
- 10 παρθένων τὰς θεραπέας κατεστήσατο τῇ θεῷ μεμνημένος ὥς ἐμοὶ δοκεῖ τοῦ περὶ τὴν μητέρα πάθους, ἣ συνέβη θεραπευούσῃ τὴν θεὸν τὴν παρθενίαν ἀποβαλεῖν, ὥς οὐχ ἱκανὸς ἐσόμενος, εἰάν τινα τῶν θυηπόλων εὖρη διεφθαρμένην, κατὰ τοὺς πα-
- 15 τέρους τιμωρήσασθαι νόμους διὰ τὴν ἐπὶ ταῖς οἰκείαις συμφοραῖς ἀνάρμνησιν. διὰ ταῦτα μὲν δὴ κοινὸν ἱερὸν οὐ κατεσκευάσατο τῆς Ἑστίας οὐδὲ ἱερείας ἔταξεν αὐτῇ παρθένους, ἐν ἐκάστη δὲ τῶν τριάκοντα φρατρῶν ἰδρυσάμενος ἐστίαν, ἐφ' ἧς ἔθνον οἱ φρα-
- 20 τριεῖς, θυηπόλους αὐτῶν ἐποίησε τοὺς τῶν κουριῶν ἡγεμόνας τὰ παρ' Ἑλλήσιν ἔθνη μιμησάμενος, ἃ παρὰ ταῖς ἀρχαιοτάταις τῶν πόλεων ἐτι γίννεται. τὰ γέ τοι καλούμενα πρυτανεῖα παρ' αὐτοῖς Ἑστίας ἐστὶν ἱερά, καὶ θεραπεύεται πρὸς τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον ἐν 3
- 25 ταῖς πόλεσι κράτος.

LXVI. Νόμας δὲ τὴν ἀρχὴν παραλαβὼν τὰς μὲν ἰδίας οὐκ ἐκίνησε τῶν φρατριῶν ἐστίας, κοινὴν δὲ κατεστήσατο πάντων μίαν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ τοῦ Παλατίου χωρίῳ, συμπεπολισμέ-

30 νων ἥδη τῶν λόφων ἐνὶ περιβόλῳ καὶ μέσης ἀμφοῖν οὔσης τῆς ἀγορᾶς, ἐν ἣ κατεσκευάζεται τὸ ἱερὸν, τὴν τε φυλακὴν τῶν ἱερῶν κατὰ τὸν πάτριον τῶν Λατί-

νων νόμον διὰ παρθένων ἐνομοθέτησε γίνεσθαι·
 ἔχει δέ τινας ἀπορίας καὶ τὸ φυλαττόμενον ἐν τῷ
 ἱερῷ τί δήποτε ἐστὶ καὶ διὰ τί πρόσκειται παρθένοις.
 τινὲς μὲν οὖν οὐδὲν ἔξω τοῦ φανεροῦ πυρὸς εἶναι
 φασι τὸ τηρούμενον, τὴν δὲ φυλακὴν αὐτοῦ παρθέ- 5
 νοις ἀνακεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀνδράσιν οἴονται κατὰ τὸ
 εἶκος, ὅτι πῦρ μὲν ἀμύλαντον, παρθένος δ' ἄφθαρ-
 τον, τῷ δ' ἀγνωστάτῳ τῶν θεῶν τὸ καθαρώτατον
 τῶν θνητῶν φίλον. Ἐστὶ δ' ἀνακεῖσθαι τὸ πῦρ νο-
 μίζουσιν, ὅτι γῆ τε οὐσα ἡ θεὸς καὶ τὸν μέσον κατέ- 10
 7 χουσα τοῦ κόσμου τόπον τὰς ἀνάψεις τοῦ μεταρσίου
 ποιεῖται πυρὸς ἀφ' ἑαυτῆς. εἰσὶ δὲ τινες οἳ φασιν
 ἔξω τοῦ πυρὸς ἀπόρρητα τοῖς πολλοῖς ἱερὰ κεῖσθαι
 τινα ἐν τῷ τεμένει τῆς θεᾶς, ὧν οἳ τε ἱεροφάνται
 τὴν γνῶσιν ἔχουσι καὶ αἱ παρθένοι, τεκμήριον οὐ 15
 μικρὸν παρεχόμενοι τοῦ λόγου τὸ συμβὰν περὶ τὴν
 ἔμπρησιν τοῦ ἱεροῦ κατὰ τὸν Φοινικικὸν πόλεμον
 τὸν πρῶτον συστάντα Ῥωμαίοις πρὸς Καρχηδονίους
 περὶ Σικελίας. ἔμπρησθέντος γὰρ τοῦ τεμένους καὶ
 τῶν παρθένων φευγουσῶν ἐκ τοῦ πυρὸς τῶν ἱερο- 20
 φαντῶν τις Δεύκιος Καικίλιος ὁ καλούμενος Μέτελ-
 λος ἀνὴρ ὑπατικός, ὁ τὸν αἰοδιμον ἐκ Σικελίας ἀπὸ
 Καρχηδονίων καταγαγὼν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα καὶ
 ἑκατὸν ἐλεφάντων θρίλαμβρον, ὑπεριδὼν τῆς ἰδίας
 ἀσφαλείας τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἔνεκα παρεκιν- 25
 δύνευσεν εἰς τὰ καιόμενα βιάσασθαι καὶ τὰ κατα-
 λειφθέντα ὑπὸ τῶν παρθένων ἀρπάσας ἱερὰ διέσω-
 σεν ἐκ τοῦ πυρὸς· ἐφ' ᾧ τιμὰς παρὰ τῆς πόλεως
 ἐξηνέγκατο μεγάλας, ὥς ἡ τῆς εἰκόνης αὐτοῦ τῆς ἐν
 Καπετωλίῳ γενομένης ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ. τοῦτο δὲ 30
 λαβόντες ὁμολογούμενον ἐπισυνάπτουσιν αὐτοὶ στο-
 8 χασμούς τινας ἰδίους, οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐν Σαμοθράκῃ

λέγοντες Ιερῶν μοιραν εἶναι τινα φυλαττομένην τὴν ἐνθάδε, Δαρδάνου μὲν εἰς τὴν ὑφ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν ἐκ τῆς νήσου τὰ Ιερὰ μετενεγκαμένου, Αἰνείου δὲ, ὅτε ἔφυγεν ἐκ τῆς Τρωάδος ἅμα τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα κομίσαντος εἰς Ἰταλίαν, οἱ δὲ τὸ διοπετὲς Παλλάδιον ἀποφαίνοντες εἶναι τὸ παρ' Ἰλιεῦσι γενόμενον, ὥς Αἰνείου κομίσαντος αὐτὸ δι' ἐμπειρίαν, Ἀχαιῶν δὲ τὸ μίμημα αὐτοῦ λαβόντων κλοπῇ· περὶ οὗ πολλοὶ σφόδρα εἰρηνται ποιηταῖς
 10 τε καὶ συγγραφεῦσι λόγοι. ἐγὼ δὲ τὸ μὲν εἶναι τινα τοῖς πολλοῖς ἄδηλα Ιερὰ φυλαττόμενα ὑπὸ τῶν παρθένων καὶ οὐ τὸ πῦρ μόνον ἐκ πολλῶν πάνυ καταλαμβάνομαι, τίνα δὲ ταῦτ' ἔστιν οὐκ ἄξιόν πολυπραγμονεῖν οὔτ' ἐμavτὸν οὔτε ἄλλον οὐδένα τῶν
 15 βουλομένων τὰ πρὸς θεοὺς ὅσια τηρεῖν.

LXVII. Αἱ δὲ θεραπεύουσαι τὴν θεὸν παρθέναι τέτταρες μὲν ἦσαν κατ' ἀρχὰς τῶν βασιλέων αὐτὰς αἱρουμένων ἐφ' οἷς κατεστήσατο δικαίοις ὁ Νόμας, ὕστερον δὲ διὰ πλῆθος τῶν Ιερουργιῶν ἃς ἐπιτελοῦσιν
 20 σιν ἔξ γενόμεναι μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς διαμένουσι χρόνου δίαιταν ἔχουσαι παρὰ τῇ θεῷ, ἐνθα δι' ἡμέρας μὲν οὐδεὶς ἀπείργεται τῶν βουλομένων εἰσιέναι, νύκτωρ δὲ οὐδενὶ τῶν ἀρρένων ἐναυλίσασθαι θέμις. χρόνον δὲ τριακονταετὴ μένειν αὐτὰς ἀναγ-
 25 κατὸν ἀγνὰς γάμων θυηπολούςας τε καὶ τᾶλλα θρησκευούσας κατὰ νόμον, ἐν ᾧ δέκα μὲν ἔτη μανθάνειν αὐτὰς ἔδει, δέκα δ' ἐπιτελεῖν τὰ Ιερὰ, τὰ δὲ λοιπὰ δέκα διδάσκειν ἑτέρας. ἐκπληρωθείσης δὲ τῆς τριακονταετίας οὐδὲν ἦν τὸ κωλύσον τὰς βουλομένας
 30 ἀποδείσας τὰ στέμματα καὶ τὰ λοιπὰ παράσημα τῆς Ιερωσύνης γαμεῖσθαι. καὶ ἐποίησάν τινες τοῦτο πάνυ ὀλίγαι, αἷς ἄξιοι συνέβησαν αἱ τελευταῖαι τῶν βίων

καὶ οὐ πάνυ εὐτυχεῖς, ὥστε δι' οἰωνοῦ λαμβάνουσιν
 τὰς ἐκείνων συμφορὰς αἱ λοιπαὶ παρθένοι μένουσι
 παρὰ τῇ θεῷ μέχρι θανάτου, τότε δὲ εἰς τὸν τῆς
 ἐκλιπούσης ἀριθμὸν ἑτέρα πάλιν ὑπὸ τῶν λεροφαν-
 τῶν ἀποδείκνυται. τιμαὶ δὲ αὐταῖς ἀποδίδονται παρὰ τὸ
 τῆς πόλεως πολλὰ καὶ καλά, δι' ἧς οὔτε παίδων
 αὐταῖς ἐστὶ πόθος οὔτε γάμων, τιμωρεῖται τε ἐπὶ τοῖς
 ἁμαρτανομένοις κείνται μεγάλοι, ὧν ἐξετασταί τε
 καὶ κολασταὶ κατὰ νόμον εἰσὶν οἱ λεροφάνται, τὰς
 μὲν ἄλλο τι τῶν ἐλαττόνων ἁμαρτανούσας ῥάβδοις 10
 μαστιγοῦντες, τὰς δὲ φθαρείσας αἰσχίστῳ τε καὶ
 ἐλεινοτάτῳ παραδιδόντες θανάτῳ. ζῶσαι γὰρ ἔτι
 πομπεύουσιν ἐπὶ κλίνης φερόμεναι τὴν ἀποδεδειγμέ-
 νην τοῖς νεκροῖς ἐκφορὰν, ἀνακλαιομένων αὐτὰς καὶ
 προπεμπόντων φίλων τε καὶ συγγενῶν, κομισθεῖσαι 15
 δὲ μέχρι τῆς Κολλίνης πύλης, ἐντὸς τοῦ τείχους εἰς
 σηκὸν ὑπὸ γῆς κατεσκευασμένον ἅμα τοῖς ἐνταφίοις
 κόσμοις τίθενται καὶ οὔτ' ἐπιστήματος οὔτ' ἐνα-
 γισμῶν οὔτε ἄλλου τῶν νομίμων οὐδενὸς τυγχάνουσι.
 πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα δοκεῖ μηνύματα εἶναι τῆς 20
 οὐχ ὁσίως ὑπηρετούσης τοῖς λεροῖς, μάλιστα δὲ ἡ
 σβέσις τοῦ πυρὸς, ἣν ὑπὲρ ἅπαντα τὰ δεινὰ Ῥω-
 μαῖοι δεδοίκασιν ἀφανισμοῦ τῆς πόλεως σημεῖον ὑπο-
 λαμβάνοντες, ἀφ' ἧς ποτ' ἂν αἰτίας γένηται, καὶ
 πολλὰς αὐτὸ θεραπείαις ἐξιλασκόμενοι κατάγουσι 25
 πάλιν εἰς τὸ λερόν· ὑπὲρ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον και-
 ρὸν ἔρῳ.

LXVIII. Πάνυ δ' ἄξιον καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἱστο-
 ρῆσαι τῆς θεᾶς, ἣν ἐπεδείξατο ταῖς ἀδίκως ἐγκλη-
 θείσαις παρθένοις, πεπίστευται γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων, 30
 εἰ καὶ παράδοξά ἐστὶ, καὶ πολὺν πεποίηνται λόγον
 ὑπὲρ αὐτῶν οἱ συγγραφεῖς. ὅσοι μὲν οὖν τὰς ἀθέους

ἄσκοῦσι φιλοσοφίας, εἰ δὴ καὶ φιλοσοφίας αὐτὰς δεῖ
 καλεῖν, ἀπάσας διασύροντες τὰς ἐπιφανείας τῶν
 θεῶν τὰς παρ' Ἑλλήσιν ἢ βαρβάροις γενομένας καὶ
 ταύτας εἰς γέλωτα πολὺν ἄξουσιν τὰς ἱστορίας ἀλαζο-
 5 νείαις ἀνθρωπίναις αὐτὰς ἀνατιθέντες, ὥς οὐδενὶ
 θεῶν μέλον ἀνθρώπων οὐθενός. ὅσοι δ' οὐκ ἀπο-
 λύουσι τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιμελείας τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ
 καὶ τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενεῖς εἶναι νομίζουσι καὶ τοῖς
 κακοῖς δυσμενεῖς, διὰ πολλῆς ἐληλυθότες ἱστορίας
 10 οὐδὲ ταύτας ὑπολήφονται τὰς ἐπιφανείας εἶναι ἀπί-
 στους. λέγεται δὴ ποτε τοῦ πυρὸς ἐκλιπόντος δι'
 ὀλιγωρίαν τινὰ τῆς τότε αὐτὸ φυλαττούσης Αἰμιλίας
 ἑτέρα παρθένῳ τῶν νεωστὶ κατειλεγμένων καὶ ἄρτι
 μανθανουσῶν παραδούσης τὴν ἐπιμέλειαν ταραχῇ
 15 πολλὴν γενέσθαι κατὰ τὴν πόλιν ὅλην καὶ ζήτησις
 ὑπὸ τῶν ἱεροφαντῶν, μή τι μίᾱσμα περὶ τὸ πῦρ τῆς
 ἱερείας ἐτύγχανε γεγονός· ἐνθα δὴ φασὶ τὴν Αἰμι-
 λίαν ἀναίτιον μὲν οὔσαν, ἀπορουμένην δ' ἐπὶ τῷ
 συμβεβηκότι παρόντων τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἄλλων
 20 παρθένων τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν βωμὸν ἐκτείνασαν εἰ-
 πεῖν· Ἔστιά τῆς Ῥωμαίων πόλεως φύλαξ, εἰ μὲν
 ὀσίως καὶ δικαίως ἐπιτετέλεκά σοι τὰ ἱερὰ χρόνον ὀλί-
 γῳ δέοντα τριακονταετοῦς καὶ ψυχὴν ἔχουσα καθα-
 ρὰν καὶ σῶμα ἄγνόν, ἐπιφάνηθί μοι καὶ βοήθησον
 25 καὶ μὴ περιίδῃς τὴν σεαυτῆς ἱέρειαν τὸν οἰκτιστον
 μόρον ἀποθανοῦσαν· εἰ δὲ ἀνόσιόν τι πέπρακται μοι
 ταῖς ἑμαῖς τιμωρίαις τὸ τῆς πόλεως ἄγος ἀφάγνισον.
 ταῦτ' εἰποῦσαν καὶ περιρρήξασαν ἀπὸ τῆς καρπασί-
 νης ἐσθῆτος, ἣν ἔτυχεν ἐνδεδυκυῖα, βαλεῖν τὸν
 30 τελαμῶνα ἐπὶ τὸν βωμὸν μετὰ τὴν εὐχὴν λέγουσι καὶ
 ἐκ τῆς κατεψυγμένης πρὸ πολλοῦ καὶ οὐδένα φυλατ-
 τούσης σπινθῆρα τέφρας ἀναλάμψαι φλόγα πολλὴν 38

διὰ τῆς καρπᾶσου, ὥστε μηδὲν ἔτι δεῖσθαι τῇ πόλει
μήτε ἀγνισμῶν μήτε νέου πυρός.

LXVIII. Ἐτι δὲ τούτου θαυμασιώτερόν ἐστι καὶ
μύθῳ μᾶλλον εἰκόδς ὃ μέλλω λέγειν. κατηγορησαί
τινά φασιν ἀδίκως μιᾶς τῶν παρθένων τῶν ἱερῶν 5
Τυγκίας ὄνομα, ἀφανισμόν μὲν πυρός οὐκ ἔχοντα
προφέρειν, ἄλλας δὲ τινὰς ἐξ εἰκότων τεκμηρίων καὶ
μαρτυριῶν ἀποδείξεις φέροντα οὐκ ἀληθεῖς· κελευ-
σθεῖσαν δ' ἀπολογεῖσθαι τὴν παρθένον τοῦτο μό-
νον εἶπειν, ὅτι τοῖς ἔργοις ἀπολύσεται τὰς διαβο- 10
λὰς· ταῦτα δ' εἰποῦσαν καὶ τὴν θεὸν ἐπικαλεσα-
μένην ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ γενέσθαι προάγειν ἐπὶ τὸν
Τέβεριν ἐπιτρεψάντων μὲν αὐτῇ τῶν ἱεροφαντῶν,
τοῦ δὲ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου συμπροπέμποντος·
γενομένην δὲ τοῦ ποταμοῦ πλησίον τὸ παροιμιαζό- 15
μενον ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀδυνάτων τόλμημα ὑπο-
μεῖναι, ἀρυσάμενην ἐκ τοῦ ποταμοῦ κενῶ χροκλίνῳ
καὶ μέχρι τῆς ἀγορᾶς ἐνέγκασαν παρὰ τοὺς πόδας
4 τῶν ἱεροφαντῶν ἐξερᾶσαι τὸ ὕδωρ. καὶ μετὰ ταῦτά
φασι τὸν κατήγορον αὐτῆς πολλῆς ζητήσεως γενομέ- 20
νης μήτε ζῶντα εὐρεθῆναι μήτε νεκρόν. ἀλλ' ὑπὲρ
μὲν τῶν ἐπιφανειῶν τῆς θεᾶς ἔχων ἔτι πολλὰ λέγειν
καὶ ἄλλα ταῦτα ἱκανὰ εἰρῆσθαι νομίζω.

LXX. Ἐκτη δὲ μοῖρα τῆς περὶ τὰ θεῖα νομο-
θεσίας ἦν ἡ προςνεμηθεῖσα τοῖς καλουμένοις ὑπὸ 25
Ῥωμαίων σαλίοις, οὓς αὐτὸς ὁ Νόμας ἀπέδειξεν ἐκ
τῶν πατρικίων δώδεκα τοὺς εὐπρεπεστάτους ἐπι-
λεξάμενος νέους, ὧν ἐν Παλατίῳ κεῖται τὰ ἱερὰ καὶ
αὐτοὶ καλοῦνται Παλατῖνοι. οἱ μὲν γὰρ Ἀγωναλεῖς,
ὑπὸ δὲ τινων Κολλῖνοι καλούμενοι σάλιοι, ὧν τὸ ἱε- 30
ροφυλάκιόν ἐστιν ἐπὶ τοῦ Κολλίνου λόφου, μετὰ
Νόμαν ἀπεδείχθησαν ὑπὸ βασιλέως Ὀστιλίου κατ'

εὐχὴν, ἣν ἐν τῷ πρὸς Σαβίνους εὐξάτο πολέμῳ. οὐ-
 τοι πάντες οἱ σάλιοι χορευταί τινές εἰσι καὶ ὑμνηταί
 τῶν ἐνόπλων θεῶν. ἑορτὴ δ' αὐτῶν ἐστὶ περὶ τὰ
 Παναθήναια ἐν τῷ καλουμένῳ Μαρτίῳ μηνὶ δημο-
 5 τελεῖς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀγομένη, ἐν αἷς διὰ τῆς πό-
 λεως ἄγουσι τοὺς χορούς εἰς τε τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ
 Καπιτώλιον καὶ πολλοὺς ἄλλους ἰδίους τε καὶ δη-
 μοσίους τόπους, χιτῶνας ποικίλους χαλκαῖς μί-
 τραις κατεξωσμένοι καὶ τηβέννας ἐμπεπορημένοι
 10 περιπορφύρους φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι τρα-
 βέας (ἐστὶ δ' ἐπὶχώριος αὕτη Ῥωμαίοις ἐσθῆς ἐν
 τοῖς πάνυ τιμὰ) καὶ τὰς καλουμένας ἀπίκας ἐπι-
 κείμενοι ταῖς κεφαλαῖς, πῖλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα
 συναγομένους κωνοειδῆς, ἃς Ἕλληνες προσαγορεύ-
 15 οῦσι κυρβάσις. παρέξωσται δ' ἕκαστος αὐτῶν ξί-
 φος καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ λόγχην ἢ ῥάβδον ἢ τι
 τοιοῦθ' ἕτερον κρατεῖ, τῇ δ' εὐωνύμῳ κατέχει πέλ-
 την Θοράκιαν· ἢ δ' ἐστὶ ῥομβοειδεὶ θυρεῶ στενωτέ-
 ρας ἔχοντι τὰς λαγόνας ἐμφερῆς, οἷας λέγονται φέ-
 20 ρειν οἱ τὰ Κουρήτων παρ' Ἑλλήσιν ἐπιτελοῦντες
 ἱερά. καὶ εἰσιν οἱ σάλιοι κατὰ γοῦν τὴν ἐμὴν γνῶ-
 σιν Ἑλληνικῷ μεθερμηνευθέντες ὀνόματι Κούρητες,
 ὅφ' ἡμῶν μὲν ἐπὶ τῆς ἡλικίας οὕτως ὠνομασμένοι
 παρὰ τοὺς κούρους, ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων ἐπὶ τῆς συν-
 25 τόνου κινήσεως. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαι τε καὶ πηδᾶν
 σαλῖρε ὑπ' αὐτῶν λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας
 καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ὀρχηστὰς, ἐπεὶ καὶ οὗτοι
 πολὺ τὸ ἄλμα καὶ σκίρτημα ἔνεστι, παράγοντες
 ἀπὸ τῶν σαλίων τοῦτομα σαλτάτωρας καλοῦσιν. εἰ
 30 δὲ ὀρθῶς ὑπέειληφα ταύτην αὐτοῖς τὴν προσηγορίαν
 ἀποδιδόνς ἐκ τῶν γιγνομένων ὑπ' αὐτῶν ὁ βουλό-
 μενος συμβαλεῖ. κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ

τὰς ἐνοπλίους κινήσεις τοτὲ μὲν ὁμοῦ, τοτὲ δὲ παραλλὰξ, καὶ πατέριους τινὰς ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις. χορεῖαν δὲ καὶ κίνησιν ἐνόπλιον καὶ τὸν ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἀποτελούμενον ὑπὸ τῶν ἐργα-
ριδίων φόφον, εἴ τι δεῖ τοῖς ἀρχαίοις τεκμηριοῦσθαι 5
λόγοις, Κούρητες ἦσαν οἱ πρῶτοι καταστησάμενοι.
τὸν δὲ περὶ αὐτῶν μῦθον οὐδὲν δέομαι πρὸς εἰδότας ὀλίγου δεῖν πάντας γράφειν.

LXXI. Ἐν δὲ ταῖς πέλταις, ἃς οἱ τε σάλιοι φο-
ροῦσι καὶ ἃς ὑπηρέται τινὲς αὐτῶν ἡρτημένας ἀπὸ 10
κανόνων κομίζουσι, πολλαῖς πάνυ οὔσαις μίαν εἶναι
λέγουσι διοπετῇ, εὐρεθῆναι δ' αὐτὴν φασιν ἐν τοῖς
βασιλείοις τοῦ Νόμα, μηδενὸς ἀνθρώπων εἰσενέγ-
καντος μηδ' ἐγνωσμένου πρότερον ἐν Ἰταλοῖς τοι-
ούτου σχήματος, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων ὑπολαβεῖν Ῥω- 15
μαίους θεόπεμpton εἶναι τὸ ὄπλον. βουλευθέντα δὲ
τὸν Νόμαν τιμᾶσθαι τε αὐτὸ φερόμενον ὑπὸ τῶν
8 κρατίστων νέων ἐν ἱεραῖς ἡμέραις ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ
θυσιῶν ἐπετείων τυγχάνειν, δεδοικότα δὲ ἐπιβου-
λάς τε τὰς ἀπ' ἐχθρῶν καὶ ἀφανισμόν αὐτοῦ κλο- 20
παῖον ὄπλα λέγουσι πολλὰ κατασκευάσασθαι τῷ διο-
πετεῖ παραπλήσια, Μαμορίου τινὸς δημιουργοῦ τὸ
ἔργον ἀναδεξαμένου, ὥστε ἄσημον γενέσθαι καὶ δυσ-
διάγνωστον τοῖς μέλλουσιν ἐπιβουλεύειν τὴν τοῦ
θεοπέμπτου φύσιν διὰ τὴν ἀπαράλλακτον τῶν ἀν- 25
θρώπων ἔργων ὁμοιότητα. ἐπιχώριον δὲ Ῥωμαίοις
καὶ πάνυ τίμιον ὁ κουρητισμὸς, ὥς ἐκ πολλῶν μὲν
καὶ ἄλλων ἐγὼ συμβάλλομαι, μάλιστα δ' ἐκ τῶν περὶ
τὰς πομπὰς τάς τε ἐν ἱπποδρόμῳ καὶ τὰς ἐν τοῖς
θεάτροις γινομένας· ἐν ἀπάσαις γὰρ αὐταῖς πρόση- 30
βοὶ κόροι χιτωνίσκους ἐνδεδυκότες ἐκπρεπεῖς κράνη
καὶ ξίφη καὶ πάφμας ἔχοντες στοιχηδὸν πορεύονται,

καὶ εἰσιν οὗτοι τῆς πομπῆς ἡγεμόνες καλούμενοι
 πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τῆς παιδιᾶς τῆς ὑπὸ Λυδῶν ἐξευ-
 ρῆσθαι δοκούσης λυδίῳνες, εἰκόνες ὡς ἐμοὶ δοκεῖ
 τῶν σαλίων· ἐπεὶ τῶν γε Κουρητικῶν οὐδὲν ὥσπερ
 5 οἱ σάλιοι δρῶσιν οὐτ' ἐν ὕμνοις οὐτ' ἐν ὀρχήσει.
 χρῆν δὲ τούτους ἐλευθεροὺς τε εἶναι καὶ αὐθιγενεῖς
 καὶ ἀμφιθαλεῖς, οἱ δ' εἰσιν ἐξ ὁποιασδήποτε τύχης,
 τί γὰρ δεῖ τὰ πλείω περὶ αὐτῶν γράφειν;

LXXII. Ἡ δ' ἐβδόμη μοῖρα τῆς ἱερᾶς νομοθε-
 10 σίας τῷ συστήματι προσετέθη τῶν καλουμένων φε-
 τιαλίων. οὗτοι δ' ἂν εἶησαν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν
 καλούμενοι διάλεκτον εἰρηνοδίκαι. εἰσὶ δ' ἐκ τῶν
 ἀρίστων οἰκῶν ἄνδρες ἐπίλεκτοι διὰ παντὸς ἱερώμε-
 νοὶ τοῦ βλου, Νόμα τοῦ βασιλέως πρώτου καὶ τοῦτο
 15 Ῥωμαίοις τὸ ἱερὸν ἀρχεῖον καταστησαμένου· εἰ μὲν-
 τοι παρὰ τῶν καλουμένων Αἰκικλῶν τὸ παράδειγμα
 ἔλαβεν ὥσπερ οἴονται τινες, ἢ παρὰ τῆς Ἀρδεατῶν
 πόλεως ὡς γράφει Γέλλιος οὐκ ἔχω λέγειν, ἀπό-
 χρη δέ μοι τοσοῦτο μόνον εἰπεῖν, ὅτι πρὸ τῆς Νόμα
 20 ἀρχῆς οὕτω τὸ τῶν εἰρηνοδικῶν σύστημα παρὰ Ῥω-
 μαίοις ἦν. κατεστήσατο δ' αὐτὸ Νόμας ὅτε Φιδηνά-
 ταις ἐμελλε πολεμεῖν ληστείας καὶ καταδρομὰς τῆς
 χώρας αὐτοῦ ποιησαμένοις, εἰ βούλονται συμβῆναι
 δίχα πολέμου πρὸς αὐτὸν, ὅπερ εἰς ἀνάγκην κατα-
 25 στάντες ἐποίησαν. οἶομαι δ' ἐπειδὴπερ οὐκ ἔστιν
 ἐπιχωρίον Ἑλλήσι τὸ περὶ τοὺς εἰρηνοδικὰς ἀρχεῖον
 ἀναγκαῖον εἶναι μοι πόσων καὶ πηλίκων ἐστὶ πραγμά-
 των κύριον διελθεῖν, ἵνα τοῖς ἀγνοοῦσι τὴν Ῥωμαίων
 εὐσέβειαν, ἣν οἱ τότε ἄνδρες ἐπετήδευον, μὴ παρά-
 30 δοξον εἶναι φανῇ τὸ πάντα αὐτοῖς τὸ κάλλιστον λα-
 βεῖν τοὺς πολέμους τέλος. ἀπάντων γὰρ αὐτῶν τὰς
 ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις εὐσεβεστάτας φανήσονται

ποιησάμενοι καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα τοὺς θεοὺς ἐσχη-
 κότες ἐν τοῖς κινδύνοις εὐμενεῖς. ἅπαντα μὲν οὖν
 ὅσα ἀνάκειται τούτοις τοῖς εἰρηνοδίκαις ἐπελθεῖν διὰ
 πλῆθος οὐ ῥάδιον, κεφαλαιώδει δ' ὑπογραφῇ δη-
 λῶσαι τοιάδ' ἐστὶ· φυλάττειν ἵνα μηδένα Ῥωμαῖοι 5
 πόλεμον ἐξενέγκωσι κατὰ μηδεμιᾶς ἐνσπονδου πό-
 λεως ἄδικον, ἀρξάντων δὲ παρασπονδεῖν εἰς αὐ-
 τοὺς ἐτέρων πρεσβεύεσθαί τε καὶ τὰ δίκαια πρῶτον
 αἰτεῖν λόγῳ, ἐὰν δὲ μὴ πείθωνται τοῖς ἀξιουμένοις,
 τότε ἐπικυροῦν τὸν πόλεμον. ὁμοίως δὲ καὶ ἂν ἀδικεῖ- 10
 σθαί τινες ὑπὸ Ῥωμαίων ἐνσπονδοὶ λέγοντες τὰ δί-
 καια αἰτῶσι, τούτους διαγινώσκειν τοὺς ἄνδρας εἴ
 τι πεπόνθασιν ἐκσπονδον καὶ ἐὰν δόξωσι τὰ προσή-
 κοντα ἐγκαλεῖν τοὺς ἐνόχους ταῖς αἰτίαις συλλα-
 βόντας ἐκδότους τοῖς ἀδικηθεῖσι παραδιδόναι τὰ τε 15
 περὶ τοὺς πρεσβευτὰς ἀδικήματα δικάζειν καὶ τὰ
 περὶ τὰς συνθήκας ὅσια φυλάττειν εἰρήνην τε ποι-
 εῖσθαι καὶ γεγεννημένην, ἐὰν μὴ κατὰ τοὺς λεροὺς
 δόξῃ πεπρᾶχθαι νόμους, ἀκυροῦν καὶ τὰς τῶν
 στρατηγῶν παρανρημίας, ὅσαι περὶ τε ὄρκους καὶ 20
 σπονδὰς ἐπιτελοῦνται, διαγινώσκοντας ἀφοσιου-
 σθαι, περὶ ὧν κατὰ τοὺς οἰκείους καιροὺς ποιήσο-
 μαι τὸν λόγον. τὰ δὲ περὶ τὰς ἐπικηρυκείας ὑπ'
 αὐτῶν γινόμενα, ὅτε τὴν δόξασαν ἀδικεῖν πόλιν
 αἰτοῖεν δίκας (ἄξιον γὰρ μηδὲ ταῦτ' ἀγνοεῖν κατὰ 25
 πολλὴν φροντίδα τῶν ὁσίων καὶ δικαίων γινόμενα)
 τοιαῦτα παρέλαβον· εἰς μὲν ἐκ τῶν εἰρηνοδικῶν, ὃν
 οἱ λοιποὶ προχειρίζαιντο, κεκοσμημένος ἐσθῆτι καὶ
 φορήμασιν λεροῖς, ἵνα διάδηλος ᾗ παρὰ τοὺς ἄλλους,
 εἰς τὴν τῶν ἀδικούντων παρεγίνετο πόλιν· ἐπιστὰς 30
 δὲ τοῖς ὁρίοις τὸν τε Δία καὶ τοὺς ἄλλους ἐπεκα-
 λεῖτο θεοὺς μαρτυρόμενος ὅτι δίκας αἰτῶν ἤκει περὶ

- τῆς Ῥωμαίων πόλεως· ἔπειτα ὁμόσας ὅτι πρὸς ἀδικουῖσαν ἔρχεται πόλιν καὶ ἀρὰς τὰς μεγίστας εἰ ψεύδοιτο ἐπαρσάμενος ἑαυτῷ τε καὶ τῇ Ῥώμῃ, τότε ἐντὸς ἦει τῶν ὄρων· ἔπειτα ὅτῳ πρῶτῳ περιτύχοι
- 5 τοῦτον ἐπιμαρτυράμενος, εἴτε τῶν ἀγροίκων εἴτε τῶν πολιτικῶν εἴη, καὶ τὰς αὐτὰς προσθίεις ἀρὰς πρὸς τὴν πόλιν ὥχεται κατὰ πρὶν εἰς τὴν πόλιν παρελθεῖν τὸν πυλωρὸν ἢ τὸν πρῶτον ἀπαντήσαντα ἐν ταῖς πύλαις τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπιμαρτυράμενος εἰς
- 10 τὴν ἀγορὰν προῆι· ἐκεῖ δὲ καταστάς τοῖς ἐν τέλει περὶ ὧν ἦκοι διελέγετο πανταχῇ τοὺς τε ὄρκους καὶ τὰς ἀρὰς προστιθείς. εἰ μὲν οὖν ὑπέχοιεν τὰς δίκας παραδιδόντες τοὺς ἐν ταῖς αἰτίαις, ἀπῆει τοὺς ἄνδρας ἀπάγων φίλος τε ἤδη γεγονώς καὶ παρὰ φί-
- 15 λων· εἰ δὲ χρόνον εἰς βουλὴν αἰτήσαιντο δέκα διδούς ἡμέρας παρεγίνετο πάλιν καὶ μέχρι τρίτης αἰτήσεως ἀνεδέχετο. διελθουσῶν δὲ τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, εἰ μὴ παρεῖχεν αὐτῷ τὰ δίκαια ἢ πόλις, ἐπικαλεσάμενος τοὺς τε οὐρανίους καὶ καταχθονίους
- 20 θεοὺς ἀπῆει, τοσοῦτο μόνον εἰπὼν ὅτι βουλευέται περὶ αὐτῶν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἐφ' ἡσυχίας. καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέφαινε εἰς τὴν βουλὴν ἅμα τοῖς ἄλλοις εἰρηνοδίκαις παραγενόμενος ὅτι πέπρακται πᾶν αὐτοῖς ὅσον ἦν ὅσιον ἐκ τῶν ἱερῶν νόμων καὶ εἰ
- 25 βούλονται ψηφίσεσθαι πόλεμον οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύσον ἀπὸ θεῶν. εἰ δέ τι μὴ γένοιτο τούτων οὔτε ἡ βουλὴ κυρία ἦν ἐπιψηφίσασθαι πόλεμον οὔτε ὁ δῆμος. περὶ μὲν οὖν τῶν εἰρηνοδικῶν τοσαῦτα παρελάβομεν.
- 30 LXXIII. Τελευταῖος δ' ἦν τῆς Νόμα διατάξεως μερισμὸς ὑπὲρ τῶν ἱερῶν, ὧν ἔλαχον οἱ τὴν μεγίστην παρὰ Ῥωμαίοις ἱερατείαν καὶ ἐξουσίαν ἔχοντες. οὗτοι

κατὰ μὲν τὴν αὐτῶν διάλεκτον ἐφ' ἑνὸς τῶν ἔργων
ὃ πρᾶττουσιν ἐπισκευάζοντες τὴν ξυλλήνην γέφυραν
ποντίφικες προσαγορεύονται, εἰσὶ δὲ τῶν μεγίστων
πραγμάτων κύριοι. καὶ γὰρ δικάζουσιν οὗτοι τὰς
ἱερὰς δίκας ἀπάσας ἰδιώταις τε καὶ ἄρχουσιν καὶ λει- 5
τουργοῖς θεῶν καὶ νομοθετοῦσιν ὅσα τῶν ἱερῶν
ἄγραφα ὄντα καὶ ἀνέθιστα, κρίνοντας ἃ ἂν ἐπιτή-
δεια τυγχάνειν αὐτοῖς φανεῖη νόμων τε καὶ ἐθισμῶν
τάς τε ἀρχὰς ἀπάσας, ὅσαις θυσία τις ἢ θεραπεία
θεῶν ἀνάκειται, καὶ τοὺς ἱερεῖς ἅπαντας ἐξετάζουσιν 10
ὑπερέτας τε αὐτῶν καὶ λειτουργοὺς, οἷς χρῶνται
πρὸς τὰ ἱερὰ, οὗτοι φυλάττουσι μηδένα ἑξαμαρτάνειν
περὶ τοὺς ἱεροὺς νόμους· τοῖς τε ἰδιώταις ὁπόσοι μὴ
ἴσασι τοὺς περὶ τὰ θεία ἢ δαιμόνια σεβασμοὺς, ἐξη-
γῆται γίνονται καὶ προφηται· καὶ εἰ τινες αἰσθόιντο 15
μὴ πειθομένους ταῖς ἐπιταγαῖς αὐτῶν, ζημιούσι πρὸς
ἕκαστον χρῆμα ὀρῶντες εἰσὶ τε ἀνυπεύθυνοι πάσης
δίκης τε καὶ ζημίας οὔτε βουλῇ λόγον ἀποδιδόντες
οὔτε δῆμῳ. περὶ οὖν τῶν ἱερέων * * ὥστε εἰ βούλε-
ται 20
τις αὐτοὺς ἱεροδιδασκάλους καλεῖν εἴτε ἱερο-
νόμους εἴτε ἱεροφύλακας εἴτε, ὥς ἡμεῖς ἀξιούμεν,
ἱεροφάντας, οὐχ ἁμαρτήσεται τοῦ ἀληθοῦς. ἐκλι-
πόντος δέ τινος αὐτῶν τὸν βίον ἕτερος εἰς τὸν ἐκεί-
νου καθίσταται τόπον οὐχ ὑπὸ τοῦ δήμου αἵρεθεῖς,
ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, ὅς ἂν ἐπιτηδειότατος εἶναι 25
δοκῇ τῶν πολιτῶν· παραλαμβάνει δὲ τὴν ἱερατείαν
ὁ δοκιμασθεὶς, ἐὰν εὐόρνηθες αὐτῷ τύχῳσιν οἴωνοι
γενόμενοι. τὰ μὲν δὴ περὶ τὸ θεῖον νομοθετηθέντα
ὑπὸ τοῦ Νόμα καὶ διαιρεθέντα κατὰ τὰς συμμορίας
τῶν ἱερῶν, ἐξ ὧν εὐσεβεστέραν συνέβη γενέσθαι τὴν 30
πόλιν, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐλάττωσι τὰ μέγιστα καὶ φα-
νερώτατα ταῦτ' ἦν.

LXXIII. Τὰ δ' εἰς εὐτέλειάν τε καὶ σωφροσύνην
 ἀγαγόντα τὸν ἐκάστου βίον καὶ εἰς ἐπιθυμίαν κατα-
 στήσαντα τῆς φυλαττούσης ἐν ὁμονοίᾳ τὴν πόλιν δι-
 καιοσύνης πλείστα ὅσα, τὰ μὲν ἐγγράφοις περιλη-
 5 φθέντα νόμοις, τὰ δ' ἔξω γραφῆς εἰς ἐπιτηδεύσεις,
 ἀχθέντα καὶ συνασκήσεις χρόνιους· ὑπὲρ ὧν ἅπαν-
 των μὲν πολὺ ἂν ἔργον εἴη λέγειν, ἀρκέσει δὲ δύο
 τὰ μεγίστης μνήμης τυχόντα τεκμήρια καὶ τῶν ἄλ-
 λων γενέσθαι· τῆς μὲν αὐταρκειᾶς καὶ τοῦ μηδένα
 10 τῶν ἄλλοτρίων ἐπιθυμεῖν ἢ περὶ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν
 κτήσεων νομοθεσία. κελεύσας γὰρ ἐκάστῳ περιγρά-
 ψαι τὴν ἑαυτοῦ κτήσιν καὶ στήσαι λίθους ἐπὶ τοῖς
 ὄροις ἱεροὺς ἀπέδειξεν ὁρίου Διὸς τοὺς λίθους, καὶ
 θυσίας ἔταξεν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν ἅπαντας ἡμέρᾳ τακτῇ
 15 καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπὶ τὸν τόπον συνερχομένους,
 ἑορτὴν ἐν τοῖς πάνυ τιμίαν καὶ τὴν τῶν ὁρίων θεῶν
 καταστησάμενος. ταύτην Ῥωμαῖοι Τερμινάλια καλοῦ-
 σιν ἐπὶ τῶν τερμόνων καὶ τοὺς ὅρους αὐτοὺς ἐνὸς
 ἀλλαγῇ γράμματος παρὰ τὴν ἡμετέραν διάλεκτον ἐκ-
 20 φέροντες τέρμινας προσαγορεύουσιν. εἰ δέ τις ἀφα-
 νίσκειν ἢ μεταθεῖν τοὺς ὅρους ἱερὸν ἐνομοθέτησεν
 εἶναι τοῦ θεοῦ τὸν τούτων τι διαπραξάμενον, ἵνα τῷ
 βουλομένῳ κτείνειν αὐτὸν ὡς ἱερόσυλον ἢ τε ἀσφά-
 λεια καὶ τὸ καθαρῷ μιάσματος εἶναι προσῇ. τοῦτο
 25 δ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν κατεστήσατο μόνον κτή-
 σεων τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων, ὅροις
 κάκεινας περιλαβὼν, ἵνα καὶ τὴν Ῥωμαίων γῆν ἀπὸ
 τῆς ἀστυγείτονος ὅριοι διαιρῶσι θεοὶ καὶ τὴν κοινὴν
 ἀπὸ τῆς ἰδίας. τούτου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων
 30 φυλάττουσι Ῥωμαῖοι [τοῦ χρόνου] μνημεῖα τῆς ὁσίας
 αὐτῆς ἕνεκα. θεοὺς τε γὰρ ἡγοῦνται τοὺς τέρμονας
 καὶ θύουσιν αὐτοῖς ὁσέτη τῶν μὲν ἐμψύχων οὐδὲν

(οὐ γὰρ ὅσιον αἱμάττειν τοὺς λίθους) πελάνους δὲ Δήμητρος καὶ ἄλλας τινὰς καρπῶν ἀπαρχάς. ἐχρῆν δὲ καὶ τὸ ἔργον ἔτι φυλάττειν ἀπὸ τοῦ Ἰσου, οὗ χάριν θεοὺς ἐνόμισε τοὺς τέρμονας ὁ Νόμας, ἱκανομένους τοῖς ἑαυτῶν κτήμασι, τῶν δ' ἄλλοτρίων μήτε 5 βία σφετεριζομένους μηδὲν μήτε δόλω. νῦν δ' οὐχ ὥς ἄμεινον οὐδ' ὥς οἱ πρόγονοι παρέδοσαν ὀρίζουσί τινες ἀπὸ τῶν ἄλλοτρίων τὰ οἰκεῖα, ἀλλ' ἔστιν αὐτοῖς ὄρος τῶν κτήσεων οὐχ ὁ νόμος, ἀλλ' ἡ πάντων ἐπιθυμία, πράγμα οὐ καλόν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἐτέ- 10 ροις παρίεμεν σκοπεῖν.

LXXV. Ὁ δὲ Νόμας εἰς μὲν εὐτέλειαν καὶ σωφροσύνην διὰ τοιούτων συνέστειλε νόμων τὴν πόλιν, εἰς δὲ τὴν περὶ τὰ συμβόλαια δικαιοσύνην ὑπηγάγετο 15 πράγμα ἐξευρὼν ἡγνοημένον ὑπὸ πάντων τῶν καταστησαμένων τὰς ἐλλογίμους πολιτείας. ὁρῶν γὰρ ὅτι τῶν συμβολαίων τὰ μὲν ἐν φανερῷ καὶ μετὰ μαρτύρων 20 πραττόμενα ἢ τῶν συνόντων αἰδῶς φυλάττει, καὶ σπάνιοι τινὲς εἰσιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀδικοῦντες, τὰ δὲ ἀμάρτυρα πολλῷ πλείω τῶν ἐτέρων ὄντα 25 μίαν ἔχει φυλακὴν τὴν τῶν συμβαλόντων πίστιν, περὶ ταύτην ᾧετο δεῖν σπουδάσαι παντὸς ἄλλου μάλιστα καὶ ποιῆσαι θείων σεβασμῶν ἀξίαν. Δίκην μὲν γὰρ καὶ Θέμιν καὶ Νέμεσιν καὶ τὰς καλουμένας παρ' Ἑλλήσιν Ἐρινύας καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια ὑπὸ τῶν 30 προτέρων ἀποχρῶντως ἐκτεθειῶσθαι τε καὶ καθωσιῶσθαι ἐνόμισε, Πίστιν δὲ, ἧς οὔτε μείζον οὔτε ἱερώτερον πάθος ἐν ἀνθρώποις οὐδὲν, οὐπω σεβασμῶν τυγχάνειν οὔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς τῶν πόλεων πράγμασιν οὔτ' ἐν τοῖς ἰδίοις. ταῦτα δὲ διανοηθεὶς πρῶ- 35 τος ἀνθρώπων ἱερὸν ἰδρύσατο Πίστεως δημοσίας καὶ θυσίας αὐτῇ κατεστήσατο, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις

θεοῖς, δημοτελεῖς. ἔμελλε δὲ ἄρα σὺν χρόνῳ τὸ
κοινὸν τῆς πόλεως ἡθὺς πιστὸν καὶ βέβαιον πρὸς
ἀνθρώπους γενόμενον τοιούτους ἀπεργάσασθαι καὶ
τοὺς τῶν ιδιωτῶν τρόπους. οὕτω γοῦν σεβαστόν τι
5 πρᾶγμα καὶ ἀμίαντον ἐνομίσθη τὸ πιστὸν, ὥστε ὄρ-
κον τε μέγιστον γενέσθαι τὴν ἰδίαν ἐκάστῳ πίστιν
καὶ μαρτυρίας συμπάσης ἰσχυροτάτην, καὶ ὁπότε ὑπὲρ
ἀμαρτύρου συναλλάγματος ἀμφίλογόν τι γένοιτο ἐνὶ
πρὸς ἓνα, ἡ διαιρουῖσα τὸ νεῖκος καὶ προσωτέρω
10 χωρεῖν οὐκ ἔῴσα τὰς φιλονεικίας ἢ θατέρου τῶν
διαδικαζομένων αὐτῶν πίστις ἦν, αἷ τε ἀρχαὶ καὶ τὰ
δικαστήρια τὰ πλεῖστα τῶν ἀμφισβητημάτων τοῖς ἐκ
τῆς πίστεως ὄρκοις διήττων. τοιαῦτα μὲν δὴ σωφρο-
σύνης τε παρακλητικὰ καὶ δικαιοσύνης ἀναγκαστήρια
15 ὑπὸ τοῦ Νόμου τότε ἐξευρεθέντα κοσμιωτέραν οἰκίας
τῆς κράτιστα οἰκουμένης τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἀπειρ-
γάσατο.

LXXVI. Ἄ δὲ μελλῶ νῦν λέγειν ἐπιμελῇ τε αὐ-
τὴν ἀπέδωκε τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐργά-
20 τιν. ἐνθυμούμενος γὰρ ὁ ἀνὴρ, ὅτι πόλιν τὴν μέλ-
λουσαν ἀγαπήσειν τὰ δίκαια καὶ μενεῖν ἐν τῷ σῴφρονι
βίῳ τῆς ἀναγκαίου δεῖ χορηγίας εὐπορεῖν, διεῖλε
τὴν χώραν ἅπασαν εἰς τοὺς καλουμένους πάγους καὶ
κατέστησεν ἐφ' ἐκάστου τῶν πάγων ἄρχοντα ἐπίσκο-
25 πόν τε καὶ περίπολον τῆς ἰδίας μοίρας. οὗτοι γὰρ
περιμόντες θαμινὰ τοὺς εὖ τε καὶ κακῶς εἰργασμένους
τῶν ἀγρῶν ὑπεγράφοντο καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέ-
φαινον, ὁ δὲ τοὺς μὲν ἐπιμελεῖς γεωργοὺς ἐπαίνοις
τε καὶ φιλανθρωπίαις ἀνελάμβανε, τοὺς δὲ ἀργούς
30 [γεωργοὺς] ὄνειδίζων τε καὶ ζημιῶν ἐπὶ τὸ θεραπεύειν
ἄμεινον τὴν γῆν προὔτρεπετο. τοιγάρτοι πολέμων τε
ἀπηλλαγμένοι καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν πραγμάτων σχο-

λήν πολλήν ἄγοντες ἀργίας τε καὶ βλακείας σὺν αἰ-
 σχύνῃ τίνοντες δίκας αὐτουργοὶ πάντες ἐγίνοντο καὶ
 τὸν ἐκ γῆς πλοῦτον ἀπάντων ὄντα πλούτων δικαιοτά-
 του τῆς στρατιωτικῆς καὶ οὐκ ἐχούσης τὸ βέβαιον εὐ-
 πορίας γλυκύτερον ἐτίθεντο. τῷ δὲ Νόμα περιῆν ἐκ 5
 τούτων φιλεῖσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ζηλοῦ-
 σθαι δ' ὑπὸ τῶν περιοίκων, μνημονεύεσθαι δ' ὑπὸ
 τῶν ἐπιγινομένων· δι' ὧν οὔτε στάσις ἐμφύλιος τὴν
 πολιτικὴν ἔλυσεν ὁμόνοϊαν, οὔτε πόλεμος ἄλλοεθνῆς
 ἐκ τῶν κρατίστων καὶ θαυμασιωτάτων τὴν πόλιν 10
 ἐπιτηδευμάτων ἐκίνησε. τοσοῦτον γὰρ ἀπέσχον οἱ
 περιοικοὶ τὴν ἀπόλεμον ἡσυχίαν Ῥωμαίων ἀφορ-
 μὴν τῆς κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεως ὑπολαβεῖν, ὥστε
 καὶ εἴ τις αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους συνέστη πόλεμος
 διαλλακτικῆρας ἐποιοῦντο Ῥωμαίους καὶ ἐπὶ διαιτητῇ 15
 Νόμα τὰς ἐχθρας διαλύειν ἠξίου. τοῦτον οὐκ ἂν
 αἰσχυνθείην ἐγὼ τὸν ἄνδρα τῶν ἐπ' εὐδαιμονίᾳ δια-
 βοηθέντων ἐν τοῖς πρώτοις καταριθμεῖν. γένους τε
 γὰρ ἔφν βασιλείου καὶ μορφῆς ἀπέλαυσε βασιλικῆς
 παιδεῖαν τε οὐ τὴν περὶ λόγων ἄχρηστον ἥσκησεν, ἀλλ' 20
 ἐξ ἧς εὐσεβεῖν ἔμαθε καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτηδεύειν ἀρε-
 τὰς. ἡγεμονίαν δὲ τὴν Ῥωμαίων παραλαβεῖν ἠξιώ-
 23 θη νέος ὧν κατὰ κλέος ἀρετῆς ὑπ' αὐτῶν ἐπίκλητος
 ἀχθεὶς καὶ διετέλεσε πειθομένοις ἅπαντα τὸν βίον
 τοῖς ἀρχομένοις χρώμενος· ἡλικίας δ' ἐπὶ μήκιστον 25
 ἦλασεν ὁλόκληρος οὐδὲν ὑπὸ τῆς τύχης κακωθεὶς
 καὶ θανάτων τὸν ῥᾶστον ἐτελεύτησεν ὑπὸ γήρως
 μαρानθεὶς, ὁμόλου παραμείναντος αὐτῷ τοῦ συγ-
 κληρωθέντος ἐξ ἀρχῆς δαίμονος ἕως ἐξ ἀνθρώπων
 ἠφανίσθη, βιώσας μὲν ὑπὲρ ὀγδοήκοντα ἔτη, βάσι- 30
 λεύσας δὲ τρία καὶ τετταράκοντα, γενεὰν δὲ καταλι-
 πὼν, ὥς μὲν οἱ πλείους γράφουσιν, υἱοὺς τέτταρας

καὶ θυγατέρα μίαν, ὣν ἔτι σώζεται τὰ γένη, ὥς δὲ
Γέλλιος Γναῖος ἱστορεῖ θυγατέρα μόνην, ἐξ ἧς ἐγένετο Ἄγκος Μάρκιος ὁ τρίτος ἀπ' ἐκείνου γενόμενος
Ῥωμαίων βασιλεύς. τελευτήσαντι δ' αὐτῷ πένθος
5 μέγα προὔθετο ἡ πόλις καὶ ταφὰς ἐποιήσατο λαμ-
προτάτας. κείται δ' ἐν Ἰανικλῶ πέραν τοῦ Τεβέρι-
οταμοῦ. καὶ τὰ μὲν περὶ Πομπιλίου Νόμα τοσαῦτα
παρελάβομεν.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΛΑΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

Τελευτήσαντος δὲ Πομπιλίου γενομένη πάλιν ἡ
βουλή τῶν κοινῶν κυρία μένειν ἔγνω ἐπὶ τῆς αὐτῆς
πολιτείας, οὐδὲ τοῦ δήμου γνώμην λαβόντος ἑτέραν,
καὶ καθίστησιν ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τοὺς ἄρχοντας
τὴν μεσοβασίλειον ἀρχὴν εἰς ὠρισμένον τινὰ ἡμερῶν 5
ἀριθμὸν, ὑφ' ὧν ἀποδείκνυνται βασιλεὺς, ὃν ἅπας
ὁ δῆμος ἡξίου, Τύλλος Ὀστίλιος γένους ὧν τοιοῦδε·
ἐκ πόλεως Μεδυλλείας, ἣν Ἀλβανοὶ μὲν ἔκτισαν,
Ῥωμύλος δὲ κατὰ συνθήκας παραλαβὼν Ῥωμαίων
ἐποίησεν ἀποικίαν, ἀνὴρ εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνα- 10
τὸς Ὀστίλιος ὄνομα μετενεγκάμενος εἰς Ῥώμην τὸν
βίον ἄγεται γυναῖκα ἐκ τοῦ Σαβίνων γένους Ἐρσιλίου
θυγατέρα τὴν ὑφηγησαμένην ταῖς ὁμοεθνέσι πρε-
σβεῦσαι πρὸς τοὺς πατέρας ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν, ὅτε
Σαβίνοι Ῥωμαίοις ἐπολέμουν, καὶ τοῦ συνελθεῖν εἰς 15
φιλίαν τοὺς ἡγεμόνας αἰτιωτάτην γενέσθαι δοκοῦσαν.
οὗτος ὁ ἀνὴρ πολλοὺς συνδιενέγκας Ῥωμύλῳ πολέ-
μους καὶ μεγάλα ἔργα ἀποδειξάμενος ἐν ταῖς πρὸς
Σαβίνους μάχαις ἀποθνήσκει καταλιπὼν παιδίον μο-
νογενὲς καὶ θάπτεται πρὸς τῶν βασιλέων ἐν τῷ 20

κρατίστῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ στήλης ἐπιγραφῇ τὴν
 ἀρετὴν μαρτυροῦσιν ἀξιωθεῖς. ἐκ δὲ τοῦ μονογενοῦς
 παιδὸς εἰς ἄνδρας ἀφικομένου καὶ γάμον ἐπιφανῇ
 λαβόντος υἱὸς γίνεται Τύλλος Ὀστίλιος ἀνὴρ δρα-
 5 στήριος, ὃς ἀπεδείχθη βασιλεὺς ψήφῳ τε πολιτικῇ
 διενεχθείσῃ περὶ αὐτοῦ κατὰ νόμους καὶ τοῦ δαιμο-
 νίου δι' οἰωνῶν αἰσίων ἐπικυρώσαντος τὰ δόξαντα τῷ
 δήμῳ. ἔτος δὲ ἦν ἐν ᾧ τὴν ἡγεμονίαν παρέλαβεν, ὁ
 δεύτερος ἐνιαυτὸς τῆς ἐβδόμης καὶ εἰκοστῆς Ὀλυμπιά-
 10 δος, ἣν ἐνίκα στάδιον Εὐρυβάτης Ἀθηναῖος ἄρχοντας
 Ἀθήνησι Λεωστράτου. οὗτος ἔργον πάντων μεγαλο-
 πρεπέστατον ἐπιδειξάμενος εὐθύς ἅμα τῷ παραλα-
 βεῖν τὴν ἀρχὴν ἅπαν τὸ θητικὸν τοῦ δήμου καὶ
 ἄπορον οἰκεῖον ἔσχευ. ἦν δὲ τοιόνδε· χώραν εἶχον
 15 ἐξαίρετον οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς πολλὴν καὶ ἀγαθὴν,
 ἐξ ἧς ἀναιρούμενοι τὰς προσόδους λερά τε θεοὺς ἐπετέ-
 λουν καὶ τὰς εἰς τὸν ἴδιον βίον ἀφθόρους εἶχον εὐ-
 πορίας, ἣν ἐκτήσατο μὲν Ῥωμύλος πολέμῳ τοὺς τότε
 κατασχόντας ἀφελόμενος, ἐκείνου δὲ ἄπαιδος ἀποθα-
 20 νόντος Πομπίλιος Νόμας ὁ μετ' ἐκείνον βασιλεύσας
 ἐκαρπούτο· ἦν δὲ οὐκέτι δημοσία κτῆσις, ἀλλὰ τῶν
 ἀξὶ βασιλέων κληρὸς. ταύτην ὁ Τύλλος ἐπέτρεψε τοῖς
 μηδένα κληρὸν ἔχουσι Ῥωμαίων κατ' ἄνδρα διανεί-
 μασθαι, τὴν πατρῴαν αὐτῷ κτῆσιν ἀρκοῦσαν ἀπο-
 25 φαίνων εἰς τε τὰ λερά καὶ τὰς τοῦ βίου δαπάνας.
 ταύτῃ δὲ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν
 ἀνέλαβε παύσας λατρεύοντας ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις· ἵνα
 δὲ μηδὲ οἰκίας ἄμοιρος εἴη τις προσετείχισε τῇ πόλει
 τὸν καλούμενον Καίλιον λόφον, ἐνθα ὅσοι Ῥωμαῖον
 30 ἦσαν ἀνέστιοι λαχόντες τοῦ χωρίου τὸ ἀρκοῦν κατε-
 σκεύασαν οἰκίας, καὶ αὐτὸς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ τὴν

οἰκησιν εἶχεν. πολιτικά μὲν δὴ ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς ἔργα
παραδίδονται λόγου ἄξια·

II. πολεμικαὶ δὲ πράξεις πολλαὶ μὲν καὶ ἄλλαι
μνημονεύονται, περὶ ὧν ἔρχομαι λέξων τὴν ἀρχὴν
ποιησάμενος ἀπὸ τοῦ πρὸς Ἀλβανούς πολέμου. αἰ- 5
τιος δὲ τοῦ διαστῆναι τὰς πόλεις καὶ λῦσαι τὸ συγ-
γενὲς ἀνὴρ Ἀλβανὸς ἐγένετο Κλοίλιος ὄνομα τῆς
μεγίστης ἀρχῆς ἀξιώθεις, ὃς ἀχθόμενος ἐπὶ τοῖς Ῥω-
μαίων ἀγαθοῖς καὶ κατέχειν τὸν φθόνον οὐ δυνάμε-
νος φύσει τε αὐθάδης καὶ ὑπομαργότερος ὢν ἐκ- 10
πολεμῶσαι τὰς πόλεις ἔγνω πρὸς ἀλλήλας. οὐχ ὁρῶν
δὲ ὅπως ἂν πείσειε τοὺς Ἀλβανούς στρατὸν αὐτῷ κατὰ
Ῥωμαίων ἄγειν ἐπιτρέψαι μήτε δικαίας ἔχοντι προ-
φάσεις μήτε ἀναγκαίας, μηχανᾶται δὴ τι τοιόνδε· τοῖς
ἀπορωτάτοις Ἀλβανῶν καὶ θρασυτάτοις ἐφῆκε λη- 15
στεύειν τοὺς Ῥωμαίων ἀγροὺς ἄδειαν ὑπισχνούμενος
καὶ παρεσκεύασε πολλοὺς ἀκίνδυνα κέρδη διώκοντας,
ὧν οὐδὲ κωλυόμενοι ὑπὸ τοῦ δέους ἀποστήσεσθαι
ἔμελλον, ἐμπλῆσαι πολέμου ληστρικοῦ τὴν ὁμορον.
τοῦτο δ' ἐπραττε κατὰ λογισμὸν οὐκ ἀπεικότα, ὥς τὸ 20
ἔργον ἐμαρτύρησε. Ῥωμαίους μὲν γὰρ οὐκ ἀνέξεσθαι
τὰς ἀρπαγὰς ὑπελάμβανεν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρή-
σειν, αὐτῷ δ' ἐξουσίαν ἔσεσθαι κατηγορεῖν αὐτῶν
πρὸς τὸν δῆμον ὡς ἀρχόντων πολέμου, Ἀλβανῶν δὲ
τοὺς πλείστους φθονοῦντας τοῖς ἀποίκιοις τῆς εὐτυ- 25
χίας δέξεσθαι τὰς διαβολὰς ἀσμένους καὶ τὸν κατ'
αὐτῶν πόλεμον ἐξοίσειν, ὅπερ καὶ συνέβη. ἀγόντων
γὰρ καὶ φερόντων ἀλλήλους τῶν κακουργοτάτων ἐξ
ἐκάστης πόλεως καὶ στρατιᾶς ποτε Ῥωμαϊκῆς ἐμβα-
λούσης εἰς τὴν Ἀλβανὴν, ὅφ' ἧς πολλοὶ τῶν ληστῶν 30
οἱ μὲν ἀνηρέθησαν, οἱ δὲ συνελήφθησαν, συγκαλέ-
σας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν ὁ Κλοίλιος, ἐν ᾗ πολλὴν

ἐποιήσατο τῶν Ῥωμαίων κατηγορίαν, τραυματίας τε
 συχνούς ἐπιδεικνύμενος καὶ τοὺς προσήκοντας τοῖς
 ἡρπασμένοις ἢ τεθνηκόσι παράγων καὶ πλείω τῶν
 γεγονότων ἐπικαταψευδόμενος, πρεσβείαν πέμπειν 410
 5 πρῶτον ἐψηφίσατο δίκας αἰτήσουσαν τῶν γεγονότων.
 ἂν δὲ ἀγνωμόνῳσι Ῥωμαῖοι τότε τὸν πόλεμον ἐπ' αὐ-
 τοὺς ἐκφέρειν.

III. Ἀφικομένων δὲ τῶν πρεσβευτῶν εἰς Ῥώμην
 ὑποπτεύσας ὁ Τύλλος, ὅτι δίκας αἰτήσουντες ἦκοιεν,
 10 αὐτὸς τοῦτο ποιῆσαι πρότερος ἔγνω περιστῆσαι βου-
 λόμενος εἰς ἐκείνους τὴν αἰτίαν τοῦ λύειν τὰ πρὸς
 τὴν ἀποικίαν συγκείμενα. συνθῆκαι γὰρ ἦσαν ταῖς
 πόλεσιν ἐπὶ Ῥωμύλου γενόμεναι τὰ τε ἄλλα ἔχουσαι
 δίκαια καὶ ἵνα μηδετέρα πολέμου ἄρχῃ, ἣ δ' ἐγκα-
 15 λουῖσα ὅ τι δὴ ποτε ἀδίκημα δίκας αἰτοῖ παρὰ τῆς
 ἀδικουῦσης, εἰ δὲ μὴ τυγχάνοι τότε τὸν ἐξ ἀνάγκης
 ἐπιφέρει πόλεμον, ὥς λελυμένων ἤδη τῶν σπονδῶν.
 φυλαττόμενος δὲ τὸ μὴ προτέρους αἰτηθέντας δίκας
 Ῥωμαίους ἀντειπεῖν, ἔπειτα ὑπαιτίους Ἀλβανοῖς γε-
 20 νέσθαι, προσέταξε τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν ἑαυτοῦ
 φίλων τοὺς Ἀλβανῶν πρέσβεις ξενίζειν πάσῃ φιλο-
 φροσύνῃ καὶ κατέχειν ἔνδον παρ' ἑαυτοῖς· αὐτὸς δὲ
 ἐν ἀσχολίαις τισὶν ἀναγκαίαις εἶναι σκηψάμενος διε- 411
 κρούσατο τὴν πρόσοδον αὐτῶν. τῇ δ' ἔγγιστα νυκτὶ
 25 Ῥωμαίων ἄνδρας ἐπιφανεῖς ἐντειλάμενος αὐτοῖς ἅ-
 χρῇ πράττειν ἀπέστειλεν εἰς Ἀλβαν ἅμα τοῖς εἰρη-
 νοδίκαις αἰτήσουσας ὑπὲρ ὧν ἡδίκηντο Ῥωμαῖοι δίκας
 παρ' Ἀλβανῶν λαβεῖν, οἳ πρὶν ἥλιον ἀνίσχειν δια-
 νύσαντες τὴν ὁδὸν πληθυνούσης τῆς ἑωθινῆς ἀγορᾶς
 30 ἐντυγχάνουσι τῷ Κλοιλίῳ κατ' ἀγορὰν ὄντι καὶ δι-
 εξιόντες ὅσα ἡδίκηντο Ῥωμαῖοι παρ' Ἀλβανῶν ἡξίουν
 πράττειν τὰ συγκείμενα ταῖς πόλεσιν. ὁ δὲ Κλοι-

λιος, ὥς Ἀλβανῶν πρότερον ἀπεσταλκόντων εἰς Ῥώ-
 μην τοὺς αἰτήσοντας δίκας καὶ μηδὲ ἀποκρίσεως
 ἤξιωμένων, ἀπιέναι τοὺς Ῥωμαίους ἐκέλευσεν ὥς
 παραβεβηκότας τὰς ὁμολογίας καὶ προεῖπεν αὐτοῖς
 τὸν πόλεμον. ἀπαλλαττόμενος δὲ ὁ τῆς πρεσβείας 5
 ἡγεμὼν τοῦτ' ἤξιωσεν ἀκούσαι παρ' αὐτοῦ μόνον, εἰ
 παραβαίνειν τὰς σπονδὰς ὁμολογεῖ τοὺς καὶ προ-
 τέρους αἰτηθέντας δίκας καὶ μηδὲν ὑπομείναντας
 2 ποιεῖν τῶν ὁσίων. ὁμολογήσαντος δὲ τοῦ Κλοιλίου
 Μαρτύρομαι τοίνυν, ἔφη, τοὺς θεοὺς, οὓς ἐποίησά- 10
 μεθα τῶν σπονδῶν μάρτυρας, ὅτι Ῥωμαίοις οὐ τυ-
 χοῦσι τῶν δικαίων προτέροις ὅσιος ὁ κατὰ τῶν παρα-
 βάντων τὰς σπονδὰς πόλεμος ἔσται, οἱ δὲ πεφευγότες
 τοῦτο τὸ δίκαιον ὑμεῖς ἐστε, ὥς αὐτὰ τὰ ἔργα δηλοῖ.
 πρότεροί τε γὰρ αἰτηθέντες τὸ δίκαιον οὐχ ὑπέσχετε 15
 καὶ πρότεροι τὸν πόλεμον ἡμῖν προειρήκατε. τοιγάρ-
 τοι τοὺς ἀμυνομένους ὑμᾶς προσδέχεσθε μετὰ τῶν
 ὅπλων οὐκ εἰς μακράν. ταῦτα παρὰ τῶν πρεσβευτῶν
 ἀφικομένων εἰς Ῥώμην ἀκούσας ὁ Τύλλος, τότε τοὺς
 Ἀλβανοὺς προσάγειν ἐκέλευσε καὶ περὶ ὧν ἤκουσι 20
 λέγειν. ἀπαγγειλάντων δ' αὐτῶν ὅσα προσέταξεν ὁ
 Κλοιλῖος καὶ τὸν πόλεμον ἀπειλούντων εἰ μὴ τεύξον-
 ται τῆς δίκης, Ἐγὼ πρότερος ὑμῶν, ἔφη, τοῦτο πε-
 ποίηκα καὶ μηδὲν εὐρόμενος ὧν ἐκέλευον αἱ συν-
 θῆκαι * * [φαίνονται παρ' ὑμῶν πρότερον αὐταὶ 25
 λελυμέναι καὶ μηθενὸς λόγου ἤξιωμέναι· ὅθεν δὴ]
 τὸν ἀναγκαῖόν τε καὶ δίκαιον Ἀλβανοῖς ἀναγγέλλω
 3 πόλεμον.

III. Μετὰ δὲ τὰς προφάσεις ταύτας παρεσκευά-
 ζοντο ἀμφοτέρωτεροι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, οὐ μόνον τὰς 30
 οἰκείας καθοπλίζοντες δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τὰς παρὰ
 τῶν ὑπηκόων ἐπικαλούμενοι· ὥς δὲ πάντα ἦν αὐτοῖς

εὐτρεπῇ συνήεσαν ὁμόσε καὶ καταστρατοπεδεύονται
 τετταράκοντα τῆς Ῥώμης σταδίους ἀποσχόντες· οἱ μὲν
 ἄλβανοι περὶ τὰς καλουμένας Κλοιλίας τάφρους
 (φυλάττουσι γὰρ ἐτι τὴν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτὰς
 5 ἐπὶ κλήσιν) Ῥωμαῖοι δὲ ὀλίγον ἐνδοτέρῳ τὸν ἐπιτη-
 δειότατον εἰς στρατοπεδεῖαν τόπον ἐκλεξάμενοι. ἐπεὶ
 δὲ συνεῖδον ἀλλήλων ἀμφοτέροι τὰς δυνάμεις οὔτε
 πλήθει λειπομένας οὔτε ὀπλισμοῖς εὐτελεῖς οὔτε ταῖς
 ἄλλαις παρασκευαῖς οὔσας εὐκαταφρονήτους, τῆς
 10 μὲν ταχείας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς, ἣν κατ' ἀρχὰς εἶχον
 ὥς αὐτῇ ἐφόδῳ τρεψόμενοι τοὺς πολεμίους, ἀπέστη-
 σαν· φυλακῆς δὲ μᾶλλον ἢ προεπιχειρήσεως πρό-
 νοιαν ἐλάμβανον ὑψηλοτέρους ἐγείροντες τοὺς χάρα-
 κας, εἰσῆει τε αὐτῶν τοῖς χαριεστάτοις λογισμὸς ὥς
 15 οὐ τὰ κράτιστα βουλευομένοις, καὶ κατάμεμψις τῶν
 ἐν τέλει. ἐλκομένου δὲ τοῦ χρόνου διὰ κενῆς (οὐδὲν
 γὰρ ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον ἦν καταδρομαῖς ψιλῶν ἢ
 συμπλοκαῖς ἱππέων ἐβλαπτον ἀλλήλους) ὁ τοῦ πολέ-
 μου δόξας αἷτιος γεγονέναι Κλοίλιος ἀχθόμενος ἐπὶ
 20 τῇ ἀπράκτῳ καθέδρᾳ γνώμην ἔσχεν ἐξάγειν τὴν στρα-
 τιὰν καὶ προκαλεῖσθαι τοὺς πολεμίους εἰς μάχην, ἐὰν
 δὲ μὴ ὑπακούσωσι προσβάλλειν αὐτῶν πρὸς τὰ ἐρύ-
 ματα. παρασκευασάμενος δὲ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα καὶ
 εἰ δεήσει τειχομαχίας, ὅσα τῷ τοιούτῳ πρόσφορα
 25 ἔργῳ μηχανησάμενος, ἐπεὶ νύξ ἐγένετο καθεύδων ἐν
 τῇ στρατηγικῇ σκηνῇ παρούσης αὐτῷ τῆς εἰωθυίας 411
 φυλακῆς περὶ τὸν ὄρθρον εὐρίσκεται νεκρὸς, οὔτε
 σφαγῆς οὔτε ἀγχόνης οὔτε φαρμάκων οὔτε ἄλλης
 βιαίου συμφορᾶς σημεῖον ἐπὶ τοῦ σώματος οὐδὲν
 30 ἔχων.

V. Παραδόξου δὲ τοῦ πάθους ὥσπερ εἰκὸς
 ἅπασι φαινομένου καὶ ζητουμένης τῆς αἰτίας (οὐδὲ

γὰρ νόσον προηγησαμένην εἶχε τις αἰτιάσασθαι) οἱ
 μὲν ἐπὶ τὴν θείαν πρόνοιαν ἀπάσας τὰς ἀνθρωπίνους
 ἀναφέροντες τύχας κατὰ χόλον δαιμόνιον ἔλεγον
 αὐτὸν ἀποθανεῖν, ὅτι πόλεμον ἐξέκλυσε τῇ μητρο-
 πόλει πρὸς τὴν ἀπόκτισιν οὔτε δίκαιον οὔτε ἀναγ- 5
 καλόν· οἱ δὲ χρηματισμοὶ ἡγούμενοι τὸν πόλεμον
 καὶ μεγάλων ἀπεστερεῖσθαι νομίζοντες ὠφελειῶν εἰς
 ἐπιβουλήν καὶ φθόνον ἀνθρώπινον τὸ ἔργον μετέφε-
 ρον αἰτιώμενοι τῶν ἀντιπολιτευομένων τινὰς ἀφανῆ
 καὶ δυσεξέλεγκτα ἐξευρόντας φάρμακα διὰ τούτων τὸν 10
 ἄνδρα ἀνηρηκέναι· οἱ δὲ ὑπὸ λύπης τε καὶ ἀμηχανίας
 κρατούμενον ἐκουσίῳ χρῆσασθαι τελευτῇ αὐτὸν ἔφα-
 σαν, ἐπειδὴ ἅπαντα χαλεπὰ καὶ ἄπορα συνέβαινεν
 αὐτῷ καὶ οὐδὲν ἐχώρει κατὰ νοῦν τῶν ἐν ἀρχαῖς,
 ὅτε εἰς τὰ πράγματα εἰσῆι, προσδοκηθέντων· τοῖς δ' 15
 ἔκτος οὔσι φιλίας τε καὶ ἐχθρας τῆς πρὸς τὸν στρατη-
 γὸν καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου κρίνουσί τὸ συμ-
 βεβηκὸς οὔτε ἡ θεία νέμεσις οὔτε ὁ τῶν ἀντιπολι-
 τευομένων φθόνος οὔθ' ἡ τῶν πραγμάτων ἀπόγνω-
 σις ἀνηρηκέναι τὸν ἄνδρα ἐδόκει, ἀλλ' ἡ τῆς φύσεως 20
 ἀνάγκη καὶ τὸ χρεὼν ὥς ἐκπεπληρωκότα τὴν ὀφει-
 λομένην μοῖραν, ἧς ἅπασι τοῖς γινομένοις πέπρωται
 τυχεῖν. Κλοῖλιος μὲν δὲ πρὶν ἢ γενναῖον ἐπιδείξα-
 σθαι τι τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν, εἰς δὲ τὸν ἐκείνου
 τόπον ἀποδείκνυται στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν 25
 ἐπὶ στρατοπέδου Μέττιος Φουφέττιος, ἀνὴρ οὔτε
 πολέμου ἡγεμὼν ἱκανὸς οὔτε εἰρήνης βέβαιος φύλαξ,
 ὃς οὐδενὸς ἤττον Ἀλβανῶν πρόθυμος ὢν κατ' ἀρχὰς
 διαστῆσαι τὰς πόλεις καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἀρχῆς μετὰ
 417 τὸν Κλοίλιον θάνατον ἀξιωθεὶς, ἐπειδὴ τῆς ἡγεμο- 30
 νίας ἔτυχεν καὶ ὅσα ἦν ἐν τοῖς πράγμασι δυσχερῆ καὶ
 ἄπορα συνείδεν, οὐκέτι διέμεινεν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς

βουλευμασιν, ἀλλ' εἰς ἀναβολὰς καὶ διατριβὰς ἄγειν
 ἡξίου τὰ πράγματα ὁρῶν οὔτε τοὺς Ἀλβανοὺς ἅπαν-
 τας ὁμοίαν ἔχοντας ἔτι προθυμίαν πρὸς πόλεμον οὔτε
 τὰ σφάγια ὁπότε θύοιτο περὶ μάχης καλὰ γινόμενα·
 5 τελευτῶν δὲ εἰς καταλλαγὰς ἔγνω προκαλεῖσθαι τοὺς
 πολεμίους πρότερος ἐπικηρυκευσάμενος, μαθὼν τὸν
 ἐπικρεμάμενον ἔξωθεν Ἀλβανοὺς τε καὶ Ῥωμαίους
 κίνδυνον, εἰ μὴ σπείδονται τὸν πρὸς ἀλλήλους πόλε-
 μον, ἄφικτον ὄντα, ὃς ἔμελλεν ἀμφοτέρως ἀναρπά-
 10 σασθαι τὰς δυνάμεις. ἦν δὲ τοιόσδε·

VI. Οὐιεντανολ καὶ Φιδηναῖοι μεγάλας καὶ πο-
 λυανθρώπους ἔχοντες πόλεις ἐπὶ μὲν τῆς Ῥωμύλου
 βασιλείας εἰς πόλεμον ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας Ῥω-
 μαίοις κατέστησαν, ἐν ᾧ πολλὰς ἀπολέσαντες δυνά-
 15 μεις ἀμφοτέροι καὶ χώρας ἀποδασμῷ ζημιωθέντες
 ὑπήκοοι τοῖς κεκρατηκόσιν ἠναγκάσθησαν γενέσθαι.
 περὶ ὧν ἐν τῇ πρὸ ταύτης δεδήλωκα γραφῇ τὸ ἀκρι- 411
 βές· ἐπὶ δὲ τῆς Νόμα Πομπιλίου δυναστείας εἰρήνης
 ἀπολαύσαντες βεβαίον πολλὴν ἔσχον ἐπίδοσιν εἰς
 20 εὐανδρίαν τε καὶ πλοῦτον καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμο-
 νίαν. τούτοις δὴ τοῖς ἀγαθοῖς ἐπαρθέντες ἐλευθερίας
 τε αὐτοῖς ὠρέγοντο καὶ φρόνημα ἐλάμβανον ὑψηλότε-
 ρον παρασκευάζοντό τε ὥς οὐκέτι Ῥωμαίων ἀκροώ-
 μενοι. τέως μὲν οὖν ἄδηλος αὐτῶν ἡ διάνοια τῆς
 25 ἀποστάσεως ἦν, ἐν δὲ τῷ πρὸς Ἀλβανοὺς ἐφανερῶθη
 πολέμῳ. ὥς γὰρ ἐπύθοντο πανστρατιᾷ Ῥωμαίους
 ἐξεληλυθότας ἐπὶ τὸν πρὸς Ἀλβανοὺς ἀγῶνα, κρά-
 τιστον ὑπολαβόντες εἰληφέναι καιρὸν ἐπιθέσεως
 ἀπορρήτους ἐποίησαντο διὰ τῶν δυνατωτάτων ἀν-
 30 ὁρῶν συνωμοσίας πάντας τοὺς ὅπλοφορεῖν δυναμέ-
 νους εἰς Φιδήνην συνελθεῖν κρύφα καὶ κατ' ὀλίγους
 ἰόντας, ὥς ἂν ἤκιστα γένοιντο τοῖς ἐπιβουλευομένοις

καταφανείς· ἐκεῖ δ' ὑπομένοντας ἐκδέχεσθαι τὸν καιρὸν, ὅτε αἱ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν δυνάμεις ἐκλιποῦσαι τοὺς χάρακας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα προσελύσονται, (τοῦτον δὲ φανερόν ποιεῖν αὐτοῖς ἐμελλον διὰ συμβόλων σκοποῦ τινες ἐν τοῖς ὄρεσι λοχῶντες) δ' ὅταν δὲ ἀρθῇ τὰ σημεῖα λαβόντας ὅπλα χωρεῖν ἐπ' αὐτοὺς ἔδει πάντας κατὰ τάχος, (ἦν δὲ οὐ πολλή ἢ ἐπὶ τοὺς χάρακας ἀπὸ Φιδήνης φέρουσα ὁδὸς, ἀλλ' ὅσον ἢ δυσὶν ὥραις ἢ τρισὶν ἀνυσθῆναι τὸ μακρότατον) ἐπιφανέντας δὲ τῷ ἀγῶνι τέλος ἦδη ἔχοντι 10 ὥσπερ εἰκὸς μηδὲν ἡγεῖσθαι φίλιον, ἀλλ' ἐάν τε Ἀλβανοὶ νικῶσιν ἐάν τε Ῥωμαῖοι κτείνειν τοὺς κρατηκότας αὐτῶν. ταῦτα ἦν ἃ διέγνωστο πράττειν τοῖς προεστηκόσι τῶν πόλεων. εἰ μὲν οὖν θρασύτερον ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὥρμησαν Ἀλβανοὶ Ῥω- 15 μαίων καταφρονήσαντες καὶ μιᾷ κρῖναι μάχῃ τὰ ὅλα διέγνωσαν, οὐδὲν ἂν τὸ κωλύον ἦν τὸν τε κατασκευασθέντα δόλον ἐπ' αὐτοῖς λεληθῆναι καὶ διεφθάρθαι τὰ στρατεύματα αὐτῶν ἀμφοτέρω· νῦν δὲ ἡ διατριβὴ τοῦ πολέμου παράδοξος ἅπασι γενομένη καὶ 20 ὁ χρόνος ἐν ᾧ παρεσκευάζοντο πολὺς ἀφελκυσθεὶς διέχεεν αὐτῶν τὰ βουλευόμενα. τῶν γὰρ ἐκ τῆς συνωμοσίας τινες, εἴτε οἰκεία κέρδη περιβαλέσθαι ζητοῦντες εἴτε τοῖς κορυφαιοτάτοις τῶν σφετέρων καὶ τὸ ἔργον εἰσηγησαμένοις φθονοῦντες εἴτε μῆνυσιν ἐτέ- 25 ρων δεδιότες, ὅ τι πολλοῖς συνέβη παθεῖν ἐν ταῖς πολυανθρώποις καὶ χρονιζομέναις συνωμοσίαις, εἴτε ὑποθέσει ἀναγκαζόμενοι γνώμης οὐκ ἀξιούσης ἔργον ἀνόσιον εἰς εὐτυχὲς κατασκῆψαι τέλος μηνυταὶ γίνονται τοῖς πολεμίοις τοῦ δόλου.

30

VII. Ταῦτα δὴ μαθὼν ὁ Φουφῆτιος ἐτι μᾶλλον ἰσπευσε ποιήσασθαι τὰς διαλύσεις, ὥς οὐδὲ αἰρέσεως

ἔτι τοῦ μὴ ταῦτα πράττειν σφίσι καταλειπομένης.
 ἐγγένοι δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων ὑπὲρ τῆς
 συνωμοσίας ταύτης ἢ μήνυσις παρὰ τῶν ἐκ Φιδήνης
 φίλων, ὥστ' οὐδ' αὐτὸς ἔτι διαμελλήσας δέχεται τὰς
 5 τοῦ Φουφειτίου προκλήσεις. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον εἰς
 τὸ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων χωρίον ἐπαγόμενοι συμ-
 βούλους ἑκάτεροι τοὺς φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανοὺς,
 ἀσπασάμενοι πρῶτον ἀλλήλους ὥς πρότερον εἰώθε-
 σαν καὶ φιλοφρονηθέντες τὰς ἐταιρικός τε καὶ συγ-
 10 γενικός φιλοφροσύνας διελέγοντο περὶ τῶν διαλύ-
 σεων. ἤρχετο δ' ὁ Ἀλβανὸς πρότερος τοιαύδε λέγων·
 Ἀναγκαῖον εἶναι μοι δοκεῖ τὰς αἰτίας πρῶτον ἐπι-
 δεῖξαι, δι' ἃς ἐγὼ πρῶτος ἤξιωσα περὶ καταλύσεως
 τοῦ πολέμου διαλέγεσθαι, οὔτε μάχῃ κρατηθεῖς ὑφ'
 15 ὑμῶν οὔτε ἐπισιτισμοὺς εἰσάγεσθαι κωλυόμενος οὔτε
 εἰς ἄλλην κατακεκλεισμένος ἀνάγκην οὐδεμίαν, ἵνα
 μὴ με ὑπολάβητε τῆς μὲν οἰκείας δυνάμεως ἀσθένειαν
 κατεγνώκωτα, τὴν δὲ ὑμετέραν ἰσχὺν δυσκατα-
 γώνιστον εἶναι νομίζοντα εὐπρεπῇ ζητεῖν ἀπαλλαγὴν
 20 τοῦ πολέμου. ἀφόρητοι γὰρ ἂν γένοισθε ὑπὸ βαρύ-
 τητος, εἴ τι πεισθίητε περὶ ἡμῶν τοιοῦτον καὶ οὐδὲν
 ἂν τῶν μετρίων ὑπομείναιτε ποιεῖν, ὥς κρατοῦντες
 ἤδη τῷ πολέμῳ. ἵνα δὴ μὴ οὖν τὰς ψευδεῖς αἰτίας
 εἰκάξητε περὶ τῆς ἐμῆς προαιρέσεως, δι' ἃς ἄξιῳ κατα-
 25 λύσασθαι τον πόλεμον, ἀκούσατε τὰς ἀληθεῖς· ἐγὼ
 στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τῆς πατρίδος αὐτοκράτωρ
 ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν ἐσκόπουν τίνες ἦσαν
 αἱ συνταράξασαι τὰς πόλεις ἡμῶν προφάσεις. ὁρῶν
 δὲ μικρὰς καὶ φαύλας καὶ οὐχ ἱκανὰς διελεῖν τοσαύ-
 30 τὴν φιλίαν καὶ συγγένειαν οὐ τὰ κράτιστα ἡγούμην
 οὔτε Ἀλβανοὺς οὔτε ὑμᾶς βουλεύσασθαι. ἔτι δὲ μᾶλ-
 λον ἔγνω καὶ πολλὴν κατέγνω ἀμφοτέρων

ἡμῶν μανίαν, ἐπειδὴ παρῆλθον ἐπὶ τὰ πράγματα καὶ
 πεῖραν ἐλάμβανον τῆς ἐκάστου προαιρέσεως. οὔτε
 γὰρ ἐν τοῖς ἰδίοις οὔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς συλλόγοις
 ὁμονοοῦντας ὑπὲρ τοῦ πολέμου πάντας Ἀλβανούς
 ἑώρων, μακρῷ δ' ἔτι τῶν ἐξ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ 5
 καταλαμβανομένων χαλεπῶν τὰ δαιμόνια σημεῖα,
 ὁπότε χρησαίμην σφαγλοῖς περὶ μάχης, χαλεπώτερα
 γινόμενα πολλὴν δυσθυμίαν παρείχε μοι καὶ ἀμη-
 χανίαν. ἐνδυμούμενος δὴ ταῦτα τῆς μὲν ἐπὶ τοὺς
 ἄγωνας ὁρμῆς ἐπέσχον, ἀναβολὰς δὲ καὶ διατριβὰς 10
 ἐποιούμην τοῦ πολέμου προτέρους ὑμᾶς οἰόμενος
 ἄρξαι τῶν περὶ φιλίας λόγων· καὶ ἔδει γε, ὦ Τύλλε,
 τοῦτο ποιεῖν ὑμᾶς ἀποίκους ὄντας ἡμῶν καὶ μὴ πε-
 ριμένειν ἕως ἢ μητρόπολις ἄρξει. ὅσης γὰρ ἀξιούσι
 τιμῆς τυγχάνειν οἱ πατέρες παρὰ τῶν ἐγγόνων, το- 15
 σαύτης οἱ κτίσαντες τὰς πόλεις παρὰ τῶν ἀποίκων.
 ἐν ᾧ δὲ ἡμεῖς ἐμέλλομεν καὶ παρετηροῦμεν ἀλλή-
 λους, πότεροι τῶν εὐγνωμόνων ἄρξουσιν λόγων,
 ἑτέρα τις ἡμᾶς ἀνάγκη κρείττων παντὸς ἀνθρωπί-
 νου λογισμοῦ περιλαβοῦσα συνάγει· ἣν ἐγὼ πν- 20
 θόμενος ἔτι λανθάνουσιν ὑμᾶς οὐκέτ' ᾧόμην δεῖν
 τῆς εὐπρεπείας τῶν διαλλαγῶν στοχάζεσθαι. δειναὶ
 γὰρ, ὦ Τύλλε, μηχαναὶ πλέκονται καθ' ἡμῶν καὶ
 δόλος ἄφυκτος ἔρραπται κατ' ἀμφοτέρων, ὅς ἐμελ-
 λεν ἀκονιτὶ καὶ δίχῃ πόνου πάντα συντρίψειν καὶ 25
 διαφθερεῖν ἡμῶν τὰ πράγματα πυρὸς ἢ ποταμοῦ
 δίκην ἐμπесῶν. δημίουργοὶ δὲ τῶν ἀνοσίων βου-
 λευμάτων εἰσὶν οἱ δυνατώτατοι Φιδηναίων τε καὶ
 30 Οὐιεντανῶν συνελθόντες. ὅστις δὲ ὁ τῆς ἐπιβου-
 λῆς αὐτῶν τρόπος ἦν καὶ πόθεν εἰς ἐμὲ ἢ τῶν
 ἀπορρήτων βουλευμάτων γνῶσις ἐλήλυθεν ἀκού-
 σατε.

- VIII. Ταῦτ' εἰπὼν δίδωσι τῶν παρόντων τινὶ ἀναγνῶναι τὰς ἐπιστολάς, ἃς αὐτῷ κεκομικῶς τις ἐτύγχανε παρὰ τῶν ἐν Φιδήνῃ ξένων καὶ τὸν κομίσαντα αὐτὰς παρήγαγεν. ἀναγνωσθεῖσάν δὲ τῶν
- 5 ἐπιστολῶν καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐξηγησαμένου πάντα ὅσα παρὰ τῶν ἐπιθεμένων αὐτὰς ἀπὸ στόματος ἤκουσεν ἐκπλήξεώς τε μεγάλης κατασχούσης τοὺς ἀκούοντας, οἷα εἰκὸς ἐπὶ τηλικούτῳ κακῷ παρ' ἐλπίδας ἀκουσθέντι, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ Φουφέντιος πάλιν ἔλεξεν.
- 10 Ἀκηκόατε τὰς αἰτίας, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, δι' ἃς ἐγὼ τέως μὲν ἀνεβαλόμεν τοὺς πρὸς ὑμᾶς ἀγῶνας, νῦν δὲ καὶ τῶν περὶ φιλίας ἡξίωσα πρότερος ἄρχειν λόγων. ὑμεῖς δὲ τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη σκοπεῖσθε, πότερον οἴεσθε δεῖν περὶ βοιδίων καὶ προβάτων ἀρπαγῆς ἄσπειστον
- 15 πόλεμον φυλάττειν πρὸς τοὺς κτίσαντας καὶ κατέρας, ἐν ᾧ καὶ κρατηθέντες ἀπολείσθε καὶ κρατήσαντες, ἢ διαλυσάμενοι τὴν πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐχθραν μεθ' ἡμῶν ἐπὶ τοὺς κοινοὺς ἐχθροὺς χωρεῖν, οἳ γε οὐ μόνον ἀπόστασιν ἐβούλευσαν ἀφ' ὑμῶν ἀλλὰ καὶ 42
- 20 ἐπανάστασιν, οὔτε πεπονθότες δεινὸν οὐδὲν οὔτε μὴ πάθωσι δεδιότες, καὶ οὐδ' ἐκ τοῦ φανεροῦ ἐπέθεντο ἡμῖν, ὥς ὁ κοινὸς ἀξιοὶ τοῦ πολέμου νόμος, ἀλλ' ὑπὸ σκότους, ὥς ἂν ἦκιστα ὑπὶ δόλῳ τις αὐτῶν τὴν ἐπιβουλήν καὶ φυλάξαιτο. ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν ἐπὶ
- 25 τοὺς ἀνοσίλους ἀνθρώπους ἰτέον ἡμῖν ἀπάσῃ σπουδῇ καταλυσάμενοις τὰ ἐχθρὰ (μανίας γὰρ θάτερα ἀξιοῦν) ὥς ἐγνωκόσιν ὑμῖν καὶ ποιήσουσιν, οὐδὲν δέομαι πλείω λέγειν καὶ παρακελεύεσθαι. ὃν δὲ τρόπον αἱ διαλύσεις καλαὶ καὶ συμφέρουσαι γένοιντ' ἂν ἀμφο-
- 30 τέραις ταῖς πόλεσι (τοῦτο γὰρ ἴσως ποθεῖτε ἀκοῦσαι πάλαι) νῦν ἤδη πειράσομαι λέγειν. ἐγὼ νομίζω κρατίστως μὲν εἶναι διαλλαγὰς καὶ πρεπωδεστάτας συγ-

γενέσι καὶ φίλοις πρὸς ἀλλήλους, ἐν αἷς οὐδέν ἐστιν ἔγκοτον οὔτε μνησικάκον ἀφέσεως ἅπανσι πρὸς ἅπαντας ὑπὲρ ὧν ἔδρασαν ἢ ἔπαθον ἀδόλου γινομένης, ἥττον δὲ τούτων εὐπρεπεῖς, ἐν αἷς τὸ μὲν πλήθος ἀπολύεται τῶν ἐγκλημάτων, οἱ δὲ ἀδικήσαντες ἀλ- 5 λήλους ἀναγκάζονται δίκας ὑπέχειν λόγῳ κρινόμενοι καὶ νόμῳ. τούτων δὲ τῶν διαλλαγῶν ἔμοι μὲν δοκεῖ χρῆναι τὰς εὐπρεπεστέρας καὶ μεγαλοψυχότερας ἡμᾶς ἐλέσθαι καὶ γνώμην θέσθαι περὶ μηδενὸς ἡμᾶς ἀλλήλοις μνησικακεῖν, σὺ δ' εἰ μὴ βούλει διαλλάτ- 10 τεσθαι τοῦτον τὸν τρόπον, ὦ Τύλλε, ἀλλὰ καὶ δίδόναι δίκας καὶ λαμβάνειν ἀξιοῖς τοὺς ἐν ταῖς αἰτίαις παρ' ἀλλήλων, ἔτοιμοι καὶ ταῦτα ποιεῖν εἰσιν Ἀλβανοὶ τὰ κοινὰ ἔχθη προκαταλυσάμενοι. εἰ δέ τινας ἔχεις παρὰ ταύτας λέγειν ἑτέρας εἴτε καλλίλους διαλ- 15 λαγὰς εἴτε δικαιότερας, οὐκ ἂν φθάνοις φέρων εἰς μέσον καὶ πολλήν σοι χάριν εἰσομαι.

VIII. Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ Φουφετίου παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἔλεξε· Καὶ ἡμεῖς, ὦ Φουφέττιε, βαρεῖαν ὑπελαμβάνομεν ἡμᾶς 20 καταλήψεσθαι συμφορὰν, εἰ δι' αἵματος καὶ φόνων ἀναγκασθείημεν κρῖναι τὸν συγγενῆ πόλεμον, καὶ ὑπὸ τῶν ἱερῶν ὁπότε τὰ προπολέμια θύοιμεν ἐκωλυόμεθα ἄρχειν μάχης· τὰς τε ἀπορρήτους Φιδθναίων καὶ Οὐεντανῶν συνωμοσίας, ἃς ἐπ' ἀμφοτέροις ἡμῖν 25 συνώμοσαν, ὀλίγῳ πρότερόν σου πεπύσμεθα παρὰ τῶν ἐκεῖθεν ξένων καὶ οὐκ ἀφύλακτοι πρὸς αὐτάς ἐσμεν, ἀλλ' ὥς παθεῖν τε μηδὲν αὐτοὶ κακὸν κἀκείνους τιμωρήσασθαι τῆς ἐπιβουλῆς ἀξίως παρεσκευάσμεθα οὐχ ἥττόν τε σοῦ καταλύσασθαι τὸν 30 πόλεμον ἀμαχητὶ μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὀπλῶν ἐβουλόμεθα. πρότεροι δὲ πρεσβεύεσθαι περὶ διαλλαγῶν.

οὐκ ἡξιούμεν, ἐπείπερ οὐδ' ἤρξαμεν αὐτοὶ πρότεροι
τοῦ πολέμου, ἄρξαντας δὲ ἡμυνάμεθα. ἀποτιθεμέ-
νων δὲ ὑμῶν τὰ ὄπλα δεχόμεθα τὰς προκλήσεις ἄσμε-
νοι καὶ περὶ διαλλαγῶν οὐδὲν ἀκριβολογούμεθα, 41
5 ἀλλὰ τὰς κρατίστας τε καὶ μεγαλοψυχολτάτας δεχόμεθα
πᾶν ἀδίκημα καὶ πᾶν ἀμάρτημα τῆς Ἀλβανῶν
πόλεως ἀφιέντες, εἰ δὴ καὶ κοινὰ χρὴ καλεῖν πόλεως
ἀμαρτήματα, ὧν ὁ στρατηγὸς ὑμῶν Κλοίλιος αἷτιος
ἦν, ὃς ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἡμῶν οὐ μεμπτὰς τέτικε δι-
10 κας τοῖς θεοῖς. ἀφείσθω δὴ πᾶσα ἐγκλήματος ἰδίου
τε καὶ κοινοῦ πρόφασις καὶ μηδενὸς ἔτι μνήμη τῶν
παρεληλυθότων ἔστω κακῶν, ὥς καὶ σοὶ, ὦ Φουφέτ-
τιε, δοκεῖ· ἀλλ' οὐκ ἀπόχρη τοῦτο μόνον ἡμᾶς σκο-
πεῖν, ὅπως ἂν τὴν παροῦσαν ἐχθραν διαλυσαίμεθα
15 πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ὥς μηδ' αὐθις ποτε πολεμή-
σωμεν ἔτι δεῖ παρασκευάσασθαι· οὐ γὰρ ἀναβολὰς
ποιησόμενοι τῶν κακῶν συνεληλύθαμεν, ἀλλ' ἀπαλ-
λαγὰς. τίς οὖν ἡ βεβαία τοῦ πολέμου κατάλυσις ἔσται
καὶ τί παρασχόντες εἰς τὰ πράγματα ἐκάτεροι νῦν
20 τε καὶ εἰς τὸν αἰὶ χρόνον ἐσόμεθα φίλοι, σὺ μὲν
παρέλιπες, ὦ Φουφέττιε, ἐγὼ δ' ἔτι καὶ τοῦτο προσ-
θεῖναι πειράσομαι. εἰ παύσαιντο μὲν Ἀλβανοὶ φθο-
νοῦντες Ῥωμαίοις ἐφ' οἷς ἔχουσιν ἀγαθοῖς, οὐκ ἄνευ 42
μεγάλων κινδύνων καὶ πόνων πολλῶν αὐτὰ κτησά-
25 μενοι, (οὐδὲν γοῦν πεπονθότες ὑφ' ἡμῶν οὔτε με-
ξον οὔτε ἑλαττον κακὸν διὰ τοῦτο μισεῖτε ἡμᾶς, ὅτι
δοκοῦμεν ἄμεινον ὑμῶν πράττειν) παύσαιντο δὲ Ῥω-
μαῖοι δι' ὑποψίας ἔχοντες Ἀλβανούς ὥς ἐπιβουλεύον-
τας αἰεὶ σφισι καὶ φυλαττόμενοι καθάπερ ἐχθρούς·
30 οὐ γὰρ ἂν γένοιτο βεβαίως φίλος τῷ μισοῦντι οὐδεὶς.
πῶς οὖν γενήσεται τούτων ἐκάτερον; οὐκ ἔαν γρά-
ψωμεν αὐτὰ ἐν ταῖς ὁμολογίαις οὐδ' ἔαν ὁμώσωμεν

ἀμφοτέροι καθ' ἑρῶν, (μικραὶ γὰρ αὐταὶ γε αἱ φυ-
 λακαὶ καὶ ἀσθενεῖς) ἀλλ' ἐὰν κοινὰς ἡγησώμεθα τὰς
 ἀλλήλων τύχας. ἔν γάρ ἐστι μόνον, ᾧ Φουφέττιε, λύ-
 πης ἀνθρωπίνης ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς γινομένης
 ἄκος, τὸ μηκέτι τοὺς φθονοῦντας ἀλλότρια τὰ τῶν 5
 φθονοιμένων ἀγαθὰ ἡγεῖσθαι. ἵνα δὴ τοῦτο γένη-
 ται, Ῥωμαίους οἶμαι δεῖν εἰς τὸ κοινὸν Ἀλβανοῖς
 δεῖναι πάντα ὅσα τε νῦν ἔχουσι καὶ αὐθις ἔξουσιν
 ἀγαθὰ, Ἀλβανούς δὲ ἀγαπητῶς τὰ διδόμενα δέ-
 χεσθαι καὶ γενέσθαι μάλιστα ἅπαντας ὑμᾶς, εἰ δὲ 10
 μή γε τοὺς πλείστους τε καὶ ἀρίστους ὑμῶν τῆς
 Ῥωμαίων πόλεως οἰκήτορας. οὐ γὰρ δὴ Σαβίνοις μὲν
 καὶ Τυρρηνοῖς καλῶς εἶχεν ἐκλιποῦσι τὰς ἑαυτῶν
 πόλεις μεταθέσθαι τοὺς βίους ὥς ἡμᾶς, ὑμῖν δὲ ἄρα
 τοῖς συγγενεσιτάτοις τὸ αὐτὸ τοῦτο γενόμενον οὐχ 15
 ἔξει καλῶς. εἰ δ' οὐκ ἀξιῶσεται μίαν οἰκεῖν πόλιν τὴν
 ἡμετέραν μεγάλην τε οὖσαν ἤδη καὶ ἔτι μᾶλλον ἐσο-
 μένην, ἀλλὰ φιλοχωρήσετε τοῖς πατρώοις ἐφεστίοις,
 ἐκείνῳ γέ τοι ποιήσατε· βουλευτήριον ἐν ἀποδείξατε, ὃ
 τὰ συμφέροντα ὑπὲρ ἑκατέρας βουλευσεί πόλεως, καὶ 20
 τὴν ἡγεμονίαν ἀπόδοτε μιᾷ τῇ κρείττονι πόλει καὶ
 πλείονα δυναμένη ποιεῖν ἀγαθὰ τὴν ἥττονα. ἐγὼ
 μὲν δὴ ταῦτ' ἀξιῶ καὶ τούτων γενομένων τόθ'
 ἡγοῦμαι βεβαίως ἡμᾶς ἔσεσθαι φίλους, δύο δὲ πό-
 λεις οἰκοῦντας ἰσοκορύφους ὥσπερ νῦν οὐδέποτε 25
 ὁμονοήσιν.

1 X. Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Φουφέττιος χρόνον εἰς
 βουλὴν ᾗτήσατο, καὶ μεταστὰς ἐκ τοῦ συλλόγου μετὰ
 τῶν παρόντων Ἀλβανῶν εἰ χρὴ δέχεσθαι τὰς αἰρέ-
 σεις ἐσκόπει. ὥς δὲ τὰς ἀπάντων γνώμας ἔλαβεν, 30
 ἐπιστρέψας αὐθις εἰς τὸν σύλλογον ἔλεξεν· Ἡμῖν
 μὲν, ᾧ Τύλλε, τὴν μὲν πατρίδα καταλιπεῖν οὐ δοκεῖ

οὐδ' ἐξερημουῖν ἱερὰ πατρῶα καὶ προγονικὰς ἐστίας
καὶ τόπον, ὃν ἐγγὺς ἐτῶν πεντακοσίων οἱ πατέρες
ἡμῶν κατέσχον, καὶ ταῦτα μὴ πολέμου κατειληφότος
ἡμᾶς μηδ' ἄλλης θεοπέμπτου συμφορᾶς μηδεμιᾶς.
5 ἔν δὲ καταστήσασθαι βουλευτήριον καὶ μίαν εἶναι
τὴν ἄρξουσαν τῆς ἐτέρας πόλιν οὐκ ἀπαρέσκει. γρα-
φείσθω δὴ καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἐν ταῖς συνθήκαις, εἰ
δοκεῖ, καὶ πᾶσα ἀναιρείσθω πολέμου πρόφασις. ὥς
δὲ συνέβησαν ἐπὶ τούτοις, περὶ τῆς μελλούσης τὴν
10 ἡγεμονίαν παραλήψεσθαι πόλεως διεφέροντο, καὶ
πολλοὶ ἐλέχθησαν εἰς τοῦτο λόγοι παρ' ἀμφοτέρων
δικαιοῦντος ἑκατέρου τὴν αὐτοῦ πόλιν ἄρχειν τῆς
ἐτέρας. ὁ μὲν οὖν Ἀλβανὸς τοιαῦτα παρέσχετο δι-
καια· Ἡμεῖς, ὦ Τύλλε, καὶ τῆς μὲν ἄλλης ἄρχειν 432
15 ἄξιοί ἐσμεν Ἰταλίας, ὅτι ἔθνος Ἑλληνικὸν καὶ μέ-
γιστον τῶν κατοικούντων τήνδε τὴν γῆν ἔθνῶν παρ-
εχόμεθα, τοῦ δὲ Λατίνων ἔθνους, εἰ καὶ μηδενὸς
τῶν ἄλλων ἔθνῶν, ἡγεῖσθαι δικαιοῦμεν οὐκ ἄτερ
αἰτίας, ἀλλὰ κατὰ τὸν κοινὸν ἀνθρώπων νόμον, ὃν
20 ἡ φύσις ἔδωκεν ἅπασιν, τῶν ἐκγόνων ἄρχειν τοὺς
προγόνους. ὑπὲρ πάσας δὲ τὰς ἄλλας ἀποικίας, αἷς
μέχρι τοῦ παρόντος οὐδὲν ἐγκαλοῦμεν, τῆς ὑμετέρας
οἰόμεθα δεῖν πόλεως ἄρχειν οὐ πρὸ πολλοῦ τὴν
ἀποικίαν εἰς αὐτὴν ἀπεσταλκότες, ὥστε ἐξέτηλον εἶ-
25 ναι ἤδη τὸ ἀφ' ἡμῶν γένος ὑπὸ χρόνου παλαιωθέν,
ἀλλὰ τῇ τρίτῃ πρὸ ταύτης γενεᾷ. ἐὰν δὲ ἀναστρέ-
ψασα τὰς ἀνθρωπίνους δικαιοῦσεις ἡ φύσις τὰ νέα
τάξῃ τῶν πρεσβυτέρων ἄρχειν καὶ τὰ ἐκγονα τῶν
προγόνων, τότε καὶ ἡμεῖς δεξόμεθα τὴν μητρόπολιν
30 ὑπὸ τῆς ἀποικίας ἀρχομένην, πρότερον δὲ οὐ. ἔν
μὲν δὴ τοῦτο τὸ δικαίωμα παρεχόμενοι τῆς ἀρχῆς
οὐκ ἂν ἀποσταλήμεν ὑμῖν ἐκόντες. ἕτερον δὲ τοιόνδε· 433

δέξασθε δὲ αὐτὸ μὴ ὥς ἐπὶ διαβολῇ καὶ ὀνειδισμῷ
 τῷ ὑμετέρῳ λεγόμενον, ἀλλὰ τοῦ ἀναγκαίου ἕνεκα·
 ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν γένος οἶον ἦν ἐπὶ τῶν κτισάν-
 των τὴν πόλιν, τοιοῦτον ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων
 διαμένει, καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις ἐπιδειξαὶ φυλὸν ἀν- 5
 θρώπων οὐδὲν ἕξω τοῦ Ἑλληνικοῦ τε καὶ τοῦ Λατί-
 νων, ᾧ τῆς πολιτείας μεταδεδώκαμεν· ὑμεῖς δὲ τὴν
 ἀκρίβειαν τοῦ παρ' ἑαυτοῖς πολιτεύματος διεφθάρ-
 κατε Τυρρηνοὺς τε ὑποδεξάμενοι καὶ Σαβίνους καὶ
 ἄλλους τινὰς ἀνεστίλους καὶ πλάνητας καὶ βαρβάρους 10
 πάνυ πολλοὺς, ὥστε ὀλίγον τὸ γνήσιον ὑμῶν ἐστίν
 ὅσον ἀφ' ἡμῶν ὠρμήθη, μᾶλλον δὲ πολλοστὸν τοῦ
 ἐπεισάκτου τε καὶ ἀλλοφύλου. εἰ δὲ ἡμεῖς παραχω-
 ρήσαιμεν ὑμῖν τῆς ἀρχῆς, τὸ νόθον ἄρξει τοῦ γνη-
 σίου καὶ τὸ βάρβαρον τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τὸ ἐπείσ- 15
 ακτον τοῦ αὐθιγενοῦς. οὐδὲ γὰρ ἂν τοῦτο ἔχοιτε
 εἰπεῖν, ὅτι τὸν μὲν ἐπηλύτην ὄχλον οὐδενὸς εἰλάκατε
 εἶναι τῶν κοινῶν κύριον, ἄρχετε δ' αὐτοὶ τῆς πόλεως
 καὶ βουλευέτε οἱ αὐθιγενεῖς· ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς ἀπο- 20
 δεικνύετε ξένους, καὶ τῆς βουλῆς τὸ πλεῖστον ὑμῖν
 ἐστὶν ἐκ τῶν ἐπηλύδων, ὧν οὐδὲν ἂν φήσαιτε ἐκόν-
 τες ὑπομένειν. τίς γὰρ ἐκουσίως ἄρχεται τῶν κρείτ-
 τόνων ὑπὸ τοῦ χείρονος; πολλὴ δὴ μωρία καὶ κακότη-
 τος, ἃ δι' ἀνάγκην φαίητ' ἂν ὑμεῖς ὑπομένειν,
 ταῦτα ἡμᾶς ἐκόντας δέχεσθαι. τελευταῖός μοι λόγος 25
 ἐστίν, ὅτι τῆς Ἀλβανῶν πόλεως οὐδὲν ἔτι παρα-
 κινεῖ μέρος τοῦ πολιτεύματος ὀκτωκαιδεκάτην ἤδη
 γενεὰν οἰκουμένης καὶ πάντα ἐν κόσμῳ τὰ συνήθη
 καὶ πάτρια ἐπιτελούσης, ἣ δ' ὑμετέρα πόλις ἀδια-
 κόσμητός ἐστιν ἔτι καὶ ἀδιάτακτος, ἅτε νεόκτιστος 30
 οὕσα καὶ ἐκ πολλῶν συμφορητῇ ἔθνων, ἧ μακρῶν
 δεῖ χρόνων καὶ παθημάτων παντοδαπῶν, ἵνα καταφ-

οὐδ' ἐξηρημοῦν ἱερὰ πατρῶα καὶ π... στασιάζουσα
 καὶ τόπον, ὃν ἐγγὺς ἐτῶν πεντα... τι δεῖ τὰ καθε-
 ῆμῶν κατέσχον, καὶ ταῦτα μὴ π... πεπειραμένα τῶν
 ἡμᾶς μηδ' ἄλλης θεοπέμπτ... α τῶν νοσοῦντων ἄρ-
 5 ἐν δὲ καταστήσασθαι βου... ὄντες οὐκ ὀρθῶς ποιεῖτε.
 τὴν ἄρξουσιν τῆς ἐτέρας Φουφέντιου λέξαντος παρα-
 φέσθω δὴ καὶ τοῦτο λόγον εἶπε· Τὸ μὲν ἐκ φύσεως
 δοκεῖ, καὶ πᾶσα ὁ... δίκαιον, ὃ Φουφέντιε καὶ
 δὲ συνέβησαν ἱ... κοινὸν ἀμφοτέροις ἡμῖν· τοὺς
 10 ἡγεμονίαν π... παρεχόμεθα προγόνους ἐκάτεροι, ὥστε
 πολλοὶ ἐλέ... χάριν οὔτε πλέον ἡμῶν ἔχειν τοὺς
 δικαιού... ἐλαττον. τὸ δὲ ἄρχειν ἐκ παντὸς τῶν
 ἐτέρας... μνητροπόλεις ὡς ἀναγκαῖόν τι φύσεως
 καὶ... οὔτε ἀληθὲς οὔτε δίκαιον ἤξιούτο ὑφ' ὑμῶν.
 15 ἄ... γέ τοι φῦλὰ ἐστὶν ἀνθρώπων, παρ' οἷς αἱ
 μνητροπόλεις οὐκ ἄρχουσιν ἀλλ' ὑποτάττονται ταῖς
 ἀποικίαις. μέγιστον δὲ καὶ φανερώτατον τοῦ λόγου
 τοῦδε παράδειγμα ἡ Σπαρτιατῶν πόλις οὐ τῶν ἄλ-
 λων μόνον ἄρχειν ἀξιούσα Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τοῦ
 20 Δωρικοῦ γένους ὅθεν ἀπρῆκισθη. καὶ τί δεῖ περὶ
 τῶν ἄλλων λέγειν; αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς οἱ τὴν ἡμετέ-
 ραν πόλιν ἀποικίσαντες Λαουῖνιαν τῶν ἐστέ ἀποικοί.
 εἰ δὴ φύσεώς ἐστι νόμος ἄρχειν τῆς ἀποικίας τὴν
 μητροπόλιν, οὐκ ἂν φθάνοιεν ἀμφοτέροις ἡμῖν Λαουῖ-
 25 νιαταὶ τὰ δίκαια τάττοντες; πρὸς μὲν δὴ τὸ πρῶτον
 ὑμῶν δικαίωμα καὶ πλείστην ἔχον εὐπροσωπίαν
 ταῦθ' ἱκανά· ἐπειδὴ δὲ καὶ τοὺς βίους τῶν πόλεων
 ἀντιπαρεξετάξειν ἀλλήλοις ἐπεχείρεις, ὃ Φουφέντιε,
 λέγων ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν εὐγενὲς ὅμοιον αἰεὶ δια-
 30 μένει, τὸ δ' ἡμέτερον ἐξέφθαρται ταῖς ἐπιμιξίαις τοῦ
 ἁλλοφύλου, καὶ οὐκ ἡξίους ἄρχειν τῶν γνησίων τοὺς
 νόθους οὐδὲ τῶν ἀνθυγενῶν τοὺς ἐπήλυδας, μάθε

ἂ τοῦτο ἁμαρτάνων μάλιστα τὸ δίκαιωμα.
τοσοῦτου δέομεν αἰσχύνεσθαι κοινὴν ἀνα-
τὴν πόλιν τοῖς βουλομένοις, ὥστε καὶ

ἐπὶ τούτῳ μάλιστα τῷ ἔργῳ οὐκ αὐτοὶ
ἔτι ἄρξαντες, παρὰ δὲ τῆς Ἀθηναίων
δειγμα λαβόντες, ἧς μέγιστον κλέος
ἔστι, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ' ἥκιστα εἰ μὴ καὶ

τὸ πολίτευμα. καὶ τὸ πρᾶγμα ἡμῖν πολλῶν

ομινομένων ἀγαθῶν αἰτίον οὐτ' ἐπίμεμφιν οὔτε μετα-
μέλειαν ὥς ἡμαρτηκόσι φέρει, ἄρχει τε καὶ βουλευεῖ 10

καὶ τὰς ἄλλας τιμὰς καρποῦται παρ' ἡμῖν οὐχ' ὁ πολλὰ
χρήματα κεκτημένος οὐδὲ ὁ πολλοὺς πατέρας ἐπι-
χωρίους ἐπιδείξει δυνάμενος, ἀλλ' ὅστις ἂν ἡ τού-
των τῶν τιμῶν ἄξιος. οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ἀν-
θρωπίνην εὐγένειαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ' ἐν 15

ἀρετῇ. ὁ δὲ ἄλλος ὄχλος σῶμα τῆς πόλεως ἔστιν ἰσχύν
καὶ δύναμιν τοῖς βουλευθεῖσιν ὑπὸ τῶν κρατίστων
παρεχόμενος. μεγάλη τε ἡμῶν ἡ πόλις ἐκ μικρᾶς καὶ
φοβερά τοῖς περιοίκοις ἐξ εὐκαταφρονήτου διὰ ταύ-
την τὴν φιλανθρωπίαν γέγονε, τῆς τε ἡγεμονίας, 20

ὑπὲρ ἧς τῶν ἄλλων Λατίνων οὐδεὶς ἀντιποιεῖται
πρὸς ἡμᾶς, τοῦτο Ῥωμαίοις τὸ πολίτευμα ἥρξεν οὐ
σὺ κατηγόρεις, ὦ Φουφέτιε. ἐν ἰσχύι γὰρ ὅπλων
κεῖται τὸ τῶν πόλεων κράτος, αὕτη δ' ἐκ πολλῶν
σωμάτων γίνεται· ταῖς δὲ μικραῖς καὶ ὀλιγανθρώ- 25

ποις καὶ διὰ τοῦτο ἀσθενέσιν οὐκ ἔστιν ἄρχειν ἐτέ-
ρων, ἀλλ' οὐδ' ἑαυτῶν ἄρχειν. καθόλου δ' ἔγωγε
τόθ' ὑπολαμβάνω δεῖν τὰς ἐτέρων διασύρειν πολι-
τείας καὶ τὴν ἰδίαν ἐπαινεῖν, ὅταν τις ἐξη δεῖξει τὴν

μὲν ἑαυτοῦ πόλιν ἐκ τοῦ ταῦτα ἐπιτηδεύειν ἃ φησιν 30
εὐδαίμονα καὶ μεγάλην οὔσαν, τὰς δὲ διαβαλλομέ-
νας διὰ τὸ μὴ ταῦτα προαιρεῖσθαι κακοδαιμονούσας.

τισθῇ καὶ παύσῃται ταραττομένη καὶ στασιάζουσα
 ὥσπερ νῦν. ἅπαντες δ' ἂν εἴποιεν ὅτι δεῖ τὰ καθε-
 στηκότα τῶν ταραττομένων καὶ τὰ πεπειραμένα τῶν
 ἀδοκιμάστων καὶ τὰ ὑγιαίνοντα τῶν νοσοῦντων ἄρ-
 5 χεῖν· οἷς ὑμεῖς τάναντία ἀξιοῦντες οὐκ ὀρθῶς ποιεῖτε.

XI. Τοιαῦτα τοῦ Φουφειτίου λέξαντος παρα-
 λαβὼν ὁ Τύλλος τὸν λόγον εἶπε· Τὸ μὲν ἐκ φύσεως
 καὶ προγόνων ἀρετῆς δίκαιον, ὃ Φουφείτις καὶ
 ὑμεῖς ἄνδρες Ἀλβανοί, κοινὸν ἀμφοτέροις ἡμῖν· τοὺς
 10 αὐτοὺς γὰρ παρεχόμεθα προγόνους ἑκάτεροι, ὥστε
 οὐδὲν δεῖ τούτου χάριν οὔτε πλεόν ἡμῶν ἔχειν τοὺς
 ἑτέρους οὔτ' ἑλαττον. τὸ δὲ ἄρχεῖν ἐκ παντὸς τῶν
 ἀποικιῶν τὰς μητροπόλεις ὥς ἀναγκαῖόν τι φύσεως
 νόμιμον οὔτε ἀληθὲς οὔτε δίκαιον ἠξιοῦτο ὑφ' ὑμῶν.
 15 πολλὰ γέ τοι φῦλά ἐστιν ἀνθρώπων, παρ' οἷς αἱ
 μητροπόλεις οὐκ ἄρχουσιν ἀλλ' ὑποτάττονται ταῖς
 ἀποικίαις. μέγιστον δὲ καὶ φανερώτατον τοῦ λόγου
 τοῦδε παράδειγμα ἡ Σπαρτιατῶν πόλις οὐ τῶν ἄλ-
 λων· μόνον ἄρχεῖν ἀξιοῦσα Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τοῦ
 20 Δωρικοῦ γένους ὅθεν ἀπωκίσθη. καὶ τί δεῖ περὶ
 τῶν ἄλλων λέγειν; αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς οἱ τὴν ἡμετέ-
 ραν πόλιν ἀποικίσαντες Λαουῖνιαιτῶν ἐστε ἄποικοι.
 εἰ δὴ φύσεώς ἐστι νόμος ἄρχεῖν τῆς ἀποικίας τὴν
 μητρόπολιν, οὐκ ἂν φθάνοιεν ἀμφοτέροις ἡμῖν Λαουῖ-
 25 νιαῖται τὰ δίκαια τάττοντες; πρὸς μὲν δὴ τὸ πρῶτον
 ὑμῶν δικαίωμα καὶ πλείστην ἔχον εὐπροσώπιαν
 ταῦθ' ἱκανά· ἐπειδὴ δὲ καὶ τοὺς βίους τῶν πόλεων
 ἀντιπαρεξέταξεν ἀλλήλοις ἐπεχείρεις, ὃ Φουφείτις,
 λέγων ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν εὐγενὲς ὅμοιον αἰε δια-
 30 μένει, τὸ δ' ἡμέτερον ἐξέφθαρται ταῖς ἐπιμιξίαις τοῦ
 ἄλλοφύλου, καὶ οὐκ ἠέλιους ἄρχεῖν τῶν γνησίων τοὺς
 νόθους οὐδὲ τῶν αὐθιγενῶν τοὺς ἐπήλυδας, μάθε

καὶ κατὰ τοῦτο ἁμαρτάνων μάλιστα τὸ δίκαιωμα.
 ἡμεῖς γὰρ τοσούτου δέομεν αἰσχύνεσθαι κοινὴν ἀνα-
 δεῖξαντες τὴν πόλιν τοῖς βουλομένοις, ὥστε καὶ
 σεμνυνόμεθα ἐπὶ τούτῳ μάλιστα τῷ ἔργῳ οὐκ αὐτοὶ
 τοῦ ξήλου τοῦδε ἄρξαντες, παρὰ δὲ τῆς Ἀθηναίων 5
 πόλεως τὸ παράδειγμα λαβόντες, ἥς μέγιστον κλέος
 ἐν Ἑλλησίῳ ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ' ἥκιστα εἰ μὴ καὶ
 μάλιστα τὸ πολίτευμα. καὶ τὸ πρᾶγμα ἡμῖν πολλῶν
 γενόμενον ἀγαθῶν αἰτιον οὗτ' ἐπίμεμψιν οὔτε μετα-
 μέλειαν ὥς ἡμαρτηκόσι φέρει, ἄρχει τε καὶ βουλεύει 10
 καὶ τὰς ἄλλας τιμὰς καρποῦται παρ' ἡμῖν οὐχ' ὀπολλὰ
 χρήματα κεκτημένος οὐδὲ ὁ πολλοὺς πατέρας ἐπι-
 χωρίους ἐπιδείξει δυνάμενος, ἀλλ' ὅστις ἂν ἢ τού-
 των τῶν τιμῶν ἄξιος. οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ἀν-
 θρωπίνην εὐγένειαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ' ἐν 15
 ἄρετῇ. ὁ δὲ ἄλλος ὄχλος σῶμα τῆς πόλεως ἐστὶν ἰσχύον
 καὶ δύναμιν τοῖς βουλευθεῖσιν ὑπὸ τῶν κρατίστων
 παρεχόμενος. μεγάλη τε ἡμῶν ἡ πόλις ἐκ μικρᾶς καὶ
 φοβερὰ τοῖς περιόικοις ἐξ εὐκαταφρονήτου διὰ ταύ-
 την τὴν φιλανθρωπίαν γέγρονε, τῆς τε ἡγεμονίας, 20
 ὑπὲρ ἧς τῶν ἄλλων Λατίνων οὐδεὶς ἀντιποιεῖται
 πρὸς ἡμᾶς, τοῦτο Ῥωμαίοις τὸ πολίτευμα ἤρξεν οὗ
 σὺ κατηγόρεις, ὦ Φουφέτιε. ἐν ἰσχύϊ γὰρ ὅπλων
 κεῖται τὸ τῶν πόλεων κράτος, αὕτη δ' ἐκ πολλῶν
 σωμάτων γίνεται· ταῖς δὲ μικραῖς καὶ ὀλιγανθρω- 25
 ποῖς καὶ διὰ τοῦτο ἀσθενέσιν οὐκ ἐστὶν ἄρχειν ἐτέ-
 ρων, ἀλλ' οὐδ' ἑαυτῶν ἄρχειν. καθόλου δ' ἔγωγε
 τόθ' ὑπολαμβάνω δεῖν τὰς ἐτέρων διασύρειν πολι-
 τείας καὶ τὴν ἰδίαν ἐπαινεῖν, ὅταν τις ἐξη δεῖξαι τὴν
 μὲν ἑαυτοῦ πόλιν ἐκ τοῦ ταῦτα ἐπιτηδεύειν ἃ φησιν 30
 εὐδαίμονα καὶ μεγάλην οὖσαν, τὰς δὲ διαβαλλομέ-
 νας διὰ τὸ μὴ ταῦτα προαιρεῖσθαι κακοδαιμονούσας.

τὰ δ' ἡμέτερα πράγματα οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλ' ἡ μὲν
 ὑμετέρα πόλις ἀπὸ μείζονος ἀνχήματος ἀρχομένη καὶ
 πλειόνων ἀφορμῶν τυχοῦσα εἰς ἐλάττωνα ὄγκον συν-
 ἦκται, ἡμεῖς δὲ μικρὰς τὰς πρώτας ἀρχὰς λαβόντες
 5 ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ μεγίστην τῶν πλησιοχώρων πό-
 λεων τὴν Ῥώμην πεποιήκαμεν τούτοις τοῖς πολιτεύ-
 μασιν ὧν σὺ κατηγόρεις χρώμενοι. τὸ δὲ στασιάζ-
 ον ἡμῶν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο δι' αἰτίας εἶχες, ὦ Φουφέττιε,
 οὐκ ἐπὶ διαφθορᾷ καὶ ἐλαττώσει τῶν κοινῶν, ἀλλ'
 10 ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ αὐξήσει γίνεται. φιλοτιμούμεθα γὰρ
 οἱ νεώτεροι πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ οἱ ἔποικοι
 πρὸς τοὺς ἐπικαλεσαμένους, πότεροι πλείονα ποιήσο-
 μεν τὸ κοινὸν ἀγαθόν. ἵνα δὲ συντεμῶν εἰπῶ τοῖς
 μέλλουσιν ἐτέρων ἄρξιν δύο προσεῖναι δεῖ ταῦτα, 4
 15 τὴν ἐν τῷ πολεμεῖν ἰσχὺν καὶ τὴν ἐν τῷ βουλευέσθαι
 φρόνησιν, ἃ περὶ ἡμᾶς ἐστὶν ἀμφοτέρω· καὶ ὅτι οὐ
 κενὸς ὁ κόμπος ἢ παντὸς λόγου κρείττων πείρα ἡμῖν
 μαρτυρεῖ. τοσαύτην γοῦν μεγέθει καὶ δυνάμει πόλιν
 οὐχ οἷόν τε ἦν γενέσθαι τρίτῃ γενεᾷ μετὰ τὸν οἰ-
 20 κισμὸν, εἰ μὴ τό τε ἀνδρεῖον ἐπερίττευσεν αὐτῇ καὶ
 τὸ φρόνιμον. ἱκαναὶ δὲ τεκμηριῶσαι τὸ κράτος αὐ-
 τῆς πολλὰι πόλεις ἐκ τοῦ Λατίνων οὔσαι γένους καὶ
 τὴν κτίσιν ἀφ' ὑμῶν ἔχουσαι, αἱ τὴν ὑμετέραν
 ὑπεριδοῦσαι πόλιν ἡμῖν προσκεχωρήκασιν καὶ ὑπὸ
 25 Ῥωμαίων ἄρχεσθαι μᾶλλον ἀξιούσιν ἢ ὑπὸ Ἀλβανῶν,
 ὥς ἡμῶν μὲν ἀμφοτέρω ἱκανῶν ὄντων τοὺς τε φίλους
 εὖ ποιεῖν καὶ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς, ὑμῶν δ' οὐδέ-
 τερα. πολλὰ εἶχον ἔτι καὶ ἰσχυρὰ, ὦ Φουφέττιε,
 πρὸς τὰς δικαιώσεις, ἃς σὺ παρέσχου, λέγειν· μά-
 30 ταιον δὲ ὁρῶν τὸν λόγον καὶ ἐν ἴσῳ τὰ πολλὰ τοῖς
 ὀλίγοις λεχθησόμενα πρὸς ἀντιπάλους ὄντας ὑμᾶς
 οὐ δικαίους κριτὰς παύομαι λέγων. ἵνα δὲ ὑπολαμ- 44

βάνω κράτιστον εἶναι καὶ μόνον ἡμῶν τὰ νείκη δύ-
 νασθαι διακρίναι τρόπον, ὃ πολλοὶ βάρβαροί τε καὶ
 Ἕλληνες εἰς ἔχθρῃ καταστάντες οἱ μὲν ὑπὲρ ἡγεμο-
 νίας οἱ δὲ ὑπὲρ ἀμφισβητησίμου γῆς ἐχρήσαντο, τοῦ-
 τον εἰπὼν ἐτι παύσομαι· εἰ ποιησαίμεθα μέρος τι 5
 τῆς ἑαυτῶν στρατιᾶς ἐκάτεροι τὸν ἀγῶνα εἰς ὀλιγο-
 στόν τι πλῆθος ἀνδρῶν συναγαγόντες τὴν τοῦ πολέ-
 μου τύχην· ἐξ ὁποτέρας δ' αὖ πόλεως οἱ κρατήσαν-
 τες τῶν ἀντιπάλων γένωνται, ταύτῃ συγχωρήσαιομεν
 ἄρχειν τῆς ἑτέρας. ὅποσα γὰρ μὴ διαιρεῖται ὑπὸ λό- 10
 γου, ταῦτα ὑπὸ τῶν ὀπλων κρίνεται.

XII. Τὰ μὲν δὴ λεχθέντα περὶ τῆς ἡγεμονίας
 τῶν πόλεων δικαιώματα ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν στρα-
 τηγῶν τοιάδε ἦν· τέλος δὲ τοῖς λόγοις αὐτῶν ἡχο-
 λούθησεν οἷον ὁ Ῥωμαῖος ὑπετίθετο. οἱ γὰρ ἐν τῷ 15
 συλλόγῳ παρόντες Ἀλβανῶν τε καὶ Ῥωμαίων ταχείαν
 ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου ποιήσασθαι ζητοῦντες ὀπλοῖς
 τὸ νείκος ἔγνωσαν διελεῖν. συγχωρηθέντος δὲ καὶ
 τούτου περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀγωνιουμένων ζήτησις
 ἐγένετο οὐ τὴν αὐτὴν ἐκατέρου τῶν στρατηγῶν διά- 20
 νοίαν ἀποδεικνυμένου. Τύλλος μὲν γὰρ ἐβούλετο ἐν
 ἐλαχίστοις σώμασι γενέσθαι τὴν τοῦ πολέμου κρί-
 σιν ἐνὸς Ἀλβανοῦ τοῦ λαμπροτάτου πρὸς ἕνα Ῥω-
 μαῖον τὸν ἄριστον μονομαχήσαντος καὶ πρόθυμος ἦν
 αὐτὸς ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ἀγωνίσασθαι προ- 25
 καλούμενος εἰς τὴν ὁμοίαν φιλοτιμίαν τὸν Ἀλβανὸν,
 καλοὺς ἀποφαίνων τοῖς ἀνειληφόσι τὰς τῶν στρατο-
 πέδων ἡγεμονίας τοὺς ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας
 ἀγῶνας, οὐ μόνον εἶναι νικήσωσιν ἀγαθοὺς ἄνδρας,
 ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κρατηθῶσιν ὑπ' ἀγαθῶν, καὶ διεξιῶν 30
 ὅσοι στρατηγοὶ καὶ βασιλεῖς τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς προ-
 κινδυνεύσαι τῶν κοινῶν παρέσχον δεινὸν ἡγούμενοι

- τῶν μὲν τιμῶν πλεον αὐτοὶ φέρεσθαι, τῶν δὲ πό-
 νων ἔλαττον. ὁ δὲ Ἀλβανὸς τὸ μὲν ὀλίγοις σώμασι
 κινδυνεύειν τὰς πόλεις ὀρθῶς ἐνόμιζεν εἰρῇσθαι,
 περὶ δὲ τῆς ἐνὶ πρὸς ἓνα μάχης διεφέρετο λέγων 4
 5 ὅτι τοῖς μὲν ἡγουμένοις τῶν στρατοπέδων ὅταν ἰδῶν
 κατασκευάζωνται δυναστείαν καλὸς καὶ ἀναγκαῖός
 ἔστιν ὁ περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγὼν, ταῖς
 δὲ πόλεσιν αὐταῖς ἐπειδὴν ὑπὲρ τῶν πρωτείων δια-
 φέρωνται πρὸς ἀλλήλας οὐ μόνον σφαλερὸς ἀλλὰ
 10 καὶ αἰσχροὺς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἐάν τε τῆς
 κρείττονος λάβωνται τύχης ἐάν τε τῆς χείρονος.
 τρεῖς δὲ ἄνδρας ἐπιλέκτους ἀφ' ἑκατέρας πόλεως
 συνεβούλευεν ὑπὸ τὴν ἀπάντων ὄψιν Ἀλβανῶν τε
 καὶ Ῥωμαίων διαγωνίσασθαι. ἐπιτηδειότατον γὰρ εἰ-
 15 ναι τόνδε τὸν ἀριθμὸν εἰς ἅπασαν ἀμφισβητουμένου
 πράγματος διαίρεσιν ἀρχὴν τε καὶ μέσα καὶ τελευ-
 τὴν ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ. ταύτῃ προσθεμένων τῇ γνώμῃ
 Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν ὅ τε σύλλογος διελύθη καὶ
 ἐπὶ τοὺς ἰδίους ἀπῆσαν ἑκάτεροι χάρακας.
 20 XIII. Ἐπειτα καλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὰς δυ-
 νάμεις ἀμφοτέρως οἱ στρατηγοὶ διεξῆλθον ἃ τε διε-
 λέχθησαν αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐφ' οἷς συνέθεντο
 καταλύσασθαι τὸν πόλεμον. ἐπικυρωσάντων δὲ τῶν
 στρατευμάτων ἀμφοτέρων κατὰ πολλὴν εὐδόκησιν 4
 25 τὰς τῶν στρατηγῶν ὁμολογίας, θαυμαστὴ μετὰ τοῦτο
 κατεῖχε φιλοτιμία καὶ λοχαγοὺς καὶ στρατιώτας πολ-
 λῶν πάνυ προθυμουμένων ἐξενέγκασθαι τὰ τῆς μά-
 χης ἀριστεία καὶ οὐ λόγῳ σπουδαζόντων μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἔργῳ φιλοτιμίας ἀποδεικνυμένων, ὥστε χαλε-
 30 πὴν γενέσθαι τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν τὴν τῶν ἐπιτη-
 δειοτάτων διάγνωσιν. εἰ γάρ τις ἦν ἢ πατέρων ἐπι-
 φανείᾳ λαμπρὸς ἢ σώματος ῥώμῃ διαπρεπὴς ἢ πράξει

τῇ κατὰ χεῖρα γενναῖος ἢ κατ' ἄλλην τινὰ τύχην ἢ
 τόλμαν ἐπίσημος. αὐτὸν ἤξλου τάττειν πρῶτον ἐν
 τοῖς τρισί. ταύτην ἐπὶ πολὺ χωροῦσαν ἐν ἀμφοτέ-
 ροις τοῖς στρατεύμασι τὴν φιλοτιμίαν ὁ τῶν Ἀλβα-
 νῶν ἔκλυσε στρατηγὸς ἐνθυμηθεὶς, ὅτι θεία τις 5
 πρόνοια ἐκ πολλοῦ προορωμένη τὸν μέλλοντα συμ-
 βῆσθαι ταῖς πόλεσιν ἀγῶνα τοὺς προκινδυνεύ-
 σοντας ὑπὲρ αὐτῶν κατεσκεύασε γενέσθαι οἰκων τε
 οὐκ ἀφανῶν καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοὺς ὀφθῆναι τε
 καλλίστους καὶ οὔτε γενέσεως ὁμοίας τοῖς πολλοῖς 10
 μετεilhφότας, ἀλλὰ σπανίου καὶ θαυμαστῆς διὰ τὸ
 παράδοξον. Ὁρατῖω γάρ τινι Ῥωμαίῳ καὶ Κορατῖω
 τὸ γένος Ἀλβανῶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐνεγγύησε
 θυγατέρας διδύμους Σικίνιος Ἀλβανός. τούτοις
 ἀμφοτέροις αἱ γυναῖκες ἐγκύμονες ἅμα γενόμεναι, 15
 τὰς πρωτοτόκους ἐκφέρουσι γονὰς ἄρρενα βρέφη τρι-
 δυμα, καὶ αὐτὰ οἱ γεινάμενοι πρὸς οἰωνοῦ λαβόντες
 ἀγαθοῦ καὶ πόλει καὶ οἴκῳ τῷ σφετέρῳ τρέφουσιν
 ἅπαντα καὶ τελειοῦσι. θεὸς δ' αὐτοῖς, ὥσπερ κατ'
 ἀρχὰς ἔφην, δίδωσι κάλλος τε καὶ ῥώμην καὶ δὴ καὶ 20
 ψυχῆς γενναιότητα μηδενὸς τῶν ἄριστα πεφυκότων
 χείροσι γενέσθαι. τούτοις ἔγνω τοῖς ἀνδράσιν ὁ Φου-
 φέτιος ἐπιτρέπειν τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀγῶνα
 καὶ προκαλεσάμενος εἰς λόγους τὸν βασιλέα τῶν Ῥω-
 μαίων λέγει πρὸς αὐτόν· 25

XIII. Θεός τις ἔοικεν, ὦ Τύλλε, προνοούμενος
 τῶν πόλεων ἑκατέρας ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ
 καὶ κατὰ τόνδε τὸν ἀγῶνα φανεράν τὴν εὖνοιαν πε-
 ποιῆσθαι. τὸ γὰρ εὖρεσθῆναι τοὺς ἀγωνιουμένους
 ὑπὲρ πάντων γένει τε μηδενὸς χείρονας καὶ τὰ πολέ- 30
 μα ἀγαθοὺς ὀφθῆναι τε καλλίστους, πρὸς δὲ τούτοις
 ἐξ ἐνὸς πεφυκότας πατρὸς καὶ ὑπὸ μιᾷς γεγεννημέ-

- τῶν μὲν τιμῶν πλεον αὐτοὶ φέρεσθαι, τῶν δὲ πό-
νων ἔλαττον. ὁ δὲ Ἀλβανὸς τὸ μὲν ὀλίγοις σώμασι
κινδυνεύειν τὰς πόλεις ὀρθῶς ἐνόμιζεν εἰρῇσθαι,
περὶ δὲ τῆς ἐνὶ πρὸς ἓνα μάχης διεφέρετο λέγων 4
5 ὅτι τοῖς μὲν ἡγουμένοις τῶν στρατοπέδων ὅταν ἰδίαν
κατασκευάζονται δυναστείαν καλὸς καὶ ἀναγκαῖός
ἐστὶν ὁ περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγὼν, ταῖς
δὲ πόλεσιν αὐταῖς ἐπειδὴν ὑπὲρ τῶν πρωτείων δια-
φέρωνται πρὸς ἀλλήλας οὐ μόνον σφαλερὸς ἀλλὰ
10 καὶ αἰσχροὺς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἐάν τε τῆς
κρείττονος λάβωνται τύχης ἐάν τε τῆς χείρονος.
τρεῖς δὲ ἄνδρας ἐπιλέκτους ἀφ' ἑκατέρας πόλεως
συνεβούλευεν ὑπὸ τὴν ἀπάντων ὄψιν Ἀλβανῶν τε
καὶ Ῥωμαίων διαγωνίσασθαι. ἐπιτηδειότατον γὰρ εἶ-
15 ναι τόνδε τὸν ἀριθμὸν εἰς ἅπασαν ἀμφισβητουμένου
πράγματος διαίρεσιν ἀρχὴν τε καὶ μέσα καὶ τελευ-
τὴν ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ. ταύτῃ προςθεμένῳ τῇ γνώμῃ
Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν ὅ τε σύλλογος διελύθη καὶ
ἐπὶ τοὺς ἰδίους ἀπῆσαν ἑκάτεροι χάρακας.
- 20 XIII. Ἐπειτα καλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὰς δυ-
νάμεις ἀμφοτέρας οἱ στρατηγοὶ διεξῆλθον ἃ τε διε-
λέχθησαν αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐφ' οἷς συνέθεντο
καταλύσασθαι τὸν πόλεμον. ἐπικυρωσάντων δὲ τῶν
στρατευμάτων ἀμφοτέρων κατὰ πολλὴν εὐδόκησιν 4
25 τὰς τῶν στρατηγῶν ὁμολογίας, θαυμαστὴ μετὰ τοῦτο
κατεῖχε φιλοτιμία καὶ λοχαγούς καὶ στρατιώτας πολ-
λῶν πάνυ προθυμουμένων ἐξενέγκασθαι τὰ τῆς μά-
χης ἀριστεία καὶ οὐ λόγῳ σπουδαζόντων μόνον, ἀλλὰ
καὶ ἔργῳ φιλοτιμίας ἀποδεικνυμένων, ὥστε χαλε-
30 πὴν γενέσθαι τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν τὴν τῶν ἐπιτη-
δειοτάτων διάγνωσιν. εἰ γὰρ τις ἦν ἢ πατέρων ἐπι-
φανείᾳ λαμπρὸς ἢ σώματος ῥώμῃ διαπρεπὴς ἢ πράξει

τῇ κατὰ χεῖρα γενναῖος ἢ κατ' ἄλλην τινὰ τύχην ἢ
 τόλμαν ἐπίσημος· αὐτὸν ἡξίου τάττειν πρῶτον ἐν
 τοῖς τρισί. ταύτην ἐπὶ πολὺ χωροῦσαν ἐν ἀμφοτέ-
 ροις τοῖς στρατεύμασι τὴν φιλοτιμίαν ὁ τῶν Ἀλβα-
 νῶν ἔκλυσε στρατηγὸς ἐνθυμηθεὶς, ὅτι θεία τις
 πρόνοια ἐκ πολλοῦ προορωμένη τὸν μέλλοντα συμ-
 βῆσσεσθαι ταῖς πόλεσιν ἀγῶνα τοὺς προκινδυνεύ-
 σοντας ὑπὲρ αὐτῶν κατεσκεύασε γενέσθαι οἰκων τε
 οὐκ ἀφανῶν καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοὺς ὀφθῆναι τε
 καλλίστους καὶ οὔτε γενέσεως ὁμοίας τοῖς πολλοῖς
 4 μετεilhφότας, ἀλλὰ σπανίου καὶ θαυμαστῆς διὰ τὸ
 παράδοξον. Ὁρατίω γάρ τινι Ῥωμαίῳ καὶ Κορατίῳ
 τὸ γένος Ἀλβανῷ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐνεγγύησε
 θυγατέρας διδύμους Σικίνιος Ἀλβανός. τούτοις
 ἀμφοτέροις αἱ γυναῖκες ἐγκύμονες ἅμα γενόμεναι,
 15 τὰς πρωτοτόκους ἐκφέρουσι γονὰς ἄρρενα βρέφη τρί-
 δυμα, καὶ αὐτὰ οἱ γεινόμενοι πρὸς οἰωνοῦ λαβόντες
 ἀγαθοῦ καὶ πόλει καὶ οἴκῳ τῷ σφετέρῳ τρέφουσιν
 ἅπαντα καὶ τελειοῦσι· θεὸς δ' αὐτοῖς, ὥσπερ κατ'
 ἀρχὰς ἔφην, δίδωσι κάλλος τε καὶ ῥώμην καὶ δὴ καὶ
 20 ψυχῆς γενναιότητα μηδενὸς τῶν ἄριστα πεφυκότων
 χείροσι γενέσθαι. τούτοις ἔγνω τοῖς ἀνδράσιν ὁ Φου-
 φέτιος ἐπιτρέπειν τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀγῶνα
 καὶ προκαλεσάμενος εἰς λόγους τὸν βασιλέα τῶν Ῥω-
 μαίων λέγει πρὸς αὐτόν·

25

XIII. Θεός τις ἔοικεν, ὦ Τύλλε, προνοούμενος
 τῶν πόλεων ἑκατέρας ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ
 καὶ κατὰ τόνδε τὸν ἀγῶνα φανεράν τὴν εὖνοιαν πε-
 1 ποιῆσθαι. τὸ γὰρ εὐρεθῆναι τοὺς ἀγωνιουμένους
 ὑπὲρ πάντων γένει τε μηδενὸς χείρονας καὶ τὰ πολέ-
 30 μια ἀγαθοὺς ὀφθῆναι τε καλλίστους, πρὸς δὲ τούτοις
 ἐξ ἑνὸς πεφυκότας πατρὸς καὶ ὑπὸ μιᾶς γεγεννημέ-

νους μητρὸς καὶ τὸ θαυμασιώτατον ἐν μιᾷ προελ-
 θόντας εἰς φῶς ἡμέρα, παρ' ὑμῖν μὲν Ὀρατίους, παρ'
 ἡμῖν δὲ Κορατίους, θαυμαστῇ τινι καὶ θεῇ παντά-
 πασιν ἔοικεν εὐεργεσία. τί οὖν οὐ δεχόμεθα τὴν
 5 τοσαύτην τοῦ δαιμονίου πρόνοιαν καὶ παρακαλοῦ-
 μεν ἐπὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀγῶνα τοὺς τριδύ-
 μους ἀδελφούς ἐκάτεροι; τά τε γὰρ ἄλλα, ὅσα ἐν τοῖς
 ἄριστα μαχησομένοις βουλοίμεθ' ἂν εἶναι, καὶ τούτοις
 ἔνεστι τοῖς ἀνδράσι, καὶ τὸ μὴ προλιπεῖν τοὺς προ-
 10 ασπιστὰς κάμνοντας τούτοις μᾶλλον ὑπάρξει ἀδελ-
 φοῖς οὔσι παρ' οὓστινας ἄλλους Ῥωμαίων τε καὶ
 Ἀλβανῶν, ἣ τε φιλοτιμία τῶν ἄλλων νέων χαλεπῇ
 λυθῆναι δι' ἑτέρου τινὸς οὔσα τρόπου ταχείαν ἔξει
 κρίσιν. τεκμαίρομαι γάρ τινα καὶ παρ' ὑμῖν ἔριν
 15 ἐν πολλοῖς εἶναι τῶν ἀντιποιοιμένων ἀρετῆς, ὥσπερ
 καὶ παρ' Ἀλβανοῖς· οὓς εἰ διδάσκοιμεν ὅτι θεία τις
 ἔφθακε τύχη τὰς ἀνθρωπίνας σπουδὰς αὐτῇ παρα- 44
 σχοῦσα τοὺς ἐξ ἴσου τὸν ὑπὲρ τῶν πόλεων ἀγῶνα
 ποιησομένους, οὐ χαλεπῶς πείσομεν. οὐ γὰρ ἀρετῇ
 20 λείπεσθαι δόξουσι τῶν τριδύμων ἀδελφῶν, ἀλλὰ
 φύσεως εὐκληρίᾳ καὶ τύχης ἰσορροπού πρὸς τὸ ἀντί-
 παλον ἐπιτηδειότητι.

XV. Τοσαῦτα τοῦ Φουφεττίου λέξαντος καὶ πάν-
 των τὴν γνώμην ἐπαινεσάντων (ἔτυχον δὲ Ῥωμαίων
 25 τε καὶ Ἀλβανῶν οἱ κράτιστοι παρόντες ἀμφοτέροις)
 μικρὸν ἐπισχὼν ὁ Τύλλος λέγει· Τὰ μὲν ἄλλα ὁρ-
 θῶς ἐπιλελογίσθαι μοι δοκεῖς, ὦ Φουφέττιε· θαυ-
 μαστὴ γάρ τις ἢ τὴν οὐδέποτε συμβᾶσαν ὁμοιογέ-
 νειαν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πόλεσιν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας
 30 γενεᾶς ἐξενέγκασα τύχη· ἐν δ' ἀγνοεῖν ἔοικας, ὃ
 πολὺν παρῆξει τοῖς νεανίσκοις ὄκνον, ἐὰν ἀξιῶμεν
 αὐτοὺς ἀλλήλοις χωρεῖν διὰ μάχης. ἢ γὰρ Ὀρατίων

μήτηρ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῇ τῆς Κορατίων μητρός
 ἐστὶ τῶν Ἀλβανῶν, καὶ τέθραπται τὰ μαιράκια ἐν τοῖς
 ἀμφοτέρων τῶν γυναικῶν κόλποις ἀσπάζονται τ' ἀλ-
 λήλους καὶ φιλοῦσιν οὐχ ἥττον ἢ τοὺς ἑαυτῶν ἀδελ-
 7 φούς. ὅρα δὴ μὴ ποτε οὐχ ὅσιον ἢ τοῖτοις ἀναδιδόναι 5
 τὰ ὄπλα καὶ καλεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν κατ' ἀλλήλων
 φόνον ἀνεψιούς καὶ συντρόφους ὄντας. τὸ γὰρ ἐμ-
 φύλιον ἄγος, ἐὰν ἀναγκασθῶσιν ἀλλήλους μαιφο-
 νεῖν, εἰς ἡμᾶς ἐλεύσεται τοὺς ἀναγκάζοντας. λέγει
 πρὸς αὐτὸν ὁ Φουφέτιος· Οὐδ' ἐμὲ λέληθεν, ὥ 10
 Τύλλε, τὸ συγγενὲς τῶν μαιρακίων, οὐδ' ὥς ἀναγ-
 κάζων αὐτοὺς τοῖς ἀνεψιοῖς διὰ μάχης χωρεῖν εἰ
 μὴ βουληθεῖεν αὐτοὶ τὸν ἀγῶνα ὑπομεῖναι παρ-
 εσκευασάμην, ἀλλ' ἐπειδὴ τάχιστα ἐπὶ νοῦν ἤλθε
 μοι τότε τὸ βούλευμα τοὺς Ἀλβανούς Κορατίους 15
 μεταπεμψάμενος αὐτὸς ἐπ' ἐμαντοῦ διάπειραν ἔλα-
 βον εἰ βουλομένοις αὐτοῖς ἐστὶν ὁ ἀγὼν· δεξαμένων
 δ' αὐτῶν τὸν λόγον ἀπίστω τινὶ καὶ θαυμαστῇ προ-
 θυμίᾳ, τότε ἀνακαλύπτειν ἔγνω τὸ βούλευμα καὶ
 φέρειν εἰς μέσον· σοί τε τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑποτίθεμαι 20
 ποιεῖν καλέσαντι τοὺς παρ' ὑμῖν τριδύμους πείραν
 αὐτῶν τῆς γνώμης ποιήσασθαι. ἐὰν μὲν οὖν ἐκόντες
 18 συνεπιδιδῶσι κάκεινοι τὰ σώματα προκινδυνεῦσαι
 τῆς ἑαυτῶν πατρίδος δέχου τὴν χάριν, ἐὰν δὲ ἀνα-
 δύωνται μηδεμίαν αὐτοῖς πρόσφερε ἀνάγκην. μαν- 25
 τεύομαι δὲ καὶ περὶ ἐκείνων οἷα καὶ περὶ τῶν ἡμετέ-
 ρων, εἴπερ γοῦν εἰσὶν οἷους ἀκούομεν, ὀλίγοις τοῖς
 ἄριστα πεφυκόσιν ὅμοιοι καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοί·
 κλέος γὰρ αὐτῶν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐλήλυθε τῆς ἀρετῆς.

XVI. Δέχεται δὴ τὴν παραίνεσιν ὁ Τύλλος καὶ 30
 δεχημέρους ποιησάμενος ἀνοχὰς, ἐν αἷς βούλεύσεται
 τε καὶ μαθὼν τὴν διάνοιαν τῶν Ὀρατίων ἀποκρι-

νεῖται παρὴν εἰς τὴν πόλιν. ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις βου-
 λευσάμενος ἅμα τοῖς ἀρίστοις, ἐπειδὴ τοῖς πλείστοις
 ἔδοξε δέχεσθαι τὰς τοῦ Φουφεττίου προκλήσεις, με-
 ταπέμπεται τοὺς τριδύμους ἀδελφούς καὶ λέγει πρὸς
 5 αὐτούς· Ἄνδρες Ὀράτιοι, Φουφέττιος ὁ Ἀλβανὸς
 εἰς λόγους συνελθὼν ἐμοὶ τὴν τελευταίαν ἐπὶ στρα-
 τοπέδου σύνοδον ἔφη τοὺς προκινδυνεύοντας ὑπὲρ 411
 ἑκατέρας πόλεως τρεῖς ἄνδρας ἀγαθοὺς κατὰ θείαν
 γεγενῆσθαι πρόνοιαν, ὧν οὐκ ἂν εὗροιμεν ἑτέρους
 10 οὔτε γενναιοτέρους οὔτε ἐπιτηδειοτέρους, Ἀλβανῶν
 μὲν Κορατίους, Ῥωμαίων δὲ ὑμᾶς· τοῦτό τε κατα-
 μαθὼν αὐτὸς ἐξητακέναι πρῶτον εἰ βουλομένοις εἴη
 τοῖς ἀνεψιοῖς ὑμῶν ἐπιδουῖναι τὰ σώματα τῇ πα-
 τρίδι, μαθὼν δὲ αὐτοὺς ἀναδεχομένους τὸν ὑπὲρ
 15 ἀπάντων ἀγῶνα κατὰ πολλὴν προθυμίαν θαρρῶν εἰς
 μέσον ἐκφέρειν ἥδη τὸν λόγον, ἡξίου τε καὶ ἐμὲ
 πείραν ὑμῶν λαβεῖν, πότερον βούλεσθε προκινδυ-
 νεῦσαι τῆς πατρίδος ὁμόσε χωρήσαντες Κορατίοις ἢ
 παραχωρεῖτε τῆς φιλοτιμίας ταύτης ἑτέροις. ἐγὼ δὲ
 20 ἀρετῆς μὲν ἕνεκα καὶ τῆς κατὰ χεῖρα γενναιότητος,
 ἣν οὐ λαυθάνουσας ἔχετε, πάντων μάλιστα δεξομέ-
 νους ὑμᾶς τὸν ὑπὲρ τῶν ἀριστείων κίνδυνον ἄρα-
 σθαι, *** δεδοικῶς μὴ τὸ πρὸς τοὺς Ἀλβανούς
 τριδύμους συγγενὲς ἐμπόδιον ὑμῖν γένηται τῆς προ-
 25 θυμίας, χρόνον ἡτησάμην εἰς βουλὴν ἀνοχὰς δε- 450
 χημέρους ποιησάμενος· ὥς δὲ ἀφικόμην δεῦρο τὴν
 βουλὴν συνεκάλεσα καὶ προὔθηκα περὶ τοῦ πράγμα-
 τος ἐν κοινῷ σκοπεῖν· δόξαν δὲ ταῖς πλείοσι γνώ-
 μαις, εἰ μὲν ἐκόντες ἀναδέχοισθε τὸν ἀγῶνα καλὸν
 30 ὄντα καὶ προσήκοντα ὑμῖν, ὃν ἐγὼ πρόθυμος ἤμην
 μόνος ὑπὲρ ἀπάντων διαγωνίσασθαι, ἐπαινεῖν τε καὶ
 δέχεσθαι τὴν χάριν ὑμῶν, εἰ δὲ τὸ συγγενὲς ἐντρε-

πόμενοι μίasma, οὐ γὰρ δὴ κακοὶ ψυχὴν ὁμολογοῦν-
 τες εἶναι, τοὺς ἔξω τοῦ γένους ἀξιόσαιτε καλεῖν μη-
 1 δειμίαν ὑμῖν ἀνάγκην προσφέρειν. ταῦτα τῆς βουλῆς
 ψηφισαμένης καὶ οὔτε πρὸς ὀργὴν δεξομένης εἰ δι'
 ὅκνου τὸ ἔργον λάβοιτε οὔτε μικρὰν χάριν εἰσομένης 5
 ὑμῖν εἰ τιμιωτέραν ἡγήσασθε τῆς συγγενείας τὴν
 πατρίδα, τυγχάνετε εὖ βουλευσάμενοι.

XVII. Ὡς δὴ ταῦτ' ἤκουσαν οἱ νεανίαι, μεταστάν-
 τες ἐτέρωσε καὶ διαλεχθέντες ὀλίγα πρὸς ἀλλήλους
 προσέρχονται πάλιν ἀποκρινόμενοι καὶ λέγει ὑπὲρ 10
 ἀπάντων ὁ πρεσβύτατος τοιάδε· Εἰ μὲν ἐλευθέροις
 ἡμῖν οὔσι καὶ κυρίοις τῆς ἰδίας γνώμης ἐξουσίαν
 παρῆχες, ὦ Τύλλε, βουλευσασθαι περὶ τοῦ πρὸς
 τοὺς ἀνεψιούς ἀγῶνος, οὐθὲν ἐτι διαμελλήσαντες
 ἀπεκρινάμεθα ἂν σοι τοὺς ἑαυτῶν διαλογισμούς· 15
 ἐπειδὴ δὲ περὶ ἐστὶν ἡμῖν ὁ πατήρ, οὐ χωρὶς οὐδὲ
 τἀλάχιστα λέγειν ἢ πράττειν ἀξιοῦμεν, αἰτούμεθα σε
 52 ὀλίγον ἀναδέξασθαι χρόνον τὴν ἀπόκρισιν ἡμῶν, ἕως
 τῷ πατρὶ διαλεχθῶμεν. ἐπαινέσαντος δὲ τοῦ Τύλλου
 τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν καὶ κελεύσαντος οὕτω ποιεῖν 20
 ἀπήεσαν ὡς τὸν πατέρα. δηλώσαντες δὲ αὐτῷ τὰς
 προκλήσεις τοῦ Φουφεττίου καὶ οὓς ὁ Τύλλος διελέχθη
 λόγους καὶ τελευταίαν τὴν ἑαυτῶν ἀπόκρισιν ἤξιουν
 εἰπεῖν ἥντινα γνώμην αὐτὸς ἔχει. ὁ δὲ ὑπολαβὼν,
 Ἀλλ' εὐσεβὲς μὲν, ἔφη, πρῶγμα ποιεῖτε, ὦ παῖδες, 25
 τῷ πατρὶ ζῶντες καὶ οὐδὲν ἄνευ τῆς ἐμῆς γνώμης δια-
 πραττόμενοι, καιρὸς δὲ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς ἤδη περὶ
 ὑμῶν τά γε τηλικαῦτα φαίνεσθαι φρονοῦντας. ὑπο-
 λαβόντες οὖν τὸν ἐμὸν βίον ἤδη τέλος ἔχειν φανερόν
 ποιήσατέ μοι, τί δὴ ποτ' ἂν αὐτοὶ προείλεσθε πράτ- 30
 τειν ἄνευ τοῦ πατρὸς περὶ τῶν ἰδίων βουλευ-
 σάμενοι· ἀποκρίνεται πρὸς αὐτὸν ὁ πρεσβύτατος

- τοιάδε· Ἐδεξάμεθ' ἄν τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας
 ἀγῶνα καὶ πάσχειν ὑπεμείναμεν ὅτι ἄν τῷ δαι-
 μονίῳ δοκῇ· τεθνάναι γὰρ ἄν βουλοίμεθα μᾶλλον
 ἢ ξὺν ἀνάξιοι γενόμενοι σοῦ τε καὶ τῶν προγόνων.
 5 τὸ δὲ πρὸς τοὺς ἀνέψιους συγγενὲς οὐχ ἡμεῖς πρό- 453
 τεροι λύσομεν, ἀλλ' ὥς ὑπὸ τῆς τύχης διαλέλνται
 στέρξομεν. εἰ γὰρ Κορατίοις ἔλαττον κρίνεται τοῦ
 καλοῦ τὸ συγγενὲς, οὐδὲ Ὀρατίοις τιμιώτερον φανή-
 σεται τὸ γένος τῆς ἀρετῆς. ὁ δὲ πατήρ ὥς ἔμαθε τὴν
 10 διάνοιαν αὐτῶν περιχαρὴς γενόμενος καὶ τὰς χεῖρας
 ἀνασχὼν εἰς τὸν οὐρανὸν πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι
 τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας ἔδωκαν αὐτῷ γενέσθαι καλοὺς
 καὶ ἀγαθοὺς· ἔπειτα περιλαβὼν ἕκαστον αὐτῶν καὶ
 τὰς ἡδίστας ἀποδοὺς ἀσπασμῶν τε καὶ φιλημάτων
 15 φιλοφροσύνας, Ἔχετ', ἔφη, καὶ τὴν ἐμὴν γνώμην, ὃ
 παῖδες ἀγαθοί, καὶ πορευθέντες ἀποκρίνασθε Τύλλῳ
 τὴν τ' εὐσεβῆ καὶ καλὴν ἀπόκρισιν. οἱ μὲν δὲ χαί-
 ροντες ἐπὶ τῇ παρακελεύσει τοῦ πατρὸς ἀπήεσαν καὶ
 προσελθόντες τῷ βασιλεῖ ἀναδέχονται τὸν ἀγῶνα,
 20 κάκεινος συγκαλέσας τὴν βουλὴν καὶ πολλοὺς ἐπαί-
 νους τῶν νεανίσκων διαθέμενος ἀποστέλλει πρέ-
 σβεις πρὸς τὸν Ἀλβανὸν τοὺς δηλώσοντας, ὅτι δέχον-
 ται Ῥωμαῖοι τὴν αἵρεσιν καὶ παρέχονται τοὺς Ὀρατίους
 διαγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς.
 25 XVIII. Ἀπαιτούσης δὲ τῆς ὑποθέσεως καὶ τὸν
 τρόπον διεξελθεῖν τῆς μάχης ἀκριβῶς καὶ τὰ μετὰ
 ταύτην γενόμενα πάθη θεατρικαῖς εἰοκότα περιπε- 454
 τελαῖς μὴ ῥαθύμως διελθεῖν πειράσομαι καὶ περὶ
 τούτων ἐπ' ἀκριβείας ἕκαστον, ὥς ἐμὴ δύναμις, εἰ-
 30 πεῖν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ χρόνος ἦκεν ἐν ᾧ τέλος ἔδει λαβεῖν
 τὰς ὁμολογίας, ἐξήεσαν μὲν αἱ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις
 πανστρατιᾷ, ἐξήεσαν δὲ μετὰ ταῦθ' οἱ νεανίσκοι τοῖς

πατράσιν θεοῖς εὐξάμενοι καὶ προῆγον ἅμα τῷ βα-
 σιλεῖ κατευφημούμενοί τε ὑπὸ παντὸς τοῦ κατὰ τὴν
 πόλιν ὄχλου καὶ παττόμενοι τὰς κεφαλὰς ἄνθεσιν·
 ἦδη δὲ καὶ ἡ τῶν Ἀλβανῶν ἐξεληλύθει στρατιά.
 ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο πλησίον ἀλλήλων με- 5
 ταίχμιον ποιησάμενοι τὸν διείργοντα τὴν Ῥωμαίων
 ἀπὸ τῆς Ἀλβανῶν ὄρον, ἐνθα καὶ πρότερον εἶχον
 ἑκάτεροι τοὺς χάρακας, πρῶτον μὲν ἱερὰ θύσαντες
 ὤμοσαν ἐπὶ τῶν ἐμπύρων στέρξειν τὴν τύχην, ἣν ἂν
 ἐκ τῆς μάχης τῶν ἀνεψιῶν ἑκατέρα πόλις ἐξενέγκηται, 10
 καὶ φυλάξειν τὰς ὁμολογίας βεβαίους μηδένα προσά-
 55 γοντες αὐταῖς δόλον αὐτοῖ τε καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτῶν·
 ἐπεὶ δὲ τὰ πρὸς θεοὺς ὅσια διεπράξαντο, θέμενοι τὰ
 ὄπλα προῆγον ἐκ τοῦ χάρακος ἀμφοτέροι θεαταὶ τῆς
 μάχης ἐσόμενοι τριῶν ἢ τεττάρων σταδίων τὸ μεταξὺ 15
 χωρίον τοῖς ἀγωνιζομένοις καταλιπόντες· καὶ μετ' οὐ
 πολὺ παρῆν τοὺς τε Κορατίους ὁ τῶν Ἀλβανῶν στρα-
 τηγὸς ἄγων καὶ τοὺς Ὀρατίους ὁ τῶν Ῥωμαίων βασι-
 λεὺς ὠπλισμένους τε κάλλιστα καὶ τὸν ἄλλον ἔχοντας
 κόσμον οἷον ἄνθρωποι λαμβάνουσιν ἐπὶ θανάτῳ. γε- 20
 νόμενοι δὲ σύνεγγυς ἀλλήλων τὰ μὲν ξίφη τοῖς ὑπα-
 σπισταῖς παρέδωκαν, προσδραμόντες δὲ περιέβαλλον
 ἀλλήλους κλαίοντες καὶ τοῖς ἡδίστοις ὀνόμασιν ἀνα-
 καλοῦντες, ὥστε εἰς δάκρυα προπεσεῖν ἅπαντας καὶ
 πολλὴν ἀστοργίαν κατηγορεῖν σφῶν τε αὐτῶν καὶ 25
 τῶν ἡγεμόνων, ὅτι παρὸν ἄλλοις τισὶ σώμασι κτεῖναι
 τὴν μάχην εἰς ἐμφύλιον αἷμα καὶ συγγενικὸν ἄγος
 τὸν ὑπὲρ τῶν πόλεων ἀγῶνα κατέκλεισαν. παυσάμε-
 30 νοι δὲ τῶν ἀσπασμῶν οἱ νεανίσκοι καὶ τὰ ξίφη παρὰ
 τῶν ὑπασπιστῶν λαβόντες ἀναχωρησάντων τῶν πέ-
 λας ἐτάξαντό τε καθ' ἡλικίαν καὶ συνήεσαν ὁμόσε.

XVIII. Τέως μὲν οὖν ἡσυχία τε καὶ σιγὴ κατεῖχεν

ἀμφοτέρως τὰς δυνάμεις· ἔπειτα ἀναβοήσεις τε ἀθρόαι
 παρ' ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐγίνοντο καὶ παρακελεύσεις
 τοῖς μαχομένοις ἐναλλάξ εὐχαί τε καὶ οἰμωγαὶ καὶ
 παντὸς ἄλλου πάθους ἐναγωνίου φωναὶ συνεχεῖς, αἱ
 5 μὲν πρὸς τὰ δρωμένα τε καὶ ὀρώμενα ὑφ' ἐκατέρων,
 αἱ δὲ πρὸς τὰ μέλλοντά τε καὶ ὑποπιεσνόμενα· καὶ ἦν
 πλείω τὰ εἰκαζόμενα τῶν γινομένων. ἦ τε γὰρ ὄψις ἐκ
 πολλοῦ διαστήματος γινομένη πολὺ τὸ ἀσαφὲς εἶχε, καὶ
 τὸ πρὸς τοὺς οἰκειοὺς ἀγωνιστὰς ἐκάστοις συμπαθεῖς
 10 ἐπὶ τὸ βεβουλημένον ἐλάμβανε τὰ πρᾶσσόμενα, αἱ τε
 συνεχεῖς τῶν μαχομένων ἐπεμβάσεις καὶ ὑπαναχωρή- 457
 σεις καὶ εἰς τὸ ἀντίπαλον αὐθις ἀντιμεταστάσεις πολ-
 λαὶ καὶ ἀγχίστροφοι γινόμεναι τὸ ἀκριβὲς τῆς γνώμης
 ἀφηροῦντο· καὶ ταῦτα ἐπὶ πολὺν ἐγίνετο χρόνον. ῥώ-
 15 μην τε γὰρ σώματος ἔτυχον ὁμοίαν ἔχοντες ἑκάτεροι καὶ
 τὸ γενναῖον τῆς ψυχῆς ἰσόρροπον ὅπλοισι τε καλλι-
 στοῖσι ἐσκεπασμένοι τὰ σώματα ὅλα καὶ γυμνὸν οὐδὲν
 ἀπολιπόντες μέρος ὃ τι καὶ τρωθὲν ὀξεῖαν ἔμελλεν
 οἷσιν τὴν τελευτήν, ὥστε πολλοὶ Ῥωμαίων τε καὶ
 20 Ἀλβανῶν ἐκ τοῦ φιλονεικεῖν τε καὶ συμπαθεῖν τοῖς
 σφετέροις ἔλαθον αὐτοὺς τὸ τῶν κινδυνευόντων με-
 ταλαβόντες πάθος ἀγωνισταὶ τε μᾶλλον ἐβούλοντο ἢ
 θεαταὶ τῶν δρωμένων γεγονέναι. ὁψὲ δ' οὖν ποτε ὁ
 πρεσβύτατος τῶν Ἀλβανῶν τῷ πρὸς αὐτὸν ἀντιτε-
 25 ταγμένῳ συμπλέκεται παίων τε καὶ παιόμενος ἄλλας
 ἐπ' ἄλλαις πληγὰς καὶ πῶς τυγχάνει τοῦ Ῥωμαίου
 διὰ βουβῶνος ἐνέγκας τὸ ξίφος. ὁ δὲ τοῖς τε ἄλλοις 458
 τραύμασι κεκαρωμένος ἤδη καὶ τὴν τελευταίαν πλη-
 γὴν θανατηφόρον ἔχων ὑπολυθέντων τῶν μελῶν
 30 καταρρυεὶς ἀποθνήσκει. ὥς δὲ τοῦτ' εἶδον οἱ θεαταὶ
 τῆς μάχης ἅμα πάντες ἀνεβόησαν, Ἀλβανοὶ μὲν ὥς
 νικῶντες ἤδη, Ῥωμαῖοι δ' ὥς κρατούμενοι. τοὺς γὰρ

δὴ σφετέρους δύο τοῖς τρισὶν Ἀλβανοῖς εὐκατεργά-
 στους ὑπελάμβανον γενήσεσθαι. ἐν ᾧ δ' ἐγένετο
 ταῦτα, ὁ παρασπίζων τῷ πεσόντι Ῥωμαῖος ὄρων ἐπὶ
 τῷ κατορθώματι περιχαρῇ τὸν Ἀλβανὸν ὠθεῖται τα-
 χὺς ἐπ' αὐτὸν καὶ πολλὰ μὲν τραύματα δοὺς, πολλὰ δ'
 δὲ αὐτὸς λαβὼν τυγχάνει πῶς κατὰ τῆς σφαγῆς αὐ-
 τοῦ βάψας τὸ ξίφος καὶ διαχρησάμενος. μεταβαλου-
 σης δὲ τῆς τύχης ἐν' ὀλίγῳ τὰ τε τῶν ἀγωνιζομένων
 ἔργα καὶ τὰ τῶν θεωμένων πάθη, καὶ Ῥωμαίων μὲν
 ἀναθαρρησάντων ἐκ τῆς πρότερον κατηφείας, Ἀλβα- 10
 νῶν δὲ ἀφηρημένων τὸ χαῖρον, ἑτέρα πάλιν ἀντι-
 πνεύσασα τοῖς τῶν Ῥωμαίων κατορθώμασι τύχη τού-
 των μὲν ἐταπείνωσε τὰς ἐλπίδας, τὰ δὲ τῶν πολεμίων
 φρονήματα ἐπῆρεν. τοῦ γὰρ Ἀλβανοῦ πεσόντος ὁ τὴν
 πλησίον αὐτοῦ ἔχων στάσιν ἀδελφὸς συμπλέκεται τῷ 15
 καταβαλόντι, καὶ τυγχάνουσιν ἀμφοτέρω κατὰ τὸν
 αὐτὸν χρόνον πληγὰς ἐξαισίους ἐξενέγκαντες κατ' ἀλ-
 λήλων, ὁ μὲν Ἀλβανὸς τοῦ Ῥωμαίου κατὰ τοῦ μετα-
 φρένου καὶ μέχρι τῶν σπλάγχνων βάψας τὸ ξίφος, ὁ
 δὲ Ῥωμαῖος ὑπελθὼν τὴν προβολὴν τοῦ πολεμίου καὶ 20
 τῶν ἰγνυῶν τὴν ἑτέραν ὑποτεμών.

XX. Ὁ μὲν δὴ τὸ καίριον τραῦμα λαβὼν εὐθὺς
 ἐτεθνήκει, ὁ δὲ τὴν ἰγνύαν τετρωμένος οὐκέτι βέβαιος
 ἦν ἐστάναι, σκάζων δὲ καὶ τὰ πολλὰ τῷ θυρεῷ διερει-
 δόμενος ἀντεῖχεν ὅμως ἔτι καὶ μετὰ τοῦ περιλειπο- 25
 μένου τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὸν ὑπομένοντα Ῥωμαῖον
 ἐχώρει, περιέστησάν τε αὐτὸν ὁ μὲν ἐξ ἐναντίας προσ-
 ιῶν, ὁ δὲ κατὰ νώτου. τῷ δὲ Ῥωμαίῳ δείσαντι μὴ
 κυκλωθεὶς πρὸς αὐτῶν εὐκατεργαστος γένηται δυσί
 τε μαχόμενος καὶ διχόθεν ἐπιουῶσιν, ἣν δὲ ἀκραιφνῆς 30
 ἔτι, λογισμὸς εἰσέρχεται διελεῖν τοὺς πολεμίους ἀπ'
 ἀλλήλων καὶ χωρὶς ἑκατέρῳ μάχεσθαι. ῥᾶστα δὲ δια-

στήσειν αὐτοὺς ὑπελάμβανεν, εἰ δόξαν παράσχοι φυ-
 γῆς· οὐ γὰρ ὑπ' ἀμφοτέρων διώξεσθαι τῶν ἀδελ-
 φῶν, ἀλλ' ὑφ' ἑνὸς, ὁρῶν τὸν ἄλλον οὐκέτι καρτερὸν
 τὸν πόδα. ταῦτα διανοηθεὶς ὡς εἶχεν ἔφευγε τάχους
 5 καὶ συνέπεσεν αὐτῷ μὴ διαμαρτεῖν τῆς ἐλπίδος. ὁ μὲν
 γὰρ ἕτερος τῶν Ἀλβανῶν οὐδεμίαν ἔχων πληγὴν καί-
 ριον ἐδίωκεν αὐτὸν ἐκποδὸς, ὁ δ' ἐπιβαίνειν ἀδύνα-
 τος ὢν πολὺ τοῦ δέοντος ὑστέρει. ἐνθα δὴ τῶν Ἀλ-
 βανῶν τοῖς σφετέροις ἐγκελενομένων, τῶν δὲ Ῥω-
 10 μαίων τὸν αὐτῶν ἀγωνιστὴν κακιζόντων καὶ τῶν μὲν
 ἤδη παιανιζόντων τε καὶ στεφανουμένων ὡς ἐπὶ κατ-
 ορθουμένῳ τῷ ἀγῶνι, τῶν δ' ὀδυρομένων ὡς οὐκ ἂν
 ἔτι τῆς τύχης σφᾶς διαναστησομένης, ταμιευσάμενος
 τὸν καιρὸν ὁ Ῥωμαῖος ὑποστρέφει τε ὀξέως καὶ πρὶν
 15 ἢ φυλάξασθαι τὸν Ἀλβανὸν φθάνει τῷ ξίφει κατὰ
 τοῦ βραχίονος πληγὴν ἐνέγκας καὶ διελὼν τὸν ἀγκῶνα.
 πεσοῦσης δὲ χαμαὶ τῆς χειρὸς ἅμα τῷ ξίφει μίαν ἔτι
 πληγὴν καίριον ἐξενέγκας ἀποκτείνει τὸν Ἀλβανόν, 46
 καὶ μετὰ τοῦτον ἐπὶ τὸν τελευταῖον ὠσάμενος ἡμι-
 20 θνήτα καὶ παρειμένον ἐπικατασφάττει. σκυλεύσας
 δὲ τοὺς τῶν ἀνεψιῶν νεκροὺς εἰς τὴν πόλιν ἡπεί-
 γετο πρῶτος ἀπαγγεῖλαι θέλων τὴν ἑαυτοῦ νίκην τῷ
 πατρί.

XXI. Ἔδει δὲ ἄρα καὶ τοῦτον ἄνθρωπον ὄντα μὴ
 25 πάντα διευτυχεῖν, ἀλλ' ἀπολαῦσαι τι τοῦ φθονεροῦ
 δαίμονος, ὃς αὐτὸν ἐκ μικροῦ μέγαν ἐν ὀλίγῳ θείας
 χρόνῳ καὶ εἰς ἐπιφάνειαν θανυμαστὴν καὶ παράδοξον
 ἐξάρας κατέβαλε φέρων αὐθιμερὸν εἰς ἄχαριν συμ-
 φορὰν ἀδελφοκτόνον. ὡς γὰρ ἐγγὺς ἐγένετο τῶν πυ-
 30 λῶν, ἄλλον τε ὄχλον ὁρᾷ παντοδαπὸν ἐκχεόμενον ἐκ
 τῆς πόλεως καὶ δὴ καὶ τὴν ἀδελφὴν τρέχουσιν· δια-
 ταραχθεὶς δὲ κατὰ τὴν πρώτην πρόσοψιν, ὅτι καταλι-

ποῦσα τὴν μετὰ μητρὸς οἰκουρίαν παρθένος ἐπίγαμος
 εἰς ὄχλον αὐτὴν ἔδωκεν ἄγνωτα, καὶ πολλοὺς λαμ-
 βάνων λογισμοὺς ἀτόπους τελευτῶν ἐπὶ τοὺς ἐπιει-
 κεις καὶ φιλανθρωποὺς ἀπέκλινεν, ὥς ἀσπάσασθαι τε
 πρώτη τὸν σωθέντα ἀδελφὸν ποθοῦσα καὶ τὰς ἀρε- 5
 τὰς τῶν τεθνηκότων παρ' αὐτοῦ μαθεῖν βουλομένη
 τῶν εὐσχημόνων ὑπερίδοι γυναικεῖόν τι πάσχουσα.
 ἡ δὲ ἄρα οὐ τοὺς ἀδελφοὺς ποθοῦσα τὰς ἀσυνήθεις
 ἐτόλμησεν ἐξελθεῖν ὁδοὺς, ἀλλ' ἔρωτι κρατουμένη
 τῶν ἀνεψιῶν ἑνὸς, ᾧ καθωμολόγητο ὑπὸ τοῦ πατρὸς 10
 ἐπὶ γάμῳ, καὶ κρύπτουσα τὸ πάθος ἀπόρητον ἐπει-
 δὴ τῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τινὸς ἤκουσεν ἀπαγ-
 γέλλοντος τὰ περὶ τὴν μάχην, οὐκέτι κατέσχευ, ἀλλ'
 ἐκλιποῦσα τὴν οἰκίαν ὥσπερ αἱ μαινάδες ἐφέρετο
 πρὸς τὰς πύλας οὐδὲν ἐπιστρεφομένη τῆς ἀνακαλού- 15
 σης τε καὶ μεταδιωκούσης τροφοῦ. ἔξω δὲ γενομένη
 τῆς πόλεως ὡς τὸν ἀδελφὸν εἶδε περιχαρῇ τοὺς ἐπι-
 νικίους ἐπικείμενον στεφάνους, οἷς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς
 ἀνέδησε, καὶ τοὺς ἐταίρους αὐτοῦ φέροντας τὰ τῶν
 πεφθονευμένων σκῦλα, ἐν οἷς ἦν πέπλος ποικίλος, ὃν 20
 αὐτὴ μετὰ τῆς μητρὸς ἐξυφύνασα τῷ μνηστῆρι δῶρον
 εἰς τὸν μέλλοντα γάμον ἀπεστάλκει (ποικίλους γὰρ
 3 ἔθος ἐστὶν ἀμφιέννυσθαι πέπλους Λατίνων τοῖς με-
 τιούσι τὰς νύμφας), τοῦτον δὲ τὸν πέπλον θρασυμένη
 πεφυρμένον αἵματι τὸν τε χιτῶνα κατερρήξατο καὶ 25
 ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις παλῶσα τὸ στήθος ἐθρήνει
 καὶ ἀνεκαλεῖτο τὸν ἀνεψιὸν, ὥστε πολλὴν κατάπληξιν
 εἰσελθεῖν ἅπαντας ὅσοι κατὰ τὸν αὐτὸν ἦσαν τόπον.
 ἀνακλαυσαμένη δὲ τὸν μόρον τοῦ μνηστῆρος ἀτενέσι
 τοῖς ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν ἀδελφὸν ὁρᾷ καὶ λέγει· Μιαιρώ- 30
 τατε ἄνθρωπε, χαίρεις ἀποκτείνας τοὺς ἀνεψιοὺς καὶ
 τὴν παναθλίαν ἀδελφὴν ἀποστερήσας γάμον, ὃ δὲ

στηνε! ἀλλ' οὐδ' ἔλεος εἰσέρχεται σε τῶν ἀπολωλό-
 των συγγενῶν, οὓς ἀδελφοὺς ἐκάλεις, ἀλλ' ὥσπερ
 ἀγαθὸν τι διαπεπραγμένος ἐξέστηκας τῶν φρενῶν
 ὑπὸ τῆς ἡδονῆς καὶ στεφάνους ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ἐπί-
 5 κεισαι κακοῖς τίνος ἔχων ψυχὴν θηρίου; κἀκείνος
 ὑπολαβὼν, Φιλοῦντος, ἔφη, τὴν πατρίδα πολίτου
 καὶ τοὺς κακῶς αὐτῇ βουλομένους κολάζοντος, ἐάν τε
 ἀλλότριοι τύχωσιν αὐτῆς ὄντες, ἐάν τε οἰκεῖοι· ἐν οἷς
 τίθεμαι καὶ σέ, ἥτις ἐνὶ καιρῷ τὰ μέγιστα ἀγαθῶν τε
 10 καὶ κακῶν συμβεβηκότα ἡμῖν ἐπιγνοῦσα τὴν τε νίκην
 τῆς πατρίδος, ἣν ὁ σὸς ἀδελφὸς ἐγὼ πάρεμι κατάγων,
 καὶ τὸν θάνατον τῶν ἀδελφῶν οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς,
 ὧ μισὰρὰ σὺ, τοῖς κοινοῖς τῆς πατρίδος χαίρεις οὔτ' ἐπὶ
 ταῖς συμφοραῖς ταῖς ἰδίαις τῆς οἰκίας ἀλγεῖς, ἀλλ'
 15 ὑπεριδοῦσα τῶν σεαυτῆς ἀδελφῶν τὸν τοῦ μνηστῆρος
 ἀνακλαίεις μόρον, οὐδ' ὑπὸ τοῦ σκότους ἀποφθαρεῖ-
 σά που κατὰ μόνας, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς,
 καὶ μοι τὴν ἀρετὴν καὶ τοὺς στεφάνους ὀνειδίζεις, ὧ
 ψευδοπάρθενε καὶ μισάδελφε καὶ ἀναξία τῶν προγό-
 20 νων. ἐπειδὴ τοίνυν οὐ τοὺς ἀδελφοὺς ποθεῖς, ἀλλὰ
 τοὺς ἀνεψιοὺς, καὶ τὸ μὲν σῶμα ἐν τοῖς ζῶσιν ἔχεις,
 τὴν δὲ ψυχὴν παρὰ τῷ νεκρῷ, ἅπιθι πρὸς ἐκείνον ὃν
 ἀνακαλῇ καὶ μήτε τὸν πατέρα μήτε τοὺς ἀδελφοὺς
 καταλίσχυνε. ταῦτ' εἰπὼν οὐκ ἐφύλαξεν ἐν τῷ μισο-
 25 πονήρῳ τὸ μέτριον, ἀλλ' ὥς εἶχεν ὀργῆς ὠθεῖ διὰ τῶν
 πλευρῶν αὐτῆς τὸ ξίφος, ἀποκτείνας δὲ τὴν ἀδελφὴν
 παρῇν ὡς τὸν πατέρα. οὕτω δὲ ἄρα μισοπόνηρα καὶ
 αὐθάδη τὰ τῶν τότε Ῥωμαίων ἦθη καὶ φρονήματα ἦν
 καὶ, εἰ τις αὐτὰ βούλοιτο παρὰ τὰ νῦν ἔργα καὶ τοὺς
 30 ἐφ' ἡμῶν ἐξετάζειν βίους, ὧμὰ καὶ σκληρὰ καὶ τῆς
 θηριώδους οὐ πολὺν ἀπέχοντα φύσεως, ὥστε πάθος
 οὕτω δεινὸν ὁ πατήρ ἀκούσας οὐχ ὅπως ἡγανάκτη-

σεν, ἀλλὰ καλῶς καὶ προσηκόντως ὑπέλαβε τὸ πρα-
 χθὲν ἔχειν· ὅς γε οὔτε εἰς τὴν οἰκίαν εἴσενε-
 χθῆναι τὸν νεκρὸν τῆς θυγατρὸς οὔτ' ἐν τοῖς πατρῷοις
 τεθῆναι μνήμασιν ἐπέτρεψεν οὔτε κηδείας καὶ περι-
 στολῆς καὶ τῶν ἄλλων νομίμων μεταλαβεῖν, ἀλλ' οἱ 5
 παριόντες αὐτὴν ἐρριμμένην ἐν ᾧ διεχρήσθη χωρίῳ
 λίθους ἐπιφοροῦντες καὶ γῆν ἐκήδευσαν ὥς πτώμα
 ἐρημον κηδομένων. ταῦτά τε δὴ στεργὰ τοῦ ἀνδρὸς
 καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, ἃ μέλλω λέγειν· ὥς γὰρ ἐπὶ καλοῖς
 τε καὶ εὐτυχέσιν ἔργοις αὐθιμερὸν ἔθνε τοῖς πατρῷοις 10
 θεοῖς ἃς εὗξατο θυσίας καὶ τοὺς συγγενεῖς ἐστίασει
 λαμπρᾷ καθάπερ ἐν ταῖς μεγίσταις ἐορταῖς ὑπεδέχετο
 ἐλάττους ἡγούμενος τὰς ἰδίας συμφορὰς τῶν κοινῶν τῆς
 πατρίδος ἀγαθῶν. τοῦτο δ' οὐ μόνον ὁ Ὀράτιος, ἀλλὰ
 καὶ μετ' ἐκεῖνον ἄλλοι συχνοὶ Ῥωμαίων μνημονεύον- 15
 ται ποιήσαντες ἄνδρες ἐπιφανεῖς· λέγω δὲ τὸ θύειν
 καὶ στεφροφορεῖν καὶ θριάμβους κατὰγειν τέκνων
 αὐτοῖς ἀπολωλότων ἐναγχος, ὅταν εὐτυχῇ δι' αὐ-
 τοὺς τὸ κοινόν· ὑπὲρ ὧν κατὰ τοὺς οἰκείους ἐρῶ
 καιρούς.

20

XXII. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τῶν τριδύμων Ῥω-
 μαῖοι μὲν οἱ τότε ὄντες ἐπὶ στρατοπέδου ταφὰς
 ποιησάμενοι λαμπρὰς τῶν ἀποθανόντων ἐν οἷς ἔπε-
 σον χωρίοις καὶ θύσαντες τάπινικια τοῖς θεοῖς ἐν
 εὐπαθείαις ἦσαν, Ἀλβανοὶ δὲ ἀχθόμενοι [ἐπὶ] τοῖς 25
 συμβεβηκόσι καὶ τὸν ἡγεμόνα δι' αἰτίας ἔχοντες, ὥς
 κακῶς ἐστρατηγηκότα, ἄσιτοί τε οἱ πολλοὶ καὶ ἀθε-
 ράπευτοι τὴν ἐσπέραν ἐκείνην διετέλεσαν. τῇ δ' ἐξῆς
 ἡμέρᾳ καλέσας αὐτοὺς ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εἰς
 ἐκκλησίαν καὶ πόλλὰ παραμυθησάμενος, ὥς οὔτε 30
 ἄσχημον ἐπιτάξων αὐτοῖς οὐθὲν οὔτε χαλεπὸν οὔθ'
 ὃ μὴ συγγενέσι πρέπει, τῇ δὲ αὐτῇ γνώμῃ περι-

ἀμφοτέρων τῶν πόλεων τὰ κράτιστα καὶ συμφορώ-
 τατα συμβουλεύσων, καὶ τὸν ἄρχοντά τε αὐτῶν Φου-
 φέττιον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς κατασχὼν ἄλλο τε οὐδὲν
 τῶν πολιτικῶν μεθαρμοσάμενος οὐδὲ κινήσας ἀπῆ-
 5 γεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. καταγαγόντι δὲ αὐτῷ
 τὸν ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς θρίαμβον καὶ τὰ
 πολιτικὰ πράττειν ἀρξάμενος προσέρχονται τῶν πο-
 λιτῶν ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς τὸν Ὀράτιον ἄγοντες ὑπὸ
 δίκην, ὥς οὐ καθαρὸν αἵματος ἐμφυλίου διὰ τὸν τῆς
 10 ἀδελφῆς φόνον· καὶ καταστάντες μακρὰν διεξιῆλθον
 δημηγορίαν τοὺς νόμους παρεχόμενοι τοὺς οὐκ ἐῶν-
 τας ἄκριτον ἀποκτείνειν οὐθένα καὶ τὰ παρὰ τῶν
 θεῶν ἀπάντων μηνύματα ταῖς μὴ κολαζούσαις πόλεσι
 τοὺς ἐναγεῖς διεξιόντες. ὁ δὲ πατήρ ἀπελογεῖτο περὶ
 15 τοῦ μειρακίου κατηγορῶν τῆς θυγατρὸς καὶ τιμωρίαν
 οὐ φόνον εἶναι τὸ πρᾶχθὲν λέγων δικαστὴν τε αὐτὸν
 ἀξιῶν εἶναι τῶν ἰδίων κακῶν ἀμφοτέρων γενόμενον
 πατέρα. συχνῶν δὲ λόγων ῥηθέντων ὑφ' ἑκατέρων
 πολλὴ τὸν βασιλέα κατεῖχεν ἀμηχανία, τί τέλος ἐξε-
 20 νέγκη περὶ τῆς δίκης. οὔτε γὰρ ἀπολύσαι τοῦ φό-
 νου τὸν ὁμολογοῦντα τὴν ἀδελφὴν ἀνηρηκέναι πρὸ
 δίκης καὶ ταῦτα ἐφ' οἷς οὐ συνεχώρουν ἀποκτείνειν
 οἱ νόμοι καλῶς ἔχειν ὑπελάμβανεν, ἵνα μὴ τὴν
 ἀρὰν καὶ τὸ ἄγος ἀπὸ τοῦ δεδρακότος εἰς τὸν ἰδίον
 25 οἶκον εἰσενέγκηται, οὔτε ὥς ἀνδροφόνον ἀποκτεῖ-
 ναι τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐλόμενον προκινδυνεύ-
 σαι καὶ τοσαύτης αὐτῇ δυναστείας γενόμενον αἵτιον
 ἄλλως τε καὶ τοῦ πατρὸς ἀπολύοντος αὐτὸν τῆς αἰ-
 τίας, ὧς τὴν περὶ τῆς θυγατρὸς ὀργὴν ἢ τε φύσις
 30 ἀπεδίδου πρώτῳ καὶ ὁ νόμος. ἀπορρῦμενος δὲ τί χρή-
 σεται τοῖς πράγμασι τελευτῶν διέγνω κράτιστον
 εἶναι τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν ἐπιτρέπειν. γενόμε-

νος δὲ θανατηφόρου κρίσεως τότε πρῶτον ὁ Ῥωμαίων
 δῆμος κύριος τῇ γνώμῃ τοῦ πατρὸς προσέθετο καὶ
 ἀπολύει τοῦ φόνου τὸν ἄνδρα· οὐ μὲν ὅ γε βασιλεὺς
 ἀποχρῆν ἔλεγε τοῖς βουλομένοις τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς
 ὅσια φυλάττειν τὴν ὑπὸ ἀνθρώπων συντελεσθεῖσαν 5
 ὑπὲρ αὐτοῦ κρίσιν, ἀλλὰ μεταπεμψάμενος τοὺς ἱερο-
 φάντας ἐκέλευσεν ἐξιλάσασθαι θεοὺς τε καὶ δαίμο-
 νας καὶ καθᾶραι τὸν ἄνδρα οἷς νόμος τοὺς ἀκουσίους
 φόνους ἀγνίξεσθαι καθαρμοῖς. κᾶκεῖνοι βωμοὺς ἰδρυ-
 σάμενοι δύο τὸν μὲν Ἥρας, ἣ λέλογχεν ἐπισκοπεῖν 10
 ἀδελφὰς, τὸν δ' ἕτερον ἐπιχωρίου θεοῦ τινος ἣ
 δαίμονος Ἰανοῦ λεγομένου κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτ-
 τάν, ἐπωνύμου δὲ Κορατίων τῶν ἀναιρεθέντων ἀνε-
 ψιῶν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ θυσίας τινὰς ἐπ' αὐτοῖς
 ποιήσαντες τοῖς τε ἄλλοις καθαρμοῖς ἐχρήσαντο καὶ 15
 τελευτῶντες ὑπήγαγον τὸν Ὀράτιον ὑπὸ ζυγόν. ἔστι
 δὲ Ῥωμαίοις νόμιμον, ὅταν πολεμίων παραδιδόντων
 τὰ ὄπλα γένωνται κύριοι, δύο καταπήττειν ξύλα
 ὀρθὰ καὶ τρίτον ἐφαρμόττειν αὐτοῖς ἄνωθεν πλά-
 γιον, ἐπειθ' ὑπάγειν τοὺς αἰχμαλώτους ὑπὸ ταῦτα 20
 καὶ διελθόντας ἀπολύειν ἐλευθέρους ἐπὶ τὰ σφέτερα.
 τοῦτο καλεῖται παρ' αὐτοῖς ζυγόν, ᾧ καὶ οἱ τότε
 καθαίροντες τὸν ἄνδρα τελευταίῳ τῶν περὶ τοὺς
 καθαρμοὺς νομίμων ἐχρήσαντο. ἐν ᾧ δὲ τῆς πόλεως
 χωρὶς τὸν ἀγνισμόν ἐποιήσαντο ἅπαντες Ῥωμαῖοι 25
 νομίζουσιν ἱερόν· ἔστι δ' ἐν τῷ στενωπῷ τῷ φέροντι
 ἀπὸ Καρίνης κάτω τοῖς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐρχομένοις
 στενωπὸν, ἐνθα οἷ τε βωμοὶ μένουσιν οἱ τότε ἰδρυ-
 θέντες καὶ ξύλον ὑπὲρ αὐτῶν τέταται δυσὶ τοῖς ἀντι-
 κρὺ ἀλλήλων τοίχοις ἐνηρμοσμένον, ὃ γίνεται τοῖς 30
 ἐξιούσιν ὑπὲρ κεφαλῆς καλούμενον τῇ Ῥωμαϊκῇ δια-
 λέκτῳ ξύλον ἀδελφῆς. τοῦτο μὲν δὴ τὸ χωρίον τῆς

συμφορᾶς τοῦ ἀνδρὸς μνημεῖον ἐν τῇ πόλει φυλάττε-
 ται θυσίαις γεραιρόμενον ὑπὸ Ῥωμαίων καθ' ἑκα-
 στον ἐνιαυτὸν, ἕτερον δὲ τῆς ἀρετῆς ἣν ἐπεδείξατο
 κατὰ τὴν μάχην μαρτύριον ἡ γωνιαία στυλὶς ἡ τῆς
 5 ἑτέρας παστῆδος ἄρχουσα ἐν ἀγορᾷ, ἐφ' ἧς ἔκειτο
 τὰ σκῦλα τῶν Ἀλβανῶν τριδύμων. τὰ μὲν οὖν ὄπλα
 ἡφάνισται διὰ μῆκος χρόνου, τὴν δ' ἐπέκλησιν ἡ
 στυλὶς ἔτι φυλάττει τὴν αὐτὴν Ὀρατία καλουμένην
 πύλα. ἔστι δὲ καὶ νόμος παρ' αὐτοῖς δι' ἐκεῖνο κυρω-
 10 θεῖς τὸ πάθος, ὃ καὶ εἰς ἐμὲ χρῶνται, τιμὴν καὶ δόξαν
 ἀθάνατον τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις περιτιθεῖς ὁ κε-
 λεύων, οἷς ἂν γένωνται τρίδυμοι παῖδες ἐκ τοῦ δη-
 μοσίου τὰς τροφὰς τῶν παίδων χορηγεῖσθαι μέχρι
 ἡβης. τὰ μὲν δὲ περὶ τὴν Ὀρατίαν οἰκίαν γενόμενα
 15 θανμαστὰς καὶ παραδόξους περιπετείας λαβόντα
 τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

XXIII. Ὁ δὲ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐνιαύσιον διαλι-
 πὼν χρόνον, ἐν ᾧ πάντα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιτή-
 δεια παρεσκευάσατο, στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ τὴν Φιδη-
 20 ναίων πόλιν ἔγνω προφάσεις τοῦ πολέμου ποιησάμε-
 νος, ὅτι κληθέντες εἰς ἀπολογίαὺς περὶ τῆς ἐπιβουλῆς,
 ἣν συνεστήσαντο κατὰ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν,
 οὐχ ὑπήκουσαν, ἀλλ' εὐθὺς ἀναλαβόντες τὰ ὄπλα
 καὶ τὰς πύλας κλείσαντες Οὐιεντανῶν τε συμμαχίαν
 25 ἐπαγόμενοι ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀφειστήκεισαν καὶ τοῖς
 παραγενομένοις ἐκ Ῥώμης πρεσβευταῖς πυνθανομέ-
 νοις τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστάσεως ἀπεκρίναντο μηδὲν
 αὐτοῖς ἔτι πρᾶγμα πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἶναι
 κοινόν, ἐξ οὗ Ῥωμύλος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐτελεύτησε,
 30 πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τὰ περὶ τῆς φιλίας ὅρκια. ταύτας
 δὲ τὰς προφάσεις λαβὼν τὴν τε οἰκίαν καθώπλιξε
 δύναμιν καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων μετεπέμπετο.

πλεῖστον δὲ καὶ κράτιστον ἐπικουρικὸν ἐκ τῆς Ἀλβα-
 νῶν πόλεως Μέντιος Φουφέττιος ἦκεν ἄγων ὅπλοις
 κεκοσμημένον ἐκπρεπέσιν, ὥστε ἀπάσας ὑπερβαλέ-
 σθαι τὰς συμμαχικὰς δυνάμεις. ὁ μὲν οὖν Τύλλος
 ὡς ἐκ προθυμίας τε καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου 5
 κοινωνεῖν ἐγνωκότα τοῦ πολέμου τὸν Μέντιον ἐπήνει
 καὶ πάντων ἐποιεῖτο τῶν βουλευμάτων συνίστορα· ὁ
 δὲ ἀνὴρ οὗτος ἐν αἰτίαις παρὰ τοῖς πολίταις ὑπάρχων
 ὡς κακῶς ἐστρατηγηκῶς τὸν πόλεμον καὶ δὴ καὶ εἰς
 προδοσίαν διαβαλλόμενος, ἐπειδὴ τρίτον ἔτος ἐπὶ τῆς 10
 αὐτοκράτορος ἀρχῆς διέμενε Τύλλου κελεύσαντος οὐκ
 ἀξιῶν ἀρχὴν ἔχειν ἑτέρας ἀρχῆς ὑπήκοον οὐδὲ ὑπο-
 τάττεσθαι μᾶλλον ἢ οὐκ αὐτὸς ἡγεῖσθαι προᾤματι τι
 ἐπεβούλευσεν ἀνόσιον. διαπρεσβευσάμενος γὰρ κρύ-
 φα πρὸς τοὺς Ῥωμαίων πολεμίους ἐνδοιαστῶς ἔτι πρὸς 15
 τὴν ἀπόστασιν ἔχοντας ἐπῆρεν αὐτοὺς μὴ κατοκνεῖν, ὡς
 αὐτὸς συνεπιθησόμενος Ῥωμαίοις ἐν τῷ ἄγωνι, καὶ ταῦ-
 τα πράττων τε καὶ διανοούμενος ἅπαντας ἐλάνθανε.
 Τύλλος δ' ἐπειδὴ παρεσκευάσατο τὴν τ' οἰκίαν καὶ τὴν
 20 συμμαχικὴν δύναμιν ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ δια-
 βὰς τὸν Ἀνίητα ποταμὸν οὐ μακρὰν τῆς Φιδήνης κατε-
 στρατοπέδευσεν. εὐρῶν δὲ πρὸ τῆς πόλεως στρατιὰν
 ἐκτεταγμένην πολλὴν αὐτῶν τε Φιδηναίων καὶ τῶν
 συμμαχούντων αὐτοῖς ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἡσυ-
 χίαν ἔσχε, τῇ δ' ἐξῆς Φουφέττιόν τε μεταπεμψάμενος 25
 τὸν Ἀλβανὸν καὶ τῶν ἄλλων φίλων τοὺς ἀναγκαιοτά-
 τους ἐσκόπει μετ' ἐκείνων τίνα χρηστέον εἴη τῷ πο-
 λέμῳ τρόπον καὶ ἐπειδὴ πᾶσιν ἔδοξε μάχην τίθεσθαι
 διαταχέων καὶ μὴ τρίβειν τὸν χρόνον, χώραν καὶ τά-
 ξιν, ἣν ἕκαστος ἔμελλεν ἔχειν, προειπὼν ἡμέραν τε 30
 ὀρίσας τῆς μάχης τὴν κατόπιν διέλυσε τὸν σύλλογον.
 ὁ δὲ Ἀλβανὸς Φουφέττιος (ἦν γὰρ δὴ ἔτι ἄδηλος καὶ

τῶν ἑαυτοῦ φίλων πολλοῖς προδοσίαν μηχανώμενος)
 συγκαλέσας τοὺς ἐπιφανεστάτους Ἀλβανῶν λοχαγοὺς
 καὶ ταξίαρχους λέγει πρὸς αὐτοὺς τοιάδε· Ἄνδρες
 ταξίαρχοι καὶ λοχαγοί, πράγματα μέλλω ἐς ὑμᾶς με-
 5 γάλα καὶ ἀπροσδόκητα ἐκφέρειν, ἃ τέως ἐκρυπτον,
 ἵκετεῦω δὲ ὑμᾶς ἀπόρρητα ποιήσασθαι, εἰ μὴ με διερ-
 γάσεσθε, καὶ ἐὰν δόξῃ συνοίσειν ἐπιτελεῇ γενόμενα
 συλλαβέσθαι μοι αὐτῶν. πολλὰ μὲν οὖν λέγειν ὁ και-
 ρὸς οὐκ ἐπιτρέπει βραχὺς ὢν, αὐτὰ δὲ τὰ ἀναγκαιό-
 10 τατα ἐρῶ. ἐγὼ πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον ἐξ οὗ Ῥω-
 μαίοις ὑπετάχθημεν ἕως τῆςδε τῆς ἡμέρας αἰσχύνης
 μεστὸν καὶ ὀδύνης ἔχων τὸν βίον διατετέλεκα καίτοι
 τιμηθεὶς γε ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῶν τῇ αὐτοκράτορι
 ἀρχῇ, ἣν τρίτον ἔτος ἦδη τοῦτο ἔχω καὶ εἰ βουλοίμην
 15 μέχρι παντὸς ἔξω. ἀλλὰ πάντων ἡγούμενος εἶναι κα-
 κῶν ἔσχατον ἐν οὐκ εὐτυχοῦσι τοῖς κοινοῖς μόνος εὐ-
 τυχεῖν, ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι παρὰ πάντα τὰ νενομι-
 σμένα παρ' ἀνθρώποις ὅσια τὴν ἡγεμονίαν ὑπ' αὐτῶν
 ἀφῆρέθημεν, ἐσκόπουν ὅπως ἂν αὐτὴν ἀνακομισαί-
 20 μεθα μηδεμιᾶς πειραθέντες μεγάλης συμφορᾶς· πολ-
 λούς δὲ καὶ παντοδαποὺς λογισμοὺς λαμβάνων μίαν
 εὖρισκον ὁδὸν ἄγουσαν ἐπὶ τὰ πράγματα ρᾶσθην τε 47
 καὶ ἀκινδυνοτάτην, εἴ τις αὐτοῖς ἀνασταίῃ πόλεμος
 ἐκ τῶν πλησιοχώρων πόλεων. εἰς γὰρ τοῦτον ὑπε-
 25 λάμβανον αὐτοὺς καθισταμένους συμμάχων δεήσε-
 σθαι καὶ πρώτων γε ἡμῶν. τὸ δὲ μετὰ τοῦτο οὐ
 πολλῆς ὑπελάμβανον ὑμῖν διδαχῆς δεήσειν, ὅτι κάλ-
 λιόν τε καὶ δικαιότερον περὶ τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἐλευ-
 θερίας μᾶλλον ἢ περὶ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ποιή-
 30 σασθαι τὸν ἄγωνά. ταῦτα διανοηθεὶς ὑπενόμευσά
 Ῥωμαίοις πόλεμον ἐκ τῶν ὑπηκόων Οὐιεντανοὺς καὶ
 Φιδηναίους πείσας ἐπὶ τὰ ὄπλα χωρεῖν, ὥς συλληψό-

μενος αὐτοῖς τοῦ πολέμου. καὶ μέχρι τούτου λέληθα
 Ῥωμαίους ταῦτα πράττων καὶ ταμιευόμενος ἑμαυτῷ
 τὸν τῆς ἐπιθέσεως καιρὸν· ἐν ᾧ σκέψασθε ὅσα ὠφε-
 ληθησόμεθα. πρῶτον μὲν οὐκ ἐν φανερῷ βουλευσαν-
 τες ἀπόστασιν, ἐν ᾧ κίνδυνος ἦν καθ' ἐκότερον ἢ 5
 ἀπαρασκευάτους ἐπειχθέντας καὶ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει
 μόνῃ πιστεύσαντας τὸν ὑπὲρ πάντων ἀναρρῖψαι κύ-
 βον, ἢ παρασκευαζομένους καὶ βοήθειας ἐγείραντας
 ὑπὸ τῶν ἐν παρὰσκευῇ ὄντων προκαταληφθῆναι, οὐ-
 δετέρου τῶν χαλεπῶν τούτων πειραθέντες τὸ ἐξ ἀμ- 10
 φοτέρων χρήσιμον ἔχομεν. ἔπειτα πολλὴν καὶ δυσπο-
 λέμητον οὖσαν τὴν τῶν ἀντιπάλων ἰσχὺν καὶ τύχην
 οὐκ ἐκ τοῦ βιαίου τρόπου πειρασόμεθα καθαιρεῖν,
 ἀλλ' οἷς ἀλίσκεται πάντα τὰ ὑπέρανχα καὶ μὴ θάρδια
 τῷ βιάῳ καθαιρεθῆναι, δόλῳ καὶ ἀπάτῃ, οὔτε πρῶ- 15
 τοι ἄρξαντες αὐτῶν οὔτε μόνοι. πρὸς δὲ τούτοις οὐκ
 ἀξιόμαχῳ οὔσῃ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει πρὸς ἅπασαν τὴν
 Ῥωμαίων τε καὶ τῶν συμμάχων ἰσχὺν ἀντιταχθῆναι
 τὴν Φιδηναίων τε καὶ Οὐιεντανῶν τοσαύτην οὖσαν
 ὅσην ὁρᾶτε προσειλήφαμέν τε, καὶ ὥς ἂν μάλιστα θάρ- 20
 σος τινὶ συμμαχίας βεβαίου τὸ ἐπικουρικὸν παράσχοι
 προσγενόμενον οὕτω παρεσκεύασται μοι. οὐ γὰρ ἐν
 τῇ ἡμετέρᾳ γῇ Φιδηνάιοι τὸν ἀγῶνα ἀράμενοι, τῆς
 177 δὲ αὐτῶν προκινδυνεύοντες ἐν τῷ αὐτῷ καὶ τὴν
 ἡμετέραν φυλάξουσιν. ὃ δὲ πάντων μὲν ἔστιν ἡδιστον 25
 ἀνθρώποις, σπανίως δὲ τισιν ἐκ τοῦ παρελθόντος
 αἰῶνος ἐξεγένετο, καὶ τοῦθ' ἡμῖν ὑπάρξει· πάσχοντες
 ὑπὸ τῶν συμμάχων εὖ δοῶν ἐκείνους αὐτοὶ δόχομεν.
 καὶ εἰ ἡμῖν κατὰ νοῦν χωρήσῃ τὸ ἔργον, ὥσπερ τὸ
 εἰκὸς ἔχει, Φιδηνάιοι τε καὶ Οὐιεντανολ βαρείας 30
 ἀπαλλάξαντες ἡμᾶς ὑποταγῆς ὥς ὑφ' ἡμῶν τοῦτο πε-
 πονθότες αὐτοὶ χάριν ἡμῖν εἰδονται. ταῦτα μὲν ἔστιν

ἃ διὰ πολλῆς φροντίδος παρασκευασθέντα ἱκανὰ εἶ-
 ναι δοκεῖ μοι θάρσος τε καὶ προθυμίαν τῆς ἀποστά-
 σεως ὑμῖν παρασχεῖν. ὃν δὲ τρόπον ἐπιχειρεῖν τῷ ἔργῳ
 βεβούλευμαι, ταῦτ' ἀκούσατέ μου· τάξιν μὲν ἀποδέ-
 5 δωκέ μοι Τύλλος τὴν ὑπὸ τῷ ὄρει καὶ κελεύει με θα-
 τέρου τῶν κεράτων ἄρχειν, ὅταν δὲ μέλλωμεν ὁμόσε
 τοῖς πολεμίοις χωρεῖν, ἄρξω μὲν ἐγὼ λύσας τὴν τάξιν
 ἐπὶ τὸ ὄρος ἄγειν, ἀκολουθήσετε δέ μοι ὑμεῖς συντε-
 ταγμένους ἄγοντες τοὺς λόχους. ἀψάμενος δὲ τῶν
 10 ἄκρων καὶ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ γενόμενος τίνα χρήσομαι 478
 τρόπον τοῖς μετὰ ταῦτα πράγμασιν ἀκούσατέ μου·
 εἰ μὲν ὁρῶ κατὰ γνώμην ἃ διαλογίζομαι χωροῦντά
 μοι καὶ θρασεῖς μὲν γεγονότας τοὺς πολεμίους, ὥς
 ἡμῶν αὐτοῖς συλλαμβανόντων, ταπεινοὺς δὲ καὶ περι-
 15 φόβους Ῥωμαίους, ὥς προδεδομένους ὑφ' ἡμῶν, φυ-
 γῆς τε μᾶλλον ἢ ἀλκῆς προνοουμένους, ὅπερ εἰκὸς,
 ἐπιδήσομαι αὐτοῖς καὶ μεστὸν ποιήσω νεκρῶν τὸ πε-
 δῖον ἐξ ὑπερδεξίου τε κατιῶν ἐπὶ πρὸ πρηνὲς θαρ-
 ρούσῃ τε καὶ συντεταγμένῃ δυνάμει πρὸς ἐπτοημένους
 20 ἀνθρώπους προσφερόμενος καὶ σποράδας. δεινὴ δ'
 ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἡ διὰ κενῆς ἐμπίπτουσα προδο-
 σίας συμμάχων ἢ πολεμίων ἄλλων ἐφόδου δόκησις,
 καὶ πολλὰ ἤδη στρατεύματα μεγάλα ὑπ' οὐδενὸς οὐ-
 τως ἑτέρου φοβεροῦ παθήματος ὥς ὑπὸ δόξης κενῆς
 25 ἴσμεν πανώλεθρα διαφθαρέντα. τὸ δ' ἡμέτερον οὐ
 λόγος ἔσται κενὸς οὐδ' ἀφανὲς δεῖμα, ἀλλ' ἔργον
 ἀπάσης ὄψεως καὶ πείρας φοβερώτερον. εἰ μὲν δ' ἄρα
 τάναντία τῶν λελογισμένων γινόμενα ὁρῶ (λεγέσθω 479
 γὰρ καὶ τὰ παρὰ τὰς ἀνθρωπίνους δόξας εἰωθότα
 30 ἀπαντᾶν, ἐπειδὴ πολλὰ καὶ τὰ μὴ εἰκότα οἱ βλοῖ φέ-
 ρουσι) τάναντία καὶ αὐτὸς ὢν προϋθέμην ἐπιχειρήσω
 ποιεῖν. ἄξω γὰρ ὑμᾶς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἅμα Ῥω-

μαίοις καὶ συλλήψομαι αὐτοῖς τῆς νίκης τήν τε κατά-
 ληψιν τῶν ὑψηλῶν πεποιῆσθαι σκήψομαι τῆς κυκλώ-
 σεως τῶν ἀντιτεταγμένων ἔνεκα. γενήσεται δέ μου
 πιστὸς ὁ λόγος ἔργα ὁμολογούμενα τῇ σκήψει παρε-
 σχημένου, ὥσθ' ἡμᾶς τῶν μὲν δεινῶν μηδετέροις κοι- 5
 νωνῆσαι, τῆς δ' ἀμείνονος τυχῆς παρ' ἀμφοτέρων
 μεταλαβεῖν. ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα ἐγνωκά τε καὶ δράσω
 σὺν θεοῖς κράτιστα ὄντα οὐ μόνον Ἀλβανοῖς, ἀλλὰ
 καὶ τοῖς ἄλλοις Λατίνοις, ὑμᾶς δὲ χρὴ σιγὴν μὲν πρῶ-
 τον φυλάττοντας, ἔπειτα κόσμον τε σῶζοντας καὶ τοῖς 10
 παραγγελλομένοις ὀξέως ὑπηρετοῦντας προθύμους
 ἀγωνιστὰς γίνεσθαι καὶ τοὺς ὑφ' αὐτοῖς προθύμους
 παρέχειν, ἐνθυμουμένους ὅτι οὐχ ὁμοίός ἐστιν ἡμῖν
 80 τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὁ περὶ τῆς ἐλευθερίας
 ἄγων, οἷς τιςιν ἐν ἔθει καθέστηκεν ἄρχεσθαι ὑφ' ἐτέ- 15
 ρων καὶ ὅσοις τοιαύτην πολιτείαν οἱ πατέρες παρέδο-
 σαν. ἐλεύθεροι γὰρ ἐξ ἐλευθέρων ἐφυμεν καὶ ἄρχειν
 τῶν προσοίκων παρέδοσαν ἡμῖν οἱ πατέρες ὁμοῦ τι
 πεντακόσια ἔτη τοῦτο τὸ σχῆμα τοῦ βίου διαφυλάξαν-
 τες, οὐ μὴ ἀποστερήσωμεν ἡμεῖς τοὺς ἐκγόνοους. παρα- 20
 στῇ δὲ μηδενὶ ὑμῶν δέος ἂν ταῦτα ἐθέλῃ πράττειν
 μὴ συνθήκας τε λύσῃ καὶ ὅρκους τοὺς ἐπ' αὐταῖς γε-
 νομένους παραβῇ, ἀλλ' ἐννοείσθω διότι τὰς ὑπὸ Ῥω-
 μαίων λελυμένας εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀποκαταστήσει καὶ
 οὐ τὰς γε ἐλαχίστου ἀξίας, ἀλλ' ὥς ἢ τε φύσις ἢ ἀν- 25
 θρωπεία κατεστήσατο καὶ ὁ πάντων κοινὸς Ἑλλήνων
 τε καὶ βαρβάρων βεβαιοὶ νόμος, ἄρχειν καὶ τὰ δίκαια
 τάττειν τοὺς πατέρας τοῖς ἐκγόνοις καὶ τὰς μητρο-
 πόλεις ταῖς ἀποικίαις. ταύτας δὴ τὰς συνθήκας οὐ-
 δέποτε ἀναιρεθησομένας ἐκ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως 30
 οὐχ ἡμεῖς οἱ κυρίας ἀξιοῦντες αἰεὶ διαμένειν παρα-
 σπονδοῦμεν, οὐδ' ἂν τις ἡμῖν θεῶν ἢ δαιμόνων νε-

μεσήσειεν ὥς ἀνόσια πράττουσιν εἰ δουλεύειν τοῖς
 ἰδίοις ἐκγόνοις δυσανασχετοῦμεν, ἀλλ' οἱ καταλύσαν- 481
 τες αὐτὰς ἀρχῇθεν καὶ ἔργῳ ἐπιχειρήσαντες ἀθεμίτῳ
 κρείττω ποιῆσαι τοῦ θεοῦ νόμον τὸν ἀνθρώπινον· ὃ
 5 τε δαιμόνιος χόλος οὐχ ἡμῖν, ἀλλὰ τούτοις ἐναν-
 τιώσεται κατὰ τὸ εἶκος, καὶ ἡ παρ' ἀνθρώπων νέμε-
 σις εἰς τούτους ἀνθ' ἡμῶν κατασκήψει. εἰ μὲν οὖν
 ταῦτα κράτιστα πᾶσιν ὑμῖν ἔσεσθαι δοκεῖ, πράττω-
 10 νοι, εἰ δέ τις ὑμῶν τάναντία ἔγνωκε καὶ дуεῖν θάτε-
 τον ἢ μηδέποτε ἀνασώσασθαι τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα τῆς
 πόλεως οἴεται δεῖν, ἢ καιρὸν ἑτερόν τινα τοῦ παρόν-
 τος ἐπιτηδειότερον περιμένων ἀναβάλλεται τὸν παρ-
 όντα, μὴ κατοκνεῖτω φέρειν εἰς μέσον ἃ φρονεῖ· ὅ τι
 15 γὰρ ἂν ἅπασιν ὑμῖν κράτιστον φανῇ βούλευμα τούτῳ
 χρησόμεθα.

XXIII. Ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην τῶν παρ-
 όντων καὶ πάντα ὑποσχομένων ποιήσῃν ὄρκους ἕκα-
 στον αὐτῶν καταλαβὼν διέλυσε τὸν σύλλογον. τῇ δ' 482
 20 ἐξῆς ἡμέρᾳ προῆσαν μὲν ἐκ τοῦ χάρακος αἱ Φιδη-
 ναίων τε καὶ συμμάχων δυνάμεις ἅμα τῷ τὸν ἥλιον
 ἀνασχεῖν καὶ παρετάσσοντο ὥς εἰς μάχην, ἀντεπεξῆε-
 σαν δὲ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ καθίσταντο εἰς τάξιν. τὸ μὲν
 οὖν ἀριστερόν κέρας αὐτὸς ὁ Τύλλος καὶ οἱ Ῥωμαῖοι
 25 κατεῖχον ἐναντίοι Οὐιεντανοῖς (οὗτοι γὰρ τὸ δεξιὸν
 τῶν πολεμίων κατεῖχον κέρας), ἐπὶ δὲ τοῦ δεξιοῦ τῶν
 Ῥωμαίων κέρατος ὁ Μέττιος Φουφέττιος καὶ οἱ Ἀλβα-
 νοὶ κατὰ Φιδηναίους παρὰ τὴν λαγόνα τοῦ ὄρους ἐτά-
 ξαντο. ἐπεὶ δὲ σύνεγγυς ἀλλήλων ἐγίνοντο, πρὶν
 30 ἐντὸς βέλους γενέσθαι οἱ Ἀλβανοὶ σχισθέντες ἀπὸ
 τοῦ ἄλλου στρατοῦ συντεταγμένους ἤγον τοὺς λόχους
 ἐπὶ τὸ ὄρος. οἱ μὲν οὖν Φιδηναῖοι μαθόντες τοῦτο καὶ

πιστεύσαντες ἀληθεύειν σφίσι τὰς περὶ τῆς προδο-
 σίας ὑποσχέσεις τῶν Ἀλβανῶν θρασύτερον ἤδη τοῖς
 Ῥωμαίοις προσεφέροντο, καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῶν
 Ῥωμαίων ἐψιλωμένον τῆς συμμαχίας παρερρήγνυτό
 τε καὶ σφόδρα ἐπόνει, τὸ δ' εὐώνυμον ἀνὰ κράτος 5
 ἠγωνίζετο, ἐνθα καὶ αὐτός ἦν ὁ Τύλλος ἐν τοῖς ἐπι-
 λέκτοις τῶν ἱππέων μαχόμενος. ἐν δὲ τούτῳ προσ-
 ελάσας τις ἱππεὺς τοῖς ἅμα τῷ βασιλεὶ μαχομένοις,
 Κάμνει τὸ δεξιὸν ἡμῖν κέρας, ἔφησεν, ὦ Τύλλε. Ἀλ-
 βανοὶ τε γὰρ ἐκλιπόντες τὴν τάξιν ἐπὶ τὰ μετέωρα 10
 ἐπείγονται, Φιδιηναῖοι τε καθ' οὓς ἐκεῖνοι ἐτάχθησαν
 ὑπὲρ κέρατος ὄντες τοῦ ἐψιλωμένου κυκλοῦσθαι μέλ-
 λουσιν ἡμᾶς. ταῦτα ἀκούσαντας τοὺς Ῥωμαίους καὶ
 ἰδόντας τὴν ὁρμὴν τῶν Ἀλβανῶν τὴν ἐπὶ τὸ ὄρος
 δεῖμα ὥς κυκλωθησομένους ὑπὸ τῶν πολεμίων κατα- 15
 λαμβάνει, ὥστε οὔτε μάχεσθαι οὔτε μένειν αὐτοῖς ἐτι
 ἐπῆει. ἐνθα δὴ σοφία λέγεται χρήσασθαι ὁ Τύλλος οὐδὲν
 ἐπιταραχθεὶς τὴν διάνοιαν ὑπὸ τοσοῦτου τε καὶ οὕτως
 ἀπροσδοκῆτου φανέντος κακοῦ, δι' ἣν οὐ μόνον ἔσωσε
 τὴν Ῥωμαίων στρατιὰν εἰς προὔπτον κατακεκλειμέ- 20
 νην ὅλεθρον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πολεμίων πράγματα
 σύμπαντα συνέτριψέ τε καὶ διέφθειρεν. ὥς γὰρ ἤκουσε
 τοῦ ἀγγέλου μεγάλῃ φωνῇ χρώμενος, ὥστε καὶ τοὺς
 πολεμίους ἀκούειν, Κρατοῦμεν, εἶπεν, ἄνδρες Ῥω-
 μαῖοι, τῶν ἐχθρῶν. Ἀλβανοὶ γὰρ ἡμῖν τὸ πλησίον 25
 ὄρος τοῦτο κατειλήφασιν, ὥσπερ ὁράτε, κατὰ τὰς
 ἐμὰς ἐντολάς, ἵνα κατὰ νότου γενόμενοι τῶν πολε-
 μίων ἐπίωσιν αὐτοῖς. ἐνθυμηθέντες οὖν ὅτι ἐν
 καλῷ τοὺς ἐχθίστους ἡμῖν ἔχομεν, οἱ μὲν ἄντι-
 κρυς ἐπιόντες, οἱ δὲ κατόπιν, ἐνθα οὔτε πρόσω 30
 χωρεῖν οὔτ' ὀπίσω ἐπιστρέφειν δυνάμενοι ποταμῷ
 τε καὶ ὄρει ἐκ τῶν πλαγίων ἀποκλειόμενοι καλὴν

δώσουσιν ἡμῖν δίκην, ἵτε σὺν πολλῇ καταφρονήσει ἐπ' αὐτούς.

XXV. Ταῦτα παρὰ τὰς τάξεις ἀπάσας παρεξιὼν ἔλεγε, καὶ αὐτίκα τοὺς μὲν Φιδηναίους δέος εἰσέρχε-
 5 ται παλινπροδοσίας ὥς κατεστρατηγημένους ὑπὸ τοῦ Ἀλβανοῦ, ἐπεὶ οὔτε ἀντιμεταταξαμένον αὐτὸν εἶδον οὔτ' ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους εὐθὺς ἐλαύνοντα, ὥσπερ ὑπέ-
 σχετο αὐτοῖς, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐπῆρεν εἰς εὐτολμίαν καὶ θάρσους ἐνέπλησεν ὁ λόγος· καὶ μέγα ἐμβοήσαν-
 10 τες ὁρμῶσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. τροπὴ δὲ γίνεται μετὰ τοῦτο τῶν Φιδηναίων καὶ φυγὴ πρὸς τὴν πόλιν ἄκοσμος. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐπιρρά-
 ξας αὐτοῖς τὴν ἵππον περιφόβοις οὔσι καὶ τεταραγμέ-
 νοις καὶ μέχρι τινὸς διώξας, ὥς ἔμαθεν ἐσκεδασμένους
 15 ἀπ' ἀλλήλων καὶ οὔτε λογισμὸν ἔτι τοῦ συστῆναι λη-
 φομένους οὔτε δύναμιν ἔχοντας, ἀφελὲς τοὺς φεύγον-
 τας ἐπὶ τὸ συνεστηκὸς ἔτι καὶ διαμένον τῶν πολεμίων ἐχώρει μέρος. καὶ γίνεται καλὸς μὲν καὶ ὁ τῶν πεζῶν ἀγὼν, ἔτι δὲ καλλίων ὁ τῶν ἱππέων. οὐ γὰρ ἐνέκλι-
 20 νον οἱ τῇδε τεταγμένοι Οὐιεντανοὶ τὴν ἑφοδὸν [ὑπὸ] τῆς Ῥωμαϊκῆς ἵππου καταπλαγέντες, ἀλλ' ἀντεῖχον ἄχρι πολλοῦ. ἔπειτα μαθόντες ὅτι τὸ εὐώνυμον σφῶν ἦττηται καὶ πᾶσα ἡ Φιδηναίων τε καὶ τῶν ἄλλων συμ-
 μάχων στρατιὰ φεύγει προτροπάδην, δέισαντες μὴ
 25 κυκλωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀναστραφέντων ἐκ τοῦ διωγμοῦ τρέπονται καὶ αὐτοὶ λύσαντες τὰς τάξεις καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ σῶζειν ἑαυτοὺς ἐπειρῶντο. ὅσοι μὲν οὖν ἐρ-
 ρωμενέστατοί τε αὐτῶν ἦσαν καὶ ἥκιστα ὑπὸ τραυ-
 μάτων βαρυνόμενοι νεῖν τε οὐκ ἀδύνατοι δίχα τῶν
 30 ὀπλων τὸ ρεῖθρον διεπεραιοῦντο, ὅσοι δὲ τούτων τι-
 νὸς ἐνέλιπον ἐν ταῖς δύναις ἀπέθνησκον· ὅξυ γὰρ τοῦ Τεβέριος καὶ σκολιὸν περὶ τὴν Φιδήνην τὸ ρεῦμα. ὁ

δὲ Τύλλος μοίρα τινὶ τῶν ἱππέων κελεύσας τοὺς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ὠθουμένους κτείνειν, αὐτὸς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Οὐιεντανῶν τὴν ἄλλην δύναμιν ἄγων ἐξ ἐφόδου γίνεται κύριος αὐτοῦ· καὶ τὰ μὲν Ῥωμαίων πράγματα παραδόξου τυχόντα σωτηρίας ἐν 5 τοῦτοις ἦν.

XXVI. Ὁ δὲ Ἀλβανὸς ἐπειδὴ λαμπρῶς ἤδη νικῶντας ἐθέασατο τοὺς ἄμφι τὸν Τύλλον, καταβιβάσας καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τὴν οἰκίαν δύναμιν ἐπὶ τοὺς φεύγοντας τῶν Φιδηναίων ἐχώρει, ἵνα δὴ 10 τοῖς Ῥωμαίοις γένοιτο πᾶσι φανερὸς ἔργον τι ποιῶν συμμάχου καὶ συχνοὺς τῶν διεσκεδασμένων ἐν τῇ φυγῇ διέφθειρε. συνελθὲς δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ καὶ μισήσας τὴν καλινπροδοσίαν ὁ Τύλλος οὐδὲν ἐξελέγχειν ᾤετο δεῖν κατὰ τὸ παρὸν, ἕως ἂν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσῃται τὸν 15 ἄνδρα, ἀλλὰ ἐπαινεῖν τε τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὰ μετέωρα πρὸς πολλοὺς τῶν παρόντων ὡς ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου γενομένην ἐσκήπτετο καὶ τῶν ἱππέων μοίραν τινα πέμψας ὡς αὐτὸν ἡξίου τελεῖαν ἀποδειξασθαι τὴν προθυμίαν, τοὺς μὲν δυνηθέντας 20 εἰς τὰ τεῖχη τῶν Φιδηναίων καταφεύγειν ἄλλ' ἐσκεδασμένους ἀνὰ τὴν χώραν συχνοὺς ὄντας κελεύων διερευνώμενον ἀποκτείνειν. κάκεῖνος ὡς θάτερον ὦν ἤλπισε διαπεπραγμένος καὶ λεληθὼς τὸν Τύλλον ἔχαιρέ τε καὶ μέχρι πολλοῦ καθιππεύων τὰ πεδία 25 τοὺς καταλαμβανομένους διέφθειρεν, ἥδη δὲ δεδυκότος ἡλίου τοὺς ἱππείας ἤκεν ἄγων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐκ τοῦ διωγμοῦ καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα ἐν εὐπαθείαις ἅμα τοῖς ἐταίροις ἦν. ὁ δὲ Τύλ- 30 λος ἐν τῷ Οὐιεντανῶν χάρακι μέινας ἄχρι πρώτης φυλακῆς καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν αἰχμαλώτων ἀνακρίνας, τίνες ἦσαν οἱ τῆς ἀποστάσεως ἡγεμόνες,

ὥς ἔμαθε καὶ τὸν Ἀλβανὸν Μέττιον Φουφέττιον ἐν τοῖς συνομοσαμένοις ὑπάρχοντα, δόξας συνάδειν τὰ πραχθέντα ὑπ' αὐτοῦ τοῖς μηνυομένοις ὑπὸ τῶν αἰχμαλώτων ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ τοὺς πιστοτάτους
 5 τῶν ἐταίρων παραλαβὼν πρὸς τὴν πόλιν ἀφίππευει· καὶ πρὸ μέσων νυκτῶν ἐκ τῶν οἰκίῳν τοὺς βουλευτὰς συγκαλέσας τὴν τε προδοσίαν αὐτοῖς λέγει τὴν τοῦ Ἀλβανοῦ μάρτυρας τοὺς αἰχμαλώτους παρασχόμενος καὶ ὃν τρόπον αὐτὸς κατεστρατήγησε τοὺς τε πολεμίους
 10 καὶ τοὺς Φιδηναίους διηγείται. τέλος δὲ τὸ κράτιστον εἰληφότος τοῦ πολέμου τὰ λοιπὰ ἤδη σκοπεῖν αὐτοὺς ἡξίου, τίνα χρὴ τρόπον τιμωρήσασθαι μὲν τοὺς προδότας, σωφρονεστέραν δὲ τὴν Ἀλβανῶν ἀποδοῦναι πόλιν εἰς τὸ λοιπόν. τὸ μὲν οὖν τιμωρήσα-
 15 σθαι τοὺς ἐπιχειρήσαντας ἔργοις ἀνοσίοις πᾶσιν ἐδόκει δίκαιόν τε καὶ ἀναγκαῖον εἶναι, ὃν δὲ τρόπον τοῦτο γένοιτ' ἂν ῥᾶστα καὶ ἀσφαλέστατα πολλὴν αὐτοῖς παρεῖχεν ἀπορίαν. ἀδήλω μὲν γὰρ καὶ λεληθότι 489 μόρῳ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Ἀλβανῶν ἄνδρας διαχει-
 20 ρίσασθαι τῶν ἀδυνάτων αὐτοῖς ἐφαίνετο εἶναι· εἰ δὲ φανερώς συλλαμβάνειν καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἐνόχους ταῖς αἰτίαις ἐπιχειρήσειαν, οὐ περιόψεσθαι τοὺς Ἀλβανούς ὑπελάμβανον, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὄπλα χωρεῖν. ἅμα δὲ πολεμεῖν Φιδηναίοις τε καὶ Τυρρηνοῖς καὶ τοῖς
 25 ἐπὶ τὴν συμμαχίαν σφῶν συνεληλυθόσιν Ἀλβανοῖς οὐκ ἐβούλοντο. ἀπορουμένων δ' αὐτῶν τελευταῖος ἀποδείκνυται γνώμην ὁ Τύλλος, ἣν ἅπαντες ἐπήνεσαν, ὑπὲρ ἧς μετὰ μικρὸν ἐρῶ.

XXVII. Τετταράκοντα δ' ὄντων σταδίων τῶν με-
 30 ταξὺ Φιδήνης τε καὶ Ῥώμης ἐλάσας τὸν ἵππον ἀνὰ κράτος παρῆν ἐπὶ τὸν χάρακα καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γίνεσθαι καλέσας Μάρκον Ὀράτιον τὸν περιλει-

φθέντα ἐκ τῶν τριδύμων καὶ δοὺς αὐτῷ τῶν ἱππέων
καὶ τῶν πεζῶν τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐκέλευσεν ἐπὶ τὴν
Ἀλβανῶν πόλιν ἄγειν, παρελθόντα δ' ἐντὸς τείχους
ὥς φίλον ὄντα, ὅταν ὑποχειρίους λάβῃ τοὺς ἐνδον,
καθελεῖν τὴν πόλιν ἄγχι θεμελίων μηδενὸς μήτε ἰδίου 5
μήτε κοινοῦ κατασκευάσματος φειδόμενον ἔξω τῶν ἱε-
ρῶν, ἀνθρώπων δὲ μηθένει μήτε κτείνειν μήτε ἀδικεῖν,
ἀλλὰ πάντας ἔαν ἔχειν τὰ ἑαυτῶν. ἐκπέμψας δὲ τοῦτον
ἐκάλει τοὺς ταξιάρχους καὶ λοχαγοὺς καὶ τὰ δόξαντα
τῇ βουλῇ διασαφήσας φυλακὴν ἐκ τούτων καθίστα- 10
ται περὶ τὸ σῶμα· καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆν ὁ Ἀλβανὸς
ὥς ἐπὶ νικῆματι κοινῷ γεγηθὼς καὶ τῷ Τύλλῳ συνη-
δόμενος. ὁ δὲ Τύλλος ἀπόρρητον τὴν γνώμην ἔτι φυ-
λάττων ἐπῆναι τε αὐτὸν καὶ μεγάλων ἄξιον ἀπέφαινε
δωρεῶν παρεκάλει τε γράψαντα καὶ τὰ τῶν ἄλλων 15
Ἀλβανῶν ὀνόματα τῶν ἐπιφανέσι τι κατὰ τὴν μάχην
διαπραξαμένων φέρειν ὡς αὐτὸν, ἵνα κάκεῖνοι τὴν ἐκ
τῶν ἐπινικίων ἀπενέγκωνται μοῖραν. ὁ μὲν δὴ περιχα-
ρῆς γενόμενος τοὺς πιστοτάτους τῶν φίλων, οἷς ἐχρή-
σατο τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων συνεργοῖς, εἰςγρά- 20
ψας εἰς δέλτον ἐπιδίδωσιν. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς
εἰς ἐκκλησίαν ἅπαντας ἀποθεμένους τὰ ὅπλα ἐκάλει·
συνιόντων δὲ αὐτῶν τὸν μὲν ἡγεμόνα τῶν Ἀλβανῶν
ἄμα τοῖς ταξιάρχοις τε καὶ λοχαγοῖς παρ' αὐτὸ τὸ βῆμα
ἐκέλευσεν ἐστάναι, ἔχομένους δὲ τούτων τοὺς ἄλλους 25
Ἀλβανοὺς ταχθέντας ἐκκλησίαιζειν, μετὰ δὲ τοὺς Ἀλβα-
νοὺς τὸ λοιπὸν τῶν συμμάχων πλῆθος· ἔξωθεν δὲ πάν-
των περιέστησε Ῥωμαίους, ἐν οἷς ἦσαν οἱ γενναιότα-
τοι, ξίφη κρύπτοντας ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς. ὥς δ' ἐν κα-
λῷ τοὺς ἐχθροὺς ἔχειν ὑπέλαβεν ἀναστὰς ἔλεξε τοιάδε· 30

XXVIII. Ἄνδρες Ῥωμαῖοί τε καὶ ἄλλοι φίλοι καὶ
σύμμαχοι, τοὺς μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ τολμήσαντας εἰς

πόλεμον ἡμῖν καταστῆναι Φιδηναίους καὶ τοὺς συμ-
 μάχους αὐτῶν ἐτιμωρησάμεθα σὺν θεοῖς, καὶ θυνεῖν
 θάτερον ἢ παύσονται τὸ λοιπὸν ἐνοχλοῦντες ἡμῖν ἢ
 δίκας τίσουσιν ἐτι τούτων χείρονας. ἀπαιτεῖ δὲ ὁ
 5 καιρὸς, ἐπεὶ τὰ πρῶτα ἡμῖν κατ' εὐχὴν κεχώρηκε, καὶ
 τοὺς ἄλλους τιμωρησασθαι πολεμίους, ὅσοι φίλων
 μὲν ἔχουσιν ὀνόματα καὶ παρελήφθησαν εἰς τόνδε
 τὸν πόλεμον ὡς κακῶς τοὺς κοινούς ἐχθρούς μεθ'
 ἡμῶν ποιήσοντες, ἐγκατέλιπον δὲ τὸ πρὸς ἡμᾶς πι- 49
 10 στὸν καὶ μετὰ τῶν πολεμίων ἀπορρήτους ποιησάμενοι
 συνθήκας διαφθεῖραι πάντας ἡμᾶς ἐπεβάλλοντο. πολὺν
 γὰρ οὗτοι κακίους τῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ πολεμίων εἰσὶ
 καὶ μείζονος τιμωρίας ἄξιοι· τοὺς μὲν γὰρ καὶ φυλά-
 ξασθαι ῥάδιον τοῖς ἐπιβουλευομένοις καὶ συμπλα-
 15 κέντας ὡς ἐχθρούς ἀμύνασθαι δυνατόν, φίλους δ'
 ἐχθρῶν ἔργα ποιοῦντας οὔτε φυλάξασθαι ῥάδιον οὔτε
 ἀμύνασθαι τοῖς προκαταληφθεῖσι δυνατόν. οὗτοι δ'
 εἰσὶν οἱ πεμφθέντες ἡμῖν ὑπὸ τῆς Ἀλβανῶν πόλεως
 ἐπὶ δόλῳ σύμμαχοι κακὸν μὲν οὐδὲν ὑφ' ἡμῶν πα-
 20 θόντες, ἀγαθὰ δὲ πολλὰ καὶ μεγάλα. ἄποικοι μὲν γε
 αὐτῶν ὄντες οὐδὲν τῆς τούτων ἀρχῆς παρασπάσαν-
 τες ἰδίαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν ἀπὸ τῶν ἰδίων πολέμων
 ἐκτησάμεθα, ἔθνεσι δὲ μεγίστοις καὶ πολεμικωτάτοις
 ἐπιτειχίσαντες τὴν ἡμῶν αὐτῶν πόλιν πολλὴν ἀσφα-
 25 λειαν τούτοις τοῦ τε ἀπὸ Τυρρηνῶν καὶ ἀπὸ Σαβί-
 νων πολέμου παρειχόμεθα· ἥς δὴ πόλεως εὖ τε πρατ- 49
 τούσης πάντων μάλιστα χαίρειν αὐτοὺς ἔδει καὶ
 σφαλλομένης μηδὲν ἐνδεέστερον ἢ περὶ τῆς αὐτῶν
 ἄχθεσθαι. οἱ δὲ ἄρα φθονοῦντες οὐχ ἡμῖν μόνον
 30 τῶν ἀγαθῶν ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς τῆς δι' ἡμᾶς εὐτυχίας
 διετέλουν καὶ τελευτῶντες ὡς οὐκέτι κατέχειν τὴν
 ὕπουλον ἐχθραν ἐδύναντο πόλεμον ἡμῖν προεῖπον.

μαθόντες δ' ἡμᾶς εὖ πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεσκευασμέ-
 νους, ὥς οὐθὲν οἰοίτ' ἦσαν ἐργάσασθαι κακὸν, εἰς
 διαλλαγὰς ἐκάλουν καὶ φιλίαν καὶ τὸ περὶ τῆς ἡγε-
 μονίας νεῖκος ἐν τρισὶν ἀφ' ἑκατέρας πόλεως σώμασιν
 ἤξιουν κριθῆναι. ἐδεξάμεθα καὶ ταύτας τὰς προκλή- 5
 σεις καὶ νικήσαντες τῇ μάχῃ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐσχο-
 μεν ὑποχείριον. φέρε δὴ τί μετὰ ταῦτα ἐποιήσαμεν;
 ἐξὸν ἡμῖν ὁμηρὰ τε αὐτῶν λαβεῖν καὶ φρουρὰν ἐν τῇ
 πόλει καταλιπεῖν καὶ τοὺς κορυφαιοτάτους τῶν δια-
 στησάντων τὰς πόλεις τοὺς μὲν ἀνελεῖν, τοὺς δ' ἐκ- 10
 βαλεῖν πολιτείας τε αὐτῶν κόσμον μεταστῆσαι πρὸς
 τὸ ἡμῖν συμφέρον καὶ χώρας καὶ χρημάτων ἀποδασμῶ
 ζημιῶσαι καὶ, ὃ πάντων βᾶστον ἦν, ἀφελέσθαι τὰ
 ὅπλα αὐτοῦς, ἐξ ὧν ἐγκρατεστέραν ἂν τὴν ἀρχὴν
 κατεστησάμεθα, τούτων μὲν οὐδὲν ἤξιώσαμεν ποιῆ- 15
 σαι, τῷ δ' εὐσεβεῖ μᾶλλον ἢ τῷ ἀσφαλεῖ τῆς ἀρχῆς
 ἐπετρέψαμεν καὶ τὸ εὐπρεπὲς τὸ πρὸς ἅπαντας τοῦ
 λυσιτελοῦντος ἡμῖν αὐτοῖς ἰδίᾳ κρεῖττον ἡγησάμενοι
 συνεχωρήσαμεν αὐτοῖς ἅπαντα τὰ σφέτερα καρπου-
 σθαι, Μέττιον δὲ Φουφέττιον, ὃν αὐτοὶ τῇ μεγίστῃ 20
 ἀρχῇ ἐκόσμησαν, ὥς δὴ κράτιστον Ἀλβανῶν διοικεῖν
 τὰ κοινὰ μέχρι τοῦ παρόντος εἰάσαμεν. ἀνθ' ὧν τίνας
 ἡμῖν χάριτας ἀπέδοσαν, ἥνικα μᾶλλον φίλων τε καὶ
 συμμάχων εὐνοίας ἔδει, ἀκούσατε· ἀπορρήτους ποιη-
 σάμενοι συνθήκας πρὸς τοὺς κοινοὺς πολεμίους, ὥς 25
 ἐν τῷ ἀγῶνι συνεπιδησόμενοι ἡμῖν μετ' αὐτῶν, ἐπει-
 δὴ πλησίον ἀλλήλων ἐγινόμεθα καταλιπόντες τὴν
 τάξιν ἐφ' ἣν ἐτάχθησαν ὥχοντο πρὸς τὰ πλησίον ὄρη
 δρόμῳ προκαταλαβέσθαι σπεύδοντες τὰ ὀχυρά. εἰ
 μὲν οὖν κατὰ νοῦν ἡ κείρα αὐτοῖς ἐχώρει, οὐδὲν ἂν 30
 τὸ κωλύον ἦν ἅπαντας ἡμᾶς ἀπολωλέναι κυκλωθέν-
 τας ὑπὸ τε πολεμίων καὶ φίλων, καὶ τοὺς πολλοὺς

τῆς πόλεως ἡμῶν ἀγῶνας, οὓς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας
 ἡγωνισάμεθα, ἐν ἡμέρᾳ διαφθαρῆναι μισῶ. ἐπειδὴ δὲ
 διέπεσεν αὐτῶν τὸ βούλευμα θεῶν μὲν εὐνοίας
 προηγησαμένης (ἀπάσας γὰρ ἔγωγε τὰς καλὰς καὶ
 5 ἀγαθὰς πράξεις ἐκείνοις ἀνατίθημι), ἔπειτα καὶ τῆς
 ἐμῆς στρατηγίας οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν εἰς τε τὸ δέος
 τῶν πολεμίων καὶ εἰς τὸ θάρος τοῦ ὑμέτερον παρα-
 σχομένης (ἃ γὰρ ἐγὼ ἐν τῷ τότε ἀγῶνι ἔφην, ὥς ὑπ’
 ἐμοῦ κελευσθέντες Ἀλβανοὶ προκαταλαμβάνονται τὰ
 10 ὄρη κυκλώσεως τῶν πολεμίων ἕνεκα, πλάσματα καὶ
 στρατηγήματα ἦν ἐμά), κεχωρηκότων δ’ ἡμῖν τῶν
 πραγμάτων ὥς ἡμῖν συνέφερεν οὐκ ἂν εἴημεν ἄνδρες
 οἷους ἡμᾶς προσήκει εἶναι, εἰ μὴ τιμωρησαίμεθα
 τοὺς προδότας, οἳ γε χωρὶς τῆς ἄλλης ἀναγκαιότητος,
 15 ἦν διὰ τὸ συγγενὲς ἐχρῆν αὐτοὺς φυλάττειν, σπονδὰς
 καὶ ὅρκια ποιησάμενοι πρὸς ἡμᾶς ἐναγχος οὔτε θε-
 οὺς δεισάντες, οὓς τῶν ὁμολογιῶν ἐποιήσαντο μάρ-
 τυρας, οὔτε τὸ δίκαιον αὐτὸ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην
 νέμεσιν ἐντραπέντες, οὔτε τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος
 20 εἰ μὴ κατὰ νοῦν αὐτοῖς ἡ προδοσία χωρήσειεν ὑπο-
 λογιζόμενοι, τὸν οἰκτιστον τρόπον ἡμᾶς ἐπεχείρησαν
 ἀπολέσαι τοὺς ἀποίκους τε καὶ εὐεργέτας οἱ κτίσται
 μετὰ τῶν ἐχθίστων τε καὶ πολεμιωτάτων στάντες.

XXVIII. Ταῦτα δ’ αὐτοῦ λέγοντος οἰμωγαί τε
 25 τῶν Ἀλβανῶν ἐγίνοντο καὶ παντοδαπαὶ δεήσεις τοῦ
 μὲν δήμου μηδὲν ἐγνωκέναι λέγοντος ὧν ὁ Μέττιος
 ἐμνηχανᾶτο, τῶν δὲ τὰς ἡγεμονίας ἐχόντων οὐ πρότε-
 ρον πεπύσθαι τὰς ἀπορορήτους βουλάς σκηπτομένων
 ἢ ἐν αὐτῷ γενέσθαι τῷ ἀγῶνι, ἥνίκα οὔτε κωλύειν
 30 οὔτε μὴ πράττειν τὰ κελευόμενα ἐν δυνατῷ σφίσι
 ἦν, ἥδη δὲ τινων καὶ ἐπὶ τὴν ἀκούσιον ἀνάγκην ἀνα-
 φερόντων τὸ πρᾶγμα διὰ κηδείαν ἢ διὰ συγγένειαν.

οἷς ὁ βασιλεὺς σιωπῆσαι κελεύσας ἔλεξεν· Οὐδ' ἐμὲ
 λέληθεν, ἄνδρες Ἀλβανοί, τούτων ὧν ἀπολογεῖσθε
 οὐδέν, ἀλλὰ τὸ μὲν πλῆθος ὑμῶν ἀγνοεῖν τὴν προ-
 δοσίαν οἶμαι τεκμαιρόμενος ὅτι πολλῶν συνειδό-
 των οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον πέφυκε τὰ ἀπόρρητα σιωπᾶ- 5
 σθαι χρόνον, τῶν δὲ ταξιαρχῶν τε καὶ λοχαγῶν βραχύ-
 τι μέρος ἡγοῦμαι τὸ συνεπιβουλευῆσαν ἡμῖν γενέσθαι,
 τὸ δὲ πλεῖστον ἐξηπατηῆσθαι καὶ εἰς ἀκουσίλους ἀνάγ-
 κας ἀφίχθαι. εἰ δέ γε τούτων μηδὲν ἀληθὲς ἦν, ἀλλὰ
 πάντας εἰσηλθεν Ἀλβανούς καὶ τοὺς ἐνθάδε ὄντας 10
 ὑμᾶς καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει καταλειπομένους ἢ τοῦ
 κακῶς ποιεῖν ἡμᾶς ἐπιθυμία, καὶ τοῦτο οὐ νῦν πρῶ-
 τον ἀλλ' ἐκ πολλοῦ πάννυ χρόνου δεδογμένον ὑμῖν
 ἦν, τῆς συγγενείας ἔνεκα πολλὴ Ῥωμαίοις ἀνάγκη
 καὶ ταῦθ' ὑμῶν τὰ ἀδικήματα φέρειν. ἵνα δὲ μηθὲν 15
 βουλευῆσθε καθ' ἡμῶν ἄδικον μήτε δὴ βιασθέντες
 ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τῆς πόλεως μήτε παρακρουσθέν-
 τες μίαν φυλακὴν καὶ πρόνοιάν ἐστιν, εἰ τῆς αὐτῆς
 πόλεως πολῖται γενοίμεθα ἅπαντες καὶ μίαν ἡγοί-
 μεθα πατρίδα, ἧς εὖ τε καὶ χεῖρον φερομένης τὸ ἐπι- 20
 βάλλον μέρος ἕκαστος οἴσεται τῆς τύχης· ἔως δ' ἂν ἐκ
 διαφόρου γνώμης, ὥσπερ νῦν ἔχει, τό τε πλεῖον καὶ
 τοῦλattiον ἐπικρίνωμεν ἑκάτεροι, οὐκ ἔσται βέβαιος
 ἡμῖν ἢ πρὸς ἀλλήλους φιλία, ἄλλως τε καὶ εἰ μέλ-
 λοιεν οἱ μὲν πρότεροι ἐπιβουλευσάντες τοῖς ἑτέροις 25
 ἢ κατορθώσαντες πλεῖον ἔξειν ἢ σφαλέντες ἐν μηδενὶ
 δεινῷ ἔσεσθαι διὰ τὸ συγγενὲς, καθ' ὧν δ' ἂν αἱ
 ἐπιχειρήσεις γένωνται ὑποχείριοι καταστάντες τὰ
 ἔσχατα παθεῖν καὶ διαφυγόντες μηθὲν ὥσπερ ἐχθροὶ
 μνησικακεῖν, ὅπερ καὶ ἐν τῷ παρόντι γέγονεν. ἴστε 30
 δὴ ταῦτα δεδογμένα Ῥωμαίοις τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ
 συναγαγόντος ἐμοῦ τὴν βουλὴν καὶ τὰ δόξαντα τοῖς

- συνέδροις γραψαμένου, τὴν μὲν πόλιν ὑμῶν καθαι-
 ρεθῆναι καὶ μήτε τῶν δημοσίων μήτε τῶν ιδιωτικῶν
 κατασκευασμάτων ὀρθὸν ἔασθαι διαμένειν μηθὲν
 ἔξω τῶν ἱερῶν· τοὺς δ' ἐν αὐτῇ πάντας ἔχοντας
 5 οὓς καὶ νῦν ἔχουσι κλήρους ἀνδραπόδων τε καὶ
 βοσκημάτων καὶ τῶν ἄλλων χρημάτων μηθὲν ἀφαιρε-
 θέντας ἐν Ῥώμῃ τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον οἰκεῖν· ὅσην
 τε τὸ κοινὸν ὑμῶν ἐκέκτετο γῆν τοῖς μηθέντα κλῆρον
 ἔχουσιν Ἀλβανῶν διαμερισθῆναι χωρὶς τῶν ἱερῶν
 10 κτημάτων, ἔξ ὧν αἱ θυσίαι τοῖς θεοῖς ἐγίνοντο. οἰκων
 δὲ κατασκευῆς, ἐν οἷς τοὺς βίους ἰδρύσεσθε οἱ μετα-
 νιστάμενοι, καθ' οὓς ἔσονται τῆς πόλεως τόπους, ἐμὲ
 ποιήσασθαι πρόνοιαν· συλλαμβάνοντα τοῖς ἀπορω-
 τάτοις ὑμῶν τῆς εἰς τὰ ἔργα δαπάνης. καὶ τὸ μὲν ἄλλο
 15 πλῆθος ὑμῶν μετὰ τῶν παρ' ἡμῖν δημοτικῶν συν-
 τελεῖν εἰς φυλὰς καὶ φράτρας καταμερισθὲν, βουλῆς
 δὲ μετέχειν καὶ ἀρχὰς λαμβάνειν καὶ τοῖς πατρικίοις
 προσνεμηθῆναι τοὺςδε τοὺς οἴκους· Ἰουλλίους, Σερ-
 οῦλλίους, Κορατίους, Κοῖντιλλίους, Κλοιλλίους, Γε-
 20 γανίλους, Μετιλλίους· Μέττιον δὲ καὶ τοὺς σὺν τούτῳ
 βουλευσάντας τὴν προδοσίαν δίκας ὑποσχεῖν, ἃς
 ἂν ἡμεῖς τάξωμεν δικασταὶ περὶ ἐκάστου τῶν ὑπαιτίων
 καθεξόμενοι· οὐθέντα γὰρ ἀποστερήσομεν κρίσεως οὐδὲ
 λόγου.
- 25 XXX. Ὡς δὲ ταῦτ' εἶπεν, ὅσοι μὲν ἦσαν Ἀλβα-
 νῶν πένητες ἠγάπων εἰ Ῥώμην τε οἰκήσουσι καὶ γῆς
 κλῆρον ἔξουσι καὶ ἐπήνουν μεγάλη βοῇ τὰ διδόμενα,
 οἱ δὲ λαμπρότεροι τοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς τύχαις
 κρείττους ἦχθοντο, εἰ δεήσει πόλιν τε τὴν γειναμέ-
 30 νην αὐτοὺς ἐκλιπεῖν καὶ προγονικὰς ἐστίας ἐρημῶσαι
 καὶ τὸ λοιπὸν οἰκεῖν ἐν τῇ ξένῃ· οἷς οὐδὲν ἐπήει
 λέγειν εἰς τὴν ἐσχάτην κατακεκλειμένους ἀνάγκην. ὁ

δὲ Τύλλος ἐπειδὴ τὴν διάνοιαν εἶδε τῶν πολλῶν,
 ἀπολογεῖσθαι τὸν Μέττιον ἐκέλευσεν, εἴ τι πρὸς
 ταῦτα λέγειν βούλεται. οὐκ ἔχων δ' ὁ Μέττιος ὅ τι
 χρὴ λέγειν πρὸς τοὺς κατηγοροῦντάς τε καὶ καταμαρ-
 τυροῦντας τὴν Ἀλβανῶν βουλήν ἔφησεν αὐτῷ ταῦτα 5
 ὑποθέσθαι ποιεῖν δι' ἀπορήτων, ὅτε ἐξῆγε τὴν δύ-
 ναμιν ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἡξίου τε τοὺς Ἀλβανούς, οἷς
 ἀνακτῆσασθαι τὴν ἡγεμονίαν ἐπεχείρει, βοηθεῖν αὐ-
 τῷ καὶ μήτε τὴν πατρίδα κατασκαπτομένην περιορᾶν
 μήτε τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἐπὶ τιμωρίαις 10
 συναρπαζομένους. ταραχῆς δὲ γινομένης κατὰ τὴν ἐκ-
 κλησίαν καὶ τινων φεύγειν ἐπὶ τὰ ὄπλα ὠρμηκότων
 οἱ περιεστεφανωχότες τὸν ὄχλον ἀρθέντος σημείου
 τινὸς ἀνέσχον τὰ ξίφη. περιφόβων δὲ γενομένων
 ἀπάντων ἀναστάς πάλιν ὁ Τύλλος εἶπεν· Οὐδὲν ἔτι 15
 ἔξεστιν ὑμῖν νεωτερίζειν οὐδὲ ἐξαμαρτάνειν, ἄνδρες
 Ἀλβανοί. εἰ γὰρ ἂν παρὰ κινεῖν τι τολμήσητε, πάντες
 ἀπολείσθε ὑπὸ τούτων· δείξας τοὺς ἔχοντας τὰ ξίφη.
 δέχεσθε οὖν τὰ διδόμενα καὶ γίνεσθε ἀπὸ τοῦ χρόνου
 τοῦδε Ῥωμαῖοι. δύειν γὰρ ἀνάγκη θάτερον ὑμᾶς. 20
 ποιεῖν ἢ Ῥώμην κατοικεῖν ἢ μηδεμίαν ἑτέραν γῆν
 ἔχειν πατρίδα. οἴχεται γὰρ ἔωθεν ἐκπεμφθεὶς ὑπ'
 ἑμοῦ Μάρκος Ὀράτιος ἀναιρήσων τὴν πόλιν ὑμῶν ἐκ
 θεμελίων καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας εἰς Ῥώμην
 μετάξων. ταῦτα οὖν εἰδότες ὅσον οὕτω γενησόμενα 25
 παύσασθε θανατῶντες καὶ ποιεῖτε τὰ κελεύόμενα.
 Μέττιον δὲ Φουφέττιον ἀφανῶς τε ἡμῖν ἐπιβουλεύ-
 σαντα καὶ οὐδὲ νῦν ὀκνήσαντα ἐπὶ τὰ ὄπλα τοὺς ταρα-
 χώδεις καὶ στασιαστάς καλεῖν τιμωρήσομαι τῆς κακῆς
 30 καὶ δολίου ψυχῆς ἀξίως. ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ τὸ μὲν
 ἐρεθιζόμενον τῆς ἐκκλησίας μέρος ἔπτηξεν, οἷα δὲ
 κρατούμενον ἀνάγκη ἀφύκτω, τὸν δὲ Φουφέττιον

ἀγανακτοῦντα ἔτι καὶ κεκραγότες μόνον τὰς τε συν-
 θήκας ἀνακαλοῦμενον, ὥς αὐτὸς ἐξηλέγχθη παρα-
 σπονδῶν, καὶ οὐδ' ἐν κακοῖς τοῦ θράσους ὑφιέμενον
 οἱ ῥαβδοῦχοι κελεύσαντος τοῦ βασιλέως Τύλλου συλ-
 5 λαβόντες καὶ τὴν ἐσθῆτα περικαταρρήξαντες ἔξαινον
 τὸ σῶμα μάστιγι πάνυ πολλαῖς. ἐπεὶ δὲ ταύτης ἄλις
 εἶχε τῆς τιμωρίας, προσελάσαντες δύο συνωρίδας
 τῇ μὲν ἑτέρᾳ προσήρτων τοὺς βραχίονας αὐτοῦ, τῇ
 δ' ἑτέρᾳ τοὺς πόδας ῥυτῆρσι κατεχομένους μακροῖς.
 10 ἔλαινόντων δὲ τῶν ἡνιόχων τὰς συνωρίδας ἀπ' ἀλ-
 λήλων ξαινόμενός τε περὶ τῇ γῇ καὶ ἀνθελκόμενος
 ὑφ' ἑκατέρας ἐπὶ τὰναντία ὁ δειλαῖος ἐν ὀλίγῳ δια-
 σπᾶται χρόνῳ. Μέττιος μὲν δὲ Φουφέντιος οὕτως
 οἰκτρᾶς καὶ ἀσχήμονος τελευτῆς ἔτυχε, τοῖς δ' ἐταί-
 15 ροῖς αὐτοῦ καὶ συνειδόσι τὴν προδοσίαν αὐτοῦ δι-
 καστήρια ὁ βασιλεὺς καθίσας τοὺς ἀλόντας ἐξ αὐτῶν 503
 κατὰ τὸν τῶν λειποτακτῶν τε καὶ προδοτῶν νόμον
 ἀπέκτεινεν.

XXXI. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο χρόνῳ, Μάρκος
 20 Ὀράτιος ὁ προαπεσταλμένος μετὰ τῶν ἐπιλέκτων ἐπὶ
 τὴν καθαίρεσιν τῆς Ἀλβας ταχέως διανύσας τὴν
 ὁδὸν καὶ καταλαβὼν πύλας τε ἀκλείστους καὶ τεῖχος
 ἀφύλακτον εὐπετῶς γίνεται τῆς πόλεως κύριος.
 συναγαγὼν δὲ τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν τὰ τε πρα-
 25 χθέντα κατὰ τὴν μάχην ἅπαντα ἐδήλωσεν αὐτοῖς καὶ
 τὸ ψήφισμα τῆς Ῥωμαίων βουλῆς διεξῆλθεν. ἀντι-
 βολούντων δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ χρόνον εἰς πρε-
 σβείαν αἰτουμένων οὐδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενος
 τὰς μὲν οἰκίας καὶ τὰ τεῖχη καὶ εἴ τι ἄλλο κατα-
 30 σκεύασμα ἰδιωτικὸν ἢ δημόσιον ἦν κατέσκαπτε, τοὺς
 δὲ ἀνθρώπους μετὰ πολλῆς φροντίδος παρέπεμπε
 εἰς Ῥώμην ἄγοντάς τε τὰ ἑαυτῶν χρήματα καὶ φέ-

ροντας· οὗς ὁ Τύλλος ἀφικόμενος ἀπὸ στρατοπέδου
ταῖς Ῥωμαίων φυλαῖς καὶ φράτταις ἐπιδιέειλεν οἰκή-
σεις τε συγκατεσκεύασεν ἐν οἷς αὐτοὶ προηροῦντο τῆς
πόλεως τόποις καὶ τῆς δημοσίας γῆς τὴν ἀρκοῦσαν
04 τοῖς θητεύουσιν ἐξ αὐτῶν ἀπεμέριξε ταῖς τε ἄλλαις 5
φιλανθρωπίας ἀνελάμβανε τὸ πλῆθος. ἡ μὲν δὲ
τῶν Ἀλβανῶν πόλις, ἣν ἐπιτίσεν Ἀσκάνιος ὁ ἐξ Αἰ-
νείου τοῦ Ἀγχίσου καὶ Κρεούσης τῆς Πριάμου θυ-
γατὴρ, ἔτη διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν πεντακόσια
τριῶν ἐπὶ τοῖς δέκα δέοντα, ἐν οἷς πολλὴν ἔσχευ ἐπί- 10
δοσιν εἰς εὐανδρίαν τε καὶ πλοῦτον καὶ τὴν ἄλλην
ἄπασαν εὐδαιμονίαν τὰς τριάκοντα Λατίνων ἀπο-
κίσασα πόλεις καὶ πάντα τὸν χρόνον ἡγησαμένη τοῦ
ἔθνους, ὑπὸ τῆς ἐσχάτης ἀποικίσεως καθαιρεθεῖσα
ἐρημος εἰς τόδε χρόνου διαμένει. 15

Βασιλεὺς δὲ Τύλλος τὸν ἐπιόντα χειμῶνα διαλι-
πὼν ἕαρος ἀρχομένου στρατὸν ἐπὶ Φιδηναίους πάλιν
ἐξάγει. τοῖς δὲ Φιδηναίοις κοινῇ μὲν οὐδ' ἥτισον
βοήθεια ἐξ οὐδεμιᾶς τῶν συμμαχίδων ἀφίκετο πόλεων,
μισθοφόροι δέ τινες ἐκ πολλῶν συνερρύησαν τόπων, 20
οἷς πιστεύσαντες ἐθάφθησαν ἐκ τῆς πόλεως προελθεῖν·
παραταξάμενοι δὲ καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες ἐν τῇ
05 μάχῃ κατεκλείσθησαν πάλιν εἰς τὸ ἄστυ. ὥς δὲ περι-
χαρὰκῶσας αὐτῶν τὴν πόλιν ὁ Τύλλος καὶ περιτα-
φρεύσας εἰς τὴν ἐσχάτην κατέκλεισε τοὺς ἐνδον 25
ἀπορίαν, ἡναγκάσθησαν τῷ βασιλεῖ παραδοῦναι σφᾶς
αὐτοὺς ἐφ' οἷς αὐτὸς ἐβούλετο. γενόμενος δὲ τὸν
τρόπον τοῦτον ὁ βασιλεὺς τῆς πόλεως κύριος τοὺς
αἰτίλους τῆς ἀποστάσεως ἀποκτείνας, τοὺς δὲ λοιποὺς
ἄπαντας ἀπολύσας καὶ τὰ σφέτερα πάντα καρποῦ- 30
σθαι τὸν αὐτὸν ἑάσας τρόπον τὴν τε πολιτείαν, ἣν
εἶχον πρότερον, ἀποδοὺς αὐτοῖς διέλυσε τὴν στρατιὰν

καὶ παραγενόμενος εἰς Ῥώμην τὴν τροπαιοφόρον ἀπεδίδου τοῖς θεοῖς πομπὴν τε καὶ θυσίαν δεύτερον ἐκείνον κατὰ γων θρίαμβον.

- XXXII. Μετὰ τοῦτον τὸν πόλεμον ἕτερος ἀν-
 5 ἔστι Ῥωμαίοις ἐκ τοῦ Σαβίνων ἔθνους, ἀρχὴ δὲ αὐτοῦ καὶ προφασίς ἐγένετο τοιαύδε· ἱερὸν ἐστὶ κοινῇ τιμώμενον ὑπὸ Λατίνων τε καὶ Σαβίνων ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ θεᾶς Φερωνείας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφρά-
 ζοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν Ἀνθοφόρον,
 10 οἱ δὲ Φιλοστέφανον, οἱ δὲ Φερσεφόνην καλοῦσιν· εἰς 500
 δὴ τὸ ἱερὸν τοῦτο συνήεσαν ἐκ τῶν περιόικων πόλεων κατὰ τὰς ἀποδεδειγμένας ἑορτὰς πολλοὶ μὲν εὐχὰς ἀποδιδόντες καὶ θυσίας τῇ θεῷ, πολλοὶ δὲ χρημα-
 τιούμενοι διὰ τὴν πανήγυριν ἔμποροί τε καὶ χειρο-
 15 τέχναι καὶ γεωργοί, ἄγοραί τε αὐτόθι λαμπρόταται τῶν ἐν ἄλλοις τισὶ τόποις τῆς Ἰταλίας ἀγομένων ἐγί-
 νοντο. εἰς ταύτην δὲ τὴν πανήγυριν ἐλθόντας ποτὲ Ῥωμαίων ἄνδρας οὐκ ἀφανεῖς Σαβίνοι τινες συναρ-
 πάσαντες ἔδθησαν καὶ τὰ χρήματα ἀφείλυντο, πρε-
 20 σβείας τε περὶ αὐτῶν ἀφικομένης οὐδὲν ἐβούλυντο τῶν δικαίων ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα τῶν συλληφθέντων κατεῖχον ἐγκαλοῦντες καὶ αὐτοὶ Ῥωμαίοις, ὅτι τοὺς Σαβίνων φυγάδας ὑπε-
 δέχοντο κατασκευάσαντες ἄστυλον ἱερὸν, ὑπὲρ ὧν ἐν
 25 τῷ πρὸ τούτου λόγῳ δεδήλωται μοι. ἐκ τούτων δὴ τῶν ἐγκλημάτων εἰς πόλεμον καταστάντες ἐξήεσαν εἰς ὕπαιθρον ἀμφοτέροι δυνάμεσι πολλαῖς, γίνεται τε αὐτῶν ἐκ παρατάξεως ἀγῶν· διέμενον γὰρ ἀγχωμάλως 507
 ἀγωνιζόμενοι καὶ διελύθησαν ὑπὸ τῆς νυκτὸς ἀμφί-
 30 λογον καταλιπόντες τὸ νίκημα. ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις μαθόντες ἀμφοτέροι τῶν τε ἀπολωλότων καὶ τῶν τραυματιῶν τὸ πλῆθος οὐκέτι πείραν ἐβούλυντο

ἑτέρου λαβεῖν ἀγῶνος, ἀλλ' ἐκλιπόντες τοὺς χάρακας
 ἀπῆσαν· καὶ διαλιπόντες τὸν ἐνιαυτὸν ἐκείνον πάλιν
 ἐξῆσαν ἐπ' ἀλλήλους μελζοντας παρασκευασάμενοι
 δυνάμεις, γίνεται τε αὐτῶν περὶ πόλιν Ἡρητὸν ἀπὸ
 σταδίων ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν τῆς Ῥώμης ἀγών, ἐν ᾧ 5
 πολλοὺς μὲν ἀμφοτέρων συνέβη πειθεῖν· ἰσορρόπου
 δὲ κάκεινης τῆς μάχης ἐπὶ πολὺν χρόνον διαμενουσῆς
 ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας ὁ Τύλλος εὗξατο
 τοῖς θεοῖς, εἰν νικήσῃ τῇ τόδ' ἡμέρᾳ Σαβίνους,
 508 Κρόνου τε καὶ Ῥέας καταστήσεσθαι δημοτελεῖς ἑορ- 10
 τὰς, ἃς ἄγουσι Ῥωμαῖοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὅταν
 ἅπαντας τοὺς ἐκ γῆς συγκομίσωσι καρποὺς, καὶ τὸν
 τῶν Σαλίων καλουμένων διπλασιάσειν ἀριθμόν. οὗ-
 τοι δ' εἰσὶ πατέρων εὐγενῶν ἐνοπλίους ὀρχήσεις
 κινούμενοι πρὸς αὐλὸν ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις καὶ 15
 ὕμνους τινὰς ᾄδοντες πατέρας, ὥς ἐν τῷ προτέρῳ
 δεδήλωκα λόγῳ. μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν ταύτην θάρσος
 τε καταλαμβάνει τοὺς Ῥωμαίους καὶ ὥσπερ ἀκμῆτες
 εἰς κάμνοντας ὠσάμενοι διασπῶσι τὰς τάξεις αὐτῶν
 περὶ δαίλῃν ὀψίαν ἤδη καὶ ἀναγκάζουσι τοὺς πρωτο- 20
 στάτας ἄρξαι φυγῆς, ἀκολουθήσαντές τε τοῖς φεύ-
 γουσιν ἐπὶ τὸν χάρακα καὶ περὶ τὰς τάφρους πολλῶ
 πλείονας καταβαλόντες, οὐδ' οὕτως ἀπειτράποντο,
 ἀλλὰ παραμείναντες τὴν ἐπιούσαν νύκτα καὶ τοὺς
 ἀπὸ τοῦ ἐρύματος μαχομένους ἀνείρξαντες ἐκράτησαν 25
 τῆς παρεμβολῆς. μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ὅσῃν ἐβού-
 λοντο τῆς τῶν Σαβίνων λεηλατήσαντες, ὥς οὐδεὶς
 αὐτοῖς οὐκέτι περὶ τῆς χώρας ἐξῆι μαχησόμενος,
 509 ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. ἀπὸ ταύτης τῆς μάχης τὸν τρίτον
 κατήγαγε θρίαμβον ὁ βασιλεὺς, καὶ μετ' οὐ πολὺ 30
 πρεσβευσάμενοις τοῖς Σαβίνοις καταλύεται τὸν πό-
 λεμον αἰχμαλώτους τε παρ' αὐτῶν κομισάμενος, οὓς

ἐτύγχανον εἰληφότες ἐν ταῖς προνομαῖς, καὶ αὐτομό-
λους βοσκημάτων τε καὶ ὑποζυγίων καὶ τῶν ἄλλων
χρημάτων ὅσα τοὺς γεωργοὺς ἀφείλοντο, ἣν ἔταξεν ἡ
βουλὴ τῶν Ῥωμαίων ζημίαν τιμησαμένη τὰς βλάβας
5 πρὸς ἀργύριον, ἀναπράξας.

XXXIII. Ἐπὶ τούτοις καταλυσάμενοι τὸν πόλε-
μον οἱ Σαβίνοι καὶ τῶν ὁμολογιῶν στήλας ἀντιγρά-
φους θέντες ἐν τοῖς ἱεροῖς, ἐπειδὴ συνέστη Ῥωμαίοις
πρὸς τὰς Λατίνων πόλεις κοινῇ συνισταμέναις πόλε-
10 μος οὐ ράδιος ἐν ὀλίγῳ καθαιρεθῆναι χρόνῳ (δι' ἃς
δὲ αἰτίας ὀλίγῳ ὕστερον ἐρῶ), δεξάμενοι τὸ συμβὰν
ἀγαπητῶς ὄρκων μὲν ἐκείνων καὶ συνθηκῶν ὥσπερ 510
οὐδὲ γεγεννημένων ἐπελάθοντο, καιρὸν δὲ νομίσαντες
ἐπιτήδειον ὧν ἐξέτισαν Ῥωμαίοις χρημάτων πολλα-
15 πλάσια παρ' αὐτῶν ἀπολαβεῖν, ὀλίγοι μὲν τὸ πρῶ-
τον καὶ ἀφανῶς ἐξιόντες ἐληίζοντο τὴν ὁμορὸν· ἔπειτα
δὲ πολλοὶ συνιόντες καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ, ἐπεὶ τὰ
πρῶτα κατὰ γνώμην αὐτοῖς ἐχώρησε μηδεμιᾶς ἐπὶ
τὴν φυλακὴν τῶν γεωργῶν ἀφικομένης βοηθείας,
20 καταφρονήσαντες τῶν πολεμίων ἐπ' αὐτὴν διεννοοῦντο
τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν καὶ συνῆγον ἐξ ἀπάσης πόλεως
στρατὸν, διελέγοντο δὲ καὶ ταῖς Λατίνων πόλεσι περὶ
συμμαχίας. οὐ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς φιλίαν τε καὶ
ὁμαιχμίαν ποιήσασθαι πρὸς τὸ ἔθνος· μαθὼν γὰρ
25 τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὁ Τύλλος ἀνοχὰς πρὸς Λατίνους
ποιησάμενος ἐπὶ τούτους ἔγνω στρατὸν ἐξάγειν τὴν
τε Ῥωμαίων ἅπασαν δύναμιν καθοπλίσας διπλασίαν
οὕσαν ἤδη τῆς πρότερον, ἐξ οὗ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν
προσέλαβε, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων συμμάχων ἐπικουρι-
30 κὸν ὅσον πλεῖστον ἐδύνατο μεταπεμψάμενος. συν- 511
ἦκτο δὲ καὶ τοῖς Σαβίνοις ἤδη τὸ στράτευμα, καὶ
ἐπειδὴ πλησίον ἀλλήλων ἐγένοντο περὶ τὴν καλου-

μένην ὕλην κακοῦργον ὀλίγον τὸ μεταξὺ χωρίον ἀφέντες κατεστρατοπεδεύσαντο. τῇ δ' ἐξῆς ἡμέρᾳ συμπεσόντες ἐμάχοντο καὶ ἦσαν ισόρροποι μέχρι πολλοῦ· ἤδη δὲ περὶ δείλην ὀφίαν ἐγκλίνουσιν οἱ Σαβίνοι βιασθέντες ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίων ἱππικοῦ καὶ πολλὸς 5 αὐτῶν γίνεται φόνος ἐν τῇ φυγῇ, Ῥωμαῖοι δὲ νεκροὺς τε τῶν πολεμίων σκυλεύσαντες καὶ χρήματα ὅσα ἦν ἐν τῷ χάρακι διαρπάσαντες τῆς τε χώρας τὴν κρατίστην λεηλατήσαντες ἀπήεσαν ἐκ' οἴκου. τοῦτο τὸ τέλος ἔλαβεν ὁ συμβᾶς Ῥωμαίοις πρὸς Σαβίνους 10 πόλεμος ἐπὶ τῆς Τύλλου ἀρχῆς.

XXXIII. Αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις Ῥωμαίοις ἐγένοντο τότε πρῶτον διάφοροι οὐκ ἀξιούσαι κατεσκαμμένης τῆς Ἀλβανῶν πόλεως τοῖς ἀνηρηκόσιν αὐτὴν Ῥωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν παραδιδόναι. ἐτῶν γὰρ 15 διαγενομένων πεντεκαίδεκα μετὰ τὸν ἀφανισμόν τῆς Ἀλβας πρεσβείας ἀποστείλας ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εἰς τὰς ἀποίκους τε καὶ ὑπηκόους αὐτῆς τριάκοντα πόλεις ἤξιον πείθεσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων 512 ἐπιταττομένοις, ὥς παρειληφότες αὐτῶν ἅμα τοῖς 20 ἄλλοις οἷς εἶχον Ἀλβανοὶ καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Λατίνων ἔθνους, δύο μὲν ἀποφαίνων τρόπους κτήσεων, καθ' οὓς ἄνθρωποι γίνονται τῶν ἀλλοτριῶν κύριοι, τὸν τε ἀναγκαῖον καὶ τὸν ἐκούσιον, Ῥωμαίους δὲ λέγων καθ' ἑκάτερον τὸν τρόπον παρειληφέναι τὴν 25 ἡγεμονίαν ὣν εἶχον Ἀλβανοὶ πόλεων. πολεμίων τε γὰρ αὐτῶν σφίσι γενομένων τοῖς ὅπλοις κεκρατηκέναι καὶ τὴν πόλιν τὴν ἑαυτῶν ἀπολωλεκόσι τῆς ἰδίας αὐτοῖς μεταδεδωκέναι· ὥστε καὶ ἄκουσιν Ἀλβανοὶς καὶ ἐκούσι προσήκειν ἐξεστάναι Ῥωμαίοις τῆς τῶν 30 ὑπηκόων ἀρχῆς. αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις ἰδίᾳ μὲν οὐδὲν ἀπεκρίναντο πρὸς τοὺς πρέσβεις, κοινῇ δὲ τοῦ

ἔθνους ἀγορὰν ἐν Φερρεντίνῳ ποιησάμενοι ψηφίζονται
 μὴ παραχωρεῖν Ῥωμαίοις τῆς ἀρχῆς καὶ ἀντίκα
 αἰροῦνται δύο στρατηγούς αὐτοκράτορας εἰρήνης τε
 καὶ πολέμου, Ἄγκον Πουπλίκιον ἐκ πόλεως Κόρας
 5 καὶ Σπούσιον Οὐεκίλιον ἐκ Λαουενίου. διὰ ταύτας
 μὲν δὴ τὰς αἰτίας συνέστη Ῥωμαίοις ὁ πρὸς τοὺς 513
 ὁμοεθνεῖς πόλεμος, προὔβη δὲ ἄχρι πενταετοῦς χρό-
 νου πολιτικός τις γενόμενος καὶ ἀρχαϊκός. οὔτε γὰρ
 ἐκ παρατάξεως ὅλοις τοῖς στρατεύμασι πρὸς ὅλα συμ-
 10 βάλλουσι μεγάλη συμφορὰ καὶ φθόρος ὁλοσχερῆς
 συνέβη οὔτε πόλιν αὐτῶν οὐδεμία πολέμῳ κρατη-
 θείσα κατασκαφῆς ἢ ἀνδραποδισμοῦ ἢ ἄλλης τινὸς
 ἀνηκέστου συμφορᾶς ἐπειράθη· ἀλλ' ἐμβαλόντες εἰς
 τὴν ἀλλήλων γῆν ὑπὸ τὴν ἀκμὴν τοῦ σίτου καὶ προ-
 15 νομεύσαντες ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις δια-
 μειβόμενοι τοὺς αἰχμαλώτους. μίαν δὲ πόλιν ἐκ τοῦ
 Λατίνων ἔθνους Μεδύλλειαν παλαιότερον ἔτι Ῥω-
 μαίων ἀποικίαν γενομένην ἐπὶ τῆς Ῥωμύλου ἀρχῆς,
 ὥς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδηλωκα λόγῳ, μεταθεμένην
 20 αὐτίς ὡς τοὺς ὁμοεθνεῖς πολιορκίᾳ παραστησάμενος
 ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐπεισε μηθὲν ἔτι νεωτερί-
 ζειν· ἄλλο δ' οὐδὲν ὢν οἱ πόλεμοι φέρουσι δεινῶν οὐ- 514
 δετέροις ἐν τῷ τότε συνέβη χρόνῳ. τοιγάρτοι ῥάδιαί
 τε καὶ οὐδὲν ἔγκοτον ἔχουσαι προθυμηθέντων Ῥω-
 25 μαίων αἱ διαλύσεις ἐπετελέσθησαν.

XXXV. Ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρ-
 χῆς βασιλεὺς Τύλλος Ὀστίλιος, ἀνὴρ ἐν ὀλίγοις ἄξιος
 εὐλογεῖσθαι τῆς τε εὐτολμίας ἕνεκα τῆς πρὸς τὰ πο-
 λέμια καὶ τῆς φρονήσεως τῆς περὶ τὰ δεινὰ, ὑπὲρ
 30 ἅμφω δὲ ταῦτα, ὅτι οὐ ταχὺς ὢν εἰς πόλεμον ἵεναι
 βέβαιος ἦν καταστάς εἰς αὐτὸν ἐν ἅπασι τῶν ἀντικύ-
 λων προέχειν, ἔτη δὲ κατασχὼν τὴν ἀρχὴν δύο καὶ

τριάκοντα τελευτᾷ τὸν βίον ἐμπρησθείσης τῆς οἰκίας,
 καὶ σὺν αὐτῷ γυνή τε ἀπόλλυται καὶ τέκνα καὶ ὁ ἄλ-
 λος οἰκετικὸς ὄχλος ἅπας καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ πυρός.
 καταπρησθῆναι δὲ τὴν οἰκίαν οἱ μὲν ὑπὸ κεραυνῶν
 λέγουσι μνησίαντος τοῦ θεοῦ δι' ὀλιγορίας ἱερῶν τι- 5
 νων (ἐκλιπεῖν γὰρ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκείνου πατρῖους
 τινὰς θυσίας, ἐτέρας δ' οὐχ ὑπαρχούσας ἐπιχωρίους
 Ῥωμαίοις παραγαγεῖν), οἱ δὲ πλείους ἐξ ἀνθρωπίνης
 φασὶν ἐπιβουλῆς τὸ πάθος γενέσθαι ἀνατιθέντες τὸ
 ἔργον Μαρκίῳ τῷ μετ' ἐκείνου ἄρξαντι τῆς πόλεως. 10
 τοῦτον γὰρ ἐκ τῆς Νόμα Πομπιλίου θυγατρὸς γενόμε-
 νον ἄχθεσθαί τε, ὅτι ἐκ βασιλείου γένους πεφυκὼς
 αὐτὸς ἰδιώτης ἦν, καὶ γένος ἐπιτρεφόμενον ὀρώντα
 τῷ Τύλλῳ παντὸς μάλιστα ὑποπτεύειν, εἴ τι πάθοι
 Τύλλος εἰς τοὺς ἐκείνου παῖδας ἦξειν τὴν ἀρχήν. 15
 ταῦτα δὲ διανοούμενον ἐκ πολλοῦ στήσασθαι κατὰ
 τοῦ βασιλέως ἐπιβουλὴν πολλοὺς ἔχοντα Ῥωμαίων
 τοὺς συγκατασκευάζοντας αὐτῷ τὴν δυναστείαν, φί-
 λον δὲ ὄντα τοῦ Τύλλου καὶ ἐν τοῖς μάλιστα πιστευό-
 μενον φυλάττειν ὅτε καιρὸς ἐπιτήδειος φανείη τῆς 20
 ἐπιθέσεως. μέλλοντος δὲ τοῦ Τύλλου θυσίαν τινὰ
 κατ' οἶκον ἐπιτελεῖν, ἦν αὐτοὺς μόνον ἐβούλετο τοὺς
 ἀνάγκαιους εἰδέναι, καὶ κατὰ δαίμονα τῆς ἡμέρας
 ἐκείνης χαιμερίου σφόδρα γενομένης κατὰ τε ὄμβρον 25
 καὶ ξάλην καὶ σκόταν, ὥστ' ἐρημον ἀπολειφθῆναι
 τὸν πρὸ τῆς οἰκίας τόπον τῶν φυλαττόντων, ἐπιτή-
 δειον ὑπολαμβάνοντα τὸν καιρὸν ἅμα τοῖς ἐταίροις
 ἔχουσιν ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς τὰ ξίφη παρελθεῖν εἰσω
 τῶν θυρῶν, ἀποκτείναντα δὲ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς
 παῖδας αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὅσους ἔτυχεν ἐνεῖναι 30
 πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν κατὰ πολλοὺς τόπους, ταῦτα δὲ
 πράξαντα τὸν ὑπὲρ τῆς κεραυνώσεως διασπείραι λό-

- γον. ἐγὼ δὲ τοῦτον μὲν οὐ δέχομαι τὸν λόγον οὗτ' ἀληθῆ νομίζω οὐδὲ πιθανόν, τῷ δὲ προτέρῳ μᾶλλον προστιθέμενος κατὰ δαίμονα νομίζω τὸν ἄνδρα ταύτης τῆς τελευτῆς τυχεῖν. οὔτε γὰρ ἀπόρρητον φυ-
- 5 λαχθῆναι τὴν προᾶξιν ὑπὸ πολλῶν συσκευαζομένην εἰκὸς ἦν οὔτε τῷ συστήσαντι αὐτὴν βέβαιον ἦν ὅτι μετὰ τὴν Ὀστιλίου τελευτὴν ἐκείνον ἀποδείξουσι Ῥωμαῖοι βασιλέα τῆς πόλεως, οὗτ' εἰ τὰ παρ' ἀνθρώπων αὐτῷ πιστὰ καὶ βέβαια ἦν, τὰ γέ τοι παρὰ τῶν
- 10 θεῶν ὅμοια ἐμελλε ταῖς ἀνθρωπίναις ἀγνοίαις ἔσεσθαι. μετὰ γὰρ τὴν ὑπὸ τῶν φυλῶν γενησομένην 517 ψηφηφορίαν τοὺς θεοὺς ἔδει τὴν βασιλείαν αὐτῷ δι' οἰωνῶν αἰσίων ἐπιθεσπίσαι· ἄνδρα δὲ μαρὸν καὶ τοσοῦτοῖς ἡμαγμένον φόνοις ἀδίκως τίς ἐμελλε θεῶν
- 15 ἢ δαιμόνων παρήσειν βωμοῖς τε προσιόντα καὶ θυμάτων καταρχόμενον καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτελοῦντα θεραπειάς; ἐγὼ μὲν δὴ διὰ ταῦτα οὐκ εἰς ἀνθρωπίνην ἐπιβουλήν ἀλλ' εἰς θεοῦ βούλησιν τὸ ἔργον ἀναφέρω, κρινέτω δ' ἕκαστος ὡς βούλεται.
- 20 XXXVI. Μετὰ δὲ τὴν Ὀστιλίου Τύλλυ τελευτὴν ἡ μεσοβασίλειος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἀποδειχθεῖσα ἀρχὴ κατὰ τοὺς πατέρας ἐθισμοὺς αἰρεῖται βασιλέα τῆς πόλεως Μάρκιον ἐπὶ κλησιν Ἄγκον· ἐπικυρώσαντος δὲ τοῦ δήμου τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ καὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ κα-
- 25 λῶν γενομένων συντελέσας τὰ κατὰ νόμον ἅπαντα παραλαμβάνει τὴν ἀρχὴν ὁ Μάρκιος ἐνιαυτῷ δευ- 518 τέρῳ τῆς τριακοστῆς καὶ πέμπτῃς Ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκᾳ Σφαῖρος Λακεδαιμόνιος, καθ' ὃν χρόνον Ἀθήνησι τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν εἶχε Λαμασίας. οὗτος ὁ βα-
- 30 σιλεὺς πολλὰς τῶν ἱερουργιῶν ἀμελουμένας καταμαθὼν, ἃς ὁ μητροπάτωρ αὐτοῦ Πομπίλιος Νόμας κατεστήσατο, πολεμιστὰς τε καὶ πλεονέκτας τοὺς

πλείστους Ῥωμαίων γεγονότας ὁρῶν καὶ οὐκέτι τὴν
 γῆν ὥς πρότερον ἐργαζομένους, συναγαγὼν εἰς ἐκ-
 κλησίαν τὸ πλῆθος τὰ τε θεία σέβειν αὐτοὺς ἡξίου
 πάλιν, ὥσπερ ἐπὶ Νόμα διετέλουν σέβοντες, διεξιὼν
 ὅτι παρὰ τὴν τῶν θεῶν ὀλιγωρίαν νόσοι τε λοιμικαὶ 5
 [καὶ βλάβαι] πολλαὶ κατέσκηψαν εἰς τὴν πόλιν, ὑφ' ὧν
 ἐφθάρη μοῖρα τοῦ πλῆθους οὐκ ὀλίγη, καὶ βασιλεὺς
 Ὅστιλιος ὁ μὴ ποιούμενος αὐτῶν ἦν ἔδει φυλα-
 κὴν κάμνων ἐπὶ πολλοὺς χρόνους τὸ σῶμα πάθεισι
 παντοδαποῖς καὶ οὐδὲ τῆς γνώμης ἔτι τῆς αὐτοῦ καρ- 10
 τερὸς διαμένων, ἀλλὰ συνδιαφθαρεῖς τῷ σώματι τὰς
 φθένας, οἰκτρᾶς καταστροφῆς ἔτυχεν αὐτός τε καὶ
 γένος τὸ ἐξ αὐτοῦ· πολιτείας τε ἀγωγὴν τὴν ὑπὸ Νόμα
 19 κατασταθεῖσαν Ῥωμαίοις ἐπαινῶν ὥς καλὴν καὶ σώ-
 φρονα ἀπὸ τῶν δικαιοτάτων ἔργων τὰς καθ' ἡμέραν 15
 ἐκάστῳ παρέχουσαν εὐπορίας, ἀνανεώσασθαι πάλιν.
 αὐτὴν παρεκάλει γεωργίαις τε καὶ κτηνοτροφίαις καὶ
 ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις, ὅσαις μὴθὲν ἀδίκημα προσῆν,
 ἀρπαγῆς δὲ καὶ βίας καὶ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου γινομέ-
 νων ὠφελειῶν ὑπεριδεῖν. ταῦτα καὶ τὰ τούτοις 20
 ὅμοια διαλεγόμενος καὶ εἰς πολλὴν ἐπιθυμίαν καθι-
 στας πάντας ἡσυχίας ἀπολέμου καὶ φιλεργίας σώ-
 φρονος καὶ μετὰ τοῦτο συγκαλέσας τοὺς ἱεροφάντας
 καὶ τὰς περὶ τῶν ἱερῶν συγγραφεῖς, ὥς Πομπήλιος
 συνεστήσατο, παρ' αὐτῶν λαβὼν ἀνέγραψεν εἰς δέλ- 25
 τούς καὶ προὔθηκεν ἐν ἀγορᾷ πᾶσι τοῖς βουλευμένοις
 σκοπεῖν, ὥς ἀφανισθῆναι συνέβη τῷ χρόνῳ· χαλκαῖ
 γὰρ οὐπω στήλαι τότε ἦσαν, ἀλλ' ἐν δρυῖναις ἐχαράτ-
 τοντο σάνδιν οἳ τε νόμοι καὶ αἱ περὶ τῶν ἱερῶν δια-
 γραφαί· μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων εἰς ἀνα- 30
 γραφὴν δημοσίαν αὐθις ἤχθησαν ὑπ' ἀνδρὸς ἱερο-
 520 φάντου Γαίου Παπιρίου, τὴν ἀπάντων τῶν ἱερῶν

ἡγεμονίαν ἔχοντας. ἀνακτησάμενος δὲ τὰ κατεργραθ-
 μημένα τῶν ἱερῶν καὶ τὸν ἀργὸν ὄχλον ἐπὶ τὰς ἰδίας
 ἐργασίας ἀποστείλας ἐπήνει μὲν τοὺς ἐπιμελεῖς
 γεωργοὺς, ἐμέμφετο δὲ τοὺς κακῶς προισταμένους
 5 τῶν ἰδίων [κτημάτων], ὥς οὐ βεβαίους πολίτας.

XXXVII. Ταῦτα καθιστάμενος τὰ πολιτεύματα
 καὶ παντὸς μάλιστα ἐλπίσας ἄνευ πολέμου καὶ κακῶν
 ἅπαντα τὸν βίον διατελέσειν, ὥσπερ ὁ μητροπάτωρ,
 οὐκ ἔσχεν ὁμοίαν τῇ προαιρέσει τὴν τύχην, ἀλλὰ
 10 παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην πολεμιστῆς ἠναγκάσθη γε-
 νέσθαι καὶ μηδένα χρόνον ἄνευ κινδύνου καὶ ταραχῆς
 βιώσαι. εὐθύς γὰρ ἅμα τῷ παρελθεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὴν
 ἡγεμονίαν καὶ τὴν ἀπράγμονα καθίστασθαι πολιτείαν
 καταφρονήσαντες αὐτοῦ Λατῖνοι καὶ νομίσαντες δι'
 15 ἀνανδρίαν οὐχ ἱκανὸν εἶναι πολέμου στρατηγεῖν,
 ληστήρια διέπεμπον εἰς τὴν ὁμοροῦσαν αὐτοῖς ἑκα-
 στοὶ χῶραν, ὑφ' ὧν πολλοὶ Ῥωμαίων ἐβλάπτοντο.
 ἀφικομένων δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως πρεσβευτῶν καὶ τὰ
 δίκαια Ῥωμαίοις ἀξιούντων ὑπέχειν κατὰ τὰς συνθή- 52
 20 κας, οὔτε γινώσκειν ἐσκήπτοντο τῶν περὶ τὰ λη-
 στήρια κατηγορουμένων οὐθέν ὥς οὐ μετὰ κοινῆς
 γνώμης γεγονότων οὔτε ὑπόδικοι γενέσθαι Ῥωμαίοις
 περὶ οὐθενὸς πράγματος· οὐδὲ γὰρ πρὸς ἐκείνους
 ποιήσασθαι τὰς συνθήκας, ἀλλὰ πρὸς Τύλλον, τελευ-
 25 τήσαντος δὲ τοῦ Τύλλου λελύσθαι σφίσι τὰς περὶ τῆς
 εἰρήνης ὁμολογίας. ἀναγκασθεὶς δὲ διὰ ταύτας τὰς
 [αἰτίας καὶ] ἀποκρίσεις τῶν Λατίνων ὁ Μάρκιος ἐξά-
 γει στρατιὰν ἐπ' αὐτοὺς καὶ προσκαθεζόμενος τῷ
 Πολιτωρίῳ, πρὶν ἐπικουρίαν τινὰ τοῖς πολιορκουμέ-
 30 νοις ἐκ τῶν ἄλλων ἀφικέσθαι Λατίνων, παραλαμβάνει
 τὴν πόλιν καθ' ὁμολογίας· οὐ μέντοι διέσθηκε τοὺς
 ἀνθρώπους δεινὸν οὐθέν, ἀλλ' ἔχοντας τὰ σφέτερα

πανδημει μετήγαγεν εἰς Ῥώμην καὶ κατένειμεν εἰς φυλάς.

XXXVIII. Τῷ δ' ἐξῆς ἐνιαυτῷ Λατίνων εἰς ἔρημον τὸ Πολιτώριον ἐποίκους ἀποστειλάντων καὶ τῶν Πολιτωρίωνων χώραν ἐπεροαζομένων ἀναλαβὼν 5 τὴν δύναμιν ὁ Μάρκιος ἤγεεν ἐπ' αὐτοὺς. προελθόντων δὲ τοῦ τείχους τῶν Λατίνων καὶ παραταξαμένων νικῆσας αὐτοὺς παραλαμβάνει τὴν πόλιν τὸ δεύτερον. ἐμπρήσας δὲ τὰς οἰκίας καὶ τὸ τεῖχος κατασκάψας, ἵνα μηδὲν αὐθις ὀρμητήριον ἔχοιεν οἱ πολέμοι μηδ' ἐρ- 10 γάζοιντο τὴν γῆν, ἀπῆγε τὴν στρατιάν. τῷ δ' ἐξῆς ἔτει Λατίνοι μὲν ἐπὶ Μεθύλλειαν πόλιν στρατεύσαντες, ἐν ᾗ Ῥωμαίων ἦσαν ἄποικοι, προσκαθεζόμενοι τῷ τείχει καὶ πανταχόθεν ποιησάμενοι τὰς προσβολὰς αἰρουῶσιν αὐτὴν κατὰ κράτος. Μάρκιος δὲ Τελ- 15 λήνας πόλιν τῶν Λατίνων ἐπιφανῆ κατὰ τὸν αὐτὸν αἰρεῖ χρόνον ἐκ παρατάξεώς τε νικῆσας καὶ διὰ τειχομαχίας παραστησάμενος τοὺς τε ἄλόντας οὐδὲν ὧν εἶχον ἀφελόμενος εἰς Ῥώμην μετήγαγε καὶ τῆς πόλεως εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν τόπον ἀπεμέρισε· Με- 20 θύλλειάν τε τριετὴ χρόνον ὑπὸ τοῖς Λατίνοις γενομένην τῷ τετάρτῳ κομίζεται πάλιν ἐνιαυτῷ πολλαῖς καὶ μεγάλαις παραστησάμενος μάχαις. καὶ μετ' οὐ πολὺ τὴν Φικαναίων αἰρεῖ πόλιν, ἣν τρίτῳ πρότερον ἐνιαυτῷ λαβὼν καθ' ὁμολογίας καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς 25 ἅπαντας εἰς Ῥώμην μεταγαγὼν, ἄλλο δὲ τῆς πόλεως οὐδὲν κακώσας, ἐπιεικέστερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον ἔδοξε βουλευσασθαι. ἀποίκους γὰρ ἀποστείλαντες εἰς αὐτὴν οἱ Λατίνοι καὶ τὴν χώραν αὐτῶν διακατέχοντες αὐτοὶ τὴν τῶν Φικαναίων ἐκαρποῦντο, 30 ὥστε ἠναγκάσθη πάλιν ὁ Μάρκιος τὸ δεύτερον ἐπὶ

τὴν πόλιν στρατεῦσαι καὶ μετὰ πολλῆς πραγματείας κύριος αὐτῆς καταστάς ἐμπροῆσαι τε τὰς οἰκίας καὶ τὰ τείχη κατασκάψαι.

- XXXVIII. Μετὰ τοῦτο γίνονται Λατίνων τε καὶ
 5 Ῥωμαίων μεγάλαις δυνάμεσι παραταξαμένων μάχαι διτταί. τῇ μὲν οὖν προτέρᾳ μέχρι πολλοῦ διαγωνισάμενοι καὶ δόξαντες ἰσόρροποι γεγονέναι διεκρίθησαν καὶ ἐπὶ τοὺς ἰδίους ἑκάτεροι χάρακας ἀπηλλάγησαν, τῇ δ' ὑστέρα Ῥωμαῖοι νικῶσι τοὺς Λατίνους καὶ μέχρι
 10 στρατοπέδου διώκουσι. μετὰ δὲ τὰς μάχας ταύτας ἄγων μὲν ἐκ παρατάξεως οὐδεὶς αὐτοῖς ἔτι πρὸς ἀλλήλους συνέστη, καταδρομαὶ δὲ τῆς ὁμόρου χώρας ὑπ' ἀμφοτέρων ἐγίνοντο συνεχεῖς καὶ συμπλοκαὶ τῶν περιπόλων τῆς γῆς ἱππέων τε καὶ ψιλῶν, ἐν αἷς ἐπε-
 15 κράτουν ὥς τὰ πολλὰ Ῥωμαῖοι δύναμιν ὑπαιθρον ἔχοντες ἐν τοῖς ἐπικαίροις φρουρίοις ὑποκαθημένην, ἧς ὁ Τυρρηνὸς Ταρκύνιος ἡγεῖτο. ἀπέστησαν δὲ καὶ Φιδηναῖοι Ῥωμαίων κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους οὐκ ἐκ τοῦ φανεροῦ τὸν πόλεμον ἀναδείξαντες, ἀλλὰ κατ'
 20 ὀλίγους καὶ κρύφα τὴν χώραν αὐτῶν καταδρομαῖς κακουργοῦντες· ἐφ' οὓς ὁ Μάρκιος εὐζώνῳ στρατιᾷ ἐλάσας, πρὶν ἢ παρασκευάσασθαι τοὺς Φιδηναίους τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, ἐγγὺς τῆς πόλεως τίθεται τὸν χάρακα. οἱ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀγνοεῖν ἐσκήπτοντο
 25 ἀντὶ πόλεων ἀδικημάτων στρατὸς ἐπ' αὐτοὺς Ῥωμαίων ἀφίκεται, τοῦ δὲ βασιλέως εἰπόντος ὅτι δίκας παρ' αὐτῶν ἡκεὶ ληψόμενος ὦν διήρπασάν τε καὶ κατέβλαψαν αὐτοῦ τὴν γῆν, ἀπελογοῦντο πρὸς ταῦτα ὥς οὐ
 30 ἦτοῦντο εἰς διάγνωσίν τε καὶ ζήτησιν τῶν ἐνόχων ταῖς αἰτίαις καὶ πολλὰς κατέτριψαν ἡμέρας πρᾶτοντες μὲν οὐδὲν τῶν δεόντων, ἐπικαλούμενοι δὲ

κρύφα τοὺς συμμάχους καὶ περὶ κατασκευὴν ὧπων γινόμενοι.

XXXX. Μαθὼν δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὁ Μάρκιος ὑπονόμους ὥρυττεν ἀπὸ τῆς ἰδίας παρεμβολῆς ἀρξάμενος ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ ἐπειδὴ τέλος 5 εἶχεν ἤδη τὸ ἔργον, ἀναστήσας τὸν στρατὸν ἤγεν ἐπὶ τὴν πόλιν, μηχανάς τε πολλὰς καὶ τᾶλλα πρὸς τειχομαχίαν κατεσκευασμένα ἐπαγόμενος, οὐ καθ' ὃν αἱ διώρυγες ἐγίνοντο τοῦ τείχους τόπον, ἀλλὰ καθ' ἕτερον. τῶν δὲ Φιδηναίων ἐπὶ τὰ πολιορκού- 10 μενα μέρη τῆς πόλεως συνδραμόντων ἀνδρῶν καὶ τὰς προσβολὰς γενναίως ἀποτριβομένων, ἀπαναστομώσαντες τὰ πέφατα τῶν ὑπονόμων οἱ ταχθέντες ἐπὶ τούτῳ Ῥωμαῖοι ἐντὸς ἐγεγόνεσαν τοῦ περιβόλου καὶ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας διαφθείραντες ἀνοίγουσι τοῖς 15 πολιορκοῦσι τὰς πύλας. πολλῶν δ' ἐν τῇ καταλήψει τῆς πόλεως ἀπολλυμένων τοὺς λοιποὺς τῶν Φιδηναίων ὅπλα τε παραδοῦναι κελεύσας ὁ Μάρκιος καὶ εἰς ἓνα τόπον τῆς πόλεως ἅπαντας προκηρύξας συνελθεῖν, ὀλίγους ἐξ αὐτῶν τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως μά- 20 στιξιν αἰκισάμενος ἀπέκτεινεν, οἰκίας δὲ ἀπάντων διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐπιτρέψας καὶ φρουρὰν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν ἀξιόχρεων ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ Σαβίνους. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι διέμειναν ἐν ταῖς ὁμολογίαις, ἃς ἐποιήσαντο περὶ τῆς εἰρήνης πρὸς 25 βασιλέα Τύλλον, ἀλλ' ἐμβαλόντες εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐδήουν αὐτῆς τὴν ὁμορον, μαθὼν τε ὁ Μάρκιος παρὰ τε κατασκόπων καὶ αὐτομόλων τὸν καιρὸν τῆς ἐπιχειρήσεως ἐσκεδασμένων τῶν Σαβίνων καὶ λεηλατούντων τοὺς ἄγρους αὐτὸς μὲν ἅμα τοῖς πεζοῖς 30 ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων ἀφικόμενος ὀλίγην ἔχοντα φυλακὴν καταλαμβάνει τὸ ἔρμα ἐξ ἐφόδου,

Ταρκύνιου δὲ τοὺς ἱππεῖς ἄγοντα ἐπὶ τοὺς ἐν προνο-
μαῖς ἐσκεδασμένους ἐπείγεσθαι ἐκέλευε. μαθόντες
δὲ οἱ Σαβῖνοι τὴν ἵππον τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ σφᾶς
ἐλαύνουσαν ἀφέντες τὴν λείαν καὶ τὰς ἄλλας ὥφε- 52
5 λείας, ὅσας ἔφερόν τε καὶ ἤγον, ἔφρευγον ἐπὶ τὸν
χάρακα· ὥς δὲ κακείνον ἐγνωσαν κατεχόμενον ὑπὸ
τῶν πεζῶν, ἀποροῦντες ὅπῃ τράποιντο συνέτεινον
εἰς ὕλας τε καὶ ὄρη. διωκόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν ψιλῶν
καὶ τῶν ἱππέων ὀλίγοι μὲν τινες ἐσώθησαν, οἱ δὲ
10 πλείους διεφθάρησαν. καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν ταύ-
την πρεσβευσάμενοι πάλιν εἰς Ῥώμην εἰρήνης τυγ-
χάνουσιν οἷας ἐβούλοντο. ἔτι γὰρ ὁ πρὸς τὰς Λα-
τίνων πόλεις συνεστηκὸς τοῖς Ῥωμαίοις πόλεμος
ἀναγκαίως ἐποίει τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς ἀνο-
15 χάς τε καὶ διαλύσεις.

XXXXI. Τετάρτῳ δὲ μάλιστα μετὰ τόνδε τὸν
πόλεμον ἐνιαυτῷ Μάρκιος ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς
τὴν τε πολιτικὴν δύναμιν ἄγων καὶ τὴν συμμαχικὴν
μεταπεμψάμενος ὕσιν ἐδύνατο πλείστην ἐστράτευσεν
20 ἐπὶ Οὐιεντανοὺς καὶ πολλὴν τῆς χώρας αὐτῶν ἐδήω-
σεν. ἐκεῖνοι δ' ἤρξαντο ἐνιαυτῷ πρότερον εἰς τὴν 52
Ῥωμαίων γῆν ἐμβαλόντες καὶ πολλὰς μὲν ἀρπαγὰς
χρημάτων, πολὺν δὲ φθόρον ἀνθρώπων ποιήσαντες·
στρατιᾶς δὲ πολλῆς παρὰ τῶν Οὐιεντανῶν ἐξελθού-
25 σης καὶ πέραν τοῦ Τεβέρτιος ποταμοῦ πρὸς τῇ Φιδη-
ναίων πόλει χάρακα θεμένης ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν
ἤγεν ὥς εἶχε τάχους καὶ πρῶτον μὲν τῶν ἐπὶ τὴν
χώραν ἐξόδων αὐτοὺς ἀπέκλεισεν ἱπποκρατῶν, ἔπειτ'
εἰς παράταξιν προελθεῖν ἀναγκάσας ἐνίκησε καὶ τοῦ
30 χάρακος αὐτῶν ἐκράτησε. χωρήσαντος δὲ αὐτῷ καὶ
τούτου κατὰ γνώμην τοῦ πολέμου τὴν ἐπινίκιον
πομπὴν καὶ τὸν εἰωθότα θρίαμβον τοῖς θεοῖς κατή-

γαγεν εἰς τὴν πόλιν ἀφικόμενος. δευτέρῳ δ' ὕστερον
 ἔτει πάλιν τῶν Οὐνεντανῶν λυσάντων ἃς ἐποιήσαντο
 πρὸς αὐτὸν ἀνοχὰς καὶ τὰς ἄλας ἀξιούντων ἀπολα-
 βεῖν, ὧν ἐπὶ Ῥωμύλου βασιλέως καθ' ὁμολογίας ἀπέ-
 5 στησαν, ἑτέραν τίθεται πρὸς αὐτοὺς μάχην πρὸς ταῖς 5
 ἄλαῖς μείζονα τῆς προτέρας, ἣν εὐπειτῶς ἐνίκησε,
 καὶ τὰς ἄλας ἐξ ἐκείνου κατεῖχεν ἀναμφιλόγως. τὰ
 δὲ ἀριστεῖα καὶ ἐκ ταύτης ἔλαβε τῆς μάχης ὁ τῶν ἱπ-
 πέων ἡγεμὼν Ταρκύνιος, καὶ αὐτὸν ὁ Μάρκιος ἄνδρα
 πάντων κράτιστον ἡγησάμενος τὰ τε ἄλλα σεμνύνων 10
 διετέλει καὶ εἰς τὸν τῶν πατρικίων τε καὶ βουλευτῶν
 ἀριθμὸν κατέγραψεν. ἐγένετο δὲ καὶ πρὸς τὸ τῶν
 Οὐολούσκων ἔθνος τῷ Μαρκίῳ πόλεμος ληστηρίων
 κάκειθεν ἐξιόντων ἐπὶ τοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀγρούς·
 καὶ στρατεύσας ἐπ' αὐτοὺς μεγάλη χειρὶ πολλὴν πε- 15
 ριεβάλετο λείαν πόλει τε αὐτῶν Οὐελίτραις προσκα-
 θεζόμενος ἀπετάφρυνε καὶ περιεχαράκου καὶ τειχο-
 μαχίαν συνίστατο τῆς ὑπαίθρου κρατῶν. ἐξελθόντων
 δὲ σὺν ἱκετηρίαις τῶν πρεσβυτάτων καὶ τὰς τε βλά-
 βας διαλύσειν ὑποσχομένων, ὥς ἂν ὁ βασιλεὺς δι- 20
 30 καιώσῃ, καὶ τοὺς ἐνόχους ταῖς αἰτίαις ἐπὶ δίκην παρ-
 ἔξειν ὁμολογούντων, ἀνοχὰς πρὸς αὐτοὺς ποιησάμε-
 νος καὶ τὰ δίκαια παρ' ἐκόντων λαβὼν εἰρήνην καὶ
 φιλίαν συντίθεται.

XXXXII. Ἐκ δὲ τοῦ Σαβίνων ἔθνους αὐτίς ἔτε- 25
 ροί τινες τῆς Ῥωμαίων οὕπω πεπειραμένοι δυνά-
 μεως, * * πόλιν οἰκοῦντες εὐδαίμονα καὶ μεγάλην,
 ἐγκαλεῖν μὲν αὐτοῖς οὐδὲν ἔχοντες, φθονεῖν δὲ ταῖς
 εὐτυχίαις ἀναγκαζόμενοι μείζουσιν ἢ κατὰ λόγον γινο-
 μέναις, ἄνθρωποι δεινοὶ τὰ πολέμια τὸ μὲν πρῶτον 30
 ἀπὸ ληστηρίων καὶ καταδρομῆς ἀγρῶν ὀλίγοι συν-
 ελθόντες ἤρξαντο, ἔπειτα δελεαζόμενοι ταῖς ὠφελείαις

- φανερὰν ποιοῦνται στρατεῖαν ἐπ' αὐτοὺς καὶ τῆς ὁμόρου πολλὴν λεηλατοῦντες ἐκάκωσαν ἰσχυρῶς. οὐ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς οὔτε τὰς ὠφελείας ἀπάγειν οὔτ' αὐτοῖς ἀθώοις ἀπελθεῖν, ἀλλ' ἐκβοηθήσας κατὰ
- 5 σπουδὴν ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς καὶ πλησίον τῆς ἐκείνων παρεμβολῆς θέμενος τὸν χάρακα προελθεῖν αὐτοὺς ἠνάγκασεν εἰς μάχην. ἐγένετο μὲν οὖν μέγας ἀγὼν καὶ πολλοὶ παρ' ἀμφοτέρων ἔπεσον, ἐκράτησαν δὲ Ῥωμαῖοι κατὰ τὸ ἔμμονόν τε καὶ φερέπονον, ὧν
- 10 ἐθάδες ἦσαν ἐκ πλείστου, καὶ περιεγένοντο παρὰ πολὺ τῶν Σαβίνων τοῖς τε φεύγουσιν αὐτῶν ἐπὶ τὸν χάρακα σκοράσι καὶ ἀσυντάκτοις ἐκποδὸς ἐπόμενοι πολὺν ἐποιοῦν φόνον. κρατήσαντες δὲ καὶ τῆς παρεμβολῆς αὐτῶν παντοδαπῶν χρημάτων γεμούσης καὶ
- 15 τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς ἔλαβον οἱ Σαβίνοι κατὰ τὰς προνομὰς, ἀπολαβόντες ἀπῆεσαν ἐπ' οἴκου. αἱ μὲν δὴ πολεμικαὶ πράξεις τοῦδε τοῦ βασιλέως αἱ μνήμης καὶ λόγον παρὰ Ῥωμαίοις τυγχάνουσαι τοιαύδε τινὲς λέγονται γενέσθαι· πολιτικαὶ δὲ ἃς ἔρχομαι λέξων.
- 20 XXXXIII. Πρῶτον μὲν τῇ πόλει μοῖραν οὐ μικρὰν προσέθηκεν ἐντειχίσας τὸν λεγόμενον Ἀουεντινον· ἔστι δὲ λόφος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς ὀκτωκαίδεκά που σταδίων τὴν περίμετρον, ὃς τότε μὲν ὕλης παντοδαπῆς μεστὸς ἦν, πλείστης δὲ καὶ καλλίστης τῆς δάφνης,
- 25 ἐφ' ἧς Λαυρήτον ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται τόπος τις ἐξ αὐτοῦ· νῦν δὲ οἰκιῶν ἔστι πλήρης ἅπας, ἐνθα σὺν πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἱδρύται, εἰργεται δὲ ἀφ' ἐτέρου τῶν συμπεριεχομένων τῇ Ῥώμῃ λόφων τοῦ καλουμένου Παλλαντίου, περὶ ὃν ἡ
- 30 πρώτη κατασκευασθεῖσα πόλις ἰδρύθη, βαθείᾳ καὶ στενῇ φάραγγι. ἐν δὲ τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐχώσθη πᾶς ὁ μεταξὺ τῶν λόφων ἀνλῶν. τοῦτον δὲ τὸν λό-

φρον ἐπιτείχισμα κατὰ τῆς πόλεως ὄρων ἐσόμενον, εἴ
 τις αὐτῇ ἐπὶ στρατὸς τείχει καὶ τάφρῳ περιέλαβε
 καὶ τοὺς μεταχθέντας ἐκ Τελλήνης τε καὶ Πολιτωρίου
 καὶ τῶν ἄλλων πόλεων ὅσων ἐκράτησεν ἐν τούτῳ τῷ
 χωρίῳ καθίδρυσεν. Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τὸ πολίτευμα δ
 τοῦ βασιλέως παραδίδονται καλὸν ἅμα καὶ πραγματι-
 κόν, ἐξ οὗ μείζονά τε συνέβη γενέσθαι τὴν πόλιν
 ἐτέρας προσθήσει πόλεως καὶ πολλῇ χειρὶ πολεμίων
 ἐπιστρατευσάντων ἦτιον εὐληπτον·

XXXXIII. Ἐτερον δέ τι τοῦ προειρημένου πολι- 10
 τεύματος κρείττον, ὃ καὶ τοῖς κατὰ τὸν βίον ἅπασιν
 εὐδαιμονεστέραν αὐτὴν ἐποίησε καὶ πραγμάτων ἐπῆ-
 ρεν ἄψασθαι γενναιοτέρων. τοῦ γὰρ Τεβέριος ποτα-
 μοῦ καταβαίνοντος μὲν ἐκ τῶν Ἀπεννίνων ὄρων, παρ'
 αὐτὴν δὲ τὴν Ῥώμην ρεόντος, ἐμβάλλοντος δ' εἰς 15
 αἰγιαλοὺς ἀλιμένους καὶ προσεχεῖς, οὓς τὸ Τυρρηνι-
 κὸν ποιεῖ πέλαγος, μικρὰ δὲ καὶ οὐκ ἄξια λόγου τὴν
 Ῥώμην ὠφελούντος διὰ τὸ μηθὲν ἐπὶ ταῖς ἐκβολαῖς
 ἔχειν φρούριον, ὃ τὰς εἰσκομιζόμενας διὰ θαλάτ-
 της καὶ καταγομένας ἄνωθεν ἀγορὰς ὑποδέχεται τε 20
 καὶ ἀμείβεται τοῖς ἐμπορευομένοις, ἱκανοῦ δὲ ὄντος
 ἄχρι μὲν τῶν πηγῶν ποταμηγοῖς σκάφεσιν εὐμεγέθε-
 σιν ἀναπλεῖσθαι, πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν Ῥώμην καὶ
 θαλαττίαις ὀλκάσι μεγάλαις, ἐπίνειον ἔγνω κατα-
 σκευάζειν ἐπὶ ταῖς ἐκβολαῖς αὐτοῦ λιμένι χρησάμενος 25
 αὐτῷ τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ. εὐρύνεται τε γὰρ
 ἐπιπολὺ τῇ θαλάττῃ συνάπτων καὶ κόλπους λαμβάνει
 μεγάλους, οἷους οἱ κράτιστοι τῶν θαλαττίων λιμένων·
 ὃ δὲ μάλιστα θαυμάσειεν ἄν τις, οὐκ ἀποκλείεται τοῦ
 στόματος ὑπὸ τῆς θαλαττίας θινὸς ἐμφραττόμενος, ὃ 30
 πάσχουσι πολλοὶ καὶ τῶν μεγάλων ποταμῶν, οὐδ' εἰς
 ἔλη καὶ τέλματα πλανώμενος ἄλλοτε ἄλλῃ προκατανα-

κεκτημένος ἄλλως τε· καὶ τῆς ὀλιγαρχικῆς οἰκίας
 ὑπάρχων, συνσκευασμένος τὴν οὐσίαν ὅσῃν οἷός τ'
 ἦν ᾤχετο πλέων ἐκ τῆς Κορίνθου. ἔχων δὲ φίλους
 πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Τυρρηνῶν διὰ τὰς συνεχεῖς
 5 ἐπιμιξίας, μάλιστα δ' ἐν Ταρκυνίοις πόλει μεγάλη τε
 καὶ εὐδαίμονι τότε οὐσῇ, οἶκόν τε αὐτόθι κατασκευά-
 ζεται καὶ γυναικὰ ἐπιφανῆ κατὰ γένος ἄγεται. γενο-
 μένων δ' αὐτῷ δυεῖν παίδων Τυρρηνικὰ θέμενος
 αὐτοῖς ὀνόματα, τῷ μὲν Ἄρροντα, τῷ δὲ Λοκόμωνα
 10 καὶ παιδεύσας ἀμφοτέρους Ἑλληνικὴν τε καὶ Τυρρη-
 νικὴν παιδείαν, εἰς ἄνδρας ἐλθοῦσιν αὐτοῖς γυναῖκας
 ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκῶν λαμβάνει.

XXXVII. Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ὁ μὲν πρεσ-
 βύτερος αὐτοῦ τῶν παίδων γένος οὐδὲν καταλιπὼν
 15 ἐμφανὲς ἀποθνήσκει. καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐτὸς
 ὁ Δημάρατος ὑπὸ λύπης τελευτᾷ κληρονόμον ἀπάσης
 τῆς οὐσίας τὸν περιλειπόμενον τῶν παίδων Λοκό-
 μωνα καταλιπὼν· ὃς παραλαβὼν τὸν πατρικὸν πλοῦ-
 τον μέγαν ὄντα πολιτεύεσθαι τε καὶ τὰ κοινὰ πράτ-
 20 τειν καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀστῶν εἶναι προήρητο.
 ἀπελαννόμενος δὲ πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων
 καὶ οὐχ ὅπως ἐν τοῖς πρώτοις ἀριθμούμενος, ἀλλ'
 οὐδ' ἐν τοῖς μέσοις, ἀνιαρῶς ἔφερε τὴν ἀτιμίαν.
 ἀκούων δὲ περὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ὅτι πάντας
 25 ἀσμένως ὑποδεχομένη τοὺς ξένους ἀστοὺς ποιεῖται καὶ
 τιμᾷ κατὰ τὴν ἀξίαν ἕκαστον, ἐκεῖ μετενέγκασθαι τὴν
 οἰκῇσιν ἔγνω τὰ τε χρήματα πάντα συνσκευασάμενος
 καὶ τὴν γυναικὰ ἐπαγόμενος καὶ τῶν ἄλλων φίλων
 καὶ οἰκείων τοὺς βουλομένους· ἐγένοντο δὲ οἱ συν-
 30 ἀπαίρειν αὐτῷ προθυμηθέντες συχνοί. ὥς δὲ κατὰ
 τὸ καλούμενον Ἰανίκολον ἦσαν, ὅθεν ἡ Ῥώμη τοῖς
 ἀπὸ Τυρρηνίας ἐρχομένοις πρῶτον ἀφορᾶται, κατα-

πτὰς ἀετὸς ἄφνω καὶ τὸν πῖλον αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τῆς
 κεφαλῆς κείμενον ἀρπάσας, ἄνω πάλιν ἀνέπη κατὰ
 τὴν ἐγκύκλιον αἰώραν φερόμενος καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ
 περιέχοντος ἀέρος ἀπέκρυψεν· ἔπειτ' ἐξαίφνης ἐπι-
 τίθησι τῷ Λοκόμεωνι τὸν πῖλον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν 5
 ἀρμόσας ὥς πρότερον ἤρμοστο. θαυμαστοῦ δὲ καὶ
 παραδόξου πᾶσι τοῦ σημείου φανέντος ἡ γυνὴ τοῦ
 Λοκόμεωνος ὄνομα Τανακύλλα ἐμπειρίαν ἱκανὴν ἐκ
 πατέρων ἔχουσα τῆς Τυρρηνικῆς οἰωνοσκοπίας, λα-
 βούσα μόνον αὐτὸν ἀπὸ τῶν συνόντων ἡσπάσατό τε 10
 καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐνέπλησεν ὥς ἐξ ἰδιωτικῆς τύ-
 χης εἰς ἐξουσίαν βασιλικὴν ἐλευσόμενον. σκοπεῖν
 μέντοι συνεβούλευεν ὅπως παρ' ἐκόντων λήψεται
 Ῥωμαίων τὴν ἡγεμονίαν ἄξιον τῆς τιμῆς ταύτης ἑαυ-
 τὸν παρασχῶν.

15

XXXXVIII. Ὁ δὲ περιχαρὴς τῷ σημείῳ γενόμε-
 νος ἐπειδὴ ταῖς πύλαις ἤδη συνήγγιζεν, εὐξάμενος
 τοῖς θεοῖς ἐπιτελῆ γενέσθαι τὰ μαντεύματα καὶ σὺν
 ἀγαθαῖς εἰσελθεῖν τύχαις παρῆλθεν εἰς τὴν πόλιν·
 καὶ μετὰ τοῦτο συνελθὼν εἰς λόγους Μαρκίῳ τῷ βα- 20
 λεῖ πρώτῳ μὲν ἑαυτὸν ἐδήλωσεν ὅστις ἦν, ἐπειδὴ
 ὅτι κατοικεῖν ἐν τῇ πόλει βουλόμενος παρῆει πᾶσαν
 τὴν πατρικὴν οὐσίαν ἐπαγόμενος, ἦν εἰς τὸ κοινὸν
 ἔφη τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ Ῥωμαίων πόλει τιθέναι μεί-
 ζονα οὐσαν ἢ κατ' ἰδιώτην ἄνδρα κεκτῆσθαι. ἀσμένως 25
 δὲ τοῦ βασιλέως αὐτὸν ὑποδεξαμένου καὶ καταχωρί-
 2 σαντος ἅμα τοῖς συμπαροῦσιν αὐτῷ Τυρρηνῶν εἰς
 φυλὴν τε καὶ φράτραν, οἰκίαν τε κατασκευάζεται
 τόπον διαλαχὼν τῆς πόλεως τὸν ἀρκοῦντα καὶ γῆς
 λαμβάνει κληρὸν. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα διφκήσατο καὶ 30
 τῶν ἀστῶν εἰς ἐγεγόνει, μαθὼν ὅτι Ῥωμαίων ἐκάστω
 κοινόν τι ὄνομα κεῖται καὶ μετὰ τὸ κοινὸν ἔτερον, ὃ δὴ

συγγενικὸν αὐτοῖς ἐστὶ καὶ πατρωνυμικὸν, ἑξομοιού-
 σθαι καὶ κατὰ τοῦτο αὐτοῖς βουλόμενος Λεύκιον μὲν
 ἀντὶ Λοκόμωνος ἑαυτῷ τίθεται τὸ κοινὸν ὄνομα, Ταρ-
 κύνιον δὲ τὸ συγγενικὸν ἐπὶ τῆς πόλεως ἐν ᾗ γενέ-
 5 σεώς τε καὶ τροφῆς ἔτυχε· βασιλέως τε φίλος ἐν ὀλίγῳ
 πάνυ χρόνῳ γίνεται δῶρα διδούς, ὃν αὐτὸν ἐν χρεῖα
 μάλιστα γινόμενον ἡσθάνετο καὶ χορήματα παρέχων
 εἰς τὰς πολεμικὰς χρεῖας ὅσων ἐδεῖτο, ἐν δὲ ταῖς
 στρατείαις πάντων κράτιστα πεζῶν τε καὶ ἱππέων
 10 ἀγωνιζόμενος γνώμης τε ὅπου δεήσειεν ἀγαθῆς ἐν
 τοῖς πάνυ φρονίμοις τῶν συμβούλων ἀριθμούμενος. 54
 γενόμενος δὲ παρὰ τῷ βασιλεῖ τίμιος οὐδὲ τῆς ἄλλης
 Ῥωμαίων εὐνοίας διήμαρτεν, ἀλλὰ καὶ τῶν πατρι-
 κίων πολλοὺς ταῖς εὐεργεσίαις ὑπηγάγετο καὶ τὸ δη-
 15 μοτικὸν πλῆθος οἰκείως ἔχειν ἑαυτῷ παρεσκεύασεν
 εὐπροσηγόροις τε ἀσπασμοῖς καὶ κεχαρισμέναις ὁμι-
 λiais καὶ χρημάτων μεταδόσει καὶ ταῖς ἄλλαις φιλο-
 φροσύναις.

XXXXVIII. Τοιοῦτος μὲν δὴ τις ὁ Ταρκύνιος
 20 ἦν καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ζῶντός τε Μαρκίου πάν-
 των ἐγένετο Ῥωμαίων ἐπιφανέστατος καὶ τελευτή-
 σαντος ἐκείνου τῆς βασιλείας ὑπὸ πάντων ἄξιος ἐκρί-
 1 νθη. ἐπειδὴ δὲ παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, πρῶτον μὲν
 ἐπολέμησε τοῖς καλουμένοις Ἀπιολανοῖς πόλει τοῦ
 25 Λατίνων ἔθνους οὐκ ἀφανεῖ. οἱ γὰρ Ἀπιολανοὶ καὶ
 οἱ ἄλλοι σύμπαντες Λατῖνοι μετὰ τὸν Ἄγκου Μαρκίου
 θάνατον λελύσθαι τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολο-
 γίας οἰόμενοι ληστεiais τε καὶ προνομαῖς τὴν Ῥω-
 μαίων γῆν ἐπόρθουν· ἀνθ' ὧν τιμωρῆσάσθαι βου-
 30 λόμενος αὐτοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐξεστράτευσε πολλῇ
 δυνάμει καὶ τῆς γῆς αὐτῶν τὴν κρατίστην ἐδήλωσεν·
 ἀφικομένης δ' ἐκ τῶν πλησιοχώρων Λατίνων ἐπικου- 54

ρίας μεγάλης τοῖς Ἀπιολانوῖς διττὰς τίθεται πρὸς
 αὐτοὺς μάχας, κρατήσας δ' ἐν ἀμφοτέραις περὶ τὴν
 πολιορκίαν τῆς πόλεως ἐγένετο καὶ προσῆγε τοῖς τέλ-
 χεσι τὰς δυνάμεις ἐκ διαδοχῆς· οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως
 ὀλίγοι τε πρὸς πολλοὺς **μαχόμενοι καὶ κατ' οὐδένα και-** 5
 ρὸν ἀναπαύσεως τυγχάνοντες ἐξηρέθησαν σὺν χρόνῳ.
 ἀλούσης δὲ κατὰ κράτος τῆς πόλεως οἱ μὲν πλείους
 τῶν Ἀπιολανῶν μαχόμενοι κατεσφάγησαν, ὀλίγοι δὲ
 τὰ ὄπλα παραδόντες ἅμα τοῖς ἄλλοις λαφύροις ἐπρά-
 θησαν, παῖδές τε αὐτῶν καὶ γυναῖκες ἀνδραποδι- 10
 σθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων ἀπήχθησαν, καὶ ἡ πόλις διαρ-
 πασθεῖσα ἐνεπρήσθη. ταῦτα διαπραξάμενος ὁ βασι-
 λεὺς καὶ τὸ τεῖχος ἐκ θεμελίων κατασκάψας ἀπῆγε
 τὴν δύναμιν ἐπ' οἴκου καὶ μετὰ τοῦθ' ἐτέραν στρα-
 τιὰν ἀπῆγεν ἐπὶ τὴν Κρουστομερίνων πόλιν. αὕτη 15
 δὲ ἀποικία μὲν ἦν Λατίνων, προσεχώρησε δὲ Ῥω-
 μαίοις ἐπὶ τῆς Ῥωμύλου δυναστείας· Ταρκυνίου δὲ
 τὴν ἀρχὴν παραλαβόντος τὰ Λατίνων αὐτίς ἤρξατο
 5 φρονεῖν. οὐ μὴν ἐδέησέ γε καὶ ταύτην πολιορκίᾳ τε
 παραστήσασθαι καὶ πόνῳ· μαθόντες γὰρ οἱ Κρουστο- 20
 μερίνοι τό τε πλῆθος τῆς ἡκούσης ἐπ' αὐτοὺς δυνά-
 μεως καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν οὐδεμιᾶς αὐτοῖς
 ἐπικουρίας παρὰ τῶν ἄλλων Λατίνων ἀφικομένης
 ἀνέφωξαν τὰς πύλας καὶ προελθόντες οἱ πρεσβύτατοι
 τῶν πολιτῶν καὶ τιμιώτατοι παρεδίδοσαν αὐτῷ τὴν 25
 πόλιν ἀξιοῦντες ἐπεικῶς σφισι χρήσασθαι καὶ με-
 τρίως. τῷ δὲ κατ' εὐχὴν τὸ πρᾶγμα ἐφάνη καὶ παρ-
 ελθὼν εἰς τὸ τεῖχος ἀπέκτεινε μὲν οὐδένα Κρουστο-
 μερίνων, ὀλίγους δὲ πάνυ τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστά-
 σεως φυγαῖς αἰδίῳ ἐξημίωσε, τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασι 30
 τὰ σφέτερα συνεχώρησεν ἔχειν καὶ τῆς Ῥωμαίων
 πολιτείας μετέχειν ὥς πρότερον, τοῦ δὲ μηδὲν ἐτι

παρακινήσαι χάριν ἐποίκους αὐτοῖς κατέλιπε Ῥωμαίους.

L. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ Νωμεντανοῖς διανοηθεῖσι
 τῶν αὐτῶν τυχεῖν ἐξεγένετο. καὶ γὰρ οὔτοι ληστήρια
 5 πέμποντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων ἀγρούς πολέμιοι κατέ-
 ἐστησαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ προφανοῦς ταῖς Λατίνων πε-
 ποιθότες συμμαχίαις· στρατεύσαντος δ' ἐπ' αὐτοὺς
 Ταρκυνίου καὶ τῆς Λατίνων ἐπικουρίας ὑστεριζούσης
 οὐχ οἷοί τε ὄντες αὐτοὶ πρὸς τοσαύτην δύναμιν ἀντέ-
 10 χεῖν, ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως
 καὶ παρέδωκαν ἑαυτούς. οἱ δὲ τὴν καλουμένην Κολ-
 λατίαν κατοικοῦντες ἐπειράθησαν μὲν ἐλθεῖν διὰ
 μάχης πρὸς τὰς Ῥωμαίων δυνάμεις καὶ προῆλθον
 ἔξω τῆς πόλεως, ἐν πάσαις δὲ ταῖς συμπλοκαῖς ἐλατ-
 15 τούμενοι καὶ πληγὰς πολλὰς λαμβάνοντες ἠναγκά-
 σθησαν πάλιν εἰς τὸ τεῖχος καταφυγεῖν καὶ διεπέμ-
 ποντο πρὸς τὰς Λατίνων πόλεις αἰτούμενοι συμμα-
 χίαν. ὥς δὲ βραδύτερα τὰ παρ' ἐκείνων ἦν, καὶ κατὰ
 πολλὰ μέρη τοῦ τεύχους οἱ πολέμιοι τὰς προσβολὰς
 20 ἐποίουντο, παραδοῦναι τὴν πόλιν ἠναγκάσθησαν σὺν
 χρόνῳ. οὐ μέντοι τῆς αὐτῆς μετριότητος ἔτυχον, ἥς
 Νωμεντανοὶ τε καὶ Κρουστομερινοὶ, ἀλλ' ὅπλ' αὖτε ὁ
 βασιλεὺς ἀφείλετο καὶ εἰς χρήματα ἐξημίωσε καὶ
 φρουρὰν κατέλιπεν ἐν τῇ πόλει τὴν ἱκανὴν ἄρχειν τε
 25 αὐτῶν ἔταξε τὴν ἀνυπεύθυνον ἀρχὴν διὰ βίου Ταρ-
 κύνιον Ἀρροντα τὸν ἰδίου ἀδελφιδουῖν, ὃς μετὰ τὴν
 τελευτὴν τοῦ τε πατρὸς Ἀρροντος καὶ τοῦ πάππου
 Δημαράτου γενόμενος οὔτε τῶν πατρῶων οὔτε τῶν
 τοῦ πάππου χρημάτων τὴν προσήκουσαν ἐκληρονό-
 30 μῃσε μοῖραν καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν Ἠγέριος
 ἐπωνομάσθη. τοὺς γὰρ ἀπόρους καὶ πτωχοὺς οὕτως
 ἐπονομάζουσι Ῥωμαῖοι. ἐξ οὗ δὲ παρέλαβε τὴν ἐκείνης

τῆς πόλεως ἐπιμέλειαν αὐτός τε Κολλατίνος ἐπεκλή-
 θη καὶ πάντες οἱ ἀπ' ἐκείνου γενόμενοι. μετὰ δὲ τὴν
 Κολλατίας παράδοσιν ἐπὶ τὸν καλούμενον Κορνίκο-
 λον ὁ βασιλεὺς ἐστράτευσεν· ἦν δὲ κακείνη τοῦ Λατί-
 νων ἔθνους ἡ πόλις. λεηλατήσας δὲ τὴν χώραν 5
 αὐτῶν κατὰ πολλὴν ἄδειαν οὐδενος ὑπὲρ αὐτῆς
 ἀμυνομένου πρὸς αὐτὴν στρατεύεται τὴν πόλιν
 προκαλούμενος τοὺς ἄνδρας εἰς φιλίαν· οὐ βουλο-
 μένων δὲ αὐτῶν εἰς διαλλαγὰς ἔλθειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ
 τείχους τῇ ὀχυρότητι πεποιθότων καὶ συμμαχίας πολ- 10
 λαχόθεν ἥξειν οἰομένων, περὶ πάντα τὸν κύκλον τῆς
 πόλεως τὴν δύναμιν περιστήσας ἐτειχομάχει. οἱ δὲ
 Κορνικολανοὶ πολὺν μὲν χρόνον [ἀντείχον] ἀνδρείως
 ἀπομαχόμενοι [καὶ] πολλὰς τοῖς προσβαλοῦσι πληγὰς
 ἔδοσαν, κάμνοντες δὲ τῇ συνεχείᾳ τῶν πόνων καὶ 15
 οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἔτι γνώμην ἅπαντες φυλάττοντες
 (τοῖς μὲν γὰρ ἐδόκει παραδιδόναι τὴν πόλιν, τοῖς δὲ
 μέχρι παντὸς ἀντέχειν) δι' αὐτὸ τὸ στασιάζειν μάλιστα
 καταπονούμενοι κατὰ κράτος ἐάλωσαν. τὸ μὲν οὖν
 κράτιστον αὐτῶν μέρος ἐν τῇ καταλήψει τῆς πόλεως 20
 μαχόμενον διεφθάρη, τὸ δὲ ἄγεννές καὶ διὰ τοῦτο
 σωθὲν ἐν ἀνδραπόδων ἐπράθη λόγῳ γυναιξὶν ὁμοῦ
 καὶ τέκνοις, ἡ δὲ πόλις αὐτῶν διαρπασθεῖσα ὑπὸ τῶν
 0 κεκρατηκότων ἐνεπρήσθη. ἐφ' οἷς οἱ Λατῖνοι χαλε-
 πῶς φέροντες ἐψηφίσαντο κοινῇ στρατιὰν ἐπὶ Ῥω- 25
 μαίους ἐξαγαγεῖν καὶ παρασκευασάμενοι πολλὴν δύ-
 ναμιν εἰς τὴν κρατίστην χώραν αὐτῶν ἐνέβαλον, ἐξ
 ἧς αἰχμαλώτους τε πολλοὺς ἀπήγαγον καὶ λείας ἐγέ-
 νοντο μεγάλης κύριοι. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ἐξῆλθε
 μὲν ἐπ' αὐτοὺς τὴν εὐζωνόν τε καὶ ἐν ἐτοίμῳ δύνα- 30
 μιν ἐπαγόμενος, οὐκέτι δὲ καταλαβεῖν αὐτοὺς φθά-
 σας εἰς τὴν ἐκείνων χώραν ἐνέβαλε καὶ τὰ ὅμοια

διέθηκε. τοιαῦτα συνέβαινε πολλὰ παραλλὰξ ἑκα-
 τέροις ἐπὶ τὰς ὁμόρους χώρας ἐκστρατευομένοις ἐλατ-
 τώματά τε καὶ πλεονεκτήματα, μία δὲ αὐτῶν ἐκ παρα-
 τάξεως ἐγένετο μάχη Φιδήνης πόλεως πλησίον ἀπά-
 5 σαις συμβαλόντων ταῖς δυνάμεσιν, ἐν ᾗ πολλοὶ μὲν
 ἐπεσον ἀμφοτέρων, ἐνίκησαν δὲ Ῥωμαῖοι καὶ τοὺς
 Λατίνους ἠνάγκασαν λιπόντας τὸν χάρακα νύκτωρ εἰς
 τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπελθεῖν.

LI. Μετὰ δὲ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἔχων συντεταγμέ-
 10 νην τὴν Ῥωμαίων δύναμιν ὁ Ταρκύνιος ἐπὶ τὰς
 πόλεις αὐτῶν ἐχώρει λόγους προσφέρων περὶ φιλίας.
 οἱ δ' οὐτ' ἐν τῷ κοινῷ συνεστῶσαν ἔχοντες δύναμιν
 οὔτε ταῖς ἰδίαις παρασκευαῖς πεποιθότες ἐδέχοντο
 τὰς προκλήσεις, καὶ παρεδίδοσαν αὐτῷ τινες τὰς πό- 55
 15 λεις ὁρῶντες, ὅτι ταῖς μὲν ἀλούσαις κατὰ κράτος
 ἀνδραποδισμοὶ τε ἠκολούθουν καὶ κατασκαφαί, ταῖς
 δὲ προσχωρούσαις καθ' ὁμολογίας τὸ πειθαρχεῖν τοῖς
 κεκρατηκόσι μόνον, ἄλλο δὲ ἀνήκεστον οὐδέν. πρῶ-
 τον μὲν οὖν Φικόλνεοι προσέθεντο αὐτῷ πόλις ἀξιο-
 20 λογος ἐπὶ συγκειμένοις τισὶ δικαίοις, ἔπειτα Καμαρί-
 νοι, αἷς ἠκολούθησαν ἄλλαι τινὲς πολίχνη μικραὶ καὶ
 φρούρια ἐχυρά. ἐφ' οἷς ταραχθέντες οἱ λοιποὶ Λατί-
 νοι καὶ δεισάντες μὴ πᾶν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσεται τὸ
 ἔθνος εἰς τὴν ἐν Φερεντίνῳ συνελθόντες ἀγορᾶν
 25 ἐψηφίσαντο τὴν τε οἰκείαν δύναμιν ἐξ ἀπάσης πόλεως
 ἐξάγειν καὶ τῶν πλησιοχώρων ἔθνων τὰ κράτιστα πα-
 ρακαλεῖν, καὶ διεπρεσβεύοντο πρὸς Τυρρηνοὺς τε καὶ
 Σαβίνους αἰτούμενοι συμμαχίαν. Σαβῖνοι μὲν οὖν
 ὑπέσχοντο αὐτοῖς, ἐπειδὴν ἐκείνους ἐμβεβληκότας
 80 εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἀκούσωσιν, ἀναλαβόντες καὶ 55
 αὐτοὶ τὰ ὄπλα τὴν πλησίον αὐτῶν χώραν λεηλατή-
 σαι· Τυρρηνοὶ δὲ συμμαχίαν ἀποστέλλειν ὠμολόγη-

σαν, ἥς ἂν αὐτοὶ μὴ δεηθῶσιν, οὐχ ἅπαντες ἐπὶ τῆς αὐτῆς γενόμενοι γνώμης, ἀλλὰ πέντε πόλεις μόναι Κλουσῖνοί τε καὶ Ἀρρητῖνοι καὶ Οὐολατερρανοὶ Ῥουσιλανοὶ τε καὶ ἔτι πρὸς τούτοις Οὐετυλωνιάται.

LII. Ταύταις ἐπαρθέντες ταῖς ἐλπίσιν οἱ Λατῖνοι παρασκευασάμενοι δύναμιν οἰκείαν συκὴν καὶ τὴν παρὰ Τυρρηνῶν προσλαβόντες εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐνέβαλον, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκ τοῦ Σαβίνων ἔθνους αἱ τοῦ πολέμου κοινωνήσκειν αὐτοῖς ὑποσχόμεναι πόλεις τὴν προσομοροῦσαν αὐταῖς 10 χώραν ἐδήουν. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς παρασκευασάμενος καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν δύναμιν ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους διὰ ταχέων. Σαβίνοις μὲν οὖν ἅμα καὶ Λατῖνοις πολεμεῖν καὶ διαιρεῖν εἰς δύο μέρη τὴν δύναμιν οὐκ ἀσφα- 15 λές ὑπέλαβεν εἶναι, ἅπασαν δὲ τὴν στρατιὰν ἐπὶ Λατίνους ἄγειν ἐβουλεύσατο καὶ τίθεται πλησίον αὐτῶν τὸν χάρακα. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ὀκνηρῶς εἶχον ἑκάτεροι πάσαις ἀποκινδυνεύσαι ταῖς δυνάμεσι δεδιότες τὰς ἀλλήλων παρασκευὰς, ἀκροβολισμοὺς 20 δὲ κατιόντες ἐκ τῶν ἐρυμάτων οἱ ψιλοὶ παρ' ἑκατέρων συνεχεῖς ἐποιοῦντο καὶ ἦσαν ὥς τὰ πολλὰ ἰσόμαχοι· χρόνῳ δ' ὕστερον ἐμπεσούσης ἀμφοτέροις ἐκ τῶν τοιούτων ἀψιμαχιῶν φιλονεικίας ἐπιβοηθοῦντες ἑκάτεροι τοῖς σφετέροις, ὀλίγοι μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα 25 σύμπαντες ἠναγκάσθησαν ἐκ τῶν στρατοπέδων προελθεῖν. καὶ καταστάντες εἰς μάχην ἄνδρες οὔτε πολεμικῶν ἀγώνων ἀτριβεῖς οὔτε πλήθει πολὺ ἀποδέοντες ἀλλήλων πεζοὶ τε καὶ ἱππεῖς προθυμίᾳ τε ὠρμημένοι πρὸς τὸν πόλεμον ὁμοίᾳ καὶ κίνδυνον τὸν ἔσχατον 30 ἀναρριπτεῖν νομίσαντες ἡγωνίσαντο μὲν ἀμφοτέροι λόγου ἀξίως, διεκρίθησαν δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἰσόμαχοι

νυκτὸς ἐπιλαβούσης. ἡ μὲντοι μετὰ τὸν ἀγῶνα διά-
 νοια ἐκατέρων οὐχ ὁμοία γενομένη φανεροὺς ἐποίησε
 τοὺς κρείττον ἀγωνισαμένους τῶν ἑτέρων· τῇ γὰρ
 5 ἑξῆς ἡμέρᾳ Λατίνοι μὲν οὐκέτι προήεσαν ἐκ τοῦ χάρα-
 κος, ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐξαγαγὼν τὰς δυνά-
 μεις εἰς τὸ πεδῖον ἐτοιμὸς ἦν ἑτέραν ποιεῖσθαι μάχην
 καὶ μέχρι πολλοῦ κατέσχευ ἐν τάξει τὴν φάλαγγα.
 ὥς δ' οὐκ ἀντεπεξῆεσαν οἱ πολέμιοι, σκυλεύσας αὐ-
 τῶν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ἰδίους ἀνελόμενος σὺν
 10 πολλῷ αὐχῆματι ἀπῆγε τὴν στρατιὰν ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ
 χάρακα.

LIII. Ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις ἀφικομένης τοῖς Λα-
 τίνοις ἑτέρας παρὰ Τυρρηνῶν συμμαχίας δεύτερος
 ἀγὼν γίνεται πολὺν μείζων τοῦ προτέρου, ἐξ οὗ νίκην
 15 ἀναιρεῖται βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐπιφανεστάτην, ἧς
 αὐτὸς αἷτιος ὡμολογεῖτο ὑπὸ πάντων γεγενῆσθαι.
 καμνούσης γὰρ ἤδη τῆς Ῥωματικῆς φάλαγγος καὶ
 κατὰ τὸ ἀριστερὸν κέρας παραρρηγνυμένης μαθὼν
 τὸ γινόμενον ἐλάττωμα περὶ τοὺς σφετέρους (ἔτυχε δὲ
 20 τότε μαχόμενος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος) τὰς κρατί-
 στας τῶν ἱππέων ἱλας ἐπιστρέψας καὶ τῶν πεζῶν τοὺς
 ἀκμαιοτάτους ἀναλαβὼν ἦγε κατὰ νώτου τῆς ἑαυτοῦ
 στρατιᾶς καὶ παραλλάξας τὸ ἀριστερὸν κέρας ἤλαυνεν
 ἔτι προσωτέρω τῆς φάλαγγος. ἔπειτα ἐπιστρέψας ἐπὶ
 25 δόρυ καὶ τὰ κέντρα προσβαλὼν τοῖς ἱπποῖς εἰς πλα-
 γίους ἐμβάλλει τοὺς τῶν Τυρρηνῶν λόχους (οὗτοι
 γὰρ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν πολεμίων μαχόμενοι κέρατος
 ἐτρέψαντο τοὺς καθ' ἑαυτούς), ἐπιφανεῖς δ' αὐτοῖς
 ἀπροσδόκητος πολλὴν ἐκπληξιν καὶ ταραχὴν παρ-
 30 ἔσχεν. ἐν δὲ τούτῳ καὶ ἡ πεζὴ τῶν Ῥωμαίων δύναμις
 ἀναλαβοῦσα ἑαυτὴν ἐκ τοῦ προτέρου δέματος εἰς
 ἀντίπαλα ἐχώρει, καὶ μετὰ τοῦτο φόνος τε πολὺς

τῶν Τυρρηνῶν ἐγίνετο καὶ τροπὴ τοῦ δεξιοῦ κέρατος παντελῆς. Ταρκύνιος δὲ τοῖς ἡγεμόσι τῶν πεζῶν ἀκολουθεῖν κελεύσας ἐν κόσμῳ καὶ βάρην αὐτὸς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐχώρει τὸ τῶν πολεμίων ἐλαύνων τοὺς ἵππους ἀνὰ κράτος, ἰφθαλμοὺς δὲ τοὺς ἐκ τῆς 5 τροπῆς ἀνασχωμένους ἐγκρατὴς γίνεται τοῦ χάρακος εὐθύς ἐξ ἐφόδου. οἱ γὰρ ἐν αὐτῷ καταλειφθέντες οὔτε τὴν κατασχοῦσαν τοὺς σφετέρους συμφορὰν 10 προεγνωκότες οὔτε τοὺς προσιόντας ἱππεῖς γνωρίσαι διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου δυνηθέντες εἴασαν αὐτοὺς παρελθεῖν. ἀλούσης δὲ τῆς παρασκευῆς τῶν Λατίνων οἱ μὲν ἀναχωροῦντες ἐκ τῆς τροπῆς εἰς ἀσφαλῆ καταφυγὴν ὑπὸ τῶν καταλαβομένων αὐτὴν ἱππέων ἀπώλλυντο, οἱ δ' ἐκ τοῦ στρατοπέδου φεύγειν ὀρμήσαντες εἰς τὸ πεδλίον ὑπὸ τῆς Ῥωμαικῆς 15 φάλαγγος ὁμόσε χωρούσης ἀπέθνησκον, οἱ δὲ πλείους αὐτῶν ὠθούμενοί τε ὑπ' ἀλλήλων καὶ καταπατούμενοι περὶ τοῖς σκόλοψιν ἢ κατὰ τὰς τάφρους τὸν οἰκτιστὸν τε καὶ ἀγεννέστατον τρόπον διεφθάρησαν· ὥστ' ἠναγκάσθησαν οἱ περιλειπόμενοι τῆς σωτηρίας 20 οὐδένα πόρον εὑρεῖν δυνάμενοι παραδοῦναι τοῖς κερκρηκόσιν ἑαυτούς. γενόμενος δὲ ὁ Ταρκύνιος πολλῶν σωμάτων τε καὶ χρημάτων ἐγκρατὴς τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπέδοτο, τὰ δ' ἐν τῷ χάρακι καταληφθέντα τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο. 25

LIII. Ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Λατίνων ἤγε τὴν δύναμιν, ὥς μάχῃ τὰς μὴ προσχωρούσας αὐτῷ παραστησόμενος· οὐ μὴν ἐδέησέ γε αὐτῷ 56 τειχομαχίας. ἅπαντες γὰρ εἰς ἰκεσίας καὶ δεήσεις ἐτρέποντο καὶ πρέσβεις ἀπὸ τοῦ κοινοῦ πέμψαντες 30 καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἤξιουν ἐφ' οἷς αὐτὸς ἤβουλετο καὶ τὰς πόλεις παρέδοσαν. γενόμενος δὲ τῶν

πόλεων κατὰ τάσδε τὰς ὁμολογίας ὁ βασιλεὺς κύριος
 ἐπιεικέστατα πάσαις προσηνέχθη καὶ μετριώτατα.
 οὔτε γὰρ ἀπέκτεινεν οὔτε φεύγειν ἠνάγκασεν οὔτε
 χρήμασιν ἐξημίωσε Λατίνων οὐδένα γῆν τε αὐτοῖς
 5 καρποῦσθαι τὴν ἑαυτῶν ἐπέτρεψε καὶ πολιτεύμασι
 χρήσασθαι τοῖς πατρίοις ἐφῆκεν, ἀποδοῦναι δὲ αὐ-
 τοὺς ἐκέλευσε Ῥωμαίοις τοὺς τε αὐτομόλους καὶ
 τοὺς αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων θεράποντάς τε ἀπο-
 καταστήσαι τοῖς δεσπόταις ὅσων ἐγένοντο κατὰ τὰς
 10 προνομὰς κύριοι καὶ χρήματα ὅσα ἀφείλοντο τοὺς
 γεωργοὺς διαλυῖσαι καὶ εἴ τι ἄλλο κατέβλαψαν ἢ
 διέφθειραν ἐν ταῖς εἰσβολαῖς ἐπανορθῶσαι. ταῦτα
 δὲ ποιήσαντας εἶναι φίλους Ῥωμαίων καὶ συμμάχους
 ἅπαντα πράττοντας ὅσα ἂν ἐκείνοι κελεύωσιν. ὁ μὲν
 15 δὴ πρὸς Λατίνους συστάς Ῥωμαίοις πόλεμος εἰς τοῦτο
 τὸ τέλος κατέσκηψε, καὶ βασιλεὺς Ταρκύνιος τὸν ἐπι-
 νίκιον ἐκ τοῦ πολέμου τούτου κατήγαγε θρίαμβον.

LV. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει παραλαβὼν τὴν δύναμιν⁵⁵
 ἐπὶ Σαβίνους ἦγεν ἐκ πολλοῦ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ
 20 καὶ τὴν παρασκευὴν τὴν ἐφ' ἑαυτοὺς προεγνωκότας.
 οὐχ ὑπομείναντες δὲ εἰς τὴν ἑαυτῶν χώραν παρεῖναι
 τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀντιπαρασκευασάμενοι δύναμιν
 ἱκανὴν ἐχώρουν ὁμόσε. γενομένης δὲ αὐτοῖς μάχης
 περὶ τὰ μεθόρια τῆς χώρας ἄχρι νυκτὸς ἐνίκων μὲν
 25 οὐδέτεροι, πάννυ δ' ἰσχυρῶς ἐπόνησαν ἀμφοτέρω.
 ταῖς γοῦν ἐξῆς ἡμέραις οὔτε ὁ τῶν Σαβίνων ἡγεμὼν
 προῆγεν ἐκ τοῦ χάρακος τὰς δυνάμεις οὔτε ὁ τῶν
 Ῥωμαίων βασιλεὺς, ἀλλ' ἀναστρατοπεδεύσαντες ἀμ-
 φότεροι καὶ τῆς ἀλλήλων γῆς οὐδὲν κακώσαντες ἀπῆ-
 30 εσαν ἐπ' οἶκον. γνώμη δ' ἀμφοτέρων ἦν ὁμοία μεί-
 ζονα δύναμιν ἐτέραν ἐπὶ τὴν ἀλλήλων χώραν ἐξάγειν
 ἕαρος ἀρχομένου. ἐπεὶ δὲ παρεσκευάσθη αὐτοῖς,

πρότεροι μὲν ἐξῆλθον οἱ Σαβίνοι Τυρρηνῶν ἔχοντες
 3 [δύναμιν] ἱκανὴν [πρὸς] συμμαχίαν καὶ καταστρατο-
 πεδεύονται Φιδήνης πλησίον περὶ τὰς συμβολὰς τοῦ
 τε Ἀνίητος καὶ τοῦ Τεβέριος ποταμοῦ διτιτοὺς βαλό-
 μενοι τοὺς χάρακας ἐναντίους τε καὶ συνεχεῖς ἀλλή- 5
 λοις, μέσον ἔχοντες τὸ κοινὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν
 ποταμῶν ῥεῖθρον, ἐφ' οὗ κατεσκεύαστο γέφυρα ξυ-
 λόφρακτος σκάφαις ἀνεχομένη καὶ σχεδίαις ἡ ποιοῦσα
 ταχείας τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀφίξεις καὶ τὸν χάρακα
 ἔνα. πυθόμενος δὲ τὴν εἰσβολὴν αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος 10
 ἐξῆγε καὶ αὐτὸς τὸ Ῥωμαίων στρατεύμα καθιδρύεται
 τε μικρὸν ἀνωτέρω τῆς ἐκείνων στρατοπεδείας παρὰ
 τὸν Ἀνίητα ποταμὸν ἐπὶ λόφου τινὸς καρτεροῦ.
 ἀπάσῃ δὲ προθυμίᾳ πρὸς τὸν πόλεμον ὥρμημένων
 ἀμφοτέρων οὐδεὶς ἀγὼν ἐκ παρατάξεως οὔτε μελίων 15
 οὔτ' ἐλάσσων αὐτοῖς συνέστη. ἐφθασε γὰρ ὁ Ταρ-
 κύνιος ἀγχινόῃ στρατηγικῇ πάντα συντρίψας τὰ τῶν
 Σαβίνων πράγματα καὶ τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἀμ-
 φοτέρας ἀράμενος. τὸ δὲ στρατήγημα τοῦ ἀνδρὸς
 τοιόνδε ἦν. 20

LVI. Σκάφας ποταμηγοὺς καὶ σχεδίας ξύλων
 αὐτῶν καὶ φρυγάνων γεμούσας ἔτι δὲ πίσεως τε καὶ
 59 θείου παρασκευασάμενος ἐπὶ θατέρου τῶν ποταμῶν,
 παρ' ὃν αὐτὸς ἐστρατοπεδεύκει, ἔπειτα φυλάξας ἄνε-
 μον οὖριον περὶ τὴν ἑσθινὴν φυλακὴν πῦρ ἐνεῖναι 25
 ταῖς ὕλαις ἐκέλευσε καὶ μεθεῖναι τὰς σκάφας καὶ τὰς
 σχεδίας φέρεσθαι κατὰ ῥοὴν. αἱ δὲ ἐν ὀλίγῳ πάνυ
 χρόνῳ διελθοῦσαι τὸν μεταξὺ πόρον ἐμπίπτουσι τῇ
 γεφυρᾷ καὶ ἀνάπτουσιν αὐτὴν πολλαχόθεν. τῶν δὲ
 Σαβίνων ὡς εἶδον ἄφνω πολλὴν φλόγα φερομένην 30
 συνδραμόντων ἐπὶ τὴν βοήθειαν καὶ πάντα μηχανω-
 μένων ὅσα σβεστήρια τοῦ πυρὸς ἦν, ἤκεν ὁ Ταρ-

κύνιος περὶ τὸν ὄρθρον ἄγων συντεταγμένην τὴν Ῥω-
 μαίων δύναμιν καὶ προσβαλὼν θατέρῳ χάρακι τῶν
 μὲν πλείστων ἐκλελοιπότων τὰς φυλακὰς διὰ τὴν ἐπὶ
 τὰ καιόμενα ὁρμὴν, ὀλίγων δέ τινων πρὸς ἄλλην τρα-
 5 πομένων, ἐγκρατὴς αὐτοῦ γίνεται δίχα πόνου. ἐν ᾧ
 δὲ ταῦτα ἐπράττετο χρόνῳ καὶ τὸν ἕτερον τῶν Σα-
 βίνων χάρακα τὸν ἐπέκεινα τοῦ ποταμοῦ κείμενον
 ἑτέρα δύναμις Ῥωμαίων ἐπελθοῦσα αἶρει, ἣ προαπ-
 ἔσταλτο μὲν ὑπὸ Ταρκυνίου περὶ πρῶτον ὕπνον,
 10 διεληλύθει δὲ τὸν ἐκ τῶν δυεῖν ποταμῶν ἓνα γενό-
 μενον ἐν σκάφαις καὶ σχεδίαις καθ' ὃ μέρος περαι-
 ουμένη λήσεσθαι τοὺς Σαβίνους ἔμελλε, πλησίον δὲ
 τῆς ἑτέρας ἐγεγόνει παρεμβολῆς ἅμα τῷ θεάσασθαι
 τὴν γέφυραν καιομένην· τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῇ τὸ σύν-
 15 θημα τῆς ἐφόδου. τῶν δ' ἐν τοῖς χάραξι καταληφθέν-
 των οἱ μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μαχόμενοι κατεκόπη-
 σαν, οἱ δ' εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν ῥίψαντες
 ἑαυτοὺς οὐ δύνηθέντες ὑπερενεχθῆναι τὰς δίνας
 κατεπόθησαν· ἐφθάρη δέ τις αὐτῶν μοῖρα οὐκ ὀλίγη
 20 καὶ κατὰ τὴν βοήθειαν τῆς γεφύρας ὑπὸ τοῦ πυρός.
 λαβὼν δὲ ὁ Ταρκύνιος ἀμφοτέρω τὰ στρατόπεδα
 τὰ μὲν ἐν αὐτοῖς καταληφθέντα χρήματα τοῖς στρα-
 τιώταις ἐπέτρεψε διανείμασθαι, τοὺς δὲ αἰχμα-
 λώτους πολλοὺς πάνυ ὄντας Σαβίνων τε αὐτῶν καὶ
 25 Τυρρηνῶν εἰς Ῥώμην ἀγαγὼν διὰ πολλῆς εἶχε
 φυλακῆς.

LVII. Σαβίνοι μὲν οὖν ἐγνωσιμάχησαν ἀπὸ τῆς
 τότε συμφορᾶς βιασθέντες καὶ πρεσβευτὰς ἀποστέλ-
 λαντες ἀνοχὰς ἐποιήσαντο τοῦ πολέμου[σπονδὰς] ἐξαε-
 30 τεῖς, Τυρρηνοὶ δὲ ὀργῇ φέροντες ὅτι ἤττηντό τε ὑπὸ 561
 Ῥωμαίων πολλάκις καὶ ὅτι τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοῖς
 ὁ Ταρκύνιος οὐκ ἀπεδίδου πρεσβευσάμενοις, ἀλλ' ἐν

ὁμήρων κατεῖχε λόγῳ, ψήφισμα ποιοῦνται πάσας τὰς
 τῶν Τυρρηνῶν πόλεις κοινῇ τὸν κατὰ Ῥωμαίων πό-
 λεμον ἐκφέρειν, τὴν δὲ μὴ μετέχουσαν τῆς στρατείας
 ἐκσπονδον εἶναι. ταῦτ' ἐπικυρώσαντες ἐξῆγον τὰς
 δυνάμεις καὶ διαβάντες τὸν Τέβεριν ἀρχοῦ Φιδήνης 5
 τίθενται τὰ ὄπλα. γενόμενοι δὲ τῆς πόλεως ταύτης
 ἐγκρατεῖς διὰ προδοσίας στασιασάντων πρὸς ἀλλήλους
 τῶν ἐν αὐτῇ καὶ πολλὰ μὲν σώματα λαβόντες, πολ-
 λὴν δὲ λείαν ἐκ τῆς Ῥωμαίων χώρας ἐλαύνοντες
 ἀπῆλθον ἐπ' οἶκον, φρουρὰν ἐν τῇ Φιδήνῃ καταλι- 10
 πόντες ἀποχωρῶσαν. αὕτη γὰρ ἡ πόλις ὀρμητήριον
 αὐτοῖς ἔσεσθαι κράτιστον ἐδόκει τοῦ κατὰ Ῥωμαίων
 πολέμου. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος εἰς τοῦπιόν ἔτος
 Ῥωμαίους τε σύμπαντας καθοπλίσας καὶ παρὰ τῶν
 συμμάχων ὅσους ἐδύνατο πλείστους παραλαβὼν ἐξῆ- 15
 12 γεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἕαρος ἀρχομένου, πρὶν ἐκεί-
 νους συναχθέντας ἐξ ἀπασῶν τῶν πόλεων ἐπ' αὐτὸν
 ὥς πρότερου ἔλθειν· καὶ διελὼν εἰς δύο μοίρας ἄπα-
 σαν τὴν δύναμιν τῆς μὲν Ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς αὐτὸς
 ἡγούμενος ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Τυρρηνῶν ἐστράτευσε, 20
 τῆς δὲ συμμαχικῆς, ἐν ἣ τὸ πλεῖστον μέρος ἦν τῶν
 Λατίνων, Ἠγέριον τὸν ἑαυτοῦ συγγενῇ στρατηγὸν
 ἀποδείξας ἐπὶ τοὺς ἐν Φιδήνῃ πολεμίους ἐκέλευσε
 χωρεῖν· ἡ μὲν οὖν συμμαχικὴ πλεῖστον τῆς Φιδήνης
 τὸν χάρακα οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ χωρίῳ θεμένη διὰ τὸ 25
 καταφρονεῖν τῶν πολεμίων ὀλίγου τινὸς ἐδέησεν
 ἅπασα διαφθαρῆναι· οἱ γὰρ ἐν τῇ πόλει φρουραὶ
 βοήθειαν ἐτέραν παρὰ Τυρρηνῶν κρύφα μεταπεμψά-
 μενοι καὶ φυλάξαντες καιρὸν ἐπιτήδειον ἐξεληθόντες
 ἐκ τῆς πόλεως τὸν τε χάρακα τῶν πολεμίων ἔλαβον 30
 ἐξ ἐφόδου φάυλως φυλαττόμενον καὶ τῶν ἐξεληλυ-
 θότων ἐπὶ τὰς προνομὰς πολὺν εἰργάσαντο φόνον.

ἡ δὲ Ῥωμαίων δύναμις ἧς Ταρκύνιος ἡγεῖτο τὴν Οὐιεντανῶν κείρουσα καὶ λεηλατοῦσα χώραν καὶ πολλὰς ὠφελείας ἐξενεγκαμένη συνελθούσης ἐξ ἀπα-
 5 νωὶς ἐπικουρίας εἰς μάχην καταστᾶσα νίκην ἀναμφί-
 λογον αἰρεται· καὶ μετὰ τοῦτο διεξιούσα τὴν χώραν τῶν πολεμίων ἀδεῶς ἐπόρθει γενομένη τε πολλῶν μὲν σωμάτων ἐγκρατῆς, πολλῶν δὲ χρημάτων οἷα ἐξ εὐδαίμονος χώρας, τελευτῶντος ἤδη τοῦ θέρους
 10 οἰκαδε ἀπῆει.

LVIII. Οὐιεντανοὶ μὲν οὖν ἐξ ἐκείνης τῆς μάχης μεγάλως κακωθέντες οὐκέτι προήεσαν ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀνείχοντο κειρομένην τὴν χώραν ὀρῶντες. βα-
 σιλεὺς δὲ Ταρκύνιος τρισὶν εἰσβολαῖς χρησάμενος καὶ
 15 τριετὴ χρόνον ἀποστερήσας τοὺς Οὐιεντανοὺς τῶν ἐκ τῆς σφετέρας γῆς ἐπικαρπιῶν, ὥς ἐρημον ἐποίησε τὴν πλείστην καὶ οὐδὲν ἔτι βλάπτειν αὐτὴν εἶχεν, ἐπὶ τὴν Καιρητανῶν πόλιν ἦγε τὴν δύναμιν, ἣ πρότερον μὲν Ἀγυλλὰ ἐκαλεῖτο Πελασγῶν αὐτὴν κατοικούντων,
 20 ὑπὸ δὲ Τυρρηνοῖς γενομένη Καιρητα μετωνομάσθη, εὐδαίμων δ' ἦν εἰ καὶ τις ἄλλη τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ πό-
 λεων καὶ πολυάνθρωπος· ἐξ ἧς στρατιὰ μεγάλη μαχη-
 σομένη περὶ τῆς χώρας ἐξῆλθε καὶ πολλοὺς μὲν δια-
 φθείρασα τῶν πολεμίων, πολλῶ δ' ἔτι πλείους ἀπο-
 25 βαλοῦσα τῶν σφετέρων, εἰς τὴν πόλιν κατέφυγε. τῆς δὲ χώρας αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι κρατοῦντες ἄφθονα πάντα παρεχομένης συχνὰς διέτριψαν ἡμέρας, καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἀπάρσεως ἦν, ἄγοντες ὅσας οἰοί τε ἦσαν ὠφελείας ἀπῆεσαν ἐπ' οἴκου. Ταρκύνιος δ' ἐπειδὴ
 30 τὰ πρὸς Οὐιεντανοὺς ἐχώρησεν αὐτῷ κατὰ νοῦν, ἐπὶ τοὺς ἐν Φιδήνῃ πολεμίους ἐξάγει τὴν στρατιάν ἐκ-
 βαλεῖν τε βουλόμενος τὴν ἐν αὐτῇ φρουράν καὶ τοὺς

παραδόντας τοῖς Τυρρηνοῖς τὰ τεῖχη τιμωρήσασθαι
 προθυμούμενος. ἐγένετο μὲν οὖν καὶ ἐκ παρατάξεως
 μάχη τοῖς Ῥωμαίοις πρὸς τοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἐξελ-
 θόντας καὶ ἐν ταῖς τειχομαχίαις ἁγὼν καρτερός.
 ἑάλω δ' οὖν ἡ πόλις ~~κατὰ κράτος~~ καὶ οἱ μὲν φρουροὶ 5
 δεθέντες ἅμα τοῖς ἄλλοις τῶν Τυρρηνῶν αἰχμαλώτοις
 ἦσαν ἐν φυλακῇ, Φιδηναίων δὲ οἱ δοκοῦντες αἰτιοι
 γεγονέναι τῆς ἀποστάσεως οἱ μὲν ὑπὸ μαστίγων αἰ-
 κισθέντες ἐν τῷ φανερωῷ τοὺς αὐχένας ἀπεκόπησαν,
 5 οἱ δὲ φυγαῖς ἐξημιώθησαν αἰδίοις· τὰς δὲ οὐσίας 10
 αὐτῶν διέλαχον οἱ καταλειφθέντες Ῥωμαίων ἐποικοί
 τε καὶ φρουροὶ τῆς πόλεως.

LVIII. Τελευταία δὲ μάχη Ῥωμαίων καὶ Τυρ-
 ρηνῶν ἐγένετο πόλεως Ἡρήτου πλησίον ἐν τῇ Σαβί-
 νων γῇ. δι' ἐκείνης γὰρ ἐποιήσαντο τὴν ἐπὶ τοὺς 15
 Ῥωμαίους ἔλασιν οἱ Τυρρηνοὶ πεισθέντες ὑπὸ τῶν
 ἐκεῖ δυνατῶν, ὥς συστρατευσομένων σφίσι τῶν Σα-
 βίνων. αἱ γὰρ ἑξαετεῖς αὐτοῖς περὶ τῆς εἰρήνης πρὸς
 Ταρκύνιον ἀνοχαὶ διεληλύθεσαν ἤδη, καὶ πολλοῖς
 τῶν Σαβίνων πόθος ἦν ἐπανορθώσασθαι. τὰς προ- 20
 τέρας ἥτις ἐπιτεθραμμένης ἐν ταῖς πόλεσι νεότη-
 τος ἱκανῆς. οὐ μὲν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς ἡ πείρα κατὰ
 νοῦν θᾶττον ἐπιφυνείσης τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς,
 οὐδ' ἐξεγένετο παρ' οὐδεμιᾶς τῶν πόλεων κοινὴν
 ἀποσταλῆναι τοῖς Τυρρηνοῖς συμμαχίαν, ἀλλὰ ἐθε- 25
 λονταί τινες ἐπεκούρησαν αὐτοῖς ὀλίγοι μισθοῖς με-
 γάλοις ὑπαχθέντες. ἐκ ταύτης τῆς μάχης μεγίστης
 τῶν προτέρων γενομένης, ὅσας πρὸς ἀλλήλους ἐπολέ-
 30 μησαν, τὰ μὲν Ῥωμαίων πράγματα θαυμαστὴν ὄσην
 ἐπίδοσιν ἔλαβε νίκην ἐξενεγκαμένων καλλίστην, καὶ 30
 βασιλεὺς Ταρκυνίῳ τὴν τροπαιοφόρον πομπὴν κατὰ-
 γειν ἢ τε βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐψηφίσατο, τὰ δὲ τῶν

Τυρρηναῶν ἔπεσε φρονήματα [πάσας μὲν ἔξαποστει-
 λάντων εἰς τὸν ἀγῶνα τὰς ἐξ ἐκάστης πόλεως δυνά-
 μεις, ὀλίγους δὲ τινὰς ἐκ πολλῶν τοὺς διασωθέντας
 ὑποδεξαμένων. οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ παρατάξει μαχόμε-
 5 νοι κατεκόπησαν, οἱ δ' ἐν τῇ τροπῇ δυσχωρίαις ἐγκυ-
 ρήσαντες ἀνεξόδοις παρέδοσαν τοῖς κεκρατηκόσιν
 ἑαυτούς. τοιαύτης μέντοι συμφορᾶς πειραθέντες οἱ
 δυνατώτατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἔργον ἐποίησαν
 ἀνθρώπων φρονίμων. ἑτέραν γὰρ στρατιὰν ἐπ' αὐ-
 10 τοὺς ἔξαγαγόντος βασιλέως Τάρκυνίου συναχθέντες
 εἰς μίαν ἀγορὰν περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου διαλέ-
 γεσθαι πρὸς αὐτὸν ἐψηφίσαντο καὶ πέμπουσι τοὺς
 πρεσβυτάτους ἄνδρας καὶ τιμιωτάτους ἐξ ἐκάστης πό-
 λεως αὐτοκράτορας ἀποδείξαντες τῶν περὶ τῆς εἰρή-
 15 νης ὁμολογιῶν.

LX. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας αὐτῶν πολλὰ δια-
 λεχθέντων ἐπαγῶγὰ πρὸς ἐπιείκειαν καὶ μετριότητα 56
 καὶ τῆς συγγενείας, ἧς εἶχε πρὸς τὸ ἔθνος, ὑπομιμνη-
 σκόντων ἐν τοῦτο μόνον ἔφη παρ' αὐτῶν βούλεσθαι
 20 μαθεῖν, πότερον ἔτι διαφέρονται περὶ τῶν ἴσων καὶ
 ἐπὶ ῥήτοισι τισι τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας πάρεσι
 ποιησόμενοι, ἢ συγγινώσκουσιν ἑαυτοῖς κεκρατημέ-
 νοις καὶ τὰς πόλεις ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ. ἀποκριναμέ-
 νων δ' αὐτῶν ὅτι καὶ τὰς πόλεις ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ
 25 καὶ τὴν εἰρήνην στέρεξουσιν ἐφ' οἷς ἂν ποτε δικαίους
 αὐτῆς τύχωσι, περιχαρὴς ἐπὶ τούτοις γενόμενος,
 Ἀκούσατε νῦν, ἔφησεν, ἐφ' οἷς καταλύσομαι τὸν πό-
 λεμον δικαίοις καὶ τινὰς ὑμῖν δίδωμι χάριτας· ἐγὼ
 Τυρρηναῶν οὔτε ἀποκτεῖναι τινα πρόθυμός εἰμι
 30 οὔτε φυγάδα ποιῆσαι τῆς πατρίδος οὔτε ἀφαιρέ-
 σει τῶν ὑπαρχόντων ζημιῶσαι τὰς τε πόλεις ὑμῖν
 ἀφίημι πάσας ἀφρουρήτους καὶ ἀφορολογήτους καὶ

αὐτονομίους πολιτείας τε κόσμον ἐκάστη φυλάτ-
τειν συγχωρῶ τὸν ἀρχαῖον. διδοὺς δὲ ταῦθ' ὑμῖν ἐν
οἴομαι δεῖν ἀνθ' ὧν δίδωμι πάντων ὑπάρξαι μοι παρ'
3 ὑμῶν, τὴν ἡγεμονίαν τῶν πόλεων, ἧς κύριος μὲν
ἔσομαι καὶ μὴ βουλομένων ὑμῶν ἕως ἂν κρατῶ τοῖς 5
ὄπλοις, παρ' ἐκόντων δὲ μᾶλλον ἢ παρ' ἀκόντων τυ-
χεῖν αὐτῆς βούλομαι. ταῦτ' ἀπαγγέλλετε ταῖς πόλε-
σιν, ἐγὼ δὲ ὑμῖν ἐκ χειρὶ ἕως ἂν ἀφίκησθε παρῆξιν
ὑπισχνοῦμαι.

LXI. Ταῦτας λαβόντες οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρί- 10
σεις ὥχοντο καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας παρῆσαν οὐ
λόγους αὐτῷ μόνον φέροντες ψιλοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰ
σύμβολα τῆς ἡγεμονίας, οἷς ἐκόσμουσαν αὐτοὶ τοὺς
σφετέρους βασιλεῖς, κομίζοντες στεφανόν τε χρύσειον
καὶ θρόνον ἐλεφάντινον καὶ σκῆπτρον αἰτὸν ἔχον ἐπὶ 15
τῆς κεφαλῆς χιτῶνά τε πορφυροῦν χρυσοῦν καὶ
περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδῶν τε καὶ
Περσῶν ἐφόρουσαν οἱ βασιλεῖς, πλὴν οὐ τετραγώνον γε
τῷ σχήματι, καθάπερ ἐκεῖνα ἦν, ἀλλ' ἡμικύκλιον.
τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν ἀμφισμαῶν Ῥωμαῖοι μὲν τόγας, 20
Ἕλληνες δὲ τήβεννον καλοῦσιν, οὐκ οἶδ' ὁπόθεν μα-
θόντες· Ἑλληνικὸν γὰρ οὐ φαίνεται μοι τοῦνομα
εἶναι. ὥς δὲ τινες ἱστοροῦσι καὶ τοὺς δώδεκα πελέ-
κεις ἐκόμισαν αὐτῷ λαβόντες ἐξ ἐκάστης πόλεως ἓνα.
Τυρρηνικὸν γὰρ εἶναι ἔθος ἐδόκει ἐκάστου τῶν κατὰ 25
πόλιν βασιλέων ἓνα προηγείσθαι ῥαβδοφόρον ἅμα
τῇ δέσμῃ τῶν ῥάβδων πέλεκυν φέροντα· ἰεὶ δὲ κοινῇ
γίνοιτο τῶν δώδεκα πόλεων στρατεία, τοὺς δώδεκα
πελέκεις ἐνὶ παραδίδοσθαι τῷ λαβόντι τὴν αὐτοκράτορα
ἀρχήν. οὐ μὴν ἅπαντές γε συμφέρονται τοῖς ταῦτα 30
λέγουσιν, ἀλλὰ παλαιότερον ἔτι τῆς Ταρκυνίου δυνα-
στείας πελέκεις δώδεκα πρὸ τῶν βασιλέων φέρεσθαι

302
 φασί, καταστρέψασθαι δὲ τὸ ἔθνος τοῦτο Ῥωμύλον
 σὺν τοῖς ἄλλοις τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν. οὐδὲν δὲ κω-
 λύει τὸ μὲν εὖρημα Τυρρηνῶν εἶναι, χρήσασθαι δ'
 αὐτῷ πρῶτον Ῥωμύλον παρ' ἐκείνων λαβόντα, κο-
 σμιοῦσθαι δὲ Ταρκυνίῳ σὺν τοῖς ἄλλοις κόσμοις βασι-
 λικοῖς καὶ τοῖς δώδεκα πελέεσσι, ὥσπερ γε καὶ νῦν
 Ῥωμαῖοι τὰ σκῆπτρα καὶ τὰ διαδήματα δωροῦνται
 τοῖς βασιλεῦσι βεβαιοῦντες αὐτοῖς τὰς ἐξουσίας, 57
 ἐπεὶ καὶ μὴ λαβόντες γε παρ' ἐκείνων ἔχουσιν
 10 αὐτά.

LXII. Ταύταις ταῖς τιμαῖς ὁ Ταρκύνιος οὐκ εὐ-
 θὺς ἐχρήσατο λαβὼν, ὥς οἱ πλείστοι γράφουσι τῶν
 Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἀποδοὺς τῇ τε βουλῇ
 καὶ τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν εἰ ληπτέον αὐτά, ἐπει-
 15 δὴ πᾶσι βουλομένοις ἦν, τότε προσεδέξατο καὶ πάντα
 τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον ἕως εἰς τὸ χρεὼν μετέστη στεφά-
 νον τε χρύσειον ἐφόρει καὶ πορφυρᾶν ἐσθῆτα ποικί-
 λην ἡμιπλῆστον καὶ σκῆπτρον ἐλεφαντίνον ἔχων ἐπὶ
 θρόνου ἐκαθέζετο ἐλεφαντίνου, καὶ οἱ δώδεκα ῥαβ-
 20 δοῦχοι τοὺς πελέεσσι φέροντες ἅμα ταῖς ῥάβδοις δι-
 κάζοντι τε αὐτῷ παρίσταντο καὶ πορευομένου προ-
 ηγοῦντο. οὗτος ὁ κόσμος ἅπασιν καὶ τοῖς μετ' ἐκείνων
 τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ἔχουσι παρέμεινε καὶ μετὰ τὴν
 ἐκβολὴν τῶν βασιλέων τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπάτοις
 25 ἔξω τοῦ στεφάνου καὶ τῆς ποικίλης ἐσθῆτος· ταῦτα
 δ' αὐτῶν ἀφηρέθη μόνα τὰ φορτικά δόξαντα εἶναι
 καὶ ἐπίφθονα. πλὴν ὅταν ἐκ πολέμου νίκην κατὰ 57
 γόντες θριάμβου παρὰ τῆς βουλῆς ἀξιοθῶσι, τότε
 καὶ χρυσοφοροῦσι καὶ ποικίλαις ἀλουργίσιν ἀμφιέν-
 30 νυνται. ὁ μὲν οὖν πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς συστάς Ταρ-
 κυνίῳ πόλεμος ἔτη κατασχὼν ἑννέα τοιαύτην ἔσχε
 τὴν συντέλειαν.

LXIII. Ἐνὸς δὲ καταλειπομένου τοῦ Σαβίνων
 ἔθνους ἀντιπάλου Ῥωμαίοις ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς ἄνδρας
 τε μαχητὰς ἔχοντος καὶ χώραν νεμομένου πολλὴν καὶ
 ἀγαθὴν καὶ τῆς Ῥώμης οὐ πρόσω κειμένην, πολλὴν
 ἔσχεν ὁ Ταρκύνιος προθυμίαν καὶ τούτους ὑπαγα- 5
 γέσθαι καὶ προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον ἐγκαλῶν
 ταῖς πόλεσιν, ὅτι τοὺς ὑποσχομένους Τυρρηνοῖς ἐὰν
 ἀφίκωνται στρατὸν ἄγοντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν
 ἐκείνοις μὲν φίλας, Ῥωμαίοις δ' ἐχθρὰς ποιήσῃν τὰς
 σφετέρας πατρίδας οὐκ ἐβούλοντο ἐκδοῦναι. οἱ δὲ 10
 ἄσμενοί τε ὑποδέχονται τὸν πόλεμον οὐκ ἀξιοῦντες
 τοὺς δυνατωτάτους τῶν ἀστῶν ἀφαιρεθῆναι, καὶ
 πρὶν ἀφικέσθαι Ῥωμαίων δύναμιν ἐπὶ σφᾶς αὐτοὶ
 72 στρατὸν ἐξάγουσιν ἐπὶ τὴν ἐκείνων. βασιλεὺς δὲ
 Ταρκύνιος ὥς ἤκουσε διαβεβηκότας τοὺς Σαβίνους 15
 Ἀνίητα ποταμὸν καὶ λεηλατούμενα ὑπ' αὐτῶν τὰ περὶ
 τὴν παρεμβολὴν ἅπαντα, ἀναλαβὼν τὴν εὐζωνοτάτην
 Ῥωμαίων νεότητα ὥς εἶχε τάχους ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς διε-
 σπαρμένους ἐπὶ τὰς προνομὰς. ἀποκτείνας δὲ πολ-
 λοὺς αὐτῶν καὶ τὴν λείαν ὄσσην ἥγον ἀφελόμενος 20
 ἐγγὺς τῆς ἐκείνων παρεμβολῆς τίθεται τὸν χάρακα
 καὶ διαλιπὼν ὀλίγας τινὰς ἡμέρας, ἕως ἣ τε λοιπὴ
 δύναμις ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν ἀφίκετο καὶ αἱ
 παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουρίαι συνήχθησαν, κατέ-
 βαινεν εἰς τὸ πεδίον ὥς μαχησόμενος. 25

LXIII. Ἰδόντες δὲ τοὺς Ῥωμαίους οἱ Σαβίνοι
 προθύμως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦντας ἐξῆγον καὶ αὐ-
 τοὶ τὰς δυνάμεις οὔτε πλήθει λειπόμενοι τῶν πολε-
 μίων οὔτε ἀρετῇ καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο πᾶσαν
 ἀποδεικνύμενοι τόλμαν, ἕως ἣν αὐτοῖς εἰς μόνος ὁ 30
 πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους ἀγών. ἔπειτα μαθόντες
 ἐπιόντα σφίσι κατὰ νώτου στρατὸν πολεμίων ἑτερον

φάσι, καταστήσασθαι δὲ τὸ ἔθος τοῦτο Ῥωμύλον
 εὐθύς ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν. οὐθὲν δὲ κω-
 λύει τὸ μὲν εὖρημα Τυρρηνῶν εἶναι, χρήσασθαι δ'
 αὐτῷ πρῶτον Ῥωμύλον παρ' ἐκείνων λαβόντα, κο-
 5 μισθῆναι δὲ Ταρκυνίῳ σὺν τοῖς ἄλλοις κόσμοις βασι-
 λικοῖς καὶ τοὺς δώδεκα πελέκεις, ὥσπερ γε καὶ νῦν
 Ῥωμαῖοι τὰ σκῆπτρα καὶ τὰ διαδήματα δωροῦνται
 τοῖς βασιλεῦσι βεβαιοῦντες αὐτοῖς τὰς ἐξουσίας, 57
 ἐπεὶ καὶ μὴ λαβόντες γε παρ' ἐκείνων ἔχουσιν
 10 αὐτά.

LXII. Ταύταις ταῖς τιμαῖς ὁ Ταρκύνιος οὐκ εὐ-
 θύς ἐχρήσατο λαβὼν, ὥς οἱ πλείστοι γράφουσι τῶν
 Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἀποδοὺς τῇ τε βουλῇ
 καὶ τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν εἰ ληπτέον αὐτά, ἐπει-
 15 δὴ πᾶσι βουλομένοις ἦν, τότε προσεδέξατο καὶ πάντα
 τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον ἕως εἰς τὸ χρεῶν μετέστη στέφα-
 νόν τε χρύσειον ἐφόρει καὶ πορφυρεῶν ἐσθῆτα ποικί-
 λην ἡμπίσχετο καὶ σκῆπτρον ἐλεφάντινον ἔχων ἐπὶ
 θρόνον ἐκαθέζετο ἐλεφάντινον, καὶ οἱ δώδεκα ῥαβ-
 20 δοῦχοι τοὺς πελέκεις φέροντες ἅμα ταῖς ῥάβδοις δι-
 κάζοντί τε αὐτῷ παρίσταντο καὶ πορευομένου προ-
 ηγοῦντο. οὗτος ὁ κόσμος ἅπασι καὶ τοῖς μετ' ἐκείνον
 τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ἔχουσι παρέμεινε καὶ μετὰ τὴν
 ἐκβολὴν τῶν βασιλέων τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπάτοις
 25 ἔξω τοῦ στεφάνου καὶ τῆς ποικίλης ἐσθῆτος· ταῦτα
 δ' αὐτῶν ἀφηρέθη μόνα τὰ φορτικά· δόξαντα εἶναι
 καὶ ἐπίφθονα. πλὴν ὅταν ἐκ πολέμου νίκην κατά- 57
 γοντες θριαμβοῦν παρὰ τῆς βουλῆς ἀξιωθῶσι, τότε
 καὶ χρυσοφοροῦσι καὶ ποικίλαις ἀλουργίσιν ἀμφιέν-
 30 νυνται. ὁ μὲν οὖν πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς συστάς Ταρ-
 κυνίῳ πόλεμος ἔτη κατασχὼν ἐννέα τοιαύτην ἔσχε
 τὴν συντέλειαν.

LXIII. Ἐνὸς δὲ καταλειπομένου τοῦ Σαβίνων
 ἔθνους ἀντιπάλου Ῥωμαίοις ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς ἄνδρας
 τε μαχητὰς ἔχοντας καὶ χώραν νεμομένου πολλὴν καὶ
 ἀγαθὴν καὶ τῆς Ῥώμης οὐ πρόσω κειμένην, πολλὴν
 ἔσχεν ὁ Ταρκύνιος προθυμίαν καὶ τούτους ὑπαγα- 5
 γέσθαι καὶ προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον ἐγκαλῶν
 ταῖς πόλεσιν, ὅτι τοὺς ὑποσχομένους Τυρρηνοῖς ἐὰν
 ἀφίκωνται στρατὸν ἄγοντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν
 ἐκείνοις μὲν φίλας, Ῥωμαίοις δ' ἐχθρὰς ποιήσῃν τὰς
 σφετέρας πατρίδας οὐκ ἐβούλοντο ἐκδοῦναι. οἱ δὲ 10
 ἄσμενοί τε ὑποδέχονται τὸν πόλεμον οὐκ ἀξιοῦντες
 τοὺς δυνατωτάτους τῶν ἀστῶν ἀφαιρεθῆναι, καὶ
 πρὶν ἀφικέσθαι Ῥωμαίων δύναμιν ἐπὶ σφᾶς αὐτοὶ
 12 στρατὸν ἐξάγουσιν ἐπὶ τὴν ἐκείνων. βασιλεὺς δὲ
 Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε διαβεβηκότως τοὺς Σαβίνους 15
 Ἀνίητα ποταμὸν καὶ λεηλατούμενα ὑπ' αὐτῶν τὰ περὶ
 τὴν παρεμβολὴν ἅπαντα, ἀναλαβὼν τὴν εὐζωνοτάτην
 Ῥωμαίων νεότητα ὡς εἶχε τάχους ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς διε-
 σπαρμένους ἐπὶ τὰς προνομάς. ἀποκτείνας δὲ πολ-
 λούς αὐτῶν καὶ τὴν λείαν ὄσσην ἦγον ἀφελόμενος 20
 ἐγγὺς τῆς ἐκείνων παρεμβολῆς τίθεται τὸν χάρακα
 καὶ διαλιπὼν ὀλίγας τινὰς ἡμέρας, ἕως ἣ τε λοιπὴ
 δύναμις ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν ἀφίκετο καὶ αἱ
 παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουρίαι συνήχθησαν, κατέ-
 βαινεν εἰς τὸ πεδίον ὡς μαχησόμενος. 25

LXIII. Ἰδόντες δὲ τοὺς Ῥωμαίους οἱ Σαβίνοι
 προθύμως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦντας ἐξῆγον καὶ αὐ-
 τοὶ τὰς δυνάμεις οὔτε πλήθει λειπόμενοι τῶν πολε-
 μίων οὔτε ἀρετῇ καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο πᾶσαν
 ἀποδεικνύμενοι τόλμαν, ἕως ἣν αὐτοῖς εἰς μόνος ὁ 30
 πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους ἀγών. ἔπειτα μαθόντες
 ἐπιόντα σφίσι κατὰ νώτου στρατὸν πολεμίων ἕτερον

- ἐν τάξει τε καὶ κόσμῳ χωροῦντα καταλιπόντες τὰ
 σημεῖα τρέπονται πρὸς φυγὴν. ἦσαν δὲ Ῥωμαίων
 ἄνδρες ἐπίλεκτοι πεζοὶ τε καὶ ἱππεῖς οἱ κατόπιν ἐπι-
 φανέντες τοῖς Σαβίνοις, οὓς ὁ Ταρκύνιος ἐπιτηδεύει
 5 χωρίοις διὰ νυκτὸς ἐλόχισε. τούτους δὴ τοὺς ἄνδρας
 οἱ Σαβῖνοι δεισαντες ἐκ τοῦ ἁδοκίητου σφίσιν ἐπιφαι-
 νομένους οὐθὲν ἔτι γενναῖον ἔργον ἀπεδείξαντο,
 ἀλλ' ὥς κατεστρατηγημένοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ συμ-
 φορᾷ πεπληγότες ἀμάχῳ σῶζειν ἑαυτοὺς ἄλλοι κατ'
 10 ἄλλας ὁδοὺς ἐπειρῶντο, καὶ τούτῳ μάλιστα πολὺς
 αὐτῶν φόνος ἐγένετο διωκομένων ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς
 ἱππου καὶ πανταχόθεν ἀποκλειομένων· ὥστε ὀλίγους
 τινας ἐξ αὐτῶν κομιδῇ γενέσθαι τοὺς διασωθέντας
 εἰς τὰς ἔγγιστα πόλεις, τὸ δὲ πλεῖον μέρος ὅσον μὴ
 15 κατὰ τὴν μάχην ἔπεσεν ὑποχείριον τοῖς Ῥωμαίοις
 γενέσθαι· οὐδὲ γὰρ οἱ καταλειφθέντες ἐν τῷ χάρακι
 τὴν ἐφοδὸν ἀποκρούσασθαι τῶν ἐπιόντων σφίσιν
 ἐθάρρησαν οὐδ' εἰς πείραν ἦλθον μάχης, ἀλλ' ἐκ-
 ταραχθέντες ὑπὸ τοῦ παρ' ἐλπίδα κακοῦ παρέδοσαν
 20 ἀμαχητὶ σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὸ ἔρυμα. αἱ μὲν δὴ
 τῶν Σαβίνων πόλεις ὥς κατεστρατηγημέναι καὶ οὐκ
 ἀρετῇ τὴν νίκην ἀφηρημέναι πρὸς τῶν πολεμίων
 ἀλλὰ δόλῳ μείζονας αὐτῶν ἀποστέλλειν δυνάμεις
 παρεσκευάζοντο καὶ στρατηγὸν ἐμπειρότερον. ὁ δὲ
 25 Ταρκύνιος μαθὼν τὴν διάνοιαν αὐτῶν συνῆγε τὴν
 στρατιὰν διὰ τάχους καὶ πρὶν ἐκείνους ἅπαντας δὴ
 συνελθεῖν φθάνει διαβὰς τὸν Ἀνίητα ποταμόν. ταῦτα
 μαθὼν ὁ τῶν Σαβίνων στρατηγὸς ἐξῆι μὲν ὥς εἶχε
 τάχους τὴν νεωστὶ συνηγμένην δύναμιν ἀναλαβὼν
 30 καὶ στρατοπεδεύεται πλησίον τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ λό-
 φου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἀποτόμου, μάχης δὲ ἄρχειν
 οὐκ ἐδοκίμαζεν ἕως αἱ λοιπαὶ τῶν Σαβίνων δυνάμεις

συνέλθωσιν, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς προνομεύοντας τὴν χώραν ἐκπέμπων αἰεὶ τινας τῶν ἱππέων καὶ λόχους ἐγκαθίζων ὕλαις ἢ νάκαις εἰργε τοὺς Ῥωμαίους τῶν ἐπὶ τὴν χώραν ἐξόδων.

LXV. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον αὐτοῦ χρωμένου 5
 τῷ πολέμῳ πολλὰ μὲν συμπλοκαὶ κατ' ὀλίγους ψι-
 λῶν τε καὶ ἱππέων ἐγίνοντο, μάχη δὲ ὁλοσχερῆς
 ἀπάντων οὐδεμία. ἐλκομένου δὲ τοῦ χρόνου δι' ὀφ-
 γῆς φέρων τὴν διατριβὴν ὁ Ταρκύνιος ἐπὶ τὴν παρ-
 εμβολὴν τῶν πολεμίων τὰς δυνάμεις ἐκρινεν ἄγαν 10
 καὶ πολλὰς ἐποιήσατο προσβολάς. ἔπειτα καταμαθὼν
 τῷ βιαίῳ τῶν τρόπων οὐ φεδῖαν οὔσαν αὐτὴν ἀλῶναι
 διὰ τὴν ἐχυρότητα τῇ σπάνει τῶν ἐπιτηδείων πολε-
 μεῖν τοὺς ἐν αὐτῇ διέγνω, καὶ παρὰ πάσας τὰς φερού-
 σας ἐκ' αὐτὴν ὁδοὺς φρούρια κατασκευαζόμενος, 15
 ξυλλίξεσθαι τε αὐτοὺς καὶ χιλὸν ἱπποῖς συναγαγεῖν
 καὶ τᾶλλα ἐπιτήδεια λαμβάνειν ἐκ τῆς χώρας οὐκ ἔων
 εἰς πολλὴν κατέστησεν ἀπάντων ἀπορίαν· ὥστ' ἡναγ-
 κάσθησαν φυλάξαντες νύκτα χειμέριον ὕδασι καὶ ἀνέ-
 μῳ φυγεῖν αἰσχωρῶς ἐκ τοῦ χάρακος καταλιπόντες ἐν 20
 αὐτῷ τὰ τε ὑποζύγια καὶ τὰς σκηναὶς καὶ τοὺς τραν-
 ματίας καὶ τὴν εἰς τὸν πόλεμον παρασκευὴν πᾶσαν.
 6 τῇ δ' ἐξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἄπαρσιν
 αὐτῶν καὶ γενόμενοι τοῦ χάρακος ἀμαχητὶ κύριοι σκη-
 ναὶς μὲν καὶ ὑποζύγια καὶ χρήματα διήρπασαν, τοὺς δὲ 25
 αἰχμαλώτους ἀγαγόντες εἰς τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψαν.
 οὗτος ὁ πόλεμος ἔτη πέντε διέμεινε συνεχῶς πολεμού-
 μενος, ἐν ᾧ γῆν ἀμφοτέρω τὴν ἀλλήλων πορθοῦντες
 καὶ μάχας πολλὰς ἐλάττους τε καὶ μείζους μαχόμενοι
 διετέλεσαν, ὀλίγα μὲν τινα καὶ τῶν Σαβίνων διεντυ- 30
 χούντων ἐν τοῖς ἀγῶσι, τὰ δὲ πλεῖστα Ῥωμαίων· ἐν
 δὲ τῇ τελευταίᾳ μάχῃ τέλος ἔλαβεν ὁλοσχερές. Σαβι-

νοι γὰρ οὐχ ὥς πρότερον ἐκ διαδοχῆς, ἀλλ' ἅμα πάν-
 τες οἱ στρατεύσιμον ἔχοντες ἡλικίαν ἐξῆλθον ἐπὶ τὸν
 πόλεμον, Ῥωμαῖοί τε σύμπαντες τὰς Λατίνων καὶ Τυρ-
 ρηνῶν καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων δυνάμεις παραλαβόν-
 5 τες ἐχώρουν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις. ὁ μὲν οὖν τῶν Σαβί-
 νων στρατηγὸς διχῇ μερίσας τὰς δυνάμεις δύο ποιεῖται
 στρατόπεδα, ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς τρία ποιή-
 σας τάγματα καὶ τρεῖς παρεμβολὰς οὐ μακρὰν ἀπ'
 ἀλλήλων θέμενος αὐτὸς μὲν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡγεῖτο
 10 δυνάμειος, Ἀρρόντα δὲ τὸν ἀδελφιδοῦν τῆς Τυρρηνι-
 κῆς συμμαχίας ἀπέδειξε στρατηγόν. Λατίνων δὲ καὶ
 τῶν ἄλλων συμμάχων ἔταξεν ἄρχειν ἄνδρα γενναῖον
 μὲν τὰ πολέμια καὶ φρονεῖν τὰ δέοντα ἱκανώτατον,
 ξένον δὲ καὶ ἄπολιν. Σερούτος αὐτῷ προσηγορικὸν
 15 ὄνομα ἦν, Τύλλιος δὲ τὸ συγγενικόν· ὃ Ῥωμαῖοι
 μετὰ τὴν Λευκίου Ταρκυνίου τελευτὴν βασιλεύειν
 τῆς πόλεως ἐπέτρεψαν οὐκ οὔσης Ταρκυνίῳ γενεᾶς
 ἄρρενος, ἀγάμενοι τὸν ἄνδρα τῆς τε περὶ τὰ πολι-
 τικά καὶ τῆς περὶ τὰ πολέμια ἀρετῆς. γένος δὲ τοῦ
 20 ἀνδρὸς τοῦδε καὶ τροφᾶς καὶ τύχας καὶ τὴν ἐκ τοῦ
 θείου γενομένην περὶ αὐτὸν ἐπιφάνειαν, ὅταν κατα-
 τοῦτο γένωμαι τὸ μέρος τοῦ λόγου, διηγῇσομαι.

LXVI. Τότε δ' οὖν, ἐπειδὴ παρεσκευάστο ἀμ-
 φοτέροις τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπιτήδεια, συνήεσαν εἰς
 25 μάχην, εἶχον δὲ τὸ μὲν εὐώνυμον κέρας οἱ Ῥωμαῖοι,
 τὸ δὲ δεξιὸν οἱ Τυρρηνοί, κατὰ μέσην δὲ τὴν φά-
 λαγγα Λατίνοι ἐτάχθησαν. γενομένου δὲ ἀγῶνος
 καρτεροῦ δι' ὅλης ἡμέρας ἐνίκων οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ
 πολὺ καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντες τῶν πολεμίων
 30 ἐν τῇ μάχῃ γενομένους ἄνδρας ἀγαθοὺς, πολλῶ δ'
 ἔτι πλείους αἰχμαλώτους λαβόντες ἐν τῇ φυγῇ, τῶν
 δὲ παρεμβολῶν ἀμφοτέρων ἐγκρατεῖς γενόμενοι καὶ

χρημάτων μόγκιν περιβαλλόμενοι πλοῦτων ἀδελφῆς ἤδη
 τῆς ὑπεύθυτον πάσης ἐκράτουν, ἣν πνεύει καὶ σιδήρεον
 καὶ πᾶσι λυθησάμενοι κακοῖς, ἐπειδὴ τὸ θάρος ἐτε-
 λεύτα, λύσαντες τὰς παρεμβολὰς ἀπήγαγον ἐπ' οἴκων,
 καὶ βασιλεὺς Ταρκύνιος τρίτον ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς
 τὸν ἐκ τῆςδε τῆς μαχῆς κατηγάγε θρόνον. τῷ
 δ' ἐξῆς ἐναυτῷ παρασκευαζομένου πάλιν τοῦ βα-
 σιλέως στρατὸν ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Σαβίνων ἐξά-
 γειν καὶ πολιορκίας αὐτὰς προσάγεσθαι διεγνωκό-
 τος, γενναῖον μὲν οὐδὲν ἐτι βούλημα καὶ νεανικὸν 10
 οὐδεμιᾶς ἔγένετο, πᾶσαι δὲ κοινῇ γνώμῃ χρησάμεναι
 πρὶν εἰς κίνδυνον εἰλθεῖν ἀνδραποδισμοῦ καὶ κατα-
 σκαφῆς καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἔγνωσαν. καὶ
 παρῆσαν ἐξ ἑκάστης πόλεως οἱ κρᾶτιστοι τῶν Σαβί-
 νων πρὸς βασιλέα Ταρκύνιον ἐξεληλυθότα μετὰ πάσης 15
 ἤδη δυνάμεως παραδιδόντες αὐτῷ τὰ τεῖχη καὶ δεό-
 μενοι μετρίως ποιήσασθαι συμβάσεις. ὁ δὲ ἀσπα-
 σταῶς δεξιόμενος τὴν ἄνευ κινδύνων ὑποταγὴν τοῦ
 ἔθνους σπονδὰς τε ποιεῖται πρὸς αὐτοὺς ὑπὲρ εἰρή-
 νης τε καὶ φιλίας ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ὁμολογίαις, αἷς Τυρ- 20
 ρηνοὺς πρότερον ὑπηγάγετο, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους
 ἀπέδωκεν αὐτοῖς ἄνευ λύτρων.

LXVII. Αὗται αἱ πολεμικαὶ πράξεις βασιλέως
 Ταρκυνίου μνημονεύονται, εἰρηνικαὶ δὲ καὶ πολιτι-
 καὶ τοιαῖδε τινές, οὐδὲ γὰρ αὐτὰς βούλομαι παρελ- 25
 θεῖν ἀμνημονεύτους. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ παραλα-
 βεῖν τὴν ἀρχὴν τὸν δημοτικὸν ὄχλον οἰκτεῖον ἑαυτῷ
 ποιῆσαι προθυμηθεῖς, ὥσπερ οἱ πρότεροι βασιλεῖς
 ἐποίουν, διὰ τοιαύτης εὐεργεσίας ὑπηγάγετο· ἐπι-
 λέξας ἄνδρας ἑκατὸν ἐξ ἀπάντων τῶν δημοτικῶν, οἷς 30
 ἀρετὴν τινα πολεμικὴν ἢ πολιτικὴν φρόνησιν ἅπαντες
 ἐμαρτύρουν, πατριάρχους ἐποίησε καὶ κατέταξεν εἰς τὸν

τῶν βουλευτῶν ἀριθμὸν, καὶ τότε πρῶτον ἐγίνοντο
 Ῥωμαῖοι τριακῆσιοι βουλευταὶ τῶς ὄντας διακῆσιοι.
 ἔπειτα ταῖς ἱεραῖς παρθένοις, ἐφ' ὧν τὸ ἄσβαστον
 φυλάττεται πῦρ, τέτταρσιν οὔσαις δύο προσκατέλεξεν
 5 ἑτέρας· πλειόνων γὰρ ἤδη συνελευμένων ὑπὸ τῆς
 πόλεως ἱεροφαντιῶν, αἷς ἔδει τὰς τῆς Ἑστίας παρῆναι
 θυηπόλους, οὐκ ἐδόκουν αἱ τέτταρες ἀρκεῖν. Ταρ-
 κυνίου δὲ ἄρξάντος ἠκολούθουν οἱ λοιποὶ βασιλεῖς, καὶ
 μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐξ ἀποδείκνυνται τῆς
 10 Ἑστίας ἀμφίπολοι. δοκεῖ δὲ καὶ τὰς τιμωρίας, αἷς
 κολάζονται πρὸς τῶν ἱεροφαντιῶν αἱ μὴ φυλάττου-
 σαι τὴν παρθενίαν, ἐκεῖνος ἐξευραῖν. πρῶτος εἶπε
 κατὰ λογισμὸν εἶπε ὡς οἴονται τινες ὀναῖρα παιδό-
 μενος, ὡς μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταίαν ἐν τοῖς Συβυλ-
 15 λείοις εὑρεθῆναι χρησμοῖς οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγῆται
 λέγουσιν· ἐφωράθη γὰρ τις ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας
 ἱέρεια Πιναρία Πιοπλίου θυγάτηρ οὐχ ἄγνή προσωῦσα
 τοῖς ἱεροῖς. τρόπος δὲ τιμωρίας ὅστις ἐστίν, ᾧ κολά-
 ζουσι τὰς διαφθοαρείσας, ἐν τῇ πρὸ ταύτης δεδήλω-
 20 ταί μοι γραφῇ. τὴν τε ἀγορὰν, ἐν ἣ διακάζουσι καὶ
 ἐκκλησιάζουσι καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτελοῦσι πολιτικὰς
 πράξεις ἐκεῖνος ἐκόσμησεν ἐργαστηρίοις τε καὶ πα-
 στάσι περιλαβὼν, καὶ τὰ τέχνη τῆς πόλεως αὐτοσχέ-
 25 δια καὶ φαῦλα ταῖς ἐργασίαις ὄντα πρῶτος παροδο-
 μήσατο λίθοις ἀμαξιαίοις ἐργασμένοις πρὸς κανόνα.
 ἤρξατο δὲ καὶ τὰς ὑπονόμους ὁρᾷνται τέφρους, δι'
 ὧν ἐπὶ τὸν Τέβεριν ὀχετεύεται πᾶν τὸ συρρέον ἐκ
 τῶν στενωπῶν ὕδωρ, ἔργα θαυμαστά καὶ κρείττω
 λόγου κατασκευασάμενος. ἔργα οὖν ἐν τρισὶ τοῖς
 30 μεγαλοπρεπεστάτοις κατασκευάσμασι τῆς Ῥώμης, ἐξ
 ὧν μάλιστα τὸ τῆς ἡγεμονίας ἐμφαίνεται μέγεθος,
 τὰς τε τῶν ὑδάτων ἀγωγὰς τίθεμαι καὶ τὰς τῶν ὁδῶν

στρώσεις καὶ τὰς τῶν ὑπονόμων ἐργασίας οὐ μόνον εἰς τὸ χρήσιμον τῆς κατασκευῆς τὴν διάνοιαν ἀνκ-
φέρων, ὑπὲρ οὗ κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ, ἀλλὰ
καὶ εἰς τὴν τῶν ἀναλαμπάτων πολυτέλειαν, ἣν ἐξ ἑνὸς
ἐργου τεκμήραιτ' ἂν τις **Γάϊον Ἀκίλλιον** ποιησάμενος 5
τοῦ μέλλοντος λέγεσθαι βεβαιωτὴν, ὃς φησιν ἀμε-
ληθεῖσθαι ποτε τῶν τάφρων καὶ μηκέτι διαρρομέ-
νων τοὺς τιμητὰς τὴν ἀνακάθαρσιν αὐτῶν καὶ τὴν
ἐπισκευὴν χιλίων μισθῶσαι ταλάντων.

LXVIII. Κατεσκεύασε δὲ καὶ τὸν μέγιστον τῶν 10
ἱπποδρόμων Ταρκύνιος τὸν μετὰ τοῦ τε Ἀνεντίνου
καὶ τοῦ Παλλαντίου κείμενον πρῶτος ὑποστέγους
ποιήσας περὶ αὐτὸν καθέδρας· τέως γὰρ ἰστώτες
ἐθεώρουν ἐπ' ἱκρίοις δοκῶν ξυλίναις σκηναῖς ἐπικει-
μένων· καὶ διελὼν τοὺς τόπους εἰς τριάκοντα φρά- 15
τρας ἐκάστη φράτρα μοῖραν ἀπέδωκε μίαν, ὥστε ἐν
τῇ προσηκούσῃ χώρᾳ καθεζόμενον ἕκαστον θεωρεῖν.
ἔμελλε δὲ ἄρα σὺν χρόνῳ καὶ τοῦτο τὸ ἔργον ἐν τοῖς
πάνυ καλοῖς καὶ θαυμαστοῖς κατασκευάσμασι τῆς
πόλεως γενήσεσθαι. μῆκος μὲν γὰρ τοῦ ἱπποδρόμου 20
τριῶν καὶ ἡμίσεος ἐστὶ σταδίων, εὖρος δὲ τεττάρων
πλῆθρων· περίεξ δὲ αὐτοῦ κατὰ τε τὰς μεῖζους πλευ-
ρὰς καὶ κατὰ μίαν τῶν ἐλαττόνων εὖριπος εἰς ὑπόδο-
χὴν ὕδατος ὀρώρεται βάθος τε καὶ πλάτος δεκάπους.
μετὰ δὲ τὸν εὖριπον ὀχοδόμηται στοαὶ τρίσπεροι. 25
τούτων δὲ αἱ μὲν ἐπίπεδοι λιθίνας ἔχουσιν ὥσπερ ἐν
τοῖς θεάτροις ὀλίγον ὑπερανεστηκυίας ἀλλήλων
καθέδρας, αἱ δ' ὑπερῶοι ξυλίνας. συνάγονται δ' εἰς
τὸ αὐτὸ καὶ συνάπτουσιν ἀλλήλαις αἱ μεῖζους ὑπὸ
τῆς ἐλάττονος μηνοειδὲς ἐχούσης τὸ σχῆμα συγ- 30
κλειόμεναι, ὥστε μίαν ἐκ τῶν τριῶν γίνεσθαι στοὰν
ἀμφιθέατρον ὅκτω σταδίων ἱκανὴν ὑποδέξασθαι

- πεντεκαίδεκα μυριάδας ἀνθρώπων. ἡ δὲ λοιπὴ τῶν ἐλαττόνων πλευρῶν αἰθριος ἀνειμῶνη φαλιδωτὰς ἱππαφρέσεις ἔχει διὰ μιᾶς ὕσπληγος ἅρα πάσας ἀνοιγομένας. ἔστι δὲ καὶ περὶ τὸν ἱππόδρομον ἐξωθεν
- 5 ἐτέρα στοὰ ~~μονόστιχος ἐργαστήρια~~ ἔχουσα ἐν αὐτῇ καὶ οἰκήσεις ὑπὲρ αὐτὰ, δι' ἧς εἰσιν εἰσοδοὶ τε καὶ ἀναβάσεις τοῖς ἐπὶ τὴν θίαν ἀφικομένοις παρ' ἑκαστον ἐργαστήριον, ὥστε μηδὲν ἐνοχλεῖσθαι τὰς τοσάσδε μυριάδας εἰσιούσας τε καὶ ἀπολυομένας.
- 10 **LXVIII.** Ἐνεχείρησε δὲ καὶ τὸν νεῶν κατασκευάζειν τοῦ τε Διὸς καὶ τῆς Ἥρας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ βασιλεὺς οὗτος εὐχὴν ἀποδιδούς, ἥνπερ ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸς Σαβίνους μάχῃ. τὸν μὲν οὖν λόφον, ἐφ' οὗ τὸ ἱερὸν ἐμελλεν ἰδρύνεσθαι,
- 15 πολλῆς θεόμενον πραγματείας (οὔτε γὰρ εὐπρόσοδος ἦν οὔτε ὁμαλὸς, ἀλλὰ ἀπότομος καὶ εἰς κορυφὴν συναγόμενος ὄξεϊαν) ἀναλήμμασιν ὑψηλοῖς πολλαχόθεν περιλαβὼν καὶ πολὺν χοῦν εἰς τὸ μεταξὺ τῶν τε ἀναλημμάτων καὶ τῆς κορυφῆς ἐμφορήσας, ὁμαλὸν
- 20 γενέσθαι παρεσκεύασε καὶ πρὸς ὑποδοχὴν ἱερῶν ἐπιτηδειότατον. τοὺς δὲ θεμελίους οὐκ ἐφθασε θάψαι τοῦ νεῶ χρόνον ἐπιβιώσας μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ πολέμου τετραετῇ. πολλοῖς δ' ὕστερον ἔτεσιν ὁ τρίτος βασιλεύσας ἀπ' ἐκείνου Ταρκύνιος, ὁ τῆς ἀρχῆς
- 25 ἐκπεσὼν, τοὺς τε θεμελίους καταβάλετο καὶ τῆς οἰκοδομῆς τὰ πολλὰ εἰργάσατο. οὐ μὲν ἐτελειώσε τὸ ἔργον οὐδ' οὗτος, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐνιαυσίων ἀρχόντων τῶν κατὰ τὸν τρίτον ἐνιαυτὸν ὑπατευσάντων τὴν συντέλειαν ἔλαβεν ὁ νεῶς. ἄξιον δὲ καὶ τὰ πρὸ τῆς
- 30 κατασκευῆς αὐτοῦ γενόμενα διελθεῖν, ἃ παραδεδώκασιν ἅπαντες οἱ τὰς ἐπιχωρίους συναγαγόντες ἱστορίας. ἐπειδὴ γὰρ ἐμελλε κατασκευάζειν ὁ Ταρκύνιος

τὸν νεῶν, συγκαλέσας τοὺς οἰωνομάντεις ἐκέλευσε
 τοῖς ἀνδράσι περὶ αὐτοῦ πρῶτον διαμαντεύσασθαι
 τοῦ τόπου, τίς ἐπιτηδειότατός ἐστι τῆς πόλεως χώρος
 ἱερὸς ἀναῖσθαι καὶ τοῖς θεοῖς αὐτοῖς μάλιστα κεχα-
 ρισμένος. ἀποδειξάντων δ' αὐτῶν τὸν ὑπερκείμενον 5
 τῆς ἀγορᾶς λόφον, ὃς τότε μὲν ἐκαλεῖτο Ταρπήιος,
 νῦν δὲ Καπιτωλῖνος, αὐτῶς ἐκέλευσεν αὐτοὺς δια-
 μαντευσαμένους εἰπεῖν ἐν ὁποίῳ τοῦ λόφου χωρίῳ
 θέσθαι δεῖσει τοὺς θεμελίους. τοῦτο δὲ οὐ πᾶν
 ῥᾷδιον ἦν· πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἐν αὐτῷ βωμοὶ θεῶν τε 10
 καὶ δαιμόνων ὀλίγον ἀπέχοντες ἀλλήλων, οὓς ἔδει
 μεταγείναι ἐτέρωσέ ποι, καὶ πᾶν ἀποδοῦναι τῷ μέλ-
 6 λοντι τοῖς θεοῖς τεμένει γενήσεσθαι τὸ δάπεδον ὁμα-
 λές. ἔδοξε δὴ τοῖς οἰωνοπόλοις ὑπὲρ ἐκάστου βωμοῦ
 τῶν καθιδρυμένων διαμαντευσαμένοις, ἂν παρα- 15
 χωρῶσιν οἱ θεοὶ τότε κινεῖν αὐτούς. οἱ μὲν οὖν ἄλ-
 λοι θεοὶ τε καὶ δαίμονες ἐπέτρεψαν αὐτοῖς εἰς ἕτερα
 χωρία τοὺς βωμοὺς σφῶν μεταφέρειν, οἱ δὲ τοῦ Τέρ-
 μονος καὶ τῆς Νεότητος πολλὰ παραιτουμένοις τοῖς
 μάντεσι καὶ λιπαροῦσιν οὐκ ἐπέισθησαν οὐδ' ἀν- 20
 ἔσχοντο παραχωρῆσαι τῶν τόπων. τοιγάρτοι συμ-
 περιελήφθησαν αὐτῶν οἱ βωμοὶ τῇ κατασκευῇ τῶν
 ἱερῶν, καὶ νῦν ὁ μὲν ἕτερός ἐστιν ἐν τῷ προνάῳ τῆς
 Ἀθηνᾶς, ὁ δ' ἕτερος ἐν αὐτῷ τῷ σηκῷ πλησίον τοῦ
 ἔδους. ἐκ δὲ τούτου συνέβαλον οἱ μάντεις, ὅτι τῆς 25
 Ῥωμαίων πόλεως οὔτε τοὺς ὄρους μετακινήσει καιρὸς
 οὐθὲις οὔτε τὴν ἀκμὴν μεταβαλεῖ· καὶ μέχρι τῶν
 κατ' ἐμὲ χρόνων ἀληθὲς αὐτῶν ἐστὶν ἐκάτερον εἰκο-
 στήν ἤδη καὶ τετάρτην γενεάν.

LXX. Ὁ δὲ τῶν οἰωνοσκόπων ἐπιφανέστατος 30
 87 τοὺς βωμοὺς μεθιδρυσάμενος καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς
 τεμενίσας καὶ τὰλλα προλέγων τὰ θεῖα τῷ δήμῳ δια

μαντικῆς αὐτὸς μὲν ἐκαλεῖτο τὸ κοινὸν ὄνομα καὶ
 προσηγορικὸν Νέβιος, τὸ δὲ συγγενικὸν Ἄττιος,
 ὃς ἀπάντων θεοφιλέστατος ὁμολογεῖται γενέσθαι τῶν
 ἀκριβοῦντων τὴν τέχνην καὶ μεγίστου τυχεῖν δι'
 5 αὐτὴν ὀνόματος ἀπίστους τινὰς ὑπερβολὰς τῆς οἰ-
 νομαντικῆς ἐπιστήμης ἐπιδειξάμενος· ὧν ἕγώ μιν,
 ἦν μάλιστα τεθαύμακα, προχειρισάμενος ἐρῶ προει-
 πῶν ἐξ οἷας ὀρμηθεῖς συντυχίας καὶ τίνας ἀφορμὰς
 παρὰ τοῦ δαιμονίου λαβὼν τοσαύτην ἔσχεν ἐπιφά-
 10 νειαν, ὥστε πάντα ἀξήλους ἀποδεῖξαι τοὺς κατὰ
 τὴν αὐτὴν ἀκμάσαντας ἡλικίαν. πένης αὐτῷ πατήρ
 ἐγένετο χωρὶον εὐτελὲς γεωργῶν, ᾧ τὰ τε ἄλλα συν-
 ειργάζετο παῖς ὧν ὁ Νέβιος, ὅσα τοῖς τηλικούτοις
 δύναμις ἦν, καὶ τὰς ὕς ἐξελαύνων ἔβοσκεν. ἀπο- 50
 15 κοιμηθεῖς δέ ποτε καὶ μετὰ τὴν ἐξέγερσιν οὐχ εὐρί-
 σκων τινὰς τῶν ὑπὸν τέως μὲν ἐκλαίε τὰς πληγὰς
 ὀρρωδῶν τὰς παρὰ τοῦ πατρὸς, ἔπειτ' ἐλθὼν ἐπὶ τὴν
 καλιᾶδα τὴν ἐν τῷ χωρίῳ καθιδρυμένην ἡρώων
 ἡξίου τοὺς ἥρωας συνεξευρεῖν αὐτῷ τὰς ὕς, γενο-
 20 μένου δὲ τούτου θύσειν αὐτοῖς ὑπέσχετο τὸν μέ-
 γιστον τῶν ἐκ τοῦ χωρίου βοτρώων. εὐρὼν δὲ μετ'
 ὀλίγον τὰς ὕς ἐβούλετο μὲν ἀποδοῦναι τοῖς ἥρωσι
 τὴν εὐχὴν, ἐν ἀπορίᾳ δὲ ἦν πολλῇ τὸν μέγιστον οὐ
 θυνάμενος ἐξευρεῖν βότρυν. ἀθημονῶν δ' ἐπὶ τῷ
 25 πρᾶγματι τοὺς θεοὺς ἡξίου δι' οἰωνῶν φανερὸν αὐ-
 τῷ ποιῆσαι τὸ ζητούμενον. ἔπειτ' ἐπελθὼν αὐτῷ
 κατὰ δαίμονα διχῇ νέμειν τὸν ἀρπελῶνα, θάτερα μὲν
 αὐτοῦ λαμβάνων ἐκ δεξιᾶς, θάτερα δ' ἐξ ἀριστερᾶς,
 ἔπειθ' ὑπὲρ ἑκατέρου τῶν μερῶν τοὺς παρακειμέ-
 30 νους οἰωνοὺς ἐσκόπει. φανέντων δ' ἐπὶ θατέρου
 μέρους ὀρνίθων, οἷων αὐτὸς ἐβούλετο, πάλιν ἐκεῖνο
 διχῇ διήρει τὸ χωρίον καὶ τοὺς ὀρνίθους διέπρινε

39 τοὺς παραγινομένους κατὰ τὸ αὐτό. ταύτῃ χρώμενος
 τῇ διαιρέσει τῶν τόπων καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπὸ τῶν
 ὀρνίθων ἀποδειχθεῖσαν ἄμπελον ὑπελθὼν εὗρεσκε
 βότρυς ἀπιστόν τι χοῆμα καὶ αὐτὸν φέρων ἐπὶ τὴν
 καλιάδα τῶν ἡρώων ὁρᾷται πρὸς τοῦ πατρὸς. θαν- 5
 μάσαντι δὲ τὸ μέγεθος τῆς σταφυλῆς καὶ πόθεν εἰ-
 λήφει πυνθανομένῳ διηγέεται πάντα ἐξ ἀρχῆς. ὁ δὲ
 ὑπολαβὼν, ὅπερ ἦν, ἐμφύτους εἶναι τινὰς ἀρχὰς
 μαντικῆς ἐν τῷ παιδί, κομίσας αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν
 γραμματῶν διδασκάλοις συνίστησιν· ἐπεὶ δὲ τῆς 10
 κοινῆς παιδείας ἀποχωρῶντως μετέλαβε, Τυρρηνῶν
 αὐτὸν παραδίδωσι τῷ λογιωτάτῳ τὴν οἰωνοσκοπι-
 κὴν τέχνην διδαχθῆσόμενον. ἔχων δὲ τὴν ἐμφυτον
 ὁ Νέβιος μαντικὴν καὶ τὴν ἐπίκτιτον παρὰ Τυρρη-
 νῶν προσλαβὼν μακρῷ δὴ πού τοὺς ἄλλους οἰωνο- 15
 σκόπους ἅπαντας, ὡς ἔφην, ὑπερεβάλετο, εἰς ἀπά-
 σας τε τὰς δημοσίας ἐπισκέψεις οἱ τῆς πόλεως οἰωνο-
 μάντις οὐκ ὄντα ἐκ τοῦ συστήματος παρεκάλουν
 αὐτὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν μαντευμάτων καὶ οὐδὲν
 ὅ τι μὴ δόξειεν ἐκείνῳ προὔλεγον. 20

LXXI. Οὗτος ὁ Νέβιος βουλομένῳ ποτὲ τῷ Ταρ-
 590 κυνίῳ τρεῖς φυλὰς ἐτέρας ἀποδειξαι νέας ἐκ τῶν ὑφ'
 αὐτοῦ πρότερον κατειλεγμένων ἱκπέων καὶ ποιῆ-
 σαι τὰς ἐπιθέτους φυλὰς ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἰδίων
 ἐταίρων ἐπωνύμους μόνος ἀντεῖπε κατὰ τὸ καρτε- 25
 ρὸν, οὐκ ἔων κινεῖν τῶν ὑπὸ Ῥωμύλου κατασταθέν-
 των οὐθέν. ἀχθόμενος δ' ἐπὶ τῇ κωλύσει καὶ δι'
 ὀργῆς ἔχων τὸν Νέβιον ὁ βασιλεὺς καταβαλεῖν αὐ-
 τοῦ τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ μηθὲν ἐπεχείρησεν, ὡς
 ἀλαξονευσμένου καὶ μηθὲν ἀληθὲς λέγοντος. ταῦτα 30
 διανοηθεὶς ἐκάλει τὸν Νέβιον ἐπὶ τὸ βῆμα πολλοῦ
 παρόντος ὄχλου κατὰ τὴν ἀγορὰν. προδιαλεχθεὶς

δὲ ταῖς περὶ αὐτὸν δι' οὐ τρόπου ψευδόμενται ἀπο-
 δείξαι τὸν οἰωνοσκοπὸν ὑπελάμβανεν, ἐπειδὴ παρε-
 γένετο φιλανθρωποῖς αὐτὸν ἀσπασμοῖς ἀναλαβών,
 Νῦν, ἔφη, καιρὸς ἐπιδείξασθαι σε. τὴν ἀκρίβειαν
 5 τῆς μαντικῆς ἐπιστήμης, ὦ Νέβιε. πράξει γὰρ ἐπι-
 χειρεῖν μεγάλη διανοούμενος, εἰ τὸ δυνατόν αὐτῇ
 πρόσσεστι μαθεῖν βούλομαι. ἀλλ' ἄπιθι καὶ διαμαν-
 τευσάμενος ἦγε ταχέως, ἐγὼ δ' ἐνθάδε καθήμενος
 ἀναμενῶ. ἐποίει τὰ κελεύόμενα ὁ μάντις καὶ μετ-
 10 οὐ πολὺ παρῆν αἰσίους εἰληφέναι λέγων οἰωνοὺς
 καὶ δυνατὴν εἶναι τὴν πράξιν ἀποφαίνων. γελάσας
 δ' ὁ Ταρκύνιος ἐπὶ τῷ λόγῳ καὶ προενέγκας ἐκ τοῦ
 κόλπου ξυρὸν καὶ ἀκόνην λέγει πρὸς αὐτὸν, Ἐάλω-
 κας, ὦ Νέβιε, φανακίζων ἡμᾶς καὶ καταψευδόμενος
 15 τοῦ δαιμονίου καταφανῶς, ὁπότε καὶ τὰς ἀδυνάτους
 πράξεις τετόλμηκας λέγειν δυνατάς. ἐγὼ γ' οὖν διε-
 μαντευόμην, εἰ τῷ ξυρῷ τῷδε τὴν ἀκόνην πλήξας
 μέσσην δυνησόμαι διελεῖν. γέλωτος δ' ἐξ ἀπάντων
 γενομένου τῶν περὶ τὸ βῆμα οὐδὲν ἐπιταραχθεὶς ὁ
 20 Νέβιος ὑπὸ τοῦ τωθασμοῦ τε καὶ τοῦ θορύβου, Πατε-
 θαρρῶν, ἔφη, ὦ Ταρκύνιε, τὴν ἀκόνην, ὡς προαιρῇ.
 διαιρεθήσεται γὰρ ἢ πάσχειν ὅτιοῦν ἔτοιμος ἐγώ.
 θαυμάσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ θράσος τοῦ μάντεως
 φέρει τὸ ξυρὸν κατὰ τῆς ἀκόνης, ἡ δὲ ἀκμὴ τοῦ σι-
 25 δήρου δι' ὅλου κατελθοῦσα τοῦ λίθου τὴν τε ἀκόνην
 διαιρεῖ καὶ τῆς κατεχούσης αὐτὴν χειρὸς ἐπιτέμνει
 τι μέρος. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες, ὡς τὸ θαυμαστὸν
 τοῦτο καὶ ἄπιστον ἔργον ἐθεάσαντο, καταπλαγέντες
 ἀνεβόησαν, ὁ δὲ Ταρκύνιος αἰδεσθεὶς ἐπὶ τῇ δια-
 30 πάρα τῆς τέχνης καὶ τὸ ἀπρεπὲς τῶν ὀνειδισμῶν
 ἐπανορθώσασθαι βουλόμενος πρῶτον μὲν τῶν περὶ
 τὰς φυλάς ἐγγειρημάτων ἀπέστη, ἔπειτα δ' αὐτὸν τὸν

Νέβιον ἀποθεραπεῦσαι διαγνοὺς, ὡς ἀπάντων ἀν-
 θρώπων θεοφιλέστατον, ἄλλαις τε πολλαῖς φιλαν-
 θρωπείαις ὑπηγάγετο καὶ ἵνα μνήμης αἰωνίου τυγ-
 χάνῃ παρὰ τῶν ἐπιγινομένων εἰκόνα κατασκευάσας
 αὐτοῦ χαλκῇν ἀνέστησεν ἐν ἀγορᾷ, ἣ καὶ εἰς ἐμὲ 5
 ἦν ἐτι πρὸ τοῦ βουλευτηρίου κειμένη πλησίον τῆς
 ἱερᾶς συκῆς ἐλάττων ἀνδρὸς μετρίου τὴν περιβο-
 λὴν ἔχουσα κατὰ τῆς κεφαλῆς. ὀλίγον δὲ ἄπωθεν
 593 αὐτῆς ἣ τε ἀκόνη κεκρύφθαι λέγεται κατὰ γῆς καὶ
 τὸ ξυρὸν ὑπὸ βωμῷ τινι· καλεῖται δὲ Φρέαρ ὁ τόπος 10
 ὑπὸ Ῥωμαίων. καὶ τὰ μὲν περὶ τοῦ μάντεως τούτου
 μνημονευόμενα ταῦτά ἐστι.

LXXII. Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ἀναπεπαυμένος
 ἤδη τῶν πολεμικῶν ἔργων διὰ γῆρας, ἦν γὰρ ὀγδοη-
 κονταέτης, δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἄγκου Μαρκίου 15
 παίδων ἀποθνήσκει ἐπιχειρησάντων μὲν ἐτι πρότε-
 ρον ἐκβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ πολλὰ εἰς τοῦτο
 πραγματευσαμένων κατ' ἐλπίδα τοῦ περιπεσεῖν εἰς
 αὐτοὺς ἐκπεσόντος ἐκείνου τὴν δυναστείαν, ὡς δὴ
 πατρώαν σφίσιν ὑπάρχουσαν καὶ ἐκ τοῦ ῥάστου 20
 πρὸς τῶν πολιτῶν δοθησομένην. ἐπεὶ δὲ διήμαρτον
 τῆς ἐλπίδος, ἐπιβουλὴν ἄφυσκτον κατ' αὐτοῦ ἐμηχα-
 594 νήσαντο, ἦν οὐκ εἴασεν ἀτιμώρητον γενέσθαι τὸ δαι-
 μόνιον. διηγῆσμαι δὲ καὶ τὸν τῆς ἐπιβουλῆς τρόπον
 ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπιχειρήσεως αὐτῶν ἀρξάμενος. ὁ 25
 Νέβιος ἐκείνός ὁ δεινὸς οἰωνομάντις, ὃν ἔφη ἐναν-
 τιωθῆναι ποτε τῷ βασιλεὶ πλείονας ἐξ ἐλασσόνων
 ποιῆσαι τὰς φυλάς βουλομένῳ, ὅτε μάλιστα ἦνθαι
 διὰ τὴν τέχνην καὶ πλείστον ἠδύνατο Ῥωμαίων
 ἀπάντων, εἴτε φθουρηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιτέχνων τινὸς 30
 εἴτ' ἐπιβουλευθεὶς ὑπ' ἐχθρῶν εἴτε ὅ τι δὴ ποτε
 ἄλλο παθὼν ἀφηνῆς ἄφνω γίγεται, καὶ οὔτε τὸν

μένης ἐπὶ τῷ πάθει καὶ βοηθείας πολλαχόθεν συν-
δραμούσης οὐ δυνηθέντες διαφυγεῖν συλλαμβάνον-
ται πρὸς τῶν ἐπιδιωξάντων, καὶ μετὰ τοῦτο βασάνοις
5 κατακισθέντες καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπιβουλῆς
ἀναγκασθέντες εἰπεῖν τῆς προσηκούσης τιμωρίας
ἔτυχον σὺν χρόνῳ. [βασίλευς μὲν δὴ Ταρκύνιος οὐ
μικρῶν οὐδὲ ὀλίγων Ῥωμαίοις ἀγαθῶν αἰτιος γενό-
μενος, ὅκτω καὶ τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχὼν
οὕτω τελευτᾷ.]

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.librius.com.cn

